

Γ. ΚΑΛΑΜΑΤΙΑΝΟΥ, Θ. ΜΑΚΡΟΠΟΥΛΟΥ, Ν. ΚΟΝΤΟΠΟΥΛΟΥ

ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΑ ΑΝΑΓΝΩΣΜΑΤΑ

Γ' ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ ΣΧΟΛΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ
ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ 1957

14.

15

14.

15.

10

17.

17

19.

10.

17.

3.

$$\begin{array}{r|l} 157 & 11 \\ \hline 23 & 143 \\ & 11 \end{array}$$

8. Κωφον

13	15	14	
13	16	15	0
13	15	14	
13	16	15	0
12	8	10	0
17	16	17	0
18	16	17	0
18	10	10	0
18	10	10	0

13 15 - 14 19933
 13 16 - 15
 13 15 - 14
 13 16 - 15
 12 8 - 10
 17 16 - 17
 18 16 - 17
 18 10 - 10
 18 10 - 10

11

11 14
 11 11
 44
 11
 154

1057 14
 1057 14
 1057 14
 1057 14

11 14
 44
 11
 154

Μίνα
Κίρου

Κίρου Κίρου Κίρου

ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΑ ΑΝΑΓΝΩΣΜΑΤΑ

Γ' ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ

Γ. ΚΑΛΑΜΑΤΙΑΝΟΥ, Θ. ΜΑΚΡΟΠΟΥΛΟΥ, Ν. ΚΟΝΤΟΠΟΥΛΟΥ

ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΑ ΑΝΑΓΝΩΣΜΑΤΑ

Γ' ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ ΣΧΟΛΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ
ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ 1956

1. ΠΡΟΣΦΑΤΟΝ ΕΘΝΙΚΟΝ ΠΑΡΕΛΘΟΝ

ΣΤΟ ΣΤΡΑΤΟ ΜΑΣ

Ἄφησες κάθε χώρα μακρινή καὶ κάθε γῆ,
ποῦ τῆς ζωῆς ὁ πόλεμος σ' ἐκράτει
καὶ πάνω στῶν ὠκεανῶν τὰ πλάτη
ἔτρεξες στῆς Πατρίδας τὴν κραυγή.

Ἦρθες ἀπὸ τὴ Ρούμελη καὶ τὸ Μωριά,
μέσ' ἀπὸ τὰ λαγκάδια σου τ' ἀγαπημένα,
ἦρθες ἀπὸ τὰ νησιά τὰ μυροβολημένα
ποῦ λούζονται στὸ κύμα τοῦ βοριά.

Ἦρθες καὶ μὲ τὸ χέρι σου τὸ στιβαρό,
ποῦ ἀκούραστο τῇ γῇ ὀργώνει,
ποῦ στὴν παλάμη του στενάζει τὸ τιμόνι,
φουχτώνεις τ' ὄπλο τὸ ἱερό.

Σὰν τὴν ἀνεμοζάλη, σὰν τὴν ἀστραπή,
γκρεμίζεις τῆς σκλαβιάς τὸ καταχθόνιο κτίριο
καὶ θεμελιώνεις μ' ἄσμα νικητήριο
τῆς λευτεριάς τὸν πύργο τὸ φωτολαμπή.

ὦ, πόσα χέρια ἀπλώνονται σὲ σένα,
καὶ πόσα μάτια σοῦ γελοῦνε δακρυσμένα!
Πόσες καρδιές μ' εὐγνωμοσύνη σ' εὐλογοῦνε
καὶ πόσα χεῖλη σ' ἀνυμνοῦνε!

ΤΟ ΙΣΤΟΡΙΚΟΝ ΔΙΑΓΓΕΛΜΑ

Τὸ νέον ἔτος 1941 ἀνατέλλει ὑπὸ συνθήκας ὅλως ἐξαιρετικὰς διὰ τὸ Ἑλληνικὸν Ἔθνος. Χωρὶς νὰ προκαλέσωμεν, μᾶς ἐπεβλήθη ὁ πόλεμος, ὁ ὁποῖος, χάρις εἰς τὴν ἐνότητα τοῦ Λαοῦ, τὸ ὑψηλὸν φρόνημα καὶ τὴν γενναιοῦτητα τῶν μαχομένων τέκνων τῆς Πατρίδος, ἀπέβη νικηφόρος. Χάρις εἰς ὅλα αὐτά, ἡ Ἑλλὰς ἐώρασεν ἐλευθέρᾳ καὶ πλήρης δόξης τὴν μεγάλην ἡμέραν τῆς Γεννήσεως τοῦ Θεανθρώπου καὶ εἰσέρχεται εἰς τὸ νέον ἔτος πλήρης πίστεως καὶ ἐλπίδων. Διότι πιστεύομεν ὅτι ὁ ἀγὼν μας εἶναι δίκαιος καὶ ἱερός. Πιστεύομεν εἰς τὸ παρὸν καὶ εἰς τὸ μέλλον τοῦ Ἑθνους μας, εἰς τὸν ἱστορικὸν πολιτιστικὸν προσορισμὸν του καὶ εἰς τὰ μεγάλα πεπρωμένα του. Καὶ ἔχομεν ἥρομον τὴν συνείδησιν ὅτι οὐδὲν τὸ ἄδικον κατ' οὐδενὸς ἐπράξαμεν, ἀλλὰ ἀγωνιζόμεθα ὑπὲρ τῶν εὐγενεστέρων καὶ ὑψηλοτέρων ἠθικῶν ἀξιών. ✓

Μὲ τοιαύτην πίστιν καὶ τοιοῦτον χαλύβδινον ἠθικὸν ὁ Λαὸς ἀντιμετώπισεν ὅλην τὴν σκληρότητα τοῦ ἀγῶνος, ὅλας τὰς δοκιμασίας τῶν ἀπανθρώπων ἐναερίων ἐπιδρομῶν τοῦ ἐχθροῦ. Καὶ μὲ ἐνδᾶκρεις τοὺς ὀφθαλμοὺς διὰ τὰ ἀθῶα καὶ ἀνυπεράσπιστα θύματα ὑψώνει ὑπερηφάνως τὸ μέτωπον. Διότι εἰς τὰς ἀνάνδρους μεθόδους ἀντιτάσσει τὰ στήθη τῶν τέκνων του εἰς τὰ πεδία τῶν μαχῶν, ὅπου καὶ μόνον στέφονται οἱ ἔντιμοι πολεμισταὶ καὶ οἱ γενναῖοι ἄνδρες.

Ὁ ἀγὼν μας θὰ εἶναι σκληρός, ἀλλὰ τὰ ἀποθέματα ἠθικοῦ ἀνεξάντλητα. Διότι λαὸς ἀποφασισμένος δι' ὅλα, ἐνθυμούμενος τὰς μεγάλας παραδόσεις του καὶ ἔχων τόσον βαθέως ἐρριζωμένον τὸ συναισθημα τῆς τιμῆς καὶ τῆς ἀνθρωπίνης ἀξιοπρεπείας, δὲν κάμπτεται ποτέ. Στρατός, λαός, ἄνδρες καὶ γυναῖκες, γέροντες καὶ παῖδια, ἀρχόντες καὶ ἀρχόμενοι, ὅλοι, ὡς εἰς καὶ μόνον ἄνθρωπος, ἕνα σκοπὸν βλέπομεν, ὑπὸ ἐνὸς κατεχόμεθα συναισθήματος καὶ ἀπὸ ἓν λαμπρότατον ὀδηγούμεθα ἄστρον: Τὴν Πατρίδα.

Ὅλοι μαζί στερεῶς ἠνωμένοι καὶ ἀλληλέγγυοι, ἀγωνιζόμεθα καὶ θὰ νικήσωμεν. Θεία πρόνοια μᾶς παραστέκει καὶ μὲ τὴν βοήθειαν αὐτῆς ὡς ὑπέρτατον ὄπλον, εἰσερχόμεθα εἰς τὸ νέον ἔτος.

Μὲ τὴν συγκίνησιν ἣ ὁποία συνέχει τὴν ψυχὴν μου δι' ὅσα μεγάλα καὶ ὑπέροχα συντελοῦνται, εἵχομαι πρὸς τὸν ἀγαπημένον μου λαὸν τὰς ἡμέρας τοῦ νέου τούτου ἔτους πλήρεις εὐτυχίας καὶ δόξης.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ Β.

ΣΤΗ ΓΕΦΥΡΑ ΤΟΥ ΔΕΒΟΛΗ

Περὶ τῆς γέφυρας

Ὁ Σπῦρος ἤθελε νὰ μπορούσε νὰ ἐμίκραινε, νὰ ἐμίκραινε ἐκεῖ ποὺ ἦταν ἔτσι ἄσχημα κρυμμένος, πίσω ἀπὸ ἀραιὲς τοῦφες λιτιάς. Ἀπέναντί του ἔστεκε ἰταλικὸ ἀπόσπασμα κι ἐφρουροῦσε μιὰ γέφυρα· γυρὸ τοῦ ἀπλωνόταν ἡ κοιλάδα τῆς Βίγλιστας καὶ τοῦ ἐφαινόταν ὅτι σ' ὅλον αὐτὸ τὸν ξεσκέπαστο κάμπο ἦταν ὁ μόνος Ἕλληνας, μέσα σὲ πολυάριθμο πλῆθος Ἰταλῶν, ποὺ υποχωροῦσαν. Ἀποροῦσε κι ὁ ἴδιος, πῶς εἶχε κατορθώσει νὰ πλησιάσῃ τὴν ὄχθη τοῦ ποταμοῦ Δεβόλη, χωρὶς νὰ τὸν ἀντιληφθῇ κανεὶς. Ἀλλὰ τώρα, ποὺ ἔπρεπε νὰ πέσῃ στὸ νερὸ ἀπαρατήρητος, ἤθελε νὰ μπορούσε νὰ ἐγινόταν ἀφαντος, ἓνα τόσο δὰ μικρὸ χαλικάκι. Τὸ ποτάμι ἐκυλοῦσε τὰ βρώμικα νερά του χωρὶς θόρυβο κι αὐτὴ ἡ ἡσυχία ἐμπόδιζε τὸ Σπῦρο νὰ ἐκτελέσῃ τὴν ἀποστολὴ του. Δὲν εἶχαν προφθάσει νὰ χορτάσουν οἱ φαντάροι τὴν κατὰληψι τῆς Μόροβας, καὶ ἦρθε διαταγή, ἂν ὑπάρχῃ ἀνάμεσά τους κανένας δύτης τὸ ἐπάγγελμα ἢ τοῦλάχιστον καλὸς κολυμβητής, νὰ παρυσιασθῇ στὸ συνταγματάρχη. Ὁ Σπῦρος ἐπῆγε στὴ Διοίκησι καὶ εἶπε πὼς ξέρεي κολύμπι.

Ὁ ἀσπρομάλλης συνταγματάρχης, ὅταν ἔβαλε τὰ γυαλιά του τὸν ἀνεγνώρισε:

— Ἐσὺ εἶσαι, λοχία; Ξέρεις καλὸ, μὰ καλὸ κολύμπι;

— Εἶμαι ἀθλητὴς τῶν 400 μέτρων.

— Τί λές; Τότε θὰ σὲ στείλω σὲ μιὰ σπουδαία ἀποστολή. Στὸ Δεβόλη ὑπάρχει γέφυρα, ποὺ μᾶς εἶναι ἀπαραίτητη, γιὰ νὰ περάσωμε τὸ πυροβολικὸ μας. Ἡ γέφυρα αὐτὴ εἶναι ὑπονομευμένη ἀπὸ τοὺς Ἰταλοὺς. Ἐτοιμάζονται νὰ τὴν τινάξουν στὸν ἀέρα, γιὰ νὰ μᾶς σταματήσουν. Πρέπει λοιπὸν νὰ πάῃ κάποιος κολυμπώντας κάτω ἀπὸ τὴ γέφυρα καὶ νὰ κόψῃ τὸ φτυλὶ τῆς πυροδοτήσεως. Ἀναλαμβάνεις νὰ τὸ κάνῃς ἐσύ;

— Μάλιστα, κύριε Διοικητά.

— Μπράβο! Θὰ σοῦ δώσω ἀμέσως ζῆφο νὰ σὲ κατεβάσῃ κάτω.

Ὁ συνταγματάρχης σηκώθηκε ὀρθὸς καὶ τοῦ εὐχήθηκε:

— Καλὴ ἐπιτυχία!

Καθισμένος τώρα ὁ Σπῦρος πίσω ἀπὸ τὶς λιτιές, ἐλογάριαζε μετὰ τρόπο θὰ ἔπεφτε στὸν ποταμό. Ἐβγαξε ἀργὰ-ἀργὰ τὶς ἀρβύλες του χωρὶς νὰ ξεκολλᾷ τὸ μάτι ἀπὸ τὸ Ἰταλικὸ ἀπόσπασμα ποὺ ἐφρουροῦσε

τῇ γέφυρα καὶ πὺν ἐφαινόταν νὰ περιμένη νὰ περάσουν τὰ τελευταῖα τμήματα, γιὰ νὰ τὴν τινάξῃ στὸν ἀέρα. Μακριὰ ἀκούονταν πολυβόλα, ὥστερα ἐσώπαιναν καὶ πάλι σὲ λίγο ξανάρχιζαν.

Ἄμα ἐλευθερώθηκε ἀπὸ τὰ ροῦχά του ὁ Σπῦρος, ξαπλώθηκε στὴ μουσκεμμένη γῇ διπλά στὸ νερὸ καὶ ἐπερίμενε εὐκαιρία νὰ κοιτάξουν ἄλλοι οἱ σκοποί, γιὰ νὰ γλυστρήσῃ στὸ Δεβόλη. Ἐκρίνε πὼς ἀπὸ ἐκεῖ πὺν εὐρισκόταν, ἡ βουτιά θὰ ἦταν πολὺ μακριὰ γιὰ τὴν ἀναπνοή του καὶ ἔκοψε μὲ τὸ ψαλίδι πὺν ἐβαστοῦσε ἓνα καλάμι καὶ τὸ ἐκράτησε στὸ στόμα σὰν πίπα.

Ἐκεῖνῃ τῇ στιγμῇ ἐβούϊσαν ἀεροπλάνα καὶ καθὼς οἱ Ἱταλοὶ ἐσήκωσαν τὰ κεφάλια νὰ τὰ ἰδοῦν, ὁ λοχίας ἐπῆρε βαθεῖα ἀναπνοή, ἐμπῆκε στὸ ποτάμι ὅσο πιὸ ἀθόρυβα μπόρεσε καὶ ἀρχισε τὸ μακροβούτι του πρὸς τὴ γέφυρα. Δὲν ἔβλεπε τίποτα, γιὰ τὸ νερὸ ἐκατέβαζε πολὺ χῶμα καὶ ἔτσι ἀναγκάστηκε νὰ ψάχνῃ μπροστά του μὲ τὰ χέρια καὶ νὰ προχωρῇ σιγά. Ψαχουλεύοντας, ἄλλοτε ἄγγιζε κάτι πράγματα μαλακὰ πὺν θὰ μπορούσε νὰ ἦσαν πτώματα, ἄλλοτε κούτσουρα καὶ ρίζες δένδρων. Τέλος, ὅταν ἐκόντευε πιά ν' ἀδειάσῃ τὸ στηθός του ἀπὸ ἀέρα, εὗρε τὴν βάσι τῆς γέφυρας καὶ ἐσταμάτησε. Ἐβγαλε ἔξω ἀπ' τὸ νερὸ τὸ καλάμι του καὶ ἐπῆρε διαστικὰ ἀναπνοή, ἐνῶ κατάνειε κάμποσα βρωμόνερα. Ὑστερα, ψάχνοντας τὴν βάσι, ἐδοκίμασε νὰ περπατήσῃ στὸ θυθό, μὰ ἡ λάσπη ἦταν πλαδαρή καὶ ἐβούλιαζε. Κολυμπώντας πάλι, μὰ πρὸς τὰ ἐδῶ, μὰ πρὸς τὰ ἐκεῖ, ἐγύρευε νὰ βρῇ τὸ φυτίλι τῆς πυροδοτήσεως. Ὅταν ἐσωνόταν ἡ ἀναπνοή του, τὴν ἀνανέωνε μὲ τὸ καλάμι. Κάποτε τὸ χέρι του ἄγγιξε τέλος σύρμα καὶ σὰν ἀστραπὴ ἄρπαξε τὸ ψαλίδι καὶ τὸ ἔκοψε.

Ὁ ὑπολοχαγὸς τοῦ μηχανικοῦ, πὺν τὸν ὠδήγησε πρὸς τὴ γέφυρα, τοῦ εἶχε πεῖ ὅτι, γιὰ ἀσφάλεια σὲ τέτοιες περιστάσεις, συνηθίζουν νὰ βάζουν διπλοὺς ἀγωγούς ἀπὸ σύρμα, ὥστε, ἂν πάθῃ κάτι ὁ ἕνας ἀγωγός, νὰ λειτουργήσῃ ὁ ἄλλος. Ἐπρεπε λοιπὸν νὰ ψάξῃ μὲ προσοχὴ ὅσο νὰ βρῇ καὶ δεῦτερο σύρμα.

Τὸ κολύμπι δὲν ἦταν εὐκόλο, γιὰ τὸ ρεῦμα τοῦ Δεβόλη τὸν παράσερνε καὶ εἶχε νὰ παλεύῃ ἐναντίον του. Ἄν ἐδυσκολεύθηκε τόσο νὰ βρῇ τὸ πρῶτο φυτίλι, τὸ δεῦτερο ἦταν ἀνεύρετο. Ἐπήγαινε ἀπὸ τὴ μιὰ πλευρά, ἐπήγαινε ἀπὸ τὴν ἄλλη, ἐβουτοῦσε βαθεῖα, ἀνέβαινε στὴν ἐπιφάνεια, πονθενὰ δὲν συναντοῦσαν τὰ δάκτυλά του σύρμα.

Μιά στιγμή, πού ἐκολυμποῦσε στὸ μέσον τοῦ ποταμοῦ, τὸν ἐκτόπησε στὰ νεφρὰ κορμὸς δένδρου, πού ἐκατέβαζε τὸ ποτάμι, κι ἦταν τόσο δυνατὸς ὁ θρόντος, ὥστε τὸν ἐτίναξε ψηλά. Μὰ κανένας δὲν ἔτuche νὰ τὸν ἰδῇ, κι ὁ Σπῦρος ἐβούτηξε βαθύτερα κι ἐπῆγε δίπλα στὴ βάσι τῆς γέφυρας, ὅπου ἐστάθηκε νὰ ξαποστάσῃ. Ἐπειδὴ ἡ ἀναπνοή του εἶχε λιγοστεύει κι ἡ καρδιά του ἐκτυποῦσε δυνατά, ἀναγκάσθηκε νὰ βγάλῃ μὲ προσοχὴ τὸ κεφάλι του ἔξω ἀπ' τὸ νερὸ γιὰ νὰ συνέλθῃ. Καθὼς εὗρισκόταν κάτω ἀκριβῶς ἀπὸ τὸ πάτωμα τοῦ γεφυριοῦ, δὲν εἶχε φόβον νὰ τὸν ἰδοῦν κι ἐστάθηκε ἔκεί λίγα λεπτά χορταίνοντας τὸν ἐλεύθερον ἀέρα.

Ὑστερα πάλι ἄκουσε φωνὲς καὶ θόρυβον αὐτοκινήτων στὴν ἀπέναντι ὄχθη καὶ βήματα ἀνθρώπων, πού ἐπερνοῦσαν γρήγορα ἀπὸ πάνω του. Ἐσυλλογίσθηκε πὼς ἴσως νὰ εἶχε φθάσει ἡ ὀπισθοφυλακή, πού ἐπερίμενε τ' ἀπόσπασμα, κι ὅτι, μόλις διάβαιναν αὐτοί, θὰ ἐτίναζαν τὴ γέφυρα. Ξαναβούτηξε λοιπὸν κι ἄρχισε νὰ γυρεύῃ τὸ φτυλὶ μὲ μανία ἀπελπισμένον. Τοῦ ἐπερνοῦσε ἀπὸ τὸ νοῦ ἡ ἰδέα, πὼς δὲν θὰ ὑπῆρχε δεύτερος ἀγωγὸς κι ὁμως δὲν ἐννοοῦσε νὰ ἐγκαταλείψῃ τὴν προσπάθειά του. Τὸ ἀνοιγμα, πού ἄφηνε ἡ γέφυρα ἀνάμεσα στὶς βάσεις της, τὸ ἔψαξε τέσσερες φορὲς κολυμβῶντας μὲ τὸ ἓνα χέρι, ἐνῶ μὲ τ' ἄλλο ἐπασπάτευε τὸ βούρκο.

Μιά στιγμή αἰσθάνθηκε δυνατό ρῆγος νὰ περιβρέχῃ τὴ ράχι του, μὰ καὶ πάλι δὲν ἐσταμάτησε τὸ ψάξιμο. Ἐπέμεινε, ἕως ὅτου τὸ μικρὸ του δάκτυλον ἐγαντζώθηκε τυχαῖα σὲ σύρμα. Τ' ἄρπαξε κι ἐτοιμαζόταν νὰ τὸ ψαλιδίσῃ, μὰ κατάλαβε πὼς ἦταν τὸ ἴδιο πού εἶχε κόψει πρὶν. Ἐκολύμβησε ἀκόμῃ λίγο κι ὅταν ἔνοιωσε πιά τὴ δύναμί του νὰ ἐξαντλῆται, ἀποφάσισε νὰ ἐτοιμάσῃ τὴν ἀναπνοή τῆς ἐπιστροφῆς κι ἔβγαλε ἀπότομα τὸ κεφάλι ἔξω ἀπ' τὸ νερὸ, γιὰ τὴν ἡ κόυρασι δὲν τὸν ἄφηνε τώρα νὰ πάρῃ προφυλάξεις. Αἰσθανόταν ἐξασθενημένος καὶ ξεκίνησε γιὰ τὸ γυρισμό. Δὲν μπόρεσε νὰ κάμῃ διὰ μιᾶς τὴ διαδρομὴ ὡς τὸ μέρος, πού εἶχε ἀφήσει τὰ ροῦχά του. Δυὸ φορὲς ἐνόμισε πὼς ἦταν φθασμένος καὶ δυὸ φορὲς ἐγελάσθηκε, γιὰ τὸ πλημμυρισμένος Δεβόλης, ρέοντας ἀντίθετά του τὸν ἐμπόδιζε.

Ἐπὶ τέλους, μὲ τὴν ψυχὴ στὸ στόμα, ἐβγήκε στὴν ὄχθη, ἐκεῖ στὶς ἴδιες ἱτιές, πού ἐκρυβόταν πρὶν καί, μόλις ξαπλώθηκε, ἄρχισαν ῥίγη

νά περιτρέχουν τὸ σῶμά του. Τὰ δόντια του ἐκτυποῦσαν. Τὰ μάτια του ἔτσουσαν γεμῖα βρῶμες, στὴ γλῶσσά του εἶχε τὴ γεῦσι τῆς χωματίλας καὶ ἡ σιχασιά τόσης λάσπης, πὺν κατάπιε, τοῦ ἔφερενε ἐμετό.

Ἔτσι ὅπως ἦταν μουσκεμμένος, ἐφόρεσε γρήγορα παντελόνι, ἀμπέχωνο, μανδύα καὶ ἐτραβήξε πρὸς ἓνα ἐρημοκκλήσι, γιὰ νὰ συναντήσῃ τὸν ὑπολοχαγὸ τοῦ μηχανικοῦ πὺν τὸν ἐπερίμενε 'κεῖ. Μιλῶντας ἄσχημα, ἐξ αἰτίας τοῦ σαγονιοῦ του πὺν ἔτρεμε, διηγήθηκε ὁ Σπῦρος μὲ πόσα βάσανα εὗρηκε ἓνα μόνον φυτίλι.

Ὁ ὑπολοχαγὸς τοῦ εἶπε :

— Ἐμεινες μιά ὥρα στὸ ποτάμι. Ὅταν ἄκουσα τ' ἀεροπλάνα, εἶπα πὺς θὰ ἐπωφεληθῇς, γιὰ νὰ θουτήξῃς καὶ πραγματικά σὲ εἶδα νὰ γλυστρεῖς στὸ νερό. Ἀμα ὅμως ἄργησες νὰ φανῇς, ἀνησύχησα μὴπως ἐπνίγηκες.

Ὁ Σπῦρος ἐζήτησε κονιάκ, μὰ δὲν εἶχαν νὰ τοῦ δώσουν· ἐζήτησε νερό καὶ πρὶν πιῇ ἔκανε γαργάρα καὶ ἔφτυσε, γιὰ νὰ φύγῃ ὁ βοῦρκος ἀπὸ τὸ στόμα του.

— Λέτε, κύριε ὑπολοχαγέ, νὰ ὑπάρχῃ καὶ δεῦτερο σύρμα ; ἐρώτησε.

Ὁ ἀξιωματικὸς κουνῶντας τὸ κεφάλι :

— Δὲν πιστεύω... τοῦ ἀπάντησε.

Ἐκοίταξαν ὕστερα πρὸς τὴ γέφυρα καὶ ἐκατασκόπευαν τὸ ἰταλικὸ ἀπόσπασμα. Ὁ Σπῦρος ἀνησυχοῦσε :

— Ἀμα νοιώσουν ὅτι ἐκόψαμε τὸ φυτίλι, προφθαίνουν νὰ βάλουν νέο :

— Ἰσως, ἀλλὰ τότε θὰ τοὺς ἰδοῦμε νὰ μπαίνουν στὸ νερό !

Ὁ Σπῦρος ἐθεωροῦσε τὴ σωτηρία αὐτῆς τῆς γέφυρας ζήτημα προσωπικό. Ἐφοβόταν ὅτι ὁ κόπος του θὰ ἐχανόταν ἀδίκως καὶ ἐπρότεινε νὰ πᾶν κοντίτερα, γιὰ νὰ ἐπιτηροῦν τοὺς Ἱταλοὺς. Ἡ καρδιά του εἶχε πετρώσει ἀπὸ τὴν ἀνησυχία καὶ μόνον, ἂν τὸ γεφύρι ἔμενε ἄβλαβο, θὰ ἐπῆγαινε στὴ θέσι της. Τώρα ἐμετανοοῦσε ὅτι δὲν εἶχε ἐπιμελεῖν ψάχνοντας καὶ ἄς ἐπνιγόταν.

— Μὴ κάνῃς ἔτσι, λοχία, τοῦ εἶπε ὁ λοχαγός.

Ἀλλὰ σὲ λίγο ἀκούσθηκαν φωνές καὶ καμμιὰ ἑκατοστὴ εὐζωνοὶ ἐφάνηκαν νὰ τρέχουν ζωηρὰ τὸν κάμπο, σὰν πουλάρια τὴν ἄνοιξι, καὶ ἐπῆραν τὴ γέφυρα. Οἱ φρουροὶ τῆς τὸ ἔσκασαν πρὸς τὴν Κορυτσά,

χωρίς νὰ ρίξουν τουφεκιά.

Ὁ Σπῦρος ἐπετάχθηκε πάνω ἀπὸ τὴ χαρά του καὶ ὁ ὑπολοχαγὸς τὸν ἀγκάλιασε καὶ τὸν ἐφίλησε.

« Πίνδος »

Χρήστος Π. Ζαλοκώστας

ΟΙ ΗΡΩΕΣ ΤΩΝ ΟΧΥΡΩΝ

Ἀρχοντας, ποὺ ξεπερνάει ὅλους τοὺς ἄλλους, ὁ ἥλιος, ἀφοῦ ἀνέθηκε στὴν κορυφὴ τ' οὐρανοῦ, στάθηκε μιὰ στιγμή ἐκεῖ. Τέτοια ὥρα, μεσημέρι, ἐγκατέλειψαν οἱ φαντάροι τὰ ὄχυρά. Οἱ Γερμανοὶ τοὺς ἀφῆσαν νὰ φύγουν μὲ τὸν ὄπλισμό τους, μόνοι, ὥς τὶς Σέρρες, ὅπου θὰ περίμεναν διαταγές.

Ἡ συνοδεία τους κατηφόριζε τὶς χωματοπλαγιές τοῦ Ροῦπελ ἀμίλητη, βαδίζοντας ἀργά. Ὅποιοι τοὺς ἔβλεπε δὲ θὰ φανταζόταν ποτὲ ὅτι αὐτὸ τὸ ἀσκέρι εἶχε νικήσει ἕναν ἀγῶνα τόσον ἄνισο σὲ σιδερικά. Ἡ κατάντια τους φανερωνόταν ἀπὸ τὸ ρουχισμό τους, ἀπὸ τὰ λερὰ πρόσωπα. Ἡ ἰδέα πὺς εἶναι ταπεινωμένοι, δὲ βγαίνει ἀπὸ τὸ μυαλό τους. Ἐκαναν πιστὰ τὸ καθήκόν τους, μὰ τοῦτο δὲν ἀρκεῖ. Ἡ τύχη τοὺς εἶχε ἀδικήσει μὲ τὸ νὰ τοὺς πάρῃ μέσ' ἀπὸ τὰ χέρια τῆ Νίκης.

Ὅλο τὸ χειμῶνα ὄνειρεύονταν τὴν λαμπράδα τοῦ πολέμου, καὶ ὅταν τὸν γνώρισαν στὸ ἀναμμα τῆς μάχης, τὸν ἀγάπησαν καθὼς τοὺς ἐρέθιζε καὶ τοὺς συνέπαιρνε. Ὅσο τοὺς ξεματουσε ἡ φωτιά, τόσο τὴν ὀρέγονταν καὶ νὰ φύγουν δὲν ἤθελαν ἀπὸ κοντὰ της — σὰν πεταλοῦδες. Γι' αὐτὸ τώρα περπατοῦν πρὸς τὰ ἐμπρὸς καὶ ὅλο πίσω στρέφουν τὰ βλέμματά τους καὶ κοντοστεκόνται νὰ ξαναδοῦν τὰ ὄχυρά. Ἀναλογίζονται τοὺς σκοτωμένους συντρόφους, ποὺ μόλις πρόφτασαν νὰ τοὺς θάψουν βιαστικά, καὶ ποὺ θὰ ἔμεναν ἄκλαυτοι.

Ἀμα μιὰ γερμανικὴ διμοιρία, ἀπὸ εὐγένεια, τοὺς προσπερνάει μὲ βῆμα παράτας, αὐτοὶ μόλις τὴν ἀντιχαιρετᾶνε, γιατί ἀκοῦν ἀπὸ μακριὰ σάλπιγγες νὰ ἤχουνε χαρούμενα καὶ ἀντικρύζουν ἐκεῖνη τὴ στιγμή νὰ κατεβαίνει ἡ ἑλληνικὴ σημαία καὶ νὰ ὀρθώνεται ἡ σβάστικα.

Αὐτὸ τὸ θέαμα κάνει τὴν πονεμένη τους καρδιά νὰ μὴ χωράῃ ἄλλον καημό.

Βαρυθύμιοι, ὡς εἶναι, σκέπτονται καὶ τὰ χωριά τους, ποὺ σύν-

τομα θὰ δουλωθοῦν. Πίσω ἀπὸ τὸν χιτλερικό δράκο μαντεύουν νὰ παραφυλᾶνε λυσσασμένους ἔαινες, οἱ Βούλγαροι, βιαστές καὶ τύραννοι τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ὅταν τὸν βροῦνε ἄοπλο.

Καθὼς πορεύονται πρὸς τὶς Σέρρες βλέπουν σ' ἓνα λοφάκι μαξιμένους φαντάρους καὶ καπνὸ ν' ἀνεμίζεται στὸν καθάριον οὐρανό. Ἐπειδὴ ἡ κοινὴ δυστυχία ἀδεσφώνει τοὺς ἀνθρώπους, τραβᾷ ἡ φάλαγγα ὁλοῖσια πρὸς τὸν ὄμιλο ἐκεῖνο.

Ἐκεῖ γῦρο στὴ φωτιά εἶναι συγκεντρωμένο ἓνα τμήμα τοῦ 26ου συντάγματος, αὐτοῦ, ποῦ κατὰ τὴ μάχη ὑπερασπιζόταν τὸ Λύσσε, ὡς πεζικό ἐπιφανείας κι εἶχε μαθήσει μιὰ μεραρχία ἀλπίνων, ποῦ ἀγωνιζόταν νὰ τὸ ξεκολλήσῃ ἀπὸ τὶς θέσεις του. Νὰ ὁ Διοικητὴς τοῦ 26ου περιστοιχισμένος ἀπὸ τοὺς βαθμοφόρους. Νὰ ὁ ἀρχιμανδρίτης, ποῦ βάζει τὰ ἱερὰ ἄμφια.

—Θὰ λειτουργηθοῦμε, εἰκάζει κάποιος κι ἡ ιδέα πὼς θὰ κοινωήσουν μὲ τὰ Θεῖα τοὺς παρηγορεῖ. Βγάζουν τὰ πληρήκιά τους, σταυροκοποῦνται κι ἀκοῦν μὲ κατάνυξι τὶς εὐχές, ποῦ ἀρχίζει νὰ ψέλνῃ ὁ παπᾶς. Ὑστερα προβάλλει στὸ κέντρον ὁ ὑπασπιστής, κρατῶντας τὴ σημαία τοῦ συντάγματος τυλιγμένη στὸ μαῦρο μουσαμῆ της. Τὴν ξεσκεπάζει καὶ τὴν ἀφήνει ἐλεύθερη στὸ ἐλαφρὸ ἀεράκι, ποῦ δὲν καταφέρει νὰ τὴν ξεδιπλώσῃ κανονικά, γιὰτ' εἶναι ῥάκος, ἀτίμητο μνημεῖο δοξασμένων ἀγώνων. Αὐτὴ εἶναι ἡ σημαία, ποῦ τὸν Αὐγούστο τοῦ 1922, ὅταν τὸ 26ο σύνταγμα κυκλώθηκε στὴν κοιλάδα τοῦ Ἀλῆ-Βεράν τῆς Μικρᾶς Ἀσίας. τὴν ἄρπαξε ὁ γενναῖος συνταγματάρχης Καλιαγκάκης καὶ παρασύροντας τοὺς λεβέντες του σὲ παράφορη ἔξοδο, κατόρθωσε νὰ σπᾶσῃ τὸν γλοιὸ καὶ νὰ σώσῃ τὸ σύνταγμα του, χωρὶς ὁ ἴδιος νὰ ἐπιζήσῃ, γιατί, ὅπως ἡ σημαία του, ἔτσι κι αὐτὸς εἶχε κατατρυπηθῇ ἀπὸ σφαῖρες καὶ ξεψύχησε, κρατῶντας στὰ χέρια του αὐτὸ τὸ κουρελιασμένο πανί.

—Προσοχή! διατάζει ὁ διοικητής.

Οἱ φαντάροι τεντώνουν τὰ κορμιά τους, οἱ ἀξιωματικοὶ κάνουν τὸ σχῆμα. Ὁ ὑπασπιστής τότε κατεβάζει τὸ ἱερὸ λάβαρο στὴ φωτιά, ἐνῶ ὁ παπᾶς εὐλογεῖ αὐτὸν τὸν περήφανο πολεμικὸ ὁδηγό. Τὸ μεταξωτὸ πανὶ ἀργεῖ ν' ἀποκαῇ, γίνεται στάχτη σιγά, πολὺ σιγά. Τὸ θέαμα τῆς γαλανόλευκης, ποῦ ἐξαφανίζεται, κάνει τοὺς παρόντες νὰ ριγίσουν. Οὐτ' ἓνας ἀξιωματικὸς δὲν ἔμεινε ἀδάκρυτος. Οἱ φαντάροι, σὰν ἀντι-

κρίζουν τοὺς φρουροὺς των, ψημένους πολεμιστές, νὰ κλαῖνε, τοὺς θαυμάζουν ἀκόμα περισσότερο καὶ ξεσπᾶν τὰ στόματά τους σὲ λυγμούς κι ἀναφυλλητά. Τὸ κλάμμα τους ἔχει μεγαλοπρέπεια, γιὰτ' εἶναι ὁμαδικό. Μὰ τὸ διακόπτει ὁ ἀρχιμανδρίτης.

— Σηκῶστε τὸ χέρι νὰ ὀρκιστῆτε! τοὺς λέει.

Τὸν ὑπακοῦν κι ἐκεῖνος ἀρχίζει:

— Ὁρκίζομαι...

— Ὁρκίζομαι! λένε ὅλοι μαζί.

— Ὅτι δὲ θὰ ἡσυχάσω...

— Ὅτι δὲ θὰ ἡσυχάσω!...

— Ὅτι θὰ δώσω τὸ αἷμά μου...

— Ὅτι θὰ δώσω τὸ αἷμά μου!...

— Γιὰ νὰ ἐλευθερώσω τὴν Πατρίδα...

— Γιὰ νὰ ἐλευθερώσω τὴν Πατρίδα!... βροντοφωνοῦν ἀξιωματικοὶ καὶ στρατιῶτες.

Ὁ ὄρκος αὐτὸς φουσκώνει ἀπὸ νέα ὄνειρα τὶς στενεμμένες καρδιές τους κι ὅταν ξαναπαίρνουν τὸν δρόμο τῶν Σερρῶν, αἰσθάνονται σὰ ζωογονημένοι. Τώρα ἔχει βρῆ πάλι σκοπὸ ἢ ζωὴ τους.

« Ρεῦπελ »

Χρ. Ζαλοκώστας

ΑΠΟ ΤΟΥΣ ΘΑΛΑΣΣΙΝΟΥΣ ΑἪΩΝΑΣ

... Τὸ πλοῦσιο καὶ καλὰ διευθυνόμενο ἀντιαεροπορικό πῦρ τῶν πλοίων τῆς συνοδείας ἀποτελοῦσε τὴν καλύτερη προστασία τῆς νηοπομπῆς. Ἀπὸ τὸ καταδρομικὸ «Διδώ» ὁ Ἕλληνας «διευθυντὴς τοῦ πυρός» ἔδινε τὶς διαταγές του σὲ ὅλα τὰ πλοῖα. Καὶ οἱ πυροβοληταὶ τῆς «Ὁλγας» ἐκτελοῦσαν τὶς διαταγὲς αὐτὲς μὲ ἀκρίβεια, ἀλλὰ καὶ μὲ ἀρκετὴ πρωτοβουλία, ποὺ τοὺς ἐπέτρεπε νὰ προστατεύουν τὸ καράβι των καὶ τὴν νηοπομπή ἀκόμα καλύτερα.

Δὲν ἦταν ἀσήμαντοὶ οἱ πυροβοληταὶ αὐτοὶ τῆς «Ὁλγας». Ἡ λαμπρὰ ἐξάσκησίς των καὶ ἡ χαρακτηριστικὴ ἑλληνικὴ ἱκανότης των, τοὺς ἐπέτρεπε νὰ διεκδικοῦν γιὰ τὸ ἀντιτορπιλικὸ των τὴν τιμὴ, ὅτι κάνει ἓνα ἀπὸ τὰ καλύτερα ἀντιαεροπορικά πυρὰ σὲ ὅλο τὸν συμμαχι-

κό στόλον της Μεσογείου. Συχνά στά συνδυασμένα γυμνάσια μαζί με τὰ ἀγγλικά πλοῖα εἶχαν σημειώσει καταπληκτικὲς ἐπιτυχίες, γιὰ τίς ὁποῖες τοὺς ἐξήλευαν λίγο οἱ Ὑάγγοι πυροβοληταί, καὶ μιὰ φορὰ μάλιστα εἶχαν καταφέρει νὰ κόψουν τὸ σύρμα τοῦ «ἀνεμουρίου»*, πὺ ἐρρουμολοκοῦσε ἕνα ἀεροπλάνο γιὰ τὴ σκόπευσι.

Ὅλοι οἱ ναῦτες τῆς «Ὑόλας» ἔνοιωθαν τὴν ἴδια ὑπερηφάνεια μὲ τοὺς πυροβολητάς γιὰ τὰ ἀντιαεροπορικὰ τοῦ καραβιοῦ των. Στὶς στιγμὲς αὐτῶν τῶν ἀεροπορικῶν ἐπιθέσεων, ἀδιαφοροῦσαν ἐντελῶς γιὰ τὸν κίνδυνο τῶν θραυσμάτων καὶ τῶν πολυβολισμῶν καὶ δὲν ἔκουνουσαν ἀπὸ τὸ κατάστρωμα, γιὰ νὰ προσέχουν μὲ ἀληθινὴ ἀγωνία τὴ βολὴ τῶν ἀντιαεροπορικῶν καὶ τὴν ἐπιτυχία των. Ἐνῶ οἱ πυροβοληταὶ ἔπεφταν σχεδὸν ἀνάσκελα, γιὰ νὰ παρακολουθοῦν μὲ τὰ βαριά πολυβόλα «Ἐρλικον» τὰ ἐχθρικά ἀεροπλάνα, πὺ πετοῦσαν ἀπὸ ἐπάνω των, οἱ ἄλλοι ναῦτες, πὺ ἦταν ἐκεῖ κοντά, προσπαθοῦσαν, σάν νὰ ἦταν σὲ ἀγῶνες, νὰ ἐνθαρρύνουν καὶ νὰ βοηθήσουν μὲ τὰ ἐπιφωνήματα των :

— Ὑελα, Γιωῦργο, λίγο δεξιότερα!... Ὑαχ, καμμένε, σοῦ ξέφυγε... Μπράβο, τὸ πέτυχες!

Δὲν ἦταν βέβαια σύμφωνη μὲ τοὺς ναυτικούς κανονισμοὺς καὶ τὴν τακτικὴ τοῦ συγχρόνου μηχανικοῦ πολέμου αὐτὴ ἡ συμπεριφορὰ. Ἦταν ὅμως ἐκείνη, πὺ ὑπαγόρευε στοὺς Ἑλλήνες θαλασσινοὺς ἡ φυλετικὴ ἰδιοσυγκρασία των καὶ δὲν μποροῦσε νὰ καταδικασθῇ, ἀφοῦ βοηθοῦσε νὰ ἐπιτευχθοῦν τόσο σημαντικὰ ἀποτελέσματα.

... Ὑενα «Γιοῦνκερς» — γερμανικὸ βομβαρδιστικὸ — ἐπλησίαζε ἀπειλητικὸ τὴν «Ὑόλας», ὅταν τὸ «Βίκερς» — πυροβόλο — τοῦ πλοίου τὸ ἐπέτυχε σὲ τόσο καίριο σημεῖο, ὥστε σχεδὸν ἀμέσως νὰ βγάξῃ πυκνὸν καπνὸ καὶ ν' ἀρχίξῃ νὰ πέφτῃ ἀνώμαλα πρὸς τὴ θάλασσα. Ὑαγριες ζητωκραυγὲς ἀπὸ τὸ κατάστρωμα τῆς «Ὑόλας» ὑποδέχθηκαν τὴν ἐπιτυχία αὐτή, ἐνῶ ἀκουγόταν τὸ ἀπαίσιο σφύριγμα τοῦ ἀεροπλάνου, πὺ γκρεμίζεται, ὁ τρομερὸς κρότος τῆς ἐκρήξεως τῶν βομβῶν, πὺ εἶχε ἀκόμα ἐπάνω του, καὶ τὸ τσίρισμα τοῦ νεροῦ καθὼς ἀγκάλιαζε τὸ φλεγόμενο ἀεροπλάνο. Ἦταν ὅμως τόσο βαθὺς ὁ ἀνθρωπισμὸς τῶν Ἑλλήνων ναυτῶν, ὥστε τὴν ἴδια σχεδὸν στιγμὴ νὰ ξεχνοῦν τὴ χαρὰ καὶ τὸν ἐνθουσιασμό των, νὰ σκέπτονται, ὅτι πέντε ζωντανοὶ ἄνθρωποι — τὸ πλήρωμα τοῦ ἀεροπλάνου — χάνουν τὴν στιγμὴ ἐκείνη τὴν

ζωή των καὶ νὰ στέκωνται σὲ προσοχή, γιὰ νὰ ἀποδώσουν τὸν τελευταῖο χαιρετισμὸ στοὺς ἐχθροὺς, ποὺ πέθαιναν...

« Βασίλισσα Ὀλγα »

Ἀχιλλεὺς Κύρου

ΧΕΙΜΩΝΑΣ

Δεκέμβριος. Τὰ σπίτια ἔβαλαν τὰ χαλιά τους, εἰς τὰ παράθυρα ἐμπήκαν βαρεῖες οἱ κουρτίνες. Ἐδῶ κι ἐκεῖ, ὅπου ὁ προβλεπτικὸς σπιτονοικοκύρης εἶχε φροντίσει γιὰ ξύλα, ἄναψε ἡ φωτιά, ἄλλοῦ μὲ δυὸ κάρβουνα ἢ πυρῆνα ἐτοιμάστηκε τὸ μαγκάλι. Τὸ βράδυ γέροντον ἐρημικὰ τὰ παραθυρόφυλλα, κλείνουν τὰ τζάμια, τὰ κρεβάτια ὀπλίζονται καὶ μὲ μιὰ ἀκόμη κουβέρτα, μπαίνει τὸ πάπλωμα, καί, καμμιὰ φορὰ, πέφτει ἐφεδρεία καὶ τὸ παλτό. Εἰς τοὺς δρόμους τὸ βῆμα εἶναι ταχύ, ὁ γιακᾶς τοῦ παλτοῦ σηκωμένος, ἡ μυτίτσα τῆς μικρῆς, ποὺ εἶναι ἀνεβασμένη στὸ τράμ, κατακόκκινη. Ὁ ἐπαίτης, ποὺ στέκεται στὴ γωνιὰ τοῦ μεγάλου δρόμου, ἔφερε τὰ χειμερινά του. Ἐναν μποξᾶ. Τώρα στίς ὁμιλίες τοῦ πολέμου ἐμπήκε, στερεότυπο, καὶ τὸ κρύο :

— Τί νέα ;

— Καλά, πᾶμε ἔμπρός.

— Κρύο.

— Χιονιάς.

Χιονιάς... Κι ἐπάνω; Ἐπάνω στὰ βουνά; Ἐκεῖ ὅπου ἄρχισε τώρα νὰ πέφτη χιόνι καὶ σφυρίζει τρελλὸς ὁ βοριάς καὶ τὸ παίρνει καὶ τὸ μαζεῦει καὶ τὸ σκορπᾷ γύρῳ του σὰν θύελλα παγωμένη; Ἐπάνω..... — Εἶδατε τὸν στρατιώτη ἐδῶ καὶ λίγες μέρες πῶς ἔφυγε; Κρατοῦσε δεξιά του τὸ ὅπλο, ἀριστερά του τὴν ξιφολόγχη, στὴ μέση τὰ φουσέκια του καὶ τὸ παγούρι, καὶ στὴν πλάτη τὸ σπίτι του. Ἐκεῖ στὸ γυλιὸ ἄλλα φουσίγγια, ὁ πρόχειρος ἐπίδεσμος, ἓνα ζευγάρι κάλτσες, ἓνα πουκάμισο καὶ ἡ κουβέρτα, ἓνα «ἡμικλινოსκέπασμα» τοῦ στρατοῦ. Αὐτὸ τὸ κορμὶ μ' αὐτὰ θὰ παλαίψη. Ἔχει τὸ ὅπλο, τὴν ξιφολόγχη, τὰ φουσέκια, γιὰ τὸν ἐχθρό. Μιὰ φανέλλα, ἓνα ἡμικλινοςκέπασμα γιὰ τὸ κρύο.

Τὸ βράδυ, ὅταν «ἔχη συνεχισθῇ ἡ προέλασις» καὶ εἶναι παγωμένο

τὸ σῶμά του καὶ τὰ ροῦχά του ἔχουν βραχὴ καὶ γῦρο ἔχει κοκκινίσει ἀπὸ τὸ αἷμα τὸ χιόνι, ξέρετε ποῦ θὰ σταθῇ νὰ κλείσῃ γιὰ λίγη ὥρα τὰ μάτια του ὁ στρατιώτης; Κάπου σὲ μιὰ πλαγιά. Κοντὰ σ' ἓνα χάλασμα, σ' ἓνα θράχο, σκάθοντας μέσα στὸν πάγο μιὰ σπηλιά, στήνοντας ἓνα ἀντίσκηνο, ποῦ ἡ θύελλα ποῦ καὶ ποῦ τὸ δέρνει, τὸ παίρνει.

Κι ὁμως αὐτὸς ὁ στρατιώτης θὰ σηκωθῇ. Αὐτὸς θὰ ξυπνήσῃ μεσάνυχτα, διὰ νὰ « συνεχισθῇ ἡ προέλασις ».

Αὐτὸς, ἀφοῦ ἐστάθῃ φρουρὸς εἰς τὰ σύνορα, ἀφοῦ ἀντίκρισε τὰ πολυβόλα, τοὺς ὄλμους, τὸ βαρὺ πυροβολικὸν μὲ τὸ στήθος του, μὲ μιὰ λόγχη, ἀφοῦ ἐπῆρε τὴν Ἑρσέκα, τὴν Κορυτσά, τὸ Πόγγραδετς, τὸ Ἰβάν, ἀφοῦ ἐσκαρφάλωσε στὶς κορφές τῆς Μοράβας, θὰ προχωρήσῃ τώρα. Μαζὶ μὲ τοὺς ἀνέμους, μαζὶ μὲ τὸ χιόνι, μὲ τὸ βοριά, μὲ τὴν βοήθεια τῆς κατὰλευκῆς Ὀπτασίας, ποῦ περνᾷ χλωμὴ μέσα ἀπὸ τίς χαράδρες καὶ χάνεται τὸ ξημέρωμα εἰς τὰ σύννεφα, ὁ Ἕλλην στρατιώτης, ἀπὸ βουνὸ σὲ βουνό, ἀπὸ ὕψωμα σὲ ὕψωμα, δῆμα μὲ δῆμα σπρώχνει, διώχνει, πατᾷ.

Κι ἐμεῖς ;... Θὰ βάζωμε τὰ χαλιά καὶ θὰ κλείνωμε τις κουρτίνες τὸ βράδυ; Ἐμεῖς θὰ σηκώνωμε τὸ γιακᾶ; Ἐμεῖς πρέπει νὰ κλεισθοῦμε στὰ σπίτια μας καὶ νὰ παγώσωμε. Πρῶτον διότι δὲν χρειάζομαστε καὶ δεύτερον διότι δὲν θὰ παγώσωμεν.

Ἐμεῖς πρέπει τώρα — εἶναι Δεκέμβριος, στὴν Ἥπειρο εἶναι ἐνάμιον μέτρο τὸ χιόνι — νὰ δώσωμε ὅ,τι ἔχομε: Κουβέρτες, πλεκτά, γάντια, φανέλλες, χοῖμα. Ἄλλος νὰ δίνη, ἄλλος νὰ πλέκῃ, ἄλλος νὰ ἀγοράζῃ, ἄλλος νὰ κουβαλᾷ καὶ ὅλοι μαζὶ νὰ στέλνωμε τὴν ἐργασία μας καὶ τὴν στοργή μας καὶ τὸν κόπο μας εἰς τὰ σύνορα. Γιὰ νὰ προφυλαχθῇ, νὰ ζεσταθῇ, νὰ κοιμηθῇ ὁ στρατιώτης.

Αὐτὸς δὲν προστατεύει μόνον τὴ ζωὴ μας, τὰ σπίτια μας, τίς γυναῖκές μας, τὰ παιδιά μας. Προστατεύει κατὶ ἀνώτερο: Τὴν τιμὴν τῆς Ἑλλάδος. Ἀπὸ τὴν ἡμέρα ποῦ ἐφάνη, τὸν παρακολουθεῖ μὲ τὸ στόμα ἀνοικτὸ ὁ κόσμος ὅλος. Ἐχει ξεσπάσει σὲ χειροκροτήματα ἢ ὑφῆλιος. Ἐχει ἀντιλαλήσει ἡ γῆ σὲ ζητωκραυγές. Κι ἐμεῖς, θὰ τὸν ἀφήσωμε νὰ κρυώσει;... OXI.

Ἐμπρὸς λοιπόν!... Μιὰ ἡμέρα, μιὰ Κυριακή, ἃς δοισθῇ μιὰ πλα-

τεῖα ὡς τόπος συγκεντρώσεως μαλλίνων εἰδῶν. Κι ἐκεῖ ἄς πᾶμε ἕνας-ἕνας μὲ ὅ,τι ἔχομε: Μιὰ φανέλλα, μιὰ κουδέρτα, ἕνα ζευγάρι κάλτσες, ἕνα πλεκτὸ καὶ νὰ τὸ ρίξωμε. Ὅλοι. Καὶ νὰ σχηματισθῇ ἕνας κῶνος, σὰν τὸν Ἰδάν.

Καὶ ἀπὸ τὰ γῦρο ξενοδοχεῖα νὰ μᾶς βλέπουν οἱ ξένοι, γιὰ νὰ καταλάβουν καὶ νὰ τηλεγραφηθῇ καὶ ἔξω ὅτι ἔχει ἐπιστρατευθῇ ὁλόκληρος ἡ Ἑλλάς. Ὁ στρατιώτης μὲ τὸ ὄπλο, ἡ γυναῖκα μὲ τὸ βελόνι καὶ οἱ γέροι καὶ τὰ παιδιὰ μὲ τὴν ὑπομονή, μὲ τὸ θάρρος, καὶ μὲ ὅ,τι ὁ καθένας ἔχει.

Ἐφημερίς «Καθημερινή»

Γεώργιος Α. Βλάχος

ΕΗΜΕΡΩΝΕΙ

(Ἐγράφη στὴν ἐποχὴ τῆς γερμανοϊταλικῆς κατοχῆς καὶ ἐκυκλοφόρησε μυστικά).

Ἡ ὥρα σημαίνει. Φουντώσαν τὰ κλώνια!
Τριαντάφυλλα ἢ πλάσι φορεῖ στὰ μαλλιά της.
Θὰ πάψουν οἱ πίκρες — τὸ λένε τ' ἀηδόνια —
κι ἡ Ἑλλάδα μεγάλη θὰ βγῇ ἀπ' τὴ σκλαβιά της.

Ἄχ, πόσοι — εἰν' ἀλήθεια — ἀνοίχτηκαν τάφοι
καὶ πόσοι ἀδερφοί μας θὰ λείπουν στὴν ὥρα!...
Μὲ τὸ αἷμά τους ὅμως μεσοῦρανα ἐγγράφη
πὼς ἄφταστη ἐστάθηκε ἡ Ἑλλάδα καὶ τώρα.

Ἡ νύχτα ποὺ σκότη μᾶς σκόρπιζε πλήθια,
ἡ νύχτα τοῦ πένθους σὲ λίγο τελειώνει.
Ἡ αὐγὴ ροδосκάει — τὸ λένε τὰ θρνίθια —
καὶ λιόχαρη μέρα Λαμπρῆς Ξημερώνει.

«Μέσα» ἀπὸ τὰ τείχη»

Σωτήρης Σκίπης

2. ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΟΣ ΒΙΟΣ

ΘΕΕ! ΥΜΝΕΙ...!

Θεέ! ὑμνεῖ τὴν δόξαν Σου ἡ νύξ καὶ ἡ ἡμέρα.
Μὲ ἄνθη ἔστρωσας τὴν γῆν, μὲ ἄστρο τὸν αἰθέρα.

Ἀσύμφωνοι τόσοι λαοὶ αἰνοῦσι Σὲ συμφώνως.
Ποικίλαι γλώσσαι χίλιναι ὑμνοῦσι Σὲ συγχρόνως.

Τὸ πᾶν ἀμέτρητος μετροῦς, ἀόριστος ὁρίζεις.
Τὸ πᾶν ἀόρατος ὁρᾷς, ἀγνώριστος γνωρίζεις.

Τὸ φῶς εἶναι τὸ σῶμά Σου,
ὁ ἥλιος τὸ ὄμμα Σου,
ὁ κεραυνὸς φωνή Σου.

τὸ ἄπειρον διάστημα
τὸ μέγα Σου ἀνάστημα
καὶ ὁ σίλων στιγμή Σου.

ΣΤΟ ΧΡΙΣΤΟ ΣΤΟ ΚΑΣΤΡΟ

(Κατὰ τὰς παραμονὰς τῶν Χριστουγέννων δύο νησιῶται, οἱ ὁποῖοι μετέβησαν διὰ κοπήν ξύλων, ἀπεκλείσθησαν εἰς τὸ Κάστρον λόγῳ αἰφνιδίας πτώσεως χιόνος. Ὁ ἱερεὺς τῆς κωμπούλεως ἀποφασίζει νὰ μεταβῇ εἰς τὴν ἐγκαταλειμμένην ἐκκλησίαν τοῦ Κάστρου, διὰ νὰ λειτουργήσῃ καὶ συγχρόνως νὰ παράσχῃ βοήθειαν εἰς τοὺς ἀποκλεισθέντας. Ἡ διὰ ξηρὰς μετάδασις εἶναι ἀδύνατος, ἡ δὲ διὰ θαλάσσης λίαν ἐπικίνδυνος λόγῳ τῆς θαλασσοταραχῆς. Παρὰ ταῦτα ὅμως ἡ ἀπόφασις τοῦ ἱερέως εἶναι ἀμετάτρεπτος. Τοῦτον ἀκολουθοῦν, ἐνθαρρυνόμενοι διὰ τοῦ παραδείγματός του, καὶ μερικοὶ ἄλλοι, ἄνδρες καὶ γυναῖκες. Μετὰ ταλαιπωρίας λόγῳ τῆς τρικυμίας ἔφθασαν εἰς τὸ Κάστρο καὶ εὗρον σφῶους τοὺς δύο ἀποκλεισθέντας.)

...Ὁ ναὸς τῆς Χριστοῦ Γεννήσεως ἦτο ἡ παλαιὰ μητρόπολις τοῦ φρουρίου. Ὁ ναῖσκος. πρὸ ἑκατονταετηρίδων κτισθεὶς, ἴστατο ἀκόμη εὐπρεπὲς καὶ ὄχι πολὺ ἐφθαρμένος. Ὁ παπα-Φραγκούλης καὶ ἡ συνοδεία του φθάσαντες εἰσῆλθον τέλος εἰς τὸν ναὸν τοῦ Χριστοῦ καὶ ἡ καρδιά των ἠσθάνθη θάλλος καὶ γλυκύτητα ἄφατον. Ὁ ἱερεὺς ἐψιθύρισε μετ' ἐνδομύχου συγκινήσεως τὸ «Εἰσελεύσομαι εἰς τὸν Οἶκόν Σου», καὶ ἡ θεία τὸ Μαλαμιώ, ἀφ' οὗ ἤλλαξε τὴν φ'στίνα της τὴν βρεγμένην καὶ ἐφόρεσεν ἄλλην στεγνὴν, καὶ τὸ γ'νάκι της τὸ καλὸ, τὰ ὁποῖα εὐτυχῶς εἶχεν εἰς ἀβασταγὴν* καλῶς φυλαγμένα ὑπὸ τὴν πρῶραν τῆς βάρκας, ἔδεσε μέγα σάρωθρον ἐκ στοιβῶν καὶ χαμοκλάδων, καὶ ἤρχισε νὰ σαρώνῃ τὸ ἔδαφος τοῦ ναοῦ, ἐνῶ αἱ γυναῖκες αἱ ἄλλαι ἤναπτον ἐπιμελῶς τὰ κανδήλια, καὶ ἤναψαν μέγα πλῆθος κηρίων εἰς δύο μανουάλια, καὶ παρεσκευάσαν μεγάλην πυρὰν μὲ ξηρὰ ξύλα καὶ κλάδους εἰς τὸ προαύλιον τοῦ ναοῦ, ὅπου ἐσχηματίζετο μακρὸν στένωμα, παρὰ τὸ πλάτος τοῦ μεσημβρινοῦ τοίχου, κλειόμενον ὑπὸ σφζομένου ὀρθοῦ τοιχείου γείτονος οἰκοδομῆς, καὶ ἐγέμισαν ἄνθρακας τὸ μέγα πύραυρον, τὸ σφζόμενον ἐντὸς τοῦ ἱεροῦ βήματος, καὶ ἔθεσαν τὸ πύραυρον ἐν τῷ μέσῳ τοῦ ναοῦ, ρίψασαι ἄφθονον λίθον εἰς τοὺς ἄνθρακας. Καὶ «ὡσφράνθη Κύριος ὁ Θεὸς ὁσμὴν εὐωδίας».

Ἐλαμψε δὲ τότε ὁ ναὸς ὅλος, καὶ ἤστραψεν ἐπάνω εἰς τὸν θόλον ὁ Παντοκράτωρ μὲ τὴν μεγάλην καὶ ἐπιβλητικὴν μορφήν καὶ ἠκτινοβόλησε τὸ ἐπύχρυσον καὶ λεπτουργημένον μὲ μυριάς γλυφὰς τέμπλον, μὲ τὰς περικαλλεῖς τῆς ἀρίστης βυζαντινῆς τέχνης εἰκόνας του, μὲ τὴν μεγάλην εἰκόνα τῆς Γεννήσεως ὅπου «Παρθένος καθέζεται τὰ Χερου-

βεῖμ μιμουμένη», ὅπου θεσπεσίως μαρμαίρουν αἱ μορφαὶ τοῦ Θείου Βρέφους καὶ τῆς Ἀμόμου Λεχοῦς, ὅπου ζωντανὰ παρίστανται αἱ ὄψεις τῶν Ἀγγέλων, τῶν μάγων καὶ τῶν ποιμένων, ὅπου νομίζει τις ὅτι στίλβει ὁ χρυσός, εὐωδιάζει ὁ λίβανος καὶ θαλασμιώνει ἡ σμύρνα, καὶ ὅπου, ὥς ἐὰν ἡ γραφικὴ * ἐλάλει, φαντάζεται τις, ἐπὶ μίαν στιγμὴν, ὅτι ἀκούει τὸ «Δόξα ἐν ὑψίστοις Θεῷ».

Ἐν τῷ μέσῳ δὲ κρέματα ὁ μέγας ὀρειχάλκινος καὶ πολύκλαδος πολυέλαιος, καὶ ὀλόγυρα ὁ κρεμαστός χορός, μὲ τὰς εἰκόνας τῶν Προφητῶν καὶ Ἀποστόλων, ὑφ' ὃν ἐτελοῦντο τὸ πάλαι οἱ σεμνοὶ γάμοι τῶν χριστιανικῶν ἀνδρογύνων. Καὶ ὀλόγυρα αἱ μορφαὶ τῶν Μαρτύρων, Ὁσίων καὶ Ὁμολογητῶν, ἴστανται ἐπὶ τῶν τοίχων ἡρεμοῦντες, ἀπαθεῖς, ὅποιοι ἐν τῷ Παραδείσῳ, εὐθὺ καὶ κατὰ πρόσωπον βλέποντες, ὥς βλέπουνσι καθαρῶς τὴν Ἀγίαν Τριάδα. Μόνος ὁ Ἅγιος Μερκούριος, μὲ τὴν βαρεῖαν περικεφαλαίαν του, μὲ τὸν θώρακα, τὰς περικημιδας καὶ τὴν ἀσπίδα, φαίνεται ὀλίγον τι ἐγκαρσίως βλέπων καὶ κινούμενος καὶ δρῶν, εἰς τὰ δεξιὰ τοῦ ναοῦ, ἐκεῖ ὅπου διατρυπᾷ μὲ τὸ δόρυ του τὸν ἐπὶ θρόνῳ καθημένον ὄχρον Παραβάτην. Πελιδνὸς ὁ παράφρων τύραννος, μὲ τὸ βλέμμα σθῆνον, μὲ τὸ στήθος αἰμάσσον, μάτην προσπαθεῖ ν' ἀποσπάσῃ ἀπὸ τὸ στέρνον του τὸν ὀξὺν σίδηρον, καὶ ἐξεμῆ μετὰ τῆς τελευταίας βλασφημίας καὶ τὴν μιὰν ψυχὴν του. Γείτων τῆς τρομακτικῆς ταύτης σκηνῆς παρίσταται γλυκεῖα καὶ συμπαθεστάτη εἰκὼν, ὁ Ἅγιος Κήρυκος, τριετίζον παιδίον, κρατούμενον ἐκ τῆς χειρὸς ὑπὸ τῆς μητρός του, τῆς Ἀγίας Ἰουλίττης. Διὰ δώρων καὶ θυσιῶν ἐξήτει ὁ διώκτης Ἀλέξανδρος νὰ ἐλκύσῃ τὸ παιδίον, καὶ διὰ τοῦ παιδίου τὴν μητέρα. Ἄλλ' ὁ παῖς, καλῶν τὴν μητέρα του καὶ ὑποψελλίζων τοῦ Χριστοῦ τὸ ὄνομα, ἔπτυσε τὸν τύραννον κατὰ πρόσωπον, καὶ ἐκεῖνος ἐξαγριωθεὶς ἐκρήμνισε τὸ παιδίον ἀπὸ τῆς μαρμαρίνης κλίμακος, ὅπου συνέτριψε τὸ τρυφερόν καὶ διὰ στεφάνους πλαστὸν κρᾶνιον.

Καὶ εἰς τὴν χηβάδα * τοῦ ἱεροῦ βήματος, ὑψηλά, ἐφαίνετο στεφανωμένη ὑπὸ Ἀγγέλων ἢ τῶν Οὐρανῶν Πλατυτέρα. Καὶ κατωτέρω, περὶ τὸ θυσιαστήριον, ἴσταντο, ἄρρητον σεμνότητα ἀποπνεύουσαι, αἱ μορφαὶ τῶν Μεγάλων Πατέρων, τοῦ Ἀδελφοθεοῦ, τοῦ Βασιλείου, τοῦ Χρυσοστόμου καὶ τοῦ Θεολόγου, καὶ ἐφαίνοντο ὥς νὰ ἔχαιρον, διότι ἔμελλον ν' ἀκούσωσι καὶ πάλιν τὰς εὐχὰς καὶ τοὺς ὕμνους τῆς Εὐχαρι-

στίας, οὓς αὐτοὶ ἐν Πνεύματι συνέθεσαν. Πέριξ δὲ καὶ ἐντὸς καὶ ἐκτὸς εἰκονίζετο περιτέχνως ὅλον τὸ Δωδεκάορτον καὶ τὰ Τάγματα τῶν Ἀγγελῶν καὶ ἡ Βρεφοκτονία, καὶ οἱ κόλποι τοῦ Ἀβραάμ καὶ ὁ Ληστής, ὁ ἐπὶ τοῦ σταυροῦ ὁμολογήσας.

* * *

Ὅταν ἔφθασαν εἰς τὸ Κάστρον καὶ εἰσῆλθον εἰς τὸν Ναὸν τοῦ Χριστοῦ, τόσον θάλλος ἐθώπευσε τὴν ψυχὴν των, ὥστε, ἂν καὶ ἦσαν κατάκοποι, καὶ ἂν ἐνύσταζόν τινες αὐτῶν, ἠορτάνθησαν τόσον τὴν χαρὰν τοῦ νὰ ζῶσι καὶ τοῦ νὰ ἔχωσι φθάσει αἰσίως εἰς τὸ τέρμα τῆς πορείας των, εἰς τὸν Ναὸν τοῦ Κυρίου, ὥστε τοὺς ἔφυγε πᾶσα νύστα καὶ πᾶσα κόπωση. Οἱ αἰπόλοι, εὐρόντες ἐνασχόλησιν καὶ πρόφασιν ὅπως καπνίζουσι καθήμενοι καὶ ἐνίοτε ὅπως ἐξαπλώνωνται καὶ κλέπτουσιν ἀπὸ κανένα ὕπνον, τυλιγμένοι μὲ τὰς κάπες των παρὰ τὸ πῦρ, εἶχον ἀνάψει ἔξω δύο πυρσούς, τὸν ἓνα ἔμπροσθεν τοῦ ἱεροῦ βήματος, τὸν ἄλλον πρὸς τὸ βόρειον μέρος. Ἐντὸς τοῦ ναοῦ ἡ θερμότης ἦτο λίαν εὐάρεστος, τῇ βοηθείᾳ τῶν ἔσωθεν καὶ ἔξωθεν πυρῶν. Καὶ εἶχον σωρεύσει παμπόλλας δέσμας ξηρῶν ξύλων καὶ κλάδων οἱ ἐκεῖ καταφυγόντες αἰπόλοι, μὲ τὰς ὀλίγας αἶγας καὶ τὰ ἐρίφιά των, ὅσα δὲν εἶχον φορήσει ἀκόμη ἀπὸ τὸν βαρὺν χειμῶνα τοῦ ἔτους ἐκείνου, οἱ τραχεῖς αἰπόλοι, οἵτινες εἶχον σώσει καὶ τοὺς δύο ὑλοτόμους ἐκ τοῦ ἀποκλεισμοῦ τῆς χιόνος. Καὶ εἶτα ὁ ἱερεὺς ἔβαλεν εὐλογητόν, καὶ ἐπάλη ἡ λιτὴ * τῆς μεγαλοπρεποῦς ἐορτῆς, μεθ' ὃ ὁ κύριος Ἀλεξανδροῦς ἤρχισε τὰς ἀναγνώσεις, καὶ ὅσοι ἦσαν νυσταγμένοι ἀπεκοιμήθησαν σιγὰ εἰς τὰ στασίδια των, θουκαλιζόμενοι ἀπὸ τὴν ἔρρινον καὶ μονότονον ἀπαγγελίαν τοῦ κυρίου Ἀλεξανδροῦ. Ὁ ἀγαθὸς γέρονς ἦτο ἐκ τοῦ ἀμμιήτου ἐκείνου τύπου τῶν ψαλτῶν, ὧν τὸ γένος ἐξέλιπε δυστυχῶς σήμερον. Ἐψαλλε κακῶς μὲν, ἀλλ' εὐλαβῶς καὶ μετ' αἰσθήματος.

Ἀλλ' ὅτε ὁ ἱερεὺς ἐξεληθὼν ἔψαλλε τὸ «Δεῦτε ἴδωμεν πιστοί, ποῦ ἐγεννήθη ὁ Χριστός», τότε αἱ μορφαὶ τῶν Ἀγίων ἐφάνησαν ὡς νὰ ἐφαιδρύνθησαν εἰς τοὺς τοίχους. «Ἀκολουθήσωμεν λοιπὸν ἐνθά ὁδεύει ὁ ἀστήρ», καὶ ὁ κύριος Ἀλεξανδροῦς ἐνθουσιῶν ἔλαβε τὴν ὑψηλὴν καλὰμην καὶ ἔσεισε τὸν πολυέλαιον μὲ τὰς λαμπάδας ὅλας ἀνημμένας. «Ἀγγελοι ὑμνοῦσιν ἀκαταπαύστως ἐκεῖ», καὶ ἐσεισθῇ ὁ ναὸς ὅλος ἀπὸ τὴν θρονιῶδη φωνὴν τοῦ παπα-Φραγκοῦλη μετὰ πάθους ψάλλοντος «Δόξα ἐν ὑψίστοις λέγοντες τῷ σήμερον ἐν σπηλαίῳ τεχθέντι», καὶ οἱ ἄγγε-

λοι οἱ ζωγραφιστοί, οἱ περικυκλοῦντες τὸν Παντοκράτορα ἄνω εἰς τὸν θόλον, ἔτειναν τὸ οὖς, ἀναγνωρίζαντες οἰκεῖον αὐτοῖς τὸν ὕμνον.

Καὶ εἶτα ὁ ἱερεὺς ἐπῆρε καιρόν *, καὶ ἤρχισε νὰ προσφέρῃ τῷ Θεῷ θυσίαν αἰνέσεως.

Αἰφνης ἠκούσθησαν φωναὶ ἔξωθεν τοῦ ναοῦ. Ἐξῆλθον τινὲς τῶν ἀνδρῶν νὰ ἴδωσι τί τρέχει. Ἐξῆλθε καὶ ἡ θεὰ τὸ Μαλαμῷ, καὶ ὁ κύρ Ἀλεξανδρῆς ἔμεινε μὲ τὰ γυαλιὰ εἰς τὰ ὄμματα, βλέπων πρὸς τὴν θύραν ἀριστερά του, καὶ διέκοψε τὴν ψαλμωδίαν του. Ὁ παπᾶς ἔρριπεν αὐστηρὸν βλέμμα πρὸς τὸν ψάλτην καὶ τὸν ἐκάρφωσεν εἰς τὴν θέσιν του.

Τὰς φωνὰς εἶχον ρῆξι ὁ εἷς τῶν αἰπόλων καὶ ὁ εἷς τῶν ὑλοτόμων, οἵτινες ἔτυχον καθήμενοι παρὰ τὸν πυρσόν, ἀνατολικῶς τοῦ ναύσκου. Διὰ τῶν φωνῶν τούτων εἶχον ἀπαντήσῃ εἷς τινας κραυγὰς ἐλθούσας ἀπ' ἀντικρύ, ἐκ τῆς θαλάσσης.

Ἐκεῖ ἐν μέσῳ τοῦ Κάστρου καὶ τῆς βραχόδους ἀκτῆς τοῦ Κουρούπη, ἐσχηματίζετο ἐπισφαλὲς ὄρεμος, ὁ Μικρὸς Γιαλός. Αἱ κραυγαὶ ἤρχοντο ἀκριβῶς ἐκ τῆς γειτονίας τῶν ἀπεσπασμένων βράχων καὶ σκοπέλων ὑπὸ τὴν φοβεράν ἀκτὴν τοῦ Κουρούπη.

Παρήλθε πολλὴ ὥρα, ἕως οὗ ἐννοήσωσι τί τρέχει. Ὅλοι σχεδὸν οἱ ἐκκλησιαζόμενοι εἶχον ἐξέλθει τοῦ ναοῦ. Ἐμείναν μόνοι ὁ ἱερεὺς, ὅστις ἐκρατεῖτο ἀκλόνητος εἰς τὸ χρέος του, φορεμένος ἤδη τὰ ἱερὰ ἄμφια, ἐτομαζόμενος νὰ προσέλθῃ εἰς τὴν προσκομιδὴν, καὶ ὁ κύρ Ἀλεξανδρῆς, τὸν ὁποῖον ἐκράτει τὸ βλέμμα τοῦ ἱερέως.

Ἐν τούτοις, κατ' εἰκασίαν μᾶλλον ἢ ἐκ βεβαίας πληροφορίας, ἐνόησαν, ὅτι ἐκεῖ, ὑπὸ τὸν Κουρούπη, εἶχε προσαράξει πλοῖον, ἀπὸ τοῦ πελάγους ἐρχόμενον. Ἡ σελήνη εἶχε δύσει, καὶ ὁ πυρσὸς δὲν ἔρριπτε πόρρω τὸ φῶς. Ἐβλεπον ἀμυδρῶς ἐκεῖ ἀπέναντι, εἰς ἀπόστασιν μιᾶς σχεδόν, ἐπὶ τοῦ μαυρισμένου ὄγκου τῶν ἀλιετύπων βράχων. Ἀντήχουν ἐν τῇ σιγῇ τῆς νυκτός, μεγεθυνόμεναι ἀπὸ τὰς ἡχούς, κραυγαὶ ἀγωνίας καὶ ταραχῆς, ὅμοιαι μ' ἐκείνας τὰς ὁποίας ἐκχύνουσι κινδυνεύοντες ἄνθρωποι ἢ ναυαγοὶ σαστισμένοι.

Οἱ ἄνδρες ἔσπευδον νὰ ρίψωσιν ἐπὶ τῆς πυρᾶς ὅσα κλαδιά εἶχον πρόχειρα ἀκόμη, σχηματίζοντες ὀγκωδεστέραν τὴν φλόγα. Ἄλλο μέσον βοηθείας δὲν εἶχον ταχύ.

Ἐν τούτοις ὁ Στεφανῆς ὁ πορθμεὺς καὶ ὁ Μπάντας καὶ ὁ Νυφιῶ-

της ό Γιάννης και ό 'Αργύρης και ό αδελφός του έλαβαν ανά ένα δαυλόν και τὰ δύο φανάρια, και απέφασιν να κατέλθωσι τρέχοντες εις τόν Μικρόν Γιαλόν. 'Αλλ' εάν ό κρημνώδης δρομίζκος δέν ήτο χιονισμένος, θα έχρειάζετο σχεδόν ήμισια ώρα, δια να κατέλθι τις εκεί από τò Κάστρον και τώρα όπου ήτο χιονισμένος, και ήτο νύξ, τρίτη ώρα μετά τὰ μεσάνυχτα, ούτε μία ώρα δέν θα ήρκει. Εις μίαν δέ ώραν ήδύναντο να κατασυντριβώσι δεκάδες πλοίων και να πνιγώσιν εκατοντάδες άνθρωπων.

Ούχ ήττον οί άξεστοι εκείνοι άνθρωποι, εκ της αύθορητου εκείνης φιλανθρωπίας, ήτις είναι οίονει φυσική όρμή, ως συμπάθεια της σαρκός προς την σάρκα, και είναι τò πρώτον και τελευταίον αίσθημα τò συγκινούν την καρδίαν, μετά την πρώτην έκπληξιν, και πριν προφθάσασα πνεύση ή παγερά πνοή της φιλαυτίας και αδιαφορίας, οί άνθρωποι, λέγω, έλαβον τούς δαυλούς των κι έτρεξαν έξω της πύλης και της γεφύρας, και ήρχισαν να τρέχωσι τόν κατήφορον.

Οί λοιποί, μείναντες επάνω, ήσυχολούντο ν' ανανεώσιν όλονέν την φλόγα, μη παύοντες να ρίπτωσι ξηρά κλαδιά εις τò πυρ.

* * *

'Ο ιερεύς έβράδυνεν επίτηδες εις την Πρόθεσιν, κι έμνημόνευσε την πρωίαν εκείνην όσα όνόματα είχε αποθαμμένα, ου μόνον τὰ ιδικά του και τών έλθόντων πανηγυριστών, αλλά και όλων τών ένοριτών του, ου μόνον όσα είχε γραπτά, αλλά και όσα εκ μνήμης έγνώριζεν' έγνώριζε δ' εκ μνήμης όλα τὰ όνόματα της πολίχνης, αποθαμμένα και ζωντανά. 'Εδεήθη και υπέρ διασώσεως του κινδυνεύοντος πλοίου, περι ου, χωρίς να ζητήση εξήγησιν, άμέσως είχε έννοήσει τὰ συμβάντα.

Τέλος αί κραυγαί μικρόν κατά μικρόν έπανσαν, ήσυχία επήλθεν. 'Εφάνη, ότι βωδή συμφορά είχε ένσκήψει, ή ότι ή δυσχέρεια έλαβε πέρας. Δύο άλλοι άνδρες άνησυχήσαντες εξήλθον έξω την 'Αγίαν Κυριακήν, πέραν της ξυλίνης γεφύρας με δύο πυρσούς εις τὰς χείρας.

* * *

Παρήλθεν όλίγη ώρα' ό ιερεύς άργά-άργά έμβήκεν εις την λειτουργίαν, έλπίζων να ήρχοντο έν τώ μεταξύ και οί άπόντες. 'Αλλ' ή λειτουργία προύχωρει και ψυχή δέν εφαινετο. Τέλος εις τò «Μετά φόβου Θεού» επέστρεψαν πρώτοι οί τελευταίοι εξέλθόντες προς επισκόπη-

οιν, εἶτα εἰσῆλθεν ὁ μάρτυρ Στεφανῆς καὶ οἱ μετ' αὐτοῦ καταβάντες εἰς τὸν αἰγιαλόν, καὶ μετ' αὐτὸν τρεῖς ἄγνωστοι μὲ ναυτικά ἐνδύματα καὶ μὲ κηρωτοὺς ἐπενδύτας. Ἐφθασαν ὅλοι ἀκριβῶς, ὅπως ἀσπασθῶσι τὰς εἰκόνας καὶ λάβωσι τὸ ἀντίδωρον.

Ἐνῷ ὁ κύρ Ἀλεξανδρῆς ἀνεγίνωσκε τὸ «Εὐλογῶ τὸν Κύριον», οἱ ἄνδρες ἐξηγοῦντο ταπεινῇ τῇ φωνῇ τὰ συμβάντα. Τὸ ἐξωκεῖλαν πλοῖον ἦτο τὸ γολεττί* τοῦ καπετάν Κωνσταντῆ τοῦ Λημνιαραίου, αὐτοπροσώπως παρόντος ἐκεῖ. Ὁ ἴδιος, ἀνὴρ μεσήλιξ, βραχύς τὸ σῶμα, μὲ ἀδρὸν μύστακα, διηγεῖτο τὰ ἐξῆς: Πρὸ δύο ἡμερῶν ἦτο προσωρμισμένος εἰς τὴν Δάφνην, τὸν μεσημβρινὸν ὄρμον τοῦ Ἁγίου Ὅρους, ἀλλ' ὁ βοριάς τὸν ἐξοῦρίασε*, αἱ ἀλυσίδες τῶν ἀγκυρῶν του ἐκόπησαν ὑπὸ τῆς βίας τοῦ ἀνέμου, καὶ παρεσύρθη διὰ μιᾶς δέκα μίλια μακρὰν. Μάτην προσεπάθει μὲ ὅλας τὰς δυνάμεις του νὰ προσεγγίσῃ εἰς τὸν Κωφόν, τὸν γνωστὸν ὄρμον τῆς Συκιᾶς, τοῦ μεσαίου λαίμου τῆς Χαλκιδικῆς, ὅπου ἅμα εἰσπλεύσῃ τις δὲν βλέπει πλέον πόθεν εἰσέπλευσεν, ἀλλ' ὅπου δυσκόλως εἰσπλέει τις. Ὁ ὄρμος ὁμοιάζει μὲ λίμνην μεσόγειον, μὴ ἔχουσαν ὁρατὸν στόμιον, τόσον εἶναι ἀσφαλῆς. Καὶ τὸ γολεττί ξυλάρμενον, μετὰ ματαίας προσπάθειάς, παρεσύρθη ὑπὸ τῆς τρικυμίας πρὸς τὰς νήσους, ὅπου τὴν νύκτα ἐκείνην τῶν Χριστουγέννων οἱ ἀγωνιῶντες ναυάται εἶδον ἔξαφνα φῶς, ὥς φάρον ὀδηγοῦντα, αὐτοὺς τοὺς πυρσούς, οὓς εἶχον ἀνάψει ἔμπροσθεν τοῦ ναύσκου τοῦ Χριστοῦ οἱ τραγεῖς αἰπόλοι.

Ὁ πυρσὸς ἐκεῖνος ἐφάνη πρὸς αὐτοὺς ὡς θεῖον πράγματι θαῦμα, ὡς νὰ ἐθερμαίνοντο περὶ αὐτὸν ἀγραυλοῦντες οἱ ποιμένες ἐκεῖνοι ἀκούοντες τὸ «Δόξα ἐν ὑψίστοις». Ἐπλησίασαν, φερόμενοι μᾶλλον ἢ πλεόντες, πρὸς τὸ μέρος τοῦτο, καὶ τότε ἐκινδύνευσαν νὰ κατασυντριβῶσιν εἰς τοὺς βράχους τοῦ Κουρούπη. Εὐτυχῶς δι' ἐπιτηδεῖου χειρισμοῦ, ἀπέφυγον τὴν καταστροφὴν, καὶ ἐκάθισε τὸ σκάφος εἰς τὰ ρηχά, ἐπὶ τῆς ἁμμου, ὅπου τόσον καλὰ ἦτο ἐξησφαλισμένον, ὅσον δὲν ἠδύνατο νὰ εἶναι μὲ τὰς δύο ἀγκύρας του, τὰς μεινάσας ὡς ὁμήρους εἰς τὸν θυθὸν τοῦ ὄρμου τῆς Δάφνης.

Ἐφεξὲν ὁ Θεὸς τὴν χαρμόσυνον ἡμέραν, καὶ οἱ αἰπόλοι ἐφιλοτιμήθησαν νὰ σφάξωσι καὶ ψήσωσι δύο τρυφερὰ ἐρίφια, ἐνῷ οἱ ὑλοτόμοι εἶχαν φέρει ἀπὸ τὸ θυθὸν πολλὰς δωδεκάδας κοσσύφια ἀλατισμέ-

να' και ὁ καπετάν-Κωνσταντῆς ἀνεβίβασεν ἀπὸ τὸ γολεττί, τὸ ὁποῖον οὐδένα κίνδυνον διέτρεχε ὅπως ἦτο καθισμένον, ἂν δὲν ἔπνεε νότος ἀπὸ τῆς ξηρᾶς νὰ τὸ ἀπωθήσῃ πρὸς τὸ πέλαγος, δύο ἄσκους γενναίου οἴνου καὶ ἐν καλᾷθιον μὲ αὐγὰ καὶ κασκαβάλι τῆς Αἰνου* καὶ ἡμίσειαν δωδεκάδα ὄρνιθας καὶ μικρὸν θυτίον μὲ σκομβρία. Καὶ ἔφαγον πάντες καὶ ἠὺφράνθησαν, ἐορτάσαντες τὰ Χριστούγεννα μετὰ σπανίας μεγαλοπρεπείας ἐπὶ τοῦ ἐρήμου ἐκείνου βράχου. Τὴν νύκτα ἐκοιμήθησαν ἐν μέσῳ ἀφθόνων πυρῶν, μὲ ἀρκετὰ δὲ σκεπάσματα καὶ καπότας, ὅσα καὶ οἱ ἐκ τῆς πολίχνης πανηγυρισταὶ εἶχαν φέρει μεθ' ἑαυτῶν καὶ οἱ αἰγυβοσκοὶ εἶχαν εἰς τὸ Κάστρον, καὶ ὁ ἐκ Λήμνου φιλότιμος καραβοκύρης ἐκόμισεν ἀπὸ τὸ πλοῖόν του.

Τὴν ἐπαύριον ὁ ἄνεμος ἐκόπασε, τὸ ψῦχος ἠλαττώθη πολὺ καὶ ἐπαυφελούμενοι τὴν ἀνακωχὴν τοῦ χειμῶνος ἀπεφάσισαν ν' ἀπέλθωσιν. Ὁ μπάριμπα-Στεφανῆς καὶ ὁ υἱὸς του μετὰ δύο ἄλλων βοηθῶν ἐπανῆλθον εἰς τὴν μικρὰν ἁμμουδιὰν ὑπὸ τὰ Μποστάνια, καθεῖλκυσαν τὴν λέμβον, ἐπέβησαν αὐτῆς, καὶ κάμπησαν τὸ Κάστρον, τὴν ἔφεραν ἀπὸ Σοφράν* εἰς τὸ βορειοανατολικὸν μέρος. Τῇ βοηθείᾳ τῆς δυνατῆς βάρκας τοῦ μπάριμπα-Στεφανῆ καὶ τῆς μικρᾶς φελοῦκας* τοῦ Λημνίου κυβερνήτου, τόσοι βραχίονες συμπονήσαντες, δὲν ἐβράδυναν νὰ ξεκαθίσωσιν ἀπὸ τὴν ἁμμον τὸ γολεττί, τὸ ὁποῖον δὲν εἶχε πάθει τίποτε, ἀλλ' ἐφαίνετο ὡς μαλακῶς πλαγιασμένον καὶ ἀναπαυόμενον κατόπιν πολλῶν κόπων. Καὶ ἀποχαιρετήσαντες τοὺς αἰπόλους, ἐπεβιβάσθησαν οἱ μὲν εἰς τὸ γολεττί, οἱ δὲ εἰς τὴν βάρκαν, πότε ρυμουλκουμένην, πότε ρυμουλκοῦσαν, καὶ μὲ ἱστία καὶ μὲ κώπας πλέοντες, διὰ τῆς βορειοανατολικῆς ὁδοῦ τὴν φορὰν ταύτην, ὡς συντομωτέρας καὶ εὐπλωτέρας εἰς τὴν κάθοδον, ἔφθασαν αἰσίως εἰς τὴν πολίχνην.

«Τὰ Ἀπαντα», τ. Γ' σ. 259 κ. ε.

* Ἀλέξανδρος Παπαδιαμάντης

ΙΚΕΤΗΣ

Ἰκέτης σου ἔτρεξα, ἐκκλησοῦλα τοῦ βουνοῦ,
 μὲ τὸ βαθὺν ἀντίλαλο τοῦ ἑσπερινοῦ,
 κι εἶμαι ὀρφανός. Καὶ ζήτησα νὰ βρῶ ἀντιστύλι
 στ' ἀσημοκαντηλιοῦ τὸ φῶς, ποὺ μοῦχεις στελεῖ
 μακριὰ καθὼς παρὰδερνα στὴν ἐρημιά,
 τοῦ κάμπου πετροκαλαμιὰ.

Κι ἦρθα. Ἀγιοκέρια λάμπανε λιθανωτός,
 καπνὸς μὲ πῆρε στὴν ἀγκάλη τοῦ παντός.
 Κι εἶμαι ὀρφανός. Μὰ ὁ ἑσπερινὸς γλυκὰ σημαίνει.
 Κι ἄκουσα μιὰ φωνὴ μυστηριακὴ νὰ βγαίνει:
 — Ἐδῶ εἴμ' ἐγώ! τῶν οὐρανῶν ἡ Πλατυτέρα
 γιὰ ὅλους Μητέρα.

« Ἐγκόλπια »

Νικόλαος Πετιμεζᾶς-Λαύρας

1850
1979

ΤΩΝ ΘΑΛΑΣΣΩΝ Ο ΑΓΙΟΣ

(5η Δεκεμβρίου, παραμονὴ τοῦ Ἀγ. Νικολάου)

Ἐβράδυνασεν.

Ὁ ἥλιος δύνων ὀπισθεν τοῦ πευκοφύτου ὄρους ἔπεμπεν εἰς τὰς ἀνατολικὰς ἄκρας τῆς νήσου μας καὶ εἰς τὰ πρὸ τοῦ λιμένος νησίδια τὰς τελευταίας του ἀκτῖνας. Ἐλάμβανε μαζί του ὅλαν τὸ εὐφρόδουνον τῆς ἡμέρας θάλαπτος * καὶ ἄφηνεν εἰς τὰ βουνὰ τὸ δέξυ ἐκεῖνο τοῦ χειμῶνος ἀπόγειον *.

Ὁ λιμὴν ἦτο ἀκίνητος ὡς λίμνη. Τρεῖς ἄσπρα καίκια ἤρχοντο διαστικὰ ν' ἀράξουν χάριν τῆς ἐορτῆς. Αἱ λέμβοι τῶν ἀλιέων ἔσπευδον καὶ αὐταὶ νὰ προσορμισθοῦν. Καὶ ἀπὸ τὴν ἐξοχὴν οἱ ποιμένες καὶ οἱ γεωργοὶ κατήρχοντο εἰς τὴν πόλιν πρὸς τὸν αὐτὸν σκοπόν.

Ἦδη ἐνύκτωσε καὶ ἤρχισε νὰ σημαίνει ἡ ἀγρυπνία. Ὁ γλυκὺς τοῦ κώδωνος ἤχος ἐλάλει, ἐκελάδει, ἐνόμιζες, τὴν πανήγυριν. /

Εἰς ὅποιανδήποτε νῆσον καὶ ἂν ἀποβιβασθῇς, θ' ἀπαντήσης τὸν

ναόν του Ἀγίου Νικολάου, μικρόν ἢ μέγαν, με μάρμαρα ἢ με πλίνθους. Ὁ Ἅγιος Νικόλαος εἶναι ὁ παπποῦς τοῦ ναυτικοῦ μας, ἡ γλυκυτέρα τοῦ ναύτου παραμυθία τῶν θαλασσῶν ὁ Ἅγιος.

Εἰς τὴν ἀργυρινίαν ἔπρεπεν ὅλοι νὰ παρευρεθοῦν, διότι ἠτύχησαν νὰ πανηγυρίσουν τὴν ἐορτὴν τοῦ εἰς τὸ νησάκι τῶν. Ὁ ναύτης, ὅταν εὐδαίμων ἐπιστρέφῃ εἰς τὴν νῆσόν του, φέρει τὸ τάξιμόν του εἰς τὸν Ἅγιον. Ὅταν εἶναι εἰς τὸ πέλαγος, εὐχεται νὰ τύχῃ κατὰ τὴν ἐορτὴν εἰς τὴν πατρίδα του, ν' ἀργυρινήσῃ ὅλην τὴν νύκτα. Καὶ ὅταν πάλιν ναυαγὸς εἰς μίαν σάνίδα σωθῇ, ἢ ὅταν εἰς ξηρὸν βράχον ἀπὸ τὰ δόντια τοῦ θανάτου γλυτώσῃ, πρῶτα-πρῶτα θὰ φέρῃ τὸ τάξιμόν του εἰς τὸν Ἅγιον, λαμπάδα μεγάλην ἢ ἀργυροῦν κανδήλιον, καὶ ὕστερον θὰ μεταβῇ εἰς τὴν οἰκίαν του νὰ χαιρετίσῃ τὴν μητέρα του ἢ τὴν σύζυγόν του.

Ἰδοὺ λοιπὸν πάντες, γεωργοὶ καὶ ναῦται, συναθροίζονται τώρα εἰς τὴν ἀργυρινίαν, συνωσιζόμενοι ἔμπροσθεν τῆς εἰκόνης τοῦ Ἀγίου Νικολάου, παλαιᾶς Βυζαντινῆς ἀγιογραφίας, ὀλίγον μαυρισμένης ἢ ὑπὸ τοῦ χρόνου ἢ διότι ὁ ζωγράφος ἠθέλησε διὰ τοῦ σκιεροῦ χρώματος νὰ παραστήσῃ τὸ αὐστηρὸν πρόσωπον τοῦ θαυματουργοῦ Ἀρχιερέως.

Καὶ ἀνάπτουν ὅλοι οἱ ναῦται τὰς μεγάλας λαμπάδας, τὰς ὁποίας εἶχον φέρει ἀπὸ τὰ ταξίδιον, καὶ λάμπει ἡ εἰκὼν καὶ λάμπει ἡ ἐκκλησία. Ἀκτινοβολεῖ τὸ πρᾶον τοῦ Ἀγίου πρόσωπον ἐκ χαρᾶς, νομίζεις, ὥς νὰ εὐχαριστεῖτο, διότι τὴν στιγμὴν ἐκείνην ἐβούλετο ὁ μικρὸς ναὺς ἀπὸ τὴν φαιδρὰν ψαλμωδίαν τῶν ἀσμάτων καὶ τῶν ἐγκωμιαστικῶν ὕμνων, οἱ ὅποιοι με ἰδιαίτεραν ἀγάπην ἐπανελάμβανον τὸ «Ἅγιε Νικόλαε!»

Εὐχαριστοῦνται γύρο-γύρο οἱ ναῦται ἀκούοντες τὰ ᾄσματα καὶ προσβλέπουν ἀτενῶς* εἰς τὴν εἰκόνα κατάφορτον ἀπὸ τὰ ἀναθήματα*, μεταξὺ τῶν ὁποίων διαπρέπουν ἀργυρᾶ μικρὰ πλοιάρια, πλοιοῶρων ἀφιερῶματα.

Κατὰ τὰς στιγμὰς ἐκείνας, ἐνόμιζες, ὅτι ἡ εἰκὼν προσελάμβανε θαυμασίαν κίνησιν καὶ ζωὴν αἰφνίδιον. Ἐνόμιζες, ὅτι ἐκινούντο οἱ ὀφθαλμοὶ τοῦ Ἀγίου καὶ ἠϋλόγει ἡ χεὶρ τοὺς προσφιλῆς του ναυτίλους καὶ ὅτι συχνὰ μετέβαλλεν ὄψιν τὸ γηραιὸν του πρόσωπον.

Ἄλλος ἐκ τῶν ἐκεῖ παρισταμένων, ἔχων εἰς τὸν νοῦν τοῦ τὴν παροιμιώδη τοῦ Ἀγίου Νικολάου ἐλεημοσύνην καὶ τὴν πρὸς τοὺς πένητας συμπάθειαν, τὸν ἔβλεπε γλυκὺν καὶ μειδιῶντα. Ἄλλος πάλιν ἔχων

εἰς τὸν νοῦν του, ὅτι κάποτε ὁ Ἐπίσκοπος Νικόλαος, ἄγριος καὶ ἀπειλητικός, ἐμφανισθεὶς ἐκράτησε τοῦ δημίου τὴν χεῖρα, ἔτοιμον νὰ θανατώσῃ τρεῖς ἄνδρας ἀθώους, συκοφαντηθέντας, τὸν ἔβλεπεν εἰς τὴν εἰκόνα ἄγριον καὶ ἀπειλητικὸν μὲ πύρινα βλέμματα. Ὁ δὲ ναύτης ἐκεῖνος, τοῦ ὁποῖου ὁ Ἅγιος ἔσωσε τὸ κλυδωνιζόμενον * σκάφος, ἔτοιμον νὰ καταποντισθῇ ἐφαντάζετο αὐτὸν ἱστάμενον ἀτρόμητον ἐν τῇ πρύμνῃ καὶ βαστάζοντα κραταιῶς * τὸ πηδάλιον, ἐνῶ ἡ εἰκὼν παρίστα αὐτὸν καθήμενον ἐπὶ θρόνου καὶ εὐλογοῦντα. Ἐκεῖνος δὲ πάλιν ὁ ἐνθυμούμενος τὴν στιγμήν, κατὰ τὴν ὁποίαν ὁ Ἅγιος βυθισθεὶς εἰς τὴν θάλασσαν ἔσωσεν ἡμίπνικτον τὸν ἀπὸ τοῦ πλοίου πεσόντα ναύτην, ἐνόμιζεν, ὅτι ἔβλεπε διάβροχον * τὸν Ἱεράρχην καὶ ὅτι ἀπὸ τὸ λευκὸν του γένειον ἔσταζεν ἀκόμῃ ἡ θάλασσα.

Τόσῃν ζωὴν παράδοξον ἐλάμβανεν ἡ βυζαντινὴ εἰκὼν ἀπὸ τὰ πολλὰ ἐκεῖνα φῶτα καὶ τὴν φαιδρὰν ψαλμωδίαν.

« Διηγήματα » τ. Β', σ. 49 κ. ἑ.

Ἀλέξ. Μωραΐτιδης

Η ΓΛΥΚΟΦΙΛΟΥΣΑ

....Τὸ πέλαγος ἀπλοῦται ἀτελείωτον, ἀνὰ τὴν ἀχανῆ ἔκτασιν ἀπὸ ἀκτῆς ἕως ἀκτῆς καὶ ἀπὸ κόλπου ἕως κόλπου, καὶ χαμηλώνει ὁ οὐρανὸς εἰς τὴν μίαν ἄκραν, τὴν ἀπωτέραν, διὰ νὰ περιπτυχθῇ ἐγγύτερον τὴν ἔσχατιάν τῶν θαλασσῶν, ὁ σάπφειρος * φιλῶν τὸν σμάραγδον *, τὸ βαθύχλωρον ἀντασπάζομενον τὸ γλαυκόν *. Φυσᾷ ὁ Καϊκίας *, κατερχόμενος ἀπὸ τὰ βοινὰ τῆς Θράκης, καὶ ὁ βορρᾶς παγερὸς ἀποσπᾶται μυριοπτέρυγος ἀπὸ τὸν νεφελοσκεπὴ καὶ χιονοστέφανον Ἄθω, καὶ ὁ Ἀργέστης * ριγηλὸς καταβαίνει ἀπὸ τὸν γεραρὸν Ὀλυμπον φρίσσει τὸ κύμα εἰς τὴν ἐπαφὴν τῆς ψυχρᾶς πνοῆς, φρικτῶς ὁ πορφυροῦς πόντος ἀπὸ τῆς κραταιᾶν αὔραν, ρυτιδοῦται ἡ θάλασσα ἀπὸ τὴν ἀλλεπάλληλον ρωγδαίαν ριπήν, ἀγριαίνει τὸ πέλαγος, ὠρύεται * μανιωδῶς ἡ καταιγὶς, ρήγνυνται τὸ κύμα εἰς τοὺς σκληροὺς αἰχμηροὺς βράχους. Συννεφοῦται ὁ οὐρανὸς ἀπὸ τὰς μαύρας κάπας τῶν θυελλῶν, τὰς σωρευομένας ἐπάνω του, φαινὸς στῆλος προκύπτει ἐν ἀκαρεῖ * ἐν μέσῳ ἀχανοὺς κυκεῶνος * στροβίλων ἰδοὺ ἡ ἀκτὶς θὰ διώξῃ τὸ ἔρεβος *, ἡ γαλήνη θὰ ἐξώσῃ τὸν τυφῶνα *.

Τὸ παρεκκλήσιον ἦτο κτισμένον ἐπάνω εἰς τὸν βράχον, μαστιζόμενον ἀπὸ θυέλλας καὶ καίλαπας, λικνιζόμενον ἀπὸ τὸ ἀειτάραχον καὶ πολύρροισδον* κύμα, νανουριζόμενον ἀπὸ τὰ ἄσματα, τὰ ὅποια ὁ ἄνεμος ἔψαλλε δι' αὐτὸ εἰς τοὺς σκληροὺς βράχους καὶ εἰς τὰ ἠχώδη ἄντρα. Οἱ τέσσαρες τοῖχοι ἴσταντο ἀκόμη ἀρραγεῖς*, πετροθεμελιωμένοι, σώζοντες μικρὸν ἐπὶ χρίσμα*, ἀπὸ παλαιοῦ καιροῦ, περὶ τὴν μεσημβρινοδυτικὴν γωνίαν, χορταριασμένοι καὶ μαυροπράσινοι περὶ τὴν βορειοανατολικήν.

Ἡ στέγη, φέρουσα ἀκόμα ὀλίγας κεράμους καὶ πλάκας, ἐστηρίζετο ἐπὶ δοκοῦ μὲ πολλὰς ἀκτῖνας ἐκ σκληρᾶς καστανέας. Ὀλόγυρα εἰς τοὺς τοίχους, ὑψηλὰ ἄνω τῶν ὑπερθύρων καὶ ὑπὸ τὰ γείσα τῆς στέγης, ὥραϊα μικρὰ πινάκια παλαιῶν χρόνων ἦσαν ἐγκολλημένα, σχηματίζοντα μέγαν σταυρὸν ἐπὶ τῆς χηβιάδος τοῦ ἱεροῦ βήματος πρὸς ἀνατολάς, μετὰ ὑποποδίου εἰς σχῆμα ἀνεστραμμένου Τ ἐκ πέντε ἄλλων πινακίων, καὶ ἄλλους δύο σταυροὺς δεξιόθεν καὶ ἀριστερόθεν, ὑπερθεῖν τῶν δύο παραθύρων τοῦ χοροῦ καὶ τέταρτον σταυρὸν ἄνωθεν τῆς φλιαῆς τῆς εἰσόδου, δυσμίοθεν.

Τὰ ὥραϊα παλαιὰ πιατάκια ἦσαν ὅλα χρωματιστά, γαλάζια καὶ ὑποπράσινα καὶ κιτρινωπὰ καὶ λευκά, μὲ κλαδάκια καὶ μὲ λούλουδα καὶ μὲ πουλιά, φιλοκάλως καὶ κοιμψῶς διατεθειμένα, στίλβοντα * εἰς τὸν ἥλιον, χάσμα* τῶν ὀφθαλμῶν, κειμήλια ὑψηλὰ κείμενα, στερεὰ θαλμένα εἰς τὰς κόγχας τῶν, ἀφελῆ ἀναθήματα, λείψανα παλαιῶν χρόνων, περισώσματα * ἀρπαγῶν καὶ δηώσεων* παντοίων, ὀλιγώτερον φεῦ! ἀσφαλῆ ἀπὸ τῆς νεωτέρας ἀρχαιοκαπηλικῆς μανίας. Καὶ ὁ ἀπλὸς οὗτος στολισμὸς παρεῖχε μεγάλην χάριν, μεμιγμένην μὲ ἄρρητον* τρυφερὸν θέλγητρον, εἰς τὸ μικρὸν βραχοφυτευμένον παρεκκλήσιον, ἔμπνέων εἰς τὸν ἐπισκέπτην μεγάλην ἐπιθυμίαν νὰ διασκελίσῃ τὸ κατώφλιον, νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὸν πενιχρὸν ναῖσκον, νὰ ἀνάψῃ κηρίον, νὰ κάμῃ τὸν σταυρὸν του, καὶ ν' ἀσπασθῇ εὐλαβῶς τὴν εἰκόνα τῆς Παναγίας τῆς Γλυκεφιλούσης, τῆς ζωγραφισμένης παρεῖαν μὲ παρεῖαν μὲ τὸ πρόσωπον τοῦ ὑπερθέου Βρέφους Της,

Καὶ πάλι κίνησα νάρθη Χριστέ μου, σὴν αἰλή σου,
νὰ σκύνσω στὰ κατώφλια σου τὰ τρισαγαπημένα,
ὅπου μὲ πόθο ἀχόρταγο τὸ λαχταρεῖ ἡ ψυχὴ μου,

καί, ἂν δὲν ἦτο ἄλλως πολυάσχολος ἀπὸ τὴν βιοτικὴν τύχην, νὰ σταθῇ

ν' ἀκούσῃ τὰς Μεγάλας Ὠρας καὶ τὸν Ἑσπερινὸν τῆς παραμονῆς τῶν Χριστουγέννων, ψαλλόμενα ἀπὸ τὸν μπάριμπ' Ἀναγνώστην τὸν Παρθένην, τὸν μόνον βοηθὸν τοῦ παπα-Μπεφάνη εἰς ὅλας τὰς λειτουργίας, ὅσας ἐτέλει ἐκεῖνος, τὰς ἡμέρας ταύτας ἐξ εὐχῆς καὶ ταξίματος, κατὰ προτίμησιν, εἰς τὸ μικρὸν παρεκκλήσιον.

Ἡ σάρκα μου ἀναγάλλιασε σιμά σου κι ἡ καρδιά μου.

Τὸ χελιδνὶ βρῆκε φωλιά καὶ τὸ τρυγόνι σκέπη
νὰ βάλουν τὰ πουλάκια τους τὰ δόλια νὰ πλαγιάσουν,
τὸν ἱερό σου τὸ βωμό, ἀθάνατε Χριστέ μου. (1)

Καὶ ὁ εὐσεβὴς προσκυνητὴς θὰ εὔρισκε μεγάλην γλύκαν καὶ παρηγοριάν ἀπὸ τὲς πίκρες τοῦ κόσμου, εἰς τὸ νὰ θεωρῇ μόνον τὴν πενιχρὰν κανδήλαν καίουσαν ἔμπρὸς εἰς τὴν ὡραίαν εἰκόνα, τὴν ζωγραφισμένην ἀπὸ τὸν μακαρίτην Ἀθανάσιον τὸν Κεφαλᾶν, ἡπειρώτην, ἄνδρα ἀγωνιστὴν, εὐπαιδευτον, πολὺγλωσσον καὶ ζωγράφον.

Ἡ ὡραία μικρὰ εἰκὼν, μὲ τὸ ὄχρὸν πρόσωπον τῆς Παναγίας ἐνούμενον κατὰ παρειάν μὲ τὸ λευκὸν καὶ ἔνθεον πρόσωπον τοῦ λατρευτοῦ βρέφους τῆς, εἶχεν ἄφατον* γλυκύτητα καὶ ἦτο καλλίστη ἔκφρασις τῆς μητρικῆς στοργῆς, τῆς γεννωμένης ὡς ἐκ πικρᾶς ρίζης γλυκεὸς καρποῦ, εὐθύς μὲ τὰς ὠδὶνας* τοῦ τοκετοῦ, καὶ συναυξανομένης μὲ τῆς ἀνατροφῆς τοὺς κόπους καὶ τὰς μερίμνας.

Καὶ ὁ φιλακόλουθος πιστὸς δὲν θὰ ὑστέρει τῆς ἀμοιβῆς διὰ τὴν εὐσεβῇ προσέλευσιν.

Κάλλιο μὰ μέρα στὴ δική σου αὐλή, παρὰ χιλιάδες
στὸν ἴσκιό ᾧς εἶμαι τοῦ ναοῦ σὰν παραπεταμένους
καλλίτερα, παρὰ νὰ ζῶ σ' ἀμαρτωλῶν λημέρια.

Δεξιὰ ἐπὶ τοῦ τέμπλου ἦτο ἡ εἰκὼν τοῦ Χριστοῦ καὶ ἡ εἰκὼν τοῦ Προδρόμου. Ἀριστερὰ ἡ Παναγία ἡ Γλυκοφιλοῦσα, ἡ προστάτις τῶν μητέρων, καὶ ὁ Ἅγιος Στυλιανός, ὁ φίλος καὶ φρουρὸς τῶν νηπίων.

Ἐπὶ τοῦ δεξιοῦ καὶ τοῦ ἀριστεροῦ τοίχου ὑπῆρχον ἀκόμη δλίγοι ἅγιοι, ζωγραφισμένοι ἀπὸ παλαιοῦ καιροῦ. Ἦσαν ὁ Ἅγιος Ἐλευθέριος

(1) Ὅλοι οἱ στίχοι εἶναι παράφρασις τοῦ ΠΓ' ψαλμοῦ.

καὶ ἡ Ἁγία Μαρίνα. Εἶτα ἦσαν ὁ Ἅγιος Γεώργιος καὶ ὁ Ἅγιος Δημήτριος, μὲ τὰ χατζάρια των, μὲ τὰς ἀσπίδας, μὲ τοὺς θώρακας των καὶ τὴν ἄλλην πανοπλίαν των. Καὶ ἡ Ἁγία Βαρβάρα καὶ ἡ Ἁγία Κυριακὴ μὲ τοὺς σταυροὺς καὶ μὲ τοὺς κλάδους τῶν φοινίκων εἰς τὰς χεῖρας.

Ἦτο ἐκεῖ καὶ ὁ ὁσῖος ποιμὴν, ὁ ἀσκητὴς, μὲ τὴν ἀπάντησίν του εἰς τὸν Ἀνθύπατον, προκειμένου περὶ ζωῆς καὶ θανάτου τοῦ ἀθώου ἀνεπισημένου «εἰ μὲν εὗρεις ἔνοχον, κόλασον* αὐτόν, εἰ δὲ ἀθῶον, ὥς θέλεις πρᾶξον!» Ἦτο καὶ αὐτὸς ἐκεῖ, προστάτης οὐδὲν ἦτον* καὶ φρουρὸς τῶν ἀκάκων καὶ τῶν παιδιῶν. Ἦτο καὶ ὁ Ὅσιος Μωϋσῆς, ὁ Αἰθίοψ, «ἀνθρώπος ὄψιν καὶ Θεὸς τὴν καρδίαν».

Τὸ παρεκκλήσιον ἐώρταζε τῇ 26 Δεκεμβρίου, τὴν Σύναξιν τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου...

«Τὰ Ἀπαντα» τ. Β', σ. 257

Ἄλξι. Παπαδιαμάντης

ΤΑ ΦΩΤΑ

Ὁ κόλπος ἐκτείνεται εὐρύς, μὲ ἀνοικτὸν τὸ στόμιον αὐτοῦ, ἀπὸ τοῦ ὁποῦ ἐρχεται τοῦ μεγάλου πελάγους ἡ βαθεῖα ἀναπνοή.

Πρῶτ' καὶ σκεπαστὸς ὁ ὀρίζων, συννεφιά, ἀπειλὴ ὕδατος ἀνωθεν, οἰμωγὴ* κύματος κάτωθεν.

Σκοτεινὴ ἡ ὄψις τῶν νεφῶν, βαρεῖα ὥς κατηφὲς πρόσωπον, ἔτοιμον εἰς δάκρυα. Ἀνώμαλη ἡ ράχis τοῦ νεροῦ, ἐξογκουμένη, ὥς στήθη φουσκῶνοντα ἐκ πόνου. Καὶ ἐπάνω εἰς αὐτήν, σειόμενα, γοοῦντα καίκια, τράτες, θάρκες, συμφυρμὸς* σκοινιῶν, κατάρτια, ξάρτια. Καὶ παρέκει ξυλινὴ ἀποβάθρα πτωχική, ριγμένη εἰς τὰ κύματα.

Πίσω δῶθε κεῖθε μέσ' στῇ ρεμματιά σπιτάκια σκαρφαλώνουν παστρικά, λευκά, νανοφυῇ* σπίτια χωρικῶν, σπιτάκια νησιώτικα μὲ παρθυράκια πράσινα, κεραμίδια κόκκινα, αὐλόγυρους μικροὺς, περιποιημένους καὶ φραχτίτσες ἀγκαθιῶν καὶ γαρυφάλλων φυλλαράκια καὶ λαχανικά. Ποῦ καὶ ποῦ περικοκλάδες καὶ κισσοὶ σκαρφαλώνοντες στοὺς τοίχους, βλέπουν ἀνοικτὰ τὴν θάλασσα τὴν ἄγρια καὶ τὴν ἀπέναντι στεριά. Καὶ γῦρο βουνάκια πενκων εἰς τὰ ὁποῖα τὰ σπιτάκια ἀκουμποῦν, στηρίζουν τὰ πλευρά των, προφυλάσσονται ἀπὸ τὸν ἄνεμον, σμιγμένα, στριμωγμένα, μὲ τοὺς στενοὺς των τοὺς δρομάκους, ἀλληλοῦσεσταίνονται.

Κι ἐπάνω στὴν σκαλίτσα-ἀποβάθρα σὰ θαρὺ γιὰ τὴν μικρὴ αὐτὴ
σανιδένια γέφυρούλα, ὅπου δένουν τὰ παλαμάρια τους οἱ τράτες καὶ ἀρά-
ζουν οἱ βαρκοῦλες, μαζωμένο τὸ χωριό: Παπᾶς μαυροφορῶν, λευκο-
γέννης καὶ μὲ ἀργυροῦς βοστρύχους*, ἀπλωμένους ἐπάνω εἰς τὸ μελανὸν
ροῦχον, ὅπως μπροστά του εἰς τὸ κύμα ὁ ἀφρός, ὅπως τριγύρῳ του τὸ
χιόνι στὰ βουνά. Ξέσκεπος μὲ σταυρὸ εἰς τὸ δεξιί, τὸ καλυμμαῖνχι εἰς τὸ
ἄλλο. Παλληκάρια ἀπὸ δῶ καὶ ἀπὸ κεῖ. Ζωνάρια. Βράκες. Κοῦκοι. Οἱ
γυναῖκες πίσωθε μὲ χρωματιστὰ τσεμπέρια, κεντητὰ πονκάμισα καὶ κον-
τογούνια, πρόσωπα ροδισμένα, ἡ Ἑλλάδα τοῦ ἀγροῦ, τῆς θαλάσσης, τοῦ
ὄρους, μυροβολοῦσαν ἀπὸ τὴν ἄλμην* καὶ ἀπὸ τὴν δρόσον τῆς αὐγῆς.
Ἄχνα λαμπάδων τρέμουσα, παλλομένη, μισοσβύνουσα στὴν πνοὴν τὴν
πρωϊνὴν. Φωναὶ παιδιῶν λεπτὰ καὶ δροσερά, ψάλλουσαι ἄσμα ἤρεμον,
βραδύ, ἐφαρπαζόμενον καὶ σθῆνον:

Ἐν Ἰορδάνῃ βαπτιζομένου σου, Κύριε,
ἡ τῆς Τριάδος ἐφανερώθη προσκύνησις.

Ἐτελείωσεν ὁ ψαλμὸς ὁ ἱερός. Ὁ γέρον παπᾶς ὕψωσε τὸ χέρι. Ὁ
μέγας σταυρός, περιαχθεὶς * μὲ δύναμιν, διέγραψε κύκλον στὸν ἀέρα,
ἔπεσε στὴν θάλασσαν, κατεπόθη * ἀπ' αὐτήν, ἐξηφανίσθη εἰς τὸ βάθος
τοῦ νεροῦ. Τὸ πνεῦμα ἐφύσησεν, ὁ πόντος ἐταράχθη ἐκ βαθέων.

Τέσσαρες ἢ πέντε παφλασμοὶ ἠκούσθησαν αἰφνίδιοι· τέσσαρα πέντε
σώματα ἐξώρμησαν καὶ ἐβούτηξαν. Καὶ ὑπὸ τὸ κύμα τὰ κορμιά τῶν παλ-
ληκαριῶν πλέουν καὶ τινάσσονται, τὰ πόδια τῶν λακτίζουν, οἱ βραχίονες
ἐκτείνονται, ψάχνουν καὶ ζητοῦν. Ἐκτοπίζουν τὰ νερά καὶ συγκυκοῦν *
τὸν βοῦρκον καὶ ἀνεγείρουν τὸν ἀφρόν. Ἐνας ἔξαφνα νοιῶθαι νὰ φεύγῃ
κάτι ἀπὸ τὰ δάχτυλα. Τὸ ἀδράχνει, τὸ χουφτώνει καὶ ἐπιφαίνεται. Τρίτων*
ὕψων τὴν χεῖρα καὶ προτείνει τὸν λαιμόν, περιρροεμένος ἀπὸ τὸ σταλά-
ζον ὕδωρ. Μὲ δυὸ ἀπλωτὲς ἔφαγε τὸ διάστημα, παρεμέρισε τὸ κύμα,
ἔφθασε στὴν σκαλούλα, ὠρθόθη ὑψηλὸς καὶ ἐπιβάλλων, ὑπὸ τὸ ὄμμα τοῦ
οὐρανοῦ, τοῦ πελάγους καὶ τοῦ πλήθους, ἔμπροσθεν τοῦ ἀκινήτου, ἀσκε-
ποῦς καὶ καραδοκοῦντος * ἱερώς καὶ τοῦ ἐνεχείρισε τὸν μέλανα καὶ θαλασ-
σόβρεκτον σταυρόν.

Ὁ λειτουργὸς ἀνέλαβε τὸ ὑποστάζιον ξύλον, τὸ ἐσήκωσεν, ἐκαλύφθη
ἐπισήμως καὶ τὸ ἔτεινε πρὸς τὸν πλησιέστερον ἀγρότην. Ἐκεῖνος ἔσκυψε
ταπεινῶς καὶ μὲ κεφάλι ἀσκεπές, τὸ φέσι του στὸ χέρι, ἐκόλλησε τὰ χεῖλη

του επάνω, έπειτα επὶ τῆς χειρὸς τοῦ ιερῆος τῆς δασείας. Κατόπιν ἀνηγέρθη, ἔκαμε τὸν σταυρόν του καὶ παρεμέρισε.

Ἄλλος τὸν διεδέχθη παρομοίως καὶ ἄλλος, ὅλο τὸ χωριό, γυναῖκες καὶ ἄντρες, εἰς μακρὰν-μακρὰν σειρὰν. Καὶ ὑπὸ τῶν κυμάτων τὰ ραντίσματα καὶ ὑπὸ τὴν ψιχάλαν τῶν συννέφων, εἰς τὸ κρῦο τῆς αὐγῆς, ἡ παρέλασις βασιτῶ καὶ συγκινεῖται καὶ θροεῖ καὶ ἐξελίσσεται, ἐτοῦτος διαδεχόμενος ἐκείνον, εἰς σταυρούς, χαιρετισμούς, «βοήθειά σας», «χρόνια πολλά», «πάντα μὲ τὸ καλό», «ἡ εὐχή σου, Δέσποτα».

Τὸ νερὸ ἐδέχθη τὸ φέρον τὴν γαλήνην σύμβολον. Θὰ στερεώσῃ ὁ δριζών. Κι ἐνῶ ἡ τελευταία χωρική φιλεῖ κοκκινίζουσα τοῦ γέροντος τὸ χέρι, δέκα-εἴκοσι βραχιόνες ἔλυσαν ἐν ριπῇ τὰ παλαμάρια καὶ δυὸ πανιά, λευκότερα ἀπὸ τὸ κῆμα, φρίσσοντα στοῦ ἀνέμου τὴν πνοήν, φεύγουν ἤδη ἐκεῖ κάτω πρὸς τὸν πόντον τὸν εὐρύν.

Περιοδ. « Νέα Ἑστία »

Μιχ. Μητσάκης

ΟΝΕΙΡΕΜΜΕΝΗ ΠΡΟΣΕΥΧΗ

Χριστέ μου, κράτα με μακριὰ ἀπ' τὶς κακίες τοῦ κόσμου.
Στὴ Φάτνη βρέφος, ὅσο ζῶ, νὰ σέ λατρεύω δῶς' μου.
Κι ὅταν θὰ ῥθῇ ἀπὸ Σὲ σταλτὸς ὁ Χάρος νὰ μὲ πάρῃ,
κάμε σὰ βρέφος νὰ σταθῶ μπροστὰ στὴ θεία Σου χάρι.

Χριστέ μου, δῶς' μου στοὺς σεισμούς, στὶς τρικυμίες τοῦ κόσμου
πάντα νὰ στέκω ἀτράνταχτος, καὶ νὰ εἶναι ὁ λογισμὸς μου
τὸ φῶς ἀπὸ τὸ μυστικὸ πὺν χύνονταν ἀστέρι,
ὅταν γιὰ Σένα στὴ Βηθλεὲμ τοὺς Μάγους εἶχε φέρει.

Καὶ κάμε λόγια καὶ ἔργα μου σὰν τῶν ἀγρῶν τὰ κρίνα,
προφητικά, φεγγόβολα κάμε τα, σὰν ἐκεῖνα
τῆς νύχτας τῶν ἀπλῶν βοσκῶν. Γεννιόσουν καὶ γροικοῦσαν
τοὺς οὐρανοὺς ὀλάνοιχτους πὺν Σὲ δοξολογοῦσαν.

« ΤΗ ΥΠΕΡΜΑΧΩ »

Ἐγνώρισα χθές, ἐπάνω στοὺς φλεγομένους λόφους τῆς μάχης, ἓνα λοχαγὸν ἱερέα. Παπᾶς μὲ χακί, ὁμορφάνθρωπος, ψηλός, λυγρός, νέος, μὲ γένεια κατὰμυρα, ποὺ τοῦ ἔπεφταν κυματιστὰ στὸ στήθος, συνέχιζε, στὸν εἰκοστὸν αἰῶνα, τὴν παράδοσιν τῶν ἀγωνιστῶν ἱερέων τοῦ Εἰκοσιένα. Ἄν δὲν ἦταν ἀπηγορευμένο ν' ἀναφέρωμε ἄτομα — καὶ πολὺ σωστά, γιατί, σ' αὐτὸν τὸν πόλεμο καὶ τὸ τελευταῖο στρατιωτάκι μας εἶναι ἥρωας — θ' ἀνέφερα τ' ὄνομά του, γιὰ νὰ ἀναγραφῇ μαζί μὲ τοὺς ἀθανάτους τῆς νέας ἐποποιίας.

Ἄλλὰ τί πειράζει, ποὺ τὸν μνημονεύω ἀνώνυμα; Αὐτὸς δὲν εἶναι πρόσωπο· εἶναι σύμβολο. Ἔτσι ἀκριβῶς τὸν βλέπουν καὶ τὰ φανταράκια μας: σὰν σύμβολο τῆς πίστεως καὶ τῆς ὀρθοδοξίας· σὰν ἐνσάρκωσι τοῦ θεσμοῦ τῶν θείων δυνάμεων μὲ τὸ μαχόμενο στράτευμα. Ὅταν τὰ φανταράκια τὸν βλέπουν ἀνάμεσά τους, στὴν πρώτη γραμμῇ — γιατί εἶναι ἓνας παπᾶς παλληκαρᾶς — μὲ τὸ σταυρὸ στὸ χέρι, νομίζεις πὼς παίρνουν καινούργιον ἀέρα:

— Ἔλα, πάτερ!... τοῦ φωνάζουν. Εὐλόγα τὴ λόγχη μας!..

Τὸ κῦρὸς του εἶναι τεράστιο σ' αὐτὸ τὸ τμῆμα. Γιατί δὲν μάχεται μόνο· προφητεύει καὶ τὴν ἔκβασι, ποὺ θὰ ἔχῃ κάθε φορὰ ἡ ἐπιχειρήσι! Παπαφλέσσας μαζί καὶ Γέρος τοῦ Μωριά, ὄνειροπλάστης καὶ ὄνειροκρίτης, ἔχει πάντα στὴν τσάντα ἐκστρατείας, ποὺ κρέμεται στὸ πλευρὸ του, καὶ ἀπὸ ἓνα χρησινό:

— Εἶδα στὸν ὕπνο μου, παιδιά, τὴν Παναγιά τῆς Τήνου! Καὶ εἶδα, πὼς ἔγραφε στὸν οὐρανό, μὲ γράμματα φωτιᾶς, αὐτὰ τὰ λόγια: « Σὲ δυὸ μέρες ». Καὶ σᾶς λέω, ὅτι σὲ δυὸ μέρες θὰ πάrouμε κι αὐτὰ τὰ ὑψώματα ἐκεῖ κάτω!

Οἱ χρησμοὶ αὐτοί, ποὺ πηγάζουν ἀπὸ μιὰ δυνατὴ διαίσθησι κι ἀπὸ μιὰ φυσικὴ στρατιωτικὴ ἀντίληψι, βγαίνουν, σχεδὸν πάντα, ἀληθινοί. Φαντάζεστε, λοιπόν, πόσους πιστοὺς ἔχει γυρὸ τοῦ αὐτοῦ τὸ νεώτερο μαντεῖο τῶν Δελφῶν:

— Τί λέει ἡ Παναγίτσα σήμερα, πάτερ;... ρωτοῦν τὰ φανταράκια μας κάθε πρωί.

Καὶ ἡ Παναγίτσα ἔχει, σχεδὸν κάθε φορὰ, ἀπὸ μιὰ εὐχάριστη πρό-
φλεψι....

Ἄλλ' αὐτὸ ποὺ δὲν θὰ ξεχάσω ποτὲ στὴ ζωὴ μου, εἶναι ἡ πρώτη

στιγμή, πού τὸν ἀπάντησα: Ἀπόγευμα μὲ τὴν ὁμίχλη ποτισμένη ἀπὸ τὰ μενεξεδιὰ φῶτα τοῦ δειλινοῦ, σὲ μιὰν ἀτμόσφαιρα γλυκεῖα, εἰρηνικὴ καὶ ὑποβλητικὴ, ὅπως τοῦ περιήφμου «Εὐαγγελισμοῦ» τοῦ Παρθένου*, αὐτὸς ἱερουργοῦσε ἐπάνω σ' ἓνα ὕψωμα, πού μόλις εἶχε καταληφθῇ. Δοξολογοῦσε γιὰ τὴ νίκη, μὲ θυμίαμα τοὺς καπνοὺς τῆς μαπαρούτης καὶ μὲ τὴν ὑπόκρουσι τῶν πυροβόλων, πού τράνταζαν τοὺς ἀντικρουνοὺς λόφους. Εἶχε περάσει τὸ χρυσοκέντητο πετραχήλι του. Καί, γυρὸ τοῦ, τὰ φαντασμακάκια παρακολουθοῦσαν τὶς δεήσεις του, ὑπογραμμίζοντας τὶς φράσεις του μὲ ὁμαδικὰ «Κύριε ἐλέησον!»...

Ὅταν πιά ὁ παπᾶς τελείωσε, ἐφώνασε στὰ στρατιωτάκια μας:

— Τώρα, παιδιά, θὰ ψάλουμε ὅλοι μαζί, «Γῆ Ὑπερμάχῳ Στρατηγῷ τὰ νικητήρια» νὰ εὐχαριστήσουμε τὴν Παναγιά τῆς Τήνου!...

Καὶ μιὰ ρωμαλέα ὁμαδικὴ φωνὴ ἄρχισε τότε νὰ ὑψῶνῃ, μέσα στὸν ἀχανὲ ναὸ τῆς φύσεως, τυλιγμένη στὴν ὁμίχλη, τὸν ὕμνο στὴν Παρθένο. Ὁ παπᾶς ἐφάνταζε σὰν ἄλλος Μωϋσῆς στὸ ὄρος Σινᾶ. Καὶ τὰ φεράγ-γ'α* γύρω, πού ἀντιλαλοῦσαν τὸν ψαλμὸ τῶν παλληκαριῶν, σὰν νὰ 'φερ-ναν τὴν μακρυνὴν ἰχθὺ τῶν πιδὸ δοξασμένων ἡμερῶν τοῦ Βυζαντίου....

*Ἐφημερίς «Ἑστία» 7/11/1940

Σπύρος Μελάς

ΑΝΑΣΤΑΣΙ ΣΤΗΝ ΑΓΙ' ΑΝΑΣΤΑΣΑ

...Ὁ Γιάννης ὁ Κούτρης δὲν ἤθελε μόνον νὰ ἐορτάσῃ μὲ τοὺς συν-νομεῖς* του χωριστὰ τὴν Ἀνάστασιν εἰς τὸ κατέμερόν του, ἀλλ' ἐπεθύμει καὶ νὰ τελεσθῇ ἡ Ἀνάστασις αὕτη ὅχι εἰς ἄλλην ἐκκλησίαν, ἀλλ' ὠρισμέ-νως εἰς τὴν Ἀγί' Αναστασά. Ἀφοῦ τὸ πάλαι* ἦτο ἐκκλησία, ἀφοῦ ὁ χῶ-ρος οὗτος ἦτο καθιερωμένος εἰς λατρείαν Χριστοῦ, διατὶ τάχα νὰ μὴ λει-τουργῇται; Μάτην ὁ παπ' Ἀγγελῆς ἐξώδευεν ὅλην τὴν ὀλίγην μάθησίν του καὶ τὴν ἔμφυτον λογικὴν του διὰ νὰ τὸν πείσῃ ὅτι ἐξίτητε παράλογα. Ὁ αἰπόλος* ἔμεινε ἀμετάπειστος.

— Πῶς θὰ λειτουργήσω, βλοημένε, σὲ ξεσκέπαστο μέρος; τοῦ ἔλεγεν ὁ ἱερεὺς. Εἶδες ποτέ σου λειτουργία ἀπὸ κάτ' ἀπ' τ' ἀστέρια;

— Καὶ ἡ Ἀνάστασι δὲν ψάλλεται παντοῦ σὲ ξεσκέπαστο; ἀντέλεγεν ὁ βοσκός* ἔχουν, ἄς ποῦμε, ἐκκλησιᾶς καλοχτισμένες μὲ πλάκες καὶ μὲ

κεραμίδια καὶ θγαίνουν, κατάλαβες, ἀπ' τὴν ἐκκλησίᾳ ὅξω γὰ νὰ κάμουν 'Ανάστασι κι ἡμεῖς ποὺ δὲν ἔχομε' ἐκκλησιά, ἄς ποῦμε, δὲν μποροῦμε, κατάλαβες, νὰ κάμουμε' 'Ανάστασι σ' ἓνα ξεσκέπαστο μέρος ποὺ ἦταν μιὰ φορὰ κι' ἕναν καιρό, κατὰ πῶς λένε, ἐκκλησία ;

Ὁ ἱερεὺς τὸν ἐκοίταξεν ἐν ἀμηχανίᾳ πρὸς στιγμὴν, εἶτα τὸ βλέμμα του ἐφωτίσθη, ὥς νὰ τοῦ ἦλθεν ἰδέα, καὶ εἶπε :

— Κάμουν 'Ανάστασι ὅξω ἀπ' τὶς ἐκκλησιές, ναί, μὰ λειτουργία ;... Πῶς θὰ λειτουργήσουμε ;

—'Απάνω στὰ μάρμαρα, ποὺ ἦταν μιὰ φορὰ τὸ 'Ιερὸν Βῆμα, ἄς ποῦμε.

— Μὰ δὲν εἶναι 'Αγία Τράπεζα ἐγκαινιασμένη.

— Τὸν παλιὸ καιρό, ποὺ τὴν εἶχαν κτίσει, κατάλαβες, δὲν ἦταν ;

— Τὸ πηδάλιο λέει, ὅταν βεβηλωθῇ μιὰ ἐκκλησία νὰ μὴ λειτουργεῖται, ἂν δὲν ξανακτισθῇ κι ἐγκαινιασθῇ πάλι.

Τέλος ὁ ἱερεὺς εὗρε μέσον τινὰ ὅρον καὶ τὸν ἀνεκοίνωσεν εἰς τὸν Γιάννην τὸν Κούτρην :

—'Ας εἶναι, μποροῦμε νὰ κάμουμε 'Ανάστασι στὴν 'Αγία 'Αναστασία, εἶπε, καὶ ἀμέσως παίρνετε ὅλοι τὰ πράγματά σας καὶ τὶς λαμπάδες σας ἀναμμένες, καὶ πηγαίνομεν κάτω στὴν Παναγία τῇ Δομάν καὶ οἷς λειτουργῶ ἐκεῖ.

Ὁ Γιάννης ὁ Κούτρης ὑπεχώρησε, μὴ ἔχων ἄλλως νὰ πράξῃ.

Ὁ ἱερεὺς ἔβαλεν εὐλογητὸν εἰς τὸ ὑπαιθρον, φορέσας μαῦρον ἐπιτραχήλι καὶ ἤρχισε ν' ἀναγινώσκει τὴν παννυχίδα * καὶ τὸ « Κύματι θαλάσσης... », ὅλα διαβαστά. Εἶτα, ἀνάψας ἐντὸς τοῦ θυμιατοῦ μοσχολίβανον, ἐθυμίασε τοὺς παρεστώτας ὅλους καὶ ποιήσας ἀπόλυσιν, ἔβγαλε τὸ μαῦρον ἐπιτραχήλι, ἐφόρεσεν ἄλλο, ἰόχρουν * μεταξωτὸν καὶ λευκὸν φαιλόνιον * καὶ ἀνάψας λαμπάδα, στραφεῖς πρὸς τὸν λαόν, ἤρχισε νὰ ψάλλῃ μελωδικῶς τὸ « Δεῦτε λάβετε φῶς... ». Μεθ' ὃ ἔψαλε τὴν « 'Ανάστασίν σου, Χριστέ Σωτήρ ». Καὶ ἀφοῦ ἦναψαν τὰς λαμπάδας ὅλοι, ἀναγνοὺς * τὸ εὐαγγέλιον καὶ δοξάσας τὴν 'Αγίαν Τριάδα, ἤρχισε μεγάλῃ καὶ βροντώδει τῇ φωνῇ νὰ ψάλλῃ τὸ « Χριστὸς 'Ανέστη », ἀντιψάλλοντας καὶ τοῦ εἰσοῦ του, παιδίου δωδεκαετοῦς, ὅστις τὸν εἶχε συνοδεύσει ὡς συλλειτουργὸς εἰς τὴν ἐκδρομὴν.

Ὁραία καὶ γλυκεῖα ἦτο ἡ σκηνὴ ἐντὸς τοῦ ἑρειπίου ἐκείνου τοῦ μεγαλομαρμαροῦ καὶ ἐπιβλητικοῦ εἰς τὴν ὄψιν, ἀγλαΐζομένου * ἀπὸ τὸ τρέ-

μον, ὑπὸ τὴν πνοὴν τῆς αὔρας τῆς νυκτερινῆς, φῶς πεντήκοντα λαμπάδων, σκηνὴ φωτεινὴ καὶ σκιερὰ, διαυγῆς καὶ μυστηριώδης, ἐν μέσῳ γιγαντιαίων δρυὼν ὑψουσῶν ὑπερφηάνως τοὺς εἰς διαδήματα * κορυφουμένους κραταιοὺς κλώνους, μὲ τὰ φρίσσοντα φύλλα μαρμαίροντα * ὡς χρυσᾶς φολίδας ὑπὸ τὴν λαμπτηδὸνα * τῶν πυρσῶν, μὲ σκιάς καὶ σκοτεινὰ κενὰ ἐν μέσῳ τῶν κλάδων, ὅπου ἐφαντάζετό τις ἔλλοχεύοντα * ἀόρατα πνεύματα, ὑπάρξαντα πάλαι ποτέ. Δρυάδες * καὶ Ὀρεστιάδες *, ἐλευθέρως ἀνάσσουνται * ἀνὰ τοὺς πυκνοὺς δρυμῶνας *, καὶ σήμερον μεταμορφωθεῖσαι εἰς νυκτερινὰ τελώνια * καὶ μὴ τολμῶσαι νὰ προβάλῳσιν εἰς τὸ φῶς τῶν ἀναστασίμων λαμπάδων.

Ἐνῷ ὁ ἱερεὺς ἔλεγεν ὁμαλῇ τῇ φωνῇ τὰ εἰρηνικά καὶ ἡῤ̣χετο ὑπὲρ τῆς «εὐσταθείας τῶν ἐκκλησιῶν, εὐφορίας τῶν καρπῶν τῆς γῆς κ.τ.λ.», ὀπισθεν τοῦ πρώτου πελωρίου κορμοῦ τῆς χιλιετοῦς δρυός, ὃν τρεῖς ἄνδρες συνάπτοντες τὰς ὀργυιὰς μόλις ἠδύναντο ν' ἀγκαλιάσωσιν, ἠκούετο βραχὺς διάλογος μεταξὺ τριῶν ἢ τεσσάρων αἰπόλων *, ὧν ὁ πρῶτος, Γιάννης ὁ Κούτρης, ἔλυνεν ἀπαντῶν τὰς ἀπορίας τῶν ἄλλων.

Ἄλλ' ὁ διάλογος διεκόπη ὑπὸ τῆς φωνῆς τοῦ ἱερέως, ὅστις ἐν τῷ μεταξὺ ἀπεδύθη τὰ ἄμφια καὶ ἔκραξεν εἰς τὸ ποίμνιόν του :

— Εἶστ' ἔτοιμοι ; Πάμε !

Δύο τῶν αἰπόλων ἔσπευσαν νὰ φορτώσωσι τὰ ἱερά, ὡς καὶ τὰ καλάθια τῶν ποιμενίδων τὰ περικλείοντα ἐορτάσιμά τινα ἐφόδια εἰς πέντε ἢ ἕξ ὀνάρια, ὁ ἱερεὺς ἐπέβη εἰς τὸ ἑβδομον καὶ οἱ ἄλλοι πεζοί, οἱ μὲν κρατοῦντες τὰς λαμπάδας τῶν ἀναμμένων μὲ τὴν ἀριστεράν, προσπαθοῦντες μὲ τὴν δεξιάν νὰ σκεπάσωσι τὴν λαμπὴν ἀπὸ τῆς πνοῆς τῆς ἀπογείου αὔρας, οἱ δὲ ἀνάψαντες μικρὰ φαναράκια, χρήσιμα εἰς τοὺς αἰπόλους διὰ τοὺς νυκτερινοὺς ἐπαυλισμοὺς * καὶ τοὺς ἀμολγοὺς * τῶν αἰγῶν τῶν, ἐξεκίνησαν κατερχόμενοι πρὸς βορρᾶν, εἴτα ἐστράφησαν ἀνατολικώτερον, βαίνοντες διὰ κακοτοπιᾶς ἐφ' ἧς δὲν ἀντεῖχον ἄλλοι πόδες παρὰ τοὺς ἰδικούς τῶν, ἐλαφρὰ πατοῦντες μὲ τὰ τσαρούχια τὰ περιβάλλοντα τοὺς ἐδκινήτους πόδας τῶν, βιάζοντες τὰ γαῖουρακία νὰ τρέχωσι, σύροντες μᾶλλον αὐτὰ εἰς τὸν δρόμον, τοποθετούμενοι ἐξ ἀριστερῶν ὡς ἔμπυχα δίκρανα *, πρὸς ὑποστήριξιν τῶν φορτωμένων ὑποζυγίων εἰς τὰ κρημνωδέστερα μέρη. Δύο ἢ τρεῖς αὐτῶν, μὲ τὰς κάπας τῶν, ἤρχοντο τελευταῖοι μετὰ συριγμῶν καὶ ἀκατανοήτων μονοσυλλάβων, ἄγοντες τὰ αἰπόλιά * τῶν, μὲ τὰ μικρὰ ἐρίφια διὰ χαριεστάτων σκιρτημάτων * τρέ-

χοντα παρὰ τὰς μητέρας των, βελάζοντα ἐρωτηματικῶς, εἰς ἃ αἱ αἶγες ἀπήνταν ἀορίστως, μὴ ἔχουσαι πῶς νὰ ἐξηγήσωσι τὴν ἀσυνήθη νυκτοπορίαν.

Ἡ σελήνη εἶχεν ἀνατείλει πρὸ τοῦ μεσονυκτίου καὶ ὁ δίσκος τῆς ὑπέρυθρος ὀλίγον, ἐφαίνετο ὀπισθεν τῶν κορυφῶν ὑψηλῶν δένδρων, πότε δὲ ἐκρύπτετο, κατὰ τοὺς ἐλιγμοὺς τῆς πορείας, ὀπισθεν τοῦ βουνοῦ. Καὶ οἱ θάμνοι ἐσεύοντο πανταχοῦ, ὅθεν διέβαιναν ἡ πομπή, καὶ τὰ ἔντομα ἐξεγείροντο παρᾶωρα ἐκ τοῦ ὕπνου των, καὶ τινα μυιγάρια ἐξορμῶντα ἐπέτων φαιδρῶς περὶ τὰς ἀνημμένας λαμπάδας, ὑποβοῶντα, καίοντα τὰς μικκύλας * πτέρυγας των ἢ καταστρέφοντα μετὰ τελευταίου βόμβου τὴν ἐφήμερον ὑπαρξίν των εἰς τὴν πρόσψανσιν τῆς φλογός. Τὰ νυκτοπούλια ἔφευγον φοβισμένα ἀπὸ σχοῖνον εἰς κόμαρον, ἀπὸ αἵμασιαν * εἰς δένδρον, προσθέτοντα τὸν ἐλαφρὸν θροῦν τῶν περὺγων των εἰς τὸ ἄβρὸν, ἐναρμόνιον φύσημα τῆς αὔρας τῆς ὀρθρίας καὶ ἡ ἀγραμπελιά ἡ χιονανθής, ἡ λευκάζουσα καὶ μυροβολοῦσα εἰς τοὺς φράκτας, λευχείμων * μυροφόρος ἐορτάζουσα τὴν Ἀνάστασιν, καὶ ὁ κισσὸς καὶ τὸ ἀγιόκλημα, πλόκαμοι τῆς Ἀνοίξεως, ἐξαπλούσης τὴν μυροδόλον κόμην τῆς ἀνὰ τοὺς ἀγρούς, διέχυνον ζωηροτέραν ἐν τῇ νυκτὶ τὴν εὐωδίαν των εἰς τὸν ἀέρα. Καὶ ἡ ἀργυρᾷ ἀμμόκονις τῶν ἄστρων ὀλιγόστευεν ἐπάνω, καθ' ὅσον ὑפוῦτο ἡ σελήνη καὶ ἡ ἀηδὼν ἠκούετο μινυρίζουσα * βαθειὰ εἰς τὸν μυχὸν τοῦ δάσους καὶ ὁ γκιώνης μὴ δυνάμενος νὰ διαγωνισθῇ πρὸς τὴν λιγυρὰν * ἀδελφήν του, ἔπαυσε πρὸς καιρὸν τὸ θρηνηῶδες ἄσμα του.

Εἶχον κατέλθει ἤδη πολὺ βαθειά, κάτω εἰς τὸ ρεῦμα, καὶ ἀντικρὺ των ἔβλεπον μακρὰν εἰς τὸ πέλαγος, κυανῇν θόνην*, ἀμυδρῶς ἐπαργυρωμένην ἀπὸ τὰς ἀκτῖνας τῆς σελήνης. Ἐκούσθη δὲ μετ' ὀλίγον βαθὺς παφλασμὸς ὥς χειμάρρου καταφερομένου μετὰ γδούπου ἀπὸ τῶν βράχων, κρότος συνεχῆς, ἰσχυρὸς, μονότονος. Ἦτο τὸ ρεῦμα τῆς Παναγίας τῆς Δομάν, ἀπὸ τῶν ὑδάτων τοῦ ὁποίου εἴκοσι νερόμυλοι ὑδρεύοντο τὸ πάλαι καὶ πολλὰ ἑκατοντάδες στρέμματα κήπων μὲ κλιμακωτὰς αἱμασιάς * ἐπιαίνοντο * ἀπὸ τὸ δροσερὸν νᾶμά * του. Ἐκεῖ ἀντικρὺ προέκυπτεν ἀπ' ἄκρας τῆς θαλάσσης τὸ παλαιὸν φρούριον, τὸ ὁποῖον ἦτο ποτὲ κατοικία ἀνθρώπων, πρὶν γίνῃ γλαυκῶν φωλεὰ καὶ γλάρων ὀρμητήριον. Εἰς τὸ ἀκένωτον ρεῦμα τῆς Παναγίας τῆς Δομάν ὠφείλετο ἡ εὐδοκίμησις πάσης φυτείας καὶ πάσης βλαστήσεως κατὰ τοὺς παλαι-

οὓς ἐκείνους χρόνους.

*Ἦτο ἤδη ὥς δύο μετὰ τὰ μεσάνυχτα, ὅταν ὁ παπ' - Ἀγγελῆς καὶ οἱ αἰτόλοι του ἔφθασαν εἰς τὴν Παναγίαν τῆς Δομάν. Τὸ μικρὸν ἔξωκλήριον ἦτο κτισμένον ὑπὸ συστάδα πελωρίων δένδρων, περιβαλλόμενον γραφικῶς ὑπ' αὐτῶν, σκεπαζόμενον φιλοστόργως ἀπὸ τοὺς κλώνους των. Ὁ ναῖσκος ἦτο πενιχρός, ἀλλὰ διετηρεῖτο καὶ ἦτο λειτουργήσιμος. *Ἦτο δὲ ἐν τῶν ὀλίγων ναϊδίων, ὅσα ἐσώζοντο ὀρθία ἀπὸ τῆς παλαιᾶς ἐποχῆς. Γείτονες αὐτοῦ χαμηλότερα πρὸς τὴν θάλασσαν ἦσαν τὸ πάλαι, ἐντὸς τῆς κοιλάδος τῆς συνεχομένης μεταξὺ δύο ἀκτῶν, πάμπολλοι ναῖσκοι, ἕως τέσσαρες δωδεκάδες. Οἱ πλεῖστοι ἦσαν σήμερον ἐρεῖπια. Ἡ Παναγία τῆς Δομάν, ἀπλῇ ἀναπαράστασις τῆς Ζωοδόχου Πηγῆς τοῦ Βυζαντίου καὶ περιβαλλομένη ὥς μὲ στέφανον ἀπὸ τὸν ἀειθαλῆ κόσμον τῶν πελωρίων δένδρων της, ἴστατο ἀκόμη ὀρθή, καὶ ἐφαίνετο λέγουσα πρὸς τοὺς ἀδελφούς της, ὅσοι εἶχον γονατίσει, καταβληθέντες ἀπὸ τὸν κάματον τῆς διὰ τόσων αἰῶνων πορείας: «Παρηγορηθῆτε, σὰς ἀντιπροσωπεύω ἐγώ!».

*Ἐν ριπῇ * ὀφθαλμοῦ ἐφωταγωγήθη τὸ παρεκκλήσιον καὶ αἱ ποιμενίδες ἦναψαν πάμπολλα κηρία εἰς τὰ δύο μανουάλια καὶ ἀνάψασαι πῦρ εἰς τὸ ὑπῆνεμον ἔξω τῆς θύρας στήσασαι μεγάλην χύτραν, παρεσκεύαζον τὴν σούπαν. Καὶ ὁ ἱερεὺς, λαβὼν καιρὸν *, ἐφόρεσεν ὅλην τὴν ἱερατικὴν στολὴν του, καὶ ὁ υἱὸς του ὁ συλλειτουργός, ἔψαλλε τὸν κανόνα.

Ὁ Γιάννης ὁ Κούρης, πραγματοποιήσας τὸ ὄνειρόν του, τοῦ νὰ παρίσταται εἰς τὴν ἐκκλησίαν ὥς ἐπίτροπος, ἐπεστάτει εἰς τὸ ἄναμμα καὶ σβύσιμον τῶν κηρίων, πατῶν αὐτὰ ἐνίστε μὲ τὸ τσαροῦχί του, μιμούμενος τὸν ἐξαδέλφον του τὸν Γιάννην τὸν Λαδίκαν, καὶ ὅστις ἴστατο δεξιόθεν εἰς τὸν χορὸν ὥς προεστὼς μὲ τόσην σοβαρότητα, ὥστε βλέπων τις αὐτὸν θὰ τὸν ἐνόμιζε ψάλτην, ἐξ ἰδιοτροπίας σιωπῶντα.

Περὶ τὸ λυκαυγὲς * ἔληξεν ἡ λειτουργία καὶ ὁ οὐρανὸς πορφυρίζων ἐκεῖ πρὸς ἀνατολὰς ἔσμιγε μὲ τὴν θάλασσαν κυανῇ ἀπλουμένην κάτω, ἡ δὲ σελήνη ὠχρίασε καὶ τὰ ὀλίγα ἄστρα ἀνὰ ἔν ἔσβυναν τρέμοντα εἰς τὸν αἰθέρα. Καὶ ἡ *Ἡὼς * ἀνέτειλε μὲ ὅλην τὴν πορφυρεῶν αἴγλην *, καλλωπίζουσα μὲ γλυκὺ ἐρύθημα βουνά, κοιλάδας, δάση. Ἐφάνη δὲ τότε, ἀποβαλοῦσα * τὴν μυστηριώδη τῆς νυκτὸς περιβολήν, ἐν ὅλῃ τῇ καλλονῇ της, ἡ μαγευτικὴ θέσις τῆς Παναγίας Δομάν. Δεξιὰ

τὸ ὑψηλὸν βραχῶδες καὶ τεμνόμενον * ἀπὸ εὐθαλεῖς * χαράδρας βουνὸν τὸ ἀπολήγον εἰς τὴν κορυμνῶδη ἀκτὴν τοῦ Κουρούπη. Ἀριστερὰ λόφοι, κοιλάδες καὶ δάση γραφικῶς ἐναλλάσσονται εἰς τὸ βλέμμα. Ἀντικρὺ ὁ γυμνὸς καὶ ἄγριον μεγαλεῖον ἀποπνέων βράχος τοῦ Κάστρου, μὲ τὰ δύο πρὸ αὐτοῦ πετρώδη νησίδια καὶ πέραν πέλαγος ἀχανές, φωσφορίζον εἰς τὰς τόσας ἀκτῖνας τοῦ ὑποφώσκοντος * ἡλίου.

Εἰς τὸ βάθος δὲ τοῦ ὁρίζοντος, πρὸς βορρᾶν ἡ Χαλκιδικὴ μὲ τοὺς τρεῖς λαμιοὺς της, ὑπὲρ οὓς ἐξέχει ὡς βαθμὶς κεραυνωθείσης τιτανείου κλίμακος πρὸς ἀνάβασιν εἰς τὸν οὐρανόν, ὁ λευκόφαιος κῶνος τοῦ Ἄθω μὲ τὴν κορυφὴν εἰς τὰ σύννεφα, πρὸς δυσμὸς τὸ Πήλιον μὲ τὰς ἀναριθμήτους κοιλάδας του καὶ μὲ τὴν θεσπεσίαν του βλάστησιν, καὶ πέραν αὐτοῦ ἡ κορυφὴ τοῦ Κισσάβου, ὡς κεφαλὴ ἐμπτηγμένη ἐπὶ κορμοῦ Ξένου. Καὶ τὸ ρεῦμα τῆς Παναγίας Δομᾶν δὲν κατεφέρετο πλέον ὥς πρὶν μετὰ βαθέος παφλασμοῦ εἰς τὴν βραχῶδη κοιλάδα, ἀλλ' ἅμα τῇ ἀνατολῇ τῆς ἡμέρας τὸ νερὸν ἔρρεε μορμυρίζον, μαλακῶς κυλιόμενον ἐπάνω εἰς τὰ βρύα καὶ εἰς τὰ ἀγριοσέλινα, διότι ἐξύπνησαν τῆς ἡμέρας οἱ πολλοὶ καὶ προσφιλεῖς κρότοι.

Τέλος ἐφάνη τοῦ ἡλίου ἡ πρώτη ἀκτὶς καὶ ἀνέθορεν * ἀπὸ τῆς θαλάσσης μία πυρίνη, παμφαῆς * γραμμὴ τοῦ πανεκλάμπρου φωστήρος *. Καὶ τὴν ἰδίαν στιγμὴν ἠκούσθη πρώτη μεγάλῃ καὶ ἐπιβλητικῇ φωνῇ, ὁ κλαγγασμὸς * τοῦ ἀετοῦ, χαιρετίσαντος τὴν ἀνατολὴν τοῦ ἡλίου ἐπάνω εἰς τὸ βουνόν, ἀπὸ τῆς ἀφθάστου καὶ ἀπατήτου ἐπὶ τῶν ἀπορρώγων * βράχων καλιᾶς * του. Καὶ δευτέρα χαιρετιστήριος φωνὴ ἠκούσθη ὁ κακκαβισμὸς * τοῦ ἱέρακος, ὁ κρωγμὸς * τοῦ ἱέρακος ἐπάνω εἰς τὸ βουνόν, εἰς μίαν ὑψηλὴν χαράδραν τοῦ ὕλιγγώδους βουνοῦ τοῦ Κουρούπη, ἐκεῖ ἐπάνω. Καὶ τρίτη φωνὴ κλιμακῆδὸν ἐχαιρέτισε τὸ παμφαές ἄστρον τῆς ἡμέρας, ὁ τιτυβισμὸς * τῆς πέρδικος καὶ τῆς τρυγόνος εἰς τὸ μεσοῦρες * τῆς κοιλάδος.

Καὶ τελευταία ἀμέσως ἐχαιρέτισε διὰ τοῦ μινυρισμοῦ * της τὴν ἀνατολὴν τοῦ ἡλίου ἡ γλυκεῖα χελιδὼν, ἡ ἐπανευροῦσα καὶ ἐφέτος τὴν φωλεάν της ἄδικτον εἰς τὰ ἱερὰ σκηνώματα *, εἰς τὸν οἶκον τοῦ Κυρίου, ὡς καὶ εἰς τὰ καλύβια τῶν χωρικῶν καὶ εἰς τὰς οἰκίας τῶν ἀγαθῶν ἀνδρῶν τῆς πόλεως. Τότε καὶ τὰ κατοικᾶκια, αἰσθανθέντα τὸ θάλλπος * τῆς ἡμέρας, ἤρχισαν τὰ σκιρτήματά των, εὐφραινόμενα εἰς τὴν ἐπαφὴν τοῦ χόρτου, προσπαίζοντα περὶ τὰς μητέρας των, ὑποβάλλοντα τὸ

μικύλον * ρύγχος εἰς τὸν μαστὸν — καὶ δὲν ἤξευρον ὅτι ἡ λεπίς τοῦ σφαγέως ἔστειλε * καὶ αὐτὴ πρὸς τὸν ἀνατέλλοντα ἥλιον.

Ἐκεῖ ὑπὸ τὰ ὑψηλὰ δένδρα, τῶν ὁποίων οἱ κλώνοι μὲ βόμβυκας καὶ μὲ θυσάνους τριχοειδῶν φύλλων κοσμοῦμενοι, ἐσεῖοντο ὑπὸ τῆς πρωινῆς αὔρας, ἄνω τοῦ ρεύματος, τοῦ κυλόντος μετὰ ψιθύρου τὸ διαφυγὲς νῆμά του κάτω εἰς τὴν κοιλάδα, ἐκάθησαν ἡδονικῶς ὅλοι οἱ βοσκοὶ μὲ τὰς ποιμενίδας καὶ τὰς βοσκοπούλας τῶν, στρώσαντες ἀφθόνους πτέρεις καὶ παχείας φυλλάδας καὶ ἤρχισαν νὰ διαμελίσωσι τὰ εὐωδιάζοντα ἐπὶ τῆς σούβλας ἀρνία καὶ τὰ ἐρίφια.

Ἐφαγον καὶ ἠὺφράνθησαν ὅλοι καὶ ἀφοῦ ὁ παπ' Ἀγγελῆς ἠυλόγησε τὴν φλάσκαν *, τὴν μετεβίβασεν, ὑπόχλωρον ἀκόμη, δι' ἐρυθρᾶς δερματίνης λωρίδος κρατουμένην, κλώζουσιν * καὶ φρωῶσαν ἀναταλήπτους ἤχους ἔνδοθεν, εἰς χεῖρας τοῦ ἐκ δεξιῶν του καθημένου προσεστῶτος τῆς ομάδος, τοῦ Γεώργη τ' Παναγιώτ', ὅστις, ἐγεροθίς, προσηγόρευσε διὰ μακρῶν τὴν ὁμήγουριν:

— Κ' στὸς Ἀνέστ' βρὲ παιδιά ! Ἀληθ' νὸς οὐ Κύριους ! Ζῆ κι βασιλεύει ! Γεῖά σας ! Καλὴ καρδιά ! Καλὴ γερονσύνη ὅλοι μας ! Χρόνους πολλούς ! Πολλὰ τὰ ἔτ' παπᾶ μ' ! νὰ χαίρηση τὸ πετραχήλι σ'.

« Τὰ Ἀπαντα » τ. Γ' σ. 332

Ἀλεξ. Παπαδιαμάντης

IGNATIUS

Ἐσὺ ἦσουν ἀπ' τ' ἀθῶα τὰ βρέφη τὸ ἕνα,
ποῦ ἐπῆρεν ὁ Ἰησοῦς στὴν ἀγκαλιά Του
κι εἶπε μὲ τὴ γλυκύτατη λαλιά Του:
« Ἀφήστε τὰ παιδιά νάρθοῦν σ' ἐμένα. »

Κι ἡ ἀνάσα Του, ἡ εὐωδιασμένη ἀπ' ὅλα
τ' ἄνθη τὰ μυστικὰ τοῦ παραδείσου,
ἔσμιξεν ἀπαλὰ μὲ τὴ δική σου,
ποῦ γάλα μητρικὸν ἐμοσχοδόλα.

Κι ἐπέθανε κι ἐτάφη κι ἀνεστήθη
παντοτεινὸς κι ἀθάνατος Ἐκεῖνος
κι ἀμάραντος καὶ παραδείσιος κρίνος
ἀνθισε ἡ πίστι στὰ δικά σου στήθη.

Κι ἔφεραν χρόνοι δίσεχτοι καὶ μαῦροι
τοῦ Τρωϊανοῦ τὸ δόγμα: Ὅποιος πιστεύει
στὸν Ναζωραῖο, ἡ σὸ σταυρὸ θ' ἀνέβη
ἡ θάνατο μαρτυρικὸ θὲ ναῦρη.

Τὴν ψυχοφθόρα νίκη τῶν εἰδώλων
ἡ Ρώμη καὶ οἱ Ρωμαῖοι πανηγυρίζουν
τὰ βάθρα τοῦ Ἱπποδρόμου πλημμυρίζουν
ζωγραφιστὴ ἡ χαρὰ στὴν ὄψι ὄλων.

Ἄτρομα ἐσὺ στὸ στίβο γονατίζεις
κι ἀδάκρυτα: Ἰησοῦ, δέξου με πάλι
στὴ θεία καὶ πολυπόθητην ἀγκάλη,
Σὺ ποὺ τὸν θάνατον ἀθανατίζεις.

Καὶ νά, ἀπ' τὴν κρύπτη πέρα ἓνα λιοντάρι
προβάλλει ἀγριεμμένο. Ὅλων τὰ μάτια
πέφτουν σὲ σένα, γιὰ νὰ δοῦν κομμάτια
τὶς σάρκες σου. Μὰ τότε—ὦ θεία χάρι!—

σὰν ὄνειρο σου ἐφάνηκε πὼς εἶδες,
ὅτι ἦσουν βρέφος ἡ ὄψι τοῦ θηρίου
τὴν ὁμορφιά εἶχε πάρει τοῦ Κυρίου
κι οἱ φλόγες τῶν ματιῶν του θεῖες ἀχτίδες.

Κι οὔτ' ἀκουσες τὸ βροῦχος * οὔτε ἀκόμα
τὰ γέλια τοῦ ὄχλου καὶ τ' ἀλάλαγμά του,
κι οὔτ' ἔνοιωσες τοῦ αἵματηροῦ θανάτου
τοὺς σπαραγμοὺς στοῦ λιονταριοῦ τὸ στόμα.

Η ΜΟΝΗ ΞΗΡΟΠΟΤΑΜΟΥ

Πρώτος κτίτωρ * τῆς ὡραίας Μονῆς Ξηροποτάμου τοῦ Ἁγίου Ὁρους ἀναφέρεται ἡ Βασίλισσα Πουλχερία, θυγάτηρ Θεοδοσίου * τοῦ μικροῦ. Ἀλλὰ κατόπιν ἐρημωθείσαν τελείως ὑπὸ βαρβαρικῶν ἐπιδρομῶν ἀνεκαίνισεν αὐτὴν, τὸν 9ον αἰῶνα, ὁ βασιλόπαις Παῦλος, δαπάναις τοῦ ἀδελφοῦ του βασιλέως Ρωμανοῦ .

Εἶναι μία ἀπὸ τὰς ὡραιότερας ἑλληνικὰς μονάς, κεκμένη ἐπὶ ἐνὸς χλοερωτάτου ὄροπεδίου, καταφύτου ἐξ ἡμέρων καὶ ἀγρίων δένδρων. Ἐκεῖ ἡ πόα * τὴν ἀνοιξιν μέχρι καὶ τοῦ Αὐγούστου πρασινοβολοῦσα εὐωδιάζει ἀπὸ ὅλας τὰς πλέον λεπτὰς εὐωδίας τῶν ἀγρίων ἀνθέων, ὅπου ἀπλοῦνται γῦρο γῦρο, ὥσαν ἕνας πανεύμορφος σμυρναϊκὸς τάπης. Ἄνω τῆς ἀκτῆς τῶν δυτικῶν παραλίων τῆς Ἱερᾶς Χερσονήσου, ἐγγὺς δὲ τῆς Δάφνης, τοῦ κεντρικοῦ λιμένος τῆς Χώρας, ἐξανοίγει ἐκείθεν ἕνα θαυματικὸν πανόραμα, μὲ τὰ γλαυκὰ * ὕδατα τοῦ Σιγγιτικοῦ κόλπου, προχωροῦντος μέχρι τῆς ὡραίας τοῦ Ρωσικοῦ μοναστηρίου σκῆτης, τῆς Θηβαΐδος, μὲ τὰ καταπράσινα βουνάκια τῆς Συκιᾶς καὶ μὲ τὰ γλαυκὰ πλαισιώματα τῶν Βορείων Σποράδων. Κατὰ τὰς πρωϊνὰς ὥρας μάλιστα, ὅτε ὁ ἥλιος εἶναι ὀπισθεν τῶν βουνῶν ἀκόμη, μετὰ τὴν θείαν λειτουργίαν, νὰ κάθηται κανεὶς εἰς τοὺς ἐξώστους καὶ τὰς ἀπλωταρίας τῶν προηγουμένων, ἢ εἰς τὸ εὐρύτατον προαύλιον, ἔξω, καὶ νὰ ἀναπνέῃ τὴν εὐωδίαν ἐκείνην τὴν ἀχόρταστον τοῦ δάσους ἡνωμένην μὲ τῶν θαλασσίων ἀνέμων τὰ μύρα— εἶναι μίαν ἀπόλαυσιν ὑπερτέρα πάσης δυνατῆς περιγραφῆς. Εἶναι μεγαλεῖον ὄντως, ἐν ἐκ τῶν ὡραιότερων θαυμάτων τῆς Δημιουργίας.

Ἔνεκα διαφόρων πυρκαϊῶν, ποὺ δὲν ἀπολείπουν δυστυχῶς, ἡ Μονὴ ἀνακαινισθεῖσα πολλάκις, φαίνεται νῦν ὡς νεόκτιστος, ἰδίως τὸ ὡραιότατον μὲ τὰ λευκά του μάρμαρα Καθολικόν *, ἀφιερωμένον εἰς μνήμην τῶν Τεσσαράκοντα Μαρτύρων. Ἐπὶ τοῦ ὑπερθύρου τῶν Βασιλικῶν πυλῶν τοῦ Ναοῦ ὑπάρχει γεγλυμμένον ἐπὶ μαρμαρίνης πλακὸς τὸ ἐξῆς ἔμμετρον σημεῖωμα, ἐξιστοροῦν ἐν συντομίᾳ τὰ περὶ τῆς κτίσεως τῆς Μονῆς:

Ἡ Πουλχερία βασίλις θυγάτηρ Ἀρχαδίου
τὴν ἱερὰν αὐτὴν Μονὴν ἔκτισ' ἐκ θεμελίου.

Δεύτερον δὲ ὁ Ῥωμανὸς ὁ μόνος Κωνσταντῖνος
τοῦ σοφοῦ Λέοντος υἱὸς θεοστεφής ἐκείνος.
Τρίτον παρὰ τῶν ἐν αὐτῇ πατέρων ἀνεκτίσθη.
Τέταρτον πάλιν παρ' αὐτῶν συνάξει Καισαρίου
ἐκ διαφόρων τόπων γῆς, συνάρσει τοῦ Κυρίου,
συνοδοιπόρον ἔχοντος τὸ Τίμιον τὸ Ξύλον,
τὸ ἱερὸν ἀνάθημα τοῦ Ῥωμανοῦ, ὡς δῆλον,
Ἀνθίμου σκευοφύλακος καὶ τῇ ἐπιτοσίᾳ
Ἱεροθέου, ὄντος δὲ ἐν τῇ ἡγουμενίᾳ,
συμπολιτῶν καὶ τῶν τριῶν ὄντων ἐκ τῶν Σκοπέλων
ὁ γὰρ Θεός, δι' οὗ τὸ πᾶν, οὕτως ἐφάνη θέλων.
Ἀπὸ Χριστοῦ Γεννήσεως χρόνους εἰς τοὺς χιλίους
ἐξήκοντα καὶ τρεῖς ὁμοῦ ἐπὶ ἑπτακοσίους.

Τὸ Καθολικὸν μετὰ τὴν πυρπόλησίν του ἀνεκαινίσθη διὰ νέας
ἀρχιτεκτονικῆς, μὲ μάρμαρα ὥραια καὶ τέμπλον μαρμαρίνου. Ὁ νάρ-
θηξ * εἶναι ἀπλοῦς καὶ ὄχι διπλοῦς ὡς ἐν τοῖς ἀρχαίοις ναοῖς, ἀλλὰ
μέγας καὶ ἀπαστράπτων. Ἡ ζωγραφικὴ του εἶναι πολυσύνθετος καὶ
πολυπρόσωπος, θαυμαστὴ ἐν τῇ συλλήψει, ἐκ τῶν ὥραιότερων παρα-
στάσεων τῆς Παλαιᾶς καὶ Νέας Διαθήκης, ὡς ἡ ἁμαρτία τοῦ Δαβὶδ, ἡ
παράστασις τοῦ φόνου τοῦ Ἀβεσσαλώμ *, ἡ ἁμαρτία τοῦ Ἀδάμ καὶ
τῆς Εὔας, μία ἄλλη θαυμαστὴ παράστασις ἐξηγμένη ἐκ τοῦ ρητοῦ:
« Ἀπόστρεψον τοὺς ὀφθαλμούς μου τοῦ μὴ ἰδεῖν ματαιότητα », καὶ ἄλ-
λαι πολλαί, μαρτυροῦσαι περὶ τῆς ζωηρᾶς φαντασίας τοῦ ζωγράφου
αὐτοῦ τοῦ 1780.

Ἐξω τοῦ Ναοῦ, εἰς τὴν ἀριστερὰν γωνίαν, ὑπάρχει ἐντετοιχισμέ-
νον ἀνάγλυφον μαρμαρίνου, παριστάνον τὸν Μεγαλομάρτυρα Δημή-
τριον, ὄρθιον, μετὰ χιτῶνος ποδήρους καὶ βαστάζοντα τὸν Σταυρόν.
Εἶναι μαῦρον τὸ ἔκτυπον αὐτὸ ὡς ἀπὸ πυρκαϊᾶς διασωθὲν καὶ τεθραυ-
σμένον, ἀλλ' ὥραιότατον. Αἱ πτυχαὶ τοῦ χιτῶνος καλλιτεχνικαί, τὸ δὲ
ἱμάτιον εἶναι ἐγκομβωμένον ἐπὶ τοῦ δεξιοῦ ὤμου, καταπίπτον ὀπισθεν
ὄλον, ὡς οἱ μανδύαι τῶν Ἐκκλησιαστικῶν τοῦ Ἀγίου Ὁρους, τῶν
ἐκτελούντων τὰς διαφόρους ὑπηρεσίας των κατὰ τὰς ἀκολουθίας.

Πέριξ προφυλάσσεται ὑπὸ μαρμαρίνου πλαισίου κομποτάτου, φέ-

ροντος γεγλυμμένα ρόδα. Ἐν τῇ κορυφῇ τοῦ πλαισίου ὑπάρχει γε-
γλυμμένος ὁ Σταυραετός...

« Μὲ τοῦ Βοριᾶ τὰ Κύματα », Δ' σ. 183

Ἰ. Ἀλέξ. Μωραϊτίδης

ΛΟΓΟΣ ΠΑΝΗΓΥΡΙΚΟΣ ΕΙΣ ΤΟΝ ΕΥΑΓΓΕΛΙΣΜΟΝ ΤΗΣ ΘΕΟΤΟΚΟΥ ΜΑΡΙΑΣ

Ὁ κατωτέρω λόγος ἐξεφωνήθη τὴν ἡμέραν τοῦ Εὐαγγελισμοῦ τοῦ ἔτους
1688 εἰς τὸν Ἑλληνικὸν ναὸν τῆς Βενετίας.

Χαῖρε θεόνυμφε Μαριάμ, πορφυρογέννητε * Βασίλισσα τῶν Ἀγ-
γέλων. Χαῖρε ἀργυροχουσόχροε κρίνε τῆς καθαρότητος. Χαῖρε εὐαν-
θέστατε Παράδεισε μακαρίων ἡδονῶν. Χαῖρε ἐσύ, ὅπου ὡς βασιλικὸν
βλάστημα ἐκ τῆς ρίζης τοῦ Ἰεσσαὶ * γεγεννημένη, πρῶτα εἶδες τὸ φῶς
τῆς μακαριότητος, παρὰ ἐκεῖνο τοῦ Ἥλιου, πρῶτα ἐστάθης πολίτισσα
τοῦ Οὐρανοῦ μὲ τὴν ψυχὴν, παρὰ τῆς γῆς μὲ τὸ σῶμα * πρῶτα θυγα-
τέρα τοῦ προαιωνίου Πατρὸς, παρὰ τοῦ Ἰωακείμ καὶ τῆς Ἀννης * καὶ
πρὶν παρὰ νὰ πατήσης τὴν γῆν, ἐκαταπάτησες τὴν κεφαλὴν τοῦ ἰοδό-
λου * δράκοντος.

Χαῖρε ἐσύ, ὅπου ἐγεννήθης ὡς ὄρθρος, στολισμένη μὲ ἄνθη οὐρα-
νίων ἀρετῶν * ἠΰξανεσ ὡς ἥλιος, στεφανωμένη μὲ τὰς ἀκτῖνας τῆς θείας
χάριτος * χαῖρε ἐσύ, ὅπου μοναχὴ ἀπὸ ὅλας τὰς γυναῖκας, ἐκαταξιώθης
νὰ γένῃς Μήτηρ ἐνὸς Θεοῦ καὶ νὰ βαστάξῃς εἰς τὸν κύκλον τῆς κα-
θαρᾶς σου γαστρὸς Ἐκεῖνον, ὅπου εἰς τὴν παντοδύναμον παλάμην του
βαστάζει ὅλον ἐτοῦτον τὸν οἰκουμένικὸν κύκλον.

Χαῖρε... μὰ τί νὰ εἰπῶ περισσότερον; Καὶ ποῖος ρήτωρ, ἀ γ κ α λ ᾶ *
καὶ νὰ ἔχῃ εἰς τὸ στόμα ὅλον τὸν χουσόρρου * ποταμὸν τῆς εὐγλωτ-
τίας, δύναται ποτε νὰ διηγηθῇ τὰς δόξας, εἰς τὰς ὁποίας Σὲ ὑψώσεν ὁ
Θεός; ἢ τὰς χάριτας, μὲ τὰς ὁποίας ὁ οὐρανὸς Σὲ ἐπλούτισε; ποῖα
ἀνθρώπινος γλῶσσα ἡμπορεῖ νὰ ἐξηγήσῃ τὰ μεγαλεῖα μὲ τὰ ὁποῖα
ἐστόλισε τὴν ἱερὰν Σου ψυχὴν τὸ πανάγιον Πνεῦμα; Τόσον εἶναι βαθὺ
καὶ ἄπλευστον τῶν ἀπείρων Σου ἐπαίνων τὸ πέλαγος, ὅπου εἰς αὐτὸ βυ-

θίζεται καὶ ὁ νοῦς τῶν μακαρίων ἀγγέλων. Διὰ τοῦτο καὶ ἐγώ, κεχαριτωμένη Παρθένε, περνῶ μὲ σιωπὴν τὰς θαυμαστάς Σου ἀρετάς, θαυμάζοντάς τας μόνον μὲ τὴν διάνοιαν.

Καὶ ἐδῶ πίπτοντας εἰς τοὺς παναυχράντους Σου πόδας, ἄλλο δὲν ἐπιθυμῶ ἀπὸ Σέ, παρὰ τὴν ἄμαχόν Σου προστασίαν, πρὸς βοήθειαν καὶ συντήρησιν τοῦ φιλοχρίστου στρατοῦ, πρὸς διωγμὸν καὶ ἐξολόθρευσιν τοῦ ἀντιθέου Τυράννου.

Ἔως πότε, πανακλήρατε Κόρη, τὸ τρισάθλιον γένος τῶν Ἑλλήνων ἔχει νὰ εὐρίσκεται εἰς τὰ δεσμὰ μιᾶς ἀνυποφέτου δουλείας; Ἔως πότε νὰ τοῦ πατῆ τὸν εὐγενικὸν λαμὸν ὁ βάρβαρος Θρᾷξ; Ἔως πότε ἔχουσι νὰ βασιλεύονται ἀπὸ ἡμισὸν φεγγάρι * αἱ χώραι ἐκεῖναι, εἰς τὰς ὁποίας ἀνέτειλεν εἰς ἀνθρωπίνην μορφήν, ἀπὸ τὴν ἡγιασμένην σου γαστέρα, ὁ μυστικὸς τῆς δικαιοσύνης Ἥλιος; Ἄχ, Παρθένε! Ἐνθυμήσου, πὼς εἰς τὴν Ἑλλάδα πρότερον, παρὰ εἰς ἄλλον τόπον, ἔλαμψε τὸ ζωηφόρον φῶς τῆς ἀληθινῆς πίστεως· τὸ Ἑλληνικὸν γένος ἐστάθη τὸ πρῶτον, ὅπου ἄνοιξε τὰς ἀγκάλας καὶ ἐδέχθη τὸ θεῖον Εὐαγγέλιον τοῦ μονογενοῦς σου Υἱοῦ· τὸ πρῶτον, ὅπου Σὲ ἐγνώρισε διὰ ἀληθινὴν Μητέρα τοῦ θεανθρώπου Λόγου· τὸ πρῶτον ὅπου ἀντεστάθη τῶν Τυράννων, ὅπου μὲ μύρια βάσανα ἐγύρευαν νὰ ἐξεριζώσωσιν ἀπὸ τὰς καρδίας τῶν πιστῶν τὸ σεβάσμιόν Σου ὄνομα. Τοῦτο ἔδωκεν εἰς τὸν κόσμον τοὺς Διδασκάλους, οἱ ὅποιοι μὲ τὸ φῶς τῆς διδασκαλίας των, ἐφώτισαν τὰς ἡμαυρωμένας διανοίας τῶν ἀνθρώπων. Ἐτοῦτο τοὺς ποιμένας, ὅπου μὲ τὴν ποιμαντορικὴν ράβδον ἐξώρισαν τοὺς αἰμοδόρους λύκους ἀπὸ τὸ ἐκκλησιαστικὸν ποίμνιον. Ἐτοῦτο τοὺς γεωργοὺς, ὅπου μὲ τὸ ἄροτρον τοῦ Σταυροῦ καὶ μὲ τὸν ἰδρώτα τοῦ προσώπου ἐγεώργησαν τὰς καρδίας καὶ σπέρνοντες τὸν εὐαγγελικὸν σπόρον, ἐτέρισαν τὰς ψυχὰς διὰ τὴν οὐράνιον ἀποθήκην. Ἐτοῦτο τοὺς Μάρτυρας, ὅπου μὲ τὸ ἴδιον αἷμά των ἔβαψαν τὴν πορφύραν τῆς Ἐκκλησίας· λοιπόν, εὐσπλαγχε Μαριάμ, παρακαλοῦμέν Σε, διὰ τὸ Χαῖρε ἐκεῖνο, ὅπου μᾶς ἐπροξένησε τὴν χαρὰν διὰ τὸν Ἀγγελικὸν ἐκεῖνον Εὐαγγελισμόν, ὅπου ἐστάθη τῆς σωτηρίας μας τὸ προοίμιον· χάρισαί του τὴν προτέραν τιμὴν· σήκωσέ το ἀπὸ τὴν κορτίαν τῆς δουλείας εἰς τὸν θρόνον τοῦ βασιλικοῦ ἀξιώματος· ἀπὸ τὰ δεσμὰ εἰς τὸ σκήπτρον, ἀπὸ τὴν αἰχμαλωσίαν εἰς τὸ βασίλειον. Καὶ ἂν ἐτοῦταί μας αἱ φωναὶ δὲν Σὲ παρακινῶσιν εἰς σπλάχνος, ἅς Σὲ παρακινήσωσιν ἐτοῦτα τὰ πικρὰ δά-

κρυα, ὅπου μᾶς πέφτουσιν ἀπὸ τὰ ὀμμάτια. Ἄλλ' ἀνίσως καὶ ἐτοῦτα δὲν φθάνουσιν, ὥς Σὲ παρακινήσωσιν αἱ φωναὶ καὶ αἱ παρακάλεσες τῶν Ἁγίων Σου, ὅπου ἀκαταπαύστως φωνάζουσιν ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη τῆς τρισαθλίου Ἑλλάδος. Φωνάζει ὁ Ἀνδρέας ἀπὸ τὴν Κρήτην· φωνάζει ὁ Σπυρίδων ἀπὸ τὴν Κύπρον· φωνάζει ὁ Ἰγνάτιος ἀπὸ τὴν Ἀντιόχειαν· φωνάζει ὁ Διονύσιος ἀπὸ τὰς Ἀθήνας· φωνάζει ὁ Πολύκαρπος ἀπὸ τὴν Σμύρνην· φωνάζει ἡ Αἰκατερίνα ἀπὸ τὴν Ἀλεξάνδρειαν· φωνάζει ὁ Χρυσόστομος ἀπὸ τὴν βασιλεύουσαν Πόλιν, καὶ δειχνοντάς σου τὴν σκληροτάτην τυραννίδα τῶν ἀθέων Ἀγαρηνῶν*, ἐλπίζουσιν ἀπὸ τὴν ἄκραν σου εὐσπλαχνίαν, τοῦ Ἑλληνικοῦ γένους τὴν ἀπολύτρωσιν. Ἀποδέξου λοιπόν, Παναγία Παρθένε, τὰ δάκρυά μας, τὰ ὅποια σημαδεύουσι τὸ μυστήριον, ὅπου εἰς σὲ ἐτελειώθη: Δόσαι τόσῃν δύναμιν τοῦ εὐσεβεστάτου ἡμῶν Δουκὸς τῶν Ἑνετῶν, ἐναντίον τῶν αἰμοδόρων βαρβάρων, ὥστε ὅπου νὰ σβυσθῇ τελείως τὸ φῶς τοῦ φεγγαρίου, νὰ λάμψη περισσότερο τὸ μυστικοῦ Ἥλιου ἢ ζωοποιὸς ἀκτῖνα· νὰ ἐξαπλωθῇ εἰς τὸν κόσμον ὅλον ἡ δύναμις τοῦ Σταυροῦ καὶ νὰ δοξασθῇ ἀπὸ ὅλους τὸ ἅγιόν σου ὄνομα, σὺν τῷ Πατρὶ καὶ Υἱῷ καὶ Ἁγίῳ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν!

«Διδασχαί» Ἐκδοσις Βενετίας, 1888.

*Ἡλ. Μηνιάτης

3. ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΟΣ ΒΙΟΣ

[Handwritten signature]

ΤΟ ΣΠΙΤΙ ΜΑΣ

Σύ, τῆς καρδιάς κρυφὸ μαργαριτάρι
καὶ τῆς ζωῆς σεμνὸ προσκυνητάρι,
ὅπου ἔχτισεν ὁ ἄνθρωπος στὴ γῆ.
ὅταν σ' αὐτὴ τὴν ἔρημ ἦλθε πλάσι,
ἀντὶ γιὰ τὴν Ἑδὲμ ποὺ εἶχε χάσει,
τὴ Θεϊκὴ νὰ μαλακώσῃ ὁργή.

Ἄπαρτο κάστρο, ποὺ ποτὲ δὲν μπαίνει
καὶ πάντα ἀπὸ τὴ θύρα σου ἔξω μένει
ἔχθρα, κακία καὶ προδοσία κρυφῇ,
ποὺ αἰώνια τῆς ἀγάπης τὴ λαμπάδα
κρατεῖ ἀναμμένη ἄγρυπνη τριάδα,
πατέρας καὶ μητέρα κι ἀδελφοί.

Ὡ σπίτι μας καλὸ καὶ τιμημένο,
χίλιες φορὲς ὅς εἶσαι εὐλογημένο,
καὶ τοῦ Θεοῦ μας πάντοτε ἡ ματιὰ
τ' ἀδέλφια μου νὰ ραίνει μ' εὐλογία,
καὶ νὰ μυρώνει ἀδιάκοπα μὲ ὑγεία
τὰ τίμια τῶν γονιῶν μου γερατειά.

Σὺ μ' ἔμαθες τὸν Πλάστη νὰ πιστεύω,
καὶ τὴ γλυκεῖα Πατρίδα νὰ λατρεύω,
ἐσὺ τὴ φιλία νὰ λαχταρῶ
σύ κρύβεις μέσ' στὸ λατρευτὸ σου χτίριο
τὸ φῶς καὶ τῆς Ἀγάπης τὸ μυστήριο,
ποὺ μὲ κερνᾷ τῆς Λήθης τὸ νερό.

Πόσες φορές μέσ' στής καρδιάς τὰ βάθη,
 σὰν ἔνοιωσα τοῦ κόσμου τ' ἄγρια πάθη,
 ποὺ οἱ τρικυμίες μᾶς φέρνουν τῆς ζωῆς,
 σὰν ἔμπαινα μέσ' στὴν καλή σου θύρα
 μ' ἐγιάτρευες ἀμέσως μὲ τὰ μύρα
 μιᾶς τρισευλογημένης σου πνοῆς.

Πόσες φορές μέσ' στὴ θερμὴ σου ἀγκάλη,
 ὅτερ' ἀπ' τὸν ἀγῶνα καὶ τὴν πάλη,
 γαλήνη εὐρῆκα καὶ παρηγοριά !
 Γιατὶ στὸ στήθος μέσα μὲ φωτίζεις
 καὶ κάλλιο τὴν ψυχὴ μου ἐσὺ γνωρίζεις
 ἀπὸ τῆς γῆς τ' ἀνθρώπινα θεριά.

Ἡ κάθε σου γωνιά κι ἡ κάθε σου ἄκρη
 ἀντιλαλεῖ τὸ γέλιο μου ἢ τὸ δάκρυ,
 χαρὰ τῶν τραγουδιῶν μου ἢ στεναγμό.
 Στὶς κάμαρές σου μέσα καὶ στοὺς τοίχους
 θωροῶ ὅλα τὰ ὄνειρά μου καὶ τοὺς στίχους,
 τὸν πόνο, τὴν ἐλπίδα, τὸν καῦμό.

Καὶ τ' ἄψυχά σου ἀκόμα μὲ γνωρίζουν,
 κι ἀγάπης λόγια γῦρο ψιθυρίζουν,
 τραπέζι, εἰκονοστάσι καὶ σκαμνί
 χαμόγελο μοῦ δείχνει κάθε εἰκόνα,
 τὴν ἀγκάλιά μοῦ ἀνοίγει ἡ πολυθρόνα,
 ποὺ κάθονται οἱ γονεῖς μου οἱ σεμνοί.

Χαῖρε, ὦ χαῖρε, σπίτι τιμημένο,
 χίλιες φορές ἄς εἶσαι εὐλογημένο,
 καὶ τοῦ Θεοῦ μας πάντοτε ἡ ματιὰ
 τ' ἀδελφία μου νὰ ραίνει μ' εὐλογία,
 καὶ νὰ μυρῶνῃ ἀδιάκοπα μὲ ὑγεία
 τὰ τίμια τῶν γονιῶν μου γερατειά.

«Τραγῳδία τοῦ σπιτιοῦ»

Γεώργιος Στρατηγῆς

ΥΠΗΡΕΤΡΑ

Τὴν ἐσπέραν τῆς παραμονῆς τῶν Χριστουγέννων τοῦ ἔτους... ἡ δεκασταετίας κόρη τὸ Οὐρανιὸν τὸ Διόμικο, μελαχροινὴ νοστιμούλα, ἐκλείσθη εἰς τὴν οἰκίαν τῆς ἐνωρίς, διότι ἦτο μόνη.

Ὁ πατὴρ τῆς, ὁ ἀτυχὴς μπάριμα-Διόμας, ἀρχαῖος ἐμπορο-πλοίαρχος πτωχεύσας, ὅστις κατήντησε νὰ γίνῃ πορθιμεὺς εἰς τὸ γῆ-ρας του, εἶχεν ἐπιβῇ τῆς λέμβου του περὶ τὴν μεσημβρίαν, ὅπως πλεύσῃ εἰς τὴν νῆσον Τσουγκριάν, τρία μίλια ἀπέχουσαν, καὶ διαπορθιμεύσῃ ἐκεῖθεν εἰς τὴν πολίχνην ἐορτασίμους τινὰς προμηθείας. Ὑπεσχέθη, ὅτι θὰ ἐπανήρχετο πρὸς ἐσπέραν, ἀλλ' ἐνύκτωσε καὶ ἀκόμη δὲν ἐφάνη.

Ἡ νέα ἦτο ὀρφανὴ ἐκ μητρὸς. Ἡ μόνη πρὸς μητρὸς θεία τῆς, ἣτις τῆς ἐκράτει ἄλλοτε συντροφίαν, διότι αἱ οἰκίαι τῶν ἐχωρίζοντο δι' ἐνὸς τοίχου, ἐμάλλωσε καὶ αὐτὴ μαζί τῆς διὰ δύο στρέμματα ἀγροῦ, καὶ δὲν ὠμιλοῦντο πλέον. Ἡ νεᾶνις ἐκάθητο πλησίον τοῦ πυρός, τὸ ὁποῖον εἶχεν ἀνάψει εἰς τὴν ἐστίαν, περυσμένησα τὸν πατέρα τῆς, καὶ ἐκράτει τὸ οὖς τεταμένον εἰς πάντα θόρυβον, εἰς τὰ φαιδρὰ ἄσματα τῶν παίδων τῆς ὁδοῦ, ἀνυπόμονος καὶ ἀνησυχούσα πότε ὁ πατὴρ τῆς νὰ ἔλθῃ.

Αἱ ὄραι παρήρχοντο καὶ ὁ πτωχὸς γέρον δὲν ἐφαίνετο. Τὸ Οὐρανιὸν εἶχεν ἀπόφασιν νὰ μὴ κατακλιθῇ, ἀλλ' ἔμεινεν οὕτως ἡμίκλιτος πλησίον τῆς ἐστίας.

Παρήλθε καὶ τὸ μεσονύκτιον καὶ ἤρχισαν ν' ἀντηχῶσιν οἱ κώδικες τῶν ναῶν, καλοῦντες τοὺς χριστιανοὺς εἰς τὴν εὐφρόσυνον τῆς ἐορτῆς ἀκολουθίαν.

Ἡ καρδιά τῆς νέας ἐκόπηκε μέσα τῆς.

— Πέρασαν τὰ μεσάνυχτα, εἶπε, καὶ ὁ πατέρας μου !...

Συγχρόνως τότε ἤκουσε θάρυβον καὶ φωνὰς ἔξωθεν. Ἡ γειτονία εἶχεν ἐξυπνήσει, καὶ ὅλοι ἠτοιμάζοντο διὰ τὴν ἐκκλησίαν.

Ἡ δύστηνος * Οὐρανιὸν δὲν ἀντέσχεν, ἀλλ' ἔλαβε τὴν τόλμην νὰ ἐξέλθῃ εἰς τὸν σκεπαστὸν καὶ περίφρακτον ὑπὸ σανίδων ἐξώστην τῆς οἰκίας, ὅπου, κρυπτομένη εἰς τὸ σκότος, προσέβαλε διὰ τῆς θυρίδος τὴν κεφαλὴν.

Μία γειτόνισσα, λάλος καὶ φωνασκός, εἶχεν ἐγερθῇ πρώτη καὶ ἀφύπνιζε διὰ τῶν κραυγῶν τῆς τοὺς γείτονας ὅλους, ὅσων ὁ ὕπνος ἀνθί-

στατο εἰς τῶν κωδῶνων τὸν κρότον, προσπαθοῦσα νὰ ἐξυπνήσῃ τὸν ἄνδρα καὶ τὰ παιδιά της. Ὁ σύζυγός της, Νταραδήμιος, εἶχεν ἀνάγκη νὰ μοχλοῦ, διὰ νὰ σταθῇ εἰς τοὺς πόδας του.

Ἡ θύρα τῆς οἰκίας τῶν ἡτο ἀντίκρου τῆς τοῦ μπάρμπα - Διόμα. Τὸ Οὐρανιὸ ἐβλέπε καθαρῶς ἀπέναντί της τὴν γυναῖκα ἐκείνην, κρατοῦσαν φανόν, φωτίζουσαν οἰκτιρμόνως τὰ σκότη τῆς ὁδοῦ, διὰ τοὺς διαβάτας καὶ τοὺς γείτονας. Διότι τὸ σκότος ἦτο βαθὺ καὶ ἐλαφρὸς ἄνεμος ἔπνεεν, ὅσος ἤρκει διὰ νὰ μεταφέρῃ ἐκ τῶν χιονοσκεπῶν βουνῶν τὸ ψῦχος καὶ τὸν παγετὸν εἰς τὰς φλέβας τῶν ἀνθρώπων.

Κατ' ἐκείνην τὴν στιγμὴν διήλθεν ἀνθρωπὸς τις, ὃν ἰδοῦσα καὶ ἀναγνωρίσασα ἡ Οὐρανιὴ, δὲν ἠδυνήθη νὰ μὴ μειδιάσῃ.

— Πῶς ! καὶ ὁ Ἀργυράκης πάει στὴν ἐκκλησίαν ;... ἐψιθύρισεν.

Ὁ Ἀργυράκης τῆς Γαροφαλιᾶς, ὅστις εἶχε τὸ προνόμιον νὰ προσωνυμῆται ἀπὸ τοῦ ὀνόματος τῆς συζύγου του, εἶχεν εἶπει ἄλλοτε καὶ τὸ λόγιον ἔμεινε παροιμιῶδες : « ὅποτε πάω στὴν ἐκκλησίαν, βάρια μοιράζουσε ». Ἀλλὰ τὴν φορὰν ταύτην τὸν ἐξύπνησεν βιαίως ἡ Γαροφαλιὰ καὶ τῷ ἐπέταξε νὰ ὑπάγῃ εἰς τὴν ἐκκλησίαν, διότι εἶδε κακὸν ὄνειρον, εἶπεν.

Ὁ εὐπειθὴς Ἀργυράκης, ὅστις μόλις ἔφθανε μέχρι τῶν ὤμων τοῦ ἀναστήματός της, ἠγέρθη, ἐφόρεσεν εἰς τὴν κεφαλὴν του τὸν γιοργούλη * του, ἐξώσθη τὸ κόκκινον ζωνάρι του, τρεῖς σπιθαμὰς πλατὺ, ὑπέδησεν εἰς τοὺς πόδας του τὰ πέδιλά του, καὶ ἐξῆλθεν εἰς τὴν ὁδόν.

Ταυτοχρόνως εἶχεν ἐξέλθει καὶ ὁ Νταραδήμιος, ὅστις ἔπιασεν ὁμιλίαν μὲ τὸν Ἀργυράκη τῆς Γαροφαλιᾶς.

— Τώρα μ' ἀρέσεις, γείτονα, τῷ λέγει... μὴν εἶσαι ἀλιβάνιστος, διότι εἶναι κατὰ τὰ σκοινία (καταισχύνῃ). Τὸ φεγγάρι δὲν εἶναι τώρα πάλιν τὸ ἔλληνηες (πανσέληνος), νὰ φοβᾷσαι τὸν ἴσκιον σου τὴ νύχτα...

Τοιαῦτα ἑλληνικὰ ὁμιλεῖ ὁ Νταραδήμιος.

— Τί νὰ κάνουμε νὰ σ' ὀρίσω, γείτονα; ἀπήντησε ταπεινοφρόνως ὁ Ἀργυράκης.

Καὶ ὁ Νταραδήμιος κατέβη εἰς τὴν ὁδόν, προηγουμένης τῆς συζύγου του, κρατοῦσης πάντοτε τὸν φανόν.

— Δὲν ξέρουμε, νὰ ἦλθε τάχα ὁ γείτονας; εἶπε τὴν στιγμὴν ἐκείνην ἡ σύζυγος τοῦ Νταραδήμου καὶ ῥίπτουσα ἐκφραστικὸν βλέμμα πρὸς

τὴν οἰκίαν τοῦ μπάριπα - Διόμα.

— Σωπάτε, εἶπε, φέρων τὸν δάκτυλον εἰς τὸ στόμα ὁ Ἀργυράκης, εἶπαν πὼς βούλιαξε...

— Τί; εἶπεν ἡ σύζυγος τοῦ Νταραδήμου.

Ὁ Ἀργυράκης ἠτοιμάζετο νὰ διηγηθῇ πῶς καὶ ποῦ τὰ ἤκουσεν, ἀλλὰ τὴν στιγμὴν αὐτὴν γοερὰ καὶ σπαρακτικῇ ἠκούσθη ἀπὸ τῆς συγγλῆς οἰκίας, πρὸς ἣν ἔβλεπον οἱ τρεῖς ὁμιληταί.

Ἀπὸ τοῦ σκεπαστοῦ καὶ περιφράκτου ἐξώστου ἡ δυστυχὴς, τὸ Οὐρανιώ, εἶχεν ἀκούσει τὴν λέξιν τοῦ Ἀργυράκη καὶ ἀφῆκε τὴν κραυγὴν ἐκείνην.

Ἡ ἄστοργος θεία, ἥτις ἀπὸ ἔτους καὶ πλέον δὲν εἶχε καλημερίσει τὴν ἀνεψιάν της, ἤκουσε τὴν γοερὰν κραυγὴν καί, λησμονήσασα τότε τὰ τρία στρέμματα τοῦ ἀγροῦ, ἔτρεξε πρὸς βοήθειαν τῆς περιαλοῦς κόρης.

* * *

Περὶ τὴν μεσημβριάν τῆς αὐτῆς ἡμέρας, ὁ ἀτυχὴς μπάριπα - Διόμας εἶχε φορέσει, μέχρι τῶν ὧτων καταβαίνον, ὄρθιον τὸ παμπάλαιον φέσι του, εἶχεν ἐνδυθῇ τὴν τσάκαν * του καὶ τὸ ἀμπαδίτικο * βρακί του, καὶ καταβὰς εἰς τὸν αἰγιαλόν, ἔλυσε τὴν μικρὰν, ἐλαφροτάτην καὶ ὑπόσαθρον λέμβον, καὶ λαβὼν τὰς κόπας ἤλανε πρὸς τὴν μεσημβρινώτερον κειμένην μικρὰν νῆσον Τσουγκριάν.

Μόνῃ ἔμεινεν ἡ Οὐρανιώ εἰς τὴν οἰκίαν, καὶ μόνος ὁ μπάριπα — Διόμας ἐπέβαινε τῆς λέμβου του, ναύτης ὁ αὐτὸς καὶ κυβερνήτης καὶ πρῶτος.

Ναυτίλος ἀπὸ τῆς δωδεκαετοῦς ἡλικίας του ὁ μπάριπα — Διόμας, ἀπέκτησεν ἀμοιβαδὸν σκοῦνες * γολέτες * καὶ βόικια *, ὕστερον ὑπεριβάσθη εἰς βρατσέραν *, καὶ τέλος ἔμεινε κύριος τῆς μικρᾶς ταύτης λέμβου, δι' ἧς ἐξετέλει βραχείας ἀλιευτικὰς ἢ πορθμευτικὰς ἐκδρομάς. Τὰ περισσεύματα τῶν κόπων του τὰ ἔφαγαν ἄλλοι πάλιν φίλοι, ἀτυχήσαντες καὶ αὐτοὶ εἰς τὰς θαλασσίους ἐπιχειρήσεις των. Εἰς τὸ γῆρας του δὲν τῷ ἔμενεν ἄλλο τι, εἰμὴ σιδηρὰ ὑγεία, δι' ἧς ἠδύνато ἀκόμη ν' ἀντέγῃ εἰς τοὺς θαλασσίους κόπους, χάριν τοῦ ἐπιουσίου ἔργου ἐργαζόμενος.

Ἐνίοτε, ἔλλείψει ὁμιλητοῦ, διηγεῖτο τὰ παράπονά του εἰς τοὺς ἀνέμους καὶ εἰς τὰ κύματα.

Πηρέτρα ἢ Ὑπηρέτρα ἦτο τὸ ὄνομα τῆς λέμβου, ὅπερ αὐτὸς τῇ ἔδιδε.

* * *

Καταπλεύσας εἰς τὴν τερπνὴν νῆσον Τσουγκριάν ὁ μπαρμπα — Διόμας ἐφόρτωσεν ἐπὶ τῆς «Ὑπηρέτρας» πέντε ἢ ἕξ ζεύγη ὀρνίθων, κοφίνους τινὰς ὧν καὶ τυροῦ, δύο ἢ τρεῖς ἰνδιάνους καὶ ἄλλα τινὰ πράγματα, καὶ ἠτοιμάζετο νὰ λύσῃ τὰ ἀπόγεια * τῆς λέμβου καὶ ν' ἀποπλεύσῃ. Ἀλλὰ τὴν στιγμὴν ἐκείνην προσῆλθεν ὁ κουμπάρος τοῦ Σταθαρός, ὁ ποιμὴν τοῦ Τσουγκριᾶ, καὶ τὸν παρεκάλεσε νὰ τοῦ κάμῃ τὴν χάριν νὰ παραλάβῃ ὀχληρὸν συμπλωτῆρα... «εὐὶὸν ὑποζυγίου», ὥριμον πρὸς ἐπίσαξιν... ὅπως κομίσῃ αὐτὸν πρὸς ἓνα τῶν πολυαρίθμων κουμπάρων τοῦ εἰς τὴν πολίχνην.

Ὁ μπαρμπα — Διόμας ἐσυλλογίσθη τὸ βάρος καὶ ἔρριπεν ἀμήχανον βλέμμα εἰς τὸ στενόχωρον καὶ τὴν ἐλαφρότητα τῆς «Ὑπηρέτρας», ἀλλ' ἀφ' ἐτέρου ἐσκέφθη ὅτι μία δραχμὴ, ὁ ναῦλος τοῦ ὀναρίου, ἦτο κάτι δι' αὐτόν, ἦτο ὁ καπνὸς καὶ ὁ οἶνος τῶν τριῶν σχολασίμων ἡμερῶν τῶν Χριστουγέννων, καὶ ἀπεφάσισε νὰ προσλάβῃ τὸν πῶλον.

Ὁ κουμπάρος Σταθαρός εὐχαριστηθεὶς τὸν ἐφίλειπεν ὀλίγα αὐγά, μίαν μυζήθραν, καὶ ὁ μπαρμπα-Διόμας, ἐπιβιδάσας τὸν πῶλον, ἔλαβε τὰς κόπας, καὶ ἔστρεψε τὴν πρῶραν πρὸς τὸν λιμένα.

Ἀπεμακρύνθη, ἔκαμε πανιὰ καὶ, διανύσας ὑπὲρ τὸ ἓν μίλιον, ἀπείχεν ἕξ ἴσου σχεδὸν τοῦ Τσουγκριᾶ καὶ τῆς πολίχνης. Καίτοι βορειοδυτικὸς ὁ ἄνεμος, Γραῖος, ὑπεβοήθει ἐκ πλαγίου τὸ ἱστίον, διότι ὁ μπαρμπα — Διόμας ἔδιδε βορειοδυτικὴν εἰς τὴν λέμβον διεύθυνσιν.

Ἀλλ' ὁ πῶλος, ὅστις ἔθοσκεν ἡσύχως τὸ χόρτον τοῦ καὶ δὲν ἐφαίνετο ν' ἀνησυχῇ πολὺ περὶ τοῦ διάπλου, αἰφνης ἐσίκησε τὸν πόδα, ἔδωκεν ἄτακτον λάκτισμα εἰς τὴν σανίδα... καὶ τὸ μαδέρει τῆς εὐθραύστου καὶ ὑποσάθρου λέμβου διερράγη.

Τὸ ὕδωρ ἤρchiσε νὰ εἰσρέῃ εἰς τὸ κύτος.

Ἡ λέμβος ἤρchiσε νὰ βυθίζεται.

Ταχὺς ὡς ἀστραπή, ὁ μπαρμπα — Διόμας, ἀπέβαλε τὸ βαρύτερον φόρεμα, τὸν ἀμπαῖ του, τὸν ὅποιον εἶχε φορέσει μόνον ἐνὸς ἐκάθητο εἰς τὸ πηδάλιον, ἔγειρε πρὸς τὸ μέρος τῆς σκότας * τοῦ πανίος

ἀριστερά, ἐκρεμάσθη ἐπὶ τῆς πλευρᾶς τοῦ σκάφους καὶ κατώρθωσε νὰ μπατάρη * τὴν λέμβον.

Μέγας ἔγινεν ὁ θρῆνος ὑπὸ τὴν ἀνατραπεῖσαν τρόπιδα *. Ὅρνιθες, ἰνδιάνοι, κόφινοι καὶ ὁ αἴτιος τῆς συμφορᾶς, ὁ πῶλος, ὅλα κατῆλθον εἰς τὸν πυθμένα.

Ὁ μπαρμπα-Διόμας, ὅστις ἐκολύμβα ὡς ἔγχελυσ, εἶχε καὶ στήριγμα τὴν ἀνατραπεῖσαν « Ὑπηρέτραν », τὴν ὁποίαν ἠμπόδισε τοῦ νὰ βυθισθῇ.

* * *

Περὶ τὰς δύο ὥρας ἔμεινεν οὕτως ὁ μπαρμπα-Διόμας ἐπίστομα ἐπὶ τῶν δύο πλευρῶν τοῦ σκάφους, κρατούμενος διὰ τῶν χειρῶν ἀπὸ τῆς τρόπιδος, μὴ τολμῶν νὰ στηριχθῇ ὅλος ἐπὶ τῶν σανίδων, διότι ἡ λέμβος θὰ ἐβυθίζετο.

Τέλος, περὶ τὴν ἀμφιλύκην *, ἐνόσφ ὑπῆρχεν ἀκόμη ἀρκετὸν φῶς, ὅσον ἔρριπτεν ἡ ἀνταύγεια τῶν χιονοσκεπῶν πέριξ ὁρέων, ἐφάνη μακρόθεν ἓν ἱστίον.

Ὁ μπαρμπα-Διόμας ἤρχισε νὰ φωνάζῃ μὲ ὅσην δύναμιν τῷ ἔμεινεν ἀκόμη.

Ὁ ἄνεμος ἦτο βοηθητικὸς διὰ τὸ ἐρχόμενον πλοῖον, ὅπερ ἔπλεεν ἐξ ἀνατολῶν πρὸς δυσμᾶς.

Ἦτο μέγα τρεχαντήριον φορτωμένον.

Αἱ φωναὶ τοῦ μπαρμπα-Διόμα δὲν ἤκούοντο, ὁ ἄνεμος τὰς ὥθει μακρὰν, πρὸς τὸν λίβαν *.

Ἀλλὰ τὸ τρεχαντήριον ἐπλησίαζεν, καὶ ὁ μικρὸς μαῦρος ὄγκος τῆς ἀνατραπεῖσης λέμβου διεκρίνετο ὡς φωλεὰ ἀλκυόνος ἐπὶ τῶν κυμάτων.

Καθ' ὅσον ὅμως ἐπλησίαζεν, ἠδύναντο ν' ἀκουσθῶσι καὶ αἱ φωναί. Διότι τὸ ἀνατραπὲν σκαφίδιον, ὠθοῦμενον ὑπὸ τῶν κυμάτων, εἶχε μετατοπισθῇ πολλὰς δεκάδας ὀργυιῶν πρὸς τὰ νοτιοδυτικὰ καὶ ὁ γέρον ναυαγὸς συνέβαλε καὶ αὐτὸς διὰ τῶν χειρῶν καὶ τῶν ποδῶν.

Τέλος τὸ τρεχαντήριον προσήγγισε καὶ ἀπέλυσε τὴν λέμβον. Ὁ μπαρμπα-Διόμας ἤκουσε κόπας πλαταγούσας πλησίον του, ἀλλὰ τόσον μόνον ἤκουσεν. Εὐθὺς κατόπιν ἐλιποθύμησεν.

Οἱ δύο κωπηλάται ἀνέσυραν τὸν μπαρμπα-Διόμαν παγωμένον καὶ ἡμιθανῆ καὶ τὸν ἀνεβίβασαν εἰς τὸ τρεχαντήριον.

Ἄφου τοῦ ἡλλαξαν τὰ ἐνδύματα, δι' ἐμπνοῶν καὶ προστρίψων προσεπάθησαν νὰ τὸν ἀνακαλέσωσιν εἰς τὴν ζωὴν.

Ὁ κυβερνήτης διέταξε νὰ στρέψωσι πρῶτον πρὸς τὸν λιμένα, ὥπως τὸν ἀποδώσωσι, νεκρὸν ἢ ζῶντα εἰς τοὺς οἰκείους του.

Τέλος ὁ πτωχὸς ναυαγὸς ἤνοιξε τοὺς ὀφθαλμούς.

Οἱ καλοὶ ναῦται ἠθέλησαν νὰ τῷ προσφέρωσι πούντς καὶ ἄλλα θερμὰ ποτά.

Ἄλλ' ἅμα ἀνοίξας τοὺς ὀφθαλμούς, ὁ μάρμπα-Διόμας, διὰ τοῦ πρώτου βλέμματος εἶδε βαρέλια.

Τὸ πλοῖον ἦτο φορτωμένον οἶνους.

— Ὅχι πούντς, ὄχι, εἶπε διὰ πεπνιγμένης φωνῆς· κρασὶ δώστέ μου !

Οἱ ναῦται τῷ προσήνεγκον φιάλην πλήρη ἡδυγεύστου μαύρου οἶνου, καὶ ὁ μάρμπα-Διόμας τὴν ἐρρόφησεν ἀπνευστί.

* * *

Ὑπέφωσκεν ἡδὴ ἡ ἡμέρα τῶν Χριστουγέννων καὶ ἡ θεία εἰς μάτην προσεπάθει νὰ παρηγορήσῃ τὴν σφαδάζουσαν ὑπὸ ἄλγους Οὐρανιώ.

Ἄλλ' ἡ σύζυγος τοῦ Νταραδήμου, ἐλθοῦσα τότε, ἀνήγγειλεν, ὅτι ὁ μάρμπα-Διόμας ἐναυάγησε μὲν, ἀλλ' ἐσώθη, καὶ ὅτι ἔφθασεν ὑγιής.

Ὁ Ἀργυράκης καὶ ἄλλοι τινὲς ἀγρόται εἶχον ἴδει, φαίνεται, μακρόθεν τὴν ἀνατροπὴν τῆς λέμβου, καὶ ἐντεῦθεν διεδόθη, ὅτι ὁ γέρον ἐπνίγη. Ἄλλ' ἐπειδὴ ἐνύκτωσε, δὲν εἶδον καὶ τὸ σωστικὸν καὶ οἰνοφόρον τρεχαντήριον.

Ὁ μάρμπα-Διόμας, ἐλθὼν μετ' ὀλίγον καὶ ὁ ἴδιος, ἐνηγκαλίσθη τὴν κόρην του. ὦ, πενιχρά, ἀλλ' ὑπερτάτη εὐτυχία τοῦ πτωχοῦ !

Τὸ Οὐρανιώ ἔχυνεν ἀκόμη δάκρυα, ἀλλὰ δάκρυα χαρᾶς. Ὁ πατήρ της δὲν τῆς εἶχε φέρει οὔτε αὐγά, οὔτε μυζήθρας, οὔτε ὕρνιθας, ἀλλὰ τῆς ἔφερε τὸ σκληραγωγημένον καὶ θαλασσοδαρτον ἄτομόν του καὶ τὰς δύο στιβαράς καὶ χελωνοδέσμους χεῖράς του, δι' ὧν ἡδύνατο ἀκόμη ἐπὶ τινὰ ἔτη νὰ ἐργάζεται δι' ἑαυτὸν καὶ δι' αὐτήν.

« Τὰ Ἄπαντα »

Ἀλέξανδρος Παπαδιαμάντης

ΤΟ ΠΕΡΙΒΟΛΙ ΜΑΣ

Εἶναι, νομίζω, ἀπὸ τὰ πιὸ εὐχάριστα κι ὠφέλιμα πράγματα νὰ περνᾷ κανεῖς λίγες ὥρες κάθε μέρα μέσα σ' ἓνα περιβόλι. Στὸ ἐλεύθερο κι ἀνοικτὸ αὐτὸ κομμάτι τοῦ φυτικοῦ καὶ ζωικοῦ κόσμου, κάτω ἀπ' τὸν ἀπέραντο οὐρανὸ, βρίσκεται ἔτσι κανεῖς μέσα στὴν ἴδια ἐνέργεια τῆς φύσης, βλέπει καθαρὰ καὶ πιάνει τὸ ἔργο της, ἀναπνέει τὴν πνοή, κατανοεῖ τὶς δυνάμεις της, αἰσθάνεται τὴν κίνησι τῆς ἀπειρης, τῆς θαυμαστῆς καὶ μεγάλης αὐτῆς ζωῆς καὶ θυμᾶται πὼς ἓνα μικρὸ της μῦθιο εἶναι κι αὐτός, ὁ μεγάλος καὶ περήφανος.

Τέσσερες ἐποχὲς ὁ χρόνος, τέσσερες μορφὲς ξεχωριστὲς τὸ περιβόλι μας. Τὸ καλοκαίρι, ὅταν πιά φεύγαμε γιὰ τὴν ἐξοχή, τὸ ἀφήναμε κατὰξερο. Λίγα φύλλα στὰ κομπιασμένα δένδρα, λίγα λουλούδια στὰ κιτρινισμένα χαμόδενδρα. Τὸ χρῶμα φρυγμένο ὅλο ἀπὸ τὶς κάδευτες, τὶς φλογερὲς ἀκτῖνες τοῦ ἡλίου, ἔπινε μὲ λαιμαργία τὸ λίγο νερό, πού τοῦ ἔρριχνε τὸ κοντόβραδο ὁ κηπουρός. Μεγάλες πεταλοῦδες μὲ θαρεῖα ποικιλόχρωμα πετερά, πετοῦσαν στὴ λαύρα τῆς ἡμέρας ἢ στὴ ἔρσιά τοῦ δειλινοῦ. Δυὸ τρεῖς γρύλλοι, κάτω ἀπὸ τὰ φύλλα τῆς ἀγαπημένης τους ἀντράκλας, γέμιζαν τὸν ἀέρα τῆς νύκτας μὲ τὴ γλυκεῖα μεταλλικὴ τους φωνή. Οἱ ἀράχνες ἐγέμιζαν μὲ πυκνὰ καὶ σκονισμένα πανιά τοὺς τοίχους καὶ τὰ δένδρα. Ἐντομα κι ἔρπετα διάφορα, ἀμέτρητα, πολύχρωμα καὶ πολύμορφα, ἔτρεχαν ἀνάμεσα στὰ φύλλα, πετοῦσαν, ἔτριζαν, βομβοῦσαν. Ἀλλὰ ἡ φύσι φαίνόταν σὰ νὰ μὴν εἶχε πιά ἄλλη ζωὴ καὶ σιγά-σιγά νὰ μαραινόταν. Καμμιά γέννησι, τίποτα σχεδὸν νέο, τίποτα πού νὰ δίνη ἐλπίδες. Οἱ ροδακινιὲς ἦταν φορτωμένες ἀπὸ τὰ χνουδωτὰ ροδάκινα, οἱ ἀγλαδιὲς ἀπὸ τὰ κεχομπαρένια ἀγλάδια, τὰ κλήματα ἀπὸ τὰ κέρνα σταφύλια. Ὁ κάρπος, δηλαδὴ τὸ τέλος... Καὶ τὰ φύλλα ὅλα σχεδὸν ξερὰ κι οἱ θλαστοὶ ὀλοένα σπάνιοι...

Καὶ ὅμως, μέσα σ' ἐκείνη τὴ νέκρωσι, ὁ σπόρος τῆς νέας ζωῆς κρυμμένος κάτω ἀπὸ τὸ χῶμα, περίμενε... Ἡ Γῆ ὀλοένα γυροῦσε στὸ ἄπειρο· οἱ ἀκτῖνες τοῦ ἡλίου ἔπεφταν τώρα ἀπάνω στὴ χώρα μας πιὸ πλαγιαστὲς καὶ πιὸ ἀδύνατες· στὴν ἀτμόσφαιρα σχηματιζόνταν σύννεφα μαῦρα καὶ πυκνά, πού ξεσποῦσαν ἐπὶ τέλους σὲ βροχή. Ἄ, οἱ πρῶτες βροχὲς τοῦ φθινοπώρου, βροχὲς ὀρηκτικὲς, μ' ἀστραποβρόντα, μ' ἀστροπελέκια, ἀλλὰ περαστικὲς, δροσιτικὲς, εὐχάριστες !...

Τὸ περιβόλι μας λουζόταν μὲ χαρὰ κι ἀνάσαινε κι ἔλαμπε ὕστερα στὸν ἥλιο μὲ τὰ μισοκιτρινισμένα ὑγρά του φύλλα, σὰ νὰ ἤθελε νὰ μᾶς ὑποδεχθῇ μὲ στολὴ καθάρια, ποὺ γυρίζαμε τότε ἀπ' τὴν ἐξοχή. Οἱ σά-
λιαγκοὶ ἐγέμιζαν μὲ τὰ γυαλιστερά τους ἀχνάρια τοὺς τοίχους καὶ τὴ
 γῆ, σπαρμένη ἀπὸ κίτρινα φύλλα. Οἱ πεταλοῦδες πετοῦσαν πρὸ εὐκο-
 λόπιαστες μὲ βρεγμένα φτερά. Τότε ἐπρόβαινε κι ἡ πρώτη βλάστησι:
 ἡ βροχὴ ζωογονοῦσε τὸ σπόρο κι ὅλο τὸ περιβόλι σκεπαζόταν ἀπὸ
 ἀραιὴ πρασινάδα, ἀπὸ μικροσκοπικὰ βλαστάρια, ἀπὸ φυτράδια τὸ πε-
 ρισσότερο δικτυλήδονα, μὲ τὰ δυὸ ἀρχικὰ καταπράσινα φυλλάκια
 πάνω ἀπ' τὸ χῶμα καὶ τὴν κάτασπρη τρυφερὴ ριζούλα ἀπὸ κάτω. Ἦταν
 λαχανικὰ τὰ περισσότερα, ἀγριόχορτα, ραδίκια καὶ τσουνίδες, καὶ
 ζοχοὶ καὶ ἀγριόκρinoι καὶ ἀγριοκισσοί, — τὰ περισσότερα καταδικα-
 σμένα νὰ πεθάνουν πρόωρα καὶ λίγα νὰ κλέψουν περισσότερη ζωὴ, λη-
 σιομημένα στὶς ἄκρες τῶν στρατονιῶν καὶ τῶν τοίχων... Καὶ ὁλοένα
 τὰ παλιὰ φύλλα ἔπεφταν, καὶ σωριαζόνταν χάμω, κι ὁ ἄνεμος τὰ στρι-
 φογύριζε μὲ ἦχο ξερό, κι ἡ βροχὴ τὰ παράσερνε στ' αὐλάκια, καὶ τὸ
 κρύο γινόταν δυνατότερο κι ἡ ἐρήμωσι ὁλοένα μεγαλύτερη...

Χειμῶνας ! ἐρχόταν ἐπὶ τέλους ὁ χειμῶνας* σύντομος, ἀλλὰ ὄχι
 καὶ λίγο δριμύς. Στὸ περιβόλι μας ἔβλεπες μιὰ ἀφθονία ἀπὸ κλώνους
 γυμνοῦς· τὰ φύλλα κιτρινίζαν λιγοστὰ ἐδῶ κι ἐκεῖ πάνω στ' ἀειθαλῆ
 δένδρα καὶ στὰ χειμωνιάτικα φυτά. Οἱ θάλασσες, — ὅπως λέμε καί
 τ' ἀγιοδημητριατικά, — ἦταν σκεπασμένες ἀπὸ τ' ἀνθάκια τους τὰ
 καλλιτεχνικά, μὲ τὰ σγουρὰ πολλὰ φυλλάκια, ἄλλα ἄσπρα, ἄλλα κί-
 τρινα κι ἄλλα κόκκινα. Ὁ ἄνεμος ἐλύγιζε ὥς κάτω τὶς κορφές τῶν κυ-
 παρισιῶν κι ἡ φοινικιά κινοῦσε τοὺς κλώνους της σὰν χέρια δαιμο-
 νισμένου. Οἱ σπουργίτες κι οἱ καλόγιαννοὶ κατέβαιναν πεινασμένοι νὰ
 σκαλίσουν τὸ χῶμα. Καὶ νερὸ καὶ κρύα καὶ πάγοι, κάπου-κάπου καὶ
 χιόνια. Ἡ βλάστησι τοῦ φθινοπώρου ἐσταμάτησε. Μιὰ νάρκωσι ἦταν
 χυμένη σὲ ὅλα· ἡ φύσι, ἔλεγε, κοιμόταν... Καὶ ὅμως ἡ ἐργασία της
 ἐξακολουθοῦσε ὁλοένα μυστικῇ· ἡ ζωὴ διατηροῦνταν ὅπως ἡ σπίδα ἡ
 κρυμμένη στὴ στάχτη· οἱ χυμοὶ κυκλοφοροῦσαν ἀθώρητοι μέσα στοὺς
 γυμνοὺς κλώνους καὶ δὲν περίμεναν, γιὰ νὰ ξεπεταχτοῦν οἱ βλαστοί,
 παρὰ τὸ πρῶτο χαμόγελο τῆς ἀνοιξης.

Ἄνοιξη ! ἡ νιότη τοῦ χρόνου ! — εἶπε ἓνας ποιητής. Τὸ λόγο

τὸν θυμόμουν συχνὰ μέσα στὸ περιβόλι μας. Τί δύναμι ! τί ζωηρότητα ! τί δογασμός ! Ἀπὸ τὸν Γενάρη ἀκόμα ἄρχιζε ἡ φανέρωσι τῆς ἀκράτητης ζωῆς. Οἱ ἀνυπόμονες ἀμυγδαλιές καὶ οἱ ντροπαλοῦδες ροδακινιές προλάβαιναν νὰ πετάξουν πρῶτες πρῶτες τὰ μπουμπούκια τους, γιὰ νὰ γεμίσουν τοὺς λεπτοὺς ἄφυλλους κλώνους τους, ὕστερ' ἀπὸ λίγες μέρες, μὲ τ' ἄσπρα καὶ κόκκινα ἀνθάκια. Ἀσπρη καὶ κόκκινη καὶ πράσινη, τρίχρομη ἡ σημαία τῆς Ἀνοιξῆς !...

Τὴ Λιλή τὴν τρέλλαιναν, περισσότερο ἀπ' ὅλα, τ' ἀνθάκια τῆς ροδακινιάς, ρόδινα, διάφανα, δροσερά, λαμπρά, σὰν φτεράκια ἀπὸ φανταστικὲς πεταλοῦδες, ποὺ κάθησαν πλῆθος ἀπάνω στὸ ἄφυλλο δένδρο, ἢ σὰν φῶτα μαγικά, ποὺ ἔκαιγαν χλωμὰ κάτω ἀπ' τὸν ἥλιο, σὲ πολυέλαιο ἀπὸ κλώνους. Εἶχε δίκιο. Τί παρηγοριά ποὺ τὴ δίνει ἡ ἄνθησι αὐτῇ ἡ γλυκειά, μέσα στὸν κατάξερο ἀκόμα κῆπο, μέσα στὰ κρύα τοῦ χειμῶνα ! Ἦταν ὁ προάγγελος τῆς ἀγαπητῆς ἀνοιξῆς, ποὺ ἐρχόταν ἀπὸ μακριά...

Μέρα μὲ τὴ μέρα, ἡ χώρα μας γύριζε πάλι τὸ πρόσωπό της κατὰ τὸν ἥλιο καὶ οἱ ἀκτῖνες του ἔπεφταν πάνω της ὁλόενα πιὸ κάθετες, πιὸ θερμές. Καὶ στὸ πατρικό του φιλὶ ξεπετιόνταν τὰ μπουμπούκια ἄφθονα καὶ ἐξεβλάσταιναν τὰ νέα τρυφερὰ φύλλα, καὶ ἐγύριζαν πίσω τὰ πουλιά, καὶ ἐπλήθαιναν τὰ ζωῦφια, καὶ ἄρχιζε μιὰ ἡχηρὴ καὶ πολυσύνθετη ζωὴ μέσα στοὺς τέσσερους τοίχους, τοὺς σκεπασμένους ἀπὸ μὲν σκουλή* νέα, καταπράσινη κάτω ἀπ' τὸν γαλάζιο καὶ γελαστὸ οὐρανό, ποὺ φαινόταν καὶ αὐτὸς νέος.

Κι ἔφθανε ἔτσι ὁ Μᾶης ὁ μορφονιός, τὸ βασιλόπουλο, καὶ τὸν δεχόταν τὸ περιβόλι μας σὰ στολισμένο παλάτι. Ὅπου γύμνια, τὴν ἐσκέπαζε φύλλωμα καινούργιο καὶ πυκνὸ ὅπου φύλλωμα καινούργιο καὶ πυκνὸ, τὸ ἐστόλιζαν λογιῶν-λογιῶν ἄνθη. Οἱ τριανταφυλλίες, σὲ μακριεὲς σειρές, ἄνοιγαν τ' ἀριστοκρατικά τους μπουμπούκια ἄνθοσε ζωηρὰ τ' ἀγιόκλημα, σήκωναν λευκότατο κεφάλι οἱ κρίνοι καὶ τὰ χαμόδενδρα ἦταν φορτωμένα ἀπὸ λουλούδια χωρὶς εὐωδία, ἀλλὰ μὲ χάρι καὶ χρώματα... Καὶ στὸ μοσχοβολισμένον ἀέρα πετοῦσαν μὲ γλυκύτητα τραγούδια τὰ πουλιὰ καὶ βομβοῦσαν ἀμέτρητα χρυσοπράσινα ἔντομα...

Βλέπω ἀκόμα μπροστά μου τὸ χαρούμενο, τὸ ἀπερίγραπτο αὐτὸ πανηγύρι. Ἀκούραστοι καὶ ἀχόρταγοι τρέχαμε ἀπάνω κάτω μὲ τὴν

ἀδελφούλα μου... Ἡ φύσι μᾶς μιλοῦσε μὲ χίλια στόματα, μὲ χίλιες φωνές. Καὶ σύμφωνας ὅλες σχημάτιζαν στὰ παιδικὰ μας αὐτιά μιὰν ἀφρονία ἀσύγκριτη, μιὰ μαγεία ἀνέκφραστη.

Μᾶς πλημμυροῦσε τῆς ζωῆς ἡ εὐφροσύνη καὶ τῆς ἀγάπης.

— Ζήσετε, σὰ νὰ μᾶς ἔλεγε, παιδιὰ μου! Ζήσετε ἀγαπημένα καὶ χαρούμενα. Ἡ ἀγάπη εἶναι ἡ μόνη ἀληθινὴ εὐτυχία σ' αὐτὸν τὸν κόσμον!

« Ἡ ἀδελφούλα μου »

Γρηγόριος Ξενόπουλος

Χ Τ

ΤΟ ΟΝΕΙΡΟ ΤΩΝ ΧΡΙΣΤΟΥΓΕΝΝΩΝ

ἦ νοῖς

Αἱ Ἀναλυσεῖς

Ξημερώνουν Χριστούγεννα στὸ χωριό.

Ἡ μέρα ἔδειχνε κλεισμένη, ἡ γῆ ἦταν χιονοστρωμένη, ὁ οὐρανὸς χιόνιζε καὶ τὸ μάτι δὲ μπορούσε νὰ ἰδῇ πιότερο ἀπὸ μιὰ ντουφεκιά τόπο. Φοβερὸ ἀγριοκαίρι, Χριστούγεννα, καρδιά τοῦ χειμῶνα!

Καβάλλα ἀπάνω σ' ἓνα γερό, ὁμορφο καὶ ψηλὸ ἄλλογο, καὶ κουλωμένος μὲ μιὰ μεγάλη κάππα, ἔμπαινα μὲ μεγάλη χαρὰ στὰ πολυπόθητα σύνορα τοῦ χωριοῦ μου, ὥστερα ἀπὸ νυχτοπερπάτημα δέκα πέντε ὥρων δρόμο καὶ ξενιτειὰ δέκα πέντε χρόνων, μακριά, πολὺ μακριά, σὲ ξένα σύνορα καὶ σὲ ξένα βασίλεια.

Στὸ ποτάμι ποῦναι κάτω ἀπὸ τὸ χωριό μου, πότισα διαβαίνοντας τὸ κατακουρασμένο ἄλλογό μου. Μετὰ τὸ πότισμα τράβηξα τὸν ἀνήφορο, ποὺ θγαίνει ἴσα-ἴσα στ' ἀγαπημένο μου χωριό, ἀνάμεσα ἀπὸ βράχους, ἀπὸ γκρεμούς, ἀπὸ μεγάλες πέτρες, ἀπὸ δένδρα κι' ἀπὸ λίγα ἀμπελοχώραφα. *οντὺ*

Ἦταν πολὺ πρωτὶ. Στιγμὴ ποὺ πολεμáει τὸ φῶς τῆς ἡμέρας ποῦρχονταν, μὲ τὸ σκοτάδι τῆς νύχτας πῶφευγε, καὶ τ' ἄλλογο ἀνέβαινε ἀργά-ἀργά καὶ βαριά-βαριά τὸν ἀνάποδο καὶ κακοπάτητο ἀνήφορο ἀπὸ τὴν μεγάλῃ του τὴν κούραση καὶ τῇ μεγάλῃ του τὴν κομμάρα.

Ἔκανε φοβερὸ κρύο. Ἀγριοι βοριάς φυσοῦσε σὰ λυσσασμένους ἀπὸ πίσω μου καὶ μ' ἀνασέκωνε ἀπ' τὴ σέλλα τ' ἄλλογου μου! Τὸ χιόνι προντίζονταν * ἀπὸ καταγῆς στὸ μανιωμένο φύσημά του, σὰν ἀλεύρι

κάτασπρο, πότε από κάτω πρὸς τὰ ἄπάνω, πότε ἴσια πέρα, πότε ἴσια δῶθε καὶ πότε μὲ περικύκλωνε ὀλόγυρα σὰν ἀνεμοστρόβιλος. Κι ὅμως δὲν αἰσθανόμουν καθόλου κρύο μέσα μου. Μόνο τὰ δάκτυλα, τῶν ποδαριῶν μου κρύωναν λίγο καὶ τὰ χέρια μου λιγώτερο ἀκόμα, γιατί κρατοῦσα μὲ τὸ δεξιὸ τὸ βοϊδοτσούλι * καὶ μὲ τὸ ξεροβὶ τὰ χαλινάρια τοῦ ἀλόγου.

Ἡ καρδιά μου χτυποῦσε τικ-τάκ σὰ λιθοπάτημα ἀπὸ τὴν συγκίνηση, ποὺ ἔβλεπα ὅτι βρισκόμουν καὶ περπατοῦσα στὸν τόπο τῶν ὄνειρων μου, στὸν τόπο ποὺ γεννήθηκα.

Σὲ κάθε πατημασιὰ τ' ἀλόγου μου ξάνοιγα κι ἓνα κομμάτι ἀπὸ τὰ παιδικάκια μου. (Κομμάτι ζωῆς χαρωπῆς) γλυκαῖς καὶ πολυαγαπημένης. Ἐβλεπα τὸν μεγάλο βράχο π' ἀνέβαινα ψηλὰ καὶ γλιστρώντας ἴσα κάτω, ἔφθανα στὸ λάκκωμα, εἴτε μὲ ξεγδάσματα, εἴτε χωρὶς ξεγδάσματα στὸ τρυφερό μου τότε κορμί. Ἐβλεπα τὸ μεγάλο πουρνάρι π' ἀνέβαινα τὸ καλοκαίρι κι ἔπιανα τὰ πουλιά μέσα στὶς φωλίτσες τους, πρὶν φτερουγίσουν ἀκόμα, χωρὶς νὰ μὲ μέλη καὶ χωρὶς νὰ μὲ νοιάξῃ γιὰ τὰ τοιουρίσματα τῶν μαννάδων τους, ποὺ φτερουγίζαν ψηλὰ ἀπὸ τὸ κεφάλι μου, χωρὶς νάχουν οἱ καημένες τὴ δύναμι νὰ μοῦ τὰ ἀρπάξουν μέσα ἀπὸ τὰ χέρια μου τὰ σκληρά. Ἐβλεπα τὸ χωράφι μου ποὺ πηδοῦσα σὰν τὸ ξαρκάδι/μὲ τὰ συνομήλικά μου, κι ἔπαιζα τὰ ἀγαπημένα μου παιγνίδια, ποὺ δὲν μπορούσα νὰ τὰ χορτάσω ποτέ. Ἐβλεπα τ' ἀμπέλι μου μὲ τὴ μεγάλη βελανιδιὰ στὴν κορυφή του, ποὺ περνοῦσα τίς καλύτερες καὶ τίς πιὸ εὐτυχισμένες ὥρες τῆς παιδικῆς μου ζωῆς, τρώγοντας γλυκύτατα σταφύλια, ὀριμώτατα σῦκα καὶ ζουμερώτατα ροδάκινα.

Ἦταν ὅλα ὅπως τὰ εἶχα ἀφήσει ἐδῶ καὶ δέκα πέντε χρόνια. Ὅλα στὸν τόπο τους καὶ στὴ θέση τους.

Τὸ χιόνι ἐξακολουθοῦσε νὰ πέφτῃ. Ὁ βοριάς ἐξακολουθοῦσε ν' ἀγριοφυσᾷ. Τὸ κρύο ἐξακολουθοῦσε ν' ἀντρεיעύεται καὶ τ' ἄλογο ἐξακολουθοῦσε ν' ἀνεβαίνει τὸν ἀνήφορο ἀργά-ἀργά, γκροῦπ-γκροῦπ.

Εἶχα σκαπετήσῃ * μιά μικρὴ ραχοῦλα καὶ δὲ μοῦ εἶχε μείνει παρὰ νὰ σκαπετήσω ἀκόμα μιά, γιὰ νὰ μπορέσω ν' ἀγναντέψω τὸ χωριό μου, ποὺ κάθε στίτι καπνίζει ἀδιάκοπα χειμῶνα καλοκαίρι καὶ νὰ ἰδῶ τὸ στίτι μου, μὲ τὸ πλατύχωρο αὐλόγυρό του καὶ μὲ τὸ μεγάλο

δέντρο στη μέση της αύλης του, που χρησιμεύει τὸ καλοκαίρι ὡς κατοικίδι κι ὡς τραπεζαρία κι ὡς σάλα κι ὡς τόπος ὕπνου, κι ὡς χοροστάσι *, πού μαζεύεται τὸ χωριὸ γιὰ νὰ κρίνῃ τίς διαφορὲς του καὶ τὰ χωριανὰ ζητήματά του, καθὼς τὸ θέλει ὁ προσεστὸς, πού ἡ γνώμη του πάντα εἶναι σύμφωνη μὲ τὴ γνώμη τῶν πολλῶν.

Μόρχονταν στὸ νοῦ πόσες φορὲς ξαπόστασα καὶ ξεκουράστηκα κάτω ἀπὸ τὸν ἱσκίο αὐτουνοῦ τ' ἀγαπημένου δέντρου καὶ πόσες φορὲς μάλλωσα μὲ τὸ φτερωτὸ κοπάδι τῆς μάννας μου, τίς κόττες, πού ἤθελαν νὰ μ' ἀρπάξουν ἀπὸ τὰ χέρια τὸ νόστιμο ψωμοτύρι μου.

Ἀμέτρητη χαρὰ πλημύρισε τὴν καρδιά μου, ἐπειδὴ ξανάβλεπα τὴ γῆ τῶν παλποῦδων μου, τὴ γῆ, πού εἶδα γιὰ πρώτη φορὰ τὸ γλυκὸ φῶς τοῦ ἡλίου καὶ κατάλαβα γιὰ πρώτη φορὰ τὸν ἑαυτό μου ὡς ἄνθρωπο. Μόρχονταν νὰ ξεκαθαλικέψω καί, κατεβαίνοντας, νὰ φιλήσω καὶ ν' ἀγκαλιάσω ὅ,τι ἔβλεπα κι εὑρίσκα μπροστά μου· χῶμα, πέτρες, χαμιόκλαδα, δένδρα. Ἀλλὰ ὁ πόθος μου νὰ φτάσω ὅσο τὸ δυνατόν γρηγορώτερα στὴ ράχη, πού ἦταν μπροστά μου καὶ μ' ἐμπόδιζε νὰ ἰδῶ τὸ χωριό μου καὶ τὸ σπίτι μου, δὲ μ' ἄφηνε νὰ κατεβῶ καὶ νὰ ἐκτελέσω τὸν ἅγιο μου σκοπό.

—Ἄ ! ἔλεγα μέσα μου, πότε νὰ φτάσω ψηλὰ σ' ἐκείνη τὴ ράχη γιὰ νὰ ἰδῶ ἀπ' ἐκεῖ πού ὠνειρευόμουν δέκα πέντε χρόνια στὰ ξένα καὶ νὰ ρίξω τὸ ντουφέκι τοῦ ξενιτεμένου, γιὰ νὰ μάθῃ τὸ χωριὸ τὸν ἐρχομό μου.

Καὶ λέγοντας αὐτὰ χτυποῦσα τὸ κακόμοιρο τ' ἄλογο μὲ τοὺς φτερονιστήρες μου, κι αὐτὸ τὸ καημένο πηδοῦσε ἀγκομαχῶντας καὶ μοῦ φαίνονταν ὅτι πηδοῦσε στὰ σύννεφα, ἀλλὰ ὁ δρόμος δὲν τελείωνε !

Τὸ χιόνι ἐξακολουθοῦσε νὰ πέφτῃ. Ὁ βοριᾶς ἐξακολουθοῦσε ν' ἀγριοφυσᾷ. Τὸ κρύο ἐξακολουθοῦσε ν' ἀντρείνεται. Καὶ τὸ ἄλογο ἐξακολουθοῦσε ν' ἀνεβαίνει τὸν ἀνήφορο ἀργά - ἀργά, γκροῦλ - γκροῦλ - γκροῦλ.

Χίλια δυὸ πράγματα γεμᾶτα γλυκὲς ἀναμνήσεις τοῦ παιδιακίου μου καιροῦ, σὰν ἀφροστεφανωμένες εἰκόνες, ζωγραφισμένες μὲ σφράνια χρώματα, ἐμφανίζονταν μπροστά μου κι ἄρχιζαν νὰ καταπραΰνουν τὴν ἀνυπομονησία μου. Ἐδῶ ἔβλεπα τὸν ἑαυτό μου μικρὸ παιδί νὰ τρέχῃ ξυπόλυτος καὶ στὸ τρέξιμο νὰ μοῦ μπῇ στὸ ποδάρι ἓνα φοβερὸ παλιουρίσιο ἀγκάθι. Ἐκεῖ γιὰ πρώτη φορὰ ἔβλεπα νὰ σκοτώνω μιὰ

πυκνόμαλλη και μαυρονούρα ἀλεπού, πού κράταε ἀκόμα στο στόμα της τὴν ὁμορφότερη και θαρύτερη κόττα τοῦ χωριοῦ, ποῦσκουζε, ἡ καημένη, βραχνά-βραχνά και ἀδύνατα-ἀδύνατα «κράαα-κράαα». Παρέκει, πίσω ἀπὸ μιὰ μεγάλη πέτρα, ἔβλεπα νὰ μὲ πιάνη ὁ δάσκαλός μου ἀπὸ τ' αὐτὶ σφιχτά-σφιχτά, γιατί μ' ἤθεε νὰ στιῶ πλάκες γιὰ νὰ τσακώσω κοτούφια και ἄλλα στερόπουλα, πράγμα, πού μᾶς τὸ εἶχε ἀπαγορευμένο και νὰ μὲ τραβάη γιὰ νὰ μὲ πάη μπροστά σ' ἄλλα μαθητοῦδια τοῦ χωριοῦ, πού κάνανε σχολεῖο χειμῶνα καλοκαίρι στο νάρθηκα τῆς ἐκκλησιᾶς και τὸ Ψαλτήρι ἦταν γιὰ μεγαλύτερο μάθημα ἀπ' ὅλα τὰ μαθήματα. Ἐβλεπα ν' ἀνεβοκατεβαίνω στο δρόμο τοῦ ποταμοῦ χιλιάδες φορές, πότε περπατώντας και πότε καθάλλα.

Ἐβλεπα σὲ μιὰ πλαγιά ἐκεῖ πέρα, τὴν ἀδελφή μου νὰ βόσκη ζυγούρια και κατοίκια και νὰ μοῦ λήη τραγούδια και μοῦ φαίνονταν πῶς ἀκουα ἀκόμη τὴν ἀγγελικὴ της φωνή.

Μ' ἓνα λόγο ἔβλεπα τόσα, πού δὲν μποροῦν νὰ μποῦνε σ' αὐτὸ ἔδω τὸ χαρτί :) Νῆατα σπαρμένα κατὰ γῆς, | σὰν λουλούδια ἀπριλιάτικα, σὰν ἄνθια μαγιατικά, σὰν τριαντάφυλλα μοσκομυρωδάτα.

Τὸ χιόνι ἐξακολουθοῦσε νὰ πέφτη. Ὁ βοριάς ἐξακολουθοῦσε ν' ἀγριοφυσᾷ, τὸ κρύο ἐξακολουθοῦσε ν' ἀντρείζεται και τ' ἄλογο ἐξακολουθοῦσε ν' ἀνεβαίνει ἀργά-ἀργά τὸν ἀνήφορο, γκροῦπ-γκροῦπ...

Αἶγος δρόμος μοῦ εἶχε ἀπομείνει ἀκόμα, ὅσο ν' ἀνεβῶ στὴ ράχη, ἀλλὰ δὲν τελείωνε ποτέ! Τὴν ὑπομονή μου διαδέχονταν ἀνυπομονησία και τὴν ἀνυπομονησία μου ὑπομονή/ Ἐκεῖ καταστενοχωριόμουν γιὰ τ' ἀργοβάδισμα τ' ἀλόγου μου, γιὰ τὴν ὀρμή τοῦ ἀνέμου, γιὰ τὶς τουλοῦπες τοῦ χιονιοῦ πῶδεραν τὸ πρόσωπό μου, γιὰ τὸ κρύο π' ἄρχιζε ν' ἀνεβαίνει ἀπὸ τὰ πόδια ὡς τὴν καρδιά, και νὰ μοῦ τρυπᾷ τὰ κόκαλα, γιὰ τὸν ἀτέλειωτο δρόμο, και ἐκεῖ βρισκόμουν ἥσυχος-ἥσυχος στὴ ξεστή και γλυκεῖα ἀγκαλιά τῆς ὑπομονῆς και στοχαζόμουν τὴν στιγμή, πού θὰ ἔμπαινα στο σπίτι μου, τί χαρὰ θὰ ἔκανε ἡ μαννοῖλα μου, πού μῶγραφε στο ὑστερνό της γράμμα, ὅτι τὰ συμφώνησε μὲ τὸν Χάρο νὰ τὴν καρτερήσῃ νὰ μὲ δεχτῇ πρῶτα ἀπὸ τὰ ξένα και ὕστερα νὰ τοῦ παραδώσῃ τὴν ψυχὴ της. Στοχαζόμουν τὸ πανηγύρι, πού θὰ ἔκανε ἡ ὀρφανὴ μοναχοθυγατέρα μου, πού τὴν εἶχα ἀφήσει μικρὴ, πολὺ μικρὴ, σαράντα μερῶν φώσινο* ὅταν κίνησα νὰ πάω μακριὰ στὰ ξένα, νὰ προκόψω και νὰ πλουτίσω τὸ σπίτι μου. Στοχαζόμουν τὸν ἀναγαλλια-

σμό της αδελφής μου, πού την είχα αφήσει μικρούλα και θά την εύρισκα παντρεμένη μ' ένα δυο παιδάκια τριγυρό της, και την ευχαρίστηση, πού θά αισθανόνταν οι χωριανοί μου, πού, άμα θά μ' έβλεπαν νά μπαίνω στο άντρορημασμένο πατρικό μου, θά έτρεχαν νά μ' άγκολιάσουν και νά με φιλήσουν όλοι, μικροί και μεγάλοι.

Λίγες δρασκελιές μου είχα μείνει άκόμα όσο νά φτάσω στην κορυφή της ράχης, πού έκρυφτε τò πολυπόθητο χωριό μου, και λίγες άκόμα στιγμές, όσο πού νά ρίξω τή χαρμόσυνη ντουφεκιά του ξενιτεμένου, πού θά έκανε όλες τις καρδιές του χωριού νά λαχταρήσουν από χαρά και λίγες θά ήταν οι καλότυχες, πού θά δεχόνταν ξενιτεμένο, αλλά ή άνυπομονησία μου σήκωνε κεφάλι, μέσα στα στήθια μου πάλι, κακομούτσουνη και φοβερή, και μ' έκανε νά νομίζω ότι τὰ ποδάρια του άλόγου μου ήταν καρφωμένα κάτω στη γή και βρισκόμουν από πολλήν ώρα στην ίδια μεριά. Τò χτύπησα τότε τ' άλόγό μου για ύστερη φορά, μ' όση δύναμη είχα επάνω μου και, σά νά έκανε φτερά τò καημένο τò ζώο, βρεθήκαμε στην κορυφή της χιλιόποθης ράχης ! Δόξα σοι ο Θεός !

Β'.

Έκει τò κρύο του βοριά και τò χιόνι θά ήταν δυνατότερο, αλλά τò χωριό μου, πού έδειχνε τò συμπαθητικό πρόσωπό του από δυο ντουφεκιές τόπο μακριά, μ' έκανε νά μὴν αισθάνωμαι τὴν άγριάδα τους.

"Όλο τò χωριό ήταν συμμαζεμένο στην πλαγιά του βουνού, σάν κοπάδι καλογραικασμένο *. Κάθε σπίτι έμοιαζε με πρόβατο και κάθε παράσπιτο μ' άρνι. Τò σπίτι τò δικό μου, μεγαλύτερο απ' όλα τ' άλλα, φαίνονταν σάν βαρυνκούδουνο γκεσέμι *, πού μπορεί νά σύρη πίσω του χίλια κεφάλια πρόβατα.

"Άμα τò ξεκάμπισα τò χωριό μου, έβριξα μιá βαρυνγιомάτη ντουφεκιά, για νά νοιώσουν οι χωριανοί, ότι « ξενιτεμένος έρχεται ! » και από τόν πολὺν τόν βρόντο τρεῖς φορές άχολόγησαν τὰ λακκάματα, οι ρεμματιές και τὰ βουνόπλαγα.

Καρφώνοντας τὰ μάτια μου στο ταπεινό και συμπαθητικό χωριό μου, νόμιζα ότι οι σκεπές του εκείνες, πού κάπνιζαν ήσυχα-ήσυχα, οι καλύβες του, τ' αὐλόδεντρά του, οι αὐλόγυροί του, οι φράχτες του, οι ριζόπετρες του, πού στέκουν σκόρπια έδω κι εκεί σάν άπολιθωμένοι

γιγάντοι, οἱ δρόμοι του, οἱ κῆποι του, τὰ ὅλα του, ὅτι ζωντάνεψαν, ὅτι ἔτρεχαν χαμογελῶντας καὶ χοροπηδῶντας τὸ ἓνα κατόπιν τ' ἄλλουνοῦ καὶ προχωροῦσαν κατ' ἐπάνω μου, γιὰ νὰ μὲ ἀποδεχτοῦν καὶ νὰ μοῦ ποῦνε τὸ γλυκὸ χαιρετισμό :

— Καλῶς ὦρισες ἀπὸ τὰ ξένα ! Δόξα σοι ὁ Θεός, ποῦρθε γερὸς καὶ καλὰ !

Ἀπέραντο πέλαγο χαρᾶς κι ἀναγαλλιασμοῦ εἶχε πλημμυρίσει τότε τὴν καρδιά μου. Ὅ,τι ἔβλεπα μπροστά μου ἦταν μαγευτικὸ καὶ μοῦ φαίνονταν, πῶς ἔπλεα μ' ὀλάνοιχτα πανιά σὲ πέλαγος δίχως ἀκρὴ εὐτυχίας.

Τὸ χιόνι ἔπαψε νὰ πέφτῃ πιά καὶ μεταβάλλθηκε σὲ γλυκεῖα ζεστασιά. Ὁ μανημένος βοριᾶς ἔπαψε νὰ βουίξῃ καὶ μεταβάλλθηκε σὲ δροσὸ-πνιχτο καὶ μοσχολοῦτο καλοκαιρινὸ ἀγεράκι, καὶ τ' ἄλλογό μου ἔπαψε ν' ἀνεβαίνει πιά τὸν ἀνήφορο ἀργὰ-ἀργὰ καὶ βρέθηκε μέσα στὸν αἰθλο-γυρο τοῦ σπιτιοῦ μου !

Στὸ ἔμπα μου ἔτρεξε πρῶτος ὁ γέρικος σκύλος τοῦ σπιτιοῦ μου, ὁ Μούργκας, καὶ ῥίχτηκε μὲ τὰ προστινά του ποδάρια ἐπάνω στὴ σέλλα τοῦ ἀλόγου καὶ μὲ κάτι κουνήματα τοῦ κεφαλιοῦ του, καὶ μὲ κάτι φωνές, ποὺ ἔβγαζε ἀπὸ τὸ στόμα του, ἤθελε ν' ἀποδείξῃ τὴ μεγάλη χαρὰ του γιὰ τὸν ἐρχομὸ τοῦ ξενιτεμένου ἀφέντη του. Στὰ μάτια του μέσα ἔλαμπε σὰν ἀνοιξιὰτικὴ δροσιά, ἀνάμεσα σὲ φύλλα τριανταφυλ-λιοῦ, ἓνα ἀναγάλλιασμα, ποὺ δὲν μπορεῖ νὰ γραφῇ. Ἐκείνη τὴν στιγμή, ποὺ ὁ Μούργκας εἶχε ριγμένα τὰ ποδάρια ψηλὰ στὴ σέλλα καὶ παραπονιόταν μέσα του, γιατί νὰ μὴν ἔχῃ χαρίσει κι αὐτουνοῦ ὁ Θεὸς λόγο, γιὰ νὰ καλωσορίσῃ τὸν ἀφέντη του ἀνθρωπινά, ὁ γάτος τοῦ σπι-τιοῦ, ὁ Λιάρης, πήδησε πίσω ἀπὸ τὴ στέγη κι ἔγινε καπνός !

Ὑστερα κατέφτασε ἡ μάννα μου κουτοῦ-στραβά ἀπὸ τὰ γερατιά. Ἐσκούφωτῃ ἀπὸ τὴ χαρὰ της, καὶ μὲ τὰ μάτια γεμᾶτα δάκρυα, ἅγια δάκρυα μητρικά. Τρίτῃ κατέφτασε ἡ θυγατέρα μου, κορίτσι ὁμορφο-γερό κι ἀσπροκόκκινο, μὲ δυὸ μεγάλα-μεγάλα καὶ μαῦρα μάτια, ποὺ βρισκόνταν στὸ σύνορο τῆς ἡλικίας τοῦ παιδιοῦ καὶ τῆς νύφης. Τε-τάρτῃ κατέφτασε ἡ ἀδελφή μου μὲ τὸν ἄντρα της καὶ τὰ παιδιά της, ποὺ ἔβλεπα γιὰ πρώτη φορὰ καὶ σὰν νὰ ἦμουν ἄψυχο πρᾶγμα. μ' ὤρ-παξαν στὴν ἀγκαλιά τους καὶ μ' ἔφεραν καὶ μ' ἀπόθεσαν μέσα στὸν καλὸ τὸν ὄντᾱ*.

Ἐφερα γῦρο τὰ μάτια μου στὸ σπίτι καὶ εἶδα πὼς δὲν εἶχε ἀλλάξει τίποτες ἀπὸ μέσα. Νόμισα πὼς ἔλειπα ἀπὸ τὰ χτές. Ὅλα ἦταν στὴν ἴδια τους θέση, ὅπως τὰ εἶχα ἀφήσει καὶ μοναχὰ οἱ ἄνθρωποι εἶχαν ἀλλάξει ὅλοι. Ἀπ' αὐτουνούς, ἄλλοι ἀπὸ παιδιὰ ἔγιναν νύφες. Ἄλλοι ἀπὸ νιοὶ γερόντοι καὶ ἄλλοι — ἀλλοίμονο! — ἔλειψαν ὁλότελα!

Ἡ καρδιά μου ἐκείνη τὴν στιγμή εἶχε γίνεи ἀπέραντο πένταγο καὶ μέσα σ' αὐτὸ τὸ πένταγο πότε ἡ λύπη ἀρμένιζε μ' ὁλόανοιχτα πανιά καὶ σηκώνονταν τὰ κύματα γῦρὸ της ὥς τὸν οὐρανό, πότε ἡ χαρὰ ἔβγαινε στὴ μέση κι ἔκανε τὸν νερόχτιστο κάμπο τοῦ ἡσυχο καὶ μαλακὸ σὰν πρόσωπο ἀπέραντο κρυσταλλένιου καθρέφτη.

Ἄν κι ἀπὸ πολλὰ χρόνια εἶχα μάθει στοὺς σκληροὺς θανάτους, πῶχουν γίνεи στὸ σπίτι μου κι ὁ Γιατρο-Καιρὸς ἔχυσε τὸ σωτήριο βάλασμό του στὶς ἀνοιγμένες πληγὲς τῆς καρδιᾶς μου, πάλι δὲν μπορούσα νὰ μὴ αἰσθανθῶ ἄλλη μιὰ φορὰ τὴ λύπη ἀκέρεια γιὰ τὸν παράκαιρο χαμὸ τῶν ἀγαπημένων μου. Τὰ δάκρυά μου πλημμύριζαν σὰν ποτάμια καὶ πάσχιζαν νὰ μὲ πνίξουν, ἀλλ' ἅμα ἔρριχνα τὰ μάτια μου στὴν μάννα μου, ποὺ τὰ γεράματά της κι ἡ μητρικὴ της λαχτάρα μοῦ φουσούσαν ἅγιο σέβας, στὴ θυγατέρα μου, ποὺ ἡ ἀγάπη της κι ἡ δροσερὴ της νιότη φύτευαν στὴ ματωμένη μου καρδιά τὴν πιὸ γλυκύτερη χαρὰ καὶ τὴν πιὸ μεγαλύτερη ἐλπίδα, καὶ στὴν ἀδελφὴ μου καὶ στὸ γαμπρὸ μου, ποὺ ἡ ἀγάπη τους καὶ ἡ εἰλικρινὴς τους ἔγνοια μ' ἔκαναν νὰ γεμίζω παρηγοριά, σταματοῦσαν τὰ δάκρυά μου καὶ σκορποῦσαν ὁ πόνος μου, σὰν πῶς σκορπίζονται τὰ σύννεφα στὸν οὐρανό, ὅταν φυσᾷ δυνατὸς βοριάς. Πάντα τὸ Τ Ὁ ρ α νικαίει τὸ Π ρ ὶ ν.

Σ' αὐτὸ ἀπάνω κατέφτασαν κι οἱ σιμώτεροι γειτόνοι νὰ μὲ καλωσορίσουν. Ὑστερα ἀπ' αὐτουνούς κι οἱ μακρινώτεροι, καὶ λίγο λίγο τὸ σπίτι μου δέχτηκε μέσα στοὺς κόρφους του, ὅλο τὸ χωριό, ἄντρες, γυναῖκες, καὶ παιδιὰ, γιατί εἶναι χρέος ἅγιο νὰ τρέχει κανεὶς νὰ χαιρετάει ξενιτεμένο καὶ νὰ πανηγυρίῃ τὸν ἐρχομὸ του.

Φιλήματα ἀπ' ἐδῶ, ἀγκαλιάσματα ἀπ' ἐκεῖ, ἀναγάλλιασμα ἀπὸ τούτῃ τὴ μεριά, γέλια ἀπὸ κείνη, σταυρώνονται κάθε στιγμή σ' ἐκεῖνο τὸ χαρούμενο πανηγύρι, ποὺ ἐγὼ ἤμουνα αἰτία καὶ κέντρο.

Στὴν τιμημένη μας καὶ ποθητὴ μας Πατρίδα ἡ ξενιτιά τὰ συμπαθαίει ὅλα. Ζήλιες, διαφορές, μαλλώματα κι ὄχτριες, τὰ λειώνει ὅλα ἡ ξενιτιά, σὰν πῶς λειώνει ἡ νοτιά τὸ χιόνι. Ὁ ξενιτεμένος εἶναι ἅγιο

πρᾶγμα, ποὺ σέρνει τὸν σεβασμὸ καὶ τὴν ἀγάπη τῶν χωριανῶν καὶ ὅλου τοῦ κόσμου, πέρα καὶ πέρα.

Τῇ στιγμῇ κείνῃ τὸ σπῖτι μου ἔμοιαζε κοινὴ * μελίσσιων στὸν καιρὸ τοῦ καλοκαιριοῦ, ποὺ μαζεύονται στὴ θύρα καὶ μπαινοβγαίνουν ἐκ μελίσσια.

Τέλος ἡ μάννα μου ἄνοιξε τὴ νυφικὴ τῆς κασέλα, ποὺ εἶχε φυλαγμένα ἀπ' ὅλα τὰ παωρικά, ποὺ βγαίνουν στὸ χωριό μου καὶ ὅλα τὰ γλυκίσματα, ποὺ κάνουν ἐκεῖ : σῦκα, σταφίδες, μῆλα, καρύδια, ρόδια, κιδῶνια, μουστόπηττες, σιουμπέκια * καὶ συκομαΐδες * καὶ ἄρχισε νὰ τὰ μοιράζῃ πολλὰ-πολλὰ στὰ λιανόπαιδα, ποὺ εἶχαν τρέξει ὅλα, ἅμα ἔμαθαν τὸν ἐρχομὸ μου, γνωρίζοντας ὅτι θὰ καλοπληρώνονταν ὁ κόπος τους. Ἡ ἀδελφὴ του ἄρχισε νὰ πλάθῃ πῆττα, ἡ θυγατέρα μου κερνοῦσε τοὺς μεγάλους ρακί, ὁ γαμπρὸς μου κάθονταν σιμά μου καταχαρούμενος καὶ ἐγὼ μονολογοῦσα σ' ἐκείνους, ποὺ μὲ ρωτοῦσαν. πῶς πέρασα τὸν καιρὸ μου στὴν ξενιτειά, τί εἶδα, τί ἄκουσα, τί ἔμαθα, τί ἔκανα, ποιοὺν πατριώτη εἶδα καὶ ἀντάμωσα, ἀπὸ ποιοὺς καὶ σὲ ποιοὺς ἔφερα γράμματα, πῶς εἶναι ὁ τάδε χωριανὸς μας, τί δουλειὰ κάνει ὁ τάδε πλησιοχωρίτης μας, μ' ἓνα λόγο ἔδινα τακτικὴ ἀναφορά καὶ τακτικὸ λογαριασμὸ τοῦ τί ἔκανα, τί ἄκουσα, τί εἶδα καὶ τί ἔμαθα σ' ὅλο τὸν καιρὸ τῶν δεκαπέντε χρόνων, ποὺ θρискόμουν στὴν ξενιτειά.

Ὑστερα ἄρχισαν νὰ φεύγουν λίγοι λίγοι οἱ χωριανοὶ μου καὶ ἔμεινα μόνος μὲ τοὺς ἀνθρώπους τοῦ σπιτιοῦ μου. Καθήσαμεν ὅλοι σταυροπόδι γύρω στὴ στιά *, ποὺ ἔκαθε σὰν καμίνι, περιμένοντας νὰ ἐτοιμασθῇ τὸ γιόμα, ἐνῷ μπροστά μας ἦταν ξαπλωμένος ὁ γάτος τοῦ σπιτιοῦ καὶ πίσω μας καθόνταν στὰ πισινὰ του ποδάρια ὁ σκύλος, ὁ Μούργκας, προσέχοντας στὶς κουβέντες μας, βλέποντάς μας κατάματα, ἴσους δὲν τοῦ εἶχαν γυρισμένε τίς πλάτες καὶ πιότερο ἔμένα τὸν νοικοκύρη. Καὶ τόσο πολὺ πρόσεχε τ' αὐτὶ του καὶ τόσο πολὺ κάρφωνε τὴν ματιὰ του ψηλά μου, ποὺ μ' ἔκανε σὲ λίγο νὰ πιστέψω, ὅτι θὰ θανατωνόνταν στὶς κουβέντες μας, μιλώντας μὲ ἀνθρώπινῃ γλῶσσα.

Γ'.

Ἡ ζέστα, ἡ χαρά, τ' ἀναγάλισμα, οἱ κόποι τοῦ δρόμου, ἡ ἀυπνία καὶ ἡ συγκίνησι νάρκωναν τόσο πολὺ τὸ πνεῦμά μου καὶ τὸ κορμί

μου, ὥστε καθὼς βρισκόμουν ἐκεῖ, ἐγύρισα τὸ κεφάλι μου, ἔκλεισα γλυκὰ-γλυκὰ τὰ μάτια μου κι ἀποκοιμήθηκα. Κι ὅταν ξύπνησα κι ἀνοιξα τὰ μάτια μου δὲν εἶδα τίποτε μπροστά μου.

Μάννα, θυγατέρα, ἀδελφή, σπίτι, χωριό, πατρίδα, ἦταν ὅλα φευγὰτα !

Βρισκόμουν καὶ βρίσκομαι ἀκόμα στὰ ἔρημα τὰ ξένα κι ὅλα, ὅσα εἶδα, δὲν ἦταν ἄλλο παρὰ μιὰ γλυκειὰ ὑπνοφантаσία, ἓνα εὐτυχισμένο ὄνειρο, ποὺ μοῦ δώρησε ἡ ἀγάπη τῆς Πατρίδας μου, ξημερώνοντας τῶν Χριστουγέννων.

Περιοδικὸν « Πινακοθήκη »

Χρ. Χρηστοβασίλης

ΠΑΙΔΙΚΟ ΠΑΣΧΑ

Τὸ πρῶτο σωτήριον ἔτος, ποὺ ἄρχισα νὰ γράφω στὰ τετράδια μου καὶ τὰ βιβλία μου, ἦταν τὸ 1874. Τὸ θυμῶμαι καλά, καὶ μάλιστα τὸ 4, ποὺ τὸ ἔκανα—ἔλεγε ὁ πατέρας μου—σὰν « ἀστροπελέκι ». Πόσων χρονῶν νᾶμουν τότε ; Ἐξή, ἑπτὰ τὸ πολύ. Γιὰ νᾶχω ὅμως βιβλία καὶ τετράδια, θὰ πῇ πὼς κάτι ἤξερα, κάτι καταλάβαινα, καὶ μπορούσα νὰ γουστάρω τὰ ὁραῖα πράγματα. Κι ἡ πατρίδα μου ἡ Ζάκυνθος, εἶχε τόσα ἐκείνο τὸν καιρό. Βρισκόταν, βλέπετε, σ' ὅλη τὴν ἀκμὴ τοῦ πολιτισμοῦ της—ἡ παρακμὴ ἄρχισε πολὺ ὀργότερα—κι ἔν, ἀπὸ τὰ πιδ ὁραῖα πραγματικῶς ἦταν τὸ Πάσχα, ὅπως μπορούσε νὰ τὸ γιορτάξῃ. Γιατ' εἶχε ὅλα τὰ μέσα καὶ τὰ ἐφόδια : ἐκκλησίες λαμπρότατες, θαυμάσιο κλῆρο, δεσπότη περίφημο, ψαλτάδες μοναδικούς, ἐκκλησιαστικὴ μουσικὴ πολιτισμένη, μπάντες τέλειες, λαὸ πειθαρχημένο, δρόμους καλοστρωμένους, περιποιημένους—ἐκείνη ἡ στράτα Μαρίνα ἔλαμπε σὰ νεόκοπο νόμισμα—ὁραῖες πλατεῖες, σπίτια παλάτια κι ἓνα μεγάλο λιμάνι, ὅπου τὰ κατάρτια τῶν κάθε λογιῆς σκαφῶν σχηματίζαν δάσος Μ' αὐτὰ τὰ μέσα καὶ τὰ ἐφόδια, ποὺ δύσκολα θὰ βρίσκονταν, καὶ τότε καὶ σήμερα ἀκόμα, συγκεντρωμένα σὲ μιὰ ἐλληνικὴ πόλι, μπορεῖ κανεὶς νὰ φαντασθῇ τὴ μεγαλοπρέπεια καὶ τὴν ὁραιότητα ποὺ εἶχαν στὴ Ζάκυνθο οἱ ἐκκλησιαστικὲς κι οἱ ἄλλες τελετές.

Τὸ Πάσχα ἄρχιζε ἀπ' τὴν αὐγὴ τοῦ Μεγάλου Σαββάτου καὶ με

τέτοιον τρόπον πού αποτελεί μιὰ ἀπὸ τὶς ζωηρότερες παιδικές μου ἀναμνήσεις. Ἦταν μιὰ γενικὴ κωδωνοκρουσίᾳ τὴν ὥρᾳ πού ἔψαλλαν στὴ Μητρόπολι τὸ «Ἀνάστα ὁ Θεός». Κατὰ τὸ ζακυνθινὸ ἔθιμο, οἱ καμπάνες «ἐχήρευαν» — σὴναιαν — ἀπ' τὸ πρωὶ τῆς Μεγάλης Πέμπτης. Καὶ δὲν ξαναχτυποῦσαν, παρὰ τὴν αὐγὴ τοῦ Μεγάλου Σαββάτου. Ἀλλὰ ὅλες μαζί, ἀπὸ μεγάλα καὶ μικρὰ καμπαναριά, ἀμέτρητα, — καμπάνες μεγάλες, βαρύνυχες, πολύβουες, σοβαρές, καὶ καμπάνες μικρές, γλυκόφωνες, γοργές, πεταχτές — μιὰ συναυλία, μιὰ ἀρμονία ἀφάνταστη, πού τρικιμίζει τὸν ἀέρα, ἀνεβαίνει, κατεβαίνει, κι ἀπλώνεται στὰ πέρατα. Ξυπνῶ στὸ κρεβάτι μου... Τί εἶναι ; Ἄ, τὸ «Ἀνάστα ὁ Θεός». Νὰ κι ἡ μητέρα μου ἔχει σηκωθῇ.

— Καὶ τοῦ χρόνου γερός, δυνατός.

Καὶ μοῦ δίνει νὰ δαγκάσω σίδερο — συνήθως ἔν' ἀπὸ τὰ κλειδιά της... Στὴ λειτουργίᾳ τοῦ Μεγάλου Σαββάτου, πού τόσο μ' ἄρεσε κατόπι μὲ τὰ θαυμάσια ἀναγνώσματα ἀπὸ τὴν Ἀγία Γραφή — Κοσμογονία, Ἰωνᾶς, Ναβουχοδενόσορ — καὶ μὲ τὸν ὑπέροχο ὕμνο τῶν Τριῶν Παιδῶν, δὲν πῆγαινα ἀκόμα. Καὶ περνοῦσα τὴν ἡμέρα μου στὸ σπῖτι, κοιτάζοντας τὰ πασχάλινά ψώνια, πού ἐρχόνταν ἀδιάκοπα, καὶ παίζοντας στὸ περιβόλι μὲ τὸ λευκόμαλλο ἀρνάκι, πού θάρχόταν ὅστερα — τί θλίψη ! — ὁ χασάπης νὰ τὸ σφάξῃ...

Καὶ βράδυναζε καὶ πλάγιαζα νωρίς, γιὰ νὰ ξυπνήσω πρωί, ὅπως δὰ πάντα. Γιατὶ ἐκεῖνον τὸν καιρὸ στὴ Ζάκυνθο, πού οἱ ἐκκλησιαστικὲς συνθῆκες ἦταν διαφορετικὲς — μιὰ λιτανεῖα ἐσταυρωμένου τὸ ἀπομεσήμερο τῆς Παρασκευῆς, μιὰ Λιτανεῖα Ἐπιταφίου, μόνο μιὰ, τὴ νύχτα κλπ. — ἡ Ἀνάστασις δὲν γινόταν τὰ μεσάνυχτα τοῦ Σαββάτου. Ἡ ἀθηναϊκὴ αὐτὴ συνήθεια, ἡ σύμφωνη ἄλλωστε μὲ τὸ «τυπικὸν τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας», τοῦ Πατριαρχείου, εἰσῆχθη δέκα χρόνια ἀργότερα (1884) ἀπὸ τὸν Δεσπότη Λάνα. Ὁ προκατόχος του, ὁ Κατράμης, ἔμεινε στὰ πατροπαράδοτα. Κι' ἡ Ἀνάστασις τότε, σ' ὅλες τὶς Ζακυνθινὲς ἐκκλησίαις, γινόταν τὸ πρωὶ τῆς Κυριακῆς, νωρίτερα στὶς «λαϊκές», κι ἀργότερα στὶς «ἀριστοκρατικὲς».

Ἐγὼ μικρὸς πῆγαινα στὴν κοντινὴ μας, στὸν Ἀϊ Γιάννη τῶν Λογοθετῶν, πού ἦταν μᾶλλον ἀριστοκρατικὴ Ἐκκλησία κι οἱ λειτουργίες της ἄρχιζαν πάντα στὶς ὀκτώ, (στὴν ἀκόμη πιὸ ἀριστοκρατικὴ

Φανερωμένη, γειτονική μας κι αυτή, άρχιζαν στίς έννιά). Φοροῦσα τὰ λαμπριάτικα μου, έπαιρνα τή λαμπάδα μου, έχωνα και στην τσέπη μου κι ένα μικρό κουδούνι (θά διήτε τί τὸ ήθελα) κι έτρεχα νά προφτάσω... 'Απ' έξω άπ' τήν εκκλησία, στο « πλάτωμα », και μπροστά στο παλάτι τών Λογοθετῶν, ήταν στημένο τὸ άπλό « τετράποδο » εικονοστάσι. Κι άφού με τὸ « Δεῦτε λάβετε φῶς », ανάβαμε όλοι τίς λαμπάδες μας άπό τή μεγάλη λαμπάδα τοῦ παπᾶ — ήταν ένας ωραίος ψηλός γέρος, με χιονόλευκη γενειάδα — βγαίναμε στο πλάτωμα με τήν εικόνα τής 'Αναστάσεως πού τήν έστηναν στο « τετράποδο ». 'Η τελετή άρχιζε, άκούγαμε τὸ χαρμόσυνο Εὐαγγέλιο και τὸ πρώτο « Χριστός 'Ανέστη », και γυρίζαμε στην εκκλησία, αφήνοντας εκεί έξω τήν εικόνα, γιά νά τήν ασπάζονται οί διαβάτες. Αυτό γινόταν, σ' όλα τὰ « πλατώματα » τής χώρας, όπου ήταν εκκλησία.

Κι άρχιζε ή πασχαλινή λειτουργία, τόσο διαφορετική άπό άλλες. Και πρώτα πρώτα, μετά τὸ « Εὐλόγημένη ἡ Βασιλεία τοῦ Πατρός », παπᾶς και ψάλτες έλεγαν πάλι τὸ « Χριστός 'Ανέστη » είκοσι φορές (και τί ωραία πού τῶλεγαν τότε στη Ζάκυνθο) σέ δυὸ διάφορους ήχους, έναν άργό κι ένα γοργό. 'Επειτα, κάποια στιγμή — τί συγκινητική, τί χριστιανική : — ὁ παπᾶς, με τή λαμπάδα στο χέρι και τὸ Εὐαγγέλιο στο στήθος, έβγαине στην 'Ωραία Πύλη κι όλοι οί άντρες τοῦ εκκλησιασματος πλησίαζαν ένας ένας, ασπάζονταν τὸ Εὐαγγέλιο και τὸ χέρι πού τὸ κρατοῦσε, κι έπειτα έκαναν « Χριστός 'Ανέστη » με τὸν παπᾶ, φιλιόνταν μαζί του στόμα με στόμα. Τὸ φίλι τής 'Αγάπης πού με τόση χαρά τῶδιναν και τῶπαιρναν οί Χριστιανοί ! Και θυμῶμαι, όταν μεγάλωσα ή μάλλον ψήλωσα, κι εγὼ άρκετά, ὥστε ν' άξιωθῶ αὐτὴ τήν τιμή, με τί ευλάβεια και συγκίνησι άγγιξα μόλις τὰ χεῖλη μου στα ιερὰ εκείνα άσπρα γένεια, κοντὰ στο στόμα, πού μοῦ φίλησε τὸ μάγουλο...

'Επειτα ήταν τὸ Εὐαγγέλιο... 'Α, τί τρέλλα γιά μᾶς τὰ παιδιὰ πρὸ πάντων, τὸ Εὐαγγέλιο τής λειτουργίας τοῦ Πάσχα. Με τὸ « Σοφία ὀρθοί άκούσωμεν », βγάξαμε όλοι τὸ κουδούνι μας, άλλοι μικρά, άλλοι μεγάλα, κοντὲς καμπάνες' και μόλις ὁ παπᾶς τελείωνε μιὰ περίοδο — άλλη συνήθεια αὐτὴ — κουδουνίζαμε τρελλά, χτυπούσαμε και τὰ στασίδια , χτυποῦσε συγχρόνως και τὸ καμπαναριὸ τής εκκλησιᾶς: « 'Εν

ἀρχὴ ἦν ὁ λόγος καὶ ὁ Λόγος ἦν πρὸς τὸν Θεὸν καὶ Θεὸς ἦν ὁ λόγος» — ντίν-ντίν-ντίν-ντούγκ-ντούγκ-γκλάν-γκλάν... Κι ἔτσι ὥς τὸ τέλος πού παρακαλοῦσα νὰ μὴν ἔλθῃ ποτέ...

Καὶ κάτι ἄλλο μοῦ ἔκανε ἐντύπωσι ἀπὸ τὴ λειτουργία τοῦ Πάσχα, κι αὐτὸ ἐντελῶς Ζακυνθινό: Ἀφοῦ ἔβγαιναν τ' Ἀγία — ἴσως καὶ μετὰ τὸ Εὐαγγέλιο, δὲν θυμοῦμαι καλὰ — ὁ ἐπίτροπος τῆς ἐκκλησιᾶς, ὁ χοντρὸς καὶ σοβαρὸς Γαρμπούγιος, ἔπαιρνε ἀπ' τὸ παγκάρι τὸ μεγάλο ἀσημένιο δίσκο μὲ τὸ οἰκόσημο* τῶν Λογοθετῶν, ἔρριχνε μέσα μὲ κρότο ἔν' ἀσημένιο τάλληρο, καὶ θροντοφωνοῦσε :

— Τὸ πασχάτικο τοῦ ἱερέως.

Ἔνας νεαρὸς Λογοθέτης, παιδὶ σχεδόν, τὸν ἀκολουθοῦσε στήν περιφορὰ τοῦ δίσκου, κρατῶντας ἕνα χαρτί κι ἕνα χρυσὸ μολυβάκι. Οἱ ἐνορίτες ἔρριχναν τὸ « πασχάτικό » τους — ἄλλος δίφραγκο, ἄλλος τάλληρο, ἄλλος μισὸ ἢ ἕνα ναπολεόνι*. Καὶ κάθε φορὰ ὁ Γαρμπούγιος, γυρίζοντας στὸν ἀκόλουθό του τοῦ ἔλεγε τ' ὄνομα καὶ τὸ ποσόν, πού ἐκεῖνος τὸ ἔγραφε στὸ χαρτί του. Στὸ τέλος πιά τῆς περιφορᾶς ὁ δίσκος ἦταν γεμάτος — ἄλλοι καιροί... ἄλλα πλούτη... — ἀπὸ χρυσὰ κι ἀσημένια νομίσματα. Κι ὁ Γαρμπούγιος τὰ ἔβαλλε μαζί μὲ χαρτί, μέσα σ' ἕνα μαντήλι, ἔμπαινε στὸ ἱερό καὶ παρέδιδε τὸ « πασχάτικο » στὸν ἱερέα.

Ἐγὼ λοιπὸν περισσότερο ἀπὸ τὰ λεπτά, πού λίγο ἤξερα τότε νὰ ἐκτιμῶ — καὶ μήπως ἔμαθα κατόπιν ; — ἐζήλευα τὸ παιδί πού τὰ ἔγραφε. Καὶ φαντασθῆτε πιά τὴ χαρὰ μου καὶ τὸ καμάρι μου, διὰ τὸ ἕνα Πάσχα πού ὁ νεαρὸς Λογοθέτης δὲν ἤρθε στὴ λειτουργία — μοῦ φαίνεται πὼς ἔλειπε στὴν Εὐρώπη — ὁ Γαρμπούγιος πῆρε ἐμένα γιὰ γραμματικό του !...

Αὐτὰ τὸ πρῶί. Τ' ἀπόγεμα καὶ τὸ βράδυ ἄλλα... Ὅπως ἐδῶ, κάθε ἐκκλησία τῇ Μεγάλῃ Παρασκευῇ βγάζει τὸν Ἐπιτάφιό της, ἔτσι τότε στὴ Ζάκυνθο, τὸ ἀπόγεμα τοῦ Πάσχα, κάθε ἐκκλησία ἔβγαζε τὴν Ἀνάστασί της. Λιτάνευε δηλαδὴ στὴν περιοχὴ της τὴν εἰκόνα τῆς Ἀναστάσεως, πού ὥς ἐκεῖνη τὴν ὥρα ἔμενε στὸ « τετράποδο ». Μπροστὰ ἢ πλώρια σημαία — γιατί κάθε ἐκκλησία εἶχε τὴ σημαία της, μὲ ἄλλα χρώματα κι ἄλλες παραστάσεις — πίσω τὸ « κασίτολο » — ἀσημένιος σταυρὸς σὲ ψηλὸ κοντάρι, ὅπου ἦταν κρεμασμένο τὸ χρυσοκέντητο λά-

θαρο τῆς ἐκκλησίας — κατόπιν ἡ εἰκόνα, κάτω ἀπὸ μιὰ κομψὴ οὐρανία — τὸ «μπαλδακίνο» — καὶ κατόπιν οἱ παπᾶδες, οἱ ψαλτάδες καὶ πολὺς ἢ λίγος λαὸς κατὰ τὴν ἐκκλησία καὶ τὴν ἐνορία. Κι' ἡ μεγάλη μου διασκέδασι ἦταν νὰ γυρίζω τὴν πόλι, κρατῶντας τὸ χέρι τοῦ πατέρα μου, καὶ νὰ βλέπω τὶς ἀμέτρητες αὐτὲς μικρὲς λιτανεῖες, ποὺ πολλὲς φορὲς ἀπαντιοῦνταν, διασταυρῶνονταν καὶ — τί παράξενο ! — οἱ ἀνθρώποι, ποὺ ἀκολουθοῦσαν τὴ μιά, ἔκαναν τὸ σταυρὸ τους πρὸς τὴν εἰκόνα... τῆς ἄλλης !

Ἄλλὰ ὅταν μεγάλωσα ἀκόμα, προτιμοῦσα, ἀντὶ νὰ γυρίζω τοὺς δρόμους γιὰ νὰ βλέπω τὶς λιτανεῖες, νὰ πηγαίνω ν' ἀκούω τὸν ἑσπερινὸ (τὴν Ἀγάπη) καὶ ν' ἀκολουθῶ ὕστερα τὶς λιτανεῖες σὰ μεγάλους. Καὶ πῆγαινα πάντα στὴ Φανερωμένη. Ἄλλη ἀπόλαυσι ἐκεῖ, ἀληθινὰ αἰσθητικὴ, καλλιτεχνικὴ. Γιατὶ καθὼς ξέρουν ὅλοι, ἡ Φανερωμένη τῆς Ζακύνθου εἶναι ἓνα θαῦμα ἐκκλησιᾶς. Ἀληθινὰ ἓνας ναὸς «τῆς Δόξης τοῦ Θεοῦ» — ἡ Τέχνη πρῶτα τὸν ἔκανε τέτοιο, ἔπειτα ὁ πλοῦτος — ὅπου οἱ «ἐστῶτες ἐν οὐρανῷ ἐστάναι νομίζουσιν».

Κι ὁ Ἑσπερινὸς τοῦ Πάσχα γινόνταν τότε μ' ὅλη τὴν ἐπισημότητα. Χοροστατοῦσε ὁ Κατραμῆς, ὁ ὠραῖος ἐκεῖνος Δεσπότης ποὺ θάλεγε πὼς ἡ ὠραία ἐκκλησία ἔγινε γι' αὐτόν, κι αὐτὸς γιὰ τὴν ὠραία ἐκκλησία. Ὁ σεβάσμιος ἐφημέριος, ὁ παπᾶ Στουπάθης, μὲ τ' ἀσημένια μαλλιά καὶ γένεια, φοροῦσε τὰ καλύτερά του ἄμφια, ποὺ μόνον ἡ Φανερωμένη τὰ εἶχε τόσο ῥμορφα καὶ τόσο πολυτελῆ. Τὸ ἴδιο καλοντυμένοι κι οἱ ἄλλοι παπᾶδες, καθὼς κι οἱ διάκοι. Διπλὸς χορὸς ἀπ' τοὺς καλύτερους ψαλτάδες τῆς χώρας. Τάξι, εὐκοσμία, ἀκρίβεια σ' ὅλα ἀπερίγραπτη. Καὶ πρὸ πάντων μουσικὴ. Ἄ ! τί μουσικὴ ! Ἀκόμα μοῦ φαίνεται πὼς ἀνατριχιάζω ὅταν ἀκούω τὸ «Τὶς Θεὸς μέγας ὡς ὁ Θεὸς ἡμῶν» ἢ τὸ «Κύριε ἐκέκραξα», στίχους καὶ τροπάρια, ὅπως τὰ ἔψαλλαν οἱ θαυμάσιοι ἐκεῖνοι χοροί. Ἄμ οἱ ἀπαγγελίες ; Θὰ ξεχάσω ποτὲ τὸν προοιμιακὸ ψαλμὸ «Ὡς ἐμεγαλύνθη τὰ ἔργα σου, Κύριε», ὅπως τὸν ἔλεγε ὁ Κατραμῆς, ἢ τὸ «Νῦν ἀπολύεις τὸν δοῦλόν σου, Δέσποτα». ὅπως τὸν ἔλεγεν ὁ παπᾶ-Στουπάθης ;

Ἄλλὰ ἡ ἀποθέωσι ἦταν ἡ εἴσοδος τοῦ Εὐαγγελίου μὲ τὸ «Φῶς Ἰλαρόν». Τί τὰ θέλετε ! αὐτὰ τὰ πράγματα δὲν ξαναγίνονται πιά. Ἐχάθηκαν γιὰ πάντα μὲ τοὺς ἀνθρώπους, τοὺς μεγάλους καλλιτέχνες, ποὺ

τὰ ἔκαναν· Φτιάστε μου σήμερα μιὰ Φανερωμένη, ἂν μπορῆτε, βοῆτέ μου τοὺς ἀρχιτέκτονες, τοὺς ζωγράφους, τοὺς ξυλογλύπτες, τοὺς ἀσημοκαλιστὲς καὶ τοὺς χρυσωτὲς, ποὺ τὴν ἔκαναν, τὴ στόλισαν, φέρτε μου κι ἓναν Κατραμὴ μὲ τὸ 'Επιτελεῖο του νὰ τὴ λειτουργῇ. Καὶ ἡ τελειότερη ἐκκλησιαστικὴ τελετὴ στὴν Ἀθῆνα, δὲ μπορεῖ νὰ συγκριθῇ μὲ μιὰ ξακυνθινὴ τοῦ καιροῦ ἐκείνου.

Ἡ λιτανεῖα τοῦ Ἁγίου Λαζάρου ἔβγαινε τελευταία ἀπ' ὅλες, τὸ δειλινό. Εἶχε μεγάλῃ πομπή, ἔκανε μεγάλο γῦρο, καὶ τὴν ἀκολουθοῦσεν ὅλος ὁ κόσμος. Ἀλλὰ χωρὶς ἐπισημότητα. Εἶχε μᾶλλον λαϊκὸ ἢ παλλαϊκὸ χαρακτήρα. Καὶ στὸ γυρισμό, ἀπ' ἔξω ἀπ' τὴν ἐκκλησίαν, βράδυ πιά, ἔκαιγαν «Φωτιές», πυροτεχνήματα, κι αὐτὰ λαϊκὰ ποὺ τᾶκανε ὅχι ὁ «Φράγκος» — αὐτὸς ἔκανε μόνον τὰ πολυδάπανα καὶ τὰ θαυμάσια, ποὺ καιγόταν στὴν πλατεῖα τοῦ Γεωργίου Α', τὸ βράδυ τοῦ Ἁγίου Κωνσταντίνου — ἀλλὰ κάποιος Παντῆς. Ὁ Α, τί γοῦστο περὶ ἔκανα τὰ πολύκρινα «κᾶστρα» του καὶ τὸν ἀπαραίτητο «Γιούδα» του, τὸ ἀνδρεϊκέλλο ποὺ ξερονῆ ἀπὸ πάνω κι ἀπὸ κάτω, σφυριχτὲς σπίνθες καὶ πολύχρωμες καντηλομένες !...

« Ἡ ζωὴ μου σὰν μυθιστόρημα »

Γρηγόριος Ξενόπουλος

Εἰς Κωνσταντινουπόλιν ἐκ δευτέρου

(Ὁ συγγραφεὺς διηγεῖται τὰ σημαντικώτερα γεγονότα τοῦ βίου του εἰς Σῦρον, ὅπου ἐγεννήθη, εἰς Κωνσταντινουπόλιν καὶ εἰς Ὀδησὸν τῆς Ρωσίας, ὅπου διέμεινε κατὰ περιόδους ἢ οἰκογένειά του καὶ εἰς Λονδὶνον, ὅπου ἐγκατεστάθη ἐπὶ πολλὰ ἔτη).

Ὁ καλὸς μου πάππος ἦλθεν ἐπὶ τοῦ ἀτμοπλοίου πρὸς παραλαβὴν μου καὶ με συνώδευσε μέχρι τῆς οἰκίας του, κειμένης ἐπὶ τοῦ λόφου τοῦ Γαλατᾶ. Δυσκόλως ἀπέκρυψεν ἐκεῖνος τὴν θλίβεράν του ἐντύπωσιν, ὅτε εἶδε τὴν ἐξησθενημένην μορφήν μου, ἀλλ' ἡ μάμμη μου με ὑπεδέχθη με ἑνδείξεις χαρᾶς καὶ εὐθυμίας. Ὑπεκρίνεται ὅτι με ὑπεδέχeto ὅπως καὶ ἡ μήτηρ μου, ὅτε με ἀπεχωρίσθη. Ἀλλ' ὅμως ἐπροδόθη, χωρὶς νὰ τὸ ἔννοησῃ.

Ἀνέβην τὴν κλίμακα στηριζόμενος εἰς τὸν βραχίονά της καὶ βή-

χων. Εἰς τὸ διάζωμα τῆς κλίμακος δεξιόθεν ἦτο ἡ θύρα τῆς τραπεζαρίας, ἀντικρυ δὲ ἐπὶ τοῦ τοίχου καθρέπτης. Προτοῦ στραφῶ, διὰ τὰ εἰσελθὼ εἰς τὴν τραπεζαρίαν, εἶδα εἰς τὸν καθρέπτην τὴν μάμμιν μου, ὀπισθὲν μου. Συσφίγγουσα τὰς χεῖρας ἐπὶ τῶν χειλέων ἐξέφραζε διὰ τοῦ σχήματος αὐτοῦ καὶ διὰ τοῦ βλέμματος τὴν ἀδμημονίαν της. Δὲν ἀπέδειξα ὅτι τὴν παρετήρησα. Ὑπεκρινόμην καὶ ἐγὼ τὸν εὐθυμον. Καὶ ὅμως ἐγνώριζα ὅτι δὲν ἦτο ἀκίνδυνος ἡ ἀσθενεία μου.

Καὶ εἰς τὴν Σύραν κατόπιν, μολοντί ἤμην εἰς πλήρη ἀνάσρῳσιν, ἤμεναν ἀκόμῃ καταφανῇ τὰ σημεῖα τῆς ἀσθενείας. Μίαν ἡμέραν, ἐνῶ ἔβηχα καθ' ὁδόν, ἤκουσα ὀπισθὲν μου ἀγνιοπαιδας χαρακτηρίζοντάς με ὡς φθισικόν. Εἶχα τότε καὶ ἐπὶ ἔτη πολλά διετήρησα τὴν ιδέαν, ὅτι θ' ἀποθάνω νέος.

Εἰς τὸ Λονδῖνον, ὅτε μετὰ τὴν ἡμιπληγίαν τοῦ πατροῦς μου ἔγινα ὁ ἀληθὴς ἀρχηγὸς καὶ τὸ στήριγμα τῆς οἰκογενείας, συναισθανόμενος τὴν ἀνάγκην νὰ ζήσω, παρεκάλεσα τὸν ἱατρὸν μου νὰ μὲ βεβαιώσῃ ἂν ἦτο πιθανὴ ἡ ἐπὶ δέκα ἔτη, ἔστω καὶ πέντε, παράτασις τῆς ὑπάρξεώς μου. Ἀφοῦ μὲ ἐξήτασε μετὰ προσοχῆς, εἶπε μειδιῶν ὅτι δὲν ὑπάρχει λόγος, διὰ νὰ μὴ ζήσω καὶ εἴκοσιν ἔτη ἀκόμῃ. Ἦμην τότε εἰκοσιπενταετής. Ἡ προθεσμία τοῦ ἱατροῦ μου παρῆλθε πρὸ πολλοῦ, ὥστε δὲν διεψεύσθη ἡ προφητεία του. Ἡ ὑγεία μου ἐστερεώθη ἔκτοτε. Ἡ καρδιάς μου, ὡς φαίνεται, ἦτο ἐκ γενετῆς καλὴ καὶ διὰ τοῦτο, ἀφοῦ διήλθα σῶος τὰς πολλὰς ἀσθενείας τῆς παιδικῆς ἡλικίας, ἀπέκτησα ἀνδρωθεὶς τὴν εὐρωστίαν μου. Ἄλλως, δύναμαι νὰ προσθέσω ὅτι ἀπέφυγα πάντοτε τὰς καταχρήσεις, τὰς ὑποσκαπτούσας τὴν ὑγίαν.

Μόνον τῆς ὁράσεως δὲν ἐφείσθη ὅσον ἔπρεπε. Ἄλλ' εἰς τοῦτο πταίει ὁ αὐτὸς ἱατρός. Παρεκτὸς τῆς ἐπιστήμης του, ἦτο ἀγαθὸς ἄνθρωπος, εὐφυής, εὐγενὴς καὶ εὐπροσέγορος *. Παρατηρήσας ἡμέραν τινα τοὺς ὀφθαλμούς μου, μὲ ἠρώτησεν ἂν ἀναγινώσκω τὴν νύκτα εἰς τὴν κλίνην μου, καὶ ἀπηρίθμησεν ὅλας τὰς ὁλοθρίας συνεπείας τῆς τοιαύτης κακῆς συνηθείας, παρακινῶν με νὰ τὴν παραιτήσω. Ἐπειτα, ἐψιθύρισε μυστηριωδῶς :

— Δὲν ἀποκοιμοῦμαι ποτὲ χωρὶς ν' ἀναγνώσω.

Ἐννοεῖται ὅτι ἠκολούθησα τὸ παράδειγμα καὶ ὄχι τὸ δίδαγμα τοῦ ἱατροῦ μου. Τοῦτο συνέτεινε βεβαίως εἰς τὴν ἐξασθένησιν τῶν

ὀφθαλμῶν μου, ἀλλὰ πρὸς τί ἡ ὄρασις, ἐὰν δὲν χρησιμοποιῇται ; Ἐὰν πέρωται νὰ χάσω τὸ φῶς τῶν ὀφθαλμῶν, ὅς ἔχω τοῦλάχιστον τὴν παρηγορίαν διὰ τοὺς ἐχρησιμοποίησα.

* * *

Πρὸς ἀνάρρωσιν ὁ πάππος καὶ ἡ μάμμη μου μετέφεραν εἰς τὴν νῆσον Πρίγκηπον. Ἦτο προχωρημένον τὸ θέρος, ὥστε ὀλίγα οἰκήματα ἔμεναν διαθέσιμα. Εὐτυχῶς μεταξὺ αὐτῶν ἐπροτιμήθη ἡ τελευταία οἰκία τῆς κομποπόλεως, ἐπὶ τῆς ὁδοῦ τῆς ἀγούσης πρὸς τὴν μονὴν τοῦ Ἁγίου Νικολάου. Δὲν ἦτο μεγάλη, οὔτε πολυτελής, ἡ δὲ θέα ἐκ τῶν παραθύρων ὠραία καὶ πρὸς τὸ βουνὸν καὶ πρὸς τὴν θάλασσαν. Ἦτο ἀληθὴς ἐξοχικὴ κατοικία, τὰ πάντα δὲ ἐκεῖ μοῦ ἐφαίνοντο τερπνὰ παραβαλλόμενα πρὸς τὰ θερινὰ ἐνδιατήματα τῆς Ὀδησοῦ.

Τὴν ἀνάρρωσίν μου ἐπετάχυνε ὁ ζωογόνος ἀῆρ τῆς Πριγκήπου, ὅσον καὶ ἡ τρυφερὰ περίθαλψις τῶν γονέων τῆς μητρός μου. Πρὸς τὴν μάμμην μου μετέειχεν ἐξοικειώσει ἡ πολυετής συμβίωσις, ἀλλὰ πρὸς τὸν πάππον μου μετέσυνεεν ἡ ἀμυδρὰ μόνον ἀνάμνησις τῶν θωπειῶν του, ὅτε ἦμιν τετραετὴς εἰς τὴν Σύρον. Ἐκτοτε διέμενε εἰς Ταγανρόκ*, ὁπόθεν ἐπανῆλθεν εἰς Κωνσταντινούπολιν ὀλίγους μῆνας πρὶν τῆς ἀναχωρήσεώς μας εἰς Ὀδησσόν. Τότε, καὶ ἔτι μᾶλλον κατὰ τὴν περίοδον τῆς ἀναρρώσεώς μου εἰς τὴν Πρίγκηπον, τὸν ἐγνώρισα καὶ τὸν ἠγάπησα ἐκ τοῦ πλησίον. Μετέπειτα καὶ ἐκεῖνος. Εἶχε χωριστὴν ἀδυναμίαν πρὸς τὴν μητέρα μου καὶ μετέφερεν εὐκόλως εἰς τὸν πρωτότοκόν της τὴν πρὸς ἐκείνην στοργήν. Ἦτο φύσει γλυκὺς καὶ ἥμερος. Σπανίως ἠγανάκτει· τότε δὲ ἐκοκκίνιζαν αἱ παλάμαι του καὶ ἐπανήρχοντο εἰς τὴν γλῶσσάν του ἐκφράσεις διαλεκτικαὶ τῆς πατρίδος του, ὅχι ὅπως ποτὲ δομεταί. Ἄλλως τὸν πάππον μου καθυσχάζεν ἀμέσως ἢ ἔτι πρᾶστορα σύζυγός του.

Καὶ οἱ δύο δέ, καθὼς καὶ ὁ Μιχαλάκης καὶ ἡ Φρόσω, οἱ παιδικοὶ μου σύντροφοι καὶ συμπαίκτορες, ἐφρόντιζον πῶς νὰ καταστήσουν ὅσον τὸ δυνατόν ὀλιγότερον ἐπαισθητὴν τὴν ἔλλειψιν τῆς μητρός μου. Ἦσαν ὁμόθυμοι ὅτι εἶχα περὶ ἐμὲ ἀληθεῖς γονεῖς καὶ ἀληθεῖς ἀδελφούς. Ἐν τῶν πολυτιμωτέρων ἀγαθῶν τοῦ βίου μου ἦτο ἀνέκαθεν ἡ συνδύουσα τὴν οἰκογένειάν μας ἀγάπη. Ἡ παιδιότης προσκόλλησις εἰς τοὺς ἐκ μητρός συγγενεῖς κατέστησεν ὡς συνήθειαν, ὡς δευτέραν τῶν

τινά φύσιν, τὴν ἐπέκτασιν τῆς στοργῆς μου καὶ εἰς τὰ τέκνα τῶν. Οἱ νεώτεροι, οἱ βαθμηδὸν αὐξήσαντες τὸν οἰκογενειακὸν κύκλον, μὲ ἀποκαλοῦν ἐνίοτε φιλοσυγγενή· φοβοῦμαι δὲ ὅτι τοῦτο ὑποκρύπτει δόσιν εἰρωνείας. Ἀλλὰ δὲν γνωρίζουν οἱ νεώτεροι πῶς καὶ διατὶ ἀνεπτύχθη ἐντὸς τῆς ψυχῆς μου ἡ φιλοσυγγένεια.

* * *

Εἰς τὴν Πρίγκηπον συνεδέσθην διὰ στενῆς φιλίας μετὰ τὸν Ἀπόστολον Θεοδορίδην. Ἦτο ἄλλοτε οἰκοδιδάσκαλος, εἰς τὴν Λιδόρνον, τοῦ ἀποθανόντος μονογενοῦς υἱοῦ τῆς ἀδελφῆς τῆς μάμης μου. Ἐφιλοξενεῖτο καὶ ὁ Ἀπόστολος τότε εἰς τοῦ πάππου μου. Ἦτο κατὰ πολλὰ ἔτη πρεσβύτερός μου, ὡς ἐμαρτύρει καὶ ἡ δασεῖα ὑπόξανθος γενειάς του. Ὑπῆρξεν ὁ πρῶτος, ἀλλ' ὄχι καὶ ὁ τελευταῖος τῶν φίλων μου ἡλικίας διαφόρου τῆς ἰδικῆς μου. Κατὰ τὴν νεότητά μου ἀπέκτησα πολλοὺς φίλους πρεσβυτέρους μου, ἢ καὶ γέροντας. Τώρα δέ, ὅτε ἐγγήρασα, οἱ πλεῖστοι τῶν φίλων μου εἶναι κατὰ πολλὰ ἔτη νεώτεροί μου. Ὅ,τι μὲ εἴλκυεν ἄλλοτε πρὸς τοὺς γηράσαντας, ἴσως ἐλκύει σήμερον καὶ τοὺς νέους πρὸς ἐμὲ ἴσως οἱ τιμῆσαντές με τότε διὰ τῆς φιλίας τῶν ἐνεφοροῦντο τῶν αὐτῶν αἰσθημάτων καθὼς ἐγὼ τώρα πρὸς τοὺς νέους, ὅσους δὲν βαρύνει ἡ πρεσβυτική μου ἡλικία. Ἀγαπῶμεν τὴν νεότητα, καθὼς ἀγαπῶμεν τὴν ἀνοιξιν, ὁ δὲ συγχρωτισμὸς μετὰ νεωτέρων ἰσοδυναμεῖ πρὸς παράτασιν τῆς ζωῆς. Ἐξασφαλίζει τὴν διάρκειαν τῆς μνήμης μας μέχρις οὗ καὶ οἱ ἐπιζῶντες νεώτεροί μας φίλοι γηράσουν.

Ὁ Ἀπόστολος εἶχε γεννηθῇ εἰς Σιάτισταν τῆς Μακεδονίας, καθόσον δὲ ἐνθυμοῦμαι ἐσπούδασεν εἰς Ἀθήνας, εἰς τὸ Ἐθνικὸν Πανεπιστήμιον. Ἦτο εὐγενὴς τὴν ψυχὴν καὶ τὸ ἦθος, φύσει δὲ μελαγχολικός. Ἰσως ὄχι φύσει. Ἡ ἥρεμος εὐθυμία του συχνάκις ἐφαίδρυνε τοὺς περιπάτους μας καὶ τοὺς εἰρηνικοὺς ἀγῶνάς μας εἰς τὸ σφαιριστήριον τοῦ παρὰ τὸν Πλάτανον καφενείου. Ἡ ἔλλειψις ὑγείας καὶ χρημάτων ἦσαν λόγοι ἐπαρκεῖς πρὸς ἐξήγησιν τῆς μελαγχολίας τοῦ Ἀποστόλου. Ἦσθάνετο ὅτι ἠδύνατο νὰ ἐργασθῇ, νὰ γίνῃ χρήσιμος εἰς τὸ ἔθνος καὶ νὰ διαπρέψῃ, εἶχε γνώσεις, φιλομάθειαν, φιλοπονίαν, ἀλλ' ἡ πενία καὶ τὸ φιλόσθενον τὸν ἐδέσμευον. Τὰς μετ' αὐτοῦ σχέσεις δὲν διέκοψεν ὁ ἀποχωρισμὸς μας, ὅτε μετέβη εἰς τὴν Ὁδησσὸν ὡς διδάσκαλος τοῦ

νεωτέρου υἱοῦ τῆς θείας μου. Ἔνεκα λόγων ὑγείας ἀνεχώρησεν ἐκείθεν μετ' ὀλίγα ἔτη. Ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Λιβόρνον, ὁπόθεν μετηνάστευσεν εἰς Τεργέστην.

* * *

Ἐπὶ τέλους ἦλθεν ἐξ Ὀδησοῦ ἡ μήτηρ μου μετὰ τῶν τεσσάρων ἀδελφῶν μου. Ὁ ἀριθμὸς τῶν εἶχεν αὐξήσῃ εἰς Ὀδησὸν διὰ τῆς γεννήσεως κορασίου ὀνομασθέντος Εἰρήνη, πρὸς ἀνάμνησιν τοῦ ὀνόματος τῆς Νίνας, ἀποθανούσης ἀδελφῆς τῆς μητρός μου. Μετ' οὐ πολὺ δὲ παρητήσαμεν καὶ πάλιν τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ ἐπεστρέψαμεν εἰς τὴν Σύραν, μετὰ δέκα καὶ ἐπέκεινα ἐτῶν ἀπουσίαν.

Δὲν γνωρίζω ἂν τὸ μέτρον τοῦτο ἐλήφθη μόνον πρὸς στερέωσιν τῆς ὑγείας μου, διὰ νὰ μὴ διαχειμᾶσω εἰς Κωνσταντινούπολιν, ἢ ἂν συνέτειναν καὶ οἰκονομικοὶ λόγοι. Κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχὴν, αἱ ὑποθέσεις τοῦ πατρός μου εἶχαν λάβει νέαν τροπὴν. Ὁ Νικόλαος Μπαλῆς, ὁ στύλος καὶ ἡ ψυχὴ τῆς ἐμπορικῆς ἐταιρείας, εἰς τὴν ὁποίαν εἶχε προσκολληθῇ ὁ πατήρ μου, ἀπεβίωσεν εἰς Κωνσταντινούπολιν. Συνέπεια τοῦ θανάτου τοῦ ἦτο ἡ διάλυσις καὶ τῆς ἐταιρείας καὶ τοῦ εἰς Ὀδησὸν καταστήματος. Ὁ πατήρ μου ἀπεφάσισε ν' ἀναλάβῃ μόνος τὴν ἐξακολούθησιν τῶν ἐργασιῶν του, μὲ τὰ ἰδικὰ του μέσα καὶ ὑπὸ τὴν ἀτομικὴν του ἐπωνυμίαν.

Ὅποια ἦσαν τότε τὰ χρηματικά του μέσα, ἀγνοῶ. Μεγάλα βεβαίως δὲν ἦσαν. Ἀγνοῶ ἐπίσης ἂν ὁ πατήρ μου εἶχε τὰ πρὸς ἀπόκτησιν πλούτου ἀπαιτούμενα προσόντα. Ἦτο συνετός, φίλεργος, φιλότιμος· ἀλλὰ ταῦτα μόνον δὲν ἀρκοῦν πρὸς ἐπιτυχίαν εἰς τὸ ἐμπορικὸν στάδιον. Δὲν ἀπέθανε πλούσιος. Ἀλλὰ βεβαίως δὲν ἔχω παράπονον ὅτι δὲν ἀφῆκε μεγάλην κληρονομίαν. Ἀφῆκεν ἄσπιλον τὸ ἔντιμον ὄνομα, τὸ ὁποῖον παρέλαβεν ἐξ ἐναρέτων γονέων καὶ μετέδωκεν ἄθικτον εἰς τὰ τέκνα του τὴν παράδοσιν ἐντίμου παρελθόντος. Ἄλλως, ἂν δὲν κατώρθωσε ν' ἀνυψωθῇ εἰς περιωπὴν πλούτου, οὐδέποτε ὁμως εἰσῆλθεν εἰς τὸν οἶκόν του ἡ στέρησις. Ἐν μέσῳ τῶν δυσχερειῶν, ὅσας εἶχε ν' ἀντιμετωπίσῃ, εἰργάσθη ἐπιμόνως καὶ ἠδυνήθη νὰ ἐξασφαλίσῃ εἰς τὴν οἰκογένειάν του ἄνεσιν ἀξιοπρεπῆ. Ἐξ ἀνάγκης, ἴσως καὶ φύσει, φειδωλός, οὐδέποτε ὁμως ἀνεδείχθη γλίσχρος περὶ τὰ τοῦ ζῆν, ἔτι δὲ ὀλιγώτερον εἰς τὰ ἀφορῶντα εἰς τὴν ἀνατροφὴν καὶ παιδείαν τῶν τέκνων του. Διὰ τῆς ἀόκνου φιλοπονίας του ἀπέκτησε, καὶ ἀπολέσας ἀνέ-

κτησε και διετήρησε τὰ μέσα υλικῆς ανεξαρτησίας, ἄνευ ἐπιδείξεως, ἀλλ' ἀναλόγως πάντοτε τῆς κοινωνικῆς τάξεως καὶ αὐτοῦ καὶ τῆς συζύγου του.

Ἐνθυμοῦμαι πάντοτε μετὰ θαυμασμοῦ, — θαυμασμοῦ μετέχοντος καὶ ἐντροπῆς τινος, διότι δὲν ἠδυνήθην ποτὲ νὰ μιμηθῶ τὸ παράδειγμα του, — ἐνθυμοῦμαι ὅτι, ἐνόσω ἐμέναμεν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ἐσηκώνετο πρὸ τῆς ἀνατολῆς τοῦ ἡλίου, ἐν καιρῷ χειμῶνος, καὶ μετέβαινε πεζὸς εἰς τὸ γραφεῖον του, κείμενον μακρὰν τῆς οἰκίας μας, εἰς τὴν ἀπέναντι πλευρὰν τοῦ Κερατίου κόλπου (εἰς τὸ λεγόμενον χάνι τῆς Βαλιδῆς). Καὶ πάλιν πεζὸς ἐπανήρχετο τὸ ἐσπέρας. Οἱ κόποι του ἦσαν ἴσως ἄξιοι μεγαλυτέρας ἀμοιβῆς. Ἀλλ' εἰς τὰ τοῦ βίου ἀσφαλείς τε καὶ φρονιμωτέρας ἢ σύγκρισις ὅχι πρὸς τοὺς ὀλίγους ὀλβιωτέρους, * ἀλλὰ πρὸς τοὺς πολλοὺς ἀτυχεστέρους. Ἐκ τῆς τοιαύτης συγκρίσεως πείθεται τις εὐκολώτερον περὶ τῆς ἀληθείας τοῦ εὐαγγελικοῦ ρητοῦ: «Μακάριοι οἱ ἐν τῷ ὀλίγῳ ἀναπαυόμενοι».

« Ἡ Ζωή μου »

Δημήτριος Βικέλας

ΑΠΟΧΩΡΙΣΜΟΣ

Η ΜΑΝΝΑ

— Φουρτούνιασεν ἡ θάλασσα καὶ βουρκοθήκαν τὰ βουνά.

Εἶναι βουδὰ τ' ἀηδόνια μας καὶ τὰ οὐράνια σκοτεινὰ

κι' ἡ δόλια μου ματιὰ θολή.

— Παιδί μου, ὦρα σου καλή.

Εἴν' ἡ καρδιά μου κρύσταλλο καὶ τὸ κορμί μου παγωνιά,

σαλεύει ὁ νοῦς μου, σὰ δεντρί, πὺν στέκει ἀντίκρυ στὴ χιονιά
καὶ εἶναι ξέβαθο πολύ.

— Παιδί μου, ὦρα σου καλή !

Βουτίζει τὸ κεφάλι μου, σὰν τοῦ χειμάρρου τὴ βοή !

Ξεράθηκαν τὰ χεῖλη μου καὶ μοῦ ἐκόπηκ' ἡ πνοή

σ' αὐτὸ τὸ ὕστερο φίλι.

— Παιδί μου, ὦρα σου καλή !

Νὰ σὲ παιδέψ' ὁ πλάστης μου, καταραμένη ξενιτιά !
 Μᾶς παίρνεις τὰ παιδάκια μας καὶ μᾶς ἀφήνεις στὴ φωτιά
 καὶ πίνουμε τόση χολή,
 ὅταν τοὺς λέμε « ὦρα καλή » !

ΤΟ ΠΑΙΔΙ

— Φυσᾷ βοριᾶς, φυσᾷ θρακιᾶς, γεννιέται μπόρα φοβερή,
 μέ παίρνουν, μάννα, σὰ φτερό, σὰν πεταλούδα τρυφερή
 καὶ δὲν μπορῶ νὰ κρατηθῶ.
 Μάννα, μὴν κλαῖς, θὰ ξαναρθῶ.

Βογγοῦν τοῦ κόσμου τὰ στοιχεῖα, σηκώνουν κῆμα βροντερό
 θαρρεῖς ἀνάλειωσεν ἡ γῆ καὶ τρέχ' ἡ στράτα, σὰ νερό
 καὶ ἐγὼ τὰ κύματ' ἀλλουθῶ.
 — Μάννα, μὴν κλαῖς, θὰ ξαναρθῶ.

Ὅσες γλυκάδες καὶ χαρὲς μᾶς περιχύνει ὁ ἐρχομός,
 τόσες πικράδες καὶ χολὲς μᾶς δίνει ὁ μαῦρος χωρισμός !
 ὦχ ! ἃς μπορούσα νὰ σταθῶ...
 — Μάννα, μὴν κλαῖς, θὰ ξαναρθῶ.

Πλάκωσε γύρω καταχνιά κι ἦρθε στὰ χεῖλή μου ἡ ψυχὴ.
 Δῶσ' μου τὴν ἄγια σου δεξιὰ, δῶσ' μου συντροφισσαν εὐχὴ
 νὰ μὲ φυλάγῃ, μὴ χαθῶ.
 — Μάννα, μὴν κλαῖς, θὰ ξαναρθῶ.

« Ποιήματα »

Γεώργιος Βιζυηνός
 Γ' ΑΓΝΑΝΤΕΜΑ

Ἐπάνω εἰς τὸν βράχον τῆς ἐρήμου ἀκτῆς, ἀπὸ παλαιούς λησμο-
 νημένους χρόνους εὐρίσκετο κτισμένον τὸ ἐξωκκλήσι τῆς Παναγίας
 τῆς Κατευοδώρας. Ὅλον τὸν χειμῶνα παπᾶς δὲν ἤρχετο νὰ λειτουρ-
 γήσῃ. Ὁ βοριᾶς μαίνεται καὶ βρυχᾶται ἀνὰ τὸ πέλαγος τὸ ἀπλωμένον

μαυρογάλανον και βαθύ, τὸ κύμα λυσσᾷ και ἀφρίζει ἐναντίον τοῦ βράχου. Καὶ ὁ βράχος ὑψώνει τὴν πλάτην του γίγας ἀκλόνητος! στοιχειὸ ριζωμένον βαθιὰ εἰς τὴν γῆν, καὶ τὸ ἐρημοκλήσι λευκὸν και γλαρόν,* ὡς φωλεὰ θαλασσοαετοῦ/ στεφανώνει τὴν κορυφὴν του.

Ὅλον τὸν χρόνον πατᾶς δὲν ἐφαίνετο και καλόγηρος δὲν ἤρχετο νὰ δοξολογήσῃ. Μόνον τὴν ἡμέραν τῶν Φώτων κατέβαιναν ἀπὸ τοῦ ὕψους τοῦ βραχέδους βουνοῦ, ἀπὸ τὸ λευκὸν μοναστηράκι τοῦ Ἀγίου Χαραλάμπους, σεβάσμιος, μὲ περυγίζοντα κάτασπρα μαλλιά και κυματίζοντα βαθιὰ γένεια, ἕνας γέρον ἱερεὺς «ὡς νεοσσὸς τῆς ἄνω καλλιᾶς* τῶν Ἀγγέλων», διὰ νὰ λειτουργήσῃ τὸ παλαιὸν λησμονημένον ἐρημοκλήσι. Ἐκεῖ ἤρχοντο τρεῖς τέσσαρες βοσκοί, βουνήσιοι, ἀλειτούργητοι, ἤρχοντο μὲ τίς φαμίλιες τῶν τίς ἀνέβγαλτες και ἄπραχτες, μὲ τὰ βοσκοπούλα τῶν τ' ἀχτένιστα και ἄνηπτα, ποὺ δὲν ἤξευραν νὰ κάμουν τὸν σταυρὸν τῶν, διὰ ν' ἀγιασθοῦν και νὰ λειτουργήσουν ἐκεῖ και εἰς τὴν ἀπόλυσιν τῆς λειτουργίας ὁ γηραιὸς πατᾶς μὲ τοὺς περυγίζοντας βοστρύχους* εἰς τὸ φύσημα τοῦ βορρᾶ, και τὴν βαθεῖαν κυμανομένην γενειάδα, κατέβαινε κάτω εἰς τὸν μέγαν ἀπλωτὸν αἰγιαλόν, ἀνάμεσα εἰς ἀγρίους, θαλασσοπλήκτους* βράχους, διὰ νὰ φωτίσῃ και ἀγιάσῃ τ' ἀφώτιστα κύματα.

Τὸν ἄλλον καιρὸν ἤρχοντο, συνήθως κατὰ τὴν ἀνοιξιν, γυναῖκες ναυτικῶν και θυγατέρες, κάτω ἀπὸ τὴν χώραν, μὲ σκοπὸν ν' ἀνάψουν τὰ κανδήλια και νὰ παρακαλέσουν τὴν Παναγίαν τὴν Κατευδοῶτραν νὰ ὀδηγήσῃ και κατευδώσῃ τοὺς θαλασσοδαρμένους συζύγους και τοὺς πατέρας τῶν. Ὡραῖες κοπέλλες ἤρχοντο νὰ ἱκετεύσουν διὰ τὰ ἀδελφάνια τῶν, ποὺ ἐθαλασσοπνίγοντο δι' αὐτάς, διὰ νὰ τὲς φέρουν προικιὰ ἀπὸ τὴν Πόλιν, στολίδια ἀπὸ τὴν Βενετίαν, κειμήλια ἀπὸ τὴν Ἀλεξάνδρειαν. Νεαραὶ γυναῖκες ρεμβάζουσαι και μητέρες συλλογισμέναι ἤρχοντο νὰ καθίσουν και ἀγναντεύσουν.

Ἄμα εἶχαν φωτισθῇ τὰ νερά, ἢ ὀψιμώτερα, ἀφοῦ εἶχαν περάσει και αἱ Ἀπόκρεω συνήθως περὶ τὴν δευτέραν ἐβδομάδα τῶν νηστειῶν, ἀφοῦ εἶχαν γευθῇ πλέον ἀχινούς και στρεῖδια ἀρκετά, οἱ ναυτικοὶ μας ἐπέβαιναν εἰς τὰ βόικια, εἰς τὰς σκούνας τῶν και ἐμίσειαν** ἐπὶ γαῖαν νὰ ταξιδεύσουν. Τὸν καιρὸν ἐκεῖνον καράβια και γολέττες* «ἔδεναν» μεσοῦντος τοῦ φθινοπώρου. Οἱ θαλασσινοὶ μας ἀγαποῦσαν πολὺ

τῆς ἐστίας τὴν θαλπωρὴν, τὸν καπνὸν τοῦ μελάθρου. Καὶ ὅταν ἐπα-
νήρχετο ἡ ἀνοιξὶς εἰς τὴν γῆν, αὐτοὶ τότε ἐπέστρεφον εἰς τὴν θά-
λασσαν.

Ἐσηκόνοντο εἰς τὰ πανιὰ τὰ αἰμωδιασμένα καὶ ναρκωμένα σκά-
φη ἀνὰ δύο ἢ τρία τὴν αὐτὴν ἡμέραν καὶ ἡ σκούνα ἔφερενε βόλτες εἰς
τὸν λιμένα, ἐὰν ἦτο ἐνάντιος ἢ καὶ οὐριος*, ἀν ἦτο, ὁ ἄνεμος. Ἡ βάρκα
ἐπερίμενε διπλωρομένη ἔξω εἰς τὴν προκυμαίαν. Ὁ καπετάνιος δὲν
ἐτελείωνε τοὺς ἀποχαιρετισμοὺς εἰς τὴν οἰκίαν καὶ ὁ λοστρόμος ἐμά-
κρυνε τὶς μπενετάδες* εἰς τὰ καπηλεῖα. Καὶ ἡ βάρκα ἐπερίμενε. Καὶ ὁ
μοῦτσος ἔχασκεν ἐπάνω εἰς τὸ κεφαλόσκαλον. Καὶ ὁ νεαρὸς ναύτης, ὁ
ὁποῖος εἶχεν ἔλθει μὲ τὸν μοῦτσον τώρα εἰς τὴν σκούναν, * ποῦ ἦτο εἰς
τὰ πανιά, ἐγίνετο ἄφαντος. Δύο ἄλλοι σύντροφοι, περασμένοι εἰς τὰ
χαρτιά, ἔλειπαν. Κανεῖς δὲν ἤξευρε ποῦ ἦσαν. Καὶ μέσα εἰς τὸ πλοῖον,
ποῦ ἔφερε βόλτες-βόλτες καὶ ἐστρέφετο ὡς δεμένον περὶ κέντρον ἀόρα-
τον — τὸ κέντρον ἦτο μέσα εἰς τὰς καρδίας καὶ εἰς τὰς ἐστίας τῶν
ναυτικῶν — ἄλλος δὲν ἦτο εἰμὴ ὁ πηδαλιούχος, ὁ μάγειρος καὶ ἓνας ἐπι-
βάτης, ξένος καὶ ἔρημος, εἰς τὸν ὁποῖον εἶχαν εἰπῇ :

— Τώρα, στὴ στιγμῇ, νὰ τώρα-τώρα θὰ φύγωμε.

Καὶ εἶχε μαρκάρει ὁ ἄνθρωπος ἀπὸ δώδεκα ὥρας πρὶν. Ὁ
πλοίαρχος ἔπρεπε νὰ βάλλῃ ἐμπρὸς τὴν καπετάνισσα· αὕτῃ ὤφειλε νὰ
προπορευθῇ, ἐπειδὴ ἦτο τυχερή, βέβαια· καὶ ἔτσι ἀπεφάσιζε νὰ μαρκά-
ρῃ. Τέλος ἐσυμμαζεύετο ὁ λοστρόμος, ἀνεκαλύπτοντο οἱ δύο ἀπόντες
σύντροφοι, ἐξεκολλοῦσεν ὁ πλοίαρχος, ἔπεφταν τρομπόνια ἀρκετά, ἐψα-
λίδιζαν τὶς βόλτες ταχύτερα, συντομώτερα, ὥς νὰ ἐσφίγγοντο διὰ νὰ
κόψουν τὴν ἀόρατον ἐκείνην κλωστήν, τὸ λεπτὸν ἰσχυρὸν νῆμα, ὡς μίαν
τρίχα, καὶ τὸ σκάφος ἔβαλλε πλώρην πρὸς βορρᾶν.

Τὴν ἡμέραν ἐκείνην καὶ τὰς ἄλλας ἡμέρας τῆς ἀρχῆς τοῦ ἔαρος,
καραβάνια γυναικῶν, ἀσκέρια, ἀνεῖρπον, ἀνέβαινον, ἀνήρχοντο ἐπάνω
εἰς τὴν ρεμματιὰν τὸν ἐλικοειδῆ δρομίσκον, ὁ ὁποῖος διαχαράσσεται
ἀνὰ τοὺς λόφους τοὺς τερπνοὺς μὲ τὰς χιλιάδας τῶν ἐλαιοδένδρων καὶ
τὸν δειθαλῇ πρασινόφαιον στολισμὸν τῆς μεγάλῃς κοιλάδος μὲ τὰς ρά-
χεις. Ἐπάνω εἰς τὸν βράχον τῆς ἐρήμου βορεινῆς ἀκτῆς, πλησίον εἰς
τὸ λησμονημένον παρεκκλήσι τῆς Παναγίας τῆς Κατευοδώτρας, ἐκεῖ

ἐγίνετο τὸ μάζεμμα τῶν γυναικῶν, ἡ σύναξις ἡ μεγάλη.

Τότε ἔλαμπον μὲ μεγάλες φωτιὲς τὰ κανδήλια τῆς Παναγίας τῆς Κατευδώτρας. Ἡ γραῖα Μαλαμίτσα, ἡ κλησάρισσα τοῦ Ἀγίου Νικολάου, ἔβαλλε τίς φωνές· ἔκανε τὸν κακὸ... ἐμάλωνε μὲ ὅλες τίς γυναῖκες. Αὐτὴ ἐπῆρε τὸ καλαθάκι της, τὴν ρόκαν της, τ' ἀδράχτι της, καὶ ἦλθεν ἐπίτηδες, κατὰ παραγγελίαν τοῦ κυρ-Ἀγγελῆ, τοῦ ἐπιτρόπου...διὰ νὰ μαλώσῃ τίς εὐλαθητικὲς νὰ μὴ τὸ παρακάνουν καὶ χύνουν λάδια καὶ λαδώνουν τὸ ἔδαφος τοῦ ναοῦ. Τοῦ κάκου, κανεῖς δὲν τὴν ἤκουεν.

Οἱ ὁρμαθοὶ τῶν γυναικῶν, ομάδες-ομάδες, συγγενολόγι, διεσπεύροντο εἰς μικροὺς ὄχθους, εἰς πτυχὰς τοῦ βράχου, ἀνάμεσα εἰς θάμνους καὶ χαμόκλαδα, εἰς μέρη ὑψηλὰ καὶ εἰς μέρη ὑπὸ νῆμα. Ὁχοχοντο μὲ τὰ καλαθάκια τους, μὲ τὰ μαχαιριδιὰ τους, διότι πολλοὶ ἐξ αὐτῶν ἠσχολοῦντο νὰ βγάλουν ἀγριολάχανα — μὲ τὰ προγεύματά τους τὰ σαρακοσιανὰ. Καὶ ἀφοῦ εἶχαν ἀνάψει τὰς κανδήλας, ἀφοῦ εἶχαν κάνει μετάνοιες πολλές, στρωτές, κι εἶχαν κολλήσει ἀφιερῶματα εἰς τὴν εἰκόνα, κι' εἶχαν χορτάσει τ' αὐτιά τους ἀπὸ τὰς νουθεσίας τῆς γοῖα-Μαλαμίτσας, ἔστρωνοντο ἐκεῖ εἰς τὴν δροσερὰν χλόην/κι ἀγνάντευαν κατὰ τὸ πέλαγος.

Τὰ θοσκοπούλα, τ' ἄγρια, τ' ἀχτένιστα κι ἀπλοῖκά, ποὺ τίς ἔβλεπαν ἀπὸ μακρὰν σὰν σκιασμένα, ἀποροῦσαν κι ἔλεγαν :

— Κοίτα τίς ! στὰ μάτια ἔκαμαν.

Ὡς τόσον αἱ γυναῖκες τῶν θαλασσινῶν ἀγνάντευαν. Ἴδον τὸ θορίκι τοῦ καπετὰν Λημιτέρου τοῦ Λημνιοῦ, εἶχε σηκωθῇ εἰς τὰ πανιά ἀργὰ τὴν νύκτα· μὲ τὸ ἀπόγειο τῆς νυκτὸς ἤρρε τὸ ρέμμα καὶ ἀπεμακρύνθη κι ἐχώνεψε.

— Κατευόδιο καλὸ ! Ἡ προσευχὴ τῶν μικρῶν παιδιῶν του ἄς εἶναι ὡς πνοὴ στὰ πανιά, στὰ ξάρτια τοῦ καραβιοῦ σας. Στὸ καλὸ ! Στὸ καλὸ !

Ἴδον τὸ καράβι τοῦ καπετὰν Σταμάτη τοῦ Σύρραχου. Ὑπερήφανα, καμαρωμένα, ἀδελφωμένα τὰ δυό, αὐτὸ κι ὁ πλοίαρχός του, πάνε νὰ μᾶς φέρουν καλά, νὰ μᾶς φέρουν στολίδια !

— Στὸ καλὸ, πουλί μου, στὸ καλὸ !...

Ἴδον καὶ ἡ γολέττα τοῦ καπετὰν Μανώλη τοῦ Χατζηχάνου.

— Ἡ ψυχὴ μου, ἡ πνοὴ μου νὰ εἶναι πάντα στὰ πανιά σου (ὡς ἀν-

πάδα τοῦ Ἐπιταφίου) νὰ διώχνῃ τὰ μαῦρα τελώνια*, πρὶν προφθάσουν νὰ κατακαθίσουν στὰ πανιά σου.

— Σύρε, πουλί μου, στὸ καλὸ καὶ στὴν καλὴ τὴν ὥρα ! Στὸ καλὸ !

Νὰ κι ἡ σκούνα τοῦ καπετὰν Ἀποστόλη, τοῦ Βιλενδῆ, καινούριος σκαρί. Ἔπεσε πολὺ γιολό, δὲν τὴν εὔρε καλὰ τὸ ἀπόγειο κι ἄργησε. Διακρίνεται τὸ πλήρωμα, οἱ ἄνθρωποι σὰν ψύλλοι, ποὺ πηδοῦν.

— Δούλενέ τα, καπετάνιο μου ! Ἡ Παναγιὰ μπροστά σας ! Στὸ καλὸ ! Στὸ καλὸ !

Ἡ Παναγιὰ μπροστά σας ! Στὸ καλὸ ! Στὸ καλὸ !

Ἄ Ὁ ἥλιος ἐχαμήλωσε κατὰ τὸ βουνόν, τὰ πρῶτα πλοῖα εἶχαν γίνε ἀφαντα πρὸ ὥρας καὶ ἡ τελευταία γολέττα μικρὸν κατὰ μικρὸν ἐχώνευεν εἰς τὸ μέγα πέλαγος. Τὰ συγγενολόγια καὶ τὰ φουσσᾶτα τῶν γυναικῶν, μὲ τὰ καλαθάκια καὶ τὰ μαχαιράκια τους, διεσπάρησαν ἀνὰ τοὺς λόφους, κι ἔβγαζαν καυκαλήθρες καὶ μυρόνια. Σιγὰ-σιγὰ κατέβη ὁ ἥλιος εἰς τὸ βουνὸ καὶ αὐταὶ κατήλθον εἰς τὴν πόλιν.

Ἡ νυκτερινὴ αὔρα ἐσύριζεν εἰς τὰ δένδρα καὶ οἱ λογισμοὶ τῶν γυναικῶν ἐπετοῦσαν μαζί της, κι ἔστελλαν πολλὰς εὐχὰς εἰς τὰ κατάγια, εἰς τὰ πανιά καὶ εἰς τὰ ἐξάρτια τῶν καραβιῶν. Καὶ βαθιὰ εἰς τὴν σιωπὴν τῆς νυκτός, τίποτε ἄλλο δὲν ἤκουετο, εἰμὴ τὸ λάλημα τοῦ νυκτερινοῦ πουλιοῦ καὶ τὸ ᾄσμα μιᾶς τελευταίας συντροφιάς ναυτικῶν, μελλόντων ν' ἀναχωρήσουν αὔριον :

— Σύρε, πουλί μου, στὸ καλὸ καὶ στὴν καλὴ τὴν ὥρα !

« Πρωτοχρονιάτικα διηγήματα »

Ἄλ. Παπαδιαμάντης

ΠΑΣΧΑΛΙΝΗ ΑΝΑΜΝΗΣΙΣ

Μὲ ἰδιαιτέραν βέβαια εὐχαρίστησιν θ' ἀκούετε, ὅσοι σὺννάξετε κατ' αὐτὰς εἰς τὴν ἐκκλησίαν, τὸ ὥραϊον ἐκεῖνο τροπάριον, τὸ ὁποῖον ψάλλεται εἰς τὸ « ἐξαίρετως », ἐπὶ πολλὰς, μετὰ τὸ Πάσχα, λειτουργίας :

Μαγδαληνὴ Μαρία
τοῦ τάφου προελθοῦσα

καὶ τὸν Χριστὸν ἰδοῦσα,
ὥς κηπουρὸν ἠρώτα:
«Κύριε, ποῦ τὸ σῶμα
τοῦ Ἰησοῦ μου ἐτέθη;
Καὶ παρ' αὐτοῦ ἀκούει:
Μαρία, μὴ μοῦ ἅπτου!»

Ἐνθυμοῦμαι ἀκόμη τὴν ἐντύπωσιν, ποῦ μοῦ ἔκαμινεν, ὅταν ἤμουν παιδί. Τὸ ἄκουα συνήθως εἰς ἓν ἐξοχικὸν ἐκκλησιάκι τῆς πατρίδος μου, ὅπου τὰς Κυριακάς τῆς ἀνοίξεως, λίαν πρωΐ, ὅπως αἱ Μυροφόροι, ἐπήγαινα μὲ τὸν πατέρα μου. Ὁ ψάλτης εἶχε γλυκυτάτην φωνὴν ὑψιφώνου, καὶ εἰς τὸ τροπάριον αὐτὸ ἐξήντλει ὅλην του τὴν τέχνην, τὴν προσπάθειαν καὶ τὴν τρυφερότητα. Ἐμπορῶ μάλιστα νὰ εἶπω, ὅτι ψάλλον παρίστανεν, ὅπως οἱ μεγάλοι καλλιτέχναι τοῦ ἄσματος.

Ἐξαφνα, εἰς τὸ «Κύριε, ποῦ τὸ σῶμα τοῦ Ἰησοῦ μου ἐτέθη;» διέκρινες ὅλα τὰ αἰσθήματα, ἀπὸ τὰ ὁποῖα θὰ κατείχετο τὴν στιγμὴν ἐκείνην ἡ ἐρωτῶσα Μυροφόρος, τὴν ἀγωνίαν τῆς, τὴν θλίψιν τῆς, τὴν ἀγάπην τῆς πρὸς τὸν νεκρὸν Διδάσκαλον, ἀκόμη καὶ τὴν κούρασίν τῆς. Ἐπειτα ἀναπαρίστατο ἡ μετ' ἀγάπης καὶ γλυκύτητος αὐστηρά, ἡ πλήρης μυστηρίου ἀπάντησις τοῦ Διδασκάλου: «Μαρία, μὴ μοῦ ἅπτου!»

Καὶ τέλος τὸ ἐξαφνικὸν καὶ ὑπέροχον ἐκεῖνο ἀλέγχρο:

«ὦ, θείας, ὦ, φύλης, ὦ, γλυκυτάτης σου φωνῆς!»

μὲ τὸ ὁποῖον ὁ ψάλτης κατῴρεθον νὰ μεταδίδῃ ὅλην τὴν χαρὰν, τὴν ἐκπλήξιν, τὴν ἔκστασιν*, τὸ δέος* τῆς Μυροφόρου πρὸ τοῦ θαύματος, τὸ ὁποῖον ἔδλεπε...

Τί ἐντύπωσις!...

Ἀπὸ τὴν ἀνοικτὴν θύραν τοῦ ἐξωκκλησίου, ἀντίκρου μου, ἐφαίνετο ἡ μεγάλη ἐξοχή. Κάμπος πράσινος, δένδρα ἀνθισμένα, λοφίσκοι, καὶ πέρα, κυανᾷ δουνά... Ἐμπρὸς-ἐμπρὸς ἓνας κήπος θαυμασίως στολισμένος ἀπὸ τὴν ἀνοιξιν. Μοῦ ἐφαίνετο ὅτι ἦτο ὁ κήπος τοῦ Ἰωσήφ, ὅτι κάπου ἐκεῖ θὰ εὗρίσκετο τὸ κενὸν τώρα μνημεῖον τοῦ Κυρίου... Καί, ἀκούων τοὺς γλυκεῖς στίχους μὲ τὴν γλυκεῖαν ὑποβλητικὴν μελωδίαν, —καὶ δὲν φαντάζεσθε τί ὥραϊα ποῦ ψάλλεται αὐτὸ τὸ τροπάριον εἰς τὴν πατρίδα μου! — ἀνέπλαιττα μὲ τὴν παιδικὴν μου φαντασίαν ὅλην τὴν σκηνὴν τῆς ὑπερφυσικῆς συναντήσεως.

Ἔβλεπα τὸν ἄνθρωπον, τὸν ὅποιον ἡ Μαρία ἐξέλαβεν ὡς κηπουρὸν, σκυμμένον ἐκεῖ κάπου, στρέφοντα τὰ νῶτα, ὁσφραινόμενον ἴσως ἐν δροσόρρυτον* αὐγινὸν τριαντάφυλλον... Ἐφантаζόμενοι ὅτι ἡ Μαρία, φορτωμένη μὲ ἄνθη καὶ ἀρώματα διὰ τὸν τάφον, τὸν πλησιάζει, τὸν ἐρωτᾷ καὶ συγχρόνως μὲ τὴν ἐρώτησιν τὸν ἐγγίζει, τὸν κυτᾷ οἰκείως εἰς τὸν ὦμον... Ἀμέσως ἐκεῖνος στρέφεται, σηκώνεται, ὀπισθοχωρεῖ ὀλίγα βήματα, προβάλλει τὰ χέρια :

— Μαρία ! μὴ μ' ἐγγίζεις !...

Καὶ παρουσιάζει συγχρόνως τὸ πρόσωπόν του πρὸς τὴν γυναῖκα, ἥρεμον καὶ αὐστηρόν, χωρὶς μεϊδιάμα, ἀλλὰ πάγκαλον, θεῖον, μὲ τὴν λάμψιν, μὲ τὴν αἴγλην ἑνὸς Θεοῦ... Ἡ Μαρία ἀφήνει νὰ τῆς πέσουν τὰ ἄνθη καὶ τὰ δοχεῖα τοῦ μύρου. Ἀνεγνώρισε τὴν φωνήν, ἀνεγνώρισε τὸ πρόσωπον... Ὁ δὴθεν κηπουρὸς, ὁ περιπλανώμενος εἰς τὸν πρωινὸν ἀνοιξιάτικον κῆπον, εἶναι Ἐκεῖνος, εἶναι ὁ Διδάσκαλος, τὸν ὅποιον προχθὲς εἶδεν ἐσταυρωμένον, χθὲς νεκρόν, καὶ σήμερον ἐπαναβλέπει ζῶντα ! Ποῖον θάμβος καὶ ποῖα χαρὰ !

Ὡ, αὐτὸ τὸ τροπάριον μὲ τὴν ἀναπαράστασιν τῆς ἐκκλητικῆς σκηῆς εἰς τὸν κῆπον, μοῦ ἔδιδε τότε ὅλην τὴν ιδέαν τοῦ θαύματος καὶ ὅλην τὴν χαρὰν τῆς Ἀναστάσεως. Περισσότερον ἀπὸ κάθε τι ἄλλο, ποὺ ἤκουσα εἰς τὴν ἐκκλησίαν τὸ Πάσχα καὶ κατόπιν... Διότι αὐτό, φαίνεται, εἶχε τὴν μεγαλυτέραν ὑποβολήν, καὶ μ' ἔκανε νὰ βλέπω, μαζὶ μὲ τὴν Μαρίαν, τὸν ἀναστάντα Χριστόν.

Καὶ σήμερον ἀκόμη, τὸ Πάσχα, αὐτὴ ἡ παιδικὴ ἀνάμνησις, περισσότερον ἀπὸ κάθε ἄλλην, μοῦ δίδει ὅλην τὴν ιδέαν τοῦ θαύματος καὶ ὅλην τὴν χαρὰν τῆς Ἀναστάσεως.

Περιοδικὸν « Διάπλασις »

Γρηγ. Ξενόπουλος

ΝΟΣΤΙΜΟΝ ΗΜΑΡ

Ἐφύγα σχεδὸν παιδί καὶ ξαναγυρίζω σχεδὸν γέρος. Δεκατέσσερα δόλακερα χρόνια ἡ κακὴ μου μοῖρα μ' ἐκράτησε δεμένο στὴν ξενιτιά, πότε μὲ δυστυχίες ἀφάνταστες, πότε καὶ μ' εὐτυχίες πλανερές... Εὐτυχίες καὶ δυστυχίες τὸ ἴδιο μ' ἄλυσόδεναν καὶ μ' ἐστεροῦσαν τὴ μεγάλην

εὐτυχία τῆς Πατρίδας, πὺν δεκατέσσερα ὀλάκερα χρόνια τὴν ὄνει-
ρευόμεν στὸν ὕπνο καὶ στὸν ξύπνο.

Μιά μέρα μοῦ χαμογέλασε ἄξαφνα ἡ Μοῖρα καὶ μοῦ εἶπε : Πή-
γαινε ! Εἶσαι ἐλεύθερος.

— Θὰ πάω !...

Νά, μπῆκα στὸ πλοῖο μὲ τὸ καλὸ, καὶ τὸ πλοῖο ξεκίνησε μὲ τὴν
πλώρη πρὸς τ' ὄνειρό μου... Ἡ θάλασσα λάδι... Αὐριο τὸ πρωὶ θὰ προ-
βάλλουν μπροστά μου τ' ἅγια χρώματα.

Ἄξαφνα σηκώθηκε τρικυμία, καὶ σιγὰ σιγὰ ἡ τρικυμία μεγά-
λωνε. Τὸ μικρὸ πλοῖο παρόδερνε καὶ χοροπηδοῦσε ἀπάνω στὰ μανια-
σμένα κύματα. Μὲ δυσκολία ἡ πλώρη κρατιόταν ἀκόμη πρὸς τ' ὄνειρό
μου. Τὰ πλευρὰ δέρονταν ἀλύπητα καὶ τὸ θαλάσσιο ξύλο ἀναστέναζε,
σὰν ἄνθρωπος, καὶ τριζομανοῦσε νὰ σπάσῃ.

Στὸ θυμὸ ἐκεῖνο τῆς θάλασσας, τὸν ἀνέλιπστο, πὺν εἶχε σαστίσει
καὶ τὸν καπετάνιο τὸν ἴδιο, ἔβλεπα μὲ τρόμο τὸ θυμὸ τῆς Μοίρας μου.
Τὸ μετάνοιωσε λοιπὸν ἡ φθονερή, πὺν γιὰ μιὰ στιγμή μ' ἄφησε ἐλεύ-
θερο, κι ἤθελε τώρα νὰ μὲ βουλιάξῃ ;

Ἔτσι θὰ ἦταν ἡ Μοῖρα δὲν θὰ ἤθελε νὰ ξαναἰδῶ τὴν πατρίδα
μου. Διαφορετικά, πὺς θὰ μὲ κρατοῦσε τόσων χρονῶν ἡμέρες ἀλυσσ-
δεμένο ; Ἐκοίταξα τὸν οὐρανὸ ἀπελπισμένος.

Τόσος ἦταν ὁ πόνος μου κι ὁ σπαραγμὸς μου, πὺν κι ἡ Μοῖρα ἡ
ἴδια πρέπει νὰ μὲ λυπήθηκε. Εἶδεμή, πὺς κόπηκε ἄξαφνα ὁ ἄνεμος
καὶ πὺς κατέβηκε τὸ κύμα καὶ πὺς ξανάγινε ἡ θάλασσα γυαλί ;

Ὡς τὸ βράδυ εἶχαν τελειώσει ὅλα. Ἡ νύχτα πέρασε ἡσυχὴ καὶ μὲ
τὸ γλυκοχάραμα, σηκώθηκα ἀπὸ τὸ κρεβάτι κι ἀνέβηκα στὸ κατὰ-
στρωμα. Ἡ θάλασσα ἦταν μολυβένια. Πρὸς τὸ μέρος τῆς ἀνατολῆς λίγα
σύννεφα μαῦρα μὲ στριφώματ' ἀσημένια, καὶ μπροστά, μέσα στὴν αὐ-
γινὴ δμίχλη, οἱ κορυφὲς μακρυσμένων ἀέρινων βουνῶν.

Ὁ ἑλικας δούλευε δραστήριος, βιαστικός. Ὁ αὐλακας, πὺν ἄφηνε
πίσω του τὸ γρήγορο πλοῖο, μεγάλωνε σταθερά. Κι ἡ πλώρη ἴσα πρὸς
τ' ὄνειρό μου.

Λίγο ἀκόμη, μιὰ δυὸ ὥρες, καὶ τ' ὄνειρό μου γίνεται πρᾶγμα.
— Ὁ ἥλιος !

Καὶ μαζί του ἡ Ζάκυνθο προβάλλει ἀπὸ τὸ γαλανὸ καὶ χρυσαφένιο πέλαγο.

Μιά λουρίδα γῆς κίτρινης, χωρὶς χάρι καὶ χωρὶς σχῆμα, καὶ κάτω βουνὰ ἀπὸ πίσω, ποὺ μόλις ξεχωρίζουν χωμένα μέσ' στὰ σύννεφα. Τὸ πράσινο, τὸ ὄνειρευτὸ, τὸ πολυμήνιτο ζακυνθινὸ πράσινο, δὲν ἐπρόβαλε ἀκόμα. Καμμιὰ μυρωδιά, οὔτε κίτρων, οὔτε μπουγαρινιῶν*, οὔτε ρόδων, δὲν φέρνει ἀκόμα ὥς τὸ κατὰστρομα ὁ πρωινὸς ἀέρας. Καμμιὰ ὁμορφιά.

Ἄ! τὴν κακὴ Μοῖρα! Μοῦ μάγειρε τὴν πατρίδα καὶ μοῦ τὴν ἔκανε ἄσχημη! Κι' ὅμως, δεκατέσσερα χρόνια ζοῦσα μὲ τὴν ἐλπίδα νὰ τὴν ξαναιδῶ. Τὰ μάτια μου δακρῦζουν ἀπὸ χαρὰ κι ἀπὸ λύπη. Μιά βαθειά, μυστικὴ ἀπογοήτευσι κρατεῖ τὴν καρδιά, ποὺ σπασταρά....

Ἀλλὰ γιατί τόσο βιαστικὸς κι ἀνυπόμονος;

Νά, ἡ κίτρινη λουρίδα ἄρχισε σιγὰ-σιγὰ νὰ στολίζεται μὲ στίγματα πράσινα, βαθυπράσινα. Ἡ ὄψις τῆς παίρνει λίγο-λίγο γραμμὲς μαλακές, καμπύλες μὲ χάρι καὶ μ' ὁμορφιά. Ἀγαπητά μου χρώματα καὶ σχήματα, ἄρχισα νὰ σᾶς ἀναγνωρίζω. Ναι, εἶστε ὡραία, ὅπως σᾶς ἤξερα κι' ὅπως σᾶς ἄφησα... Στὴ μακρουλὴ κιτρινάδα, καταμεσῆς διακρίνεται ἓνα ζωηρὸ κόκκινο σημάδι. Λὲς καὶ κάποιος ἄγριος θεὸς ἔχωσε τὴν ρομφαία* του σ' ἐκεῖνο τὸ μέρος κι ἐτῦπησε τὴ γῆ, κι ἀπὸ τὰ σπλάχνα τῆς ἔβγαλε αἷμα. Ἡ πληγὴ εἶναι μεγάλη, βαθειά. Τὸ αἷμα τρέχει ἀπὸ πάνω ὥς κάτω στὴ θάλασσα. Κι ἡ κοκκινάδα ἐκεῖνη μοῦ τραβᾷ τὸ μάτι καὶ τὸ λογισμό, καὶ μοῦ τὰ καρφώνει ἐκεῖ.

Εἶναι ὁ Κόκκινος* Βράχος, ποὺ φαίνεται ἀπὸ μακριὰ σὰ πληγὴ ματωμένη.

Εἶναι ἡ τοποθεσία, ποὺ μ' ἐμάγειρε νὰ γράψω τὸ ἀγαπημένο μου ἐκεῖνο διήγημα.

Ὅλ' ἡ Πατρίδα σὲ μιὰ Γυναῖκα:

Ἡ μάννα μου μὲ περίμενε στὴν ἀποβάθρα.

Σὲ λίγο πατῶ τ' ἄγια χώματα καὶ βροῖσχομαι στὴν ἱερὴ ἀγκαλιά...

Ὅταν τὴν εἶδα ἐκεῖ, — ἀναλλοίωτη, ἀγέραςτη, σὰν τὴν ἐλπίδα, ποὺ ἔτρεφε καὶ τὴ ζωογονοῦσε, — νὰ στηρίξῃ τὸ λιγνὸ μαυροφόρο κορμὶ στὸ κάγκελλο τῆς σκάλας καὶ νὰ κοιτάξῃ πρὸς τὸ πλοῖο, μοῦ φά-

νηκε πώς δεκατέσσερα χρόνια, νύχτα και μέρα, μ' ἐπερίμενε ἐκεῖ, στήν ἴδια θέσι...

Μὴν κλαῖς, μαννούλα μου γλυκειά ! Τῆς χαρᾶς σου τὸ δάκρυ μου σπαράζει τὴν ψυχὴ. Ἀλήθεια, σ' ἔκαμα νὰ περιμένης πολὺ... Μὴ μοῦ τὸ λές, τὸ ξέρω... Μὰ δὲ φταίω ἐγώ, μάννα, καὶ μὴ μὲ μαλλώνῃς. Φταίει ἡ Μοῖρα. Ἐκεῖνη μὲ κράτησε ἀλυσοδεμένο ὡς τώρα, πότε μὲ δυστυχίες ἀφάνταστες καὶ πότε μ' εὐτυχίες πλανερές.

Γιατὶ ἡ ἀληθινὴ εὐτυχία, ἡ μόνη, ναί, εἶν' αὐτή, ποὺ αἰσθάνομαι τώρα στήν ἀγκαλιά σου. Ὅπως ἡ ἀληθινὴ δυστυχία δὲν εἶν' ἄλλη ἀπὸ κείνη, ποὺ θὰ σ' ἐμπόδιζε ν' ἀκολουθήσῃς τὸ δρόμο σου καὶ τὸν προορισμό σου. Εἶσαι μεγάλη ψυχὴ ἐσὺ καὶ τὰ καταλαβαίνεις... Δέν ἐστάθηκα στὴ ζωὴ μου εὐτυχισμένος, μὰ μπόρεσα ν' ἀκολουθήσω τὸ δρόμο καὶ τὸν προορισμό μου. Ἰσως ἡ εὐτυχία μου ὅλη νὰ εἶν' αὐτή. Πικρὴ εὐτυχία, ποὺ μοῦ κοστίζει τὸ χωρισμὸ τῆς Μάννας καὶ τῆς Πατρίδας. Μὰ ὅλα δὲν μπορεῖ νὰ τὰ ἔχῃ κανεὶς !...

10 Ἰουνίου.

Στὸ πλοῖο πάλι γιὰ τὴν ξενιτειά. Καὶ ποιὸς ξέρει γιὰ πόσα χρόνια πάλι !

Θεέ μου, μαλάκωσε τὴ σκληρὴ μου Μοῖρα, νὰ μὲ ξαναφήσῃ, τοῦλάχιστον γιὰ νὰ πεθάνω... «Ἄχ, ἅς μὴ μοῦ δώσῃ εἰς ξένην γῆν τὸν τάφον» ! Ἀλήθεια, Κάλδε. «Εἶναι γλυκὺς ὁ θάνατος, μόνον ὅταν κοιμώμεθα εἰς τὴν πατρίδα...».

« Διηγήματα » Σειρὰ Γ', σελ. 7 κ.έ.

Γρηγ. Ξενόπουλος

Η ΓΙΑΓΙΑ

Πέροι τὰ ἐγγόνια στήν πρωτοχρονιά τῆς ἔβαλαν δόντια τῆς γιαγιᾶς καὶ λάμπουν τώρα ὀλόασπρα μέσα ἀπ' τὰ ζαρωμένα, ξεφλουδισμένα ἄχρωμα χεῖλη.

Μὰ τὰ σθημένα μάτια τῆς γιαγιᾶς δὲν καλοβλέπουν τὰ ἐργασια καὶ τὰ πέντε ἐγγόνια, ποὺ τῆς τ' ἄφησε μωρά, τόσα δὰ ἡ μακαρίτισσα ἡ μονάκριβή της κόρη... Τὴν ἔκλαψε τότε καὶ τὰ δάκρυα ἔσβησαν τὰ μάτια της. Μὰ ὅχι μόνο δάκρυα, ὅχι.

Ἡ γιαγιά κατάλαβε, πὼς ἔπρεπε τὰ παιδιά νὰ μεγαλώσουν ἔνοιωσε τὸ παράπονο τῆς ὑστερνῆς ματιᾶς τῆς κόρης της, τὸ ἔνοιωσε καὶ πῆρε τὸ θελονάκι της στὴν ἀρχὴ μὲ ἓνα ζευγάρι γυαλιά, ὕστερα μὲ δύο, δούλευε ἐκεῖνὴ τὴν μπιμπίλα* τὴν πολυανθισμένην, ποὺ οἱ ξένοι, ποὺ ἔρχονταν νὰ περάσουν τὸ καλοκαίρι στὰ Θεραπειά*, τὴν ἔβλεπαν καὶ ἔλεγαν, πὼς καὶ αὐτὴ ἡ ἐργασία εἶναι ἀλήθεια ἓνα ἀπ' τὰ θαύματα τοῦ Βόσπορου.

Γιατὶ στὸ Βόσπορο περισσότερο ἐργάζονται αὐτὸ τὸ ξακουστὸ ἐργόχειρο, ποὺ πολλὲς ἐργάτριες δόξασε, μὰ καὶ ποὺ δὲν καλυτέρευσε τὴν τύχη τους.

Ὅπως σ' ὅλα τὰ χαμόσπιτα, καὶ στῆς γιαγιᾶς τὸ σπίτι βλέπει κανεὶς μετὰλλια τιμητικὰ ἀπὸ ἐκθέσεις.

Καὶ λίγο λίγο τὰ ἄνθη τῆς μπιμπίλας ἔκαμαν καὶ ἄλλα ἄνθη: τὰ ἐγγονάκια, καρποὺς ὠραίους.

Ὁ μεγαλύτερος, ἄφ' οὗ ἔμαθε τὰ γράμματα στὸ δημοτικὸ σχολεῖο, ἄρχισε νὰ καλλιεργῇ τὰ λίγα χωράφια τους καὶ μὲ τὶς φράουλες, ποὺ ἔστειλε στὰ ξένα, τὶς ἀνοικτόχρωμες φράουλες τὶς στοργγυλές, ἄρχισε νὰ διατηρῇ τὸ σπίτι καὶ ἦταν καιρὸς, γιατί ἡ γιαγιά δὲν καλόβλεπε. Καὶ τ' ἄλλα ἐγγόνια ἔπαιρναν σειρὰ καὶ τὸ μικρὸ, ποὺ τ' ἄφησε ἡ μαννοῦλα τοῦ βυζανιάρικο, ἔγινε καὶ ἐκεῖνο ἔξι ἐφτὰ χρονῶν ἀγόρι.

Ἔμαθε καὶ νὰ διαβάξῃ ἀργὰ ἀργὰ τὰ μεγάλα γράμματα.

Πὼς τὴν ἀγαποῦσαν τὴ γιαγιά! πὼς τὴν ἀγαποῦσαν ὅλοι. Πὼς τὴν καμάρωναν, σὰν ἔλεγε παραμῦθια, καὶ πὼς χαίρονταν, σὰν τὴν ἔβλεπαν νὰ τρώγῃ φουντούκια μὲ τὰ δόντια τὰ δόλασπρα.

Μὰ τὸ μικρὸ εἶχε ἓνα σχέδιο καὶ δὲν ἔλεγε σὲ κανένα τίποτε. Φύλαγε νὰ ἔλθῃ ἡ ὥρα ἡ καλή.

Ὅταν ἡ γιαγιά τὸν ἔπαιρνε ἀπ' τὸ χερᾶκι καὶ ἀνέβαινε τὸ δρόμο τοῦ Ζαρίφη, γιὰ νὰ πᾶν στὴν κοῦα βρύσι, τὸν ἄφηνε νὰ παίξῃ μὲ τὰ χαλίκια καὶ χανόταν καὶ γύριζε μὲ τὰ μάτια πιδ κόκκινα καὶ χεῖλῃ πιδ ξέθωρα. Ἦξερε, πὼς πῆγαινε στὸ μνημια τῆς κόρης της νὰ κλάψῃ.

Καὶ τὰ μάτια τῆς γιαγιᾶς σὲ κάθε τέτοια ἐπίσκεψι ἔσβηναν πιδ πολύ. Ὅταν γύριζεν ἀπ' τὴν κοῦα βρύσι, δὲν μπορούσε νὰ ἰδῇ τοὺς πράσινους λόφους ἢ καημένη ἢ γιαγιά. Οὔτε, ὅταν πῆγαιναν στὴν ἀγία Παρασκευή, μπορούσε νὰ ἰδῇ τὸ Βόσπορο καὶ τὸ βουνὸ τοῦ Ἑλλήνα,

πού παραφυλάγει ἐκεῖ στο ἀνοιγμα τῆς Μαύρης Θάλασσας νὰ καταπιῇ τὰ θεριά, πού προβάλλουν ἀπ' τὸ βοριά. Τίποτα ἢ γιαγιά δὲν μπορεῖ νὰ ἰδῇ.

Καὶ ὅταν ὁ δεύτερος ἔγγονος μὲ τὴ γαλανόασπρη βαρκούλα φέρνῃ βράδυ-βράδυ περήφανος τὴ γιαγιά καὶ τὸ ἀδελφάκι του νὰ ἀναπνεύσουν τὸ μυρωμένο ἀγέρι, ἡ γιαγιά δὲν βλέπει τὸ εὐμορφο ἡλιοκαμμένο πρόσωπο τοῦ ἔγγονου.

Καὶ τὸ μικρὸ πικραίνεται καὶ τῆς ζωγραφίζει ὅλα, μὰ ἔχει καὶ τὸ σχέδιό του.

Ὁ μεγάλος ἀδελφός, ὁ Μανώλης, ἀρραβωνιάστηκε μὲ τὴν εὐχὴ τῆς γιαγιᾶς. Τὶς Ἀποκριὲς θὰ ἔλθῃ ἡ νύφη νὰ ξεκουράσῃ ἀπ' τὸ νοικοκυριὸ τὴ γιαγιά.

Μιλοῦνε τ' ἀδέλφια καὶ γιὰ τὸ δῶρο τῆς νύφης, μιλοῦνε καὶ γιὰ τὸ δῶρο τῆς γιαγιᾶς, μιλοῦνε καὶ γιὰ τὸ δῶρο τοῦ μικροῦ κοντεύει ἡ πρωτοχρονιά.

Ὁ μικρὸς πετιέται, μὲ μάτια ὀλόλαμπρα.

— Γιὰ τὴ γιαγιά, ἐγὼ θὰ σᾶς μιλήσω. Ἐγὼ δῶρο δὲν θέλω. Πέρις τῆς πήρατε δῶρα τῆς γιαγιᾶς, δόντια. Φέτο...πέστε στο μεγάλο τὸ γιατρὸ καὶ ρωτήστε, δὲν μποροῦνε τάχα αὐτοί, πού κάνουνε δόντια, νὰ κάμουνε καὶ μάτια νὰ βλέπῃ ἡ γιαγιά μου ; Ἄχ ! ὀλοένα σβήνουνε τὰ μάτια της. Σὲ λίγο, σᾶς τὸ λέγω, καὶ τὸν ἥλιο δὲν θὰ βλέπῃ. Ἐμένα ὄχι φέτο, ποτέ μου μὴ μοῦ κάνετε δῶρο, ἂν τὰ μάτια εἶναι ἀκριβά ποτέ ! Καὶ ἂν οἱ γιατροὶ δὲν μποροῦν νὰ τὰ κάμουν, ὁ Θεὸς μπορεῖ νὰ τὴν πᾶτε στὴ Βαγγελίστρα νὰ τὴν κάμῃ νὰ βλέπῃ ἡ γιαγιά, γιὰ νὰ ἰδῇ ἔμένα, πὼς ἔχω τὰ χρυσὰ μαλλιά καὶ τὰ μάτια τῆς μητέρας μας, νὰ παρηγορηθῇ.

Τ' ἀδέλφια δὲν εἶπαν τίποτα.

Ἄνοιξε σιγὰ σιγὰ ἡ θύρα ἔτριξε τὸ πάτωμα ἀπ' τὸ βαρὺ βῆμα τῆς γιαγιᾶς, καὶ σὰν νὰ εἶχε μάτια, ἴσια ἔτρεξε στο Γιωργάκη της, τὸν ἀγκάλιασε, τὸν φίλησε καὶ εἶπε :

— Μάτια μου... μάτια μου...

Πολλὰ χεῖλη τὸ λένε χαϊδευτικά «μάτια μου», μὰ στῆς γιαγιᾶς τὰ χεῖλη ἔχουν ἄλλη σημασία. Ναι «μάτια της !» Ἔκανε τὸ σταυρό της,

εὐχαρίστησε τὸν Θεὸ καὶ χαρούμενη, νέα, μεταμορφωμένη, εἶπε δυνατὰ.

— Θεέ μου, σ' εὐχαριστῶ.

Ὅλοι ἔκλαιαν. Ἀχ, ἀπὸ τέτοια δροσερὰ γλυκὰ δάκρυα δροοῖζονται τὰ μάτια...

« Διηγήματα »

Ἀλεξάνδρα Παπαδοπούλου

ΥΜΝΟΣ ΣΤΗ ΜΗΤΕΡΑ

Γιὰ σὲ τὸ πρῶτο κλάψιμο,
γιὰ σὲ τὸ πρῶτο γέλιο —
ἐσύ 'σαι τὸ θεμέλιο,
πὺν χτίζεται ἡ ζωή.

Γιὰ σὲ τὸ πρῶτο φίλημα,
γιὰ σένα ἡ πρώτη κρίσι —
ἐσύ 'σαι ἡ θεία βρύσι,
πὺν λούζεται ἡ ψυχή.

Γιὰ σὲ τὸ πρῶτο φίλημα,
γιὰ σὲ τὸ πρῶτο χάδι —
ἐσύ 'σαι τ' ἅγιο ὑφάδι,
πὺν ὑφαίνεται ἡ ζωή.

Γιὰ σὲ τὸ πρῶτο βάδισμα,
γιὰ σένα ἡ πρώτη ἀγκάλη —
ἐσύ 'σαι ὁ ἥλιος πάλι,
πὺν λάμπει στὴν ψυχή.

Γιὰ σὲ τὸ πρῶτο τάξιμο,
γιὰ σὲ τὸ πρῶτο δῶσμα —
ἐσ' εἶσαι τ' ἅγιο κλῶσμα,
πὺν κλώθεται ἡ ζωή.

4. ΠΑΛΑΙΟΤΕΡΟΣ ΕΘΝΙΚΟΣ ΒΙΟΣ

ΥΜΝΟΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΝ

(Αἱ πρῶται 13 στροφαὶ)

Σὲ γνωρίζω ἀπὸ τὴν κόψι
τοῦ σπαθιοῦ τὴν τρομερή·
σὲ γνωρίζω ἀπὸ τὴν ὄψι
ποῦ με βιά μετράει τὴ γῆ.

Ἄπ' τὰ κόκκαλα βγαλμένη
τῶν Ἑλλήνων τὰ ἱερά,
καὶ σὰν πρῶτα ἀνδρειωμένη,
χαῖρε, ὦ, χαῖρε, Ἐλευθεριά!

Ἐκεῖ μέσα ἑκατοικοῦσες
πικραμμένη ἐντροπαλή·
κι ἓνα στόμα ἀκαρτεροῦσες
«Ἐλα πάλι», νὰ σοῦ εἰπῇ.

Ἄργει νὰ ᾤλθῃ ἐκεῖνη ἡ μέρα
καὶ ἦταν ὅλα σιωπηλά·
γιατὶ τὰ ὅσκιζε ἡ φοβέρα
καὶ τὰ πλάκωνε ἡ σκλαβιά.

Δυστυχής! Παρηγορία
μόνη σοῦ ἔμενε, νὰ λὲς
περασμένα μεγαλεῖα
καὶ διηγῶντάς τα νὰ κλαῖς.

Καὶ ἀκαρτέρει, καὶ ἀκαρτέρει
φυλελεύθερη λαλιά,
τὸ ἓνα ἐκτύπας τ' ἄλλο χέρι
ἀπὸ τὴν ἀπελπισιά.

Κι' ἔλεες: «πότε, ἄ! πότε θγάνω
τὸ κεφάλι ἀπὸ τ'ς ἐρμιές;»
Καὶ ἀποκρίνοντο ἀπὸ πάνω
κλάμρες, ἄλυσες, φωνές!

Τότ' ἐσώκωνες τὸ βλέμμα
μέσ' στὰ κλάμματα θολά,
καὶ εἰς τὸ ροῦχό σου ἔστας' αἷμα,
πλῆθος αἷμα ἑλληνικό,

Μὲ τὰ ρούχα αἱματωμένα,
ξέρω, ὅτι ἔβγαινες κρυφά
νὰ γυρεύης εἰς τὰ ξένα
ἄλλα χέρια, δυνατά.

Ἄλλος σοῦ ἔκλαψε τὰ στήθια
ἀλλ' ἀνάσασι καμμιὰ
ἄλλος σοῦ ἔταξε βοήθεια
καὶ σὲ γέλασε φρικτά.

Μοναχὴ τὸ δρόμο ἐπῆρες,
ἐξανάλθες μοναχὴ
δὲν εἶν' εὐκόλες οἱ θύρες,
ἐὰν ἡ χρεῖα τὲς κουρταλῆ*.

Ἄλλοι, ὦμέ ! στὴ συμφορὰ σου,
ὅπου ἐχαίροντο πολὺ,
«σῦρε νὰ ' βρῆς τὰ παιδιὰ σου,
σῦρε», ἔλεγαν οἱ σκληροί.

Φεύγει ὀπίσω τὸ ποδάρι,
καὶ ὀλογλήγορο πατεῖ
ἢ τὴν πέτρα, ἢ τὸ χορτάρι,
ποὺ τὴ δόξα σοῦ ἐνθυμεῖ.

« Ἄπαντα »

Διονύσιος Σολωμός

Ο ΦΑΡΟΣ, Η ΝΑΥΤΙΛΙΑ ΚΑΙ ΟΙ ΘΗΣΑΥΡΟΙ ΤΩΝ ΠΤΟΛΕΜΑΙΩΝ

Ἐτερον ἀξιομνημόνευτον κατάστημα, ἂν καὶ πάντῃ ἄλλου εἶδους, ἀξιομνημόνευτον ἰδίως διὰ τὴν εὐκολίαν, ἣν παρεῖχεν εἰς τὴν ναυτιλίαν καὶ τὸ ἐμπόριον, ἦτο ὁ πρῶτος γνωστὸς ἐν τῇ ἱστορίᾳ τοῦ κόσμου φανοφόρος πύργος, ὁ κατασκευασθεὶς ἐπὶ τῆς νήσου Φάρου τῆς προκειμένης τοῦ κυρίου τῆς Ἀλεξανδρείας λιμένος.

Τὸ οἰκοδόμημα τοῦτο ἐπεκλήθη ἀπὸ τῆς νήσου πύργος τῆς Φάρου ἢ καὶ ἀπλῶς Φάρος, ἐξ οὗ ἔκτοτε ἅπαντες οἱ τοιοῦτοι πύργοι εἰς πολλὰς τῶν νεωτέρων γλωσσῶν Φάροι ὀνομάζονται. Κατεσκευάσθη δὲ διὰ δαπάνης ἀδράς ἐντὸς ἐνιαυτῶν δώδεκα ὑπὸ τοῦ περιφήμου Κνιδίου τεχνίτου Σωστράτου, τοῦ ὁποίου ἀπηνθανάτισε τὸ ὄνομα διὰ τῆς ἐπιγραφῆς, ἣν ἔφερε καὶ ἣτις εἶχεν ὡς ἔπεται « Σώστρατος Κνίδιος Δεξιφάνους θεοῖς σωτήρσιν ὑπὲρ τῶν πλωιζομένων ». Ὁ πύργος οὗτος, ὅστις τοσοῦτον ἐθαυμάσθη διὰ τὸ μέγεθος καὶ τὸ κάλλος, ὥστε βραδύτερον συγκατελέχθη μεταξὺ τῶν ἐπτὰ θαυμάτων τοῦ κόσμου, ἦτο ὡκοδομημένος ἐκ λίθου λευκοῦ ἐπὶ βράχου ἀποτόμου, καὶ πολυώροφος ὦν

εἶχεν ὕψος 300 πήχεων, ὡς βεβαιοῦται· ὁ δὲ ἐν τῇ κορυφῇ αὐτοῦ ἀναπτόμενος φανὸς ἦτο, ἐὰν πιστεύσωμεν τὰ λεγόμενα, ὁρατὸς εἰς ἀποστάσιν $7\frac{1}{2}$ γερμανικῶν μιλίων.

Ἐν γένει δὲ ἡ ναυτιλία καὶ ἡ ναυπηγία ἐτελειώθησαν ἐπὶ τῶν Πτολεμαίων, ὅσον ἦτο δυνατόν νὰ τελειωθῶσιν ἐν τῇ ἀρχαιότητι. Ἵνα δώσωμεν ἔννοιάν τινα τῆς περὶ τοῦτο γενομένης τότε ἐπιδόσεως, ἀρκεῖ νὰ ἀναφέρωμεν ὅτι οἱ βασιλεῖς τῆς Αἰγύπτου συνετήρουν, ἐκτὸς 2.000 μικροτέρων πλοίων, 1.500 μεγαλυτέρας πολεμικὰς ναῦς, ἀπὸ ἡμιολίας μέχρι πεντήρους, ὑλικὸν διὰ διπλάσια τούτων πλοῖα, καὶ θαλαμηγὰ πρὸς ἰδίαν χρῆσιν τῶν βασιλέων χρυσόπρυμνα καὶ χρυσέμβολα.

Ἀλλὰ συνέβη συγχρόνως τότε, ὅ,τι συμβαίνει πολλάκις, ὅταν οἱ ἄνθρωποι ἰδίως ἐπιδίδονται εἰς τὰς πρακτικὰς τέχνας, τοῦτο, ὅτι ἐν τῇ ἀκορέστῳ ὁρμῇ τοῦ νὰ ἐπιτύχωσιν ὅσον ἐνδέχεται χρησιμώτερα ἔργα, διαπράττουσιν, τὰ ὁποῖα καταπλήττουσι μὲν τὸν κόσμον διὰ τὸ μέγεθος, ἀλλὰ δι' αὐτὸ τοῦτο τὸ μέγεθος ἀποβαίνουσιν ἄχρηστα.

Οὕτως ὁ βασιλεὺς τῶν Συρακουσῶν Ἰέρων Β', ὅστις διετέλεσεν εἰς φιλικωτάτας πρὸς τὸν Πτολεμαῖον Β' σχέσεις, κατεσκεύασε, διὰ τῆς ἐπιμελείας τοῦ περιωνύμου Ἀρχιμήδους, ναὺν εἰκοσῆρη, δηλαδὴ ἔχουσαν εἴκοσι σειρὰς ἑρετῶν ἑκατέρωθεν, ἐνῶ αἱ συνήθως ἐν χρήσει νῆες ἦσαν πεντήρεις ἢ ἐπτήρεις. Καὶ τοῦτο μὲν τὸ πελώριον πλοῖον, τὸ ὁποῖον διέπρεπεν οὐ μόνον διὰ τὴν τέχνην, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν θαυμαστὴν αὐτοῦ πολυτέλειαν, κατώρθωσε νὰ πλεύσῃ ἐκ Σικελίας εἰς Ἀλεξανδρείαν, πληρωθὲν σίτου καὶ σταλὲν ὑπὸ τοῦ Ἰέρωνος δῶρον πρὸς τὸν βασιλέα τῆς Αἰγύπτου.

Ἀλλ' ὁ τέταρτος Πτολεμαῖος ἠθέλησε νὰ ὑπερτερήσῃ τὸν κολοσσὸν ἐκείνον κατασκευάζων τεσσαρακοντήρη καὶ ἐναυπηγήθῃ λοιπὸν οὕτω τὸ μέγιστον τῶν πλοίων, ὅσα ποτὲ ὑπῆρξαν ἐν τῷ κόσμῳ, ἀλλὰ πλοῖον κυρίως εἰπεῖν δὲν ἦτο, ἦτο τερατῶδές τι κατασκεύασμα ἐν σχήματι πλοίου. Ἀρκεῖ νὰ προσθέσωμεν ὅτι διὰ νὰ κινηθῇ, ἀπαιτοῦντο πολλὰι ναυτῶν καὶ ἑρετῶν χιλιάδες, καὶ ὅτι περιελάμβανεν, ἐκτὸς τοῦ ναυτικοῦ ὀμίλου, τρισχίλους καθωπλισμένους μαχητάς.

Τὰ ὑπὸ τῶν Πτολεμαίων κατασκευασθέντα ταῦτα ἔργα καὶ καταστήματα, προὑποθέτουσι βεβαίως ὅτι οἱ βασιλεῖς οὗτοι εἶχον θησαι-

ροὺς μεγάλους. Τφόντι, κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ ἐν ἀρχῇ τῆς δευτέρας ἑκατονταετηρίδος ἀκμάσαντος Ἀλεξανδρέως ἱστορικοῦ Ἀππιανοῦ, οἱ θησαυροί, οὓς εἶχε συλλέξει ὁ δεύτερος τῶν Πτολεμαίων συνεποσοῦντο εἰς τὸ ὑπέρογκον ποσὸν τῶν 740.000 ταλάντων, ἥτοι 3.700.000.000 δραχμῶν, διότι τὸ ἀλεξανδρινὸν ἀργυροῦν τάλαντον ἦτο πρὸς τὸ Σολώνειον ὡς 5 πρὸς 6.

Εἶναι ἀληθές ὅτι τῶν νεωτέρων τινὲς υπέλαβον ὅλως ἀπίθανον τοσοῦτον ἀποταμίευμα· ἀλλὰ παρεκτὸς ὅτι ὁ Ἀππιανὸς βεβαίῳ ὅτι παρέλαβε τὰς εἰδήσεις αὐτοῦ ἐκ τῶν βασιλικῶν ἀναγραφῶν, καὶ ἄλλαι τινὲς περιστάσεις ὑποδεικνύουσιν ὅτι τὸ ποσὸν ἐκεῖνο, ὅσον ὑπερβολικὸν καὶ ἂν φαίνεται, δὲν ἦτο ἀπίθανον. Ὁ περὶ τὰ τέλη τῆς πρώτης μ.Χ. ἑκατονταετηρίδος ἀκμάσας Ἰώσηπος βεβαίῳ ὅτι ἡ Αἴγυπτος εἶχε τότε, ἐκτὸς τῆς Ἀλεξανδρείας, 7.500.000 κατοίκων, καὶ ἐν τούτοις κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην ἡ χώρα εἶχε περιέλθει εἰς δεινὴν παρακμὴν. Ὁ ποιητὴς Θεόκριτος περιγράφων τὴν τοῦ Φιλαδέλφου δύναμιν, ἐν τῷ 17 εἰδυλίῳ, ὀρίζει τὸν ἀριθμὸν τῶν πόλεων εἰς 33.333. Ὁ ἀριθμὸς φαίνεται ἀλλόκοτος καὶ τοῦτο ἐθεωρήθη ὡς ποιητικῆς ἀδείας πλάσμα μᾶλλον ἢ ἀκριβοῦς τοπογραφικῆς γνώσεως συμπέρασμα· ἀλλὰ καὶ κατὰ τὸν Διόδωρον ὑπῆρχον ἐπὶ τῶν Πτολεμαίων ἐν Αἰγύπτῳ πόλεις καὶ κῶμαι ἀξιόλογοι πλείονες τῶν τρισμυρίων. Σῶζονται δὲ ἐπιγραφαὶ πομπῶν τινων ἐν Ἀλεξανδρείᾳ γενομένων κατὰ τοὺς χρόνους τούτους, καθ' ἃς, ἔνεκα τοῦ συνδυασμοῦ τῆς ἀνατολικῆς πολυτελείας μετὰ τῆς ἑλληνικῆς τέχνης ἐδαπανήθησαν τοσαῦτα πολύτιμα χρυσᾶ καὶ ἀργυρᾶ σκεύη, ὥστε τῇ ἀληθείᾳ δὲν φαίνεται ἀδύνατος ἡ θρυλουμένη ἐκείνη τῶν θησαυρῶν συσσώρευσις.

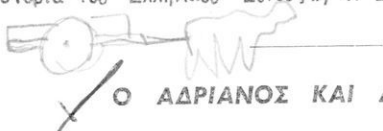
Τὸ πάντων ὅμως σπουδαιότερον εἶναι ὅτι ἡ Αἴγυπτος, ἥτις πρὸ τῶν Πτολεμαίων περιορίζετο εἰς μόνην σχεδὸν τὴν ἐξαγωγὴν τῶν σιτηρῶν, κατέστη ἔκτοτε ἡ γέφυρα τῆς παγκοσμίου ἐμπορίας. Οἱ πρῶτοι Λαγίδαι κατέβαλον πλείστην ἐπιμέλειαν, ἵνα δι' αὐτῆς ἐνεργῇται τὸ Ἰνδικόν, τὸ τῆς Ἀραβίας καὶ τῆς Αἰθιοπίας ἐμπόριον. Ἐπὶ τοῦτω οὐ μόνον ἱδρυσαν πολλὰς εἰς τὰ παράλια τῆς Ἐρυθρᾶς θαλάσσης πόλεις, ὡς εἶδομεν, ἀλλὰ καὶ συνεπλήρωσαν τὴν ἀσυντέλεστον μείνανσαν διώρυγα Νεκῶ τοῦ Ψαμμίτιχου, καὶ κατεσκεύασαν τὰς ὁδοὺς, αἵτινες ἔφερον ἀπὸ Βερενίκης καὶ Μυὸς ὁρμου εἰς Κοπτὸν. Ἐννοεῖται οἰκοθεν ὅτι τὰ πλεῖστα τῶν εἰσαγομένων ἐξήχοντο αὐτῆς ἀπὸ τῆς Αἰγύπτου· τὰ

αἰγυπτιακὰ πλοῖα ἐποντοπόρουν μέχρις Εὐξείνου καὶ ἐπανερχόμενα ἐκεῖθεν ἐκόμιζον νέα φορτία, ὧν τὰ πλείεστα πάλιν ἀνέπλεον τὸν Νεῖλον καί, μεταβιβάσθέντα εἰς τὴν Ἐρυθράν, ἐξεπέμποντο περαιτέρω πρὸς τὰς νοτιωτέρας χώρας.

Ὡστε ἡ Ἀλεξάνδρεια κατέστη ἀληθὲς κέντρον τοῦ ἐμπορίου τοῦ κόσμου. Εἶναι δὲ ὁμολογούμενον ὅτι, ὅσῳ πυκνότερος εἶναι ὁ πληθυσμός, ὅσῳ μεγαλυτέρα ἡ ἐμπορία, ὅσῳ ἀσφαλεστέρα ἡ κτῆσις, ὅσῳ ἀγαθώτερα ἡ διανομὴ τῆς δικαιοσύνης, καὶ ἡ Αἴγυπτος εἶχε πάντα ταῦτα τὰ πλεονεκτήματα ἐπὶ Πτολεμαίων, τόσῳ θαυριλέστεροι εἶναι οἱ πόροι τοῦ κράτους.

« Ἱστορία τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους », τ. Β'

Κων. Παπαρηγόπουλος

Ο ΑΔΡΙΑΝΟΣ ΚΑΙ ΑΙ ΑΘΗΝΑΙ

Εἰς τὸ Ζάππειον μᾶς ἐλκύουν τὰ ἐρείπια τοῦ ναοῦ τοῦ Ὀλυμπίου Διὸς καὶ πλησιάζομεν. Τί γίγαντες, τί κολοσσοὶ μᾶς φαίνονται οἱ δέκα ἔξ ἐκεῖνοι στῦλοι, οἱ ὅποιοι, μακρόθεν, ὅπως ἴστανται μεμονωμένοι ἐν τῷ μέσῳ τοῦ ἀπεράντου χώρου, μᾶς κάμνουν ἐντύπωσιν κομφοτεχνήματος ! Ἀρκεῖ νὰ σταθῶμεν παρὰ τὴν βάσιν των καὶ νὰ ὑψώσωμεν τοὺς ὀφθαλμοὺς πρὸς τὰ ἐπάνω διὰ νὰ ἐννοήσωμεν, ἐν φόβῳ καὶ τρόμῳ, ὅλην μας τὴν μικρότητα.

Τί θὰ ἦτο λοιπὸν ὁ ναὸς αὐτὸς ὁλόκληρος, ὅταν ὀλίγα του μόνον λείψανα μᾶς καταπλήττουν σήμερον μὲ τόσον μεγαλεῖον ; Φαντασθῆτε ὅτι σώζονται μόνον δέκα ἔξ κίονες, ἐνῶ τὸ οἰκοδόμημα εἶχεν ἐν ὅλῳ ἑκατὸν τέσσαρας ! Κάμετε τώρα τὴν σύγκρισιν καὶ συλλογισθῆτε τί ἑκτασιν κατεῖχε ὁ κολοσσιαῖος αὐτὸς ναός, μεγαλύτερος τοῦ ὁποίου δὲν ἀπῆρξε κατὰ τὴν ἀρχαιότητα, παρὰ μόνον ὁ ἐν Ἐφέσῳ ναὸς τῆς Ἀρτέμιδος. *Χαυτο*

Ἐκ τῶν δέκα ἔξ αὐτῶν κίωνων μόνον οἱ δέκα πέντε σώζονται ὁρθοί. Ὁ δέκατος ἕκτος κατάκειται « μέγας μεγαλωστί * », ὅπως λέγει ὁ Ὅμηρος, ριφθεὶς ὑπὸ σφοδροτάτου ἀνέμου τὴν νύκτα τῆς 26ης Ὀκτωβρίου 1852. Οἱ σπόνδυλοί του εὗρισκονται καταγῆς ὁ εἷς πλησίον τοῦ ἄλλου κατὰ σειρὰν, ὅπως ὅταν ρίπτῃ κανεὶς στήλην νομισμάτων.

Αὕτῃ εἶναι ἡ τελευταία μεταβολή, ἡ ὁποία ἐπῆλθεν εἰς τὸ ἔνδοξον ἑρείπιον. Ἀλλὰ πρὸ αὐτῆς, κατὰ τὴν μακρὰν σειρὰν τῶν αἰώνων, πόσαι ἄλλαι δὲν ἡλλοίωσαν τὴν ὄψιν του ! Οἱ σεισμοὶ καὶ οἱ ἄνემοι δὲν θὰ εἶχον τόσῃν ὀλεθρίαν ἐπίδρασιν ἐπ' αὐτοῦ, ἂν τὸ ἔργον τῶν δὲν συνεπλήρωναν αἱ καταστρεπτικαὶ χεῖρες τοῦ ἀνθρώπου... Ποσάκις δὲν ἐκάη, δὲν ἐσυλήθη * δὲν ἐγυμνώθη, δὲν ἠκρωτηριάσθη * ! Εἶναι γνωστὸν ὅτι κάποιος βοῦδόδας * τῶν Ἀθηνῶν ἔκασσε καὶ μετεποίησεν εἰς ἄσβεστον ἓνα τῶν κίωνων, χάριν ἄλλης οἰκοδομῆς.

Ὁ ναὸς τοῦ Ὀλυμπίου Διὸς εἶναι ἀπὸ τὰ πλέον περιτετεωρῆσθαι οἰκοδομήματα, τὰ ὁποῖα γνωρίζει ἡ ἱστορία. Φαντασθῆτε ὅτι ἀπὸ τῆς ἡμέρας κατὰ τὴν ὁποίαν, ἐπὶ τῶν Πεισιστρατιδῶν ἀκόμῃ, ἐτέθησαν τὸ θεμέλιό του — ἐπὶ χώρου ἀνέκαθεν ἀφιερωμένου εἰς τὴν λατρείαν τοῦ Διὸς — ἐδέησε νὰ παρέλθουν ἕξ αἰῶνες ὁλόκληροι διὰ νὰ τελειώσῃ ! Μετὰ τὴν ἑξορίαν τοῦ Ἰππίου ἡ οἰκοδομὴ διεκόπη. Κατὰ τοὺς ρωμαϊκοὺς χρόνους ὁ Ἀντίοχος * ἐπανήρχισε τὸ ἔργον, ἀναθέσας αὐτὸ εἰς τὸν ρωμαῖον ἀρχιτέκτονα Δέκιμον Κοσσούτιον. Ἀλλὰ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἀντίοχου τὰ χρήματα ἔλειψαν καὶ τὸ οἰκοδόμημα πάλιν ἐγκατελείφθη. Παρῆλθον σχεδὸν τρεῖς αἰῶνες ἀκόμῃ, καὶ τὸ ἔργον ἐσυνεχίσθη ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Ἀδριανοῦ. Αὐτὴν τὴν φορὰν ὅμως ἐπερατώθη καὶ τὸ φθινώπορον τοῦ ἔτους 129 μ.Χ. ἐτετέλεσθησαν πανηγυρικώτατα τὰ ἐγκαίνιά του, παρισταμένου τοῦ φιλαθηναίου καὶ μεγαλοδώρου αὐτοκράτορος, ἐκφωνήσαντος δὲ θαυμάσιον πανηγυρικὸν τοῦ ἐκ Σμύρνης ρήτορος Ἀντωνίου Πολέμωνος.

Ἄλλ' οἱ Ἀθηναῖοι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης δὲν ἦσαν πλέον οἱ Ἀθηναῖοι τῆς μεγάλης ἑλληνικῆς ἀκμῆς. Ἦσαν οἱ ταπεινοί, οἱ κατακτημένοι ὑπὸ τῶν Ρωμαίων Ἀθηναῖοι, οἱ κολακεύοντες τοὺς ἰσχυροὺς δεσπότας, διὰ νὰ λαμβάνουν χάριτας καὶ προνόμια. Καὶ ὁ ναὸς ἐκεῖνος, ὁ προωρισμένος ἀρχαῖόςθεν διὰ τὴν λατρείαν τοῦ Διὸς, ἀποπερατωθεὶς τόσον ἀργά, ἐπέπρωτο νὰ γίνῃ καὶ ναὸς τοῦ Ἀδριανοῦ οὕτω δέ, παρὰ τὸ ἄγαλμα τοῦ Διὸς, ἐστήθη καὶ τὸ ἄγαλμα τοῦ ἀποθεωθέντος αὐτοκράτορος, ὁ δὲ ἱερεὺς, ὁ προσφέρων θυσίας καὶ ὕμνους εἰς τὸν ἄνακτα τῶν θεῶν καὶ τῶν ἀνδρῶν, ἔθυσε συγχρόνως καὶ εἰς τὸν νέον θεὸν τῶν Ἀθηναίων.

Ἡ ἀλήθεια εἶναι ὅτι οἱ Ἀθηναῖοι δὲν εἶχαν καὶ πολὺ ἄδικον νὰ κολακευθοῦν καὶ νὰ κολακεύσουν τόσον. Ὁ Ρωμαῖος ἐκεῖνος αὐτα-

κράτωρ ἠγάπησε καὶ εὐθρογέτησε τὴν πόλιν των ὅσον οὐδεὶς ἄλλος. Μεγαλοπρεπής, φιλόκαλος * γενναιοδωρός, ὁ Ἀδριανός, μετέβαλε τὴν ὕψιν τῶν ἀρχαίων Ἀθηνῶν καὶ ἔδωσε νέαν αἰγλην καὶ νέαν ζωὴν εἰς τὴν ἀθάνατον πόλιν. Ὑπὸ τὴν ἔποψιν ταύτην αἱ Ἀθῆναι τοῦ Ἀδριανοῦ ἀνεδείχθησαν ἐφάμιλλοι τῶν ἐπὶ Περικλέους.

Δὲν ἐκοσμήθη δὲ μόνον διὰ νέων οἰκοδομῶν ἡ παλαιὰ πόλις, ἀλλὰ καὶ νέα ἰδρύθη παρ' αὐτήν, ὡς παράρτημα καὶ συνέχεια. Ὁ ναὸς τοῦ Ὀλυμπίου Διὸς ἔμελλε νὰ εἶναι τὸ κέντρον τῆς νέας ταύτης συνοικίας ἢ μᾶλλον τῆς νέας πόλεως. Ἡ μεγάλη αὕτη ἔκτασις, ἡ παρὰ τὰς ὄχθας τοῦ Ἰλισσοῦ, ἔρημος σχεδὸν τέως καὶ μᾶλλον ἐξοχική, κατεκοσμήθη * ἤδη διὰ περιστύλων * καὶ δενδροφύτων περιπάτων, διὰ ρωμαϊκῶν λουτρῶν καὶ διὰ λαμπρῶν ἐπαύλεων. Τὸ ἀδριανεῖον ὑδραγωγεῖον, ἄλλο μεγαλοπρεπὲς ἔργον, σφρζόμενον ἀκόμη, ἤρδευε * πλουσίως τὴν συνοικίαν ταύτην, τὴν τερπνὴν καὶ κατάφυτον. Τὸ παλαιὸν τείχος τοῦ Θεμιστοκλέους, τὸ περιβάλλον τὴν ἀρχαίαν πόλιν, κατερρίφθη εἰς ἓν μέρος διὰ νὰ ἐνωθῇ μετ' ἐκείνης καὶ ἡ νέα πόλις, παρ' αὐτὸ δὲ τὸ τείχος καὶ ἐκεῖ ὅπου κατέληγε μία μεγάλη ὁδός, ἀπὸ τὰ βορειοδυτικὰ τῆς Ἀκροπόλεως ἐρχομένη, ἀνιδρύθη ὁ ὅρος, ὁ κοινῶς λεγόμενος ἀπὸ τῆς πύλης τοῦ Ἀδριανοῦ.

Τὰ ἐρεῖπια τῆς πύλης ταύτης σώζονται παρὰ τοὺς στύλους τοῦ Ὀλυμπείου. Εἶναι μία μεγάλη ἀψίς, χαλκόχρους πλέον ἐκ τοῦ χρόνου, ἔχουσα ἀνοιγμα πλάτους ἑξέμετρων. Ἄλλοτε ἐκοσμεῖτο διὰ κίωνων κορινθιακοῦ ρυθμοῦ, τῶν ὁποίων οἱ στυλοβάται φαίνονται ἀκόμη. Ἄνωθεν τοῦ ἐπιστυλίου, διὰ κιονίσκων * σχηματίζονται τρία ἀνοίγματα, ὅμοια μὲ θυρίδας — ἄλλοτε κλειστάς διὰ λεπτῶν μαρμαρίνων πλακῶν — καὶ τὸ ὅλον ἐπεστέφετο δι' αἰτώματος. Τὸ ἐπιστύλιον, τὸ ἄνωθεν τοῦ τόξου, φέρει ἀπὸ τὴν μίαν ὕψιν, τὴν ἐστραμμένην πρὸς τὴν Ἀκρόπολιν, τὴν ἐξῆς ἐπιγραφὴν :

Αἰδ' εἰς Ἀθῆναι, Θεσέως ἡ πρὶν πόλις

δηλαδή· αὐταὶ ἐδῶ εἶναι αἱ Ἀθῆναι, ἡ ἀρχαία πόλις τοῦ Θεσέως· εἰς τὴν ἄλλην δὲ ὕψιν, τὴν ἐστραμμένην πρὸς τὴν νέαν πόλιν, ὑπάρχει ἡ ἐξῆς ἐπιγραφὴ :

Αἰδ' εἰς Ἀδριανοῦ καὶ οὐχὶ Θεσέως πόλις

δηλαδή· αὐταὶ ἐδῶ εἶναι αἱ Ἀθῆναι ὅχι τοῦ Θεσέως, ἀλλ' ἡ νέα πόλις τοῦ Ἀδριανοῦ.

Καὶ ὁ ἱστάμενος παρὰ τὸν ὄρον, παρὰ τὸ σύνορον τοῦτο, καὶ ἔχων ἀφ' ἑνὸς μὲν τὰ ἐρείπια τοῦ Παρθενῶνος, ἀφ' ἑτέρου δὲ τὰ ἐρείπια τοῦ Ὀλυμπείου ἀναπλάττει διὰ τῆς φαντασίας τὰς δύο πόλεις, τὴν ἀρχαίαν καὶ τὴν νέαν, ὡς ἦσαν ποτὲ ἐν ἀκμῇ, συναμιλλώμεναι *. Πόλιν τόσον περικαλλή * καὶ τόσον ἔνδοξον εἰς ἀναμνήσεις, ὅσον ἦσαν αἱ Ἀθῆναι κατὰ τοὺς πρώτους αἰῶνας μετὰ Χριστόν, δὲν εἶχεν ἄλλην ἢ ἀρχαϊότης. Φαίνεται δὲ ὅτι τὸ θαῦμα τῆς συγκεντρώσεως τῶν ὠραίων οἰκοδομῶν καὶ καλλιτεχνημάτων, μόνον μίαν φορὰν ἐγένεν εἰς τὸν κόσμον. ✓

Περιοδικὸν Διάπλασις »

Γρ. Ξενόπουλος

ΑΠΟ ΤΟΝ «ΥΜΝΟΝ ΕΙΣ ΤΗΝ ΑΘΗΝΑΝ»

(Ὁ ποιητὴς φαντάζεται, ὅτι ἡ θεὰ Ἀθηνᾶ, ὅταν ἀνέλαβε τὴν προστασίαν τῆς πόλεως τῶν Ἀθηνῶν, τὴν χαιρετίζει καὶ λέγει τὰ προφητικά αὐτῆς λόγια γιὰ τὸ λαμπρὸν μέλλον της).

— «Χαρὰ σ' ἐσέ, χώρα λευκὴ καὶ χώρα εὐτυχομένη!
Καμμιὰ μεριά σ' ὅλη τῇ γῇ, καμμιὰ ὅτην οἰκουμένην

δὲν εὔρε τέτοιο φυλαχτὸ σὰν τὸ δικό μου μάτι.

5. Ἀπ' ἄλλες χώρες πέρασα γοργὰ γοργὰ τρεχάτη,
καὶ μ' εἶδαν τῆς Ἑλλάδας μου τ' ἀγαπημένα μέρη
σὰν ἄνεμο καὶ σὰν αἶτ' καὶ σύννεφο καὶ ἀστέρι.

10. Ὅμως σ' ἐσέ τὸ θρόνον μου αἰώνια θεμελιώνω
καὶ ρίξω σ' ἡ ἀγάπη μου στὰ χόματά σου μόνω,
σὰν τὸ βαρὺ Λυκαβηττὸ πού ξαφνικὰ μιά μέρᾳ
ἐκύλισ' ἀπ' τὰ χέρια μου καὶ ρίξω σ' ἐδῶ πέρα.

15. Μέσ' στὴ χαρούμενη ζωή, πού σέ περικυκλώνει,
μέσα σ' αὐτὴν παντοτεινὴ τῇ δυνάμει μου κρύβω,
ὅπως θὰ κρύψουν στὶς μυρτιές * μιά μέρᾳ τὰ σπαθιά, τους
δύο παλληκάρια ἀθάνατα, γιὰ νὰ σ' ἐλευθερώσουν.

Στοῦ λουλουδένιου σου Ὑμηττοῦ τὰ δροσισιμένα πλάγια
τ' ἀγνὸ τὸ μέλι οἱ μέλισσες ἀκούραστα δουλεύουν,
ὅσο πού νὰ ὀρθῇ μιά στιγμή τὸ δρόμο νὰ τίς δεῖξω

- νὰ πᾶν νὰ τ' ἀπιθώσουνε στοῦ Ἰλάτωνος τὰ χεῖλη.
 Πρὸς τῆς Πεντέλης τὴν κορυφὴν τὰ μάτια των γυρνώντας
 20. τῆς τέχνης τὸ μυστήριον θὰ παίρνουν οἱ τεχνίτες.
 Στὰ μάρμαρά της κρύβεται τῆς ἑμορφίᾳς ὁ κόσμος!
 Θὲ νά, βῆγῃ ἀπὸ τὰ βάθη τῆς ὁ Παρθενῶν μιὰ μέρα!
- Δικὸς σου εἶν' ὁ πολὺκαρπος τῆς Ἑλευσίνος κάμπος,
 25. καὶ ὁ Πάρνης μὲ τὰ ἔλατα καὶ τ' ἄγρια τὰ θηρία,
 καὶ ἡ ἄκρ' ἡ ἀφροστεφάνωτη τοῦ γαλανοῦ Φαλήρου.
 Δικὸς σου εἶν' ὁ λευκόφτερος καὶ ὁ γαλανὸς ἄερας,
 ποὺ σοῦ φυλάγει ἀμάραντη καὶ δροσερὴ τὴ νιότη,
 καὶ ἴσα σ' ἐμὲ γοργὰ τὸ νοῦ τοῦ καθενὸς ὑψώνει.
- Διὴ σου εἶν' ἡ θάλασσα, ποὺ θὰ τὴν αὐλακώνουν
 30. μιὰ μέρα τὰ καράβια σου τὰ κοσμοξαινομένα
 καὶ θὰ σκορποῦν σ' ἄλλες μεριεὺς καὶ χώρες τ' ὄνομά σου
 καὶ τρόμος θὰ ἔναι στοὺς ἐχθροὺς καὶ ζήλεια σὺς Νεοῦδες!
- Κι εἶναι δική σου ἐτούτῃ ἡ γῆ, ὅπου γεννᾷ περισσὰ
 35. σῦκα γλωρὰ, στίχνα ξανθὰ καὶ κόκκινα σταφύλια.
 Ξέρω μεριεὺς, ὅπου οἱ καρποὶ γλωρότεροι φυτρώνουν,
 μὰ ἐσ' εἶσαι ἡ πλουσιώτερη, γιὰ καμμιὰ δὲν ἔχει
 σὰν τοὺς δικούς σου τοὺς καρπούς. Ἐσᾶς, ὦ Ἀθηναῖοι,
 σᾶς δίνει ἡ Δήμητρα * γλυκεῖα τοῦ κάμπου τὴν ἀγάπη,
 40. καὶ ἐγὼ σᾶς δίνω τὴ βαθειὰν ἀγάπην τῆς πατρίδος·
 ἄσθηστη, ἀγνή, πρωτάκουστην ἀγάπην τῆς πατρίδος,
 ἄνθος τοῦ δένδρου τοῦ ἱεροῦ, ποὺ ἐδῶ φυτρώνει πρῶτα!
- Γι' αὐτὴν μιὰ μέρα καὶ ὁ Θησεύς, λεβέντης βασιλεὺς σας,
 45. θ' ἀφήσῃ κάθε ἀνάπαισι καὶ κάθε μεγαλεῖο,
 καὶ θὰ διαλέξῃ δρόμον τοῦ τὸν δρόμον, ὅπου φέρνει
 ἴσα στ' ἀχόρταγο θεοῖο τῆς μακροσυμένης Κρήτης.
 Γι' αὐτὴν ὁ Κόδρος τὴν πλατεῖαν βασιλικὴν χλαμύδα
 θὰ τινε κάμῃ σάβανο νὰ πέσῃ νὰ πεθάνῃ.
 Γι' αὐτὴν γεννᾷ σὰν κεραυνούς τοὺς στίχους, τοῦ ὁ Αἰσχύ-
 (λος*,

50. γι' αὐτὴν πεθαίνει ἄκακα στὴ φυλακὴ ὁ Σωκράτης,
 καὶ ἀπάνου καὶ στὸν Ὀλυμπο φτερόνεται ὁ Φειδίας *
 καὶ ξαγναντεύει * τοὺς θεοὺς καὶ μὲ τὸ σκαλιστήρι
 τοὺς ξαναπλάθει ξάστερους καὶ χρυσελεφαντένιους.
 Γι' αὐτὴν οἱ νιοὶ θὰ ὀρκίζονται παλληκαρίσιον ὄρο,
 κοντάρια, ἀσπίδες καὶ σπαθιὰ ὀρμητικὰ κινῶντας :
55. «Θὰ τὰ κρατῶ τὰ ὅπλα αὐτὰ καὶ δὲν θὰ τὰ ντροπιάσω,
 καὶ μόνος καὶ μὲ συντροφιά κι ἐδῶ κι ὅπου κι ἂν λάχω.
 Θὰ πολέμησω ἀκούραστα κι ἀφρόντιστα θὰ πέσω
 καὶ τὴν πατρίδα μιὰ φορὰ μεγάλη θὰ τὴν κάμω,
 καὶ τοὺς δικαίους θ' ἀγαπῶ καὶ θὰ τιμῶ τοὺς νόμους.
60. Θὰ κατατρέχω τὸ κακό, θὰ σφάζω τὸν προδότη,
 κι ἂν ἴσως ψέμματα μιλῶ, κολάστε * με, θεοὶ μου !...

65. Θ' ἀνάψω τρέλλα περισσὴ στὰ περσικὰ κεφάλια,
 θὰ φέρω ἀσκήρια ἀμέτρητα ἀπ' τῆς Ἀσίας τὰ βάθη,
 μὲ τὰ καράβια τῶν ἐχθρῶν θὰ κρύψω τοὺς γιालούς σου,
 καὶ τότε τὸ κοντάρι μου τρομακτικὰ κινῶντας;
 καὶ τότε τὴν ἀστραφετὴν ἀπλώνοντας ἀσπίδα,
 θὰ πολέμησω ἀδελφικὰ στὸ πλάγι τῶν παιδιῶν σου.
 Καὶ θὰ περάσουν οἱ γενιὲς καὶ θὰ διαβοῦν οἱ αἰῶνες,
 καὶ στὰ βαθιὰ σου τὰ νερὰ καὶ στὰ ψηλὰ βουνά σου
70. θ' ἀντιπαιέται ἡ νίκη σου, καὶ θὰ γροικιέται * ἄκόμα
 ὁ ἀπελπισμένος ὁ δαρμός, τὸ σκούξιμο τοῦ Ξέρξη,
 γιὰ νὰ τ' ἀκοῦν οἱ τύραννοι νὰ τρεμοκοκκαλιάζουν !».

75. Εἶπες καὶ ξάφνου ἐσώπασες· ἀλλ' ὅμως πέρα ὡς πέρα
 καὶ στὰ βουνὰ καὶ στίς καρδιὲς ἀντιλαλοῦν ἀκόμα
 τὰ λόγια σου προφητικά, μυστήριο ὀλογεμᾶτα.
 Ποτὲ τ' ἀνθρώπινα τ' αὐτιά δὲν εἶχανε γροικήσει *
 τέτοια βροντὴ, ποὺ μέσα της νὰ κλῆ τέτοια ἀρμονία,
 καὶ σάλπισμα, ποὺ νὰ μιλῇ καὶ νὰ ξεφανερῶν
 σὲ βάθη ἀγέννητου καιροῦ ἕναν καινούργιον κόσμον !

ΤΟ ΓΕΝΝΑΙΟ ΕΛΛΗΝΟΠΟΥΛΟ

Ἡ Ρώμη ἦταν πιά πανίσχυρη, ὅταν ἄρχισε ὁ πόλεμος μεταξὺ αὐτῆς καὶ τῆς Ἀχαϊκῆς Συμπολιτείας. Ἴσως ἡ ἀπελπισία νὰ ἔσπρωξε τότε τοὺς Ἕλληνας ν' ἀναλάβουν ἓνα τόσο ἀνισο ἀγῶνα, γιατί ἔβλεπαν πῶς ἡ λευτεριά τους βρισκόταν σ' ἄμεσο κίνδυνο.

Τὰ συμπολιτειακὰ στρατεύματα, μ' ἀρχηγὸ τὸν γενναῖο στρατηγὸ Δάιο, ἀντιμετώπισαν τὰ Ρωμαϊκὰ γιὰ τελευταία φορὰ λίγο ἔξω ἀπὸ τὴν Κόρινθο. Ἀγωνίστηκαν ἡρωϊκὰ. Ἀλλὰ ὁ Ρωμαῖος ἀρχηγός, ὕπατος Μόμμιος, καὶ πολὺ περισσότερους ἄντρες διέθετε καὶ ἄφθονα πολεμικὰ μέσα εἶχε. Ἔτσι ἀπ' τοὺς Ἕλληνες στρατιῶτες, ἄλλοι ἔστρωσαν τὸ πεδίο τῆς μάχης καὶ ἄλλοι σκορπίστηκαν δεξιά καὶ ἀριστερά. Ἐθνικὸς στρατός, φρουρὸς τῆς Πατρίδας, ἀπὸ τῆ στιγμῇ ἐκείνῃ δὲν ὑπῆρχε...

Πρῶτο καὶ ἀξετίμητο λάφυρο στὸν νικητὴ ἔμεινε ἡ «ἀφνειὸς» Κόρινθος.

Ὁ τραχὺς καὶ ἄξεστος* Ρωμαῖος στρατηγὸς εἶχεν ἀκούσει πολλὰ γιὰ τὰ πλούτη αὐτῆς τῆς πόλεως. Ὅ,τι εἶδε ὅμως, μπαίνοντας τώρα σ' αὐτή, ξεπερνοῦσε κάθε περιγραφή. Ὁ χῶρος τῆς Πύλης τοῦ Περιάνδρου, στολισμένος μὲ ὥραϊα κτίρια καὶ σπάνια καλλιτεχνήματα, παρυσίαζε ἐξαίσιον θέαμα. Ἡ ναυτιλία καὶ τὸ ἀνθηρὸ ἐμπόριο τῶν Κορινθίων, συσσωρεύοντας πλούτη στὴν πόλιν, εἶχαν γίνει αἰτία ν' ἀκμάσουν ἐκεῖ σχολὲς γλυπτικῆς καὶ ἀρχιτεκτονικῆς, σχολὲς ζωγραφικῆς καὶ φιλοσοφίας, ὥστε ἡ Κόρινθος νὰ εἶναι τὰ χρόνια αὐτὰ ἡ πιὸ ὁμορφὴ καὶ ἡ πιὸ ἀνεπτυγμένη πόλι τοῦ κόσμου ὅλου. Ἦταν, ναι, πλούσια καὶ ὥρσια ἡ Κόρινθος ὡς τὴν ὥρα, πὺ μπῆκε σ' αὐτὴ ὁ νικητὴς Ρωμαῖος ὕπατος. Ἐπειτα ὅλα χάθηκαν...

Οἱ Ρωμαῖοι στρατιῶτες ῥίχτηκαν στὴν ἀπροστάτευτη πόλιν σὰν θηρία. Πολλοὺς ἄντρες τοὺς ἔσφαξαν. Τοὺς ὑπόλοιπους, μαζί μὲ τίς γυναῖκες καὶ τὰ παιδιά, τοὺς ἔκαμαν σκλάβους. Δὲν σεβάστηκαν τίποτε. οὔτε ἱερόν, οὔτε ὅσιον. Οἱ θησαυροὶ τῆς πόλεως καὶ ὅσα καλλιτεχνήματα σώθηκαν, συνάχτηκαν γιὰ νὰ σταλοῦν στὴ Ρώμη.

Ἀπὸ τὰ μεγαλοπρεπῆ δημόσια καὶ ἰδιωτικὰ οἰκοδομήματα, ἀπ' τοὺς λαμπροὺς ναοὺς μὲ τὰ κορινθιακὰ περιστύλια καὶ ἀπὸ τίς περίφημες στοές, ὅ,τι ἄφησε ὄρθιον ἡ φωτιά, τὸ γκρέμισε ἡ σκαπάνη. Ἐφ' ὅσον

ὑπῆρχε στὸν κόσμο Ρώμη, δὲν ἐπιτρεπόταν νὰ μὲνη μιὰ τέτοια ἀντίζηλος, ὅπως ἡ Κόρινθος.

Παλαιοὶ συγγραφεῖς διηγοῦνται καὶ τὴν θαναυσότητα, ποὺ ἔδειξαν οἱ Ρωμαῖοι στρατιῶτες πρὸς τὰ ἔργα τέχνης. Ἐνας ἀναφέρει ὅτι ἔσπαζαν ἀγάλματα τοῦ Λυσίππου καὶ τοῦ Σκόπα γελῶντας. Κι ἄλλος βεβαιώνει ὅτι εἶδε ὁ ἴδιος στρατιώτας νὰ ἔχουν στρωμένη χάμου τὴν εἰκόνα τοῦ Διονύσου — τὸ περίφημο ἔργο τοῦ Θηβαίου ζωγράφου Ἀριστείδη — καί, καθισμένοι ἐπάνω σ' αὐτή, νὰ παίζουν τοὺς πεσσούς*.

Ἡ Ἑλλάδα ὅλη τότε ἐστράγγισε τὸ πικρότερο ποτήρι.

Τὸ γκρέμισμα καὶ γενικὰ ἡ συστηματικὴ καταστροφὴ τῆς Κορίνθου κράτησε μέρες. Κι ἔγινε ὑπὸ τὴν ἐπίβλεψη ἀξιωματικῶν, μ' ἀκατάπανστα πολεμικὰ σαλπίσματα καὶ μπρὸς στὰ μάτια τῶν σκλάβων πὰ κατοίκων.

Τὴν τελευταία μέρα, παρακολουθώντας ὁ ἴδιος ὁ ὑπάτος τὸ φρικτὸ ἔργο τῆς καταστροφῆς, ἀντελήφθη σ' ἓνα μέρος καθισμένα πολλὰ Ἑλληνόπουλα, ποὺ σὲ λίγο θὰ στέλνονταν στὰ σιλαβοπάζαρα τῆς Ρώμης. Τὰ ἐπρόσεξε καλὰ κι ἐξεδήλωσεν ἀμέσως, σὰν ἀντίδρασι, ζωηρὴ νευρικότητα. Ἡ ταπεινὴ ψυχὴ του δὲν συγχωροῦσε κάτι τὰ παιδιὰ ἐκεῖνα καταβλημένα ἀπὸ στερήσεις, συντρυμμένα ψυχικά, ἔδειχναν θλίψη βαθειά, ἀλλὰ καὶ θάρρος ὅχι λίγο κι ἀξιοπρέπεια εὐγενική, πράγματα ποὺ δὲν συμβιβάζονταν καὶ τόσο μὲ τὴν τραγικὴ θέση τοῦ σκλάβου. Ἐὰν δὲν ἦτον μορφωμένος ὁ Μόμμιος, ἦταν πολὺ πονηρὸς καὶ χαϊρέκακος. Σ' ἓνα νόημά του πλησίασεν ὁ ὑπάσπιστής του, ποὺ ἐγνώριζε καλὰ τὰ Ἑλληνικά. Ἐσκυψε ἀπὸ τὸ ἄρμα καὶ ψιθύρισε κάτι. Ἐκεῖνος κατάλαβε, κι ἐνῶ τὸ ὄχημα τοῦ ὑπάτου προχώρησε λίγο πέρα, ἐσίμωσε τὰ παιδιὰ. Γύρισαν πρὸς αὐτὸν πρόσωπα, ὅπου ὁ πόνος εἶχε ἀφήσει ζωηρὰ ἔγνη. Τὰ κοίταξε ὁ Ρωμαῖος λίγες στιγμές. Ἐπειτα ἄρχισε νὰ ρωτᾷ καὶ νὰ ξαναρωτᾷ :

— Ποιὸς ἀπὸ σᾶς γνωρίζει γράμματα ;

Πόση ἀφέλεια ! Ὅλα τὰ παιδιὰ ἤξεραν γράμματα. Ἡ Κόρινθος κι ἐκπαιδευτικὴ παράδοση εἶχε κι ἀνεκτίμητους πνευματικὸς θησαυροὺς διέθετε, γιὰ νὰ μορφώη τοὺς νεαροὺς βλαστοὺς τῆς.

Διέταξε τότε ὁ Ρωμαῖος ἀξιωματικὸς νὰ φέρουν ἀβάκια*. Κι ὅταν

τὰ ἔφεραν, τὰ μοίρασε στὰ παιδιὰ μὲ τὴν ἐντολὴ νὰ γράψῃ τὸ καθένα δυὸ λόγια.

Νὰ γράβουν τὰ παιδιὰ ; Ποῦ νὰ βροῦν ψυχικὴ διάθεση ; Τὰ πιδὸ πολλὰ ἔμειναν ἀδιάφορα, λίγα ὅμως κάτι ἔγραφαν.

Ἀρκετὴ ὥρα ἔπειτα, ὁ ὑπασπιστὴς, κρατῶντας τὰ ἀβάκια, μετέφραζε τὰ γραμμένα στὸ Μόμμιο.

Ἡ μορφή τοῦ στρατηγοῦ ὅλο κι ἐσκοτείνιαζε. Ἀπὸ ὅσα ἄκουε, φαινόταν καθαρὰ πῶς, παρὰ τὴν σκληρὴ δοκιμασία, οἱ ψυχὲς τῶν παιδιῶν ἦταν ὑπερήφανες, ὅπως ἡ ἔκφραση τῶν προσώπων τους.

Ἐξαφνα ὁ ὑπασπιστὴς σταμάτησε.

— Τί γράφει αὐτὸ τὸ ἀβάκιο; ρώτησε ὁ Μόμμιος.

— Στίχους, Ὑπατε. Στίχους τοῦ Ὀμήρου !...

— Στίχους τοῦ Ὀμήρου !

Ὅσο ἀμόρφωτος κι ἂν ἦταν ὁ Ρωμαῖος ὑπάτος, δὲν ἦταν δυνατόν ν' ἀγνοῇ τ' ὄνομα τοῦ θεοῦ ποιητῆ, πού τὸν λάτρευε, ὅχι μόνον ἡ ἑλλάδα τότε, ἀλλὰ ὅλος ὁ πολιτισμένος κόσμος. Μικρὸς στὴ Ρώμῃ εἶχε ἀκούσει πολλὰς φορὲς τραγουδιστὲς ν' ἀπαγγέλλουν τίς ραψωδίες του, ἀνιστορῶντας τίς παλληκαριεὺς τῶν πολεμιστῶν στὴν Τροία κι ἐκθειάζοντας τίς εὐγενικὲς καρδιὰς τους.

— Διάβασε, πρόσταξε ξηρά.

Ὁ ἄλλος μετέφρασε ἀργὰ-ἀργά :

« Χαρὰ στοὺς Δαναοὺς καὶ δυὸ καὶ τρεῖς φορὲς χαρὰ τους,

πού γιὰ χατῆρι ἐχάθησαν τῶν Ἀτρειδῶν στὴν Τροία.

Δὲν ἦτανε νὰ πέθαινα καὶ νὰ μὲ πάρῃ ὁ Χάρος,

τὴ μέρα πού πεφταν βροχὴ τὰ χάλκινα κοντάρια

τῶν Τρώων ἐπάνω μου, κοντὰ στὸ σῶμα τοῦ Ἀχιλλέα !

Καὶ μνήμα θάχα κι οἱ Ἀχαιοὶ τὴ δόξα μου θὰ ἔλεγαν.

Μὰ τώρα μὲ πικρὸ χαμὸ μοῦ εἶναι γραφτὸ νὰ λειώσω » (1)

Τελείωσε. Ζωηρὴ ταραχὴ μαρτυριόταν στὴ μορφή τοῦ ὑπάτου.

Ὁ Λεύκιος Μόμμιος ἦταν ἄξεστος*, ἀλλὰ καὶ ἀρκετὰ εὐφυής.

(1) Ὁδυσσεΐας Ε, 306—311, μετάφρασις Ι. Οἰκονομίδη.

Ἐνόησε λοιπὸν τί ἤθελε νὰ εἰπῇ τὸ παιδί, γράφοντας ἐκείνους τοὺς στίχους. Διέταξε καὶ τὸ ἔφεραν μπροστά του.

Τὸ μικρὸ στάθηκε περήφανα.

— Γιατί τὰ ἔγραψες αὐτά ; ρώτησε μαλακὰ ὁ ὑπασπιστής, μεταφράζοντας τὴν ἐρώτηση τοῦ ὑπάτου.

Τὸ γενναῖο Ἑλληνόπουλο κοίταξε τὸν καταστροφέα τῆς πατρίδας του λίγες στιγμὲς χωρὶς νὰ θγάλλῃ λέξη κι ἔπειτα χαμήλωσε τὸ κεφάλι. Τί νὰ τοῦ ἀπαντοῦσε. Ἄν ἐκεῖνος εἶχε μέσα του κάποια λεπτὴ ἀνθρώπινη συναίσθηση κι ἂν ἀγαποῦσε τὴν πατρίδα του καὶ τοὺς δικούς του, θὰ ἔνοιωθε τί τὸ ἔσπρωξε νὰ γράψῃ ἐκείνους τοὺς στίχους.

Ὁ Ρωμαῖος στρατηγὸς σάπαινε. Ἡ στάσι τοῦ παιδιοῦ γενικὰ τοῦ εἶχε προξενήσει ἐντύπωση. Ἔτσι, δίχως νὰ τὸ θέλῃ, θυμήθηκε ὅσα εἶχε ἀκούσει γιὰ τὸν λαό, ποὺ τώρα τὸν πατοῦσε στὸ λαიმό. Συλλογίστηκε τὴν τύχη του... Καὶ σχεδὸν...συγκινηθῆκε. Ἔσκυψε, ψιθύρισε κάτι στὸν ὑπασπιστή του, ἔπειτα κέντρισε τ' ἄλογα καὶ τὸ ἄρμα του ἀπομακρύνθηκε.

Ὁ ὑπασπιστής ἔψαξε ἀνάμεσα στοὺς αἰχμαλώτους, βρῆκε ὅλους τοὺς συγγενεῖς τοῦ παιδιοῦ καί :

— Πάρτε τὸ παιδί καὶ πηγαίνετε, τοὺς εἶπε· ὁ ὑπάτος σὰς ἐλευθερώνει.

(Ἱστορικὸν ἀνέκδοτον).

Ἀνάπτυξις Θ. Μακροπούλου

« ΕΝ ΤΟΥΤΩ, ΝΙΚΑ »

Ὁ Κωνσταντῖνος ἐκάλεσεν ἀμέσως τοὺς καλυτέρους τεχνίτας, ποὺ ἠμποροῦσε νὰ εὔρῃ εἰς τὸ στρατόπεδον, παρέστησε πῶς ἦτο τὸ δῖραμα καὶ διέταξε νὰ τὸ κατασκευάσουν μὲ χρυσὸν καὶ πολυτίμους λίθους.

Τὸ πρῶτον τοῦτο λάβαρον, τὸ ὁποῖον εἶδεν ὁ ἱστοριογράφος ἐπίσκοπος Εὐσέβιος, ἦτο χρυσοῦν δόρυ, ἔχον εἰς τὴν κορυφὴν ἐπίσης χρυσοῦν στέφανον, φέροντα τὰ δύο στοιχεῖα Χ. καὶ Ρ., δηλαδὴ τὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ.

Κάτω ἀπὸ τὸν στέφανον «ἐκρέματο βασιλικὸν ὕφασμα σὺν πολλῶ καθυφασμένον χρυσῷ, ποικιλία συνημμένων πολυτελῶν λίθων», τὸ ὅποιον εἶχεν εἰς τὰ ἄκρα τὴν εἰκόνα τοῦ αὐτοκράτορος καὶ τῶν παιδιῶν του. Καὶ ἡ ὕψωσις του ἐμπρὸς εἰς τοὺς ρωμαϊκοὺς αἰετοὺς, τοὺς κόνκινους δράκοντας, τὰ βέξιλλα * καὶ τὰ φλάμουλα * ἔγινε πανηγυρικὴ πρὸς μεγάλην βεβαίως ἔκπληξιν καὶ σκάνδαλον τῶν παλαιῶν ρωμαϊκῶν λεγεῶνων.

Τὸ πλεῖστον αὐτῶν, βάρβαροι Ἀλαμανοὶ * καὶ Γαλάται *, εἶδον μὲ ἀπόλυτον ἀδιαφορίαν τὴν καινοτομίαν. Αἱ τριάκοντα ὅμως χιλιάδες χριστιανῶν, ὅταν εἶδον τὸ σύμβολον τῆς θρησκείας των, τῆς ἐπὶ τόσους αἰῶνας καταδιωκομένης καὶ τρομοκρατουμένης, νὰ ὑψώνεται ἐπὶ κεφαλῆς των, ἔνοιωσαν τὴν συγκίνησίν των νὰ μεταβάλλεται εἰς παραλήρημα ἐνθουσιασμοῦ.

Διότι τὸ λάβαρον αὐτὸ ἐσυμβόλιζε πλέον καθαρὰ τὴν ἐλευθερίαν τῆς ἰδέας, τὸν θρίαμβον τοῦ Χριστοῦ των καὶ δι' αὐτὸ τὸ ὀλιγώτερον, ποὺ ἠμποροῦσαν νὰ δώσουν, ἦτο μία ζωή...

Ὁ ἐνθουσιασμὸς λοιπὸν δὲν ἄργησε νὰ γίνῃ φανατισμὸς ἀπεριόριστος διὰ τὸν Αὐγούστον.

Ἡ μυστικὴ εἰμαρμένη * ἐκεῖ ἐπάνω εἶχεν εἶπει τὴν λέξιν της.

Ὁ Κωνσταντῖνος ἔπρεπε νὰ νικήσῃ !

Ἦτο ἡ 28ῃ Ὀκτωβρίου τοῦ 312, ἡ ἐβδόμη ἀκριβῶς ἐπέτειος τῆς ἀναρρήσεως τοῦ Μαξεντίου εἰς τὸν θρόνον καὶ ἡ Ρώμη μαζευνμένη εἰς τὸ ἀμφιθέατρον ἐπανηγύριζεν. Ἐνῷ αἱ λεγεῶνες * ἐβάδιζαν κατὰ τοῦ Κωνσταντίνου, ὁ Μαξέντιος ἐώρταζε.

Κανεῖς ἀπὸ τοὺς ἐπισήμους, καὶ ὀλιγώτερον ἀπ' ὅλους αὐτοῦς ὁ Μαξέντιος, δὲν ἐσκέπτετο τὸν Κωνσταντῖνον.

Ἐμπιστευόμενος εἰς τὸν στρατὸν του, ἦτο παραχαλισμένος ἀπὸ τὰς κολακείας καὶ τὰ θυμιάματα τῶν ἐμπιστῶν του, οἱ ὅποιοι τὸν ἐπροσκύνουν ὡς κύριον τοῦ κόσμου καὶ νέον θεόν.

«Ἐς αὔριον τὰ σπουδαῖα ! » Μὲ τὴν φράσιν αὐτὴν εἶχε κλείσει τὸ στόμα μερικῶν φρονίμων, ποὺ ἐτόλμησαν νὰ διαταράξουν τὰς διασκευάς του.

Ὁ λαὸς ἐξ ἄλλου, μολοντί τρέμων ὑπὸ τὸ καλίσγιον * τῶν Πραι-

τωριανῶν *, ἀφιερώνετο εἰς τὰς ἑορτάς, πρὸ πάντων εἰς τοὺς ἀγαπημένους του ἀγῶνας τοῦ ἀμφιθέατρου, προσπαθῶν νὰ λησιμονῇ τὴν τύχην του.

Ψωμί καὶ ἑορτάς ! Μήπως αὐτὸ δὲν ἦτο ἀπὸ καιροὺς τώρα ἡ ψυχικὴ κατάστασις τῆς Ρώμης ;

Οἱ ἀγῶνες εἶχαν ἀρχίσει ἐν μέσῳ ζωηροῦ ἐνδιαφέροντος. Μεταξὺ ὅμως δύο ἀγωνισμάτων, κατασκοπισμένοι βερεδάριοι * ἔφεραν τὴν εἴδησιν, ὅτι καὶ ἡ μάχη εἶχεν ἀρχίσει κοντὰ εἰς τὴν Μουλδιάν * γέφυραν.

Ἡ πρώτη ἐντύπωσις ἦτο φυσικὰ ἡ ἀνησυχία. Ἄλλ' ἀμέσως ἡ φυσικὴ κωθρότης τοῦ χαρακτῆρος ἢ ἴσως ἡ δύναμις τοῦ πεπρωμένου ἔξανακάθισαν τὸν Μαξέντιον εἰς τὸν θρόνον του.

Μήπως αἱ λεγεῶνές του δὲν ἦσαν τρεῖς φορὰς περισσότεραι τοῦ Κωνσταντίνου ;... Μόνον οἱ Καρχηδόνιοι μισθοφόροι του, πού εἶχον θαυμασθῇ πρὸ ὀλίγων ἡμερῶν εἰς τὸ πεδίον τοῦ Ἄρεως, δὲν ἦσαν ἀρκετοὶ νὰ ἀντιμετωπίσουν τοὺς Γαλάτας καὶ τοὺς Ἀλαμανοὺς ; Διατὶ νὰ χαλᾷ μίαν τέτοιαν ἑορτάσιμον ἡμέραν καὶ νὰ κόψῃ εἰς τὸ μέσον τὸ ἀμφιθέατρον ;

Ἄλλ' ἡ ἀγανακτημένη βοή τῶν Πραιτωριανῶν πού ἤξευραν καλύτερα τὸν Κωνσταντίνον καὶ ἔβλεπαν, ὅτι διακινδυνεύουν τὸ πᾶν, τὸν ἔκαμαν νὰ ἐννοήσῃ, ὅτι δὲν ἦτο δυνατόν νὰ μένῃ ἐκεῖ, ἐνῶ ὁ στρατός του ἐπολεμοῦσε.

Καὶ τότε ὅμως πάλιν ἔστειλε νὰ ἐρωτήσουν πρὶν τοὺς Σιβυλλικοὺς * χρησμούς, διὰ νὰ μάθῃ ποῖον θὰ ἦτο τὸ ἀποτέλεσμα τῆς μάχης.

Ἄλλὰ ὁ Ποντίφηξ ἀρχιερεὺς ἀπεκρίθη μὲ διαφορούμενον χρησμόν, ὅτι « θνήσκει ἀθλίως ὁ ἐχθρὸς τῆς Ρώμης ».

Ποῖος ὅμως ἦτο ὁ ἐχθρὸς αὐτός ;

Ὁ Μαξέντιος οὕτως ἢ ἄλλως ἐξήγησε τὸ πρᾶγμα εὐνοϊκῶς διὰ τὸν ἑαυτὸν του, καὶ μόνον πιεζόμενος ἀπεφάσισε νὰ ξεκινήσῃ ἐπὶ κεφαλῇς τῶν Πραιτωριανῶν.

Μόλις ὅμως ἐδγαινεν ἀπὸ τὰ τείχη, σμῆνος μαύρων πουλιῶν ἔξεπέταξε διὰ μιᾶς τρομαγμένον καὶ ἐσηκώθη ἐπάνω ἀπὸ τὰς κεφαλὰς των.

Ἦτο ὁ πρῶτος κακὸς οἰωνὸς καὶ ὁ λαός, πού παρηκολούθει τὴν ἀναχώρησιν, ἤρχισε νὰ τὸν σχολιάζῃ δυσοιῶνως *.

Ὁ Μαξέντιος, ἐπηρεασμένος, ἀκόμη μίαν φορὰν ἐδίστασεν. Ἦτο ὅμως πλέον ἀργὰ νὰ ὑποχωρήσῃ !

* * *

Ἡ μάχη ἐδίδετο ἐμπρὸς εἰς τὸν Τίβεριν καὶ τὸ κύριον σημεῖον τῆς συμπλοκῆς ἦτο ἡ λεγομένη « Σάξα ρούμπρα », δηλαδή « Ἐρυθρὰ πέτρα », ἐννέα μίλλια περίπου ἀπὸ τὰ τείχη τῆς Ρώμης καὶ ἑξ μίλλια ἀπὸ τὴν Μουλβίαν γέφυραν.

Ὅταν ἔφθασεν ὁ Μαξέντιος, τὰ δύο στρατόπεδα ἦσαν εἰς χεῖρας καθ' ὅλον τὸ μέτωπον καὶ ὁ Κωνσταντῖνος ἐπάνω εἰς κατάλευκον ἄλογον, ὅπως περιγράφει ὁ Λακτάντιος *, εὐδιάκριτος ἀπὸ τὸν πολύτιμον λόφον * τοῦ κράνους καὶ τὴν ἀκτινοβολίαν τῆς χρυσῆς πανοπλίας, ἐδεικνύετο ἀπὸ ὅλον τὸν στρατόν.

Ἄπὸ τὴν μίαν πλευρὰν ἦσαν αἱ γαλατικαὶ λεγεῶνες, οἱ Βρεττανοὶ καὶ οἱ Ἀλαμανοὶ τοῦ Κωνσταντίνου καὶ ἀπὸ τὸ ἀντίθετον οἱ Σικελοί, οἱ Ἰταλοί, οἱ Καρχηδόνιοι καὶ Λίβυες μισθοφόροι τοῦ Μαξεντίου, ἀποτελοῦντες ὅλοι ὁμοῦ ἀνθρωποπέλαγος τριακοσίων τοῦλάχιστον χιλιάδων ἱππέων καὶ πεζῶν. *

Καὶ εἰς τὰ σύννεφα τῆς σκόνης, τὸ θέαμα τῶν χαλκοφράκτων αὐτῶν ἀνθρωπίνων ὄγκων, συγκρουομένων μέσα εἰς τὴν βοήν, τὰ σαλπίσματα τῶν μακρουλῶν σαλπίγγων καὶ τὰ οὐρλιάσματα τῶν κεραύλων * ἦτο κατὰ τρομακτικὰ ἐπιβλητικὸν καὶ μεγαλοπρεπές.

Πίσω ἀπὸ τὴν κυρίαν γραμμὴν τῆς συμπλοκῆς, ὅπου ἔνεκα τῆς σκόνης τὸ μάτι ἔβλεπε μόνον ἀπερίγραπτον μπέρδεμα ἀνθρώπων, ἀλόγων, κονταριῶν, ἐφαίνοντο ἄλλαι κοχόρταις * μὲ τὰ σήματά των, δρόκοντας, λύκους, αἰτούς, Μινωταύρους, στολισμένους, ἑλλείπει λουλουδιῶν, ἀπὸ κλαδιὰ δένδρων, τρέχουσαι συντεταγμέναι εἰς τὰ ἀσθενέστερα μέρη...

Καὶ μόλις οἱ χαλκόφρακτοι ὄγκοι ἔφθαναν εἰς ἐπαφὴν, τὰ δόρατα ἄφηναν τὸν λόγον εἰς τὰ ξίφη καὶ ἤρχιζε πάλι σώματος πρὸς σῶμα, ἀσπίδος πρὸς ἀσπίδα, σιδήρου πρὸς σίδηρον, ὅπου τὰ κτυπήματα ἀντήχουν βαριά, βγάζοντα σπινθῆρας ἀπὸ τὰ κράνη, ἀπὸ τοὺς γύρους τῶν ἀσπίδων καὶ τὸν χάλυβα τῶν σπαθιῶν.

Πίσω ἀπὸ τὰς γραμμάς οἱ ψιλοὶ ὀπλίται ἐγέμιζαν τὸν ἀέρα μὲ τὰ βέλη καὶ τὰ μολυβένια βλήματα τῶν σφενδονῶν των...

Ὁρυγαί*, ρόγχοι*, βογκητά, εἰς ὅλας τὰς γλώσσας, κραυγαὶ διαπεραστικαὶ πόνου, ἐλεεῦ* θριάμβου, βαρυπρόφερτα λατινικὰ προστάγματα... ἀλλὰ πρὸ πάντων μία φωνή, μία κραυγὴ μυριαπλασιαζομένη εἰς βοήν, ὡς θόρυβος πολλῶν ὑδάτων, ἐκυριαρχεῖ:

— Χριστὸς νικᾷ... Χριστὸς νικᾷ...

* Ἦσαν οἱ Χριστιανοί, τῶν ὁποίων ὁ ἐνθουσιασμός, οἰστρογηλατημένος* ἀπὸ τὴν ἐντύπωσιν τοῦ θαύματος, εἶχε μεταβληθῇ εἰς ἀπηλπισμένην ἔντασιν προσπαθείας.

* Ἐβλεπαν ἐμπρός των εἰς τὴν συμπλοκὴν, ὅπως τὸ διηγοῦνται οἱ συγγραφεῖς τῆς ἐποχῆς, οὐρανίας δυνάμεις νὰ καταβαίνουν εἰς βοήθειαν τοῦ Κωνσταντίνου, ἐθαμβώνοντο ἀπὸ τὴν λάμψιν τῶν ὅπλων των, ἐθαύμαζον τὰ γοητευτικὰ ἢ φοβερὰ σχήματά των, ἤκουαν τὰς φωνὰς των...

— Τὸν Κωνσταντῖνον ζητοῦμεν... Τὸν Κωνσταντῖνον ἐρχόμεθα νὰ βοηθήσωμεν!... ἐφώναζον αἱ ἐμφανίσεις αὐταί.

* Ἐπειτα τὸ ἀδιάσκοπον ἐκεῖνο ἀκτινοβόλημα τοῦ χρυσοῦ σταυροῦ τοῦ λαβάρου, ποὺ ἔβλεπον νὰ προπορεύεται καὶ νὰ τοὺς ὀδηγῇ, τοὺς ἐμαγνήτιζε, τοὺς ἔφερεν εἰς τὰ μάτια δάκρυα, τοὺς ἐστόμωνε* κάθε ιδέα νὰ φόβου...

* Ὁ Χριστὸς των, ὁ ἀληθινὸς Θεός, ἦτο ἐκεῖ... Καὶ ἦσαν αὐτοὶ οἱ ἐκλεκτοί, ποὺ θὰ ἐπύργωναν τὴν βασιλείαν του εἰς τὸν κόσμον...

* * *

Τὴν στιγμὴν αὐτὴν βοή θριαμβευτικὴ ἀντήχησεν ἀπὸ τὸν στρατὸν τοῦ Κωνσταντίνου. Αἱ ἰταλικαὶ λεγεῶνες τοῦ ἐχθρικοῦ κέντρου ἤρχισαν πρῶται νὰ κλονίζονται καὶ νὰ ὑποχωροῦν.

* Ὁ Μαξέντιος ἄφησε μεγάλην κραυγὴν καὶ προτείνων τὴν πυγμὴν ἐχύθη νὰ τὰς ὑποστηρίξῃ.

Τὴν ἰδίαν ὅμως στιγμὴν ἀντελήφθη, ὅτι οἱ κατάφρακτοι Κλιβανάριοι*, τὸ βαρὺ ἐχθρικὸν ἱππικὸν τοῦ Γαίου Σενεκίωνος, ἐπροχώρουσε μὲ καλπασμὸν νὰ κόψῃ τὴν ὑποχώρησίν του.

* Ἡ κατάστασις ἐγίνετο κρίσιμος. Ἐσηκώθη τότε εἰς τοὺς ἀναβολεῖς* καὶ ἐκοίταξε γύρω εἰς τὸ πεδῖον τῆς μάχης σκεπασμένον ἐδῶ καὶ ἐκεῖ ἀπὸ σύννεφα σκόνης, τὴν ἄμωπτιν καὶ παλίσροιαν τῆς ἀνθρωποθαλάσσης τῶν δύο στρατῶν.

Οἱ Μαυριτανοὶ * ἱππεῖς, δεκατιζόμενοι ἀπὸ τὰς σιδηρεῖς κορύ-
νας * τῶν Κλιβαναρίων, ἤρχισαν νὰ ὑποχωροῦν χωρὶς καμμίαν τάξιν,
αἱ δὲ σικελικαὶ καὶ καρχηδονιακαὶ λεγεῶνες, ἔπειτα ἀπὸ τὴν ὑποχώρη-
σιν τῶν Ἰταλῶν, ἐκάμπτοντο καὶ αὐταὶ πρὸς τὸν Τίβεριν.

Μόνον οἱ Πραιτωριανοὶ ἐννοοῦντες, ὅτι πολεμοῦν διὰ τὸν ἴδιον
ἑαυτὸν των, ὅτι χανομένης τῆς μάχης ἐχάνοντο καὶ οἱ ἴδιοι, διεξεδί-
κουν τὰς θέσεις των βῆμα πρὸς βῆμα εἰς ἀπλητισμένην πάλην, πυργώ-
νοντες τὰ σώματά των, ὁ καθένας ἓνα ὀχύρωμα, εἰς τὸ ὁποῖον ὁ ἀντί-
παλος ἔπρεπε νὰ πατήσῃ, διὰ νὰ διαβῇ.

Ὁ κίνδυνος ὅμως τῶν Κλιβαναρίων ἐγένετο διαρκῶς καταφανέ-
στερος. Μία δὲ ὤη ἐξ αὐτῶν, ἔχουσα ἐμπρὸς τὸν γιγάντιον Κεντη-
ρίωνα μὲ τὰ ἀνεμισμένα γένεια, πάλλοντα ὑψηλὰ τὴν πελωρίαν κορύναν
του, ἔτρεχεν ἀκάθεκτος *, ἀναποδογυρίζουσα ὅτι εὗρισκε νὰ ἀνακόψῃ
τὸν δρόμον τῆς Μουλβίας γεφύρας.

— Χριστὸς νικᾷ... Χριστὸς νικᾷ... ἐβρυχᾶτο ὁ ἀνεμοστρόβιλος.

* * *

Τότε ὁ Μαξέντιος ἐγύρισε πρὸς τὸν Τίβεριν νὰ ἐξασφαλισθῇ
τοῦλάχιστον πίσω ἀπὸ τὸν ποταμόν, ὅπου ἐνόμισεν, ὅτι ἠμποροῦσε νὰ
κρατήσῃ τὸν Κωνσταντῖνον.

Τὸ κίνημα ὅμως αὐτὸ ἀπεθάρρυνεν ἐντελῶς τὰς λεγεῶνάς του
καὶ ὅλοι, ἀντὶ νὰ κοιτάξουν ν' ἀντιταχθοῦν, ὥρμησαν νὰ τὸν ἀκο-
λουθήσουν ἐκτὸς τῶν Πραιτωριανῶν, οἱ ὅποιοι δείχνοντες μὲ λύσσαν
τὴν πυγμὴν πρὸς τὸ μέρος του, ἔμειναν γενναίως ν' ἀντιμετωπίσουν
τοὺς Κλιβαναρίους.

Αἱ σιδηρεῖς κορύναι τῶν καταφράκτων ἤρχισαν τότε φρικτὸν
ἀγῶνα.

Ἐκρίθη !... Ἐσφραγίσθη !... Ἀπεφασίσθη !...

Ἡ ἥττα τοῦ Μαξεντίου ἦτο γενικὴ...

Ἐν τῷ μεταξὺ ὅμως ὁ Μαξέντιος βλέπων, ὅτι θὰ συνελαμβάνετο
ζωντανός, ὅτι ὀλίγον ἀκόμη καὶ ἦτο εἰς τὰ χεῖρα τοῦ ἐχθροῦ του, ἔχωσε
τοὺς περνιστῆρας εἰς τὰ πλευρὰ τοῦ ὀλόγου του, κατεπάτησε τοὺς
φεύγοντας καὶ ὥρμησε νὰ περάσῃ μὲ ἀπελπισμένην προσπάθειαν.

Ἀλλὰ μέσα εἰς τὸ ἀσφρικτικὸν ἀλληλοπάτημα, εἰς τὸ ὁποῖον εἶχεν
ἐμπλεχθῇ, ἐξετοπίσθη ἔξαφνα ἀπὸ φοβερὸν σπρώξιμον νέου κύματος

φυγάδων πρὸς τὸ ἀριστερὸν χεῖλος τῆς γεφύρας καὶ παρεσύρθη εἰς τὸν ποταμόν. Ἀλογον καὶ ἀναβάτης εὐρέθησαν μέσα εἰς τὰ θολὰ νερά τοῦ Τιβέρεως.

Μεγάλη βοή τότε ὑψώθη ἀπὸ ἐχθροὺς καὶ φίλους.

— Ὁ Αὐγουστος... Ὁ Αὐγουστος... Βοήθεια ! Σώσατέ τον !

Ἀλλὰ κανεῖς δὲν διεκινδύνευε.

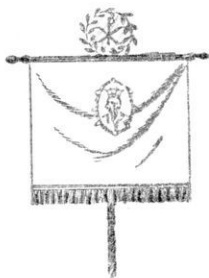
Μίαν στιγμήν ὁ Μαξέντιος ἐφάνη προσπαθῶν νὰ ἀντιπαλαίσῃ μὲ τὸ ρεῖμα. Δεύτερον ἀνθρωποκρήμνισμα ἀπὸ τὴν γέφυραν τὸν ἐξηφάνισε πάλιν μέσα εἰς τὴν ἀφορισμένην δίνην.

Περισσότερον δὲν ἠμπόρεσε νὰ ἰδῇ κανεῖς, διότι ἀκριβῶς τὴν στιγμήν αὐτὴν οἱ ἱππεῖς τοῦ Λογγίνου * ἔφθαναν εἰς τὴν γέφυραν καὶ οἱ Πραιτωριανοὶ κοπανιζόμενοι ἀπὸ τὰς κορύνες, ἔπιπταν κατὰ σωροὺς εἰς τὰ κύματα.

Ὁ Τίβερις ἐκρατοῦσε πλέον εἰς τὰ θολὰ βάθη τοῦ τοῦ ἐχθρὸν τοῦ Σταυροῦ καὶ τοῦ Κωνσταντίνου.

« Νενίκηκάς με Ναζωραῖς »

Ἄγγ. Τανάγρας

ANTIOXEIA

«Κεφαλὴν τοῦ κόσμου», «Πρωτεύουσαν τῆς Ἀνατολῆς», «Μαργαρίτην τῆς Ἀσίας», «Τετράπολιν»*, ὠνόμασαν οἱ βυζαντινοὶ χρονογράφοι τὴν Ἀντιόχειαν. Τὸ βέβαιον εἶναι, ὅτι ἀπὸ τὰς περιγραφὰς ἀποδεικνύεται μία ἀπὸ τὰς πλουσιωτέρας καὶ διασκεδαστικωτέρας πόλεις τῆς ἐποχῆς τῆς. Ρωμαῖοι αὐτοκράτορες, ἐντόπιοι ἡγεμόνες καὶ βυζαντινοὶ ἐπίτροποι διηγωνίσθησαν, ποῖος νὰ τὴν στολίῃ καὶ νὰ τὴν κάμῃ ὡραιότεραν.

Ἡ τοποθεσία τῆς ἐβοήθει ἀφθονώτατα εἰς τοῦτο. Πλησίον τῆς ἦτο ἡ Δάφνη, τὸ ἄλλος τοῦ Δαφναίου Ἀπόλλωνος, κατάφυτον ἀπὸ κυπαρίσσους καὶ πλατάνους, πού ἔφθναν εἰς τὴν ὄχθην τοῦ Ὁρόντη*. Μία σοφὴ διαρρύθμισις τῶν ὑδάτων ἔκαμνε τὴν πόλιν νὰ φαίνεται ἀπὸ μακρὰν ὡς κτισμένη ἐπάνω εἰς ἀφρούς. Οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες ἐλάτρευον τὰ νερὰ ὡς θεοὺς καὶ τὰ ἐστόλιζον μὲ τὰ αἰθέρια πλάσματα τῆς ποιητικῆς φαντασίας τῶν. Πρακτικώτεροι οἱ Ρωμαῖοι ἔβλεπον εἰς τὸ ὕδωρ μίαν δύναμιν, τὴν ὁποίαν ἔπρεπε νὰ τιθασέωσιν* ἡ δύναμις τῆς Ρώμης.

Ὅπου ἐπέρασε τὸ ἑλληνικὸν πνεῦμα, αἱ θάλασσαι, οἱ ποταμοί, αἱ λίμναι, αἱ πηγαί, αἱ κρήναι, ἔγιναν ποιήματα. Ἦλθον ἔπειτα οἱ Ρωμαῖοι, καί, ὅπου ὑπῆρχε ποίημα, ἔγινεν ὑδραγωγεῖον. Ἀπὸ τὴν φαντασίαν τῶν Ἑλλήνων ἐσώθη ἓνας ὁλόκληρος θεῖος ὑγρὸς κόσμος, ἀπὸ τὴν ἐργασίαν τῶν Ρωμαίων ἀπέμεινάν καταπληκτικαὶ ὑπόγειοι στοαί, λίθινοι δρόμοι τοῦ νεροῦ εἰς τὰ ἔγκατα τῆς γῆς, κινούμεντες καὶ σήμερον ἀκόμη τὸν θαυμασμὸν τοῦ κόσμου. Ἐπειτα ἀπὸ αἰῶνας ὁλόκληρους αἱ πόλεις, ἐπάνω ἀπὸ τὰς ὁποίας ἐπέρασεν ἡ Ρωμαϊκὴ κατάκτησις, ἐπιστρέφουν εἰς τὰ παλαιὰ ὑδραγωγεῖα τοῦ Ἀδριανοῦ* καὶ τὰ διορθώνουν, διὰ νὰ λειτουργήσουν πάλιν. Τὰ ποιήματα μόνον τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος δὲν θέλουν καμμίαν διόρθωσιν. Αὐτὰ ἀπέδειξαν περισσοτέραν ἀντοχὴν καὶ ἀπὸ τοὺς Ρωμαῖκοὺς ὀγκολίθους καὶ παρουσιάζονται νέα καὶ δροσερὰ πάντοτε εἰς τὴν νοσταλγικὴν ἐπιθυμίαν τοῦ ὥραιου.

* * *

Ἡ Ἀντιόχεια ὑπῆρξε μία ἀπὸ τὰς πρώτας πόλεις τοῦ κόσμου, εἰς τὰς ὁποίας ἐχαράχθησαν δρόμοι εὐθεῖς καὶ ἐστρώθησαν μὲ λίθους. Ἡ

κεντρική λεωφόρος της πόλεως, ή σχίζουσα αυτήν από τὸ ἐν ἄκρον εἰς τὸ ἄλλο εἶχε τριάκοντα ἕξ σταδίων μήκος, ἑπτὰ δηλαδή σημερινῶν χιλιομέτρων, καὶ ἐκοσμεῖτο δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ εἰς ὅλην της τὴν ἔκτασιν ἀπὸ στοάς, ὥστε οἱ περιπατηταὶ νὰ προφυλάσσωνται ἀπὸ τὴν βροχὴν καὶ τὸν ἥλιον. Στοάς εἶχεν ἐπίσης καὶ μία ἄλλη λεωφόρος, τὸ δὲ ἔδαφος της ἦτο στρωμένον μὲ γρανίτην τῆς Αἰγύπτου. Ὁ Φόρος — ἡ ἀγορά, ἐστολίζετο μὲ στήλας ἀπὸ μάρμαρον τῆς Ἰλλυρίας καὶ εἶχε τὸ ἔδαφος στρωμένον ἀπὸ μάρμαρα λευκά.

Ἐνας δημόσιος περίπατος — ὁ Εὐστός — ἦτο μᾶλλον Μουσεῖον παρὰ περίπατος. Ὑπῆρχεν ὅμως καὶ Μουσεῖον, καὶ πολυάριθμα δημόσια λουτρά, καὶ μεγαλοπρεπὲς Βουλευτήριον καὶ ἐπιδεικτικώτατον Διοικητήριον καὶ κτίρια δημόσια καὶ μέγαρα ἰδιωτικά πλουσιώτατα, καὶ ἐπαύλεις, εἰς τὰς ὁποίας οἱ πλούσιοι Ἀντιοχεῖς ἐσπαταλοῦσαν μυθώδη ποσά, διὰ νὰ τὰς στολίσουν....

Καὶ τέλος εἰς τὴν Ἀντιόχειαν ὑπῆρχον τέσσαρα θέατρα μεγάλα, τὸ θέατρον τοῦ Διονύσου, τὸ θέατρον τοῦ Ὀλυμπίου Διός, τὸ Πιθέρον καὶ τὸ Πρόμηκες. Εἰς τὰ μεγάλα αὐτὰ θέατρα παριστάνοντο ὅλα τὰ ἀριστουργήματα τῆς ἀρχαίας θεατρικῆς φιλολογίας, τόση δὲ ἦτο ἡ συρροὴ τῶν θεατῶν, ὥστε ὁ ἄρχων τῆς πόλεως, Πρόκλος, ἠναγκάσθη νὰ καταστρέψῃ τὴν ἀρχιτεκτονικὴν τοῦ Πιθέρου, διὰ νὰ τὸ κάμῃ μεγαλύτερον. Φαίνεται δέ, ὅτι τὰ θέατρα αὐτὰ ἦσαν πολυτελέστατα, διότι ὁ φιλόμουσος Ἀντιοχεὺς ρήτωρ Λιβάνιος * ἐξαίρει τὴν ἀγάπην τῶν συμπατριωτῶν του πρὸς τὰ «πολυτελῆ ἱερὰ τῶν Μουσῶν». Εἶχον ἄλλως τε τὰ θέατρα αὐτὰ ἐπιχορηγήσεις τῆς πολιτείας, τῶν βουλευτῶν καὶ μέρος ἀπὸ τὴν διαθήκην τοῦ γερονσιαστοῦ Σωσιβίου, * τοῦ ἰδρυτοῦ τῶν Ἀντιοχικῶν Ὀλυμπιακῶν ἀγώνων.

Ἐκτὸς ὅμως τῶν μεγάλων τούτων θεάτρων ὑπῆρχε πλῆθος ἄλλων μικροτέρων, δι' ἵπποδρομίας, θηριομαχίας, μουσικοὺς ἀγῶνας, χοροὺς κ.λ. Ἐνθ' δὲ ἄλλαι πόλεις τῆς Αὐτοκρατορίας ἐφημιζοντο, ὅτι ἡ κάθε μία παράγει καὶ ἄλλο εἶδος τεχνιτῶν τῆς σκηνῆς, ἡ Ἀντιόχεια εἶχεν ἀπὸ ὅλα τὰ εἶδη. Ἡ Ἀντιόχεια — λέγει ὁ χρονικογράφος — ἔχει ἀφθόνως ὅλα τὰ τερπνά, διότι ἐκεῖ πηγαίνει ὁ Αὐτοκράτωρ καὶ τοῦ χροιάζονται ὅλα.

* * *

Αὕτῃ ἦτο ἡ Ἀντιόχεια τῶν τελευταίων Ρωμαϊκῶν καὶ τῶν πρώ-

των χριστιανικῶν αἰώνων, μέχρι τῆς ἐποχῆς, καθ' ἣν ὁ πρῶτος μεγάλος σεισμός τῆς ἔφερεν τρομερὸν κτύπημα, τὸ ὁποῖον ἠκολούθησαν ἔπειτα ἀλλεπάλληλα ἄλλα. Πλουσία, πολυάνθρωπος, φιλήδονος, πολιτισμένη, σπάταλος, κέντρον ὁλοκλήρου κόσμου ἀγαπῶντος τὰ θεάματα, τὰς ἐορτάς, τὰς διασκεδάσεις, κατώρθωσε, μὲ ὅλην τὴν ἐπίδρασιν τῶν Ἀσιατικῶν τῆς στοιχείων, νὰ διατηρήσῃ κάπου κάπου τὴν λεπτότητα καὶ τὴν λιτότητα τοῦ Ἀθηναίου πνεύματος.

Ὅταν ἡ λογία αυτοκράτειρα Εὐδοκία — ἡ κόρη τοῦ Ἀθηναίου φιλοσόφου Λεοντίου Ἀθηναῖς — θύμα τῶν ραδιουργιῶν τοῦ ἱεροῦ Παλατίου, παραιτηθεῖσα τοῦ θρόνου καὶ μεταβαίνουσα εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα, διὰ νὰ γίνῃ μοναχή, ἐπέρασεν ἀπὸ τὴν Ἀντιόχειαν, τόσον κατεπλάγη ἀπὸ τὸν Ἑλληνισμόν τῆς μεγάλης Ἀσιατικῆς πόλεως, ὥστε ἐχαίρεισε τοὺς κατοίκους αὐτῆς μὲ μίαν ἑμμετρον προσφώνησιν, εἰς τὴν ὁποίαν μεταξὺ τῶν ἄλλων ὑπῆρχε καὶ ἓνας στίχος ὑπενθυμίζων τὴν κοινὴν καταγωγὴν τῶν Ἀντιοχέων καὶ αὐτῆς· «καυχῶμαι, ὅτι εἶμαι κι' ἐγὼ ἀπὸ τὴν γενεάν σας καὶ ἔχω ἰδικόν σας αἷμα εἰς τὰς φλέβας μου...».

« Γυναῖκες τοῦ Βυζαντίου »

Γεώργιος Τσοκόπουλος

1923 - 1919

ΠΛΟΥΤΟΣ ΚΑΙ ΜΕΓΑΛΟΠΡΕΠΕΙΑ ΒΥΖΑΝΤΙΝΩΝ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΩΝ

(Ἕνας γερμανός, ὁ Σίγφρηδ, εἶχεν ὑπηρετῆσει ἐπὶ ἄρκετὰ ἔτη ὡς σωματοφύλαξ τοῦ αὐτοκράτορος εἰς τὸ Ἱερὸν Παλάτιον τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Τώρα ἔχει ἐπιτρέψει εἰς τὴν πατρίδα του καὶ διηγεῖται εἰς τοὺς δικούς του τὰς ἐντυπώσεις του).

Πρέπει νὰ σοῦ πῶ ὅτι ἐκεῖ ποὺ ἐφανερωνότανε ὅλη ἡ μεγαλοπρέπεια τοῦ βασιλιᾶ, ἦτανε τὸ Χρυσοτρίκλινο· μιὰ σάλα μέσα στὸ παλάτι καὶ αὐτή. Εἶχεν ὀκτὼ γωνιῆς καὶ στὸ ταβάνι θόλο. Γύρο στοὺς τοίχους ἀνοιγόντανε ὀκτὼ ἀψίδες. Ἐκλεῖε μὲ δύο πόρτες ἀσημένιες. Στὶς ἄλλες ἀψίδες, κάθε φορὰ, ποὺ ἐγινότανε ἐπίσημη ὑποδοχή, ἐξέθεταν ὅλα τὰ πλούτη τοῦ Παλατιοῦ, στέμματα, σμαλτωμένα χρυσαφικά, φορέματα βασιλικά χρυσοκέντητα, μεγάλες λεκάνες ἀσημένιες καὶ χρυσές, μεγάλα σκαλιστὰ πιάτα ἀπὸ ἀσήμι, μὲ ἄλλα λόγια ὅτι εἶχαν καὶ δὲν εἶχαν. ✕ Ἀντι γρ.

Γιὰ νὰ κάνουνε πιὸ συναρπαστικὴ ἐντύπωση, ἐδανείζοντο ἀπὸ τὶς ἐκκλησιῆς καὶ ἀπὸ τὰ μοναστήρια ὅ,τι σπάνιο πρᾶγμα εἶχαν οἱ θησαυροὶ τοὺς. Ἀκόμη καὶ τὸ σωματεῖο τῶν σκαλιστῶν χρυσοῦ καὶ ἀργύρου ἐδάνειζεν ὅ,τι πολύτιμο ἀντικείμενο βρισκόταν στὰ μαγαζιά τῶν. Ἔτσι, μέσα σ' ὅλο τὸ Χρυσοτρίκλινο, ἐπιστρωμένο μὲ θαυμάσια μεταξωτὰ χαλιὰ τῆς Περσίας ραντισμένο μὲ ροδοστάγματα καὶ ἄλλα πολύτιμα ἀρώματα τῶν Ἰνδιῶν, κρεμασμένα ἀπὸ ἀργυρὲς ἀλυσίδες τὰ πολυκάνδηλα ἐφώτιζαν ἓνα μυθικὸ σύνολο πλούτου φανταστικοῦ.

Ἐκεῖ μέσα ἔδιναν καὶ γεύματα. Οἱ πιατέλες ἀπὸ χρυσάφι σφυρήλατο ἦτανε τόσο βαρεῖες, ὥστε δέκα ἄνθρωποι δὲν ἤμποροῦσαν νὰ σηκώσουν μιὰ ἀπὸ αὐτές. Γιὰ τοῦτο, καὶ γιὰ νὰ προξενήσουν ἐκπληξη στοὺς μουσαφιρέους*, τὶς πιατέλες, γεμᾶτες φαγητά, τὶς εἶχαν κρεμασμένες ἀπὸ τὸ ταβάνι καὶ μὲ τροχαλίες ἀσημένιες τὶς κατέβαζαν τὴν ὥρα τοῦ γεύματος.

Τὰ χρυσὰ βάζα, γεμᾶτα φρούτα τῆς Ἀνατολῆς, ἦτανε τόσο κολοσσιαῖα, ὥστε τὰ ἐκουβαλοῦσαν ἐπάνω σὲ ἀραμπαδάκια*, ταπετσαρισμένα μὲ πορφύρα.

Στὸ τέλος τοῦ γεύματος οἱ προσκαλεσμένοι ἔπαιρναν δῶρο χρυσὰ νομίσματα μέσα σὲ σμαλτωμένα πιάτα καὶ πνέξιδες ἀπὸ ἔλεφαντόδοντο, περίφημα σκαλισμένες.

Μέσα στὸ Χρυσοτρίκλινο ἐρχόταν ὅλη ἡ αὐλὴ κατὰ τὶς ἐπίσημες τελετές. Ἐκεῖ βρισκόμουν καὶ ἐγὼ μὲ τοὺς ἄλλους Βαράγγους, ὅπως οἱ Γραικοὶ ὀνομάζουν τὴν πολεμικὴ μας Ἐταιρεία. Ἐκεῖ, ἂν ἦσαστε καὶ σεῖς, θὰ ἐβλέπατε ὅλον τῶν χρωμάτων τὰ φορέματα. Ἄλλα εἶχαν κεντημένους ἀετοὺς πράσινους ἢ κόκκινους, ἄλλα λεοντάρια ἄσπρα καὶ γύπες χρώματος μενεξεδένιας πορφύρας.

Ὅταν ὅλοι εὐρίσκοντο στὴ θέση τοὺς καὶ οἱ Σιλεντιάριοι* μὲ τὰ μακριὰ ἐπὶχρυσα ραβδιά δὲν εἶχαν πιά νὰ βάλουν κανένα ἀπὸ τοὺς ἐπισήμους στὴ γραμμὴ, ἀνοίγαν οἱ ἀσημένιες πόρτες τοῦ βάρους. Τότε, μέσα σ' ἓνα δάσος ἀπὸ πολύχρωμα λάβαρα καὶ σημαῖες παρουσιαζότανε ὁ Αὐτοκράτορας τῶν Γραικῶν, ὁλόφλογος σὰν μετέωρο μέσα στὰ χρυσοῦφानτα φορέματά του καὶ τὰ πολύτιμα λιθάρια, ποὺ τὸν εἶχαν κατὰ σπартон ἀπὸ τὴν κορῶνα ἴσαμε τὰ πορφυρᾶ του πέδιλα.

Ὁ Βασιλεὺς ἦτανε καθισμένος στὸ χρυσό του θρόνο.

Τὰ ὄργανα ἔπαιζαν θριαμβευτικὰ ἐμβατήρια. Ὁ θρόνος τότε ἀπὸ ἓνα μηχανισμό μυστικὸ ἀνέβαινε καὶ κατέβαινε καὶ ὁ Αὐτοκράτορας ἐφαινότανε σὰν κάτι θεϊκὸ πρᾶγμα, ποὺ τὸ σήκωναν φτεροῦγες ἀγγέλων.

Τότε ἀπὸ κάτι δέντρα, ποὺ ἔμοιαζαν πλατάνια καὶ πεῦκα, ὅλα φτιαγμένα ἀπὸ καθαρὸ χρυσάφι, ἀκούγονταν γλυκεῖς φωνὲς πουλιῶν, ποὺ ἐγέμιζαν τὸ Χρυσοτρονίλινο μὲ χαρὰ. Τὰ δέντρα αὐτὰ ὕψωναν τὴν ἀστραφτερὴ θωριά τους ἀπὸ τὸ ἓνα καὶ τὸ ἄλλο μέρος τοῦ θρόνου. Καὶ δυὸ λεοντάρια ἀπὸ χρυσάφι, τεντωμένα στὰ κατώφλια τοῦ θρόνου, σὰν νὰ ἤθελαν νὰ ὀρμήσουν νὰ κατασπαράξουν κάποιον ἐχθρόν, ἐκτυποῦσαν τὶς οὐρὲς των μὲ θυμὸ καὶ ἔβγαζαν καὶ βρυχηθμοὺς γεμάτους ἀγριάδα.

« Βυζαντινὰ Πολύπτυχα »

Πλ. Ροδοκανάκης

Η ΠΙΟ ΜΕΓΑΛΗ ΔΟΞΑ

Μόνο οἱ Μαραθωνομάχοι,
δὲ σ' ἐδόξασαν, πατρίδα,
δὲ σ' ἐδόξασαν μονάχοι
οἱ Τριακόσιοι τοῦ Λεωνίδα.

Ἔβαστάξαν τὰ παιδιὰ σου,
παλληκάρια διαλεγμένα,
πάντα σὰν τὰ ἰδρὺν * τοῦ δάσου,
σὰν τοὺς βράχους ἓνα κι' ἓνα.

Ὅμοια ἀκλόνητοι κι' ἀγνάντια
στῶν ἐχθρῶν τὴν ἄγρια φόρα,
κι' ὅμοια στέρεοι στὴ γιγάντια
καὶ κακὴ τῆς τύχης μπόρα.

Ἀλλ' ἀκόμα πῶς μεγάλῃ
τῶν παιδιῶν σου ἡ δόξα ἐφάνη

σὲ μὴν ἄλλην ἅγια πάλη,
γιὰ ἓνα πῶς ὁμορφο στεφάνι :

Εἰς τὴν πάλη, ὅπου τὸ πνέμμα
τ' οὐρανοῦ νικᾷ τὸν Ἄδη,
τῆς ἀλήθειας μὲ τὸ ψέμμα,
τοῦ φωτὸς μὲ τὸ σκοτάδι.

« Ἀπαντα »

Λ. Μαβίλης

Η ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΗΣ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ ΚΑΙ ΟΙ ΠΡΩΤΟΙ ΑΙΩΝΕΣ ΤΟΥ ΒΙΟΥ ΑΥΤΗΣ

Εἰς τὴν παγκόσμιον ἱστορίαν ἡ Θεσσαλονίκη παρουσιάζει τὸ μοναδικὸν φαινόμενον τῆς πόλεως, ἡ ὁποία ἐπὶ αἰῶνας εἴκοσι καὶ τρεῖς, ἂν καὶ ὑπέστη πλείστας δεινὰς ἐπιδρομὰς βαρβάρων καὶ φοβεράς καταστροφάς, συνεχίζει ἕως σήμερον ἔντονον καὶ ἀδιάσπαστον τὸν ἱστορικὸν αὐτῆς βίον. Ἡ Κωνσταντινούπολις ἐκτίσθη ἕξ αἰῶνας μετὰ τὴν Θεσσαλονίκην. Αἱ μεγάλαι καὶ ἔνδοξοι πόλεις τοῦ ἀρχαίου κόσμου, ἡ Ρώμη καὶ αἱ Ἀθῆναι, πίπτουν εἰς τὴν ἀφάνειαν ἐπὶ αἰῶνας κατὰ τὸν μεσαιῶνα. Ἡ Θεσσαλονίκη εὐθὺς ἀπὸ τῆς ἰδρύσεως αὐτῆς, κατὰ τὰ τέλη τοῦ Δ'. π.Χ. αἰῶνος, καθίσταται πόλις ἐπίσημος, μὲ τὴν ἴδρυσιν δὲ τῆς μεσαιωνικῆς Ἑλληνικῆς αὐτοκρατορίας τὸν Δ' μ. Χ. αἰῶνα, πόλις μεγάλη καὶ εὐδαίμων. Τὴν θαυμασίαν ἀνθησιν καὶ ζωὴν αὐτῆς διετήρησεν ἀδιάσπαστον ἕως σήμερον, ὅτε μετὰ πέντε σχεδὸν αἰῶνας ἀπὸ τὴν κατάρτησιν τῶν Τούρκων (1430), ἀνεκτῆθη ὑπὸ τοῦ Ἑλληνικοῦ στρατοῦ (1912).

Εἰς τὴν παγκόσμιον ἱστορίαν λαμπρύνει αἰωνίως τὴν Θεσσαλονίκην τὸ μέγα γεγονός, ὅτι ἡ πόλις αὕτη ὑπῆρξεν ἡ μεγάλη θύρα, ἡ ἀληθὴς Ὁραία Πύλη, δυνάμεθα νὰ εἰπώμεν, διὰ τῆς ὁποίας εἰσῆλθεν εἰς τὴν Εὐρώπην ὁ Χριστιανισμός. Εἰς τὴν πόλιν τῆς Θεσσαλονίκης τὸ πρῶτον ὁ Ἀπόστολος Παῦλος ἔρριψε τὸν τίμιον σπόρον τῆς θρησκείας τοῦ Χριστοῦ, καὶ ἀπὸ τὴν πόλιν ταύτην ἐφώτισε τὸν κόσμον ὅλον τὸ ἀνέπερον φῶς τοῦ Χριστιανισμοῦ καὶ ἤρχισε νέος πλῆθον βίος διὰ τὴν ἀν-

θρωπότητα. Τὸ κοσμοϊστορικὸν τοῦτο γεγονός εἶναι τόσον μέγα, ὥστε αὐτὸ καὶ μόνον ἐτόνισεν ὡς Προϋπουργὸς τῆς Ἀγγλίας εἰς τὸν λόγον του ὁ Ἄσκουϊθ; ὅταν ἀνήγγειλεν εἰς τὸ ἐπίσημον γεῦμα τοῦ λόρδου δημάρχου τὴν ὑπὸ τοῦ Ἑλληνικοῦ στρατοῦ κατάληψιν τῆς πόλεως.

Πλήρεις ἱστορικῶν περιπετειῶν ὑπῆρξαν αἱ τύχαι ὁλῶν τῶν μεγάλων πόλεων, αἱ ὁποῖαι ἐλαμπρύνθησαν εἰς δύναμιν καὶ εἰς πολιτισμόν. Ἄλλ' οὐδεμία ἐξ αὐτῶν ὑπέστη τόσον τραγικὰς συμφοράς, ὅσας ἡ «μεγάλῃ Θεσσαλονίκῃ» κατὰ τὸν μακροαῖωνα αὐτῆς βίον. Σεισμοί, ἀσθένειαι, πείνα, καὶ ἀκόμῃ ἐμφύλιοι σπαραγμοὶ πολλὰκις ἐσάλευσαν τὴν πόλιν. Ἄλλ' αἱ δεινότεραι περιπέτεια ἦσαν αἱ ἱστορικαὶ τύχαι αὐτῆς. Ὅλοι οἱ βάρβαροι λαοί, οἵτινες καθ' ὅλον τὸν Μεσαιῶνα, ἐφορμῶντες ἄλλοι ἐπάνω εἰς ἄλλους ὡς πελώρια κύματα, δὲν ἔπαυσαν νὰ κατακλύζωσι τὰς Ἑλληνικὰς χώρας, ἐπῆρχοντο πρῶτον κατὰ τῆς Θεσσαλονίκης. Διότι ἡ μεγάλη πόλις «ἦτο ἡ καρδιά τῆς Ἑλληνικῆς Αὐτοκρατορίας καὶ κατεῖχε τὸ μέσον τῆς χώρας αὐτῆς» καὶ ἦτο ὁ προμαχὼν ὅλης τῆς Εὐρωπαϊκῆς Ἑλλάδος. Ἐμπροσθεν τῶν γιγαντιαίων τειχῶν τῆς Θεσσαλονίκης ἐθραύοντο τὰ πελώρια κύματα τῶν βαρβάρων, καὶ ὅπως ἡ Ἑλληνικὴ φυλὴ, ὁμοίως καὶ ἡ μεγάλη πόλις, μετὰ πᾶσαν συμφορὰν αὐτῆς ἀνηγείρετο πάντοτε ἀκμαία καὶ θαλερά. Παρέχει λοιπὸν ἡ ἱστορία τῆς Θεσσαλονίκης ἐν μικρογραφίᾳ πιστὴν τὴν εἰκόνα τῶν τιχῶν, τῶν συμφορῶν, ἀλλὰ καὶ τῆς δόξης τοῦ ὅλου Μεσαιωνικοῦ Ἑλληνισμοῦ.

Ἡ μεγάλη ἱστορικὴ σημασία τῆς Θεσσαλονίκης ἀρχίζει ἀπὸ τῶν χρόνων τοῦ Χριστιανισμοῦ, καὶ αἱ μεγάλαι ἱστορικαὶ τύχαι λαμπρύνουν αὐτὴν καθ' ὅλην τὴν μακρὰν μεσαιωνικὴν περίοδον. Τὰς περιπετειώδεις ταύτας τύχας θέλω ἐκτενέστερον διηγηθῆ. Οἱ παλαιότεροι χρόνοι τῆς πόλεως περιέχουν ὀλιγώτερα καὶ ἀπλούστερα ἱστορικὰ γεγονότα.

Τὸ ὄνομα τοῦ Θερμαϊκοῦ κόλπου ἐδόθη εἰς αὐτὸν ἀπὸ τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς ἀποικίας Θέρμη ἢ Θέρμαι (2 ὥρας νοτίως τῆς Θεσσαλονίκης, παρὰ τὸ σημερινὸν χωρίον Σέντες), οὕτω κληθείσης διὰ τὰς θερμὰς ἱαματικὰς πηγὰς, αἵτινες καὶ σήμερον εἶναι ἐν χρῆσει. Ἡ πόλις τῆς Θεσσαλονίκης ἐκτίσθη κατὰ τοὺς Μακεδονικοὺς χρόνους, ὀλίγον βορειότερον τῆς Θέρμης, καί, ὡς φαίνεται πιθανώτερον, ὑπὸ τοῦ βασιλέως τῆς Μακεδονίας Κασσάνδρου τὸ 315 π.Χ., ὁ ὁποῖος ἔδωκε πρὸς τιμὴν τὸ ὄνομα τῆς συζύγου αὐτοῦ, ἀδελφῆς τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου.

Εἰς τὴν νέαν πόλιν συνφκίσθησαν οἱ κάτοικοι τῆς Θέρμης καὶ τῶν ἄλλων πέριξ χωρῶν καὶ πόλεων, αἵτινες εἶχον καταστραφῇ κατὰ τοὺς μακεδονικοὺς πολέμους, καὶ ταχέως ὁ πληθυσμὸς ἠῤῥξησε καὶ ἡ πόλις ἐμεγάλωσεν. Ἐκ τῆς ἐξόχως δ' εὐνοϊκῆς θέσεως εἰς ὀλίγον χρόνον κατέστη ἡ πρώτη πόλις καὶ ὁ κυριώτατος λιμὴν τῆς Μακεδονίας, συγχρόνως δὲ καὶ φρούριον ἰσχυρῶς ὠχυρωμένον. Οἱ θεοὶ δ' ἐπροστάτεον τὴν πόλιν, καὶ ὅλοι οἱ βασιλεῖς τῆς Μακεδονίας εἶχον αὐτὴν ὑπὸ τὴν εὐνοϊάν των.

Ἡ πρὸς τὴν πόλιν τῆς Θεσσαλονίκης εὐνοια αὕτη τῶν ἰσχυρῶν διετηρήθη καὶ ὅταν ἡ Μακεδονία, μετὰ μακροὺς ἀγῶνας, περιῆλθεν εἰς τὴν ἐξουσίαν τῶν Ρωμαίων (148 π.Χ.), οἵτινες ἐξήπλωσαν κατὰ τοὺς τελευταίους αἰῶνας τοῦ ἀρχαίου κόσμου τὴν κοσμοκρατορίαν των καὶ εἰς τὰς Ἑλληνικὰς χώρας τῆς Ἀνατολῆς. Ἡ πόλις ἔγινε πρωτεύουσα τῆς Ἐπαρχίας τῆς Μακεδονίας, καὶ ἡ ἀκμὴ αὐτῆς ἠῤῥξησεν ἀκόμη περισσότερον. Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ταύτης ἡ ἱστορία ἀναφέρει συχνότερα τὸ ὄνομα τῆς πόλεως. Πλησίον τῆς Θεσσαλονίκης, εἰς τοὺς Φίλιππους, συνήφθη ἡ μεγάλη μάχη τῶν αὐτοκρατόρων Ὀκταβίου καὶ Ἀντωνίου ἐναντίον τῶν δημοκρατικῶν Βρούτου καὶ Κασσίου (42 π.Χ.), διὰ τῆς ὁποίας κατεστράφη τὸ δημοκρατικὸν κόμμα, ἔμεινε ἡ ἐξουσία εἰς τοὺς αὐτοκρατορικοὺς καὶ ἐκρίθη ὅλη ἡ κοσμοκρατορία τῆς Ρώμης. Ἐπὶ τῶν Ρωμαίων ἀπέκτησεν ἡ Θεσσαλονίκη καὶ τὸ δικαίωμα νὰ ἔχῃ ἰδίους ἄρχοντας. Οἱ ἀνώτατοι αὐτῶν ἐκαλοῦντο πολιτάρχαι. Καὶ μάλιστα ἐτιμήθη ἡ Θεσσαλονίκη μὲ τὸν τίτλον «πόλις ἐλευθέρα», καὶ διάφορα προνόμια ἐδόθησαν εἰς αὐτήν. Τὸ ἐμπόριον, ἡ ναυτιλία, ἡ βιομηχανία ἤρμαζον, ἡ πόλις ἔγινε πλουσία καὶ πολυάνθρωπος. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην φωτίζει τὴν πόλιν τὸ φῶς τῆς νέας μεγάλης θρησκείας. Εἰς τὴν Θεσσαλονίκην τὸ πρῶτον, διαβάς ἐκ τῆς Ἱερουσαλὴμ εἰς τὴν Εὐρώπην, ἐκήρυξε τὸ νέον σωτήριο κήρυγμα ὁ μεγαλοουργὸς Ἀπόστολος Παῦλος (τὸ 53 ἢ 54 μ.Χ.) Ποικίλα θεάματα ἀγώνων καὶ ἄλλων τέρεψεων διεσκέδαζον τοὺς κατοίκους, ὅτε παρέστη ὁ θεόπνευστος Ἀπόστολος, ἐφώτισε τὴν πόλιν μὲ τὸ νέον φῶς καὶ ἵδρυσε τὰς πρώτας χριστιανικὰς κοινότητας. Κατὰ τοὺς μεγάλους διωγμοὺς τῶν Χριστιανῶν πολλοὶ ἔλαβον ἐν Θεσσαλονίκῃ τὸν στέφανον τοῦ μαρτυρίου, ἐνδοξότατον δὲ κατέστη τὸ μαρτύριον τοῦ Ἀγίου Δημητρίου, τὸ ὁποῖον ἥσκησεν ἀπέραντον ἐπίδρασιν εἰς τὰς ψυχὰς τῶν κατοίκων, καὶ ἀνεδείχθη,

368

μέ τὴν παράδοδον τῶν αἰώνων, αὐτὸ τὸ θεμέλιον τοῦ ὅλου ἱστορικοῦ καὶ κοινωνικοῦ αὐτῆς βίου.

Διὰ τῆς νέας θρησκείας προπαρασκευάζεται καὶ ὁ νέος βίος τῆς Θεσσαλονίκης. Ἐπὶ μακρὸν ὅμως ἔτι ἀκόμη τὸν ἀρχαῖον βίον. Ἡ Μητρόπολις αὕτη τοῦ Ἰλλυρικοῦ, ὅπως ἐλέγετο τότε ἡ χερσονήσος τοῦ Αἰμου, ἦτο ὠχυρωμένη διὰ μεγάλων τειχῶν καὶ ἡσφαλισμένη διὰ πολλοῦ φρουρᾶς. Μεγάλῃ στρατιωτικῇ ὁδῷ, κατασκευασθεῖσα ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων, ἡ VIA EGNATIA, διήρχετο διὰ μέσου τῆς πόλεως, αὕτη αὕτη ἡ μεγάλη λεωφόρος, ἡ ὁποία καὶ σήμερον ἀπὸ Δ πρὸς Α διασχίζει αὐτήν, καὶ ἔφερεν ἀπὸ τοῦ Δυρραχίου, διαπερῶσα τὴν Ἀλβανίαν καὶ ὅλην τὴν Μακεδονίαν, εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν. Εἰς τὴν Θεσσαλονικὴν συχνὰ διέτριβον οἱ τελευταῖοι Ῥωμαῖοι αὐτοκράτορες, καὶ ἦτο ἡ πόλις τὸ γενικὸν στρατηγεῖον τῶν Ῥωμαίων ἐναντίον τῶν ἀπειλούντων τὸ κράτος βαρβάρων.

« Ἡ Βυζαντινὴ Θεσσαλονίκη »

Ἀδαμάντιος Ἀδαμαντίου

Η ΤΕΛΕΥΤΑΙΑ ΕΝ ΤΗ ΑΓΙΑ ΣΟΦΙΑ ΤΕΛΕΤΗ

Ἡ πληρικοτέρα * σκηνὴ ἐξ ὧν τὰ χρονικά τῆς Ὁρθοδόξου Ἑλλάδος μνημονεύουσιν, ἔλαβε χώραν ἐντὸς τοῦ τεμένους * τῆς Ἀγίας Σοφίας, ὀλίγας ὥρας πρὶν ἢ τὸ γένος τῶν Γραικῶν * παραδοθῇ εἰς τὸ τετρακοσιετὲς μαρτύριον.

Ὁ βασιλεὺς δυσελπιστῶν * ἤδη περὶ σωτηρίας, ὅμως ἀποφασισμένος νὰ κυρώσῃ μὲ τὸ ἴδιόν του αἷμα τὴν μέλλουσαν τῆς Ἑλληνικῆς φυλῆς ἐξαγόρασιν, * ἀφοῦ περιῆλθε τὰς ἐπάλξεις καὶ τὰ φρούρια καὶ ἐβεβαιώθη, ὅτι πάντα εἶχον ἐν τάξει, εἰσέρχεται εἰς τὴν ἐκκλησίαν συνοδευόμενος ἀπὸ πολλοὺς στρατηγοὺς, καὶ ἱερεῖς, καὶ ἀναρίθμητον πλῆθος λαοῦ, φωνάζοντος τὸ « Κύριε ἐλέησον ! ».

Ἦτον ὁρθρὸς τῆς Κυριακῆς 27 Μαΐου 1453, ἡ ἀποφράς * ἡμέρα τῶν Ἀγίων Πάντων.

Ὁ ἥχος τῶν κλαυθμῶν, ἡ βοή τῶν γυναικείων γογγυσμῶν, καὶ αἱ φωναὶ τῶν παίδων κατεσκέπαζον τὰς δεήσεις τῶν διακόνων, οἵτινες

ἐνώπιον τῆς ὥρας ἡ Πύλη ἰστάμενοι τὴν τελευταίαν ἤδη ἀνέπεμπον ἱερίαν ἐν τῇ μεγάλῃ Ἐκκλησίᾳ ὑπὲρ τοῦ καθυποτάξαι ὑπὸ τοὺς πόδας τῶν Ὁρθοδόξων πάντα ἐχθρὸν καὶ πολέμιον. Σύνολος * ἡ κύκλω σκηνὴ ἐνέπνεε λύπην, πένθος, μελαγχολίαν· αἱ καρδίαι πάντων ἦσαν καταπτεπισμέναι, ὥσαντι ἐτελεῖτο ἡ νεκρώσιμος κηδεία ὁλοκλήρου γενεᾶς.

Ἡ ἐθιμοταξία ἐξέλιπεν· αἱ κοινωνικαὶ ἀνισότητες διεσκεδάσθησαν * οἱ δημόται συγκεχυμένως ποιοῦσι μετανοίας μετὰ τῶν πατρικίων *, οἱ πένητες μετὰ τῶν ἀρχόντων, καί, ὥς ἐπὶ τὸ χεῖλος τοῦ κοινοῦ τάφου, πολῖται μετὰ πολιτῶν ἀδιακρίτως συμπεριπύσσονται. * Καὶ αὐτὸς ὁ πάνσεπτος Ναός, τὸ σύμβολον τῆς πάλαι ποτὲ κραταιᾶς Ὁρθοδοξίας, ἡ κατοικία τῶν αἰώνων, τοῦ Χριστιανισμοῦ τὸ καύχημα, νῦν γεγυμνωμένος παντὸς πολυτίμου κοσμήματος, καὶ ἀπεκδεδυμένος αὐτῶν ἔτι τῶν πρὸς τὴν μυσταγωγίαν ἀναγκαίων σκευῶν, ἀφώτιστος, ἀκαλλώπιστος, σκυθρωπός, εὐτελισμένος, εἰκονίζει πιστῶς τὴν ταλαίπωρον Ἑλλάδα κατὰ τὸ δούλειον ἐκεῖνο στάδιον, ἐν ᾧ μετὰ παρέλευσιν ὀλίγων ὥρῶν γεγραμμένον ἦτο νὰ εἰσέλθῃ.

Ὅσοι πλέον ἡ λειτουργία προχωρεῖ καὶ προσεγγίζει τὴν ἀπόλυσιν, τόσῳ μᾶλλον αὐξάνει ἡ βοή τοῦ κλαυθμοῦ, καὶ ὁ κοπετός * τοῦ λαοῦ διπλασιάζεται. Ἐφαίνεται, ὅτι ἡ ζωὴ πάντων τῶν περιεστώτων * ἦτο περιορισμένη μόνον ἐντὸς τῆς διαρκείας ἐκείνης τῆς Εὐχαριστίας, καὶ ὅτι ἐκάστη συλλαβὴ τῶν εὐχῶν ἐκείνων, πίπτουσα ἀπὸ τοῦ στόματος τῶν ἱερέων, ἦτο νέον βῆμα πρὸς τὴν προκειμένην ἄβυσσον.

Τονιζομένου τοῦ Κοινωνικοῦ *, αἰφνιδίως σχίζονται οἱ ὄγλοι, οἱ σωματοφύλακες ἀναμερίζονται, ὁ δὲ Κωνσταντῖνος περιβεβλημένος τὰ βασιλικά μὲν, ἀλλὰ, φεῦ! πενιχρὰ καὶ τετριμμένα ἱμάτιά του, προσβαίνει πρὸς τὸ ἅγιον βῆμα, ἀσκεπής, κατηφής *, μετὰ τῶν ὀφθαλμῶν δεδακρυσμένων.

Οἱ στεναγμοὶ καταπαύονται, ὁ θόρυβος σιγάσει· καθ' ὅλον ἐκεῖνον τὸν ἀπέραντον Ναὸν δὲν ἀκούεται ἀράξ * ἡ φωνὴ τοῦ λειτουργοῦ, τοῦ προσκαλοῦντος τοὺς Χριστιανούς, ἵνα μετὰ πίστεως καὶ ἀγάπης προσέλθωσιν.

Ὁ Αὐτοκράτωρ νοερώς ἐπὶ πολλὴν ὥραν προσεύχεται, Κύριος

οἶδε τίνα λυτήριον* καὶ πατριωτικὴν προσευχήν' προσπίπτει τρεῖς ἐνώπιον τῆς εἰκόνης τοῦ Δεσπότη Χριστοῦ καὶ τῆς Θεομήτορος, ἀναχαιτίζων δι' ἐνὸς σπασμωδικοῦ κινήματος τοῦ στόματος καὶ τῶν παρειῶν τοὺς λυγμούς, οἵτινες ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν ταραχθῶς ἀναβαίνουνσιν ἀπὸ τῆς καρδίας του, εἶτα δὲ στραφεῖς πρὸς τὸν λαόν, ἀναβοᾷ γεγωνυῖα* τῇ φωνῇ :

« Χριστιανοί, συγχωρήσατε τὰς ἁμαρτίας μου, καὶ ὁ Θεὸς ἃς συγχώρησεν τὰς ἰδικάς σας ! »

Παραλαμβάνων δέ, ὡς ἔθος*, παρὰ τῶν χειρῶν τοῦ Ἀρχιερέως τὰ ἄχραντα μυστήρια, μεταλαμβάνει αὐτῶν.

« Ἐσο συγχωρημένος ! »

Καὶ τῷ ὄντι ἐσυγχωρήθησαν αἱ ἁμαρτίαι τῆς μεσαιωνικῆς μοναρχίας. Ἀπὸ τοῦ νῦν κυφορεῖται* εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς Ἑλλάδος νέα βασιλεία, ἡ βασιλεία τῆς Ἀναγεννήσεως !

Μετὰ ταῦτα, ὁ ἀγνισμένος, καὶ ὡς πρόβατον ἐπὶ σφαγὴν ἀγόμενος τοῦ μεσαίωνος ἔσχατος βασιλεὺς, ἀποτεινόμενος πρὸς τοὺς παρευρισκομένους, παραινεῖ* αὐτοὺς νὰ συγκοινωνήσωσιν* ἅπαντες* πρῶτον νὰ συγκοινωνήσωσιν ἀδελφικῶς, καὶ ἔπειτα νὰ ἐνθυμηθῶσιν, « ὅτι ἡγγικεν ἡ ὥρα, ὅτε μέλλουσι ν' ἀγωνισθῶσιν τὸν ὑπὲρ πάντων ἀγῶνα, καὶ ὅτι, ἐὰν δὲν εἶναι παρὰ Θεοῦ ὠρισμένοι νὰ σώσωσι διὰ θυσίας τὴν ἀγαπητὴν πατρίδα, τοῦλάχιστον ὀφείλουσι νὰ καταλείψωσιν εἰς τοὺς ἀπογόνους μνήμην ἀνδρείας καὶ ἀρετῆς τοιαύτην, οἷα εἶναι ἀναγκαῖα, ὅπως οὗτοι διαφυλάξωσιν ἐν τῇ ἐνδεχομένῃ δουλείᾳ τὴν πίστιν τῶν πατέρων καὶ τὸν σεβασμὸν πρὸς τὸ παρελθόν ».

Εἰς τούτους τοὺς λόγους τοὺς λυπηροὺς, οἵτινες μυριάκις ἀπὸ στόματος εἰς στόμα ἐπαναλαμβάνόμενοι ἀντηχοῦσιν εἰς τὴν Ἀγίαν Σοφίαν, ὡς ἡ τῆς Πατρίδος καὶ τῆς Πίστεως τελευταία διαθήκη, μετὰ πλείονος ἢ πρότερον ὀρμῆς, ἐκρηγνύονται* οἱ κλαυθμοὶ καὶ οἱ ὀδυρμοὶ τῶν προσερχομένων εἰς τὴν μετάληψιν. Ἡ φωνὴ τῶν αἰτούντων συγχώρησιν δὲν ἀκούεται πλέον. « Ἐν δὲ τῇ ὥρᾳ, λέγει ὁ Φραντζῆς συνοπτικῶς, τίς διηγῆσεται τοὺς τότε κλαυθμοὺς καὶ θρήνους ; Ἐὰν ἀπὸ ξύλου ἄνθρωπος ἢ πέτρας ἦν, οὐκ ἠδύνατο μὴ θρηγῆσαι ».

Ὁ ἦχος τῆς σάλπιγγος διακόπτει τὴν τραγικὴν σκηνήν. Αἱ μητέρες ἀποχαιρετῶσι τὰ τέκνα των' αἱ γυναῖκες ρίπτονται εἰς τὰς ἀγκά-

λας τῶν συζύγων· οἱ τελευταῖοι ἀσπασμοὶ συγχέονται μὲ τὸν κρότον τῶν σπαθίων καὶ τῶν ἀσπίδων.

Ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ ἐκοινώνησαν ἅπαντες ἐν μιᾷ καὶ τῇ αὐτῇ κοινωνίᾳ πίστεως, ἀγάπης καὶ ἐλπίδος· ἅπαντες ὤμοσαν ἓνα καὶ τὸν αὐτὸν ὄρκον καὶ βασιλεὺς, καὶ ἀριστοκρατία, καὶ λαός, καὶ ἱερατεῖον.

Διότι ἄλλο τις δὲν ἤκουεν εἰμὴ φωνὰς περὶ ἀμοιβαίας συγχωρήσεως τῶν ἁμαρτημάτων καὶ φοβικτοῦς ὄρκους σταθερότητος εἰς τὰ τῆς ἐθνικῆς πίστεως δόγματα, τυχοῦσης αἰχμαλωσίας. « Συγχώρησόν με ἀδελφέ ! » εἰς ἐφώναζεν ὧδε * καὶ πάλιν « Ὁ Θεὸς ἃς σὲ συγχωρήσῃ ! » ἀπεκρίνοντο ἕτεροι. Ἡ ἀμοιβαία ἄφεςις τῶν πλημμελημάτων παρεξέταθη σχεδὸν μέχρις αὐγῆς. Ἦθελεν ὁ μεσαίων, φαίνεται, ν' ἀποθάνῃ συγκεκριημένος ἐν τῷ ναυαγίῳ του.

Ἵσως οὐδαμοῦ τῆς Χριστιανικῆς ἱστορίας εὐρίσκεται παράδειγμα παρομοίας πνευματικῆς ἐνώσεως καὶ ὁμονοίας.

« Πρόλογος εἰς τὰ δημοτικὰ "Ἀσματα" »

Σπυρ. Ζαμπέλιος

Η ΓΟΡΓΟΝΑ

Μὲ τὸ μπρῖκι τοῦ κατετὰν Φαράση ἀρμένιζα μισοκάναλα * ἐκείνη τῇ νύχτα. Σπάνια νύχτα! πρώτη καὶ τελευταία θαρρῶ στὴ ζωὴ μου. Τί εἶχαμε φορτωμένο ; Τί ἄλλο ἀπὸ σιτάρι. Ποῦ πηγαίναμε ; Ποῦ ἀλλοῦ ἀπὸ τὸν Πειραιᾶ. Πράγματα καὶ τὰ δύο ποὺ τὰ ἔκαμα τὸ λιγώτερο εἴκοσι φορές. Μὰ ἐκείνη τῇ βραδυᾷ ἐνοιωθα τέτοιο πλάκωμα στὴν ψυχῇ, ποὺ κινδύνευα νὰ λιγοθυμῶ. Δὲν ξέρω τί μοῦ ἔφταιγε· θὲς ἡ γαληνεμμένη θάλασσα, θὲς ὁ ξάστερος οὐρανός, θὲς τὸ τσουχερὸ λιοπύρι· δὲν μπορῶ νὰ εἰπῶ. Μὰ εἶχα τόσο βαρειά τὴν ψυχῇ, ἤρεσκα τόσο σαγχοπλημμυρισμένη τῇ ζωῇ, ποὺ ἂν μὲ ἄρπαζε κανεὶς νὰ μὲ ρίξῃ στὸ νερό, « ὄχι ! » δὲ θάλεγα.

Ὁ ἥλιος ἦταν τώρα βασιλεμμένος. Τὰ χρυσοπόρφυρα συγνεφάνια, ποὺ συντρόφευαν τὸ βασιλεμμά του, σκάλωσαν κάπου μαῦρα σὰν μεγάλες καπνιές. Ὁ Ἀποσπερίτης ἔλαμψε χρυσταλλόχινο μέσα στὰ σκοῦρα. Φάνηκαν ψηλά οἱ ἀστερισμοὶ ἑνας κι ἑνας. Τὰ νερά κάτω πῆραν ἐκεῖνο τὸ λευκοσκότεινο χρῶμα, τὸ κρύο καὶ λαχταριστὸ τοῦ ἀτσαλιοῦ. Τὸ

ναυτόπουλο ἄναψε τὰ φανάρια· ὁ καπετάνιος κατέβηκε νὰ κοιμηθῇ· ὁ Μπουλμπερης ἔκατσε στὸ τιμόνι. Ὁ Μπραχάμης, ὁ σκύλος μας, κουλουριάστηκε στὴ ρίζα τοῦ ἀργάτη * νὰ ἡσυχάσῃ καὶ κεῖνος.

Ἐγὼ οὔτε νὰ ἡσυχάσω μποροῦσα. Οὔτε ὕπνο οὔτε ξύπνο. Δοκίμασα νὰ πιάσω κουδέντα μὲ τὸν τιμονιέρη· μὰ εἶχε τόση ἀνοσιτία, ποὺ ἔσβησε σὰν φωτιά ἀναμμένη μὲ χλωρόξυλα. Πῆγα νὰ παίξω μὲ τὸ Μπραχάμη· ἀλλὰ καὶ κεῖνος τρύπωσε ἀκόμη περισσότερο τὸ μουςοῦδι στὰ πόδια του καὶ βαρυσστιμένος γρίνιασε σὰν νὰ μοῦ ἔλεγε: — "Ἀφησέ με καὶ δὲν ἔχω τὴν ὀρεξί σου! Τότε βαρυσστιμένος καὶ γὰρ πῆγα καὶ ξαπλώθηκα προύμντα καταμεσίς κι ἔκλεισα στὴ χούφτα τὰ μάτια μου. Ἦθελα νὰ μὴ βλέπω τίποτα, νὰ μὴν αἰσθάνομαι πὼς ζῶ. Καὶ λίγο λίγο σχεδὸν τὸ κατώρθωσα. Κάτι ἐλάχιστο, σὰν θαμπὸ καντηλάκι, ἔνοιωθα νὰ ζῇ μέσα μου καὶ γύρω τὸ κορμί μου νὰ σμίγῃ καὶ νὰ χωνεύῃ μέσα στ' ἀναισθητὰ σανίδια τῆς κουδέρας.

Πόσο ἔμεινα ἔτσι δὲν ξεύρω. Τί μοῦ ἦρθε στὸ νοῦ, κι ἂν μοῦ ἦρθε τίποτα, δὲ θυμοῦμαι. Ἀξαφνα ὅμως ἄρχισα ν' ἀνατριχιάζω· σὰν κάποιος μαγνήτης νὰ ἐρεθίσῃ τὰ νεῦρά μου, ὅπως ἡ ὕγρασία ἀναγκάζει τὰ πουλιά στὸ φλυάρισμα. Κι εὐθὺς πορφυρὸ κύμα χύθηκε ἀπάνω μου. Πίστεψα πὼς κολυμποῦσα στὰ αἵματα. Καὶ ὅπως ὁ κοιμάμενος σὲ σκοτεινὸ δωμάτιο, αὐτόματα ξυπνᾷ στὸ λαμπρὸ φῶς τῆς ἡμέρας, καὶ γὰρ ἄνοιξα τὰ μάτια μου. Τ' ἄνοιξα ἢ τὰ κλείσα δὲ θυμοῦμαι. Θυμοῦμαι μόνον πὼς ἔμεινα ἀκίνητος. Πρώτη μου σκέψι ἦταν πὼς ξύπνησα στὸ στομάχι κάποιου ψαριοῦ, ποὺ ρούφηξε τὸ καράβι μας. Καὶ ὅμως δὲν ἦταν στομάχι ψαριοῦ. Ἦταν ὁ οὐρανὸς ψηλὰ καὶ κάτω ἡ θάλασσα. Μὰ ὅλα, ψηλὰ καὶ χαμηλὰ, στρωμένα ἦταν μὲ ροῦχο κατακόκκινο, κυματιστό, ποὺ ἔβαφε μὲ ἀβρὸ φεγγοβόλημα ὡς καὶ τὸ σωτρόπι * τῆς σκάφης μας. Κάπου στὰ πέρατα τῆς γῆς πυρκαγιά τίναξε τὴ λαμπάδα τῆς ψηλὰ κι ἔρριχνε φοβεροὺς ἀποκλαμούς * περαδῶθε. Μὰ ποῦ τὸ κάμμα καὶ ποῦ ἡ ἀθάλη τῆς; * Καὶ τὰ δυὸ ἔλειπαν.

Κάτω στὰ βράθι τοῦ βοριά κάποιον μενεξεδένιο σύγγεφο ἄπλωσε καὶ τίλιξε γαλαζόχρωμα τ' ἀστέρια, τὰ ἔκρυψε κάτω ἀπὸ τὸ πυκνὸ μαγνάδι * του. Καὶ παραπάνω τόξο ἀπλώθηκε λευκοκίτρινο κι ἔχυσσε μεσοῦρανα ποτάμια σκοτεινὰ καὶ ποτάμια πράσινα, χρυσορρόδινα καὶ γλανκὰ, λὲς καὶ ἤθελε νὰ βράψῃ τὸ στερέωμα. Καὶ τὸ τόξο, κινητὸ σὰν ἀνεμόδαρτο παραπέτασμα, κουνοῦσε τὰ κρόσσα ἐμπρός, ἄπλωνε τίς

ἀραχνοῦφαντες δαντέλλες του καὶ πρόβαινε, ὅπως ἡ πλημμύρα προβαίνει καὶ σκεπάζει μὲ ἀφρούς καὶ γλῶσσες τὴν ἀμμουδιά. Τ' ἀέρινα ποτάμια ἔτρεχαν γοργὰ καὶ φούσκωναν καὶ κυλοῦσαν πάντα, σκοτεινὰ ἢ πράσινα, χουσοροδὶνα ἢ γλαυκὰ καὶ σκόρπιζαν ἀντιφεγγίσματα ὁλοῦθε σὰν ἠλεκτρικοῦ προβολῆς χοντρές καὶ ἀδαπάνητες *. Ἡ θάλασσα ἀκίνητη ἀντανακλοῦσε τὰ τόσα χρώματα καὶ φαίνονταν ὅλα ξαφνιασμένα μέσα στὴν τόση λάμψη. Μὰ περισσότερο ξαφνιασμένος ἦμουν ἐγώ. Δὲν ἤξερα τί νὰ κάμω καὶ τί νὰ συλλογιστῶ. Ἔφτασε, εἶπα, τοῦ κόσμου ἡ συντέλεια. Τέτοια ὅμως συντέλεια μπορούσε νὰ εὐχαριστήσῃ τὸν καθένα. Ἡ Γῆ βούλεται νὰ πεθάνῃ μέσα στὰ ροδοκύματα !....

Ἄξαφνα ἀνατρόμαξα. Κάτω βαθειά, μέσ' ἀπὸ τὸ μενεξεδένιο σύγνεφο, εἶδα νὰ προβαίνει ἴσκιος πελώριος. Ἡ χοντρή κορμοστασιά, τὸ πυργογύριστο κεφάλι του φάνταζαν Ἀγιονόρος. Τὰ δύο του μάτια γύριζαν φωτεινοὺς κύκλους καὶ ἔβλεπαν περήφανα τὸν Κόσμο πρὶν τὸν κλωστήσουν στὴν καταστροφή. Νάτος, εἶπα, ὁ θεόσταλτος ἄγγελος, ὁ χαλαστής καὶ σωτήρας : Τὸν ἔβλεπα καὶ εἶχα σύγκρουσιν στὴν ψυχὴ. Ἀπὸ στιγμήν σὲ στιγμήν πρόσμενα σφυρὶ νὰ πέσῃ τὸ φοριχτὸ χτύπημα. Πάει τώρα ἡ Γῆ μὲ τοὺς καρπούς, πάει καὶ ἡ θάλασσα μὲ τὰ ξύλα της ! Οὔτε τραγούδια πλὴν οὔτε ταξίδια !

Ἀλλὰ δὲν ἄκουσα τὸ χτύπημα. Ὁ ἴσκιος πρόβαινε στὰ νερὰ μὲ ἄλματα πύρινα. Καὶ ὅσο γρηγορότερα πρόβαινε, τόσο μικραίνει ἡ κορμοστασιά του. Καὶ ἄξαφνα ὁ θεότρομος ὄγκος, χιλιόμορφη κόρη στάθηκε ἀντίκρουσιν μου. Διαμαντοστόλιστη κορώνα φοροῦσε στὸ κεφάλι καὶ εἰς πλοῦσια μαλλιά, γαλάζια χήτη, ἄπλωναν στὶς πλάτες ὡς κάτω στὰ κύματα. Τὸ πλατὺ μέτωπο, τ' ἀμυγδαλωτὰ μάτια, τὰ χεῖλη της τὰ κοραλλένια, ἔχυναν γύρω κάποια λάμψη ἀθανασίας καὶ κάποια περηφάνεια βασιλική. Ἀπὸ τὰ κρυσταλλένια λαμιοτράχηλα κατέβαινε καὶ ἔσφιγγε τὸ κορμὶ ὁλόχρυσος θώρακας λεπιδωτὸς καὶ προβάλλε στὸ ἀριστερὸ τὴν ἀσπίδα καὶ ἔπαιζε στὸ δεξιὸ τὴ Μακεδονικὴ σαρίσα *.

Δὲν εἶχα συνέρθει ἀπὸ τὴν ἀπορία καὶ φανὴ γλυκειά, ἤμερη καὶ μαλακή, ἄκουσα νὰ μοῦ λέη:

— Ναύτη-καλεναύτη' ζῇ ὁ βασιλιάς Ἀλέξανδρος ;

Ὁ βασιλιάς Ἀλέξανδρος ; ψιθύρισα μὲ περισσότερην ἀπορία. Πῶς εἶναι δυνατόν νὰ ζῇ ὁ βασιλιάς Ἀλέξανδρος ; Δὲν ἤξερα τί ρώτημα

ἦταν ἐκεῖνο καὶ τί νὰ τῆς ἀποκριθῶ, ὅταν ἡ φωνὴ ξαναδευτέρωσε.

— Ναύτη - καλεναύτη' ζῇ ὁ βασιλιᾶς Ἀλέξαντρος;

— Τώρα, Κυρά μου! ἀπάντησα χωρὶς νὰ σκεφτῶ. Τώρα βασιλιᾶς Ἀλέξαντρος! οὔτε τὸ χῶμα του δὲν βρίσκεται στὴ γῆ.

Ὡμὲ! κακὸ πού τὸ 'παθα! Ἡ χιλιόμορφη κόρη ἔγινε μὲ μιᾶς φοβερὸ σύχαμα. Ἡ Κύκλωπας βγῆκε ἀπὸ τὸ κῆμα καὶ ἔδειξε λεπιοντυμένο τὸ μισὸ κορμί. Ζωντανὰ φίδια τὰ μεταξόμαλλα σηκώθηκαν πέρα δῶθε, ἔβγαλαν γλῶσσες καὶ κεντριὰ φαρμακερὰ καὶ ἔχυσαν φοβεριστικὸ ἀνεμοφύσημα. Τὸ θωρακωτὸ στήθος καὶ τὸ παρθενικὸ πρόσωπο ἄλλαξαν ἀμέσως. Τώρα κολογνώρισα μὲ ποιὸν εἶχα νὰ κάμω! Δὲν ἦταν ὁ Χάρος τῆς γῆς, ὁ χαλαστής καὶ σωτήρας ἄγγελος. Ἦταν ἡ Γοργόνα, τ' Ἀλεξάντρου ἡ ἀδερφή, πού ἔκλεψε τὸ ἀθάνατο νερὸ καὶ γυρίζει ζωντανὴ καὶ παντοδύναμη. Ἡ Δόξα ἦταν τοῦ μεγάλου κοσμοκράτορα, ἀγέραςτη καὶ αἰώνια σὲ στεριά καὶ θάλασσα. Καὶ μόνον γιὰ Κεῖνης τὸν ἐρχομὸ ἔχυσε ὁ Πόλος τὸ Σέλας του, νὰ στρώσῃ τὸν ἀθέρα μὲ τῆς πορφύρας τὸ χρῶμα. Δὲ ρωτοῦσε βέβαια γιὰ τὸ φθαρτὸ σῶμα, ἀλλὰ γιὰ τὴ μνήμη τοῦ ἀφέντη της. Καὶ τώρα στὴν ἀκριτὴ μου ἀπόκρισι μανισμένη ἔρριξε τὸ χέρι, ἓνα δασοτριχωμένο καὶ βαρὺ χέρι, στὴν κουπαστή, ἔπαιξε ξεροβόδεξα τὴν οὐρά της καὶ ἔδειξε Ὡκεανὸ τὸν μαλακὸ Πόντο.

— Ὁχι, Κυρά, ψέμματα!... τρανοφώναξα μὲ λυμένα γόνατα.

Ἐκεῖνη μὲ κοίταξε αὐστηρὰ καὶ μὲ φωνὴ τρεμάμενη ξαναρώτησε:

— Ναύτη - καλεναύτη' ζῇ ὁ βασιλιᾶς Ἀλέξαντρος;

— Ζῇ καὶ βασιλεύει ἀπάντησα εὐθύς. Ζῇ καὶ βασιλεύει καὶ τὸν κόσμον κυριεύει.

Ἄκουσε τὰ λόγια μου καλά. Σὰν νὰ χύθηκε ἀθάνατο νερὸ ἡ φωνή μου στὶς φλέβες της, ἄλλαξε ἀμέσως τὸ τέρας καὶ ἔλαμψε παρθένα πάλι χιλιόμορφη! Σήκωσε τὸ κρινᾶτο χέρι της ἀπὸ τὴν κουπαστή, χαμογέλασε ροδόφυλλα σκορπώντας ἀπὸ τὰ χεῖλη της. Καὶ ἄξαφνα στὸν ὁλοπόφυρον ἀέρα χύθηκε τραγοῦδι πολεμικὸ, λὲς καὶ γύριζε τώρα ὁ Μακεδονικὸς στρατὸς ἀπὸ τίς γῶρες τοῦ Γάγγη καὶ τοῦ Εὐφράτη.

Σήκωσα τὰ μάτια ψηλὰ καὶ εἶδα τ' ἀέρινα ποτάμια, τὰ σκοτεινὰ καὶ τὰ πράσινα, τὰ χρυσοροδὶνα καὶ τὰ γλαυκὰ νὰ σμίγουν στὸν οὐρανὸ καὶ νὰ κάνουν στέμματα γιγάντιο. Ἦταν κάμωμα τοῦ καιροῦ ἢ μὴν ἦταν;

ἀπόκρισι στὸ εῴθημα τῆς ἀθάνατης ; Ποιὸς ξέρει ; Μὰ σιγὰ-σιγὰ οἱ ἀχτίνες ἄρχισαν νὰ θαμπώνουν καὶ νὰ σβήνουν μιὰ μὲ τὴν ἄλλη, λὲς καὶ ἔπαιρνε τὰ κάλλη μαζί της ἡ Ποργόνα στὴν ἄβυσσο.

Τώρα οὔτε Στέμμα οὔτε Τόξο φαινόταν πονθενά. Κάπου-κάπου σκόρπια σύγνεφα ἔμεναν σταχτιά καὶ κάτωχρα καὶ μέσα στὴν ψυχὴ μου θαμπή καὶ ξέθωρη ἡ πορφύρα τῆς πατρίδας μου.

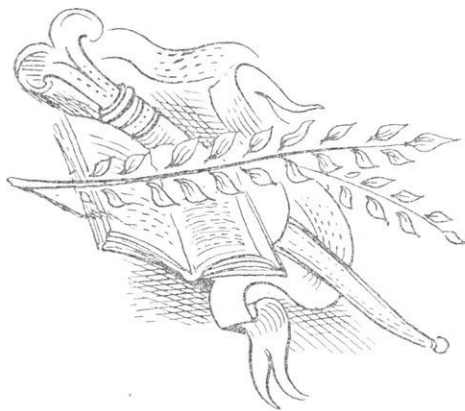
Μὲ τὸ μπρὶκι τοῦ καπετὰν Φαράση ἀρμένιζα μισοκάναλα * ἐκείνη τῇ νύχτα.

« Λόγια τῆς πλώρης »

Ἀνδρέας Καρκαδίτσας

5. ΝΕΩΤΕΡΑ ΕΘΝΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ

Η 25^Η ΜΑΡΤΙΟΥ

Τέτοιαν ἡμέρα διάλεξεν ἡ σπλαχνικὴ Μαρία
νὰ εἰπῇ στὸν Κύριο τοῦ Παντός, ποὺ τ' ἄψυχα ἐμψυχώνει :
« Κοίτα στὴ γῇ τοὺς Χριστιανούς, ποὺ μ' ἄπειρο λατρεία
ἐμὲ γιορτάζουν σήμερα, πόση σκλαβιά πλάκωνει ! ».

Καὶ πνεῦμα θεῖο χύθηκε μὲ μιᾶς εἰς τὴν ἀγία
ψυχὴ τοῦ ἐνδόξου Γερμανοῦ, π' ἀτρόμητος ἀπλώνει
τὸ ξακουστὸ τὸ Λάβαρο κι ἀπὸ τὴν ἐκκλησία
πρῶτος προβάλλει ἀγωνιστὴς καὶ πρῶτος ξεσπαθώνει.

Φεύγουν ἀπ' ὅλες τὶς μεριὰς οἱ Τοῦρκοι τρομαγμένοι,
ἐνῶ προφέρει ὁ Γερμανὸς κι ἠχολογοῦν οἱ ἄλλοι
τὸν ὄρκο, π' ὅλην ἔσεισε βαθειὰ τὴν οἰκουμένη.

Μέρα γλυκειά, μέρα λαμπρή, μέρα χαριτωμένη !
Κάθε φορὰ ποὺ ἡ λάμπι σου στὴν ἐκκλησιά προβάλλει,
πάντα τὴ δάφνη ἐλεύθερη θὰ τὴν ἰδῇς σπαρμένη.

ΥΠΟ ΤΟ ΦΩΣ ΤΗΣ ΦΙΛΙΚΗΣ

(Ὁ Κολοκοτρώνης καταδιωκόμενος ὑπὸ τῶν Τούρκων εἰς τὴν Πελοπόννησον, ἠναγκάσθη νὰ καταφύγῃ εἰς τὴν Ζάκυνθον, ὅπου ἀνέλαβεν ὑπηρεσίαν ὡς ἀξιωματικὸς εἰς στρατιωτικὸν σῶμα, τὸ ὁποῖον εἶχον συγκροτήσει οἱ ἐκεῖ "Αγγλοὶ δι' Ἑλλήνων ἐθελοντῶν).

"Αμα διαλύθηκαν τὰ συντάγματα καὶ ἔσθῃσε κάθε στρατιωτικὴ ζωὴ στὰ Ἐφτάνησα ὁ μοναχὸς ἀπὸ τοὺς καπεταναίους, ποὺ δὲν τᾶχασε καὶ δὲν γύρεψε ἀπὸ κανένα βοήθεια, ἦταν ὁ Κολοκοτρώνης. "Αλλάξε μὲ τὴν πιὸ μεγάλη εὐκολία τὸ σπαθὶ τοῦ πολεμάρχου μὲ τὸ κατάστιχο.

Κανένας δὲν ἦταν πιὸ κοσμοαγάπητος ἀπ' αὐτόν. Τὸν ἤξεραν, τὸν ἔδειχναν, τὸν τιμοῦσαν. Κανένας δὲν παραξενευόταν νὰ τὸν βλέπῃ πάλι στὰ ἐμπόρια. Ἀπὸ τὰ δεκαπέντε χρόνια ποῦμεινε στὴ Ζάκυνθο, τὰ ἔξι μονάχα ἔκαμε ἀξιωματικὸς καὶ πολεμιστὴς. "Ολα τ' ἄλλα δούλεψε. Ἦταν τίμιος στὶς δοσοληψίες του. Ἡ ἀγορὰ τὸν ἐμπιστευόταν. Δὲν εἶχε τὸν ἀντιπαθητικὸ ἀέρα τοῦ ἐπαγγελματίου παλληκαρᾶ. Ἦταν πολὺ σεμνός.

Ζοῦσε μὲ τὴν οἰκογένειά του σ' ἓνα σπιτάκι, πίσω ἀπὸ τὸ ἀρχοντικὸ τοῦ Ρώμα, κοντὰ στὴν ἐκκλησίᾳ τοῦ Ἁγίου Λουκά. Ἦταν καθάριο, γεμᾶτο ἀγάπῃ ἀρχαία, πατριαρχική. Στὸ θρόνο τῆς βασίλισσας καὶ τῆς Ἁγίας, μέσα σὲ τοῦτο τὸ ἱερό, εἶχε τὴν γοιὰ μάννα του, τὴν «καπετάνισσα», ποὺ τὸν ἀκολούθησε στὴν ἔξορία. Γύρο ἀπὸ τὴν χιονισμένη, σεβάσμια μορφὴ τῆς, ποὺ τὴν λάτρευε σὰν εἰκόνημα, βουίζει τὸ εὐθυμο μελίσσι τῆς οἰκογενείας: Ἡ γλυκεῖα καὶ ὑποταγμένη Κατερίνα, ἡ γυναῖκά του, οἱ δύο του θυγατέρες, ἡ Γιωργίτσα καὶ ἡ Ἑλένη, ὁ Πάνος, παλληκάρι δέκα ὀχτῶ χρονῶν, ὁ Γιάννης λίγο μικρότερος καὶ τέλος τὸ στερνοπαῖδι του, μὲ τ' ὄνομα τὸ δοξασμένο τοῦ παπποῦ — Κωνσταντῖνος — ποὺ τὸ λένε χαϊδευτικὰ Κολίνο. Εἶναι περήφανος, ποὺ ἔχει ἀσφαλίσῃ μιὰ ἥσυχη καὶ ὄχι στερημένη ζωὴ στὴ χαροκαμένη «καπετάνισσα», ποὺ ὑπόφερε τόσα καὶ τόσα γι' αὐτόν. Κι' εὐτυχισμένος, ποὺ μπορεῖ νὰ κάμῃ λιγώτερο πικρὴ τὴν ξενιτεῖα στὴν ἀγαπημένη του γυναῖκα μὲ τὶς περιποιήσεις του καὶ ν' ἀνατρέφῃ τὰ παιδιὰ του, ὅπως θέλει αὐτός. Μοναχὸς τὰ βαφτίζει στὴν κολυμπήθρα τοῦ Χριστοῦ καὶ τῆς Ἑλλάδος. Εἶναι νὰ τὰ ζηλέψουν ἀρχοντοπούλα γιὰ τὸν τρόπο, ποὺ τ' ἀνασταίνει. Τοὺς ἔχει τοὺς καλύτερους δασκάλους, ὁ Μαρτελάος,

ποῦ τὰ μαθαίνει γράμματα, εἶναι ὁ φημισμένος δάσκαλος τοῦ Φωσκόλου καὶ τοῦ Σολωμοῦ.

Ὁ Πάνος λείπει τοὺς περισσοτέρους μῆνες. Ἔχει πάει στὴν Κέρκυρα, στὴν Ἀκαδημία. Εἶναι ὁ σοφὸς τοῦ σπιτιοῦ. Ὁ πρῶτος νέος τοῦ καιροῦ του. Ὁ Μωριάς δὲ μποροῦσε νὰ δείξῃ πῶς διαβασμένον Ἕλληνα.

Εἶναι καμάρι τοῦ νησιοῦ αὐτὰ τὰ Ἑλληνάκια, ὅταν μὲ τὰ χιονᾶτα φουστανελλάκια τοὺς καὶ τὰ τσαρουχάκια τοὺς, πηγαίνουν μὲ τὴν γιαγιά, τὸν πατέρα, τὴν μάννα, τὶς ἀδελφάδες τοὺς ταχτικά, κάθε Κυριακὴ, στὴν ἐκκλησία. Ὁ Μαρτελάος ἀνεβαίνει πολὺ συχνὰ στὸν ἄμβωνα γιὰ νὰ κηρύξῃ. Ὁ Κολοκοτρώνης μὲ τὰ Κολοκοτρωνάκια μένουν κι ἀκοῦνε μὲ κατάνυξη. Τὸ φλογερὸ κήρυγμα ἔχει στὰ στήθη τῶν Κολοκοτρωναίων ἀντίλαλο καθαρὸ ἔθνικόν· δὲ βλέπουν μπροστά τοὺς παρὰ Τούρκους. Αὐτοὺς θέλουν νὰ σαρώσουν ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα.

Ὁ Ἀλῆ πασᾶς στέλνει αὐτὸν τὸν καιρὸ ἐπίτηδες στὴ Ζάκυνθο τὸν γραμματικὸ τοῦ Μάνθο Οἰκονόμου : Νὰ προσκαλέσῃ τὸν Κολοκοτρώνη νὰ πάῃ στὰ Γιάννινα, νὰ πάρῃ στὴν αὐλή του ὅποια θέσι θέλει. Ὁ Κολοκοτρώνης δὲ δέχτηκε νὰ ὑπηρετήσῃ τὸ «μεγάλον θεριὸ» τῆς Ἡπείρου, ὅπως ἔλεγε τὸν Ἀλῆ.

Ὁ πόθος νὰ τραβήξῃ τὸ σπαθὶ γιὰ τὴν Ἑλλάδα καὶ μοναχὰ γι' αὐτήν, θέρριεε κάθε μέρα πῶς ζωντανὸς κι' ἀκράτητος μέσα του. Μὲ πόνο βαθὺ σήκωνε τὰ μάτια του κατὰ τὰ βουνὰ τοῦ Μωριά καὶ μουρμούριζε, ἀναστενάζοντας :

— Ἀχ ! δὲ θὰ ξανάρθῃ τὸ σεφέρι ; * Δὲ θ' ἀντιλαλήσῃ πάλι στίς ράχες σας τὸ τουφέκι τὸ Κολοκοτρωνεῖκο ;

Ἐπαιρνε πολλὰς φορὰς τὸ στερνοπαίδι του, τὸν Κολίνο, ἀπὸ τὸ χεράκι κι' ἀνέβαιναν τὸ δρόμο τοῦ Κάστρου. Τοῦδειχνε μακριὰ τὰ βουνὰ τοῦ Μωριά, μὲ τὶς σταχτογάλαζες κορφὰς στὴν ψιλὴ γᾶ τῆς πάχνης :

— Ἐκεῖ ἔζησαν οἱ πρόγονοί μας, τοῦλεγε· αὐτὸς ὁ τόπος στεναίξει τώρα κάτω ἀπ' τὸν ζυγόν.

Τὸ λαϊκὸ τραγούδι ἔχει κάμει ἀθάνατες τοῦτες τὶς στιγμὲς καὶ τὴν σιωπηλή, βαθεῖα συγκίνησί τους :

« — Τί ἔχεις, πατέρα μου, καὶ κλαῖς καὶ βαρυναστενάζεις ;

— Βλέπω τὴ θάλασσα πλατεῖα καὶ τὸν Μωριά ἄλάργα,

Μὲ πῆρε τὸ παράπονο καὶ τὸ μεγάλο ντέρτι... ».

Δὲν ἀπελπίζοταν ὅμως ποτέ ! Περισσότερο ἀπὸ κάθε ἄλλη φορὰ ἡ του ἦταν ἀσάλευτη πὼς μιὰ μέρα θάστραφτε σ' αὐτὰ τὰ βουνὰ παῖα τῆς λευτεριάς. Μὰ πῶς; Σ' αὐτὴ τὴν ἐρώτηση, πούταν γεμάτη ἀγωνία, ἔλαβε τέλος τὴν ἀπόκριση ἓνα πρωὶ τοῦ 1818.

Ὁ Ἀναγνωσταρᾶς, ἀπὸ τοὺς καπεταναίους ποῦχαν ἀνέβει στὴν Πετρούπολι νὰ γυρέσουν ἀπὸ τὸν Τσάρο μιστοὺς ποῦχαν νὰ λάβουν ἀπὸ τὸν καιρὸ πού ὑπηρετοῦσαν στὰ Ἐφτάνησα, εἶχε γυρίσει τώρα μαζί μὲ τὸν Χρυσοσπάθη καὶ τὸν Δημητράκοπουλο, κατηχημένος στὰ μυστήρια τῆς Φιλικῆς. Καὶ σταλμένος νὰ κατηχήσῃ κι' ἄλλους. Εἶχαν βγῆ κρυφὰ στὴν Ὑδρα κι' ἀγνώριστοι μένανε στὸ σπίτι τοῦ καλαβρυτινοῦ Νικηφόρου Παμπουκή, πού ἦταν δάσκαλος στὸ Ὑδραῖκο σχολεῖο. Τὸ πρῶτο πού σκέφτηκαν ἦταν νὰ μπάσουν στὴν Φιλικὴ Ἑταιρεία τὸν Κολοκοτρώνη. Τοῦστειλαν πρόσκοπο τὸν Πάγκαλο. Ὁ Ἀναγνωσταρᾶς τοῦχε δώσει γιὰ καλὸ καὶ γιὰ κακὸ κι' ἓνα γράμμα. Ὁ Κολοκοτρώνης τὸν θυμόταν κάπως. Ξαφνιάστηκε ὅμως ἅμα τὸν εἶδε. Τὸν τράβηξε σ' ἓναν ἐξοχικὸ περίπατο. Ὅταν ἄρχισε νὰ τοῦ κἀνὴ τὸ συνηθισμένο ψάρεμμα στοὺς κατηχουμένους, ὁ Κολοκοτρώνης τὸν ἔκαψε ἀνυπόμονα :

— Πές μου τα ὅλα, μίλα ξάστερα ! Δὲν ταιριάζουν σὲ μένα λόγια λοξά. Εἶναι χρόνια πού προσμένω τέτοιο χαμῆρεν. *

Τοῦ τὰ εἶπε ὅλα. Φῶς ἄστραψε μέσα του. Ἡ ἰδέα μιᾶς Πανελληνίας συνωμοσίας, πού νὰ ἐνώνῃ πολιτικούς κι' ἱερωμένους, ἐμπόρους καὶ ναυτικούς, ὀπλαρχηγούς καὶ προεστοὺς — μιᾶς συνωμοσίας, πού θὰ χτυποῦσε ἀπ' ὀλοῦθε καὶ μ' ὅλους τοὺς τρόπους τὸν τύραννο, μὲ δυνάμεις ἑλληνικές, χωρὶς μάταιη ἐλπίδα γιὰ ξένη βοήθεια, τοῦ φαινόταν ἡ μόνη σωτηρία. Εἶδε μπροστά του τὸν δρόμο τοῦ λυτρωμοῦ. Γύρεψε στὴν στιγμή νὰ ὀρκιστῇ.

— Ἐγώ, ἡ οἰκογένειά μου, τ' ἄρματά μου, τὸ αἷμά μου, ὅ,τι ἔχω, εἶναι γιὰ τὴν Ἑλλάδα.

Τράβηξαν κάτω τὸν δρόμο τῆς Μπάχαλης μὲ τίς μύριες ὁμορφιές. Τριγυρισμένο ἀπὸ καρδιές, ἐλιές, φοινικιές, κυπαρίσσια, κιτριές, λεμονιές, ζωσμένο πρασινάδα καὶ λουλούδια εἶναι ἓνα ἐκκλησάκι, ὁ Ἅγιος Γεώργιος τῶν Λατίνων. Δὲν ἔχει καμμιά σχέσι μὲ τοὺς δυτικούς. Λατῖνοι λέγονταν ἡ οἰκογένεια, πού τόχτισε. Ἦταν τὸ ἀγαπημένο ἐκκλησάκι τοῦ Κολοκοτρώνη. Σ' αὐτὸ εἶχε βαπτίσει ὅσα παιδιά εἶχεν ἀποκτήσῃ στὴ Ζάκυνθο. Σ' αὐτὸ τὸ ἐκκλησάκι τράβηξε ὁ Κολο-

κοτρώνης τὸν Πάγκαλο, γιὰ νὰ δώσῃ μπροστά του τὸν μεγάλον ὄρκον.

Ὁ παπᾶς ἦταν δικὸς τους. Ἦταν ὁ ἡπειρώτης Ἀνθιμος Ἀργυρόπουλος. Βρισκόταν πρόσφυγας στὴν Ζάκυνθο, κατατρεγμένος ἀπὸ τὸν Ἀλῆ πασᾶ. Αὐτὸς ὥρμιζε ὅλους τοὺς φιλικοὺς καὶ κρατοῦσες τακτικὸ ἀρχεῖο. Ἀπάνω σ' ἓνα σκεβρωμένο, * παλιὸ εἰκονισματάκι μὲ τρεῖς σθησμένες μορφές, ἔβαλε τὸ πλατὺ μεγάλο χέρι του ὁ ἐλευθερωτῆς τῶν ραγιαδῶν νὰ δώσῃ τὸν ὄρκο. Εἶναι γονατιστός, σκυμμένος μπροστά στὸ μεγαλεῖο τῆς ιδέας. Τὸ μεσόφωτο τῆς ἐκκλησιότσας ἐξαυλῶνει τὶς τρεῖς μορφές. Κορμιά δὲν ὑπάρχουν. Ψυχὲς λειτουργοῦν. Μιά-μιά ξαναγυρίζουν τὶς φοβερὲς λέξεις τοῦ ὄρκου οἱ ἀντίλαλοι ἀπ' ὅλες τὶς γωνιές, ποῦναι γεμᾶτες σκοτάδι καὶ μυστήριο. Καὶ τὶς μεγαλώνουν, τὶς πληθαίνουν. Σὰν νᾶναι μπροστά ὅλα τὰ μαῦρα κοπάδια τῶν ραγιαδῶν καὶ νὰ ὀρκίζονται μαζί του. Ἀνήσυχτοι φτερουγίζουν κάτω ἀπὸ τὸν θόλο οἱ ἀντίλαλοι αὐτοί, σὰν πουλιά, ποὺ γυρεῦουν ἀνεπαίσθητα νὰ πετάξουν στὴν Ἑλλάδα, νὰ κράξουν σὲ συναγεμῶν τὰ σύγνεφα τῆς μεγάλης τρικυμίας. Ὑστερα οἱ φράσεις γιὰ τὴν πατρίδα κόβονται ἀπὸ στεναγμοὺς καὶ ἀναφυλλητά. Καὶ τώρα σιωπὴ βαθειὰ καὶ κατανυκτικὴ.

Τὸ μυστήριο ἔχει τελειώσει. Ὁ Κολοκοτρώνης γυρίζει ἀλλαγμένος στὸ σπίτι του. Πότε εἶναι ἁλαφρός, χαρούμενος, πετάει. Καὶ πότε πέφτει ἄξαφνα σὲ συλλογὴ. Τὸν βλέπουν γιὰ πρώτη φορὰ, ὕστερα ἀπὸ μῆνες, νὰ κοιτάξῃ, νὰ συγγυρίξῃ τ' ἄρματα του. Κατεβαίνει στὸ κατώγι καὶ ἐξετάζει μὴ λείπει τίποτ' ἀπὸ τὴν σέλλα τὴν ὁμορφὴ ποῦχει ἀπὸ τὸ σύνταγμα τοῦ Δούκα τῆς Ὑόρκης. Δὲν εἶναι ἥσυχος πιά. Συνήθιζε νὰ πηγαίνει ν' ἀκούῃ τὸν Μαρτελάο καὶ τὸν Καλύθα, ὅταν ἔκαναν μάθημα. Τώρα τοῦ φαίνεται πὼς δὲ λένε τίποτε. Ὀνειρεύεται ντουφέκι, σπαθί, μάχες, νίκες, θάνατο.

Μιά μέρα εἶναι στὴν τάξη τοῦ Καλύθα. Τὸν ἀκούει ποὺ κάνει μάθημα. Ἀπάνου στὴν ἔδρα εἶν' ἓνα χοντρὸ βιβλίον — μιὰ πολύτιμη ἐκδόση. Ἀξαφνα τοῦ φωνάζει :

— Τί τὰ μαθαίνεις αὐτοῦ τὰ παιδιά; Νά, ἐτοῦτο νὰ τὰ μάθῃς ! Καὶ χύνεται στὸ βιβλίον καὶ θέλει νὰ σχίσῃ τὰ φύλλα του γιὰ νὰ δείξῃ σὲ δάσκαλον καὶ μαθητὲς πὼς φτιάχνουν τὰ χαρτοῦτσα, τὰ φυσεῖκια τῆς μαπαρούτης γιὰ τὸ ντουφέκι. Κι εἶδαν κι ἔπαθαν νὰ γλυτώσουν τὸ βιβλίον ἀπὸ τὰ χέρια του.

ΚΛΕΦΤΟΠΟΥΛΟ

Ἡ ἡμέρα ἐκείνη ἦταν πικρὴ κι οἱ Κλέφτες πού ἐχαλάσθηκαν πάντα θά τὴν θυμοῦνται.

Στὰ χέρια οἱ Κλέφτες ἐσήκωσαν τὸν Καπετάνιο, ἀσάλευτο μὲ τὴ σπαθιά κατεβαστὴ στὸ πρόσωπο, καὶ πολεμῶντας ἀνηφόρισαν. Κι' ἐπίασαν τὸ καταρράχι κι' ἐσταμάτησαν.

Οἱ Ἀρβανίτες δὲν ἐπῆραν τὸ κοντό, γιατί τρανὸς ἦταν κι' ὁ θρηνὸς ὁ δικὸς τους. Καὶ μοναχὰ τοῦ καπετάνιου τῶν κλεφτῶν ὁ θάνατος, τοῦ ξακουστοῦ τ' Ἀρματωλοῦ — θάνατος πού χρόνια τὸν ἐπαρκαλοῦσαν, — ἔκανε τὸ κλάμμα τους σὲ γέλιο νὰ ξεσπάσῃ. Κ' ἡ σαλαγγὶ του ν' ἀντηχῇ γιὰ νέο φοβέρισμα στοὺς Κλέφτες τοὺς θλιμμένους.

Οἱ Κλέφτες ὁμῶς ἐσώπαιναν. Τὰ μάτια τους στεγνὰ τὸν Καπετάνιο ἀντίκρουζαν τὸν ξαπλωμένο, πού δὲν ἔδειχνε ζωῆς σημάδι.

Ἡ μέρα ἐκείνη ἦταν πικρὴ ! Κι ἡ μοῖρά τους ἔτσι ἦτανε γραφτὴ.

Ὁ Καπετάνιος εἶχε καλέσει τοὺς Ἀρβανίτες σὲ πόλεμο γιὰ θάνατο καὶ γιὰ ζωὴ. Καὶ τώρα ὁ Ἀλιζόταγας, Δερβέναγας σκληρὸς, ἐχθρὸς τοῦ Καπετάνιου, χαίρεται καὶ καμαρώνει. Κάποτε ὁ πληγωμένος ἀνασεύσθηκε. Στὸ πρῶτο ἀνάβλεμμά του ἄλλη τρομάρα ἐξωγραφίσθηκε.

— Ὁ ψυχογιὸς μου πού εἶναι ; εἶπε. Τ' ἄρματα μου... πᾶν κι' αὐτά ; Πόσοι ἀπομείναμε;... Πεθαίνω.

— Καρδιά, πατέρα ! Καὶ θά ζήσῃς ! Εἰπ' ἓνα ἀπὸ τὰ παλληκάρια. Ὅσοι ἐβαρέθηκαν, τοὺς ἐπῆραμε (ἦταν ψέμμα θλιβερό).

— Κι' ὁ ψυχογιός; καὶ τ' ἄρματα;

— Μᾶς λείπουν, κι' ἄλλοι δέκα ἀντάμα.

— ... Ὅλοι στὸν τόπο;

— Μὴν τὸ λές ! Ἐξέκοψαν ἀπὸ μᾶς ἐκεῖ πού ἐπάψαμε τὸν πόλεμο. Κανένας δὲν τοὺς εἶδε (ἦταν ἀληθινό).

Τότε ἐτροχάλισαν * ἀπὸ κοντὰ πόδια σιδερωμένα. Κι' ὁ ψυχογιὸς σὲ λίγο, τοῦ Καπετάνιου ὁ ἀκριβός, πού εἶχε τὴ δόξα νὰ φορῇ τοῦ Καπετάνιου τ' ἄρματα, ὀρθὸς ἐστεκότανε στὸν Καπετάνιο ἀντικρὺ, σὰν Χάρος φοβερὸς καὶ μαῦρος.

— Γεῖά καὶ χαρὰ σου, Καπετάνιε ! ἐφώναξε. Ἐξαγόρασα τὸ αἷμά σου.

— Ὁ Ἀλιζόταγας δὲ ζῆ ! Τοὺς ἐβγῆκα μπρὸς καρτέρι... Ἄμα σ' ἐπῆραν οἱ σύντροφοι, δὲν ἐκρατήθηκα. Στὸν δρόμο τὸν πλατὺ τοὺς ἐβγῆκα καὶ τοὺς ἐπέσαμε με τὸ σπαθί. Κι οἱ Ἀρβανίτες ἐσκόρπισαν. Κι ὁ Ἀλιζόταγας γυμνὸς στὸ χῶμα κοίτεται !

— Ὅρέ, σηκῶστέ με ! φωνάζει ὁ Καπετάνιος. Τί λέει αὐτὸς ἐκεῖ ; Τρομερὴ ἦταν ἡ ματιά του, στὸν Ψυχογιὸ ριχτή. Κι ἔτρεμε τώρα τὸ Κλεφτόπουλο μπροστά του.

— Ὅρέ, ποιὸς σοῦ εἶπε νὰ τὸ κάμης ; Ὁ Καπετάνιος ἐρέαξε *. Ἀφοῦ ἐχαλάσθηκα, πῶς ἠθέλησες ἐσὺ νὰ μὲ ντροπιάσης ; Ὁ Ἀλιζόταγας ἔπρεπε νὰ ζήσῃ ἀνίκητος !... Τί εἶναι πού κρατᾷς ;

— Εἶναι τὸ καριοφύλι * του καὶ τ' ἄρματα του... Σοῦ τὰ ἔφερα.

— Πάρτα ! Πάρτα, μήτε νὰ τὰ ἰδῶ ! Τώρα ἀφοῦ ἔχεις ἄρματα, βγάλε τα τὰ δικά μου, πού δὲν σοῦ ἔπρεπαν... Τέτοια τιμὴ γιὰ σένα εἶναι μικρὴ... Ἄλλα ἄρματα ἐπροτίμησες...

— Συμπάθα με, Καπετάνιο ! Ξέρεις ἂν ἐκράτησα τὴν πίστι στ' ἄρματα σου, κι ἂν τὰ τίμησα.

— Κι ὁ Ἀρβανίτης, ἂν σ' ἐσκότωνε καὶ σένα, καὶ μοῦ τὰ ἔπαιρνε ;

— Δὲν τὰ ἐκρατοῦσα γιὰ γαμπρός ! Τ' ἄρματα εἶναι γιὰ πόλεμο, καὶ τὰ ἐδοκίμασα !... Μὰ ἐκεῖνα τοῦ Ἀρβανίτη τὰ εἶχα ζηλέψει ἀπὸ καιρὸ γιὰ σένα, ὄχι γιὰ μένα, Καπετάνιο. Καὶ σοῦ τὰ ἔφερα...

— Δικά σου ! Δὲν τὰ θέλω ! Καὶ βγάλε τὰ δικά μου... Δὲν ἀκούτ' ἐσεῖς, ὀρέ ;

Τὸ Κλεφτόπουλο, ἄγριο, ἔχει τὸ χέρι στὸ σπαθὶ καὶ περιβλέπει.

— Ὅποιος ἀπλώσῃ, κρᾶζει, τὸν περιμένει θάνατος ! Τ' ἄρματα πού φορῶ κανέναν μὴ τ' ἀγγίξῃ ! Τοῦ Καπετάνιου τ' ἄρματα !

Ὅλοι ἐπροσέχανε στ' ἀγριεμμένο τὸ Κλεφτόπουλο, κι ὁ Καπετάνιος εἶχε σηκωθῇ ὁλόρθος ἄξαφνα, κανεῖς δὲν εἶδε πῶς, μετὰ τὴ σπαθιά μεσόφρουδα, μεγάλος κι αἱματόπνικτος, κι ἐφάνταξε σὰ ν' ἀναστήθηκε.

— Ὅρέ, εἶπε μετὰ μιὰ φωνὴ πού ἐρράγιζε, τ' ἄρματα τὰ δικά μου, δὲν τὰ καταφρονᾷς ;... Θέλεις νὰ τὰ φορῇς ἀκόμα ;

— Θέλω καὶ θέλω ! Εἶμαι ὁ Ψυχογιός σου ἐγώ !

Ἀπλώσε τὸ χέρι ὁ Καπετάνιος κι ἔδειξε τὸ Κλεφτόπουλο, κι ἔβγαλε ἓνα ροχαλητό.

— Προσκυνάτε, ὀρέ, τὸν Καπετάνιο σας !

Η ΘΥΣΙΑ

Α'.

— Μή όρέ !

‘Ο Γιάννης ό Γούναρης έβγαλε στόν ύπνο του σπαρακτική κραυγή. Καί σύγκαιρα επήδησε όρθός με τά μαλλιά σηκωμένα, τό πρόσωπο χλωμό, άδραξε τό γιαταγάνι κι έρριξε φονικό βλέμμα γύρω ζητώντας νά κτυπήσῃ επίβουλον έχθρό. Μά τό θαμπό φώς του λύχνου έδειξε τά πάντα ήσυχά μέσα στη σκηνή. Τό πανί κατέβαινε τεντωμένο στη γή και μόλις τάραζε από τά λαχτίσματα του ανέμου. Οί σύντροφοί του, όχτώ-δέκα Γκέγκηδες*, όλοι κοιμόντουσαν βαθειά, τυλιγμένοι στις φλοκάτες*. Δίπλα τ’ άρματά τους, γιαταγάνια γυριστά και καριοφίλια μακρότερα, χαρμπιά* κι άρμούτια* και πιστόλες, άλλα φλωροκαπνισμένα κι άλλα φτωχικά, έμοιαζαν τούς δράκοντες, πού συντροφεύουν άγρυπνοι τόν ύπνο του βασιλόπουλου. ‘Ο Γούναρης στάθηκε ακίνητος. Συνήλθε ή ψυχή, μά ή καρδιά κτυπούσε δυνατά και τό μεδούλι των κοκκάλων ήταν παγωμένο απ’ τ’ όνειρο.

‘Ο Γιάννης Γούναρης από χρόνια έδούλευε στο σπίτι του ‘Ομέρ Βρυώνη. Ήταν κυνηγός του. Στα Γιάννινα έστόλιζε συχνά τό τραπέζι του πασα με τό κρέας του άγριογούρουνου και του άλαφιού, με τ’ άβρα στηθούρια των παπιών και των κοτσύφων. Και τώρα, μέσα στοϋ στρατοπέδου την άνήμερη ζωή, τόν έτρεφε με λαγούς κι άγριοπούλια, όσα δέν έδιωξε μακρυνά του πολέμου ή ταραχή και των άρμάτων ό σάλαγος. Μά ό πασάς για νά τόν έχῃ πιστόν του δουλεутή, εκράτησε στην “Αρτα τη γυναίκα και τά τρία του παιδιά. Ή γραμματαλλαγή δέν ήταν δύσκολη. Τό άσκέρι κατεβαίνοντας από την “Ηπειρο στο Μεσολόγγι, σάν γοργοπόταμο έσάρωσε κάθε ταμπούρι επαναστατικό. Τά πρώτ’άτα* έφυγαν είτε άκολούθησαν απελπισμένα τόν κατακτητή τά χωράφια εκάηκαν* όσοι αντίσταθηκαν έπесαν νεκροί* όσοι δειλοί εκώθηκαν στοϋ δάσους τις κρυψώνες και των θεριών τις μονιές. Τώρα καταυλισμένο κατακαμπίς, έχει άμπόδιστα τις τροφές και τά πολεμοφόδια, και τη γραμματαλλαγή του από πάνω. Και ό κυνηγός είναι ήσυχος.

“Ομως τό επαναστατημένο χώμα δέ βγάξει μόνο άνθη και καρπούς.

Τὸ αἷμα τῶν ἀνδρείων, ποὺ ρουφᾷ, δὲν τὸ κρατεῖ ἐγωιστής στὰ σπλάγχνα του, μὰ τ' ἀπορρίχνει πύρινο σὲ νέα σώματα. Λίγος καιρὸς ἐπέ-
 ρασε — μῆνες τρεῖς — καὶ νέοι ἀπόστολοι κηρύττουν τὴν ἀνάστασι καὶ
 ἀνδρειεύουν τοὺς δειλοὺς. Τῆς Ρούμελης τὸ χῶμα ἀναταράζεται πάλι
 καὶ δὲν ἀφήνει τὸ Σουλτάνο νὰ κοιμηθῇ ξένοιαστος. "Ὅχι τροφὲς καὶ
 πολεμοφόδια δὲν κατεβαίνουν πιά, μὰ οὔτε ποὺλὶ μαντατοφόρο στὸ
 στρατόπεδο. Ἀπελπισία κι ἀνοχή* δέρνει παντοῦ. Πλημύρες καὶ χιονό-
 νονερα' πείνα καὶ γύμνια καὶ κακομοιριά' ἀρρώστιας λογῆς-λογῆς βασανί-
 ζουν τὸ δόλιο ἀσκέρι. Μὰ τοῦ Γούναρη τὴν ψυχὴ μιὰ τὴ δέρνει ἀνο-
 χή* : Πῶς νὰ βρῖσκεται ἡ γυναῖκα καὶ τὰ παιδιὰ του ; Εἶναι γερά ; εἶ-
 ναι ἄρρωστα ; Ζοῦν ἀκόμα ἢ τὰ ἐθέρισε ἡ ἀρρώστια ἢ τὰ ἐσχότωσαν
 οἱ ἀλλόθρησκοι ; Ὑπνο δὲν ἔχει στὰ ματόφυλλα, δὲν ἔχει γαλήνη στὴν
 καρδιά. Ἀπόψε, μόλις ἔγειρε στὸ ἀχνυρόστρωμά του, ὄνειρο κακὸ ἦλθε
 νὰ τοῦ φαρμακώσῃ τὴ ζωὴ. Εἶδε γυναῖκα καὶ παιδιὰ σὲ χαρᾶς τραπέζι.
 Τρῶν καὶ πίνουν, γελοῦν καὶ χαχανίζουν ἀσυλλόγιστα. Χρυσούφρανα
 ἔχουν τὰ φορέματα, λαμπρὰ τὰ μάτια, ροδοκόκκινα καὶ δροσερὰ σὰν
 τὴν αὐγὴ τὰ μάγουλά τους. Τοῦ ἁμοιρου πατέρα ἡ καρδιά ἀναγαλλιά-
 ζει. Ὑποφέρει ὅτι ὑποφέρει αὐτός' ὥς ζοῦν τοὐλάχιστο εὐτυχημένα τὰ
 μικρά του !... Μὰ ἐκεῖ, κοντὰ στὸ τραπέζι, φτερωτὸς δράκοντας προ-
 βαίνει ἀπὸ τὴ γωνιά. Τὰ ὀρθάνοικτα μάτια του τινάζουν σπίθες' τὸ χρυ-
 σοπράσινο δέρμα του μαγνητίζει τὸ στόμα χάσκει νὰ καταπιῇ τὸ ἄπει-
 ρο. Σέρνεται στὸ πάτωμα ἐπίβουλο' κουλουριάζεται διστακτικὸ, μακραι-
 νει κι ἄξαφνὰ σηκώνεται ὀλόρθο καὶ χύνεται στὰ παιδιὰ ! Ὁ νοικοκύ-
 ρης θέλει νὰ φωνάξῃ μὰ δὲν μπορεῖ. Παράλυτα ἔχει τὰ γόνατα, τὰ χέ-
 ρια, τὴ λαλιά. "Ὅμως στὸν ἄφρευκτο κίνδυνο ρίχνει δυνατὴ κραυγὴ σὰν
 κεραυνὸ ἀπὸ τὰ στέρνα του.

— Μὴ δρὲ !...

* Καὶ τινάζεται ὀρθὸς νὰ δράμῃ νὰ τοὺς σώσῃ. Μὰ στὴ γαλήνη, ποὺ ἀπλώνεται γύρω, μένει ἀκίνητος. Πιάνει τὸ καταδρωμένο μέτωπο, τὰ παγωμένα μέλη, τὴν ἀβάσταχτη καρδιά του καὶ σταυροκοπιέται.

— Θεέ μου, βάλε τὸ χέρι σου !

— Τ' ἔχεις, μωρὲ, καὶ οὐρλιάζεις ἔτσι ; ἀκούεται δίπλα του φωνὴ μι-
 σοκοιμένη.

Ὁ Ἀλῆ ἀγᾶς, ποὺ ἐκοιμόταν ἐκεῖ, ἐξύπνησε στὴ φωνὴ κι ἀπο-

ρούσε ἄν εἶναι στὰ σύγκαλά του ἢ τὸν ἐκτύπησε κανέν' ἀερικό τὸ Γούναρη.

Ἄχ ! ὄνειρο μὲ ἐτρόμαξε· ὄνειρο κακό ! Ἀπάντησε κεῖνος.

Ἐδιπλοκάθησε στὸ ἀχυρόστρωμά του ὁ Ἀρβανίτης, ἐπλάγιασε κοντὰ ὁ κυνηγός, ἐβγάλανε καπνὸ, ἄναψαν μὲ τὸν πυρόβολο τὰ ταμπάκια τους κι ὁ Γούναρης μὲ ἀνατριχίλα τοῦ διηγῆθηκε τ' ὄνειρο.

Ἦταν πολὺν καιρὸ φίλοι ἀχώριστοι. Μαζὶ ἀκολουθοῦσαν τὸ Βουῶνη στὴν Αὔλῃ τοῦ Ἀλῆ πασᾶ καὶ στὸν πόλεμο· ἴδια εἶχαν τὴ ζωὴ τους καὶ τοὺς πόθους. Ἐδοῦλεναν, γιὰ νὰ ζήσουν καὶ νὰ θρέψουν τίς φασίλιες τους. Τίποτ' ἄλλο. Ὅπως κι ἂν ἦρθαν οἱ καιροὶ κι ἂν ἄλλαξαν τὰ πρόσωπα κι ἂν ἐχωρίστηκαν τῆς φυλῆς τους τὰ ἰδανικά, ἔμειναν ἐκεῖνοι ἴδιοι κι ἀπαράλλακτοι. Ἡ καθημερινὴ ζωὴ μὲ τίς ἀπαιτήσεις καὶ τὸ φαρμάκι τῆς, δὲν ἄφηνε νὰ μαντέψουν καθόλου τὴ μεταβολή. Τὸ κτήνος, ποὺ βαρὺ ἐκαθόταν μέσα τους, δὲν τοὺς ἄφηνε νὰ γνωρίσουν τίς μεγάλες ἐλπίδες, ποὺ ἐσηκώθηκαν ἀνεμόφτερες κι ἔτρεχαν ζητῶντας ἀνοικτὸν ἀέρα, μακριὰ ἀπὸ τὴ σκλαβιά. Ἐφθανε τοῦ ἐνὸς πὼς ἔσερνε τὸ κεφάλι στοὺς ὄμους καὶ τοῦ ἄλλου πὼς ἐπολεμοῦσε κι ἐχόρταινε λάφυρα. Ποιὸς ἦταν ὁ ἀφέντης καὶ ποιὸς ὁ δούλος δὲν ἐφρόντιζαν. Ἀκολουθοῦσαν κι οἱ δυὸ τὴ ζωὴ ἀδερφωμένοι, γιὰ τὸ αὖριο ἀδιάφοροι, ὅπως τὰ καματερά ποὺ ἀκολουθοῦν τοῦ ζευγολάτη τὸ θέλημα.

— Μὴ φοβᾶσαι, εἶπε ὁ Ἀρβανίτης, σὰν ἄκουσε καλὰ τ' ὄνειρο· τὰ παιδιὰ σου δὲν παθαίνουν τίποτα. Τὸ φίδι φίλος εἶναι, τὰ παιδιὰ σου φίλος τὰ φυλάει. Μὴ φοβᾶσαι.

Ὁ Γούναρης ἐκούνησε τὸ κεφάλι.

— Τί φίλος, ποὺ ἐπῆγε νὰ τὰ χάψῃ, ἀγᾶ μου ! εἶπε ἀνατριχιάζοντας ὡς τὸ κόκκαλο.

— Σῶπα καὶ θὰ τὰ ἰδῆς γρήγορα. Αὖριο-μεθαύριο ξεμπερδεύει κι αὐτό. Γροῖκα τὸ μυστικό. Ἐπάψανε πιά τὰ ψέμματα. Τὸ εἴπαμε ὀρθά-κοφτὰ στοὺς πασᾶδες. Ἦ παίρνομε σύνωρα * τὸ κάστρο ἢ τὸ στρίβομε. Δὲ θὰ σαπίσῃ στὸ βάλτο ἡ παλληκαριά τῆς Γκεκαριάς*. Ὅχι !

Ἀγανακτισμένος ἔφτυσε δυὸ-τρεῖς φορὲς χάμω κι ἔπειτα ἐξακολούθησε μὲ θυμὸ :

— Μεθαύριο θαμπά, κάνομε τὸ γιουρούσι. Ἔχουν Χριστοῦγεννα κι οἱ ραγιᾶδες θὰ βρῖσκωνται ὅλοι στὶς ἐκκλησιές. Τὸ κάστρο εἶναι ἀφύλακτο καὶ τὸ παίρνομε στὸ φύσημα. Δὲ λέω πῶς εἶναι καλὰ ἔτσι· δὲν εἶναι παλληκαριά καὶ δὲν πρέπει στοὺς Ἀρβανίτες. Μὰ οἱ πασᾶδες δὲ θέλουν· τί νὰ γίνη;

Κι ἐπειδὴ ἔβλεπε τὸν κυνηγὸ συλλογισμένο, δίχως νὰ δείχνῃ χαρὰ ἢ δισταγμὸ στὰ λόγια του, ἐκτύπησε ἑλαφρὰ στὸν ὦμο του κι εἶπε χαμογελῶντας :

— Σὲ λίγες μεροῦλες — ἄκου ποὺ σοῦ λέω ἡγώ! — θὰ τὶς χαροῦμε τὶς φαμίλιες μας.

we

Ὁ ἥλιος ἀνάτειλε τώρα πίσω ἀπὸ τὸ βουνὸ τοῦ Ὀλενοῦ. Μαῦρος ἥλιος, ἄφωτος καὶ θλιμμένος, σὰν νὰ πενθῇ καὶ κείνος τοῦ Ἐπαναστατημένου Γένους τὴν ἀγωνία. Συννεφοσκεπασμένος ὁ οὐρανός, καταχνιασμένα τὰ οὐρανοθέμελα, ρίχνουν χρῶμα σκοτεινὸ καὶ παραπονεμένο στὴ γῆ καὶ τὴ θάλασσα, στὰ δένδρα τοῦ κάμπου καὶ στὸ κάστρο, στὴν πέτρα τοῦ βουνοῦ καὶ τοῦ Φίδαρη τὰ νερά, στὸ χορτάρι τῆς λαγκαδιᾶς καὶ τῆς ἀκρογιαλιᾶς τὸν ἄμμο. Ἡ Βαράσσοβα μαυροκόκκινη δεξιὰ ὁ Ζυγὸς ἀντίκρου σπανὸς καὶ καψαλισμένος ἀπὸ τὸ φῶς* τοῦ χειμῶνα καὶ τὸ δαυλὶ τοῦ πορθητῆ τ' Ἀντελικιώτικα βουνὰ δίπλα προσκυνημένα καὶ ἀντίπερα ὁ Μωριᾶς στέκουν συλλογισμένα κι ἀνήσιχα γιὰ τοῦ Ἀγῶνα τὸ τέλος. Κι ἀνάμεσα, στῆς θάλασσας τὸ χαλκόχρωμο πρόσωπο καὶ στὰ παχυνμένα στήθη τοῦ κάμπου, ἐδῶ τὰ καράβια τοῦ Γιουσούφ πασᾶ καὶ κεῖ τ' ἄρματα τῆς Ἀρβανιτιάς, φαίνονται ἑτοιμα νὰ σφίξουν στὰ σιδερένια στέρνα τους τὴν πόλι, ὥς που νὰ ξεψηχήσῃ.

Δώδεκα χιλιάδες τὴν πολεμοῦν. Νυκτοήμερα τὰ κανόνια βροντοῦν καὶ τὰ ντουφέκια ἀστράφτουν καὶ λάμπουν τὰ σπαθιά καὶ οὐρλιάζουν τὰ πολεμοθρεμμένα στήθη μπροστὰ στὸ χάντακα. Οἱ μπόμπες νυκτοήμερα κατεβαίνουν στὰ σπίτια, ἀναποδογυρίζουν τὶς στέγες, γκρεμίζουν τοὺς τοίχους, σκορποῦν στάκτη καὶ χόβολη. Τὰ βόλια σκαλίζουν τὸ χῶμα καὶ ρίχνουν κάτω τὰ κορμιά· τὰ γιαταγάνια ξεσκίζουν τὰ τεῖχη, θρυμματίζουν τὶς πολεμίστρες καὶ βάφονται στὸ αἷμα καὶ στὸν πηλὸ. Μὰ ἡ πόλι χαλκόστερνη στέκει στὴ γῆ τῆς ἀδιάφορη στὴ λύσσα τοῦ

ἐχθροῦ καὶ τοῦ Χάρου τὶς σαίττες. Καὶ σὺν δέσι* στοιχειωμένη, πὺν κρατεῖ τοῦ ποταμοῦ τὸ ξεχειλίσμα καὶ δὲν ἀφήνει νὰ πνίξη τὴ σπορὰ τοῦ κάμπου, λείει στὸ Μωριά νὰ καλλιεργήσῃ τῆς ἐλευθερίας τὰ πρωτόλουθα βλαστάρια. Μέσα της ἔχει τὸ Μαυροκορδάτο καὶ τὸ Μάρκο Μπότησαρη* μέσα της τὸ Γρίβα καὶ τοὺς Μωραῖτες ὀπλαρχηγούς. Ἡ τρώπαιο νίκης ἡ νεκροκρέββατο ἐδῶ ! εἶπαν ὅλοι στὸ πρῶτο φανέρωμα τοῦ ἐχθροῦ. Καὶ τὸ ἔκαμαν ὥς σήμερα. Τί θὰ γίνη αὖριο ποιὸς τὸ ξέρει ;

Μὰ ὁ Γιάννης Γούναρης δὲν σκέπτεται γι' αὐτά. Δὲν τὸν μέλει τέσσερα ! Τὸ φῶς τῆς ἡμέρας, πὺν ἔδιωξε τὸν ὕπνο ἀπὸ τὸ στρατόπεδο, ἀπὸ τοῦ κυνηγοῦ τὴ ψυχὴ δὲν ἔδιωξε τὴ λαχτάρα. Μὲ τὸ ντουφέκι στὴν ἀγκυλιά πλαγιασμένο, ζωσμένος τὰ μπαρουτόσκαγα, μὲ τὸ σακκούλι σὺν ὄμο, ἐβγήκε νὰ κυνηγήσῃ, γιὰ νὰ θρέψῃ τὸν ἀφέντη του. Γυρίζει στὰ ριζώματα τοῦ Ζυγοῦ, πηδᾷ χαντάκια καὶ τάφρους, δρασκελᾷ κορμὸδενδρά, ἀνεβαίνει σὲ ράχες, ροβολᾷ στὰ λακκώματα πάντα ἀνήσυχος. Τὰ κυνηγάρικα σκυλιά, ὁ Τζάθας καὶ ὁ Μπίθας, πολλές φορές ἐγαύγισαν, γιὰ νὰ κραῖξουν τὴν προσοχὴ του. Πολλές φορές γοργοπόδης ὁ λαγὸς ἐξέφυγε ἀπὸ τὰ χαμόκλαδα* πολλές φορές ἡ ξυλόκοτα ἐφτεράκισε μπροστὰ στὴν κάννα του. Μὰ δὲν ἔχει νοῦ νὰ σηκώσῃ τὸ ντουφέκι. Πουλιὰ ἐδιάβηκαν κοπάδι ἀπὸ τὸ κεφάλι του* μὰ δὲν γυρίζει μάτι νὰ τὰ ἰδῇ. Ἡ ψυχὴ δὲν ἔχει ὄρεξι ν' ἀκολουθήσῃ τὸ σῶμά του. Ἀλαφρὴ πέτεται μακριά, στῆς Ἀρτας τὰ στενοσόκακα, στὰ σπίτια τὰ κλειστά. Περνᾷ τὰ καφασωτὰ παράθυρα, τὶς μανταλωμένες πόρτες καὶ πάσχει νάβρῃ τὴ φτωχὴ φαμίλια του, μπορεῖ νεκρὴ, ἴσως παγωμένη κάτω ἀπὸ τὸ μάτι τοῦ δράκοντα.

— Ἄχ καὶ νὰ ἐτελείωνε ! ἐπιθύρισε μὲ βαρὺ ἀναστεναγμό.

Ναί νὰ ἐτελείωνε μιὰ ὥρα ἀρχήτερα τὸ βάσανο ! Νὰ ἐπαιρναν τὸ κάστρο οἱ ἐχθροί ! Ὁ πασᾶς θὰ γυρίσῃ στὴν Ἠπειρο καὶ μαζί θὰ γυρίσῃ ὁ Γιάννης Γούναρης στὴ φαμίλια του. Ἡ καρδιὰ τοῦ ἁμοιρου γονιοῦ ἐπλημμύρισε ἀπὸ ἀναγállιασι σ' αὐτὴν τὴν σκέψι. Μιὰ στιγμή ἐπίστεψε πὼς ἦταν ἡ ὥρα τοῦ γυρισμοῦ. Ὁλόχαρος ὁ νοῦς του βλέπει ἕνα-ἕνα τοὺς τόπους, πὺν θὰ ἐδιάβαινε. Τώρα τὴ σκοτεινὴ Κλεισούρα* τώρα τὰ γεφύρια τοῦ Ἀλάμπη* τώρα τὸ Βραχώρι*. Ὁ Ἀσπρος* στραγγισμένος τοὺς δίνει πόρο ν' ἀνεβοῦν στὸ Βάλτο. Τὸ Μακρυνόρος

ἀφύλακτο τοὺς δέχεται στὰ ὄμορφα δάση του. Νά την ἢ Ἄρτα ! Μὲ τὰ τζαμιά καὶ τὰ σαράγια, μὲ τὰ κονάκια* τῶν ἀγάδων καὶ τοὺς στάβλους τῶν μπέδων ! Ἄχ, νά κι ἡ γυναῖκα, τὰ παιδιὰ του ζωντανά ! Γιὰ ἰδὲ πῶς τρέχουν νὰ κολλήσουν ἀπάνω του.

Μπάμ !... ἐβρόντηξε τὸ ντουφέκι του ξυπνώντας τὴ λαγκαδιά.

Ἕνα ζευγάρι ξυλόκοτες ἔπесαν, μὲ ματωμένο στῆθος, σπασμένα τὰ φτερά, μὲ μάτια νυσταγμένα. Ἐτρεξε, τὰ ἐσῆκωσε στὰ χέρια του, τὰ ψηλαφῶ νὰ ἰδῇ τὸ πάχος τους. Κι ἐκεῖ, πού σφαλοῦν τὰ μάτια στὸν αἰώνιο ὕπνο καὶ τὰ ράμφη ἀνοίγουν, γιὰ νὰ ρουφήξουν στερνὸν ἀέρα τὰ φλογισμένα σωθικά τους, τὰ ρίχνει στὸ σακκούλι του. Ἐπειτα χαροῦμενος τρέχει νὰ ζητήσῃ ἄλλο κυνήγι καὶ συλλογίζεται τὰ φιλέμματα, πού θὰ πάρῃ τὸ βράδυ ἀπὸ τὸν ἀφέντη του.

Μὰ ἔκοψε τὸ δρόμο καὶ τὴ χαρά του. Καμπάνας κλαγγὴ ἐχύθηκε — γέμισε πέρα ὡς πέρα τὸν κάμπο. Ὁ Γούναρης ἀλαφιάσθηκε· ἐγύρισε ξερόδεξα τὸ κεφάλι, ζητώντας νὰ γνωρίσῃ ποῦθε ἐρχότανε. Πρώτη φορὰ τὴν ἄκουε. Ὁ κατακτητὴς ἀπὸ αἰῶνες τώρα ἀρνήθηκε τοὺς Χριστιανοὺς τῆς ἐκκλησίας τῇ φωνῇ, νὰ μὴ θυμίσῃ στὸ ραγιά οὐράνια παρηγοριά κι ἐπίγεια βυζαντινὴ βασιλεία. Ἐσπασε τίς καμπάνες λιανὰ κομμάτια· ἐγκρέμισε τὰ καμπανοστάσια. Ὅπου κι ἂν ἐγύρισε ὁ κυνήγος, σὲ χωριά καὶ πολιτείες, καμπάνα δὲν ἐγνώρισε· κλαγγὴ τῆς δὲν ἄκουσε. Μὰ τὸ σπέρμα τὸ προαιώνιο, τὸ χριστιανικόν, πού ἐπέραςε στὴ σάρκα του ἀπὸ γενεὲς γενεῶν, ἐξαφνίστηκε τώρα στὸν ἥχο σὰν βαρυκοιμισμένος πολεμιστὴς στὴ σάλπιγγα. Τὸ σῶμά του ἀνατρίχιασε· ἀναταράχτηκε ἡ καρδιά. Ἄ, ναί· τὴν ἐγνώρισε· εἶναι καμπάνα χριστιανικὴ κι ἔρχεται ἀπὸ τὴν πόλι μέσα.

Γ'.

Ἄγρυπνοι τὴν πολεμοῦν ἐχθροὶ στεριά καὶ θάλασσα. Τῆς ἔκοψαν τὸ ψωμί, τὰ βόλια, τὴν μπαρούτη· τῆς ἔκοψαν τὴ βοήθεια. Μὰ ἐκείνη πολεμᾷ. Πολεμᾷ καὶ ζῇ ἐλεύθερη. Ὅσοι νεκροί, θάπτονται βαθειὰ στὸ χῶμά της. Ὅσοι ζωντανοί, χαίρονται στὰ καλά τοῦ ἡλίου καὶ γλεντοῦν. Σήμερα ἐλεύθεροι, αὔριο νεκροί· τί πειράζει ; Ἐσῆκωσαν τὰ ἐθνικὰ λάβαρά τους στὸν ἀδοῦλωτον ἀέρα· ἐστύλωσαν τὰ θρησκευτικὰ τους σή-

μαντρα και πανηγυρίζουν. Αὔριο γεννιέται ὁ Χριστός, λυτρωτῆς τοῦ κόσμου. Τῆς γῆς τους λυτρωτὲς αἱ τοί, τῶν ἱερῶν, τῶν τάφων, τῶν οἰκογενειακῶν βωμῶν, δοξολογοῦν τὸ μέγα θρόνος, περὶ ἐδίδαξε νὰ περιφρονοῦν τὸ θάνατο τοῦ ἐνὸς γιὰ τὸ λυτρωμὸ τοῦ ὅλου.

Ὁ Γούναρης ἐχαμήλωσε τὸ ντουφέκι του, ἀκούμησε στὴν κάννα τὸ χέρι καὶ κοιτάζει ἐκεῖ, κατὰ τὴν πόλι, ἀγγελόφερτος σάν τὸ Μαῦσῃ, ποὺ ἀγνάντευε ἀπὸ τὸ χωριὸ τῇ γῇ τῆς Ἑπαγγελίας. Καὶ ὅπως ὁ προφήτης ἐδροοῖζε τὴν ψυχὴ του στὰ τροφαντά* λιβάδια καὶ τ' ἀργυρᾶ νερά κι ἔκτιζε πολίτες καὶ κάστρα δυνατὰ γιὰ κατοικία τοῦ λαοῦ του, ὁ κυνηγὸς ἀπλώνει τὸ βλέμμα του ἀδούλωτο καὶ βλέπει ἐκστατικός. Δὲν ἀντικρύζει πιά τὴ στενὴ λουρίδα τοῦ Μεσολογγιοῦ. Βλέπει τὴν Ἑλληνικὴ γῇ πέρα-πέρα ἐλευθερῇ, κάτω ἀπὸ ἓνα στέμμα καὶ μιὰ σημαία. Κι εἶναι τὸ στέμμα ὁ δικέφαλος ἀετός. Κι εἶναι σημαία ἡ γαλανόλευκη. Ἐλευθερία ἐκεῖ, ἐλευθερία καὶ εἰρήνη. Οἱ γονεῖς χαίρουν τὰ παιδιὰ καὶ τὰ παιδιὰ τοὺς γονεῖς. Τὰ νιάτα ζευγαρώνουν, κτίζουν θεμέλιο ἀκλόνητο τὰ γεράματα. Ὁ πατέρας κοιμᾶται ἡσυχος στὴν κλίνη του κι ὁ δουλευτῆς τρυγᾷ τοὺς καρπούς τῆς γῆς, δίχως τὸ φόβο τοῦ σπαχῆ* καὶ δίχως τοῦ δεκατιστῆ τὸ μέτρομα. Μαζὶ μὲ τὴν κλαγγὴ ἔχει ὁ κυνηγὸς γύρω του μυρτιάς καὶ λιβανιοῦ μοσκοβολάδα καὶ τὴ ρουφᾷ λαίμαργος, σάν ἡλιοψημένο φύλλο τῇ δροσίᾳ. Ἡ καρδιά του ἀνοίγεται σὸ μυστήριον. Πότε θ' ἀπολαύσῃ καὶ κείνος τὴ ζωὴ, ποὺ χαρίζει ἡ ἐλευθερία στὰ τέκνα τῆς;

— Ἀχ, πότε; ... Ψιθυρίζει ταπεινὸς καὶ δακρυσιμένος.

Μὰ βλέπει ἀγνάντια του τὸ στρατόπεδο τῶν ἐχθρῶν, μὲ τὰ κανόνια στημένα καὶ πυκνὴ καταχνιά πλακώνει τ' ὄνειρό του. Τὸ δένδρο τῆς ἐλευθερίας δὲν ἄνθισε ἀκόμη ἐκεῖ ἐφυτεύθηκε, μὰ δὲν ἔκαμε καρπούς. Ὅπως κακὸς παραμονεύει στὴ ρίζα, προνίζει μὲ τὰ σκυλόδοντά του τὸν κορμὸ καὶ πρὶν μεσώσῃ, βούλεται νὰ τὸ μαράνῃ. Τὸ εἶπε ξάστερα ὁ Ἀλῆ ἀγᾶς. Αὔριο θὰ κάμῃ τὸ γιουρούσι ὁ ἐχθρός.

— Ἀν τὸ ἤξεραν! ἐσυλλογίσθηκε.

Ναί, ἂν τὸ ἤξεραν, νὰ μὴν ἀφήσουν ἀφύλαχτο τὸ κάστρο. Ἀν τὸ ἐγνώριζαν, νὰ μὴ πᾶν στὶς ἐκκλησιὰς παρὰ στοὺς πύργους· νὰ μὴ πάρουν κερὰ στὸ χέρι παρ' ἀστόμωτα σπαθιά· νὰ μὴ ψάλουν τροπάρια στὸ Χριστό, μὰ τραγοῦδια τρανολάλητα στὸν Ἄρη, τὸν πατρογονικὸ

θεοὺς ! Οἱ ἐκκλησιῆς εἶναι τῶν ἐλευθέρων ὁ σεπτὸς βωμός· τῶν δούλων εἶναι οἱ πύργοι καὶ οἱ στουρναρόπετρες. Ἀχ ! νὰ τὸ ἤξεραν !

— Μὰ ποιὸς νὰ τοὺς τὸ εἰπῇ ;

Ναί, ποιὸς νὰ τοὺς τὸ εἰπῇ ; Μόνος αὐτὸς τὸ ξέρει κι οἱ Ἀρβανίτες. Ἐκεῖνοι ἀπὸ τὴν αὐγὴ τὰ σπαθιά τους τροχοῦν καὶ τὰ κεμέρια* τινάζουν ἀνυπόμονοι γιὰ τὴν ὥρα τῆς ἐφόδου. Θέλουν νὰ χορτάσουν αἶμα καὶ λάφυρα. Καὶ κείνος· τί νὰ κάμῃ ἐκεῖνος ; Τὸ εἶναί του κρατεῖ ὁ τύραννος. Τῇ γυναῖκά του, τὴν ὁμορφὴ Τρισεύγενη· τὰ παιδιὰ του : τὸν Κώστα, τὸ Βασίλη, τὴ Λάμπω, τ' ἀγγελουδία του. Ἐκεῖνα μόνο μὲ τὴ ζωὴ του ζοῦν καὶ κάτω ἀπὸ τὸν ἴσκιό του μεγαλώνουν. Πῶς νὰ τοὺς κόψῃ τὴ ζωὴ καὶ τὸν ἴσκιό του πατέρας !

— ὦ, Χριστέ μου, βάλε τὸ χέρι σου !

Καὶ ἄθελα σφαλεῖ τὰ μάτια, γυρίζει τις πλάτες στὴν πόλι καὶ φεύγει μακριά. Πηδᾷ χαντάκια καὶ τάφρους, δρασκελᾷ κορμόδενδρα, ἀνεβαίνει ράχες, κατεβαίνει λαγκαδιές, βουνὰ θέλει νὰ ρίξῃ πίσω του. Μὰ ἡ κλαγγὴ ἀκολουθεῖ τὸ βῆμά του παντοῦ, ἀντιλαλεῖ στ' αὐτιά του, μέσα στὰ σπλάχνα του θρονεῖ :

— Γκλάν—γκλάν !... γκλάν—γκλάν !... γκλάν—γκλάν !...

Ὁ Γούναρης ἐρρίχθηκε σ' ἓνα λιθάρι ἀπελπισμένος. Ἐμπρὸς δὲν ἔχει τὰ παιδιὰ καὶ τὴ γυναῖκά του. Εἰκόνα φόνου καὶ ὀλέθρου ἄλλη ἀπλώνεται γυρὸ του. Τὸ Μεσολόγγι πατιέται τώρα καὶ κουρσεύεται ἀπὸ τοὺς Λιάπηδες*. Θρυμματίζονται οἱ πύργοι, καπνίζουν τὰ σπίτια, σέρονται εἰκονίσματα στὸν αἱματόβρεκτο πηλό. Ἀχούρια μπέηδων ἔγιναν οἱ ἐκκλησιές· τὰ δισκοπότηρα, κρασοπότηρα τῶν πασάδων· οἱ ποδιές τῆς Ἀγίας Τράπεζας, ἀλόγων σαῖσματα*· τ' ἄμφια, στολίδια τῆς χανούμισσας· ἡ μήτρα τοῦ Δεσπότη, ἀγάδων σκούφωμα καὶ τὰ Τετραβάγγελα, σημάδια στὰ ντουφέκια τῆς Ἀρβανιτιάς. Λαχτάρα παντοῦ καὶ θρηῆς· τρόμος καὶ χαμός ! Κι ἡ Ἑλληνικὴ σημαία πεσμένη κάτω τοῦ λέει, ἄφωνα, πῶς ἐκεῖνος εἶναι ἡ αἰτία τῆς τόσης καταστροφῆς. Ἐκεῖνος, ποῦ ἐστάθηκε πατέρας μὰ ὄχι Χριστιανός.

— Γκλάν—γκλάν !... γκλάν—γκλάν !... γκλάν—γκλάν !... ἀντιλαλεῖ πάλι τὸ σήμαντρο στ' αὐτιά του.

Ὁ Γούναρης ἐπίστεψε πῶς ἦταν φωνὴ ἀνθρώπινη. Καὶ ἡ φωνὴ

τοῦ λέει πὼς εἶναι καιρὸς ἀκόμη, πὼς ἂν θέλῃ, μπορεῖ ὅλα τοῦ ἐχθροῦ τὰ σχέδια νὰ χαλάσῃ.

— "Α, ναί! εἶπε μὲ ἀγωνία. Δέν εἶμαι μόνο πατέρας. Ὁ Θεὸς ἔχει φροντίδα στὰ παιδιά μου! ἐγὼ τὴν τύχη τοῦ Γένους μου.

Καὶ ἀκράτητος, σὰν ἀπὸ ἀνώτερη δύναμι σπρωγμένος, ὥρμησε κάτω στὸ περιγιάλι, ποὺ ἐκαθρέπτιζε τῆς δύσεως τὰ πανώρια χρώματα.

Δ'.

Τὸ ἐχθρικό στρατόπεδο βρίσκεται τώρα στὸ ποδάρι. Ἀπ' ἄκρη σ' ἄκρη στὸν κάμπο ἡ ζωὴ αἶμα μυρίζεται κι ἀναβράζει. Ἐγνώρισαν θρασίμ* τὰ κοράκια κι ἐτοιμάζουν τὰ ράμφη τους νὰ χυθοῦν. Ἀνδρες ντύνονται διαστικοί, ἄλλα σελοχαλινώνονται, φυσέκια καὶ στουρνιρόπτερες μοιράζονται. Δοκιμάζεται ὁ ἀθέρας τοῦ σπαθιοῦ καὶ ἡ μύτη τοῦ χαρμπιού* καὶ τοῦ ἀπελατικιοῦ* τὰ καρφιά, ἂν ἀνοίγουν κεφάλια μὲ τὸ πρῶτο κτύπημα. Ὅσοι πιστοὶ γονατίζουν στὴν κάπα καὶ προσεύχονται, μὲ τὸ μέτωπο στὴ γῆ. Ἄλλοι ὀρθοὶ καὶ σοβαροί, φαίνονται βυθισμένοι στὸν ἄπειρο κόσμο τῶν ψυχῶν. Ἀν σκοτωθοῦν, θέλουν νὰ περάσουν γοργὰ τὸ τρίχινο γεφύρι, νὰ βροῦν τὰ πλάφια τοῦ Παραδείσου. Ἀν ζήσουν νὰ γυρίσουν σίτι τους φορτωμένοι στὰ λάφυρα. Οἱ δερβίσηδες*, τρέχουν ἐδῶ κι ἐκεῖ, φωνάζοντας τὴν προσευχὴ καὶ παρακινῶντας τοὺς πιστοὺς στὴ μάχη : « Ἕνας Θεὸς μέγας, ὁ Ἀλλάχ, καὶ Μωάμεθ, ὁ προφήτης αὐτοῦ ! Θάνατος στοὺς ἀπίστους. Θριάμβος τοῦ Ἰσλάμ ». Οἱ πασᾶδες καὶ μπέηδες τάζουν γρόσια καὶ φλωριά. Χίλια γρόσια σὲ κείνον, ποὺ θὰ πρωτανεβῇ στὸ κάστρο· δέκα φλωριά σὲ κείνους, ποὺ θὰ πρωτοπεράσουν τὰ χαντάκια καὶ θὰ στήσουν σκαλωσιές. Ἀτι χρυσοχάλινο στὸν ἀγᾶ*, γαταγάνι διαμαντοκόλλητο στὸ μπέν*, στὸ δερβίση* φοράδα χρυσοκάπουλη, κουμπούρια φλωροκαπνισμένα στοὺς σπαχῆδες*, στοὺς σημαιοφόρους τσαπράζια* κατάργυρα ! Τῶν ἀπίστων τὰ πλούτη στὰ παλληκάρια ἡ γῆ στὸν Ἀλλάχ !

Ἡ νύκτα βουβὴ παραστέχει ἀπάνω τους. Ἀστρο δὲ φαίνεται κανένα. Μπροστὰ μόλις ξεχωρίζει τὸ κάστρο. Ψηλώνει πίσω ὁ Ζυγὸς καὶ δίπλα στέκετ' ἡ Βαράσοβα. Δὲ γεννιέται ὁ Χριστὸς ἀπόψε λυτρωτής. Ὁ Χάρος γοργοτρέχει ἔτοιμος, μὲ τίς σαίτες στὸ δοξάρι καὶ τὸ βρόχο στὸ χέρι του.

Ε'.

Ὁ Γούναρης ὁλόρθος μέσα στὴ σκηνή, ἔχει μαργωμένο τὸ σῶμα κι ἄθυμη τὴν ψυχή. Ὅκτακόσιοι Ἀρβανίτες, διαλεκτοὶ ὅλοι, ὀρηκτικοὶ σὰν δροῦλαπας* ἐβγήκαν μὲ τὸ σπαθὶ στὰ δόντια. Τώρα κοιτώνται κρυμμένοι στὶς βουρλιές, δίπλα στὸ χάντακα, ὀργιές μὲς μακριὰ ἀπὸ τὰ τεῖχη. Δὲν περιμένουν παρὰ τὸ σύνθημά· καὶ τότε θὰ τυναχθοῦν σαϊτόφριδα νὰ κολλήσουν ἀπάνω τους. Θὰ βροῦν τάχα ἐκεῖ τοὺς Χριστιανούς; Τὸν ἐπίστεψε ὁ γραμματικός; Κάτω στὸ περιγιάλι, πού ἐγύριζε, εἶδε ἄξαφνα ἓνα προιάρι. Ὁ γραμματικὸς τοῦ Μακρῆ ἐκατέβαινε ἀπὸ τ' Ἀντελικὸ στὸ Μεσολόγγι. Ἐβγαλε τὸ μαντήλι, νόημα τοῦ ἔκανε νὰ συγώση, μὰ ἐκεῖνος ὅλο καὶ κατέβαινε. Δὲν ἤθελε νὰ πιστέψῃ πὼς ἐφρόντιζε γιὰ τὸ καλὸ τῆς πατρίδας. Καὶ σὰν ἔκαμε τὸ σταυρό του, κι ἐξεμυστηρεύθηκε, ἐκεῖνος ἔφυγε χωρὶς οὔτε «γεια σου» νὰ τοῦ εἰπῇ. Καὶ εἶχε δίκιο· τὸ ἐγνώριζε πὼς εἶχε δίκιο. Μὲ τί χεῖλη νὰ χαιρετίσῃ ὁ πολεμιστὴς ὁμόφυλο, πού βρίσκεται τέτοιες μέρες στὸ ἀσκέρι τοῦ ἐχθροῦ; Μὲ τί καρδιά νὰ πιστέψῃ σὲ ἄνθρωπο, πού στρώνει ἀκόμη τὴν τάβλα τοῦ πασά, ἐκείνου πού ἔρχεται νὰ πνίξῃ τὴν πατρίδα στὸ αἷμα καὶ στὴ σκλαβιά;

—'Αλοῖμονο ἂν δὲ μὲ ἐπίστεψε!... ἀλοῖμονο!... ἐψιδύρισε ταπεινὸς καὶ δακρυσιμένος.

Ἄξαφνα ὁ πατέρας ξύπνησε μεγαλοδύναμος καὶ ἐστέρφειρε πάραυτα τίς βροῦσες τῶν ματιῶν του. Καλύτερα νὰ μὴν ἐπίστεψε· καλύτερα νὰ μείνουν ξένοιαστοὶ οἱ Ἕλληνες. Χάνονται ἐκεῖνοι, ναί, μὰ ζοῦνε τὰ παιδιὰ του. Τὰ παιδιὰ κι ἡ γυναῖκά του. Τί ἔπαθε καὶ δὲν τὸ ἐσυλλογίσθηκε πρὶν. Ποιὸς δαίμονας τοῦ ἐσήκωσε τὰ μυαλά! Μήπως ἂν βροῦν ἀντίστασι οἱ Ἀρβανίτες, δὲν θὰ ὑποψιασθοῦν πρῶτα ἐκεῖνον; Καὶ τότε; ὦχ, ἀλοῖμονο! Καλύτερα πού δὲν τὸ πίστεψαν.

ΣΤ'.

Γκλάν-γκλάν!... γκλάν-γκλάν!... γκλάν-γκλάν!...

Ἡ κλαγγὴ ἀντήχησε πάλι κι ἀπλώθηκε στὴ μαύρη νύχτα. Οἱ ἐκκλησιᾶς ἀνοιξαν τίς πόρτες τους· τρέχουν τώρα νὰ λειτουργηθοῦν οἱ πιστοί. Μὰ ὁ ἐχθρὸς παραμονεύει. Σφύριγμα δυνατὸ ἀκούσθηκε. Καὶ σύγκαιρα τρανὸς ἀλαλαγμὸς καὶ κανονιοβολὴ ἐτάραξαν τὴ γῆ κι ἐφώ-

τισαν τὰ πάντα. Οἱ ἐχθροὶ ἐχύθησαν στὰ τείχη. Ὁ Γούναρης ἐτινάχθη· ἔξω δίβουλος. Τί ἤθελε νὰ γίνη κι αὐτὸς δὲν ἤξερε. Ἦθελε καὶ τὰ δυό ! δὲν ἤθελε κανένα. Μὰ σύγκαιρα πύρινος ὄφις ἐφάνηκε στὰ τείχη καὶ ντουφέκια ἐβρόντησαν. Τὰ βόλια ἔπεσαν χαλάζι.

— Δόξα σοι ὁ Θεός ! ἐστέναξε ὁ κυνηγὸς κάνοντας τὸ σταυρό του.

Κι ἔπεσε στὰ γόνατα. Ὁ λόγος του ἐπιστεύθηκε. Τώρα πικρὸ μολύβι θερίζει τὴν Ἀρβανιτιά. Γ' ἄλογα τῶν Σπαχίδων* πέφτουν νεκρὰ στὸ χῶμα, πρὶν φέρουν τοὺς καθαλλάρους στὴ μάχη. Οἱ σημαιοφόροι, μόλις προφθάσουν νὰ μπήξουν τὶς σημαῖες στοὺς πύργους καὶ γκρεμίζονται μαζί, στὰ θολὰ νερὰ τοῦ χάντακα. Πηδοῦν ἀδιάκοπα στὸ κάστρο οἱ ἐχθροί. Μὰ τρέχουν καὶ τοὺς πετοσκοβουν οἱ Ἕλληνες. Δὲν ἔχουν μόνον ντουφέκι καὶ σπαθί. Ἔχουν ἀξίνες καὶ τσαπιά,, τσεκούρια καὶ στυλιάρια, κεραμίδια καὶ πέτρες. Ὅ,τι βρεθῇ στὰ χέρια τους γίνεται σιδερόξυλο. Δὲν εἶναι μόνον πολεμοθρεμμένοι ἄνδρες, μὰ καὶ παιδιά καὶ γυναῖκες, ἀνδρειωμένες τώρα μὲ τὴν προγονικὴ ὁργή. Βάφονται μὲ τὸ αἷμά τους, βλέπουν σκοτωμένους συγγενεῖς ἄνδρες καὶ παιδιά τους, ἀδελφοὺς καὶ πατέρες, φωτιά καὶ σίδερο γυρὸ τους. Μὰ δὲ λιποψυχοῦν.

Ὁ Γούναρης στέκει βουβὸς κι ἀφανισμένος. Τρέμει τὸ πείσμα τοῦ ἐχθροῦ καὶ τὴ δύναμι. Ὡς πότε θὰ βαστήξουν ; Τ' ἀδύνατα ἐκεῖνα τείχη, οἱ χωματένιοι σωροὶ πῶς θὰ κρατήσουν τὴν ἀνθρωποπλημμύρα, πὺν ὅλο δυναμώνει καὶ βροντομαχᾷ ἐπάνω τους !

Ἀξαφνα κάτω ἀπὸ τὴν ἀχνὴ λάμψη τῆς αὐγῆς βλέπει τοὺς σπαχῆδες νὰ σκορποῦν πίσω, σὰν καθαλλάρους σατανᾶδες. Ἐγύρισε ἀριστερὰ τὸ ἴδιο. Στὴ Μεγάλῃ Τάπια* καὶ σ' ὅλο τὸ προτεῖχισμα κυματίζει ἡ Ἑλληνικὴ σημαία καὶ χαιρετίζει τοῦ ἡλίου τὴν ἀνατολή. Καὶ δῶδε, πέρ' ἀπ' τὸ χάντακα, οἱ Ἕλληνες μὲ γυμνὰ σπαθιά κι αἵματοβαμμένη φουστανέλλα κυνηγοῦν σὶς σκηνὲς ἀνάμεσα τοὺς ἐχθρούς. Πιστόλες βροντοῦν, λάμπουν σπαθιά, κεφάλια κυλοῦν στὰ χῶματα, κορμὰ κοίτονται, « ραῖ » ἀντηχοῦν κι ἀλαλαγμοὶ καὶ σφυρίγματα ! Κι ἀνάμεσα στὴν ἄγρια βοή ἀκούεται ἡ κλαγγὴ σὰν φωνὴ οὐρανόσταλη :

— Γκλάν-γκλάν !... Γκλάν-γκλάν !... Γκλάν-γκλάν !...

Ὁ Γούναρης ἔκανε τὸ σταυρό του.

« Παλιὲς Ἀγάπες »

* Ἀνδρέας Καρκαδίτσας

Ο ΔΗΜΟΣ ΚΑΙ ΤΟ ΚΑΡΙΟΦΥΛΙ

1. Ἐγέρασα, μωρὲ παιδιά. Πενήντα χρόνια κλέφτης,
 τὸν ὕπνο δὲν ἐχόρτασα, καὶ τῶρ' ἀποσταμένος
 θέλω νὰ πάω νὰ κοιμηθῶ. Ἐστέρεψ' ἡ καρδιά μου.
 Βρῦσι τὸ αἷμα τὸ ἔχυσα, σταλαματιά δὲ μένει.
5. Θέλω νὰ πάω νὰ κοιμηθῶ. Κόψτε κλαρὶ ἀπ' τὸ λόγγο,
 νὰ 'ναι ἡλωρὸ καὶ δροσερό, νὰ 'ναι ἀνθὺς γεμάτο
 καὶ στρώστε τὸ κρεβάτι μου καὶ βάλτε με νὰ πέσω.
 Ποιὸς ξέρει ἀπὸ τὸ μνημῖά μου τί δένδρο θὰ φυτρώσῃ !
 Κι' ἂν ξεφυτρώσῃ πλάτανος, στὸν ἴσκιό του ἀποκάτω
10. θὰ ῥχωνταὶ τὰ κλεφτόπουλα, τ' ἄρματα νὰ κρεμᾶνε,
 νὰ τραγουδοῦν τὰ νιάτά μου καὶ τὴν παλληκαριά μου.
 Κι' ἂν κυπαρίσσι ὁμορφο καὶ μαυροφορεμένο,
 θὰ ῥχωνταὶ τὰ κλεφτόπουλα, τὰ μῆλά του νὰ παίρνουν,
 νὰ πλένουν τὶς λαβωματιές, τὸ Δῆμο νὰ σχωρῶνε.
15. Ἐφαγ' ἡ φλόγα τ' ἄρματα, οἱ χρόνοι τὴν ἀντρεία μου.
 Ἦρθε κι' ἐμένα ἡ ὥρα μου. Παιδιά μου, μὴ μὲ κλάψτε.
 Τ' ἀντρειωμένου ὁ θάνατος δίνει ζωὴ στὴ νιότη.
 Σταθῇτ' ἐδῶ τριγῦρό μου, σταθῇτ' ἐδῶ σιμά μου,
 τὰ μάτια νὰ μοῦ κλείσετε, νὰ πάρτε τὴν εὐχή μου.
20. Κι' ἔν' ἀπὸ σᾶς τὸ νιώτερο, ἄς ἀνεβῇ τὴ ράχι,
 ἄς πάρῃ τὸ ντουφέκι μου, τ' ἄξιό μου καριοφίλι, *
 κι' ἄς μοῦ τὸ ρίξῃ τρεῖς φορὲς καὶ τρεῖς φορὲς ἄς σκούξῃ :
 « Ὁ γέρο - Δῆμος πέθανε, ὁ γέρο - Δῆμος πάει ! »
25. Θ' ἀναστενάξ' ἡ λαγκαδιά, θὲ νὰ βογγήξ' ὁ βράχος.
 Θὰ βαργωμήσουν * τὰ στοιχεῖα, οἱ βρύσες θὰ θολώσουν
 καὶ τ' ἀγεράκι τοῦ βουνοῦ, ὅπου περνᾷ δροσαῖο,
 θὰ ξεψυχήσῃ, θὰ σθηστῇ, θὰ ρίξῃ τὰ φτερά του,
 γιὰ νὰ μὴν πάρῃ τὴ βοή ἄθελα καὶ τὴ φέρῃ
 καὶ τήνε μάθῃ ὁ Ὀλυμπος καὶ τὴν ἀκούσῃ ὁ Πίνδος
30. καὶ λειώσουνε τὰ χιόνια του καὶ ξεραθοῦν οἱ λόγγοι.

ᾠδὴ
3

Τρέχα, παιδί μου, γρήγορα, τρέχα ψηλά στη ράχι
καὶ ρίξε τὸ ντουφέκι μου. Στὸν ὕπνο μου ἐπάνω
θέλω γιὰ ὕστερη φορὰ ν' ἀκούσω τὴ βοή του.

35. Ἐτρεξε τὸ κλεφτόπουλο, σὰ νὰ 'τανε ζαρκάδι,
ψηλά στη ράχι τοῦ βουνοῦ καὶ τρεῖς φορὲς φωνάζει :
«Ὁ γέρο - Δῆμος πέθανε, ὁ γέρο - Δῆμος πάει !»

40. Κι' ἐκεῖ π' ἀντιβοοῦσαν οἱ βράχοι, τὰ λαγκάδια,
ρίχνει τὴν πρώτη ντουφεκιὰ κι' ἔπειτα δευτερόναι
στὴν τρίτη καὶ τὴν ὕστερη τ' ἄξιο τὸ καριοφίλι
βροντᾷ, μουγκρίζει σὰ θεριό, τὰ σωθικά του ἀνοίγει,
φεύγει ἀπ' τὰ χέρια σέρνεται στὸ χῶμα λαβωμένο,
πέφτει ἀπ' τοῦ βράχου τὸ γκρεμινό, χάνεται, πάει, πάει...

45. Ἀκουσ' ὁ Δῆμος τὴ βοή μέσ' στὸ βαθὺ τὸν ὕπνο
τ' ἀχνό του χεῖλι ἐγέλασε, ἐσταύρωσε τὰ χέρια...
Ὁ γέρο - Δῆμος πέθανε, ὁ γέρο - Δῆμος πάει !...
Τ' ἀντρειωμένου ἡ ψυχὴ, τοῦ φοβεροῦ τοῦ Κλέφτη,
μὲ τὴ βοή τοῦ ντουφεκιοῦ στὰ σύγγεφ' ἀπαντιέται,
ἀδελφικά ἀγκαλιάζονται, χάνονται, σβηθῶνται, πᾶνε...

« Μνημόσυλα » 1857

Ἀριστοτέλης Βαλαωρίτης

Ο ΚΟΛΟΚΟΤΡΩΝΗΣ ΜΙΛΕΙ ΣΤΑ ΠΑΛΛΗΚΑΡΙΑ

Ὁ Κολοκοτρώνης εἶχε φθάσει μὲ τὸ στρατό του στὴ Ζαράκοβα * μεσημέρι. Ἄμα φάγανε, πῆρε τοὺς ἀξιωματικούς του καὶ πῆγαν στὰ Τρίκορφα — μισὴ ὥρα ἀπὸ τὴν Τρίπολι καὶ ἀγνάντια * τῆς. Τοὺς ἔδειξε μιὰ γραμμὴ, σκεπασμένη, ποὺ δὲν μπορούσαν νὰ τὴ βλέπουν οἱ Τούρκοι ἀπὸ τὴν πολιτεία :

— Νά, ἐδῶ θὰ πᾶτε νὰ φέρετε τὰ παλληκάρια σας, νὰ φτιάξετε ταμπούρια. *

Ἐφεραν τὸ στρατό ἄρχισαν τὸ ἔργο μὲ ζῆλο μεγάλο.

Ὁ Κολοκοτρώνης φώναξε ὕστερα τὸν ὑπασπιστή του :

— Ἐλα κοντά μου.

Τὸν ἀνέβασε ἀπὸ κρυφά, χωστὰ μονοπάτια, νὰ μὴν τοὺς βλέπουν οἱ Τούρκοι, στὸ ψηλὸ βουνὸ τῆς Σιλήμνας, * τὸν ἔκρυψε σ' ἓνα φυσικὸ παρατηρητήριον, τοῦ ἔδωσε τὰ κιάλια του.

— Κοίτα !

Ἡ Τρίπολι κάτω ἀπὸ τὰ πόδια τους. Γυάλιζαν τὰ σκουφιά τῶν μιναρέδων * στὸν ἥλιο. Καὶ τὸ κάστρο τῆς μὲ τίς τόσες πόρτες, τὴ μεγάλη τάπια *, τὰ σπίτια μέσα, τὰ περιβόλια γῦρο, ἔμοιαζε ψεύτικο παιγνιδάκι.

— Ἐδῶ θὰ κάτσης, τοῦ εἶπε, νὰ τηρεῖς, ὥσπου νὰ νυχτώσῃ.

Κι ἂν ἰδῇς τοὺς Τούρκους νὰ κουνιῶνται κατὰ δῶ, ἀστραπὴ θὰ κυθῇς κάτω, νὰ μᾶς δώσης χαμπέρι *.

Τὸ ἔργο κάτου προχωροῦσε. Ἐπιστατοῦσε ὁ ἴδιος. Οἱ Λαγκαδιανοί, τὸ σῶμα τῶν Δεληγιανναίων μὲ τὸ Θανάση Κίντζο, ἔκτιζαν τὰ ταμπούρια * τοὺς μ' ἀληθινὴ μαστοριά.

Ὁ Κολοκοτρώνης τοὺς پاينεσε.

— Εἴμαστε χτίστες οἱ περισσότεροι, τοῦ εἶπανε γελῶντας οἱ ἄλλοι δὲ νογᾶνε *.

Εἶχανε τ' ἄρματα πυραμίδες καὶ πῆγαιναν καὶ ἐρχόντουσαν καὶ κουβαλοῦσαν πέτρες. Ἐμοιαζαν μερμηγκιά.

Ὁ ἥλιος ἔγερνε. Τὸ ἔργο εἶχε τελειώσει. Ὁ ἀρχηγὸς φώναξε :

— Σύναξι !

Τὰ παλληκάρια πῆραν τ' ἄρματά τους, μπῆκαν στὴν ἀράδα. Ὁ

αρχηγός τώρα θέλει νά τούς ἐτοιμάσῃ, νά τούς φιλοτιμήσῃ, ν' ἀντικρούσουν αὐριο τὴ φωλιά τὴν ἴδια τοῦ ἐχθροῦ κι ὅλες τὶς προσπάθειες, πού θά 'κανε ἀπὸ δῶ καὶ πέρα νά σπάσῃ τὴ στενόχωρὴ ζώνη, πού θά τὸν κολουρούριαζε. Ἀνέδθηκε σὲ μιὰ πέτρα, νά τὸν βλέπουν ὅλοι :

— Θὰ σᾶς πῶ, ἄρχισε μὲ τὴν βροντερὴ φωνή του, ἕνα παραμῦθι. Τὸ παραμῦθι τοῦ φιδιοῦ μὲ τὸν κάβουρα.

— Ὁ κάβουρας καὶ τὸ φίδι ἔκαμαν φίλια καὶ κουμπαριά κι ἀποφάσισαν νά πεθάνουν μαζὶ κι ἔτρεχαν τὰ δυὸ παντοῦ. Μιά μέρα νυχτώσανε μακριὰ ἀπὸ τὴν τρύπα τοῦ κάβουρα καὶ κοντὰ στὴν τρύπα τοῦ φιδιοῦ. Τὸ φίδι δέχτηκε τὸν κάβουρα στὴν τρύπα του, τὸν προτίμησε σὰν κουμπάρο καὶ τοῦ εἶπε νά μπῇ μέσα πρῶτος αὐτός. Ἐπειδὴ ὅμως ὁ κάβουρας δὲ χῶραγε, σγάρλισε * μὲ τὰ πόδια του τὴν τρύπα καὶ χῶρεσε.

Ἀφοῦ μπῆκαν μέσα καὶ τὰ δύο, τὸ φίδι ἀμέσως ἐκολουριάστηκε κι ἄφησε στὴ μέση τῆς κολουράς τόπο, πού μπῆκε ὁ κάβουρας νά κοιμηθῇ. Τὴ νύχτα τὸ φίδι ἔσφιγγε τὸν κάβουρα, νά τὸν ξελεσιάσῃ ὁ κάβουρας φώναζε : «Κουμπάρε, μὴ μὲ σφίγγῃς, πεθαίνω!» Τὸ φίδι τοῦ ἀποκρίνεται : «Ὁνειρο βλέπω» κι ὅλο τὸν ἔσφιγγε. Ἄμα εἶδε ὁ κάβουρας πὼς χάνεται, τοῦ λέει : «Κουμπάρε, ζύγωσε κοντὰ τ' αὐτί σου, γιὰ νά σοῦ πῶ ἕνα μυστικὸ νά εὐτυχήσῃς». Τὸ φίδι ζύγωσε τὸ αὐτί του κοντὰ στοῦ στόμα τοῦ κάβουρα· αὐτὸς τσακώνει μὲ τὴ δαγκούνα * του τὸ φίδι στοῦ λαιμοῦ, τὸ σφίγγει, τὸ κρατεῖ πολλὴ ὥρα. Τὸ φίδι στρίβεται, ξαναστρίβεται, πάει ψόφησε. Τότε ὁ κάβουρας τὸ πῆρε τραβῶντάς το τὴ νύχτα ὅξω ἀπὸ τὴν τρύπα του· καὶ ἦταν ξαπλωμένο ἴσια σὰ ραβδί.

Τὴν αὐγὴ, ὅπου εἶδε τὸ φίδι ὁ κάβουρας τοῦ εἶπε : « Ἄν ἦσουν καὶ τὴ νύχτα ἔτσι ἴσιος, μαῦρε κουμπάρε, οὔτε θά πέθαινες, οὔτε ὀνειράτα θά 'βλεπες». Ἔτσι καὶ οἱ Τοῦρκοι, ἂν περπάταγαν ἴσια, δὲν θά τοὺς εἶχαμε τώρα ἔτσι, στὸν ὁδορό *. Μὰ καλὰ τοὺς ἔχουμε, δὲν ἡσύχαζαν, ὅλο κακὰ μᾶς ἔκαναν.

Τὰ παλληκάρια τὸν ἄκουγαν μαγεμένα.

— Καὶ μιὰ πού τό 'φερε ὁ λόγος στοῦ φιδι καὶ τὸν κάβουρα, ὅλοι ξέρουμε πὼς πιάνουν τοὺς καβούρους οἱ χωριάτες. Παίρνουν μιὰ ραφίνα * ἀπὸ σίκαλι, τὴ χώνουν στὴν τρύπα, τὴν κουνᾶνε μέσα—ἔξω, κάνουν μὲ τὸ στόμα τους «κχί», ὅπως κάνει τὸ φίδι, ὁ κάβουρας τὴν

περνάει γιὰ φίδι, τὴ δαγκώνει σφιχτά· ἔπειτα τραβᾶνε τὴ ραφίνα, ξε-
χεται μαζί ὅξω καὶ τὸν πιάνουν. Ὅλα τοῦτα θὰ τοὺς φτιάξουμε, βρεῖ
Ἕλληνες, ὥς νὰ τοὺς τραθήξουμε ἀπὸ τὰ γιδομαντρά τους ὅξω καὶ νὰ
τοὺς πιάσουμε.

Θέλει τώρα νὰ ξεριζώσῃ ἀπ' τὴν ψυχὴ τους καὶ τὸ τελευταῖο
ἀχνάρι φόβου, νὰ τοὺς ἀτσαλώσῃ.

— Γιατί ; τοὺς ρωτᾷ. Γιατὶ δὲ θὰ τοὺς τὰ κάμουμε ; Καὶ τί εἶναι
αὐτοί ; Ἐδῶ πιάνουν λιοντάρια οἱ κυνηγοὶ μὲ τὰ χέρια τους. Ὁ τρώ-
πας, ὅπου πιάνουν τὰ λιοντάρια καὶ δὲν τὰ φοβοῦνται εἶναι ἡ σινή-
θεια. Γιατὶ καὶ τὸ λιοντάρι εἶν' ἓνα μεγάλο καὶ κακὸ σκυλί· κι ἐπειδὴ
δὲν τὸ βλέπουν οἱ ἄνθρωποι ὀλοένα, κι ἀκουστὰ μονάχα ἔχουν τὴν
ἀγοριάδα καὶ τὴν κακία του, τρέμουν, ἅμα τὸ ἰδοῦν πρώτη φορὰ. Οἱ
κυνηγοὶ ὅμως φορᾶνε σκληρὰ πετσά, τυλίγονται μὲ πολὺ καννάβι κι
ἔτσι πηγαίνουν κοντὰ στὸ λιοντάρι κι ἅμα κάνει ν' ἀνοίξῃ τὸ στόμα
του, χώνουν τὸ χέρι τους μέσα, πού εἶναι κι αὐτὸ μὲ καννάβι τυλι-
γμένο, καὶ τοῦ λιονταριοῦ τὰ δόντια κολλᾶνε στὸ στουπί. Κάνει νὰ
ξεκολλήσῃ· μὰ ὁ κυνηγὸς τὸ δένει, τοῦ περνάει στὸ λαιμὸ χαλκᾶ μ'
ἀλυσίδα κι ἔτσι τὸ ἀφήνει δεμένο σὲ κανένα δένδρο μέρες πολλές, ὅσο
πὺ πεινάει, καὶ πᾶει καὶ τοῦ δίνει λίγη τροφή, καὶ πάλι τὸ ἴδιο καὶ
τὸ ἴδιο· ὥς πὺ τὸ λεοντάρι θαρρεῖ, ἀρχινᾷ νὰ τὸν δέχεται ἀπὸ
μακριά, γιατί περιμένει ἀπ' αὐτὸν τροφή.

Ἔτσι κι αὐτοὶ οἱ Τοῦρκοι, πὺ τοὺς ἔχουμε κλεισμένους στὴ μάν-
τρα. Τώρα τοὺς βλέπετε, δὲν ἐπείνασαν ἀκόμη, βγαίνουν ὅξω, ἐδῶ κι
ἐκεῖ παίρνουν τροφή, ἔμεις ἀπὸ κοντά, ὥς νὰ κολλήσουν τὰ δόντια
τους στὸ στουπί, ἀπὲ * τοὺς περνοῦμε τὸ χαλκᾶ, ἐβγάζομεν τὸν ἐδικὸ
μας καὶ τοὺς τὸν φοροῦμε. Μὴν τοὺς φοβᾶστε ! Ἄνθρωποι εἶναι κι
αὐτοί. Εἶχαν τ' ἄρματα, τώρα τὰ ἔχουμε κι ἐμεῖς· ἐπάνω μας δὲν ξε-
χονται, γιατί τοὺς σκοτώνομε ἀπὸ λίγο σὲ λίγο θὰ μερέψουν κι αὐτοί.

Τὰ παλληκάρια τὸν κοιτᾶνε στὰ μάτια, σφίγγουν τ' ἄρματά τους.
Ὅχι, δὲν φοβοῦνται. Ἐχουν πεποίθησι στὸ Γέρο.

Ἐνα Λαγκαδιωτᾶκι μάλιστα, μὲ μάτια μπιρμπιλᾶ *, ἔξυπνο σὰ
ζαγάρι *, πιστεύει, πὺς ἔχει νοιώσει τόσο καλὰ τὸν ἀρχηγό, πὺ φω-
νάξει ἄξαφνα μὲ μιὰ ψιλή, ἀστεία φωνή :

— Ἀς εἶν' καλὰ ὁ καπετὰν ψωμᾶς. Ἡ πείνα δηλαδή, πὺ θὰ θε-

ρίση τὸν πολιορκούμενο, στρατηγὸς ἀνεπάντεχος *, πού θὰ πολεμήσῃ
κι αὐτὸς γιὰ τοὺς Ἕλληνες.

Δυνατὰ κι ἀσώπαστα γέλια συνεπαίρνουν τὶς γραμμές. Γελάει
ὁ Κολοκοτρώνης κι ὁ εὐθυμὸς λόγος περνάει σ' ὅλα τὰ ἑλληνικὰ στρα-
τόπεδα, παντοῦ, ὅπου πολιορκία Τούρκων.

Τὰ παλληκάρια σκορπίζουν στὰ ταμπούρια * τοὺς. Ἔχει νυχτώ-
σει. Ἀνάδουνε φωτιές. Ἀπειρά λουλούδια, ὅλο φλόγες, χορεύουν στὴν
πλάγια. Ἰσκιοὶ μαῦροι, στὰ καταρράχια * τὰ καραούλια *, φυλᾶνε μὲ
τὸν κόκκορα * σηκωμένο, μέτωπο στὴν Τρίπολι.

« Ὁ γέρος τοῦ Μωριά »

Σπ. Μελάς

ΤΩΝ ΚΟΛΟΚΟΤΡΩΝΑΙΩΝ

Μὲ γέλασεν ἡ χαρὰν γῆ, τᾶστροι καὶ τὸ φεγγάρι,
καὶ βγῆκα νύχτα στὰ βουνά, ψηλὰ στὰ κορφοβουνία.

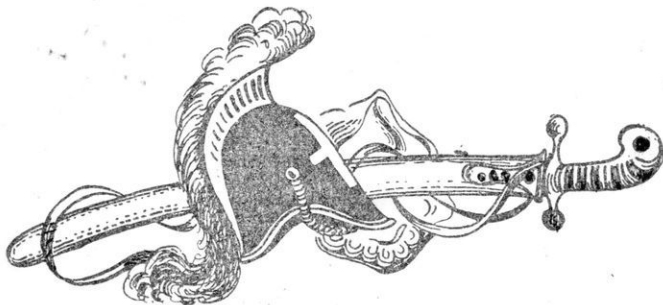
Ἀκῶ τὸν ἄνεμο καὶ ἡχᾶ, μὲ τὰ βουνὰ μαλώνει.

— Νέσεῖς βουνά, ψηλὰ βουνά, καὶ σεῖς κοντοραχοῦλες,
τί ἔχετε πού μαλώνετε, τί ἔχετε πού χτρεῦδστε ;

Μὴ σᾶς βαραίνουν τὰ νερά καὶ τὰ πολλὰ τὰ χιόνια ;

— Δὲ μᾶς βαραίνουν τὰ νερά καὶ τὰ πολλὰ τὰ χιόνια,
παρ' μᾶς βαραίν' ἡ Κλεφτουριά, οἱ Κολοκοτρωναῖοι.

Δημοτικὸν

Η ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ ΣΤΟ 21

Ὅταν ἐξεργράγη ἡ Ἐπανάστασις τοῦ 21, ὁ «Μουτεσελίμης» * τῆς Θεσσαλονίκης Γιουσούφμπεης τὰ χρειάστηκε. Εἶχε πολλὰ ἀκούσει περὶ τῆς Φιλικῆς Ἐταιρείας, ἔμαθεν ἀπὸ γράμματα τῆς «Πόρτας» * τὰς συνεννοήσεις τῶν ἀρχιερέων καὶ προκρίτων τοῦ Μωριᾶ καὶ τῆς Ρούμελης μὲ τοὺς Φιλικούς καὶ προβλέπων ἐπέκτασιν τῆς Ἐπαναστάσεως τῶν Ρωμῶν καὶ εἰς τὸν τόπον τῆς δικαιοδοσίας του, ἀπεφάσισε νὰ λάβῃ αὐστηρὰ μέτρα.

Ἀντέγραψε τὸν Καϊμακάμην * τῆς Τριπολιτσᾶς. Ἀπεφάσισε νὰ βάλῃ στὸ χέρι τοὺς θρησκευτικούς καὶ πολιτικούς ἀρχοντας τῆς Θεσσαλονίκης, τῶν περιφερειῶν της καὶ τοῦ Ἁγίου Ὁρους καὶ τοὺς ἐκάλεσεν εἰς τὸ πασαλῆκι * του, γιὰ νὰ μάθῃ τὰς διαθέσεις τῶν ἑναντι τοῦ κινήματος τοῦ Μωριᾶ καὶ τῆς Ρούμελης καὶ νὰ ζητήσῃ ὁμήρους, κατὰ τὸ τουρκικὸν ἔθιμον, πρὸς ἐξασφάλισιν τῆς τουρκικῆς ἐξουσίας.

Ἄλλ' οἱ προσετώτες, ὅπως καὶ οἱ συνάδελφοί των τῆς Ἀχαΐας, τὰ μυρίστηκαν καὶ δὲν ἐπῆγαν εἰς τὸ πασαλῆκι τοῦ Γιουσούφμπεη. Αὐτοὶ ὅμως ἔστειλαν εἰς τὸν Μουτεσελίμην ἀπεσταλμένους των, γιὰ νὰ τὸν βεβαιώσουν ὅτι οἱ Ἕλληνες τῆς περιφερείας του ἦσαν πιστοὶ εἰς τὴν Πόρταν καὶ τὸ Δοβλέτι * καὶ συνεπῶς δὲν ἔπρεπε ν' ἀνησυχῇ καθόλου.

Ἡ ἀποστολὴ αὐτὴ δευτερευόντων προσώπων ἐνίσχυσε περισσότερον τὰς ὑποψίας τοῦ Γιουσούφμπεη. Κακεντρεχῆς καὶ αἰμοδόρος, ὅπως ἦτο, ἐξέσπασεν ἑναντίον τῶν ἀπεσταλμένων τῶν προκρίτων, ἐκακοποίησε πολλοὺς ἐξ αὐτῶν καὶ τοὺς ἄλλους τοὺς ἐκράτησεν ὡς ὁμήρους, γιὰ κάθε ἐνδεχόμενον.

Δὲν ἐσταμάτησεν ὅμως ἐκεῖ. Τὸν ἀνησυχοῦσαν πολὺ τὸ Ἅγιον Ὄρος καὶ ὁ Πολύγυρος. Εἰς τὸ πρῶτον ἐγνώριζεν ὅτι εἶχε καταφύγει ὁ δαϊμόνιος Σερραῖος Μανώλης Παπᾶς, ἐνθουσιώδης ὁπαδὸς καὶ ἀντιπρόσωπος τῆς Ἐταιρείας, ὁ ὁποῖος εἶχεν ἀπκτήσει πολλοὺς ὁπαδοὺς καὶ εἶχε γίνει πολὺ ἐπικίνδυνος στὴν τουρκικὴ ἐξουσία. Εἰς τὸν Πολύγυρον ἐπίσης, κατὰ τὰς πληροφορίας τῶν χαφιέδων * του, ἡ κατάστασις ἦτο ἀνήσυχος καὶ ἐγκυμονοῦσεν αἰφνιδιασμούς. Ὅλα τὰ Χάσια * χωρὶά προετοίμαζαν ταραχὰς καὶ ἔπρεπε, μὲ κάθε τρόπο, νὰ προλάβῃ τὰ γεγονότα.

Ὁ Γιουσούφμπεης ἐνόμισεν ὅτι δὲν ἔπρεπε νὰ χάσῃ καιρόν. Καὶ πράγματι ἔστειλε ἰσχυρὸ ἀσκέρι * πρὸς τὸν ἰσθμὸν τοῦ Ἁγίου Ὁρους μὲ αὐστηρὰς διαταγὰς νὰ ὑποβάλλῃ εἰς βασανιστήρια τοὺς κατοίκους. Διέταξεν ὅμως νὰ μὴ προχωρήσῃ ὁ τουρκικὸς στρατὸς εἰς τὰ ἐδάφη τοῦ Ἁγίου Ὁρους, τὰ ὁποῖα δυνάμει ἀρχαίων προνομίων, ἦσαν ἀπαραβίαστα καὶ δὲ μπορούσαν νὰ τὰ πατήσουν ὀθωμανικὰ στρατεύματα.

Πρὸς τὸν Πολύγυρον ἔστειλε τὸν σερασκέρη * Τσιρίμπασην μὲ 500 ἄνδρας. Διέταξε δὲ ταυτοχρόνως τὸν Χασὰν ἀγᾶν, ταμίαν τοῦ Ἰσοῦφ πασᾶ τῶν Σερεῶν, νὰ πάρῃ καὶ αὐτὸς ἄλλους τόσους ἄνδρας καὶ νὰ ἐκστρατεύσῃ κατὰ τοῦ Πολυγύρου, συνεργαζόμενος μὲ τὸν Τσιρίμπασην. Καὶ τοὺς δύο αὐτοὺς ἀρχηγοὺς διέταξε νὰ συλλάβουν τοὺς προεστοὺς τοῦ Πολυγύρου, ν' ἀφοπλίσουν τοὺς κατοίκους καὶ νὰ ἐγκατασταθοῦν μὲ τὰ στρατεύματά των εἰς τὴν κωμόπολιν.

Οἱ πρόκριτοι τοῦ Πολυγύρου ἐπληροφορήθησαν ἐγκαίρως τὴν ἐπιδρομὴν τῶν σερασκέρηδων τοῦ Γιουσούφμπεη. Ἔδωκαν τὰς ἀναγκαίας ὁδηγίας εἰς τοὺς ἄλλους κατοίκους καὶ ἐπῆραν τὰ βουνά.

Ἄλλ' ἢ φωτιά ἀναψε μέσα στὸν Πολύγυρο πολλὰς ὥρας, προτοῦ φθάσῃ ὁ στρατὸς. Τὸ βράδυ τῆς 16ης Μαΐου Τοῦρκοι στρατιῶται τοῦ διοικητηρίου τῆς κωμοπόλεως, περιφερόμενοι εἰς τὰς ὁδοὺς τοῦ Πολυγύρου, ὕβριζαν τοὺς κατοίκους καὶ ἐπυροβόλησαν ἐναντίον μιᾶς ὁμάδος νέων, τοὺς ὁποίους συνήντησαν κοντὰ στὸ σεράϊ *.

Ἐδημιουργήθη πρὸς στιγμὴν πανικὸς εἰς τὴν κωμόπολιν. Τότε οἱ κάτοικοι τοῦ Πολυγύρου ἐβεβαιώθησαν ὅτι ἦσαν μελλοθάνατοι. Καὶ ἀντὶ νὰ περιμένουν ἀπαθεῖς καὶ ὑποτακτικοὶ νὰ κοποῦν τὰ κεφάλια των, ἐσκέφθησαν ὅτι πολὺ προτιμότερον θὰ ἦτο ν' ἀρπάξουν τὰ ὅπλα, προτοῦ φθάσῃ ὁ στρατὸς τοῦ Γιουσούφμπεη καὶ νὰ καθαρίσουν τὴν κωμόπολιν ἀπὸ τοὺς τυράννους τοῦ διοικητηρίου.

Κατὰ τὰ μεσάνυχτα τῆς 16ης Μαΐου 1821, συνέβησαν τὰ πρῶτα δραματικὰ γεγονότα τῆς Ἐπαναστάσεως εἰς τὸν Πολύγυρον. Ἀποφασιστικοὶ οἱ κάτοικοι, ἐπῆραν τὰ ὅπλα καὶ ἐπολιόρκησαν τὸ διοικητήριον. Ἐφόνευσαν τὸν διοικητὴν καὶ δέκα ὀκτὼ στρατιώτας καὶ ἀφοῦ ἐξησφάλισαν τὰ νῶτά των, ὠργάνωσαν διὰ νυκτὸς ἐκστρατεῖαν, ἄλλοι μὲν κατὰ τοῦ Τσιρίμπαση καὶ ἄλλοι κατὰ τοῦ Χασὰν ἀγᾶ, οἱ ὁποῖοι ἐβάδιζαν, ὁ ἓνας ἐκ τῶν ὑψωμάτων καὶ ὁ ἄλλος ἐκ τῆς πεδιάδος, κατὰ

τοῦ Πολυγύρου. Ἀκράτητοι καὶ γενναῖοι οἱ Πολυγυριῶτες, μαχόμενοι σὰν λέοντες ὑπὲρ βωμῶν καὶ ἐστιῶν, ἐτάκτισαν καὶ διέλυσαν καὶ τὰ δύο ἀσκέρια καὶ ἠνάγκασαν τοὺς δύο σερασκέρηδες νὰ τραποῦν εἰς ἄτακτον φυγήν.

Τὰ πρῶτα αὐτὰ ἐπαναστατικά γεγονότα τοῦ Πολυγύρου εἶχον ἄμεσον ἀντίκτυπον εἰς τὴν Θεσσαλονίκην. Ὁ Γιουσούφμπεης τὰ ἔμαθεν ἄμεσως καὶ ἀπεθροιώθη. Αὐτοστιγμὴ διέταξε νὰ σουβλισθοῦν καὶ νὰ ψηθοῦν δύο ἐκ τῶν ὁμήρων, ποὺ εἶχε κρατήσει ἀπὸ τοὺς ἀπεσταλμένους τῶν προκρίτων τοῦ Πολυγύρου. Κατόπιν ἐκάλεσε τὸν ἐπίσκοπον Κιτρῶν εἰς τὸ σεράϊ, τὸν προσέβαλε, τοῦ ἀπέκοψε τὴν γενειάδα, τὸν ἐγλέυασε καὶ στὸ τέλος διέταξε καὶ τὸν ἀπεκεφάλισαν μπροστά του. Ὁ ἀτυχὴς ἱεράρχης ἀποκεφαλιζόμενος ἐφώναξε πρὸς τὸν αἰμοδόρον μunteσελίμην :

— Τὸ κεφάλι μου εἶναι δικό σου, ἀλλ' ἡ ψυχὴ μου δὲν σοῦ ἀνήκει !

Ἀδυσώπητος κατόπιν ὁ Γιουσούφμπεης, διέταξε καὶ ἀπεκεφάλισαν τὸν Χριστόδουλον Μπαλάνον, τὸν Χρῆστον Μενεξέν, τὸν Κυδωνιάτην καὶ μερικοὺς ἄλλους Θεσσαλονικεῖς, τοὺς ὁποίους ἐθεώρει ὡς ὁπαδοὺς τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας.

Κατὰ τὴν νύκτα τῆς 17ης Μαΐου τοῦ 1821 τὰ τέρατα τοῦ Γιουσούφμπεη ὥργισαν. Δύο χιλιάδες χριστιανοὶ ἐφυλαχίσθησαν εἰς τὸν ναὸν καὶ εἰς τὴν αὐλὴν τῆς Μητροπόλεως καὶ αἱ περισσότεραι χριστιανικαὶ οἰκίαι ἐληλατήθησαν.

Ἔτσι ἤρχισεν ὁ ἀγὼν εἰς τὴν Μακεδονίαν, ὅταν τὸ ἡρωϊκὸν σύνθημα τοῦ Πολυγύρου ἐξήγειρεν ὅλα τὰ χωριά τῆς ἐπαρχίας. Ἀπὸ τὸν ἀκολοθησάντα χριστιανικὸν συναγεμὸν συνεστήθησαν δύο στρατόπεδα κατὰ τῶν Τούρκων, τὸ ἓνα ἀπὸ Μαδεμοχωρῖτες * καὶ τὸ ἄλλο ἀπὸ καλογήρους τοῦ Ἀγίου Ὁρους. Καὶ τὰ δύο ἐτέθησαν ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ φιλικοῦ Μανώλη Παπᾶ.

ΛΟΥΚΗΣ ΛΑΡΑΣ

(‘Ο Λουκής Λάρας είναι ἐν μακρὸν διήγημα τοῦ Βικέλα καὶ ἔχει μεταφρασθῇ εἰς πολλὰς εὐρωπαϊκὰς γλώσσας, τόσον ἐθεωρήθη σπουδαῖον. Εἰς αὐτὸ ὁ συγγραφεὺς μᾶς δίδει ζωντανὴν τὴν εἰκόνα τῶν δεινῶν, τὰ ὁποῖα ὑπέστησαν οἱ Χῖοι κατὰ τὴν Ἑπαναστασίαν. Τὸ κατωτέρω ἀπόσπασμα ἀναφέρεται εἰς τὴν φυγὴν τοῦ Λουκῆ Λάρα μετὰ τῆς οἰκογενείας του...).

Ἡ φυγή

... Δὲν ἦλθε διὰ μόνους ἡμᾶς τὸ πλοῖον ἐκ Ψαρῶν.

‘Ο πλοίαρχος ἐφρόντισεν ἀφ’ ἐσπέρας νὰ διασπείρῃ τῆς ἀφίξεώς του τὴν εἰδησίην, καὶ συνέρρεαν οἱ πρόσφυγες ἐκ τῶν περὶ ξωκρίων καὶ ἐκ τῶν σπηλαίων, ὅπου ἐκρύπτοντο. Ἡ ἀκτὴ ἦτο ἤδη κεκαλυμμένη ὑπ’ αὐτῶν, ὅτε κατέβημεν, ἐξηκολούθουν δὲ καὶ ἄλλοι φθάνοντες κατόπιν ἡμῶν.

Εὐτυχῶς οἱ πρῶτοι φθάσαντες εἶχαν δώσει τὸ συμφωνηθὲν σημεῖον καὶ τὸ πλοῖον ἔπλεεν ἤδη πρὸς τὸν λιμένα, καθ’ ἣν στιγμὴν ἀπὸ τοῦ ὑψώματος διέκρινα μακρόθεν τοὺς ἱστούς του.

Ὅταν ἐπλησιάσαμεν εἰς τοὺς σωρούς τῶν φυγάδων, εἶδαμεν ὅλα τὰ πρόσωπα ἐστραμμένα πρὸς τὴν θάλασσαν. Ἦρχετο ἡ λέμβος ! Ἐπλησίαζεν ! Ἦκούοντο αἱ κῶπαι σκίζουσαι τὴν θάλασσαν, ἠκούετο καὶ τῶν σκαρῶν * ὁ γογγυσμὸς ὑπὸ τῆς κώπης τὴν πίεσιν. Οἱ δ’ ἐπὶ τοῦ αἰγιαλοῦ ἐτείναμεν σιωπῶντες τὰ ὦτα πρὸς τοὺς πλησιάζοντας ἐκείνους παρηγόρους ἤχους.

Ἄλ’ ὅτε ἡ λέμβος προσωρμίσθη καὶ ἐπήδησαν οἱ ναῦται εἰς τὴν ξηράν, τότε ἡ σιωπὴ ἐλύθη καὶ ἐπῆλθε ταραχὴ καὶ σύγχυσις, διότι ὅλοι, συνωθούμενοι ἐπὶ τῶν βράχων, ἀνυπομόνουν θέλοντες νὰ ἐπιβιασθοῦν. Ἦσαν δὲ πολλοὶ οἱ φεύγοντες καὶ ἡ λέμβος μικρά. Ἡ ἡχηρὰ τοῦ ναυκλήρου φωνὴ καὶ τῶν ναυτῶν οἱ βραχίονες ἐχαλίνωσαν τοῦ πλήθους τὴν ἀνυπομονησίαν. Ἦουχάσατε, ἐφώναζε. Θὰ σᾶς πάρωμεν ὅλους. Κανένα δὲν θ’ ἀφήσωμεν !

Ἐν τούτοις ἡ λέμβος ἀνεχώρησε μὲ τὸ πρῶτον φορτίον, ὃ δὲ ναύκληρος * καὶ τρεῖς ναῦται ἔμεναν εἰς τὸ παρᾶλιον ὀπλισμένοι. Ἐπῆγαινε ἡ λέμβος καὶ ἤρχετο, ἐσμικρύνετο δὲ βαθμὴδὸν ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐπὶ τῆς ἀκτῆς καὶ ἠῤῥξανε μετὰ πᾶσαν ἀναχώρησιν ἡ ἀνυπομονησία τῶν μενόντων. Δὲν ἐφαίνετο ἀκόμη ὁ ἥλιος, ἀλλ’ ἡ θάλασσα ἐλάμβανε ἤδη τῆς ἡμέρας τὰ χρώματα.

Οἱ ἡμίσεις περίπου ἦσαν ἐπὶ τοῦ πλοίου. Ἡμεῖς ἐμέναμεν εἰσέτι ἐπὶ τῆς ξηρᾶς καὶ ἐβλέπαμεν τὴν λέμβον ἐπιστρέφουσαν, εὐχόμενοι νὰ μὴ θραδύνη ἢ σειρὰ μας, ὅτε ἀντήχησεν αἶφνης κρότος τουφεκίου καὶ ἠκούσθη σφαίρας συριγμός. Αἱ κεφαλαὶ ὅλαι ἐστράφησαν διὰ μιᾶς πρὸς τὰ ὀπίσω καὶ εἶδαμεν ὑψηλά, ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ λόφου, πρὸς τὰ δεξιὰ μας, τέσσαρας ἀνδρῶν μορφάς. Ἀλλοίμονον ! Οἱ Τοῦρκοι ἐπλάκωσαν !

Θεέ μου ! Ὅποῖον τρόπον ἔφερεν εἰς τὴν ἀκτὴν ἡ ἀπροσδόκητος ἐκείνη ἐμφάνισις τῶν δικωτῶν μας ! Δύο, τρεῖς τουφεκισμοὶ ἐκ νέου ἀντήχησαν. Ὁ ὅμιλος τῶν προσφύγων ἐσκορπίσθη καὶ ἐτρέξαμεν ὅλοι εἰς τοῦ λόφου τὰς ὑπαρξίας *, διὰ νὰ προφυλαχθῶμεν ὑπὸ τῶν βράχων τὰς ἐξοχάς. Οἱ τέσσαρες ναῦται μόνοι ἔμειναν εἰς τὴν ἄκραν τῆς θαλάσσης καὶ ὑψώσαντες τὰ ὅπλα ἐσκόπευσαν καὶ ἐπυροβόλησαν διὰ μιᾶς καὶ οἱ τέσσαρες. Οἱ Τοῦρκοι ἄνωθεν δὲν ἀνταπεκρίθησαν εἰς τὸν χαιρετισμὸν τοῦτον. Ἐφοβήθησαν ἄρα γε ; μὴ αἱ σφαῖραι τῶν ναυτῶν μας ἐπέτυχαν, ἢ μὴ ἦσαν πολυαρίθμου σώματος ἐμπροσθοφυλακὴ καὶ ἐπερίμεναν ἐπικουρίαν, διὰ νὰ ἐπιπέσουν κατ' ἡμῶν ; Καὶ τότε τί θὰ γίνωμεν ; Πῶς θ' ἀντισταθῶμεν ;

Ἐν τούτοις ἡ λέμβος ἐπλησίαζεν. Ἐνθαρρυνθέντες ὑπὸ τῆς παύσεως τῶν πυροβολισμῶν ἐτρέξαμεν ὅλοι πάλιν πρὸς τὴν θάλασσαν. Θὰ προφθάσωμεν ὅλοι νὰ σωθῶμεν ; Θὰ φανοῦν ἐκ νέου ἐπὶ τοῦ λόφου οἱ Τοῦρκοι ;

Προσωρμίζετο * σχεδὸν ἐπὶ τῶν βράχων ἡ λέμβος, ὅτε εἶδα τὸν πατέρα μου πλησιάζοντα εἰς τὸν ναύκληρον. Τὸν ἔβλεπα νὰ λαλῇ περιπαθῶς δακτυλοδεικτῶν τὰς ἀδελφάς μου καὶ ἐμέ, ἐνῶ ὁ ναύτης ἀπῆσυρε τὴν χεῖρα ἐντὸς τῆς ὁποίας ἐζήτει ὁ πατήρ μου νὰ θέσῃ φίλο-δῶρημα.

Κατ' ἐκείνην τὴν στιγμὴν ἢ μήτηρ μου ὀπισθεν μ' ἔλαβεν ἐκ τῆς χειρὸς. Ἐστράφην πρὸς αὐτήν.

— Λουκῆ μου, πᾶρε τὰς ἀδελφάς σου καὶ πηγαίνετε μὲ τὴν εὐχὴν μας. Ἀφήσατέ μας ἡμᾶς εἰς τὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ !

Καὶ συγχρόνως ἐναπέθετεν εἰς τὸν κόλπον μου μικρὸν δέμα, περιέχον ὅσα κοσμήματα εἶχε δυνηθῇ νὰ περισώσει. Τὴν ἐνηγκαλίσθη καὶ ἐφίλου τὸν λαιμὸν τῆς καὶ ἔλεγα :

—'Όχι, ὄχι, ὅλοι ὁμοῦ θὰ σωθῶμεν...

Ἐκεῖ, μὲ ἤρπασεν ἐκ τοῦ βραχίονος ὁ πατήρ μου.

— Πήγαινε μὲ τὰς ἀδελφάς σου. Ἐρχόμεθα κατόπιν ἡμεῖς.

Ἡ λέμβος ἦτο ἤδη πλήρης, αἱ δὲ ἀδελφαί μου ἐκάθηντο ἐντὸς αὐτῆς. Μὲ ὤθησεν ὁ πατήρ μου, μ' ἔσυρεν ὁ ναύκληρος, καί, πρὶν προφθάσῶ νὰ λαλήσω ἢ ν' ἀντισταθῶ, εὗρέθην ἐντὸς τῆς λέμβου καὶ ἐγώ. Αἱ κῶπαι ἐκινήθησαν ἀμέσως. Ἐστράφην πρὸς τὴν ξηρὰν νὰ ἴδω τὴν μητέρα μου, καὶ ἐνῶ ἐστρεφόμην, εἶδα καπνὸν ἐπὶ τοῦ λόφου καὶ νέος τουφεκισμὸς ἠκούσθη. Ἐπὶ τῶν βράχων τὸ πλῆθος συνεσφίγγετο καὶ οἱ ὀπισθεν ὠθουν τοὺς πρώτους, ἐπιπταν δέ τινες ἤδη εἰς τὴν θάλασσαν. Μετὰ τῶν πιπτόντων βλέπω αἶφνης τὴν μητέρα μου !

Δὲν ἤξεύρω πῶς ἠδυνήθην ν' ἀπλώσω ἐκ τῆς λέμβου τὴν χεῖρα, πῶς ἤρπασεν ἡ μήτηρ μου τὴν χεῖρά μου, πῶς μία ἄλλη γραῖα ἐκράτει διὰ τῶν δύο χειρῶν τὸ φόρεμα τῆς μητρός μου... Ἡ δὲ λέμβος ἐπροχώρει καὶ ἔκλαιαν οἱ δύο γραῖαι συρόμεναι ἐκ τῆς χειρός μου, μέχρις οὔ ἐπὶ τέλους τὰς ἀνεσύραμεν ἐκ τῆς θαλάσσης. Οὐδ' ἐνθυνοῦμαι πῶς εὗρέθημεν ἐπὶ τοῦ καταστρώματος τοῦ πλοίου.

Οἱ τουφεκισμοὶ ἐκ διαλειμμάτων ἐξηκολούθουν, ἡ δὲ λέμβος ἐπήγαινε καὶ ἤρχετο καὶ τὴν ἔβλεπα ἐκάστοτε ἐπιστρέφουσαν, προσπαθὼν νὰ ἴδω μακρόθεν ἂν ἦσαν ἐντὸς αὐτῆς ὁ πατήρ μου καὶ ἡ Ἀνδριάνα— ἡ ὑπηρέτριά μας. Εἰς τὸ τελευταῖον τῆς ταξιδίου τοὺς εἶδα ἐπὶ τέλους ἐρχομένους.

Ἡμεθα ἤδη ὅλοι ἐπὶ τοῦ πλοίου καὶ ἡμεθα ἑκατὸν ὀγδοήκοντα ψυχαί ! Ἐμετρήθημεν κατόπιν. Οἱ Τούρκοι δὲν ἐπέτυχαν ἀπὸ τοῦ λόφου νὰ ἐλαττώσουν τὸν ἀριθμὸν μας.

Τὸ πλοῖον ἀνεπέτασε τὰ ἱστία του καὶ ἤρχισε νὰ πλέῃ ὑπὸ τὴν ἐλαφρὰν πνοὴν οὐρίου * ἀνέμου, ἀλλ' ἦτο εἰσέτι παρὰ τὸ στόμιον τοῦ λιμένος, ὅτε εἶδαμεν τὰ ὑψώματα καλυπτόμενα ὑπὸ Τούρκων. Οἱ ὀλίγοι ἐκεῖνοι ἦσαν τῷ ὄντι ἐμπροσθοφυλακή, ἀλλὰ θεία χάριτι ἐβράδυνον οἱ πολλοὶ νὰ ἔλθουν, καὶ ἡμεῖς ἡμεθα ἤδη σῶοι καὶ ἀσφαλεῖς οὐδ' ἐφοδούμεθα πλέον τὰ ἀπέχοντα ὅπλα των.

Μεταξὺ τῶν ποικίλων τοῦ βίου μου περιπετειῶν δὲν ἔτυχε ποτὲ νὰ ναυαγίσω. Ἡ θάλασσα, μέχρι τοῦδε τοῦλάχιστον, μοὶ ἐφέρθη φιλοπρόνως πάντοτε. Ἀλλ' ὁπότεν ἀναγινώσκω ναυαγίων περιγραφάς, ἀνα-

λογίζομαι τὰς ὥρας καὶ τὰς σκηνὰς τῆς φυγῆς ἐκείνης ἐκ Χίου. Ναυαγοὶ βλέποντες ἐκ πλοίου καταποντιζομένου τὴν ἀπέχουσαν παραλίαν δὲν διέρχονται βεβαίως συγκινήσεις πλέον ἐναγωνίους, ὅσων ἡμεῖς τότε διήλθαμεν. Ἀλλὰ καταποντισμὸς δι' ἡμᾶς ἦτο ἢ ἐπὶ τῆς ἀκτῆς ἀγωνία, ὥς θράχον δὲ σωτηρίας ἐβλέπαμεν τὸ πλοῖον, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἡ μικρὰ λέμβος ἀνὰ ὀλίγους μᾶς μετέφερεν, ἐνῶ οἱ Τοῦρκοι μᾶς ἐτουφέκιζαν ἄνωθεν...

« Λουκῆς Λόρας »

Δ. Βικέλας

✱ *Περὶ...
ΠΑΤΡΙΩΤΙΚΑ ΧΡΙΣΤΟΥΓΕΝΝΑ*

Ὁ μικρὸς ναυτόπαις Νικολῆς Ἀργύρη Μανιάτης εἶναι διὰ τὸ Ναυτικὸν τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως, ὅτι ὁ μικρὸς οὐσάρης Μπαρᾶ διὰ τὸν στρατὸν τῆς Γαλλικῆς. Ἀξίζει τὸν κόπον νὰ τὸν γνωρίσωμεν. Ἦτο ἀπὸ τὰ Ψαρά. Τῷ 1826, δώδεκα μόνον ἐτῶν, ἐπέβαινε τῆς «Ἀθηνᾶς» καὶ μετὰ τῶν ναυτοπαίδων τοῦ σκάφους ἐκείνου, διεκρίνετο διὰ τὸ εὐφυές, τὸ πρόθυμον καὶ τὸ ἄφοβον. Ἡ ναυμαχία τῆς 16ης Ἰανουαρίου 1826 καὶ τὸ ἡμερολόγιον τοῦ Γεωργίου Σαχτούρη θὰ προσπίσουν τὸ ὄνομά του κατὰ τῆς λήθης.

Ἡ «Ἀθηνᾶ» ἔφερε τὴν σημαίαν τοῦ ἀντιναυάρχου Γεωργίου Σαχτούρη, ἀρχηγοῦ τῆς β' Ὑδραϊκῆς Μοίρας τοῦ στόλου, ὁ ὁποῖος, τὰς πρώτας ἡμέρας τοῦ 1826, διαδρομῶν ἐπιμόνωσ ὑπὸ τὴν Ὀξείαν νῆσον, ἐπεξήτει τὴν κατάλληλον στιγμήν, ὅπως εἴρη τροφὰς καὶ πολεμοφόδια εἰς τὸ ἀπεγνωσμένως μαχόμενον Μεσολόγγι.

Τὸ τουρκικὸν ναυτικὸν συνεκέντρωσε τὰς δυνάμεις του εἰς τὸν μυχὸν τοῦ Πατραϊκοῦ κόλπου, πολλὰ καὶ δυσάρεστα σχεδιάζον, ὅταν τὴν πρωΐαν τῆς 8 Ἰανουαρίου, ὅλαι αἱ ἑλληνικαὶ μοῖραι, ἐπωφεληθεῖσαι εὐνοϊκῆς τοῦ ἀνέμου τροπῆς, ἐπλησίασαν ἀπροσδοκίτως τὸ Βασιλάδι.

Παρευθὺς τὰ μεγάλα ἐφόλκια * καταβιδάζονται καί, κατάφορτα καξιμαδιῶν, ρυμουλκοῦνται πρὸς τὴν λιμνοθάλασσαν, ἐνῶ ἀφ' ἑτέρου δύο ἀξίωματικοὶ τῆς ἡρωϊκῆς φρουρᾶς ἀνέρχονται ἐπὶ τῆς ναυαρχίδος, κομίσται ἐπιστολῶν :

22
α

«Οἱ Μεσολογγῖται ὀρκίζονται ὅτι δὲν θέλουν ἀφήσει Αἰγύπτιον ζωντανὸν νὰ γυρίσῃ εἰς Μωρέαν. Ἀλήθεια, ζητοῦν ψομί· ἀλλέως βέβαια δὲν ἤμποροῦν νὰ ὑποφέρουν. Πολλοὶ ἀπέθανον ἀπὸ πείναν. Ἐφάγαν καὶ τρεῖς ὄνους καὶ τρεῖς καμήλους, πὺ ἀρπαξάν τοῦ Ἱμπραήμ».

Εἰς τὰ ὁποῖα ὁ ναύαρχος ἀπεκρίνετο :

— Θάρρος ! Εἴμεθα ἐδῶ καὶ πάσχομε μαζῇ σας !

Μὲ ὅλον δὲ τὸ φλέγμα * τῶν ἀτρομῆτων ἐκείνων πολεμιστῶν, προσέθεσε : « Μᾶς κάμνετε μεγάλην χάριν νὰ μᾶς στείλετε καὶ καμμίαν νέαν ἐφημερίδα ».

Διότι ὁ βαμβαδισμὸς δὲν εἶχεν ἀκόμη καταστρέψει τὸ τυπογραφεῖο τῶν «Χρονικῶν».

✕ Τὴν ἐπαύριον ἡ θάλασσα ἐξεμάνη· μόλις δύο ἄγκυραι κατὰ σκάφος κατορθώνουν νὰ συγκρατήσουν τὴν παρατάξι. Τῆς εὐκαιρίας ἐπιφελοῦνται παρατόλμως οἱ Τοῦρκοι δεκατρεῖς φρεγάτες καὶ κορβέτες — ἡ πρωτοπορεία — ἀναφαίνονται οὐριοδρομοῦσαι *. Καὶ ὁ ναύαρχος δὲν προφθάνει σχεδὸν νὰ ὑψώσῃ τὸ ἐν μετὰ τὸ ἄλλο τὰ σήματα : « Ὁ ἐχθρὸς ! », « Ὁ ἐχθρὸς ἔρχεται ἐπάνω ! », « Τ' ἄρματα στὴν κουβέρτα ! », « Ὅσοι εἴσθε εἰς τίρα * κανονιοῦ, ἀρχίστε πῦρ ! ».

Ἐν τῷ μεταξύ οἱ Ἕλληνες, φρονίμως σκεπτόμενοι, κόπτουν τὰς ἀγκύρας, ὁ δὲ κλύδων ἀναλαμβάνει νὰ χωρίσῃ τοὺς ἀντιμαχομένους.

Τὴν μεθεπομένην δευτέρα συνάντησις. Ὁ πυρπολητὴς Πολίτης ἀνατινάσσει εἰς τὸν ἀέρα τὴν κορβέτταν τοῦ Μουσταφᾶ Τζελεμπί. Τὴν 16ην ἡ μάχη μετατίθεται πρὸς τὴν ἄκρην τοῦ Ἀράξου *. Οἱ Τοῦρκοι κλίνουν πρὸς τὰς Πάτρας καὶ οἱ Ἕλληνες διώκουν πλησίον *. Ὁ ἄνεμος μεταβάλλεται καὶ τότε διώκουν οἱ Τοῦρκοι « μὲ ὅλα τοὺς τὰ πανὶ καὶ κουρταλέτσες » *. Αἰφνης οἱ Ἕλληνες, ἀθρόως ἀναχωρέσαντες *, ἀναμένουν. Εἶναι ἡ πέμπτη καὶ ἡμίσεια τῆς ἐσπέρας τῆς 16 Ἰανουαρίου 1826· ἡ πόλις ἀρχίζει πεισματωδεστάτη. Τὸ ἑλληνικὸν πυροβολικόν, εὐθὺς ὥς εἰσέρχεται ἐντὸς τῆς ἀκτίνος τῆς ἀποτελεσματικῆς ἐνεργείας, δεικνύει τὴν ἀναμφισβήτητον ὑπεροχὴν του.

Ἡ τουρκικὴ ἐν τούτοις ναυαρχίς, ἐν τῷ μέσῳ τοῦ ἀγῶνος, σημαίνει παραγγέλματα ἀπροσδόκητα καὶ ἐκ τοῦ κόλπου τῶν Πατρῶν προστρέχουν τέσσαρα τουρκικὰ πυρπολικά. Οἱ Τοῦρκοι φαίνονται σχεδιάζοντες νὰ ποδίσουν * ὑπὸ τὴν σκέπην των· τοῦτο δὲ φέρει εἰς τὸν ἀγῶνα καὶ τοὺς Ἕλληνας πυρπολητάς. Διώκουν μὲ ὅλας τὰς δυνάμεις

δύο δὲ ἐφ' ὅλκιά των, μετὰ πυροβολικοῦ καὶ τυφεκιστῶν, ἐπιπίπτουν ἑναντίον ἑνὸς τῶν Τουρκικῶν πυρπολικῶν καὶ τὸ καταλαμβάνουν αὐτανδρον ὑπὸ τὰς φρενητιώδεις ζητωκραυγὰς τῶν πληρωμάτων τοῦ Ἑλληνικοῦ στόλου.

Μετὰ τῆς παροιμιώδους ὁρμῆς της, ἡ μοιραρχὶς «Ἀθηνᾶ» μάχεται εἰς τὸ πυκνότερον σημεῖον τῆς παρατάξεως. «Τοὺς ἐδαμονίσασμε μὲ τὰ κανόνια μας», λέγει τὸ ἡμερολόγιον. Ὁ ἀντιναύαρχος Σαχτούρης, μὲ τὸ τηλεσκόπιον εἰς τὸ χέρι, μὲ τὸ πρᾶον ἐκεῖνο ὕψος του, τὸ δποῖον οὐδ' εἰς τὴν μάχην ἐγκατέλειπε, παρακολουθεῖ τὸν ἀγῶνα ἐκ τοῦ ἐπιστέγου * μετὰ τῶν ἀξιωματικῶν του. Ὑπὸ νέφη καπνοῦ κρύπτεται ἡ πρῶρα ὁσάκις δὲ ὁ ἄνεμος τὰ παρασύρει εἰς στροβίλους καὶ ἀναφαίνεται πρὸς στιγμὴν τὸ πρόστεγον *, οἱ ἐπὶ τοῦ πρυμναίου διακρίνουν ἕνα ναυτόπαιδα ὄρθιον ἐκεῖ ἔμπρός, παρατόλμως ἐκτεθειμένον εἰς τὴν χάλαζαν τοῦ ἐχθρικοῦ πυρός. Εἶναι ὁ μικρὸς Ψαριανὸς Νικολῆς Μανιάτης. Μὲ τὴν κεφαλὴν ὑψηλά, μὲ τὴν μικρὰν του χεῖρα εἰς τὴν μέσην, μὲ τὸ ὕψος ἀνθρώπου διοικήσαντος εἰς δέκα τοὺλάχιστον μάχας, παρακολουθεῖ τὰς περιπετείας τοῦ ἀγῶνος. Σπανίως κατέβαιναν ἀπὸ τὸ πρόστεγον καὶ τοῦτο μόνον διὰ νὰ μεταφέρῃ ὕδωρ καὶ γομώσεις * διὰ τοὺς πυροβολητὰς καὶ πυριτιδοβολὰς εἰς τοὺς ἐκ τῶν θωρακίων * βάλλοντας. Ἐπὶ τῇ θέᾳ τοῦ αἰχμαλωτισθέντος τουρκικοῦ πυρπολικοῦ, φαίνεται τρέχων πρὸς τὸν πρόβolon τρελλὸς ἀπὸ χαράν, κραυγάζων ἐπανειλημμένως :

— Ἀπάνω τους, μπουρλοτιέρηδες !

Ἐν τούτοις ἡ «Ἀθηνᾶ», φοβηθεῖσα διὰ τὴν τύχην τῶν παρατόλμων πυρπολητῶν, ἐξέρχεται ἀπὸ τὴν γραμμὴν καὶ ἐντίνει τὸ πῦρ. Εἰς μάτην μερικοὶ ναῦται νεύουν εἰς τὸν μοῦτσον νὰ κατέλθῃ ! Ὁ μικρὸς εἶναι ἐκεῖ ἐπευφημῶν, κινῶν τὸν σκούφόν του εἰς τὸν ἀέρα. /

Ἐκείνην τὴν στιγμὴν φοβερὰ ἐκπυρσοκρότησις συγκλονίζει τὴν «Ἀθηνᾶν» καὶ ἐνσπείρει τὸν θάνατον ἐντὸς αὐτῆς ἕνα ἀπὸ τὰ πρῶρα πυροβόλα της, διαρραγέν *, ἀνατρέπει καὶ πληγώνει σωρείαν ναυτῶν, τοῦ δὲ μικροῦ Νικολῆ θραύει τὰς κνήμας. Ἡ «Ἀθηνᾶ», ἀδυνατοῦσα νὰ ἐξακολουθήσῃ τὴν μάχην, ἐξέρχεται κατὰ μικρὸν τῆς παρατάξεως, ἐνῶ ἤδη περιῖτον ἔληγεν ὁ ἀγών. Ὁ ἀντιναύαρχος προσελθὼν πρὸς τοὺς κατακειμένους εἰς τὴν πρῶραν τραυματίας καὶ ἰδὼν τὴν

κατάστασιν τοῦ δυστυχοῦς μούτσου, τὸν παίρνει μὲ συμπάθειαν εἰς τὰς ἀγκύλας του καὶ καλεῖ τὸν χειρουργόν. Ἐκεῖνος προλέγει μετὰ στόμφου * τὸν βέβαιον θάνατον τοῦ τραυματίου, ἂν δὲν ἐκτελεσθῇ παρ' ἐνθὺς ἡ ἀποκοπὴ τῶν ποδῶν. Ὁ ναυτόπαις ὅμως ἀνθίσταται μετ' ἐνεργητικότητος ἀνδρός. "Ὁχι, δὲν θέλει νὰ τοῦ κόψουν τὰ πόδια του, ἀποθεῖ τὸν ἱατρὸν, ἱκετεύει τὸν ναύαρχον.

— Μή, καπετὰν Γιώργη μου ! Μὴ μοῦ κόψτε τὰ ποδαράκια μου, κι ἂς πεθάνω !...

Τέλος ὑπερισχύει ὁ ναύαρχος συγκινηθεὶς εἶπεν εἰς τὸν ἱατρὸν : « Μάζεψε τὰ ἐργαλεῖά σου, ἐξοχώτατε ! » καὶ ἔστειλεν ὑπὸ ἰδίαν του εὐθύνην τὸ παιδί εἰς τὴν Ὑδραν πρὸς τοὺς ἰδικούς του συγγενεῖς, μὲ αὐστηρὰν ἐντολὴν νὰ φροντίσουν διὰ τὴν θεραπείαν του, σὰν νὰ ἐπρόκειτο περὶ ἰδιοῦ των τέκνου. Ἐκτοτε, δὲν τὸν ἐπανεῖδε πλέον, οὔτε αἱ περιπέτειαι τοῦ ἀγῶνος τὸν ἀφῆκαν νὰ σκεφθῇ περὶ αὐτοῦ. ✕

Ἐν ἔτει 1838, ὁ παλαιὸς ἀντιναύαρχος τῆς Ὑδρας διετέλει * διευθυντὴς τοῦ πολεμικοῦ ναυστάθμου τοῦ Ἑλληνικοῦ Κράτους. Ἦτο ὥραία ἡμέρα τοῦ Δεκεμβρίου καὶ ὁ γηραιὸς θαλασσόλυκος ἐκάθητο εἰς τὸ γραφεῖόν του, μὲ δρθάνοικτα παράθυρα. Ἡ τρέχουσα ὑπηρεσία εἶχε τελειώσει καὶ ὁ παλαίμαχος τῆς Σάμου καὶ τοῦ Καφηρέως ἐκυνδέντιαζε φιλικῶς μὲ τὸν ὑπασπιστήν του περὶ τῶν παλαιῶν ἡμερῶν τῆς δόξης, αἱ ὁποῖαι ἐφαίνοντο ἀπελθοῦσαι διὰ παντός, περὶ τῶν ἡμερῶν καθ' ἃς καὶ τὰ παιδιά ἀκόμη εἶχαν ἡρωϊσμόν βετεράνων *. Καὶ ἐξέφραζε τὴν λύπην του ὅτι δὲν ἤκουσε ποτέ τι περὶ τοῦ ἡρωϊκοῦ ναυτόπαιδος τῆς « Ἀθηνᾶς ».

Αἴφνης διακόπτεται ἀπὸ φωνὰς προερχομένης ἐκ τοῦ προαυλίου. "Ἐτεινε προσεκτικὸν τὸ οὖς καὶ φράσις, ἀπευθυνομένη ἀπὸ κάποιον ἄγνωστον πρὸς τὸν δίοπον * τῆς φυλακῆς, ἔφθασεν εὐκρινῶς μέχρι αὐτοῦ.

— Σὲ παρακαλῶ νὰ μὲ ἀφήσης ν' ἀνεβῶ ! Θέλω νὰ ἰδῶ τὸν καπετὰν Γιώργη, νὰ τὸν εὐχαριστήσω γιὰ τὴν μεγάλη ἐκδούλευσι, ποὺ μοῦ ἔκανε στὸν Ἀγῶνα !..

Εἶχεν ἀκούσει καὶ ὁ ὑπασπιστής· εἰς τὸ νεῦμα δὲ τοῦ ἀντιναύαρχου, κατῆλθε δρομαῖος τὴν κλίμακα, ἐνῶ ὁ Σαχτούρης ἀορίστως προσθάνετο κάτι τὸ συγκινητικόν, κάτι τὸ εὐχάριστον. Μετὰ δύο λεπτά

ἓνας νέος κύριος, κομπὸς καὶ ζωηρός, εἰσήρχετο ἢ μᾶλλον εἰσώρμα εἰς τὸ δωμάτιον. Χωρὶς πολλὰς ἐπιμοτυπίας, ἀρπάσας τὴν δεξιὰν τοῦ ναυάρχου, τὴν κατεφίλει· καὶ μόλις κατώρθωσε, διακοπτόμενος ἀπὸ λυγμούς, νὰ τοῦ δώσῃ νὰ ἐννοήσῃ ὅτι εἶναι ὁ μικρὸς ἐκεῖνος μοῦτσος, ὁ τραυματίας τῆς ἔξω τοῦ Κάβο-Πάπα ναυμαχίας.

Ὁ διευθυντὴς τοῦ Ναυστάθμου τὸν ἔσφιξεν εἰς τὰς ἀγκάλας του μὲ στοργὴν πατρικὴν· καί, πληροφορηθεὶς ὅτι ὁ πάλαι ποτὲ μικρὸς μαχητὴς ἦτο τώρα ἓνας ἐκ τῶν πλέον εὐπολήπτων Ἑλλήνων ἐμπόρων τοῦ ἑξωτερικοῦ, ἠὺχαριστήθῃ βαθύτατα, ὅτι ἔσωσεν ἓνα ἔντιμον καὶ χρήσιμον ἄνθρωπον.

Πολλὰς ἡμέρας τὸν ἐκράτησεν εἰς τὸν Πόρον, μίαν δὲ ἐξ αὐτῶν, ποὺ συνέπεσε νὰ εἶναι τῶν Χριστουγέννων, ἔστρωσεν ἓνα μεγάλο τραπέζι εἰς ἀνάμνησιν τοῦ ἡρώισμοῦ τοῦ μικροῦ Ψαριανοῦ, δι' ὅλους τοὺς πτωχοὺς μαθητὰς τοῦ Πόρου καὶ δι' ὅλους τοὺς ναυτόπαιδας. Ὑπῆρξε δὲ πράγματι διὰ τὴν ὥραίαν νῆσον καὶ τὸ Ναυτικὸν μας, μοναδικὴ ἐκείνη ἡ πανήγυρις.

« Πανηγυρικὸν φύλλον Ἑστίας »

Κων. Ράδος

ΤΟΥ ΔΡΑΜΑΛΗ (ΙΟΥΛΙΟΣ 1822)

Φύσα, μαῖστρο δροσερὲ κι ἀέρα τοῦ πελάγου
νὰ πᾶς τὰ χαιρετίσματα στοῦ Δράμαλη τῇ μάννα.
Τῆς Ρούμελης οἱ μπέηδες, τοῦ Δράμαλη οἱ ἀγαῖδες
στὸ Δερβενάκι κοίτονται, στὸ χῶμα ξαπλωμένοι.
Στρῶμά ἔχουνε τὴ μαύρη γῆς, προσκέφαλο λιθάρια
καὶ γιὰ ἀπανωσκεπάσματα τοῦ φεγγαριοῦ τὴ λάμπη.
Κι ἓνα πουλάκι πέρασε καὶ τὸ συγχροωτᾶνε :
« Πουλί, πῶς πάει ὁ πόλεμος, τὸ κλέφτικο ντουφέκι ; »
— « Μπροστὰ πάει ὁ Νικηταρᾶς, πίσω ὁ Κολοκοτρώνης,
καὶ παραπίσω οἱ Ἕλληνες μὲ τὰ σπαθιά στὰ χέρια ».
Γράμματα πᾶνε κι ἔρχονται στῶν μπέηδων τὰ σπῖτια.
Κλαῖνε τ' ἀχούρια γι' ἄλογα καὶ τὰ τζαμιά γιὰ Τούρκους,
κλαῖνε μαννοῦλες γιὰ παιδιὰ, γυναῖκες γιὰ τοὺς ἄντρες.

Δημοτικόν

ΨΑΡΑ

Τὰ Ψαρά ἦσαν μιὰ πέτρα γῆς ριγμένη μέσα εἰς τὴν θάλασσαν διὰ νὰ κυματίζει ἐπάνω της ἡ ἑλληνικὴ ἰδέα. Τόπος ξηρὸς καὶ ἄγονος δὲν ἦτο δυνατόν νὰ γεννήσῃ μαλθακοὺς καὶ ἐγωῖστας. Ἐγεννοῦσε μόνον παλληκάρια, δαμαστὰς τῶν κυμάτων, κυριάρχους τῆς θαλάσσης. Ὅταν μιὰ πνοὴ ἐξεγέρσεως συνεκλόνησε τὴν δουλεύουσαν φυλὴν, ὥρμησαν μετὰ τῶν πρώτων εἰς τὰ ἐλαφρά των πλοῖα καὶ περιέφερον τὸν τρόπον διὰ τὸν ἐχθρὸν ἐπάνω εἰς τὰ γαλανὰ κύματα τοῦ Αἰγαίου. Κουρσάροι ἀτρόμητοι, ἀλλὰ κουρσάροι τῆς ἰδέας, ὑψώνοντο ὡς δράκοι τοῦ παραμυθιοῦ καὶ ἐπλησίαζον τὰ νεφελώματα τῶν θρύλων καὶ τῶν παραδόσεων.

Ἐνας Κανάρης ἐγεννήθη διὰ τὴν καλὴν τύχην τῆς Ἑλλάδος εἰς τοὺς μαύρους βράχους τοῦ ἡρωϊκοῦ νησιοῦ.

Ὁ ἐχθρὸς συνήντησε τοὺς Ψαριανοὺς συχνάκις εἰς τὸν ὑπερήφανον δρόμον τους καὶ ἔμαθε νὰ τοὺς φοβεῖται.

Ὅλιγα νησιά τότε, φούχτα χώματος καὶ πετρῶν μέσα εἰς τὴν ὑγρὰν ἔκτασιν, ὑψώνοντο προπύργια ἐπικίνδυνα καὶ τὰ Ψαρά καὶ ἡ Κάσσος καὶ ἡ Χίος ἔστελλαν μηνύματα θριαμβῶν ἕως τὴν Ἀλεξάνδρειαν, ἀπὸ τὴν ὁποίαν ἐξεκινούσαν βαρεῖς οἱ στόλοι.

Ἐπὶ τέλους ἓνα πρωτὶ, μὲ τὸ σύννεφον ποὺ ἐπύκνωσαν οἱ κανονιοβολισμοί, οἱ ἐχθροὶ ἀπεβιδάσθησαν εἰς τὸ νησί. Οἱ ἐπιδρομεῖς ἦσαν ἀμέτρητοι καὶ οἱ ὑπερασπισταὶ ἦσαν ὀλίγοι. Ἀλλ' οἱ ὑπερασπισταὶ ἤξευραν νὰ σκοτώνωνται. Καὶ ἐσκοτώθησαν οἱ περισσότεροι.

Εἰς τὸ Ναύπλιον, τὴν πρωτεύουσαν τότε τῆς ἀγωνιζομένης Ἑλλάδος, ὅταν ἔφθασαν πρόσφυγες Ψαριανοί, ἓνας ἱερεὺς, ὁ Νεκτάριος Κατούλης, συνεκάλεσεν αὐτοὺς καὶ τὸν λαὸν τοῦ Ναυπλίου εἰς τὴν ἐκκλησίαν καὶ χαιρετίζων τὴν καταστροφὴν τῶν Ψαρῶν ὡς ἐθνικὴν θυσίαν, ἤρχισε μὲ μίαν ἀποστροφὴν:

«—Ἀδελφοὶ Ψαριανοί, εἰς τὴν πυρὰν ἣ ὁποία ἀναδίδεται ἐκ τῶν καιομένων οἰκιῶν σας, βλέπω συντελουμένην τὴν θυσίαν τοῦ Ἀβραάμ. Ὁ Πατριάρχης ἐκεῖνος δὲν ἐπρόφθασε νὰ θυσιάσῃ τὸν υἱόν του. Σεῖς ἐθυσιάσατε τὰ τέκνα ὑμῶν. Ἡ θυσία σας ἀνέρχεται εὐπρόσδεκτος * εἰς τὰ ὕψη. Ἀδελφοί, μὴ θρηνεῖτε. Ἐγείρατε τὴν κεφαλὴν ὑμῶν, ὅτι ὁ μισθὸς ἐν τοῖς οὐρανοῖς».

Παλαίους ἡ Ἑλλὰς ἀκόμη, κυλιομένη εἰς τὸ αἷμα τὸ ἰδικόν της

καὶ εἰς τὸ αἷμα τῶν ἐχθρῶν της, ἐδέχθη τὰ λείψανα τοῦ πληθυσμοῦ τοῦ γενναίου νησιοῦ καὶ τὰ ἐγκατέστησεν εἰς τὴν Εὐβοίαν, πλησίον εἰς τὰ ἔνδοξα ἐρείπια τῆς Ἑρετρίας. Ἐκεῖ τότε ἐφύτρωσε μία νέα πόλις τὰ Νέα Ψαρά.

Ἐν τῷ μεταξὺ κατεστρέφετο καὶ ἡ Κάσσος καὶ ἡ φωτιά καὶ ὁ σίδηρος διηυθύνοντο πρὸς ἄλλα σημεῖα τῆς ἐλληνικῆς γῆς διὰ νὰ συμπληρώσουν τὸ ἔργον τοῦ ὁλέθρου.

Οἱ Ψαριανοὶ ἄφησαν σιωπηλοὶ καὶ θλιμμένοι εἰς τὴν νέαν των πατρίδα τὰ γυναικόπαιδα καὶ ἔσπευσαν νὰ ριφθοῦν πάλιν εἰς τὰ πλοῖα. Αὐτὴν τὴν φορὰν ὁ πόθος τῆς ἐκδικήσεως ἐδιπλασίαζε τὸ θάρος.

Ἀργότερα, μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν, ὅταν ἐπέρασεν ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα ὁ ἐπιφανὴς γάλλος φιλέλλην, ὁ μαρκήσιος Μπιφρέ, ἐπεσκέφθη εἰς τὴν Εὐβοίαν τὰ ἀναστηθέντα Ψαρά. Ἐκεῖ ὁ εὐγενὴς ξένος ἐφιλοξενήθη εἰς τὸ σπιτάκι ἑνὸς γέροντος, ὁ ὁποῖος, μαζὶ μὲ τοὺς ὀλίγους διασωθέντας Ψαριανούς, εἶχεν ἐγκατασταθῆ εἰς τὴν νέαν του πατρίδα. Τὸ βράδυ ὁ γέρονς, καθισμένος εἰς τὸ πλάγι ἑνὸς τζακιοῦ, διηγῆθη εἰς τὸν Γάλλον περιηγητὴν τὴν καταστροφὴν τῆς πατρίδος του, τὴν ὅποιαν εἶδε, νέος ἀκόμη. «Αἱ εἰκόνες τοῦ ὁλέθρου καὶ αἱ λεπτομέρειαι τῆς αἵματηρᾶς θυέλλης, ἀφηγείται ὁ ξένος, ἔπαιρναν μίαν ἀπερίγραφτον τραγικότητα ἀπὸ τὸ ἀφελές καὶ ἡμερον ὕφος τοῦ ἀνθρώπου ἐκείνου, ὁ ὁποῖος ἔφυγε τελευταῖος ἀπὸ τὸ ἐρημωθὲν νησί. Μία εἰκὼν Ἀγίου, κρεμασμένη εἰς ἕνα εἰκονοστάσιον, ἦτο τὸ μόνον πρᾶγμα, πὺν ἔσωσεν ἀπὸ τὸ σπῆτι του, ἀπὸ τὴν οἰκογένειάν του, ἀπὸ τοὺς ἰδικούς του ὄλους, σφαγέντας ἢ φονευθέντας».

Περιοδ. «Παναθήναια» 1904

Γ. Τσοκόπουλος

Η ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΗ ΤΩΝ ΨΑΡΩΝ

Στῶν Ψαρῶν τὴν ὁλόμανυρην ράχην
περπατῶντας ἡ Δόξα μονάχη
μελετᾷ τὰ λαμπρὰ παλληκάρια
καὶ στὴν κόμη στεφάνι φορεῖ
γινόμενο ἀπὸ λίγα χορτάρια,
πὺν εἶχαν μείνει στὴν ἔρημην γῆ.

«Ἀπαντας»

Δ. Σολωμός

Ν Ο Κ Ε Ρ Κ Ε Ζ Ο Σ Κ

Εἰς τοῦ Σαῖτονικολῆ ἐμοίραζαν τοὺς πρώτους σισανέδες* πού ἔφερε τὸ «Πανελλήνιον».

Μὲ τοὺς ἄλλους ἐπῆγε καὶ ὁ Ἀνδρουλῖος νὰ πάρη. Ἄλλ' ἐνῶ ἔφθασε ἐκ τῶν πρώτων, ἐπλησίαζε μὲ τοὺς τελευταίους, ὅταν ἔμειναν ἀκόμη τέσσαρα ἢ πέντε μόνον τουφέκια καὶ οἱ ἀπαιτηταὶ ἦσαν δέκα πέντε καὶ περισσότεροι.

Ὁ Ἀναγνώστης ὁ Πλατῆς καθήμενος κατέγραφεν ἐκείνους πού ἐλάμβαναν ὅπλα.

Ὁ δὲ Σαῖτονικολῆς ὀρθίος τὰ ἐμοίραζεν ἀπευθύνων εἰς ἕκαστον μίαν εὐχὴν.

— Καλορίζικο !... Τιμημένο νὰ τὸ βαστᾷς καὶ τιμημένο νὰ σὲ βγάλῃ... καὶ ἄλλα τοιαῦτα.

Ὁ Ἀνδρουλῖος ὑποχωρῶν εἰς ὅλους, ἀπωθούμενος καὶ οὐδένα ἀποθῶν, ἐκινδύνευε νὰ μὴ πάρη τίποτε. Ἄλλ' ἐπὶ τέλους εὐρέθη ἐνώπιον τοῦ Σαῖτονικολῆ, ὅστις ἦτο γυρισμένος τὴν στιγμὴν ἐκείνην πρὸς τὴν γωνίαν, ὅπου ἀνέκειντο τὰ ὅπλα καὶ ὅστις ἐστράφη κρατῶν ἓνα σισανέν. Ἦνοιγε τὸ στόμα νὰ εἴπῃ τὴν ἀπαραίτητον εὐχὴν καὶ ὁ Ἀνδρουλῖος ἐκινήθη νὰ πάρῃ τὸ τουφέκι, ὅτε ὁ Σαῖτονικολῆς τὸν εἶδε καὶ ἔκαμε κίνημα ἐκπλήξεως καὶ δισταγμοῦ.

— Μωρὲ δὲν ἀφήνεις, καημένε Ἀνδρουλῖό, νὰ τὸ πάρῃ κανεῖς ἄλλος ;... τοῦ εἶπε μὲ δυσφορίαν ἀνθρώπου, ὅστις ἀναγκάζεται νὰ φανῇ σκληρός.

— Ἐσύ ;... Εἶντα νὰ σοῦ εἰπῶ ;...

Ὁ Σαῖτονικολῆς ἤθελε νὰ εἰπῇ : « Ἐσὺ τί νὰ τὸ κάμῃς... » Καὶ ὁ Ἀνδρουλῖος ὅσον καὶ ἂν ἦτο πρᾶος καὶ ταπεινός, ἐταράχθη. Δὲν εἶπεν ὅμως τίποτε, ἀλλ' ἀπεσύρθη ἀποσβολωμένος εἰς μίαν ἄκρην, ὥς νὰ μὴ ἔβλεπε τὴν θύραν διὰ νὰ φύγῃ.

Ὁ Σαῖτονικολῆς μετενόησεν ἀμέσως καὶ ἐλυπήθη διὰ τὴν σκληρὰν φράσιν, ἀλλ' ἦτο πλέον ἄργά. Διότι ἄλλοι ἔσπευσαν καὶ ἤρπασαν τὰ ὑπολειπόμενα τουφέκια, χωρὶς μάλιστα νὰ περιμένουν τὴν εὐχὴν.

— Μωρέ, τὸ ἐπίστεψες αὐτό, πού σοῦ εἶπα, Ἀνδρουλῖό ;... Κι ἄφηκες

νὰ πάρῃ ἄλλος τὸ τουφέκι... ἐφώναξε πρὸς αὐτὸν γελῶν, διὰ νὰ συγκάλῃῃ τὸ πρᾶγμα.

— Ἐγὼ σὲ θάρρουνα γιὰ πλιὸ ξυπνητό. Γιαέ, μωρέ, ν' ἀφήσῃ νὰ τοῦ πάρῃ ἄλλος τὸ τουφέκι !...

— Δὲ θέλω σισανέ, καπετὰν Νικολῇ, ἀπήντησεν ὁ Ἀνδρουλιός. Καλύτερα ποὺ τὸν ἐπῆρε ἄλλος !... Ἔχω μιὰ παλιολαζαρίνα* ἐγὼ... Κάνει κι αὐτὴ δουλειά !...

Καὶ τὰ ἔλεγε αὐτὰ χωρὶς πικρίαν, χωρὶς παράπονον. Ἐμειδία μάλιστα τώρα, τὸ συνηθισμένον καλοκάγαθον μειδιάμα του ἀλλὰ εἰς τὰ γαλανὰ του μάτια ἐκυλλετο ἓνα δάκρυ. Ὅταν ἐξῆλθε, τὸν ἐπλησίασεν ὁ συγγενὴς του Μαρογιάννης καὶ τοῦ εἶπε μὲ ἀγανάκτησιν :

— Μωρέ, γιὰ ὄνομα Θεοῦ, δὲν ἔχεις ψυχὴ, δὲν ἔχεις ἀνθρωπιά... Δὲν φθάνει ποὺ δὲν σοῦ ἔδωκε τουφέκι ὁ Σαῖτονικολῆς, ἀλλὰ σοῦ ἔκανε καὶ τέτοια προσβολάρα καὶ σὺ ἐκόντεις νὰ τοῦ εἰπῇς σπολάτη* ;...

— Ὁ ἄνθρωπος εἶπε τὴν ἀλήθεια. Σὰ δὲν ἔχει τουφέκια γιὰ ὅλους, καλύτερα νὰ πάρουν οἱ καλοὶ, καλοὶ. Αὐτὸς εἶναι καπετάνιος καὶ κατέχει...

— Τὸν κακὸ του τὸν καιρὸ κατέχει...

— Κι ἂν δὲν τὸ κατέχῃ αὐτός, τὸ θωρῶ μοναχὸς μου ἐγώ. Εἶμαι ἀνέμηνθρωπος, εἶπεν ὁ Ἀνδρουλιός μὲ ὀλίγον πείσμα, τὸ ὁποῖον ἀπηνύνετο μᾶλλον κατὰ τοῦ ἑαυτοῦ του.

— Σώπα, λέω, καὶ τσ' ἄντρες δὲν τοὶ ζυγιάζουνε σὰν τὰ ζωντόβολα... Ἐγὼ δὲν κάνω καλύτερό μου κανένα. Σ' ὅλο τὸ ὕστερο χαίρεται κι ὁ κόρακας τῇ φωνῇ του σὰν καὶ τ' ἀηδόνι... Νὰ συλλογισθῇς τοὺς συγγενεῖς σου, ποὺ τοὺς ντροπιάζεις...

— Μὰ ἤθελες νὰ μαλώσωμε γιὰ ἓνα τουφέκι ;...

— Ναί ! Γιατί ὅποιος δὲ μιλεῖ τότε θάπτουνε...

— Ἐγὼ ἔχω τὴν παλιολαζαρίνα... Ἄλλοι δὲν ἔχουν μουδὲ καλάμοπιστόλο... Καλὰ ἔκαμε ὁ Σαῖτονικολῆς !...

— Αὐτὴ τὴν κεφαλὴ νὰ βαστᾷς καὶ καλὰ θὰ πᾶς... Θὰ γενῇς ἀνεμπαίγνιδο τοῦ χωριοῦ...

Καὶ ὁ Μαρογιάννης ἀπεμακρύνθη μὲ ἀγανάκτησιν, αἰσχυνόμενος διότι εἶχε τοιοῦτον συγγενῇ.

Ὁ Ἀνδρουλὶὸς ἦτο νέος ἄνθρωπος, τριάντα περίπου ἐτῶν, κοντακιανός, μὲ παχὺ ξανθὸ μουστάκι, μὲ κνήμας ἰσχνὰς περὶ τὰς ὁποίας κατωλίσθαιναν καὶ ἐβάραιναν τὰ στιβάνια *. Ὀλίγοι ἦσαν ὥσάν αὐτὸν φιλόπονοι εἰς τὸ χωριό.

Ἄμα ἐτελείωνε τὰς ἀγροτικές του ἐργασίας, ἐπηγγέλλετο ἐπὶ τινὰς μῆνας τὸν κτίστην, εὗρισκε δὲ καιρὸν ἐν τῷ μεταξὺ νὰ ἐπιτηρῇ καὶ τὸν νερόμυλον, τὸν ὁποῖον εἶχε μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ του.

Ἦτο καθ' ὑπερβολὴν θρησκός. Δὲν περιορίζετο δὲ ἡ εὐσέβειά του μόνον εἰς ἐξωτερικοὺς τύπους, ἀλλ' εἶχεν ἀληθεῖς χριστιανικὰς ἀρετάς.

Ἀπὸ τὸ στόμα του δὲν ἐξήρχετο ποτὲ ψυχρὸς λόγος καὶ τόσον ἦτο καλοκάγαθος καὶ ταπεινός, ὥστε οἱ χωριανοὶ του τὸν ἐφαντάζοντο ὡς μὴ δυνάμενον νὰ κακοποιήσῃ καὶ Τοῦρκον ἀκόμη.

Δὲν εἶχε κανένα ἐχθρὸν φυσικά. Ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὴν ἀγάπην, ποὺ ἐνέπνεε δὲν ἔλειπεν ὀλίγη εἰρωνεία. Εἰς τοῦτο δὲ συνετέλει πρὸ πάντων ἡ κατασκευὴ του, ἡ σχεδὸν καχεκτική, καὶ τὸ μικρὸν του ἀνάστημα. Τὸ βέβαιον εἶναι ὅτι οὐδέποτε ἐπροκάλεσεν ἔριδας καὶ προκαλούμενος ὑπεχώρει.

Ἐννοεῖται ὅτι τοιαῦται ἀρεταὶ δὲν ἐνοοῦντο ὑπὸ τῶν πολλῶν. Καὶ ὁ Ἀνδρουλὶὸς δὲν εἶχε μὲν ἐχθρούς, ἀλλὰ δὲν εἶχε καὶ θαυμαστάς. Καὶ ἡ μεγάλῃ του ἀνεξικακία, ἐθεωρεῖτο ὡς δειλία, ἡ δὲ ὑπερβολικὴ του ἀγαθότης ὡς πνευματικὴ πτωχεία.

— Μακάριοι οἱ πτωχοὶ τῷ πνεύματι !...

Καὶ εἶναι βέβαιον τῷ ὄντι ὅτι ὁ Ἀνδρουλὶὸς δὲν ἦτο φωστῆρας. Ἐπειτα ἐκεῖνό του τὸ ἀνάστημα, ἐκεῖνό του τὸ σκαρί !... Πῶς νὰ δώσῃς σπουδαίαν σημασίαν εἰς ἓνα τέτοιο «ἀντίρτις», ὡς τὸν ἀπεκάλουν αἱ γυναῖκες ;

Ἐγέλα λοιπὸν ὁ κόσμος μαζί του. Ὅταν δὲ ἤρχισεν ἡ ἐπανάστασις καὶ ἠκούσθη ὅτι ὁ Ἀνδρουλὶὸς παρεσκευάζετο νὰ λάβῃ μέρος εἰς τὸν πόλεμον, ἀνεκάγχασαν καὶ τὰ νήπια.

Τινὲς ἐξέφραζον τὸν φόβον, ὅτι δὲν ἤξευρε νὰ κάμῃ χρῆσιν τοῦ τουφεκιοῦ καὶ ἄλλοι ὅτι θὰ τὸ ἐγέμιζε μέχρι στομίου. Κάποιος δὲ ἐβεδαίωσεν, ὅτι ὁ Ἀνδρουλὶὸς ἐξελάμβανε τὸν πόλεμον ὡς χειροπάλεμα, διὸ καὶ εἶχε κόψει τὰ μαλλιά του σύρριζα, διὰ νὰ μὴ τὸν πιάνουν ἀπ' αὐτὰ οἱ Τοῦρκοι.

Ὡς εἶδαμεν, καὶ αὐτὸς ὁ καπετάνιος Σαῖτονικολῆς δὲν εἶχε καλύτεραν περὶ αὐτοῦ ἰδέαν. Ἀλλ' ὁ Ἀνδρουλιὸς δὲν ἐμνησιμάκησε. Μετὰ τινὰς ὥρας μάλιστα ἐφαίνετο ὡς νὰ εἶχε λησιμονήσει παντελῶς τὴν πικρὰν τοῦ ὀπλαρχηγοῦ φράσιν.

Καὶ εἰς τὴν πρώτην ἀψιμαχίαν ἔλαβε μέρος μὲ τὴν λαζαρίναν του.

Τί γέλια ἔγιναν μὲ ἐκείνην τὴν παλιολαζαρίναν, τῆς ὁποίας τὸ σπασμένο κοντάκι ἦτο δεμένο μὲ σπάγγους καὶ ἡ ὁποία εἶχε μᾶκρος τριῶν πῆχεων !

— Μωρὲ' αὐτό, Ἀνδρουλιό, εἶναι τοῦ Διγενῆ τοῦ Σαραντάπηχου τὸ τουφέκι !... τοῦ εἶπε κάποιος.

Κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς μάχης τὸν ἔχασαν. Εἶχεν ἀναμιχθῆ ἴσως μὲ ξενοχωριανούς, ἢ, τὸ καὶ πιθανώτερον, εἶχε κρυφθῆ.

Μόνον κατὰ τὴν ἐπιστροφὴν τὸν ἐπανεῖδον καὶ τὸ φέσι του ἦτο τρυπημένον ἀπὸ δύο σφαίρας. Ἐξάπαντος τὸ εἶχε κρεμάσει καὶ τὸ ἐπυροβόλησε μὲ τὴν λαζαρίναν του !... Τοῦλάχιστον ἐξησκέιτο εἰς τὴν σκοποβολὴν !...

Ἀλλ' εἰς τὴν ἐπομένην μάχην ἡ κακολογία ἐδουβάθη.

Ὁ Ἀνδρουλιὸς ἐμάχετο ὀρθιος, ἐντελῶς ἀπροφύλακτος.

Ἐνόμιζαν ὅτι τὸ ἔκαμνεν ἐξ ἀγνοίας τοῦ κινδύνου καὶ τοῦ ἐφώναζαν νὰ πιᾶσιν μετερίζι *. Ἀλλ' ὁ Ἀνδρουλιὸς δὲν ἠθέλησε ν' ἀκούσῃ.

— Ἐμένα δὲ μὲ πιάνει μπάλα !... εἶπε μετὰ τὴν μάχην.

— Δὲ σὲ πιάνει μπάλα ;... Πῶς τὸ κατέχεις ;...

— Ἐχω τίμιον ξύλο !...

— Ἀλήθεια ;...

— Ἐχω αὐτό !... ἀπήντησεν ὁ Ἀνδρουλιὸς καὶ ἔκαμε τὸν σταυρόν του. Δὲν τὸ κατέχετε ;... « Ὅποιος κάνει τὸ σταυρὸ του — ἄρμα ἔχει στὸ πλευρὸ του... ».

✱

Μετὰ τινὰ καιρὸν ἀπεβιδάσθησαν ἐδελονταὶ εἰς τὴν ἐπαρχίαν. Ἀμέσως ὅμως στρατὸς τουρκικὸς πολυάριθμος τοὺς κατεδίωξε μέχρι τοῦ ὄροπεδίου τοῦ Λαπάθου, ὅπου τοὺς περιεκύλωσεν.

Ἐδελονταὶ ἐφρονέθησαν πολλοί, θὰ ἐξωλοθρεύοντο δὲ ὅλοι, ἂν δὲν τοὺς ἐδοήθει ἡ ὀμίχλη καὶ ἂν ἔλειπον οἱ ἐντόπιοι ἐπαναστάται, οἵτινες

ὑπεστήριξαν τὴν ὑποχώρησίν των καὶ τοὺς ὠδήγησαν νὰ διαφύγῃσι δι' ἀτραπῶν καὶ χαράδρων.

Μεταξὺ τῶν Κρητῶν ἦτο καὶ ὁ Ἀνδρουλιός, ὅστις πολλοὺς ἐθέλοντάς ἔσωσεν.

Εἰς τὸ ἀνακάτωμα δ' ἐκεῖνο καὶ ἐντὸς τῆς ὁμίχλης διέκρινεν ἐγγύτατα ἓνα φοροῦντα ὑψηλὸν σκοῦφον.

— Ἀπὸ δῶ, πατριώτη !... ἐφώναξε. Μὴ πῶς ἀπ' αὐτοῦ, θὰ πέσῃς στὸι Τοῦρκοι...

Ὁ φορῶν τὸν ὑψηλὸν σκοῦφον διηυθύνθη πρὸς αὐτόν. Ἄλλ' ὅταν ἐπλησίασεν, ὁ Ἀνδρουλιός διέκρινεν ὅτι ἦτο Κιρκάσιος *. Δὲν ἐπρόφθασε νὰ τὸ καλοσκεφθῇ, καὶ ἐκεῖνος τὸν ὁποῖον κατ' ἀρχὰς εἶχε νομίσει ὡς ἐθελοντὴν, ὥρμησε κατ' αὐτοῦ μὲ τὴν λόγχην.

* Ὅπισθεν τοῦ Ἀνδρουλιοῦ ἦτο κρημνὸς στρωμένος μὲ χαλίκια. Ἡ δὲ ἀπόστασις μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τοῦ Κιρκασίου ἦτο τόσον μικρά, ὥστε δὲν ἔλαβε καιρὸν νὰ στρέψῃ κατὰ τοῦ ἐχθροῦ τὴν δολιχόσκιον * λαζαρίαν.

Ἡ λόγχη ἐπήρχετο κατὰ τοῦ στήθους του, ἀλλ' ὁ Ἀνδρουλιός συγχρόνως ἐρρίπτετο εἰς τὸν κρημνὸν μὲ μίαν ἀναφώνησιν :

— Θεὲ Δημητρίου !...

Καὶ μετὰ πατάγου παρασύρων τοὺς χάλικας κατεκλίσθη εἰς τὸν κρημνόν, προπορευομένης μὲ τὸν μεταλλικόν της θόρυβον τῆς λαζαρίνας.

Εἰς τὸ κάτω μέρος ἔμεινεν ἀκίνητος. Ὁ δὲ Κιρκάσιος ἀφοῦ ἐπὶ τινὰς στιγμὰς τὸν ἔβλεπε κατακλιόμενον, τῶρα ἐξήτει μέρος, διὰ νὰ κατέλθῃ μέχρις αὐτοῦ καὶ τὸν αἰχμαλωτίσῃ ἢ τὸν ἀποτελειώσῃ.

Ἐπὶ τέλους εὗρε μονοπάτι καὶ ἤρχισε νὰ κατεβαίνει. Ἀλλὰ μετ' ὀλίγον ἐκινήθη καὶ ὁ Ἀνδρουλιός.

Ὁ Θεὸς τοῦ Δημητρίου εἶχε βοηθήσει τὸν νέον Νέστορα, ὅστις μόνον ἀσημάντους τινὰς ἐκδοράς καὶ ἐλαφρὰν ζάλην εἶχε πάθει.

Ἀλλὰ μόλις ἐσηκώθη, ἠκούσθη πυροβολισμὸς καὶ μία σφαῖρα ἐπέρασε πλησίον του.

Ἡ λαζαρίνα ἦτο ἐνώπιόν του καὶ ὁ Ἀνδρουλιός τὴν ἤρπασε καί :

— Κράκ !... Κράκ !... τὴν ἔστρεψε καὶ ἐπυροδόλησε κατὰ τοῦ Κιρκασίου.

Νέος πυροβολισμός ἀντήχησεν εἰς τὴν χαράδραν καὶ ὁ Κιρκάσιος κατεκυλίσθη μέχρι τῶν ποδῶν τοῦ Ἀνδρουλιοῦ νεκρός.

Τὴν ἐπιούσαν ἔξαφνα διέσπειρε τὸν πανικὸν εἰς τὸ χωριὸ ἡ κραυγὴ :

— Τοῦρκοι !... Κερκέζοι !...

Ὁ κόσμος ἔγινε ἄνω κάτω. Καὶ ἄλλοι μὲν ἔτρεχαν νὰ πάρουν τὰ τουφέκια των, ἄλλοι νὰ προσφυλάξουν τὰ παιδιὰ των, ἄλλοι νὰ ἀποκρούσουν τὴν εἰσβολήν.

Ἄλλ' ἀντὶ Τούρκων καὶ Κιρκασίων, εἶδαν ἓνα μόνον Κιρκάσιον, ὅστις παραδόξως ἔφερεν ἐπ' ὤμου δύο τουφέκια, ἔνευσε δὲ μακρόθεν καθησυχαστικῶς καὶ ἐφώναξεν ἑλληνιστί :

— Μωρ' ἐγὼ εἶμαι !... Μὴ φοβᾶστε !

Δύνασθε νὰ φαντασθῆτε τὸν θαυμασμὸν καὶ ἔπειτα τὴν εὐθυμίαν τῶν χωρικῶν, ὅταν ἀνεγνώρισαν τὸν Ἀνδρουλιὸν ἐντὸς τοῦ κιρκασιανοῦ ἱματισμοῦ, ὁ ὁποῖος, σημειώσατε, τοῦ ἤρχετο ὀλίγον μακρὺς καὶ ὑπὲρ τὸ δέον πλατύς.

Τὸν ὑπεδέχθησαν μὲ ἀλαλαγμὸν χαρᾶς καὶ περικυκλώσαντες αὐτὸν τὸν ἡρώτων, ἐνῶ συγχρόνως μετὰ περιεργείας ἐξήταζον τὸν κιρκάσιον ἱματισμὸν του, τοῦ ὁποῖου τὸ στήθος ἐκάλυπτον ἄλλεπάλληλοι σειραὶ φυσιογιοθηκῶν.

Παρακάτω συνήντησε τὸν καπετάνιον τὸν Σαῖτονικολῆν καὶ ὁ Ἀνδρουλίδς τοῦ προσέφερε τὸ ὄπλον τοῦ Κιρκασίου λέγων :

— Αὐτὸ τὸ σισανεδάκι πρέπει νὰ τό 'χῃς τοῦ λόγου σου, καπετάν Νικολῆ !...

Ὁ Σαῖτονικολῆς παρετήρησε μὲ θαυμασμὸν καὶ πόθον τὸ ὥραϊον καὶ ἑλαφρὸν ὄπλον.

Ἄλλ' ἐνθυμηθεὶς ἴσως τὴν προσβολήν, τὴν ὁποίαν εἶχε κάμει πρὸς τὸν Ἀνδρουλιόν, τοῦ εἶπε μὲ φωνὴν στενοχωρημένην :

— "Οχι ! "Οχι ! Ἐσὺ τὸ πῆρες, ἐσὺ νὰ τό 'χῃς !...

Ὁ Ἀνδρουλίδς ἀπήντησεν ἡρεμώτατα καὶ φυσικώτατα :

— Ἐγὼ θὰ πάρω ἄλλο, καπετάνιο !...

Ἀπὸ τὴν ἡμέραν ἐκείνην ὁ Ἀνδρουλίδς ἐπωνομάσθη Κερκέζος.

ΑΛΕΣΤΑ ! (ΕΙΣ ΤΑ ΟΠΛΑ !)

(Αἱ ἐπαναστάσεις τῶν Κρητῶν διὰ τὴν ἀποτίναξιν τοῦ ζυγοῦ τοῦ κατακτητοῦ καὶ τὴν ἑνωσὶν τῶν μετὰ τῆς Μητρὸς Ἑλλάδος ὑπῆρξαν ἥρωικαί, ἀλλὰ καὶ πολὺ αἱματηραί.

Κατωτέρω ὁ συγγραφεὺς ἀναφέρει ἓν περιστατικὸν τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1878).

...Τοὺς ἐπεριμέναμεν τοὺς ἐχθροὺς ἀπὸ ἡμέρας εἰς ἡμέραν καὶ οἱ χωρικοὶ μας ἔκρυπτον ὅ,τι εἶχον εἰς σπήλαια, ἰδίως εἰς τὸ μέγα σπήλαιον τῆς Βίγλας, ὅπου εἶχον καταφύγει πολλαὶ οἰκογένειαι. Καθ' ἑκάστην ἀγγέλιματα περὶ ἐμφανίσεως ἐχθρῶν διέσπειρον τὸν πανικὸν καὶ ἠκούετο ἡ κραυγὴ τοῦ κινδύνου : « Ἀλέστα ! » (Εἰς τὰ ὅπλα ! Ἕτοιμοι !). Μετὰ μικρὸν δὲ διεψεύδοντο, ἵνα ἐπαναληφθοῦν μετ' ὀλίγον. Ἀλλ' ἦλθε καὶ ἡμέρα καθ' ἣν ἡ ἀπαισία εἰδησις δὲν διεψεύσθη.

Ποτὲ δὲν θὰ λησμονήσω τὴν φοβερὰν ἐκείνην ἡμέραν, τῆς ὁποίας τὰ συμβάντα παραμένουν ἐναργέστατα εἰς τὴν μνήμην μου. Ἐβρεχε δυνατὰ καὶ ἐβρόντα. Ἐν μέσῳ δὲ τῆς καταιγίδος ἠκούσθησαν πυροβολισμοὶ μεμακρυσμένοι. Καὶ μετ' ὀλίγον διέτρεξε τὸ χωρίον ἀπειρος θρηνώδης βοή, ἐν μέσῳ τῆς ὁποίας διέκρινα τὴν φοβερὰν κραυγὴν τοῦ κινδύνου :

— Ἀλέστα !

Ἡ μάννα μου ἔδραμεν ἔξω, ὡς ἀλλοφρονοῦσα *, πρὸς ἀναζήτησιν τοῦ πατρός μου. Τὴν στιγμὴν δ' ἐκείνην διήρχετο ὁ Μανώλης ὁ Πατούχας μετὰ τινος ἄλλου καί, πυροβολήσαντες εἰς τὸν ἀέρα ἀνεκραύγασαν :

Στ' ἄρματα ! Στ' ἄρματα !

Καὶ ἠκούετο ἡ κραυγὴ ἀπομακρυνομένη, ὥσει * ἐπανελαμβάνετο ἀπὸ τῆς ἡχοῦς :

Στ' ἄρματα ! Στ' ἄρματα !

Ἔστεκα σάν ἀπολιθωμένος πλησίον τῆς θύρας καὶ ἔβλεπον ἄνδρας καὶ γυναῖκας τρέχοντας ὑπὸ τὴν βροχὴν, ἀπευθύνοντας πρὸς ἀλλήλους βραχείας * ἐρωτήσεις καὶ παρερχομένους. Ὁ ἀδελφός μου Χαρολάμπης, ὁ ὁποῖος εἶχε γεννηθῇ πρὸ τριῶν μηνῶν, ὡς νὰ συνησθάνετο καὶ αὐτὸς τὸν κίνδυνον, ἐκραύγαζεν ἀπὸ τοῦ λίκνου * του πάσῃ δυνάμει.

Μετ' ὀλίγον εἰσῆλθε τρέχων ὁ πατήρ μου, ταραγμένος καὶ διάβροχος, κατόπιν δὲ αὐτοῦ ἡ μήτηρ μου, ἀποστάξουσα καὶ αὐτὴ ἐκ τῆς βροχῆς καὶ ἑκφρων * ἐκ τοῦ τρόμου.

— Παιδιά μου ! ἀνεβόησε μὲ κραυγὴν μητρικοῦ δέους *.

Καὶ δραμοῦσα ἤρπασεν ἐκ τοῦ λίκνου * τὸν ἀδελφόν μου καὶ ἔπειτα ἐμὲ καὶ μᾶς ἔσφιξεν ἐπὶ τοῦ στήθους τῆς μανιωδῶς ἐτοιμῇ νὰ φύγῃ, νὰ πάρῃ τὰ βουνὰ διὰ νὰ μᾶς κορύψῃ, νὰ μᾶς σώσῃ ἀπὸ τοὺς ἐπερχομένους ἐχθρούς.

Τότε εἰσῆλθον διάφοροι χωριανοὶ εἰς τὸ σπίτι μας, ἄνδρες καὶ γυναῖκες, ὅλοι σαστισμένοι, μουσκεμμένοι ὑπὸ τῆς βροχῆς, χειρονομοῦντες καὶ κινούμενοι μὲ τὴν νευρικὴν ζωηρότητα παραφρόνων. Ἐν μέσῳ τῆς συγχύσεως ἐκείνης ἠκούσθη μεμακρυσμένος καὶ μόλις αἰσθητὸς ἦχος σαλπίγγων, αἱ ὁποῖαι ἐσάλπιζον πορεῖαν μετὰ πολλῆς γοργότητος. Ἡ φρίκη τῆς στιγμῆς ἐκείνης δὲν περιγράφεται. Μία νεανὺς ἤρχισε νὰ κτυπᾷ τὰς χεῖρας καὶ ἀνεφώνει γοερῶς :

— Ἐφτάξανε ! Ἐφτάξανε !

Τότε παρεσύρθημεν καὶ ἡμεῖς ὑπὸ τοῦ χειμάρρου τοῦ πανικοῦ. Καὶ ἀγνωῶ πῶς, μετὰ τινα λεπτά, εὐρέθην ἐπὶ τῶν γονάτων μιᾶς θείας μου ἱππευοῦσης, τυλιγμένος ἐντὸς μαλλίνου καπύτου, ἐν μέσῳ πλήθους χωριανῶν, πρὸ πάντων γυναικῶν καὶ παιδίων, ἀγνωρίσταν ἐκ τῆς βροχῆς καὶ τοῦ τρόμου.

Ἡ μήτηρ μου ἦτο πλησίον μου, καθημένη ἐπὶ τοῦ ἡμίονου μας καὶ κρατοῦσα εἰς τὴν ἀγκάλην τῆς τὸν ἀδελφόν μου. Προηγεῖτο δὲ ὁ πατήρ μου, διὰ τῆς μιᾶς μὲν χειρὸς σύρων τὸν ἡμίονον, διὰ δὲ τῆς ἄλλης τὸ τουφέκι του. Καὶ τὰ σαλπίσματα ἠκούοντο εὐκρινέστερα, ἐντονώτερα, ἐπιτείνοντα τὴν φρενιτιώδη σπουδὴν καὶ τὴν σύγχυσιν τοῦ πλήθους, τὸ ὁποῖον ἔφευγεν ὑπὸ τοὺς καταρράχτας τῆς βροχῆς, ποῖμιον προβάτων καταδιωκομένων ὑπὸ οὐρλιαζόντων λύκων.

Πάντες ἦσαν σιωπηλοί, σὰν νὰ ἐφοβοῦντο μὴν ἀκουσθοῦν ὑπὸ τῶν ἐπερχομένων ἐχθρῶν, μὲ μορφὰς ἐξηγριωμένας. Ἐκ διαλειμμάτων μόνον ἠκούετο ἡ φωνὴ γυναικός :

— Παναγία μου, πρόφταξε !

Ἀκολουθήσαντες τὸν παρὰ τὸ χωρίον βαθὺν αὐλῶνα *, ἐφθάσαμεν μετὰ δέκα περίπου λεπτά εἰς τὴν εἴσοδον τῆς χαράδρας, ὅπουθεν φαίνεται ἐκ πλαγίου τὸ χωρίον. Τὴν στιγμὴν ἐκείνην ἐκρότησε πυρο-

βολισμός, τὸν ὅποιον ἐπανελάβεν, ἐν παρατεταμένῳ κυματισμῷ βοῆς, ἡ ἡχώ τῆς χαράδρας. Καὶ ὅλαι αἱ γυναῖκες ἀνεβόησαν μιᾷ φωνῇ :

— Παναγία Παρθένα μου !

Αἱ σάλπιγγες ἐσιώπησαν διὰ μιᾶς καὶ ὁ συμπτυροβολισμός ἐπανε-
λήφθη φοβερότερος, παρατεταμένος, ἓνα παμμέγιστον κροῖ !

— Ἐτρακάραν τσοι ! ἀνεφώνησεν εἰς τῶν ἀνδρῶν.

Ὁ πατήρ μου μᾶς ἠσπασθῇ ἐν συγκινήσει, εἶπε λέξεις τινὰς πρὸς
τὴν μητέρα μου καὶ ἔδραμεν ὀπίσω πρὸς τὸ χωρίον μετ' ἄλλων ἀνδρῶν,
οἱ ὅποιοι, ἀπομακρυνόμενοι, ἔλεγον πρὸς τὰς γυναῖκας καὶ τὰ τέκνα
των :

— Εἰς τὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ !

Μία νεαρὰ γυνή, ὑψηλὴ καὶ ὡραία, ὥχρὰ ἐκ συγκινήσεως, ἡ
ὁποία ἐκράτει νήπιον εἰς τὰς ἀγκάλας τῆς, ἐσταμάτησε καὶ παρετήρει
πρὸς τὸ χωρίον. Τὴν ἀνεγνώρισα ἦτο ἡ Πηγὴ, ἡ σύζυγος τοῦ Πα-
τούχα, τοῦ σημαιοφόρου μας, ὁ ὁποῖος ἐφαίνετο εἰς τὸ δυτικὸν ἄκρον
τοῦ χωρίου, μὲ τὸ γιγαντιαῖόν του ἀνάστημα, πλησίον τῆς σημαίας.
Τὴν ἄκουσα νὰ λέγῃ :

— Ἡ Παναγία νὰ σὲ σκέπῃ, Μανώλη μου !

Ὁ κρότος τῶν ὄπλων δὲν ἔπαυσε πλέον ἀποτελῶν φρικτὸν ἀντί-
λαλον ἐν τῇ χαράδρᾳ, διὰ τῆς ὁποίας ἐπορευόμεθα. Τώρα ἐκλαίμεν
ὅλοι, γυναῖκες καὶ παιδιὰ. Ἐκ διαλειμμάτων δέ, ὡς ἐπρόδός * τοῦ θρήνου
ἐκείνου, ἠκούοντο αἱ περίτρομοι ἀναφωνήσεις τῶν γυναικῶν :

— Παναγία μου, βλέπε τσοὶ Χριστιανούς !

— Παρθένα μου, πρόφταξε !

Ὅταν ἐφθάσαμεν εἰς τὴν κορυφὴν τῆς χαράδρας, ἡ βροχὴ εἶχε
παύσει. Οἱ χριστιανοὶ μαχηταὶ εἶχον ἀναγκασθῇ ὑπὸ τῶν ὑπερέτερων
δυνάμεων τοῦ ἐχθροῦ νὰ καταλίπουν τὸ χωρίον ὑποχωροῦντες δὲ μι-
κρὸν κατὰ μικρὸν καὶ ἀναχαιτίζοντες * τὴν προέλασιν τῶν ἐχθρῶν,
εἶχον καταλάβει τὰ ἐκατέρωθεν τῆς φάραγγος ὑψώματα, ὅταν ἡμεῖς
ἐφθάναμεν εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ βουνοῦ, τὸ ὅποιον ἡ φάραγξ διατέμνει.

Ἐκεῖθεν ἐφαίνετο ὁλόκληρον τὸ χωρίον μετὰ τῆς πρὸ αὐτοῦ κοι-
λάδος. Ἦμιν τόσοι ταραγμένοι τὴν στιγμὴν ἐκείνην ἐκ τῶν κρότων
καὶ τῶν συγκινήσεων, ὥστε ἡ μνήμη μου διετήρησε μόνον συγκεχυμέ-
νην εἰκόνα τοῦ χωρίου, κεκαλυμμένου ὑπὸ καπνοῦ ἐν μέσῳ τοῦ ὁποίου
διεκρίνοντο μικροὶ - μικροὶ οἱ ἐχθροί. Τοῦτο μόνον ἐνθυμοῦμαι σαφῶς,

ὅτι ὑπεράνω τοῦ χωρίου εἶχε σχηματισθῇ μέγα οὐράνιον τόξον καὶ ὅτι ἐπὶ τινος οἰκίας ἐκυμάτιζεν ἡ τουρκικὴ σημαία, μικρὰ ἐκ τῆς ἀποστάσεως, ἀλλ' εὐδιάκριτος, ὥς ἐκ τῆς αἵματηρᾶς κοκκινάδας τῆς.

Ἐξηκολογήσαμεν ἀναβαίνοντες πρὸς τὰ ὄρη ἀλλὰ τώρα ἐφαινόμεθα ἐκ τοῦ χωρίου. Ἐξαφνα σφαῖρα τηλεβόλου διῆλθεν ὑπεράνω τῶν κεφαλῶν μας μετὰ βόμβου τρομακτικοῦ. Ταύτην ἐπηκολούθησεν ἄλλη καὶ ἄλλη. Τὸ πλῆθος ἐκάμθη ὑπὸ τοῦ δέους, ὥς στάχθα λυγίζόμενα ὑπὸ τὴν πνοὴν θυέλλης.

Ἐπλησιάζομεν εἰς τὴν ὄφρυν τοῦ βοινοῦ, ὅπισθεν τοῦ ὁποίου θὰ ἤμεθα ἀσφαλεῖς, ὅτε ἠκούσθη κρότος φοβερός, συνοδευθεὶς ὑπὸ κραυγῶν τρόμου :

— Παναγία μου ! Παναγία μου !

Ἐγὼ δὲν εἶδον τίποτε, ἀλλὰ βραδύτερον ἔμαθα ὅτι μία ὁδὸς, πεσοῦσα, κατεκερμάτισε * νεανίαν, ὁ ὁποῖος ἐσήκωνε τὴν γηραιάν μητέρα του. Ἡ δὲ παραλυτικὴ γραῖα δὲν ἔπαθε τίποτε !

Ὅταν ἐφθάσαμεν εἰς τὴν κορυφὴν, τὸ χωρίον ἐπυρπολεῖτο. Ἐκ τῆς οἰκίας μου καὶ ἐκ πολλῶν ἄλλων ἀνεδίδετο χονδρός, μαῦρος καπνός. Καὶ ἤκουσα τὴν μητέρα μου ἀναφωνοῦσαν μετ' ἀνεκφράστου μίσους καὶ ἀτελεισίας :

— Ἀχ ! σκύλοι ! Ἀχ ! σκύλοι, πῶς μᾶς ἐκάματε !

* Ἐφημ. « Ἐμπρὸς » 1911

† Γ. Κονδυλάκης

ΑΓΩΝΑΣ ΑΔΥΣΩΠΗΤΟΣ

(Ἡ συγγραφεὺς παρουσιάζει πραγματικά περιστατικά ἐκ τοῦ σκληροῦ ἀγῶνος τὸν ὁποῖον διεξήγαγον, πρὸ τοῦ 1912, οἱ Ἕλληνες Μακεδονομάχοι ἐν Μακεδονίᾳ κατὰ τὼν Βουλγάρων Κομητατζήδων *.

Οἱ Βούλγαροι τότε προσεπάθουν νὰ ἐκδουλαρίσουν τοὺς ἑλληνικοὺς πληθυσμοὺς Μακεδονίας καὶ Θράκης μὲ τὰ πλέον ἀπάνθρωπα μέσα.

Ἐν προκειμένῳ ὁ ἀγὼν διεξάγεται εἰς τὴν τότε λίμνην τῶν Γιαννιτσῶν. Ὁ Καπετὰν Ἀγρας καὶ τὰ λοιπὰ ἀναφερόμενα πρόσωπα ὑπῆρξαν πραγματικά (ἱστορικά πρόσωπα ὑπὸ ψευδώνυμον).

Τὸ κρύο, ἐκεῖνο τὸν Δεκέμβρη ἦταν δυνατό. Ἡ διαμονὴ στῇ λίμνῃ τῶν Γιαννιτσῶν, δύσκολη πάντα, εἶχε γίνει γιὰ τοὺς ἄντρες ὀδυνηρή. Οἱ καλύβες μὲ τοὺς καλαμένιους τοίχους καὶ σκεπὴ καὶ μὲ τὸ καλαμένιο πάτωμα, δὲν μποροῦσαν νὰ τοὺς προφυλάξουν ἀπὸ τὸ κρύο. Ὅταν ἀναβαν φωτιά οἱ ἄντρες μέσα σὴν καλύβα, ὁ καπνὸς τοὺς ἐπνίγε. Ἀν ἀνοίγαν τὴν πόρτα, πάγωνε ἡ καλύβα. Ἀναγκάζονταν λοιπὸν νὰ κάθωνται χαμηλὰ ἢ νὰ ξαπλώνωνται χάμου στῇ φωτιά.

Ὁ ἀγὼνας ἐξακολουθοῦσεν ἄγριος, ὁμιελικτος * μεταξὺ Ἑλλήνων καὶ Βουλγάρων ποιοὺς νὰ ἐκτοπίσῃ τὸν ἄλλον.

Ἡ ψηλὴ καλύβα τῆς Κούγκας ἔβαζε τοὺς Ἕλληνας σὲ μειονεκτικὴ θέση, γιατί φαίνονταν ἀπὸ μακριά. Καὶ οἱ Βούλγαροι, χωρὶς νὰ πλησιάζουν μὲ τίς πλάβες * τοὺς, ὥστε νὰ γίνωνται ἀντίληπτοί, τραβοῦσαν ὁμοβροντίες ἀπὸ μακριὰ καὶ οἱ σφαῖρες τοὺς τρυποῦσαν τὰ καλάμια, εὔρισκαν τοὺς ἄντρες, πὺν τύχαινε νὰ εἶναι ὄρθιοι μέσ' στὴν καλύβα, τοὺς πλήγωναν ἢ τοὺς σκότωναν.

Οἱ Ἕλληνες ἔβγαιναν κι αὐτοί, ἔκαναν αἰφνιδισμοὺς στὶς βουλγαρικὰς καλύβες. Μὰ αὐτὲς ἦταν χαμηλές, δὲν φαίνονταν μέσ' στὰ καλάμια. Ἐπρεπε νὰ πλησιάσουν πολὺ οἱ πλάβες πρὶν τίς βροῦν. Καὶ τότε ὁ αἰφνιδισμὸς ἦταν πιδ ἐπικίνδυνος γιὰ κεῖνον, πὺν πρόσβαλλε, παρὰ γιὰ κεῖνον, πὺν δεχόταν τὴν ἐπίθεσιν.

Καὶ οἱ Βούλγαροι προφυλάγονταν. Εἶχαν σκοποὺς παντοῦ. Καὶ συχνὰ οἱ αἰφνιδισμοὶ ἐξελίσσονταν σὲ ξαφνικὰς μάχες χέρια μὲ χέρια μεταξὺ ἑλληνικῆς περιπόλου κι ἄλλης βουλγαρικῆς.

Οἱ ἀρχηγοί, Ἀγρας καὶ Νικηφόρος, εἶχαν χτίσει κι ἄλλες μι-

κρῆς καλύβες δῶθε καὶ κεῖθε τῆς κούγκας * καὶ εἶχαν βάλλει παντοῦ σκοπούς, ποῦ ἔμεναν ἐκτεθειμένοι στὸ κρῦο καὶ μέσ' στὰ νερά, περιμένοντας κάθε στιγμή καινούργια ἐπίθεση τοῦ ἐχθροῦ. Ἦταν τόσο ἐκνευριστικὴ αὐτὴ ἡ ἀκινήσια καὶ ἡ ἀναμονὴ ἀνάμεσα στὰ καλάμια, ὥστε ἀναγκάζονταν οἱ ἀρχηγοὶ κάθε ὥρα ν' ἀλλάζουν τοὺς σκοποὺς αὐτοὺς. Καὶ μέσα στὶς καλύβες ὅμως ἐκνευρίζονταν οἱ ἄντρες, περιμένοντας κάθε στιγμή βουλγαρικὸ αἰφνιδιασμό.

Ἀρχηγοὶ καὶ ἄντρες εἶχαν ἀγριέψει στὴν ὄψη τὰ μαλλιά τους εἶχαν μακρύνει, ὅλοι τώρα εἶχαν γένεια, ἡ ἐμφάνισί τους ἦταν ἀτημέλητη *, τὰ ρούχά τους τριμμένα, παλιωμένα. Μόνον ὁ Νικηφόρος καὶ ὁ καπετὰν Παντελῆς κατόρθωναν ἀκόμα νὰ κρατοῦν παρουσιαστικὸ κάπως περιποιημένο.

Ἡ ζωὴ αὐτὴ ἦταν σκληρὴ γιὰ ὅλους. Ὁ Ἄγρας ὅμως, μὲ τίς κακοκλεισμένες πληγὲς καὶ τοὺς συνεχεῖς πυρετοὺς, εἶχεν ἐξαντληθῇ ὁλότελα.

— Νὰ φύγῃς ! τοῦ ἔλεγε καὶ τοῦ ξανάλεγε ὁ Νικηφόρος. Ἐδῶ δὲν θὰ γίνῃς ποτὲ καλά. Ἐνῶ, ἂν πᾶς καὶ γιαιτρευτῆς, θὰ μπορέσῃς νὰ δουλέψῃς καλύτερα.

Γελοῦσε ὁ Ἄγρας καὶ ἔπαιρνε τὸ τουφέκι καὶ πῆγαινε σὲ περιτολίες καὶ ξαναγύριζε μὲ σαράντα βαθμοὺς πυρετοῦ. Κι ἔμενε μερικὲς ὥρες ξαπλωμένος στὸ πάτωμα καὶ πάλι σηκώνόταν καὶ ξανάρχιζε τὴν « δουλειά ».

Μὰ εἶχε ἀρχίσει νὰ ἐκνευρίζεται καὶ κεῖνος. Μιὰ ὁμοιορροπία τοῦ εἶχε σκοτώσει ἓνα εὖζωνα. Μιὰ δευτέρη, τὴν ἄλλή μέρα, μέσ' ἀπ' τὰ καλάμια, πλήγωσε τὸν ἀτρόμητο, τὸν ἀνεκτίμητο Ἀντώνη.

Τὸ ἄλλο πρῶτ' ἔφτασε ἓνας παπᾶς μ' ἓνα χωρικό. Ἐρχόταν ἀπὸ τὸ χωριὸ Νηοὶ γιὰ νὰ γνωρίσῃ τοὺς ἀρχηγούς.

Ὁ Ἄγρας εἶχε πυρετὸ καί, τυλιγμένος ὡς τ' αὐτιά μέσα στὴν κάπα του, εἶχε καθίσει κοντὰ στὴν ἀναμμένη φωτιά. Καὶ καθὼς μπῆκε ὁ παπᾶς, φώναξε:

— Ἐλα κάθισε, παπᾶ μου, νὰ φᾶς μαζί μας. Πῶς σὲ λένε;

— Παπαγιάννη.

— Τί εἰδήσεις μᾶς φέρετε ; ρώτησε ὁ καπτὰν Νικηφόρος.

— Καὶ καλὲς καὶ κακές, ἀποκρίθηκε ὁ παπᾶς. Σκότωσαν τὸν Τόμας Παζαρέντζε ἀπὸ τὸ Ζερβοχώρι...

— Τὸν σκότωσαν ! ἀναφώνησε ὁ Ἄγρας. Ἐγὼ τοῦ εἶχα χαρίσει τὴ ζωὴ καὶ τὴν λευτεριά !

— Ἄσχημα ἔκαμες, καπετὰν Ἄγρα, εἶπε ὁ Παπαγιάννης. Ἦταν ἀπὸ τοὺς χειρότερους κομιτατζήδες τοῦ Ἀποστόλ Πέτκωφ. Εἶναι ἕνας ἀπὸ τοὺς κακούργους, πὺ ἔσφαξαν ὀχτὼ παλληκάρια, ἀπὸ τὰ γενναίτερα τοῦ Τέχοβου καὶ τὰ καλύτερα τοῦ χωριοῦ. Ἐκαμες ἄσχημα νὰ τοῦ χαρίσης τὴ ζωή.

— Ποιὸς τὸν σκότωσε ; ρώτησε ὁ Ἄγρας.

— Ἕνας φίλος τοῦ καπετὰν Μανώλη, τοῦ Στενυμαχίτη ἕνας ἀξιωματικός, νομίζω.

— Πῶς τὸν λένε τὸν ἀξιωματικό ; ρώτησε ὁ Νικηφόρος.

— Δὲν τὸ λέγει ὁ Στενυμαχίτης.

— Σὺ δὲν τὸν ρωτοῦσες ;

— Νὰ τὸν ρωτήσω, λέει ; Ποῦ τοιμᾶ κανεῖς νὰ ρωτήσῃ. Σὲ κοιτάζει καὶ τὰ μάτια του, λές, ξεγυμνώνουν τὴν ψυχὴ σου. Αὐτὸς ὅμως κρυφόοος !...

— Μὰ τί λογαριασμοὺς εἶχε μὲ τὸν Παζαρέντζε ;

— Ρώτησα τὸν Μανώλη τὸν Στενυμαχίτη. Μοῦ εἶπε πὼς ὁ μυστικὸς αὐτὸς φίλος του ἐκδικήθηκε κάποιον Βασίλη Ἀνδρεάδη ἀπὸ τὸ Ἀσπροχώρι. Τὸ Ἀσπροχώρι ἦταν ἕνα χωριουδάκι μεταξὺ Νιάουσας καὶ Βάλτου. Δὲν ὑπάρχει πιά τὸ κατέστρεψαν οἱ κομιτατζήδες, γιὰ νὰ ἐκδικηθοῦν αὐτὸν τὸν Βασίλη, ἐπειδὴ εἶχε πάει κι εἶχε πολεμήσει μὲ τὸν καπετὰν Ζέζα (Παῦλον Μεῦν). Τοῦ σκότωσαν μητέρα καὶ γυναῖκα καὶ τοῦ ἔκλεψαν ἕνα παιδάκι, πὺ εἶχε. Ὅταν τὸ ἔμαθε, ὅστερα ἀπὸ καιρό, ὁ μυστικὸς αὐτὸς φίλος τοῦ Στενυμαχίτη, πὺ ἦταν καὶ φίλος τοῦ Βασίλη Ἀνδρεάδη, ζήτησε νὰ τὸν βρῇ. Μὰ αὐτὸς χάθηκε, τρελλάθηκε, πέθανε, δὲ ξέρω. Καὶ πῆγε ὁ μυστικὸς φίλος τοῦ Στενυμαχίτη νὰ βρῇ τὸν Παζαρέντζε, πὺ χάλασε τὸ σπῆτι τοῦ Βασίλη Ἀνδρεάδη. Πῆγε ἴσια στὸ Ζερβοχώρι, σ' ἕνα καφενεῖο γεμᾶτο Βουλγάρους. Φώναξε ἔξω τὸν Παζαρέντζε καὶ τοῦ εἶπε : « Ἐσὺ ἐσκότωσες τὸν τᾶδε καὶ τὸν τᾶδε ἀπὸ τὸ Τέχοβο ; Ἐσὺ σκότωσες τὴ μάννα καὶ τὴ γυναῖκα τοῦ Βασίλη ἀπὸ τὸ Ἀσπροχώρι ; Ἐσὺ τοῦτο ; Ἐσὺ ἐκεῖνο ; »... Ὁ ἄλλος προσπάθησε νὰ βγάλῃ μαχαίρι. Μὰ ποῦ ! θηρίο στὴ δύναμη, σοῦ λέγω, ὁ φίλος τοῦ Μανώλη. Τὸν ἄρπαξε...

— Ἄλλος Γαρέφης ! θαύμασε ὁ καπετὰν Τυλιγάδης.

— Ναί, ἄλλος Γαρέφης ! Καὶ νὰ ἦταν τιποτένιος ὁ Παζαρέντζε ; Θηρίο κι αὐτός. Μὰ ποιός τὰ βγάζει πέρα μὲ τὸν φίλο αὐτὸ τὸν ἄγνωστο τοῦ Μανώλη ; Ἔτρεξαν γείτονες τοῦ Παζαρέντζε νὰ τὸν πιάσουν. Μιὰ σπρωξιὰ στὸν ἕνα, μιὰ γροθιά στὸν ἄλλο, ἄνοιξε δρόμο, ὥρμησε στὸ βάλτο, χώθηκε στὰ καλάμια, πῆγε ὡς τὴ πλάθα, ὅπου τὸν περίμενε ὁ Μανώλης ὁ Στενιμαχίτης, καὶ δρόμο.

Νύχτα πιά ἔφτασαν στὸ σπίτι μου, στὸ Νησί.

— Γιατί δὲν ἦρθαν ἐδῶ σὲ μᾶς ; ρώτησε ὁ Ἄγρας.

— Δὲ θάῤεραν τὸν δρόμο ἴσως.

Τὸ φαγὶ ἦταν ἑτοιμο. Κάθισαν οἱ καπετανέοι γύρω στὴ φωτιά κι ἔβαλαν μεταξύ τους τὸν παπᾶ.

Ὅταν τελείωσαν, ρώτησε ὁ Νικηφόρος :

— Ἄλλες εἰδήσεις ἔχεις, Παπαγιάννη ;

— Ναί' κακὲς ὅμως εἰδήσεις.

— Μήπως ἀπὸ δῶ τίποτε ;

— Ὅχι, εἶναι ἀπὸ τὴν ἐπαρχία Ζίχνας, ἀπὸ τὴν Κλεπούσνα *. Κομιτατζήδες πῆγαν, σταλμένοι ἀπὸ τὸ κέντρο τῆς Σόφιας, νὰ δολοφονήσουν τὸν Χρυσόστομο *, τὸν Ἅγιο Δράμας. Τὸ εἶχαν καλὰ ὁργανώσει καὶ θὰ τὸν σκότωναν. Μὰ ἔτυχε νὰ φύγῃ ὁ Δεσπότης σὲ περιοδεία. Καὶ οἱ δολοφόνοι, ἀπογοητευμένοι, ἀγριευμένοι, ἐδικιήθηκαν τὸν ἄσπλο πληθυσμὸ τῆς Κλεπούσνας, ὅπου κατέφυγαν. Εἶχαν δυναμίτη μαζί τους. Ἔβαλαν φωτιά στὰ ἑλληνικὰ σπίτια, σκότωσαν ἄντρες, γυναῖκες, παιδιά, ἕνα γέρο Βουζίκι ἐνενηντα χρόνων, ἕνα μωρὸ δύο χρόνων, τὴν κόρη τοῦ παπᾶ, τὸν δάσκαλο, τὴ γυναῖκά του.

Ὅλη τους ἡ λύσσα ἦταν πῶς δὲ βρῆκαν καὶ δὲ σκότωσαν τὸν Ἅγιο Δράμας....

Ἐκεῖνὴ τὴν στιγμὴ μιὰ ὁμοφροντία ἔσχιζε τὸν ἄερα κι ἀμέσως δεύτερη. Μὲ μιᾶς ἡ καλύθα βρέθηκε στὸ πόδι. Ἀρχηγοὶ καὶ ἄντρες βγῆκαν ἀπὸ τὴν καλύθα μπουρμπουτα πεσμένοι πίσω ἀπὸ τὸ χαμηλὸ ὀχύρωμα, ἔρριξαν κι ἐκεῖνοι μπιταριές * μέσ' στὰ καλάμια, στὰ τυφλά, κατὰ τὸ μέρος ἀπ' ὅπου εἶχαν ἔρθει οἱ σφαῖρες. Μὰ κανεὶς δὲν ἀποκρίθηκε, οὔτε ἀκούστηκε τίποτε. Καὶ δυὸ πλάβες, ποὺ βγῆκαν μὲ τὸν Τυλιγάδη νὰ ἐρευνήσουν, γύρισαν ἄπρακτες. Δὲν εἶχαν δεῖ τίποτε, δὲν εἶχαν ἀκούσει τίποτε.

Οἱ σφαῖρες εἶχαν τρυπήσει τοὺς καλαμένιους τοίχους τῆς καλύ-

θας, είχαν περάσει αντίκρυ, πάνω από τους ώμους των καθισμένων καπετανέων.

Όλοι ήταν ταραγμένοι. Η κατάσταση αυτή δε μπορούσε να εξασκολουθή. Οι άντρες έννευρίζονταν. Η μεγάλη καλύβα τους ήταν στόχος. Έπρεπε σκυφτοί να περπατούν.

Σκυθρωπός, αμίλητος, πλάγι στον πιστό Τυλιγάδη, κοίταξε ο Νικηφόρος τις πλάβες, που απομακρύνονταν στο παγωμένο σκοτάδι, φέροντας, εκτός των άλλων, και τον άρρωστο Άγρα.

Ύστερα γύρισε και μπήκε στην καλύβα.

— Και τώρα στη δουλειά ! είπε του Τυλιγάδη.

Η δουλειά ήταν δύσκολη, πολύωρη κι επίμονη. Δεν ήταν εύκολο να κατεδαφίσουν στα σκοτεινά, με τέτοιο δυνατό κρύο, σε μία νύχτα, μία μεγάλη καλύβα και να ξαναχτίσουν άλλη.

Μά όταν αποφάσιζε κάτι ο καπετάν Νικηφόρος, δεν τον σταματούσαν τα εμπόδια.

« Τά μυστικά του βάλτου »

Πηνελόπη Σ. Δέλτα

ΤΕΛΟΣ ΑΓΡΑΣ

Τὰ νιάτά σου αρωματώθηκαν και ζώστηκες τὸ θάρρος.

Ἀστροπελέκι μέσα σου ὁ πόθος σου ὁ κρυφός,
κι ὅς σ' ἔγειρε, παλλήκαρε, στὸ πανηγύρι ὁ Χάρος,
τώρα ἡ ζωὴ σου εἶν' ὄνειρο, μὰ ὁ θάνατός σου φῶς.

Γυρό σου χαμογέλαγαν μολέματα * καὶ σκύλοι,
χίλια μαχαίρια σοῦ ἔμπηξαν, ὦ γίγαντά μου, οἱ νάνοι.
Κι ἡ μνήμη σου μᾶς γένηκε τριαντάφυλλο τ' Ἀπρίλη
καὶ τῆς πνοῆς σου ὁ στεναγμός μᾶς γένηκε λιβάδι.

Στὸν τόπο, πὺ μαρτύρησες, δὲ σ' ἔκλαψε δικός.

Μὰ ἡ γῆ ἡ Μακεδονίτικη σὲ δέχτηκε σὰ μάννα.

Κι ἂν δὲ σηκώθῃ σίφουνas γιὰ τοὺς ὀχτροὺς κακός,
κάποιο ἀγεράκι φύσηξε ἀπὸ τὴν Ἀλαμάνα.

Ἐφημερὶς « Ἀκρόπολις » 1930

Ρήγας, Γκόλφης

Η ΣΗΜΑΙΑ

Τὸ ἐπὶ τῆς μεθορίου μικρὸν φυλακεῖον κατείχετο ὑπὸ ἀποσπάσματα εὐζώνων. Εἰς ὑποδεκανεὺς καὶ πέντε στρατιῶται ἀπετέλουν τὴν ὅλην φρουράν του.

Ἡ θέσις, εἰς τὴν ὁποίαν εὐρίσκετο, ἦτο ἐντελῶς μεμονωμένη. Οἱ ἐγγύτατοι σταθμοὶ ἀπέιχον μίαν ὥραν· τὰ μεγάλα στρατιωτικὰ σώματα ἔστρατοπέδευον εἰς ἀπόστασιν δύο ὥρων.

Ἀπέναντι τοῦ ἑλληνικοῦ φυλακείου, εἰς ἑκατὸν μέτρων ἀπόστασιν, ὠρθοῦτο ὁ ἐχθρικός σταθμός. Δέκα ἄνδρες ὑπὸ ἓνα δεκανέα ἐφύλαττον ἐκεῖ.

Εἰς τὴν ὑψηλὴν ἐκείνην θέσιν τὸ ψῦχος ἦτο ἔτι δριμύ και κατ' αὐτὰς τὰς ἑαρινὰς νύκτας... Οἱ Ἕλληνες στρατιῶται συνεσπειρωμένοι περὶ τὴν πυράν, ἠμροῶντο τοῦ ὑποδεκανέως ἀφηγουμένου τὸ θελκτικὸν παραμύθιον τῆς Πεντάμορφης. Μόνον ὁ φρουρὸς σκοπὸς περιεπάτει ἄνω καὶ κάτω πρὸς τῆς ἀχυροσκεποῦς σκοπιᾶς καὶ ἡ φλόξ τῆς πυρᾶς ἀπὸστραπτεν ἐπὶ τῆς κινουμένης ξιφολόγχης τοῦ ὅπλου του. Αἰφνης κρότος συντριβομένων ὑπὸ βήματος θάμνων καὶ κυλιομένων χαλίκων ἠκούσθη ἀπὸ τῆς κλιτύς τοῦ λόφου καὶ ἡ φωνὴ τοῦ σκοποῦ ἐκραξε :

—Τίς εἶ ;

Οἱ εὐζῶνοι ἀνεπήδων συγχρόνως καὶ ἔσπευδον πρὸς τὰ ἀνηρημένα ὅπλα.

Ἀλλ' ἡ ἀπάντησις τοῦ προσερχομένου, ὅστις ἦτο ἤδη λίαν ἐγγύς, καθυσέχασε τὴν αἰφνίδιον ταραχὴν των :

—Ὡρα καλή, παιδιά ! Εἴμ' ἐγὼ ὁ Γιάννης.

—Καλῶς τὸν Γιάννη, καὶ πῶς τέτοιαν ὥραν ; ἠρώτησεν ὁ ὑποδεκανεὺς τείνων τὴν χεῖρα πρὸς τὸν γνωστότατον εἰς αὐτὸν ποιμένα.

—Νὰ πάρω ἀνασασμὸ καὶ σᾶς λέω...

Ἀπεκρίνατο ὁ ποιμὴν καὶ ἐκάθησε βαρὺς καὶ κάθιδρος πλησίον τῆς πυρᾶς. Ὅλοι προσήλωσαν ἐπ' αὐτοῦ βλέμματα περιεργείας πλήρη. Μετὰ μίαν στιγμὴν σιωπῆς καὶ προσδοκίας, ὁ Γιάννης ἐπρόφερεν, ἀσθμαίνων ἀκόμη, τὰς λέξεις αὐτάς :

—Βαρέθηκαν στὸ σύνορο πέρα κατὰ τὸ Γκριτζάνο... τὸ ντουφεκίδι πῶς κορδόνι...

Οἱ εὐζωνοὶ ἀνεσκίρτησαν ἐπὶ τῇ ἀγγελίᾳ. Τὰ χεῖλη των δὲν ὤμλησαν, καὶ μόνον διεσταυρώθησαν τὰ βλέμματά των ἀπαστρέφοντα ὡς λεπίδες ξιφῶν. Ὁ ὑποδεκανεὺς ἀρχηγός των, Εὐρυτὰν τριακοντούτης, μικρὸς τὸ ἀνάστημα καὶ τραχὺς τὴν ὄψιν, κατήρτισεν ἐν ἀκαρεὶ τὸ στρατηγικὸν του σχέδιον, τὸ ὁποῖον ἴσως καὶ πρὸ πολλοῦ εἶχε μελετήσει. Ὀλίγαι λέξεις ἀντηλλάγησαν μεταξὺ αὐτοῦ καὶ των ὀπλιτῶν του.

Μεθ' ἡμίσειαν ὥραν ὁ Τοῦρκος σκοπὸς ἐφανεύετο ὑπὸ εὐζώνου, οἱ δ' ἐν τῷ σταθμῷ στρατιῶται ἐξ ἀπροόπτου καταληφθέντες εἰς τὸν ὕπνον, μετὰ μικρὰν ἀντίστασιν οἱ ἐξ ἐφανεύοντο, οἱ τρεῖς ἡχμαλωτίζοντο καὶ μόνον ὁ δεκανεὺς διέφυγε τὸν ὄλεθρον πηδήσας ἀπὸ τινος φεγγίτου.

— Τώρα, παιδιά, πᾶμε νὰ κυριεύσωμε τὸ χωριό !

Εἰς ἀπόστασιν δώρων ἀπὸ των τουρκικῶν σταθμῶν εὗρίσκετο χωρίον κατοικούμενον ὑπὸ εἰκοσάδος οἰκογενειῶν Χριστιανῶν καὶ ἰσαριθμῶν Μουσουλμάνων.

Τὸ χωρίον αὐτὸ ἐκαλεῖτο Ἐλιά.

Ὁ ὑποδεκανεὺς ἀρχηγὸς προσήγγισε τὸ χωρίον μὲ στρατηγικὴν τάξιν. Τὴν πρωτοφυλακὴν ἀπετέλει εἰς εὐζωνος, τὴν ὀπισθοφυλακὴν ἕτερος, τὸ κύριον δὲ σῶμα, φέρον καὶ τοὺς τρεῖς αἰχμαλώτους, δεσμίους, ἀπετέλει αὐτὸς μετὰ των λοιπῶν στρατιωτῶν.

Μόνον οἱ κύνες ἀντέστησαν εἰς τὴν εἰσοδὸν τοῦ ἀποσπάσματος· οἱ χωρικοὶ δὲν ἐδίστασαν νὰ ὑποκύψωσιν ἀφυπνισθέντες αἴφνης ὑπὸ των θριαμβευτικῶν ἀλαλαγμῶν των ἐξ ἀνδρῶν, τοὺς ὁποίους ὑπελάμβανον οὐχὶ μόνον τετραπλάσιους, ἀλλὰ καὶ ἀποτελοῦντας προφυλακὴν ἰσχυροῦ σώματος.

Ὁ ὑποδεκανεὺς ἐγκατασταθεὶς ἐντὸς τοῦ μόνου διωρόφου οἴκου διέταξε νὰ προσαχθῶσι των προκρίτων γερόντων τρεῖς ὡς ὄμηροι.

Τούτων οἱ δύο ἦσαν Ὀθωμανοί.

— Θὰ μὲ ἀναγνωρίσετε φρούραρχο τοῦ χωριοῦ !

Ἐκραξεν ἐπιτακτικῶς.

— Ὅπως ἀγαπᾷς, καπετάνιε, ἀπεκρίθησαν τρέμοντες οἱ γέροντες.

Καὶ ὁ νέος φρούραρχος, λαβὼν χάρτου τεμάχιον, ἔγραψε διὰ φαιᾶς μελάνης τὸ πρῶτον του ἔγγραφον :

« Ὁ φρούραχος Ἐλιάς πρὸς τὴν διοίκησιν τοῦ...Εὐζωνικοῦ Τάγμα-

τος. Εὐπειθῶς ἀναφέρω, τὸ χωριὸν Ἐλιά ἀπὸ σήμερα ἐγίνηκε ρωμαϊκόν. Ὅλα τὰ παιδιὰ παρόντες. Στάθης Γέρακας, ὑποδεκανεὺς».

— Θύμιο, ἔκραξε πρὸς τὸν νεώτατον τῶν εὐζώνων ἔχεις πόδια ξαγκαδιοῦ. Πάρε τὸ χαρτί καὶ τρέχα στὴ Διοίκησι. Ἀστραπή! Ἐσεῖς οἱ ἄλλοι, μωρὲ παιδιὰ, μὴ σημαῖα ἑλληνικὴ δὲν θὰ μοῦ οἰκονομήσετε γιὰ τὸ Φρουραρχεῖο; Νά!... πάρετε τὸ γαλάζιο μαντήλι τοῦ γέροντα. Δυὸ λουρίδες πανὶ ἄσπρο ἐπάνω σταυρωτές, ἓνα καλάμι... κι ἔγινε!... Στὴ σημαία δὲν ἔχει νὰ κἀνὴ τὸ πανί· πάντα σημαία εἶναι!...

Μετ' ὀλίγον ἡ αὐτοσχέδιος Ἑλληνικὴ σημαία ἐκυμάτιζεν ἐπὶ τῆς καπνοδόχου τοῦ ἀγροτικοῦ οἰκίσκου, καὶ ἡ σελήνη τὴν ὥραν ἐκείνην προβάλλουσα ἀπὸ τοῦ βουνοῦ, καὶ ἡ νυκτερινὴ αὖρα γλυκέως ψιθυρίζουσα, τὸ πρῶτον ἐχαιρέτιζον τὸ σύμβολον τῆς ἐλευθερίας ἐπὶ τῆς δεδουλωμένης ἐκείνης γῆς.

Ἀλλὰ τὴν ἰδίαν στιγμὴν σαλπίσματα καὶ ποδοβολητὸς ἐτάραξαν τὴν μόλις ἀποκαταστάσαν ἡσυχίαν καὶ τὸ χωρίον περιεκυκλοῦτο ὑπὸ τουρκικοῦ σώματος τριακοσίων πεζῶν καὶ ἀποσπασματος ἱππέων. Τὸ σῶμα τοῦτο ἐπορεύετο πρὸς τὴν μεθόριον, μαθὼν ὅμως παρὰ τοῦ φυγάδος δεκανέως τὰ ἐν τῷ σταθμῷ συμβάντα καὶ τὴν πιθανὴν κατάληψιν τοῦ χωρίου ὑπὸ τῶν ὀλίγων εὐζώνων, ἐλοξοδρόμησεν ὀλίγον, ἵνα δώσῃ ἐν μάθημα εἰς τοὺς θρασεῖς Ἑλληνας.

— Παιδιὰ, εἶπεν ὁ φρούραρχος, τὸ φρούριό μας οὔτε τὸ γνωρίζομε καλὰ οὔτε μᾶς γνωρίζει. Μπορεῖ νὰ μᾶς κλείσουν ἐδῶ μέσα σὰν τὰ ποντίκια καὶ νὰ μᾶς κάψουν ἢ νὰ μᾶς πιάσουν. Πρέπει νὰ ὑποχωρήσωμεν στὴν πρώτη μας θέσι. Ἐφ' ὅπλου λόγχῃ!

Καὶ οἱ πέντε ἄνδρες, οἱ εἰς θάνατον ἀποφασισμένοι, ἐξώρμων διὰ τῆς ὀπισθεν θύρας τοῦ φράκτου, ἐνῶ περιεκυκλοῦτο ἤδη ὁ οἶκος. Οἱ Τούρκοι δὲν εἶχον ἀκόμη καταλάβει τὴν ἐκεῖθεν ἔξοδον καὶ ἡ φυγὴ ἦτο ἐξησφαλισμένη. Ὁ ὑποδεκανεὺς ἔρριψε πρὸς τὰ ὀπίσω τελευταῖον βλέμμα δρασκελίζων τὸν τελευταῖον φράκτην τοῦ χωρίου.

Ὑψηλὰ ἐκεῖ, οἶονεῖ ἑναερίως, μεταξὺ οὐρανοῦ καὶ γῆς, τὸ μικρὸν γαλανόλευκον πανίον ἀνεκινεῖτο τρέμον. Ὁ ὑποδεκανεὺς ἐκτύπησε τὸ μέτωπον διὰ τῆς παλάμης:

— Καὶ ἡ σημαία; εἶπε, ποῦ θὰ τὴν ἀφήσωμε τὴ σημαία μας;

Καὶ πρὶν ἢ προφθάσουν οἱ ἄλλοι σύντροφοι νὰ ἐννοήσωσι τὴν

πρόθεσιν του, γοργός, ἀκράτητος ἐστράφη πρὸς τὰ ὀπίσω. Οἱ Ὀθωμανοὶ στρατιῶται ἐπλήρουν τὴν ὁδὸν καὶ μετὰ τινα δισταγμὸν εἰσῆρχοντο εἰς τὸν οἶκον, ὅπου μόνον οἱ τρεῖς δέσμοι αἰχμάλωτοι εἶχον καταλειφθῆ. Ὁ ὑποδεκανεὺς ἀναρριχηθεὶς ἀπὸ τοῦ ὀπισθεν τοίχου, εὗρισκετο ἤδη ἐπὶ τῆς στέγης. Καὶ ἡ μικρὰ σημαία ἐκυμαίετο πρὸς αὐτόν, ὥς νὰ τὸν ἰκέτευεν, ὥς νὰ τὸν προσεκάλει, ὥς νὰ τὸν ἠὺχαρίσται διὰ τὴν σωτηρίαν. Τὴν ἤρπασε διὰ τῶν χειρῶν καὶ ὁ κάλαμος συνετρίβη. Τὴν ἐκράτει ἐπὶ τοῦ στήθους καθ' ἣν στιγμὴν πεντήκοντα ὄπλα ἐκκενώθησαν κατ' αὐτοῦ καὶ δύο σφαῖραι τὸν ἐπλήγωσαν εἰς τὰ στήθη. Κατέπεσεν ἐπὶ τῶν κεράμων, αἱ ὁποῖαι συνετρίβησαν ὑπὸ τὸ βάρος του. Καὶ εἰς τὴν τελευταίαν ἀγωνίαν, ὥσάν νὰ ἐχρησιμοποίει καὶ αὐτοὺς τοὺς σπασμοὺς τοῦ θανάτου, κατέσχισε διὰ τῶν ὁδόντων τὸ πανίον καὶ ἀπέπτυσεν αὐτὸ ῥάκος ἄμορφον καὶ πορφυροῦν ἐκ τοῦ ἰδίου αἵματος.

Ἐφημερίς «Ἑστία»

Γεώργιος Δροσίνης

Η ΔΕΣΠΩ

Ἀχὸς βαρὺς ἀκούγεται, πολλὰ ντουφέκια πέφτουν.

Μήνα * σὲ γάμο ρίχνονται, μήνα σὲ χαροκόπῃ ; *

Οὐδὲ σὲ γάμο ρίχνονται, οὐδὲ σὲ χαροκόπῃ

ἡ Δέσπω κάνει πόλεμο μὲ νύφες καὶ μ' ἀγγόνια.

Ἀρβανιτιά τὴν πλάκωσε στοῦ Δημουλά τὸν πύργο :

— Γιώργαινα, ρίξε τ' ἄρματα, δὲν εἶν' ἐδῶ τὸ Σούλι.

Ἐδῶ εἶσαι σκλάβα τοῦ πασᾶ, σκλάβα τῶν Ἀρβανιτῶν.

— Τὸ Σούλι κι ἂν προσκύνησε, κι ἂν τούρκαψεν ἡ Κιάφα,

ἡ Δέσπω ἀφέντες Λιάπηδες δὲν ἔκανε, δὲν κάνει.

Δαυλὶ στὸ χέριν ἄρπαξε, κόρες καὶ νύφες κράζει:

Σκλάβες τουρκῶν μὴ ζήσωμε, παιδιὰ μ' μαζί μου ἐλάτε.

Χίλια φουσέκια ἦταν ἐκεῖ κι αὐτὴ φωτιά τοὺς βάνει

καὶ τὰ φουσέκια ἀνάψανε κι ὅλοι φωτιά γενῆκαν.

Δημοτικόν

6. ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΣ ΒΙΟΣ

ΟΙ ΣΠΟΓΓΑΛΙΕΙΣ

(Τοὺς σπόγγους ἀλιεύουν εἰς τὸν πυθμένα τῆς θαλάσσης μὲ κίνδυνον τῆς ζωῆς των οἱ δύναι, ἀναπνέοντες ὀέρα τὸν ὁποῖον στέλλουν μὲ τὰς ἀντλίας των τὰ σπογγαλιευτικὰ πλοῖα. Δύνονται καὶ χωρὶς ἀντλίαν ὁ τολμηρὸς δύτης νὰ καταβῇ εἰς τὸν πυθμένα τῆς θαλάσσης καὶ νὰ ξερριζώσῃ σπόγγους, ὁπότε διατρέχει πολὺ περισσότερούς κινδύνους. Ἐν τούτοις καὶ μὲ τὰ σκάφανδρα * ὑφίσταται πάντοτε ὁ κίνδυνος, ἐὰν δὲν γίνῃ καλῶς ὁ χειρισμὸς τῆς ἀντλίας. Εἰς τὸ βιβλίον τοῦ «οἱ Σπογγαλιεῖς τοῦ Αἰγαίου» ὁ συγγραφεὺς μᾶς περιγράφει τὰς λεπτομερείας τοῦ δυσχεροῦς τούτου ἔργου, τὸ ὁποῖον ἐξασκοῦν τόσοι ἡρωικοὶ βιοπαλαισταὶ ἀπὸ τῆν Ὑδραν, τὴν Αἶγιναν, τὴν Κάλυμνον, τὴν Σύμην καὶ ἄλλας νήσους τῶν Ἑλληνικῶν θαλασσῶν).

...Πλησίον τῆς λέμβου, ὥσάν μυστηριώδης βρασμὸς νὰ ἐτάρασσε τὰ ἐνάλια * βάθη, ὀγκώδεις φυσαλλίδες ἄερος πλατεῖαι καὶ καμπύλαι ἀνήρχοντο κατὰ διαλείμματα νὰ θραυσθῶσι παφλάζουσαι.

Ἦτο ἡ ἀναπνοὴ τοῦ δύτου ἐκ τοῦ θαλασσίου βυθοῦ.

Ἐν τούτοις ὁ κολαουζιέρης * εἶχε δώσει ἤδη τὸ σύνθημα, καὶ ἤρξατο βραδέως ἀνασύρων τὸ σχοινίον.

Εἴκοσιν ὀργυιαί κάτω τοῦ κόσμου, εἰς τὸ χάος τῆς ἀβύσσου, μὲ τὸ φοβερὸν σάβανον τοῦ ἀπεράντου ὀκεανοῦ ὑπεράνω, σάβανον ἄγριον καὶ σιωπηλόν, τὸ ὁποῖον δὲν προδίδει τὰ μυστικά του ποτέ.

Ἡ ἀνύψωσις ἐξηκολούθησε βραδέως καὶ μετὰ προσοχῆς, ἐνῶ ὁ ναυτόπαις ἐσώρευε τὸν ἀνερχόμενον σωλήνα. Μετὰ τινα λεπτὰ τὰ ὕδατα συνεταράχθησαν, καὶ πελωρία κεφαλὴ ἐκ μετάλλου, ἀμαυρὰ καὶ κελαρύζουσα, τρομακτικὴ ἐκ τῶν σωλήνων καὶ τῶν κρυστάλλων, προσέβαλε παρὰ τὸ δεξιὸν πλευρόν. Δύο βραχίονες, ἐκ τῶν ὁποίων ὁ εἰς ἐκράτει τὸ σχοινίον, ὁ δ' ἕτερος ἀπόχην πλήρη σπόγγων, ἐκρατήθησαν ἀπὸ τῆς κουπαστῆς *, καὶ ὁ δύτης, ὥς φοβερὸν θαλάσσιον τέρας, ἐφάνη ἀνακύπτων μὲ τὸ ἥμισυ ἀκόμη σῶμα ἐντὸς τῶν ὑδάτων.

Δύο - τρεῖς τότε ἐκ τῶν σπογγαλιέων, ἀφήσαντες τὴν ραθυμίαν *,

ἔσπευσαν νὰ τὸν βοηθήσουν, ὁ δὲ κολαουσιέρης, λαμβάνων διὰ τῶν δύο παλαμῶν τὴν περικεφαλαίαν, ἤρχισε νὰ τὴν περιστρέφῃ, ἕως οὔ ἀφῆ-
ρέθη ἐντελῶς.

Ἐφάνη τότε ἐν πρόσωπον κατέρυθρον, ἀναπνέον μετὰ κόπου.

Παχείαι σταγόνες ἔρρεον ἀπὸ τοῦ μετώπου του, συγκολλῶσαι τοὺς ἀτάκτους βοστρύχους τῆς κεφαλῆς, καὶ κυλιόμεναι κατὰ μῆκος τῆς ρι-
νὸς καὶ τῶν παρειῶν.

Ὁ δούτης ἔμεινεν ἐκεῖ ἐπ' ὀλίγον κρατούμενος ἀπὸ τῆς κουπαστῆς ὥς ἀναλαμβάνων, ἀφοῦ δὲ οἱ σύντροφοί του τὸν ἀνείλκυσαν ἐντελῶς καὶ τὸν ἐξέδυσαν τῶν ἐλαστικῶν ἐνδυμάτων, ἐξηπλώθη μὲ μόνην τὴν φανέλλαν ἐπὶ τῶν σανίδων, καὶ ἔμεινεν ἀκίνητος κρατῶν τὸ πρόσωπον ἐντὸς τῶν χειρῶν.

Ἦδη ὁ μικρὸς ναυτόπαις, πλησιάσας, ἀνεκίνει τοὺς σπόγγους, ἐνῶ ἕτερος ἤρχιζε διὰ μακρᾶς σακορράφας νὰ τοὺς περνᾷ εἰς σχοινία.

Δὲν ὁμοιάζον διόλου ὅμως ἀκόμη τοὺς ὥραίους σπόγγους, τοὺς ὁποίους εἴμεθα συνηθισμένοι νὰ βλέπωμεν εἰς τὰς προθήκας τῶν μυ-
ροπολείων καὶ τὰ κάνιστρα τῶν πλανοδίων πωλητῶν.

Ἦσαν μᾶζαι μελαναί, ἀηδεῖς καὶ γλοιώδεις, χρειαζόμεναι πολλὴν ἔτι κατεργασίαν διὰ νὰ μεταβιβασθῶσιν εἰς τὸ ἐμπόριον.

— Ἄλα, ἄλα... ἔγρυξε * πάλιν ὁ Καπετὰν Τζερεμές, μιὰ ὥρα κά-
νεις νὰ ντυθῆς... Δὲν θὰ σὲ κάνουμε νύφη...

Ὁ δούτης ἔκαμε τὸ σημεῖον τοῦ σταυροῦ, ἔκνυψε νὰ κοχλιώσουν τὴν τερατώδη περικεφαλαίαν, καί, ἀφοῦ κατήλθε προσεκτικῶς τὴν μι-
κρὴν κλίμακα, ἔδραξε τὸ σχοινίον καὶ ἀφῆθη νὰ βυθισθῇ ὑπὸ τὰ πα-
φλάζοντα ὕδατα.

Οἱ ναῦται τῆς ἀντλίας ἤρχισαν ἀμέσως περιστρέφοντες τὸν τρο-
χόν, ὁ δὲ κολαουσιέρης ἄφηνε βραδέως τὸ σχοινίον, ἐνῶ ὁ ναυτόπαις ἔσπευδε πρὸς τὸν ἀεραγωγὸν σωλῆνα.

Ἦουχία ἐπεκράτησε πάλιν ἐπὶ τοῦ σκάφους, διακοπτομένη μόνον ἐκ τοῦ θορύβου τῆς ἀντλίας καὶ τῆς ἐλαφροῦς κινήσεως τῶν κωπῶν, αἵτινες παρηκολούθουν τὴν διεύθυνσιν τοῦ τεινομένου σχοινοῦ.

Ἐπὶ τῆς θερμῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης, χρώματος τεφρολεύ-
κου πρασινωποῦ, μακρὰ τεμάχια ὑπερύθρων φυτῶν ἤρχιζον ν' ἀνα-
θεύωσι τοὺς μακροὺς πλοκάμους των, ἐρυνθρὰ δὲ χελιδονόψαρα, παί-
ζοντα ἢ καταδιωκόμενα ὑπὸ ἀοράτων ἐχθρῶν, ἐφαίνοντο περυνίζοντα

ἐπὶ τινὰς στιγμὰς, καὶ ἔπειτα πάλιν θυθιζόμενα ἐντὸς τῶν γλῆαράν ὕδατων.

Τὸ καῦμα ἐγίνετο ἀνυπόφορον.

—Φύσα, καημένη μπουκαδούρα *... ἐστέναξεν ὁ νεαρὸς Αἰγινήτης, στρέφων πρὸς τὸν ὀρίζοντα τὸ πρόσωπον καὶ προσπαθῶν ν' ἀναπνεύσῃ ὀλίγον δροσερὸν ἀέρα. Νομίζει κανεῖς, πὼς εἶναι σὲ πυρωμένο καμίνι.

« Σπογγαλιεῖς τοῦ Αἰγαίου »

* Ἄγγελος Τανάγρας

Η ΜΑΥΡΟΜΑΝΤΗΛΟΥ

Κανεῖς εἰς ὅλον τὸ χωρίον δὲν εἶχεν ὠραιότερον περιβολάκι ἀπὸ τὸν ἐξάδελφόν μου τὸν Γιαννιόν. Καθ' ἑκάστην, περὶ τὸ δευλινόν, ἐπέβαιναν εἰς τὸ μικρὸν γέρικον ὄναριόν του καὶ ἐξετέλει τακτικὴν ἡμερησίαν περιόδον ἀνὰ τὸ ὠραῖον κηπάριον, ὁπότεν πρὸς ἐσπέραν ἐπέστρεφεν ἀποφέρων τοὺς καρποὺς τῶν κόπων του. Οἱ γέροντες ἀπομαχοί, οἱ καθήμενοι παρὰ τὴν προκυμαῖαν, βλέποντές τον ἐπιστρέφοντα ἀργὰ-ἀργὰ ἐκ τῆς καθημερινῆς ἐκδρομῆς του, ἔλεγαν :

— Νά, ὁ Γιαννιὸς ἔρχεται πάλι ἀπ' τὸ περιβολάκι του.

— Καὶ φέρνει καὶ τίς λαχανίδες του.

— Καὶ τὰ κουνουπίδια του καὶ τὰ μπροστιανὰ του.

— Πὼς τὰ καταφέρνει !

— Σὰν νὰ τὸν γνωρίζουν.

— Λές καὶ τὰ ἔχει γητεμμένα !

Ὁ ἐξάδελφός μου ὁ Γιαννιὸς δὲν ἔτεινε τὸ οὐς εἰς τὰ ποικίλα ἢ μᾶλλον στερεότυπα ταῦτα σχόλια, ἀλλ' ἀντιπαρήρχετο ἀδιάφορος, ἀφοῦ προσέδενεν εἰς τινὰ πάλιν τὸ ὑποζύγιόν του, καὶ ἀποκομίζων τὰ « λαχανικά » τὰ ἐπώλει, ἢ τὰ ἔφερεν οἴκαδε, κατὰ τὴν περίστασιν.

Καὶ ἀφοῦ ἀνεπαύετο τὴν ἐσπέραν ἐκ τοῦ μετρίου καράτου τῆς ἡμέρας, μέλλων ὁσονούπω ν' ἀναπαυθῇ διακριότερον ἐκ τῶν πολλῶν μόχθων τῆς ζωῆς του, τὴν ἄλλην ἡμέραν πάλιν περὶ τὸ δευλινόν ἔλυσεν τὸ ὄναριόν του, ἐπέβαιναν εἰς αὐτὸ καὶ ἐξήρχετο πάλιν πρὸς ἐπίσκεψιν τοῦ περιβολίου του.

Ὅποῖον λαμπρόν, ἀχανές, μεγαλοπρεπὲς περιβόλι ! Καὶ πόσον

δίκαιον εἶχεν ὁ θεῖος Ὅμηρος νὰ θέσῃ ἐκ παραλλήλου τὰς δύο παραβολὰς τῶν κυμάτων τῆς θαλάσσης καὶ τοῦ ἀγροῦ μὲ τοὺς κομῶντας * ἀστάχους !

Τῷ ὄντι, τὰ χόρτα καὶ οἱ θάμνοι τοῦ περιβολίου τοῦ ἐξαδέλφου μου τοῦ Γιαννιοῦ, γιγαντιαῖα, πελώρια, ἄγρια ἢ κηπευτά, δὲν ἔπαυσαν νὰ ὀργώνωνται, νὰ σχηματίζωσιν αὐλακὰς καὶ νὰ εἶναι γαλήνια, ὁμαλά, ἀπ' ἀρχῆς, ἀπὸ καταβολῆς κόσμου. Δὲν ἔπαυσαν νὰ εἶναι ποικιλόμορφα, ἀναλλοίωτα καὶ ρευστά, νὰ ὀρθῶσι τὴν χაίτην, νὰ στυλῶνωσι τὰ στέρνα, νὰ φρίσσωσι, νὰ κροαίνωσι *, νὰ βρέμωσι *, νὰ ἠχῶσι, νὰ πλαταγῶσι *, νὰ κτυπῶσι πᾶν ἀντίτυπον σῶμα. Καὶ οἱ Ζέφυροι προσεπαίζον κυλινδοῦμενοι ἐντὸς τῶν ὡς ἄτακτα παιδία, καὶ αἱ ἀπόγειοι καὶ αἱ τροπαῖαι * ἡμιλλῶντο, τίς νὰ αὐλακώσῃ βαθύτερον, τίς νὰ υπεγείρῃ ὑψηλότερον τὰ κυανὰ καὶ προφύρεα νῶτά των, μετὰ φωσφορίζοντος σελαγισμοῦ, μετ' ἀκτινωτοῦ ἀφρώδους στεφάνου. Καὶ αὖρα ποντίας ἐθώπευε μαλθακῶς τὴν ἄσπilon κυματίζουσαν ὀθόνην, προκαλοῦσα ἀπείρους χαριέσσας, μυρμηκίζουσας, παροδικὰς ρυτίδας.

Ὁ δὲ οὐράνιος θόλος κατωπτρίζετο ὅλος εἰς τὸν ἀπαραμίλλον κήπον, ὃ ἥλιος ἔκαιε χωρὶς νὰ καταφλέγῃ τὰ βάρη του, διότι ὁ ἴδιος, ὅμα ἀπέκαμινεν ἐκ τῆς ἡμερησίας ἀρματοδρομίας, ἐβυθίζετο διὰ ν' ἀναπαυθῇ εἰς τὸν βυθόν του, διὰ ν' ἀκονίσῃ ἐν τῷ ὑγρῷ ἐργαστηρίῳ τὰς ἀμβλυνθείσας ἀκτῖνας. Ἡ σελήνη ἐγίνετο λαμπροτέρα, ἐπαργυροῦσα τὰ στέρνα τῆς ἀχανοῦς ἐκτάσεως, τὸ ἄστρον τῆς ἐσπέρας ἐλούετο ἡδυνπαθῶς * εἰς τὰ νάματά της, καὶ αἱ Ἰλειάδες * μετὰ γλυκείας παρθενικῆς σεμνότητος ἐμάρμαιρον εἰς τὰ ἀνεξερευνήτα βάρη της ὡς βολίδες εισδύουσαι, ζητοῦσαι νὰ μετρήσωσι τὸ βάθος, νὰ εὕρωσι τὸν πυθμένα.

Μυrioὶ κρότοι ἀντήχουν εἰς τὰ ἄντρα καὶ εἰς τοὺς βράχους, ὅπου τὰ κράσπεδα τῆς ἀσπίλου ὀθόνης ἀτέληγον. Καὶ ἡδύπνοοι * ὅσμαι, ἐλαφρὰ ἀρώματα, ἀπέπνεον πανταχόθεν, μυρώνουσαι τὰς αὖρας, καὶ ἄλμη καὶ θάλπος ἥλιον ἐσκήρυνε τοὺς χρῶτας *, ἡρῶθραινε καὶ καθίστα μελαψὰς καὶ ἀρρενωπὰς τὰς ὄψεις τῶν ἀνθρώπων.

Τὸ δνάριον τοῦ ἐξαδέλφου μου ἐβύθιζε τοὺς πόδας ἐν μέσῳ τῶν δροσερῶν πετάλων, προσπαζόντων καὶ θροούντων περὶ τοὺς πόδας του, καὶ ὁ κῆπος ὁ μυστηριώδης ἐπρότεινε τὰ στέρνα, ἀνοίγων τοὺς θησαυροὺς του εἰς τὰς ἐπιδεξιούς χεῖρας τοῦ πεπειραμένου κηπουροῦ.

Δι' ὅλους τὸ περιβολάκι τοῦ Γιαννιῶ τοῦ ἐξαδέλφου μου ἦτο βιβλίον ἀνοιχτόν, ἀλλὰ βιβλίον μὲ ἱερογλυφικούς * χαρακτῆρας. Ἀλλὰ διὰ τὸν ἄμοιρον ἐξαδέλφον μου ἦτο βιβλίον μὲ κεφαλαιώδεις λαμπροὺς χαρακτῆρας, σαφές, ἑναργές καὶ εὐανάγνωστον. Οὗτος ἐγνώριζεν ὅλα τὰ μυστήρια, ὅλα τὰ κοιλώματα, ὅλα τὰ ἄντρα τοῦ προσφιλοῦς αὐτῷ ἐδάφους. Ἐδύνάτο τις μάλιστα, ὅχι κατὰ σχῆμα τετριμμένης προσωποποιίας, ἀλλὰ σχεδὸν κυριολεκτικῶς, νὰ εἴπῃ, ὅπως ἔλεγαν καὶ οἱ γέροντες ἀπόμαχοι τῆς προκυμαίας, ὅτι αὐτὰ μᾶλλον τὸν ἐγνώριζαν...

Τὸν ἐγνώριζαν ἀπὸ μακροῦ χρόνου.

Ἦτο ἤδη ἐξηκοντούτης, καὶ ἀπὸ πενήντα ἐτῶν, ἐκ τρυφερᾶς ἡλικίας δεκαετοῦς, δὲν εἶχε παῦσαι νὰ καλλιεργῇ τὸν κῆπὸν του.

Πᾶς ἄνθρωπος ἐργάζεται δι' ἑαυτόν, ἐπὶ τῇ προφάσει, ὅτι ἐργάζεται διὰ τοὺς ἄλλους· ὁ δὲ ἄμοιρος ὁ Γιαννιὸς εἰργάζετο διὰ τοὺς ἄλλους, καὶ ποτὲ δι' ἑαυτόν.

Δωδεκαετής, ἔμεινε μόνος προστάτης τῆς μητρός, χήρας τριακοντούτιδος. Ἐικοσαετής, ἦτο προστάτης τῶν ὁρφανῶν ἀδελφῶν του, ἑρφανὸς ὁ ἴδιος. Τεσσαρακοντούτης, ἦτο προστάτης ἔτι μεγαλυτέρας ὁρφανίας, τῆς τῶν ἀνεψιῶν του.

Χωρὶς νὰ νυμφευθῇ, εἶχεν οἶκοι τρεῖς γυναῖκας. Ἡ μοῖρα τοῦ πᾶς ἐκληροδότησε.

Τὴν μίαν του ἀδελφὴν ἠδυνήθη μετὰ τινα ἔτη νὰ τὴν ὑπανδρεύσῃ. Ἀλλ' αὕτη μόλις ἀπέκτησε δύο κόρας, καὶ ἐχήρευσε.

Μόλις ἐχήρευσεν ἡ μία, καὶ ἐκακοπανδρεύθη ἡ ἄλλη. Αὕτη ἔλαβεν ἄνδρα, ὅστις τῆς ἔφερεν ἐκ τοῦ χωρίου του τὴν ἐκ τοῦ πρώτου γάμου ὀκταετίδα παιδίον του, συνέζησεν ὀλίγους μῆνας μετ' αὐτῆς, καὶ ἀπεδήμησε. Μετέβη εἰς τινα πόλιν τῆς Ἑλλάδος, ὅπου εἰργάζετο μερωνακτῶν. Ἀναχωρῶν δὲν εἶχεν ὁβολὸν νὰ τῆς ἀφήσῃ.

Τότε δὲ ὁ πτωχὸς ἐξαδέλφός μου ὁ Γιαννιός, ἐκτὸς τῆς ἀσθενοῦς γράϊας μητρός του, τῆς χήρας ἀδελφῆς καὶ τῶν ὁρφανῶν ἀνεψιῶν του, ὥφειλε νὰ βοηθῇ καὶ τὴν ὑπανδρον ἀδελφὴν μετὰ τῆς προγονῆς.

Παρὰ τὴν δυτικὴν ἐσχατιὰν τοῦ ὠραίου τριπλοῦ λιμένος τῆς παρθαλασσοῦ κάμης, ὅπου τὸ κύμα, ὑπὸ ἐλαφροῦ ζεφύρου ρυτιδύμενον, σκάζει καὶ δεικνύει μέλαιναν αἰχμὴν ὑπὸ ὑγρᾶς λευκῆς παρυφῆς "

περίρρυτον * ἐκεῖ ἀνίσχει * τὴν κεφαλὴν ἢ Μαυρομαντηλοῦ.

“Ολοὶ οἱ βράχοι ἴστανται πέριξ ἀσάλευτοι, μετ’ Ὀλυμπίου εἰρωνείας
ὑπερροῶντες τὰς ἀπέλιδας προσπαθείας τοῦ μανιώδους κύματος.

Μόνον ἢ Μαυρομαντηλοῦ νεύει μακρόθεν, νεύει διὰ τῆς κεφαλῆς
εἰς τὸν θρασὺν ναυδάτην, τὸν ἐπιβαίνοντα οἰκτρᾶς σανίδος καὶ παρα-
δέρνοντα εἰς τὸ πέλαγος, τὸν ἀγωνιῶντα νὰ εὕρῃ εἰς τὸν βυθὸν τοῦ
πόντου τροφὴν δι’ ἑαυτὸν καὶ διὰ τοὺς φίλτάτους.

Φαίνεται νὰ τὸν καλῇ πλησίον τῆς ὥς ἄλλη σειρὴν, σειρὴν ἄφων-
νος καὶ ἄψυχος.

Ὅμοιάζει μὲ ναυάγιον προσηλωμένον ἐκεῖ ἀπὸ μακρῶν χρόνων,
πληττόμενον ὑπὸ τοῦ ἀφρίζοντος κύματος, κραδαινόμενον καὶ σείον τὴν
κεφαλὴν, κεφαλὴν φώκης ἔλλοχώσης * ἐκεῖ ἀπὸ αἰώνων.

Μόνῃ ἢ κεφαλῇ τῆς φώκης σείεται, ἀπατηλῶς νεύουσα· ἢ οὐρὰ
εὐρίσκεται ἐμπεφυκυῖα εἰς τὸν πυθμένα· ἢ ρίζα διατείνει τὰς ἴνας πέ-
ραν τοῦ βυθοῦ, ἐμπεπηγυῖα εἰς τὸν βράχον.

“Ἄλλως οὐδ’ ἢ κεφαλὴ σείεται. Τὸ κύμα μόνον ρήγγυται καὶ πλα-
ταγεῖ καὶ περιρρέει. Τὸ κινούμενον φαίνεται ὥς νὰ κινῇ.

Λέγεται, ἀλλὰ τίς τὸ πιστεύει; — καὶ ὅμως ἂν ἦτο ἀληθές! —
ὅτι ἢ Μαυρομαντηλοῦ ὑπῆρξέ ποτε καὶ αὐτὴ γυνὴ καὶ μήτηρ, μήτηρ
ἐπὶ τὰ υἱῶν, ὅτι καὶ οἱ ἐπὶ τὰ υἱοὶ τῆς, ἔμπειροι ναυδάται, φθονηθέν-
τες ὑπὸ τῆς θαλασσίας Γοργόνης, ἐπνίγησαν εἰς τὸ πέλαγος, ὅτι ἴσως
μοῖρα, σπλαγχνισθεῖσα τὸν πόνον τῆς μητρὸς, τὴν μετεμόρφωσεν εἰς
σκόπελον, καὶ τὴν ἐφύτευsen ἐκεῖ, οὐ μακρὰν τοῦ αἰγιαλοῦ, μόλις ὀρ-
θοῦσαν τὴν κεραυνόβλητον κεφαλὴν τῆς, τὴν οἶονεῖ μελάμπελον. Τοι-
αυτὴ ἢ Μαυρομαντηλοῦ.

Ἄγνοῶ τί μοιραῖον ὑπῆρχε μεταξὺ τῆς Μαυρομαντηλοῦς καὶ τοῦ
Γιαννιοῦ, τοῦ ἐξαδέλφου μου· ἀλλὰ πάντοτε αὕτη διαβαίνοντα πλησίον
ἢ μακρὰν, τὸν ἐκάλει, τὸν ἐκάλει.

Φαίνεται, ὅτι ὑπῆρχε μυστηριώδης τις σύνδεσμος· αὕτη ἦτο ἢ
κατ’ ἐξοχὴν Μαυρομαντηλοῦ, κι ἐκεῖνος ἐκ τρυφερᾶς ἡλικίας οὐδὲν
ἄλλο ἔβλεπε γυρὸ τοῦ ἢ μαύρας μαντήλας.

Ἔπλεε σχεδὸν καθημερινῶς εἰς τὰ νερά τῆς, διασχίζων κατὰ μῆ-
κος καὶ πλάτος τὸν ὥραϊον τρίκολπον λιμένα, ἐπεσκέπτετο ὅλους τοὺς
ὄρους, ἐξηρεῖνά ὅλα τὰ ὑποβρύχια σπήλαια, διωνύχιζεν ὅλους τοὺς
διαποντίους θαλάμους.

Ἐπλεεν ἀπὸ ἀγκάλῃν εἰς ἀγκάλῃν, ἀπὸ ἀμμουδιὰν εἰς ἀμμουδιάν, ἀπὸ βράχον εἰς βράχον. Ἦξευρεν ὅλας τὰς κρύπτας τῶν πολυπόδων, ὅλα τὰ θαλάμια τῶν μουγκριῶν, ὅλα τῶν ἀστακῶν τὰ ἐνδιαίτηματα.

Ποτὲ ὀρφὸς δὲν τὸν διέφευγε, καὶ αἱ συναγρίδες ἐγοητεύοντο ἀπὸ τὸ ἀγκιστρὸν του.

Ἐπλεε συχνὰ εἰς τὰ νερὰ τῆς Μαυρομαντηλοῦς, τρέφων παράδο-
ξον στοργὴν πρὸς τὸν μονήρη τοῦτον βράχον, ὅστις μόλις ἀνέτεινε τὴν κορυφὴν ὑπὲρ τὸν ἄφρον τοῦ κύματος ὥς κολυμβητὴς κεκμηκὼς καὶ ἀναπαυόμενος ὑπτιος ἐπὶ τῶν κυμάτων. Ἐγνώριζεν ὅλα τὰ ἄντρα καὶ τὰ μυστήρια τοῦ βράχου αὐτοῦ, ὅπου ἀνεκάλυπτε θαλασσίους θησαυ-
ροὺς, ἀστακοὺς καὶ καραβίδας, ὑπερφυεῖς τὸ μέγεθος, καὶ κογχίλας καὶ πεταλίδας καὶ ἄλλα ἀκόμη ἡδύγευστα ὄψα.

Ἀλλὰ παρῆλθε πλέον ἡ ἐποχὴ καθ' ἣν ὁ Γιαννιὸς ἦτο κύριος δύο ὑπερηφάνων λέμβων, τῆς «Ἐπταλόφου» καὶ τῆς «Ἀγίας Σοφίας».

Τώρα ὁ Γιαννιὸς δὲν εἶχε πλέον ἢ μίαν λέμβον, ὑπόσαυρον καὶ αὐτὴν καὶ σχεδὸν συνηλικιωτὴν τοῦ ἐπιβάτου της. Ἐν λοιπὸν Σάββα-
τον, περὶ τὰ μέσα τῆς Μεγάλῃς Τεσσαρακοστῆς, ἐπέβη εἰς τὴν γερον-
τικὴν ἄκατόν του καὶ ἤρχισε νὰ ἐλαύνη τὰς κόπας, κατευθυνόμενος πρὸς τὰ νερὰ τῆς Μαυρομαντηλοῦς.

Ὁ Γιαννιὸς εἶχε, καθὼς ὅλοι οἱ ἔμπειροι κοπηλάται, ἴδιον τρόπον εἰρεσίας*, καὶ ἤξευρε νὰ δίδῃ δρόμον εἰς τὴν λέμβον, χωρὶς νὰ φαί-
νεται, ὅτι ἀγωνιᾷ καὶ χωρὶς νὰ ἰδρῶνῃ. Ἦλανεν ὁμαλῶς καὶ ἡρέμα, ἀλλὰ συνεχῶς, συντόνως καὶ μετὰ λανθανούσης ρόμφης. Σχεδὸν δὲν ἐφαίνοντο αἱ κινήσεις τῶν χειρῶν, καὶ ἀδιοράτως προέενε καὶ ἀνέ-
πιπτεν.

Ἄλλως εἶχεν ἀρχίσει ἤδη νὰ γηράσκη, καὶ ἐξηοθένει καὶ ἔπασχεν.

Ἐπὶ τῆς λέμβου ἔφερεν ἀλιευτικὰ τινα σύνεργα: τὸν γάντζον, δι' οὗ ἀνείλκυε τὰ δικταπόδια, τὸ καμάκι, δι' οὗ ἐλόγχιζε τοὺς λαύρα-
κας καὶ τοὺς ἀστακοὺς, τὸ σηπιογυάλι, δι' οὗ ἐξεμαίλιζε τὰς σηπίας, τὴν λαδιά, δι' ἧς ἐπλάττεν ἐν τῇ θαλάσῃ τεχνητὴν γαλήνην καὶ κα-
θίστα διανγὴ τὸν βυθόν. Διότι εἰς ταῦτα περιορίσθη κατὰ τὸ γῆρας του (πρόσθετε καὶ τὴν πρᾶγμα, καὶ τὴν ἀπόχῃ καὶ ἄλλα τινά), ἀφήσας εἰς τοὺς νεωτέρους δίκτυα καὶ παραγάδια καὶ συρτές....

ΤΟ ΗΛΙΟΒΑΣΙΛΕΜΜΑ

Πίσω από μακρινές κορφές ο ήλιος βασιλεύει
 και τ' σθρανοῦ τὰ σύννεφα χίλιες βαφές ἀλλάζουν,
 πράσινες, κόκκινες, ξανθές, δόλχουσες, γαλάζιες,
 κι ἀνάμεσά τους σκάει λαμπρὸς λαμπρὸς ὁ Ἀποσπερίτης.

Τὴν πύρα τοῦ καλοκαιριοῦ τὴν σβ^ηεῖ γλυκὸ ἀγεράκι,
 ποὺ κατεβάζουν τὰ βουνά, ποὺ φέρνουν τ' ἀχρογιάλια.
 Ἀνάγια τὰ κλωνάρια του κουνάει ὁ γέρο πεῦκος
 καὶ πίνει καὶ ρουφάει δροσιὰ κι ἀχολογáει καὶ τριῖει.
 Ἡ θρύσι ἢ χορταρόστρωτη δροσίζει τὰ λουλούδια
 καὶ μ' ἑλαφρὸ μουρμουρητὸ γλυκὰ τὰ νανουρίζει.
 Θολώνει πέρα ἢ θάλασσα, τὰ ριζοδούνια ἱσκιώνουν,
 τὰ ζάλογγα * μαυρολογοῦν, σκύβουν τὰ φρύδια * οἱ θράχοι
 κι οἱ κάμποι γύρο οἱ ἀπλωτοὶ πράσινο πέλαο μοιάζουν.

Ἀπ' ὄξω ἀπ' τὰ δργάματα γυρνοῦνε οἱ ζευγολάτες *,
 ἡλιοκαμμένοι, ξέκοποι, βουβοί, ἀποκαρωμένοι,
 μὲ τοὺς ζυγούς *, μὲ τὰ βαριά τ' ἀλέτρια φορτωμένοι,
 καὶ σαλαγοῦν * ἀπὸ μπροστὰ τὰ δυὸ καματερά * τους.
 τρανά, στεφανονέματα, κοιλᾶτα, τραχηλᾶτα,
 «ὦά !», φωνάζοντας, «ὦά, Μελισσηνέ * ! Λαμπίρη * !»
 κι ἀργὰ τὰ βόδια περπατοῦν καὶ τοῦ καὶ τοῦ μουγκρίζουν.

Καλότυχοί μου χωριανοί, ζηλεύω τὴ ζωὴ σας,
 τὴν ἀπλοϊκὴ σας τὴ ζωὴ, πῶ^χει περισσιες χάρες.
 Μὰ πὺδ πολὺ τὸ μαγικὸ ζηλεύω γυρισμό σας,
 ὅταν ἡ μέρα σώνεται καὶ βασιλεύει ὁ ήλιος.

«Ὁ τραγουδιστὴς τοῦ χωριοῦ καὶ τῆς στάνης», 1892

Κ. Κρυστάλλης

ΝΟΥ - ΕΙΜΟΝΙΣ ΔΟΥΡ-ΝΙΣΑ ΟΙ ΠΟΙΜΕΝΕΣ ΤΗΣ ΠΙΝΔΟΥ

Ἐκατὸν πενήντα χιλιόμετρα μᾶκρος ἔχει ἡ πανύψηλη Πίνδος. Στὶς ἀμέτρητες χαράδρες τῆς τρέχουν γρήγορα ἀγρία ποτάμια. Μαλακοὺς ἀνέμους δὲν γνωρίζει· ὅταν φυσοῦν οἱ δρόλαπες * καὶ τ' ἀνεμόχολα *, τὸ κάνουν μὲ λύσσα. Ἐδῶ γίνονται οἱ μεγαλύτερες καταγίδες τῆς Εὐρώπης, κατὰ μέσον ὄρον πενήντα τὸν χειμῶνα. Ἔχει δάση ἀπάτητα, ἀκόμα ἀνεκμετάλλευτα, ὅπου κρύβονται ἀρκοῦδες καὶ μεγάλοι κάπροι. Δρύες, δξυές, καστιανίες, ἔλατα καὶ κέδροι τὴν σκεπάζουν δλόκληρη. Τὸ χορτάρι, ποὺ βλαστάνει τὴν ἀνοιξί, ἡ «τοῦφα», εἶναι τόσο δυνατὰ ριζωμένο, ὥστε δὲν τραβιέται μὲ τὸ χέρι. Ὅταν γλυστεροῦν οἱ τσοπαναραῖοι ἀπ' αὐτὸ ἀρπάζονται γιὰ νὰ μὴν πέσουν. Ἀπάνω τῆς δὲν βρίσκεται δροσερὸ νερὸ, μόνο παγωμένο, ἀπὸ χιόνι, ποὺ φέρνει πόνους στοὺς ξεσυνήθιστους. Οἱ πεδινοὶ δὲν μποροῦν νὰ τὸ πιοῦν.

Στὴν Πίνδο ἀκούστηκαν τὰ πρῶτα Ἑλληνικὰ τραγούδια. Τόσο ἀγαποῦν τὴν ποίησι οἱ βοσκοί, ὥστε πίστευαν παλαιὰ ὅτι, ὡσὰκις γεννιῶταν ἕνας μεγάλος ποιητὴς στὴν Ἑλλάδα, σὰν τὸν Ὅμηρο ἢ τὸν Πίνδαρο, ὁ θεὸς τοὺς ὁ Πᾶν ἔστηνε χορὸ ἀπ' τὸν ἐνθουσιασμό του.

Κάθε ἀρχαῖον θεοῦ κατὶ ἀπόμεινε στὸ ἕνα ἢ στὸ ἄλλο μέρος τῆς Ἑλλάδος. Ὁ Πᾶν ζῇ ἀκέραιος κοντὰ στοὺς κτηνοτρόφους αὐτοῦ τοῦ βουνοῦ. Τὰ μεσημέρια διστάζουν νὰ παίξουν φλογέρα παρὰῶρα, δπειδὴ ἔξερουν πῶς, ἂν τὸν ξυπνήσουν ἀπὸ τὸν ὕπνο του, θὰ τοὺς χαλάσῃ τὰ ζωντανά.

Μόλις ἔλθῃ ἡ ἀνοιξίς, φουντώσῃ ὁ γαῦρος καὶ ἡ δξυὰ καὶ βγάλῃ ἡ γῆ χορτάρι, ξεκινοῦν οἱ βοσκοὶ ἀπὸ τοὺς κάμπους γιὰ τὰ καλοκαιρινὰ λημέρια τοὺς. Προχωροῦν σιγὰ τώρα, γιὰ τὸ νωγένηντα ἀρνάκια δὲν ἀντέχουν σὲ μεγάλους κόπους. Ὅταν φθάσουν στὶς ρίζες τοῦ βουνοῦ κάνουν σταθμὸ ὡς ἀνήμερα τοῦ Ἀγίου Κωνσταντίνου, ὅποτε ἀρχίζουν τὴν ἀνάβασι πρὸς τίς κορυφές. Ἐκεῖ γίνεται ὁ κοῦρος τῶν

X

προβάτων, πού βαραίνει τὰ χέρια τους μὲ χρήματα. Ὅταν τὰ κοπέδια τους τρυγήσουν τὸ χόρτο μιᾶς πλαγιάς, φεύγουν πέρα, πᾶνε ὅπου πρασινίζει ἀβόσκηνο λειβάδι.

Μιά στάνη ἀπὸ λιθοσωρό, ἕνα ἀπόσκιο γιὰ τὸ καλοκαίρι, τὰ σύνεργα τῆς τυροκομίας, πηγή γιὰ τὸ πότισμα, μιὰ φλογέρα—ἀνάμεσα σ' αὐτὰ τ' ἀπλὰ πράγματα περνοῦν τὴ ζωὴ τους.

Ἐγνώρισα γέρο πιστικὸ ὀγδόντα χρόνων μὲ μακριὰ γενειάδα ἀπαράλλατο προφήτη τῆς Ἀγίας Γραφῆς, πού δὲν εἶχε ἀφήσει ποτὲ τίς στάνες γιὰ νὰ μπῇ σὲ πολιτεία. Δὲν καταδεχόταν νὰ πάγῃ οὔτε σὲ χωριό, γιατί ἔλεγε, δὲν εὑρίσκε ἀρκετὸν ἀέρα ν' ἀναπνεύσῃ μέσα στοὺς τοίχους/

ἔχουν τὴν ἀφροντισιά τῶν πουλιῶν. Εἶναι ἀγαθοὶ μὲ ἀγνότατα ἦθη. Καθὼς μένουν μακριὰ ἀπὸ τὸν μεταπολεμικὸ κόσμο, δὲν ἔχουν τίποτε ἀπὸ τὸν πατριαρχικὸ βίο, πού ζοῦνε πρὸ ἀμνημονεύτων χρόνων.

Οἱ βοσκοὶ τῆς Πίνδου ἐξακολουθοῦν νὰ εἶναι καταρράτες σίχων' ὅτι σκέπτονται τὸ κάνουν αὐτόματα ρίμες* καὶ μελωδία, πού τὴν παίζουν μὲ ρομαντικὸ πάθος στὴ φλογέρα τους. Ἡ μουσικότητα τοῦ αὐτιοῦ τους φαίνεται ἀπὸ τὰ κουδούνια, πού βάζουν στὰ ζῶα τους. Ἀξίζει τὸν κόπο νὰ δῇ κανεὶς τσεπανο ν' ἀγοράσῃ κουδούνια στὸ παζάρι. Διαλέγει ἕνα, πού τοῦ ἀρέσει ὁ τόνος του ὡς βάση, καὶ μ' αὐτὸ δοκιμάζει ὅλα τὰ κουδούνια τῶν μαγαζιῶν, ὅσο νὰ βρῇ ἦχους νὰ ταίριαζον μεταξύ τους, ν' ὁποτελοῦν ἀρμονικὴ σκάλα. Κάθε βοσκὸς ἔχει τονισμένο μὲ τὸν δικό του τρόπο τὸ κοπάδι του.

Οἱ περισσότεροὶ εἶναι ἀγράμματοι. Μὲ τὸ σουγιά τους σκαλίζουν ἱερογλυφικά σὲ στανίδια γιὰ νὰ ὀδηγοῦνται πόσα χρωστάνε ἢ πόσα εἰσέπραξαν.

Εἶναι πολὺ φιλόξενοι. Μόλις φανῇ ξένος τρέχουν καὶ κρατοῦνε τ' ἀγριόσκυλά τους, αὐτὴ τὴν πληγὴ τῆς Πίνδου. Τοῦ φωνάζουν: «—Ἐ, φίλε, ἔλα κι ἀπὸ μᾶς».

Ἄν κάμῃ πὼς προσπερνάει ἀδιάφορος, τὸν παίρνουν ἀπὸ τὸ χέρι καὶ τὸν ἀναγκάζουν ν' ἀνεβῇ στὸ κονάκι τους. Ἐκεῖ, πρὶν τὸν ρωτήσουν τίποτα, τοῦ δίνουν δροσιτικὸ ξυνόγαλο, τὸ καλοκαιρινὸ ποτό τους, ἢ γάλα μὲ χιόνι, πού βρίσκουν στὶς σκιερὲς ρεμματιὲς ὡς τὸν Αὐγουστο. Ὑστερα στρώνουν καὶ τὸν βάζουν νὰ καθίσῃ. Τοῦ δίνουν ἀνθοτύρι καὶ καλαμποκόσιο ψωμί. Τρέμουν μήπως δὲν εὐχαριστηθῇ ὁ ξένος, διότι τὸν θεωροῦν ἱερό. Περηφανεύονται ὅτι αὐτοὶ βάστηξαν τὴν Ἐπανά-

στασι. Πράγματι, ὅταν οἱ Τοῦρκοι κάψανε τὰ πάντα κάτω, οἱ πιστικοὶ πιάσαν τ' ἀπάτητα μέρη καὶ τροφοδοτοῦσαν τοὺς ἀγωνιστάς. «Μὲ τὰ ζωντανὰ τῶν τσοπάνηδων, γράφει στ' ἀπομνημονεύματά του ὁ Κολοκοτρώνης, βαστήξαμε τὸν στρατό, τὸν καιρὸ τοῦ Ἱμπεραῖου».

«Γύρω ἀπ' τὴν Ἑλλάδα»

Χρήστος Ζαλοκώστας

ΤΟ ΞΕΣΤΟΥΠΩΜΑ

Ὁ ἥλιος ἔμεσουράνει κάθετος ἐπὶ τῆς κεφαλῆς, ἐνῶ ἀνησχόμην μετὰ διηλίκου δωδεκαετοῦς συμμαθητοῦ μου τὸν ἀνήφορον, τὸν ἄγοντα εἰς γείτονα τῆς Ἐριμουπόλεως ἐξοχὴν καλουμένην Πισκοπιό, ἣ σχολαστικῶς Ἐπισκοπεῖον. Ὡς πάντες γνωρίζουσι, τὰ βουνὰ τῆς Σύρου εἶναι γυμνότερα τοῦ Ἀδάμ, τὸ χόρτον εἶναι τελείως ἀγνωστον καὶ ἡ βλάστησις περιορίζεται εἰς ψωριώσας τινὰς τὸ φθινόπωρον φασκομηλέας καὶ ἥλιοκαεῖς κατὰ τὸ θέρος ἀκάνθας.

Εἰς ἀπόστασιν ὀλίγων βημάτων προηγεῖτο ἡμῶν κατάξηρος καὶ ἐκείνος ψωραλέος ὄνος, σύρων ἐπιπόνως βαρέλαν ὕδατος, τοποθετημένην ἐπὶ εἰδους διτρώχου χειραμάξης ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν γραΐας χωρικῆς. Τὸ πρόσωπον αὐτῆς δὲν ἐβλέπαμεν, ἀλλὰ μόνην τὴν ράχιν, ἣτις τοσοῦτον εἶχε κυρτωθῇ ὑπὸ τὸ βάρος τῶν ἑτῶν καὶ τῶν μόχθων, ὥστε ἐσχημάτιζε ὄρθην σχεδὸν μὲ τὰ σκέλη τῆς γωνίαν.

Τὸν ὄνον, τὴν βαρέλαν καὶ τὴν γραΐαν εἶχαμεν ἀκολουθήσει μηχανικῶς, ἀπὸ τὴν παρὰ τοὺς πρόποδας τοῦ λόφου θεύσιν μέχρι τῆς ἐγγυζούσης κορυφῆς αὐτοῦ, ἀσθμαίνοντες καὶ ἄφωνοι ἐκ τῆς ζέστης καὶ τοῦ καμάτου. Ὁ πυρακτωμένος κονιορτὸς ἔκαιεν ὡς θερμὴ στάκτη τὰς πέτρας τῶν ποδῶν μας, ἐνῶ ἐτύφλωνε τοὺς ὀφθαλμούς μας τῶν λευκῶν βράχων ἡ ἀκτινοβολία. Παντὸς εἰδους μυῖλαι ἐδόμβουν περὶ τὴν κεφαλὴν μας καὶ αἱ ἀκρίδες ἐπερίμεναν σχεδὸν νὰ τὰς πατήσωμεν, διὰ νὰ τιναχθῶσι δι' ἑνὸς πηδήματος εἰς μακρὰν ἀπόστασιν, ἀνοίγουσαι ὡς ριπίδιον τὰ κόκκινα ἢ γαλανὰ των πτερὰ.

Ἡ γραΐα ἔσυρε πάντοτε τὸ καλίστρι, ὥς νὰ ἤθελε νὰ βοηθήσῃ τὴν ἐπίπονον πρόδασιν τοῦ ἀσθμαίνοντος ὑπόζυγιό της· οἱ κακῶς προσηρμοσμένοι τροχοὶ ἔτριζαν πενθίμως καὶ τὸ ἐπ' αὐτῶν βαρέλιον ἐξηκολούθει νὰ ταλαντεύεται πρὸς δεξιὰν καὶ ἀριστεράν ὥς μεθυμένος βραχᾶς.

Κατ' ἐκείνην τὴν στιγμὴν ὁ μεσημβρινὸς δαίμων μοῦ ἐνεφύσησεν ἰδέαν, ἣτις μ' ἔκαμε νὰ γελάσω.

— Γιαννακό, ἐψιθύρισα εἰς τὸ ὠτίον τοῦ συντρόφου μου, δεικνύων διὰ τοῦ δακτύλου τὸ ἐκ στουπίου πῶμα τῆς βαρέλας· δὲν θὰ ἦτο νόστιμον ν' ἀνοίξωμεν τὴν βρύσιν ;

Ἡ ἰδέα μόν τόσον τοῦ ἤρεσε, ὥστε τὸν ἔπειμεν ἀμέσως νὰ λησμονήσῃ τὴν κούρασίν του· ἐπλησίασε ἐπὶ τῆς ἄκρας τῶν ποδῶν εἰς τὸ θαρέλι, ἔθεσε τὴν χεῖρα ἐπὶ τοῦ ὑγροῦ σώματος, ἐστράφη τότε νὰ μὲ κοιτάξῃ, ἐξέφραξε μετὰ ἐνθαρρυντικὸν νεῦμά μου τὴν ὁπλὴν καὶ τὸ κερὸν ἐξεχύθη ὡς κρυστάλλινος κρουνὸς ἐπὶ τῆς κονιορτώδους ἀτραποῦ.

Περὶ τὸν νὰ εἶπω, ὅτι εὐθὺς μετὰ τὸ πραξικόπημα εὐρέθη καὶ πάλιν πλησίον μου ὁ Γιαννακός, ἥ ὅτι οἱ τέσσαρες πόδες μας ἦσαν ἔτοιμοι εἰς φυγὴν. Κατεσκοπεύαμεν τὴν γραῖαν, ἣτις ὅμως δὲν ἐστράφη, διὰ τὸν λόγον ὅτι ἦτο βαρύνκοος ἢ δυστυχής.

Ἐφ' ὅσον ἐξηκολούθει ἡ χύσις, τὸ βῆμα τοῦ ὄνου ἀπέβαινε ταχύτερον· τὸ κενωθὲν θαρέλι ἀντὶ νὰ βαρυταλαντεύεται ὡς μεθυμένος, ἐχόρευεν εὐθύμως κατὰ τὰς ἀνωμαλίας τῆς ὁδοῦ μεταξὺ τῶν δύο τροχῶν, οἵτινες ἀνακουφισθέντες καὶ ἐκείνοι ἀπὸ τὸ ὑπερβολικὸν βάρος ἔπαυσαν νὰ τριζοῦσιν ἀπαισιῶς. Μετ' ὀλίγον ἀντὶ νὰ σύρεται ὁ ὄνος ἐπὶ τῆς γραῖας ἤρχισε νὰ σύρῃ ἐκεῖνος τὴν γραῖαν. Τοῦτο ἦτο τόσον ἀσύννηδες, ὥστε τὴν ἔκαμε νὰ υποπτεύσῃ ὅτι κατὰ ἑκτακτον εἶχε συμβῆ. Ἐσταμάτησε, ἀφῆκε τὸ κάρον νὰ προχωρήσῃ ἐν ἡ δύο βήματα καὶ εἶδε τὴν ἄφρακτον τρύπαν, ἐκ τῆς ὁποίας ἀπέσταζαν αἱ τελευταῖαι ραβίδες τοῦ τόσον ἐπιτόνως μετακομισθέντος ὑγροῦ. Τότε μόνον ἔστρεψε τὴν κεφαλὴν καὶ μᾶς εἶδε καὶ εἶδομεν καὶ ἡμεῖς τὸ πρόσωπόν της. Ὁμοιάζεν ἑκατοντοῦτις, κάτισχνος, ξηρὰ καὶ μαύρη ὡς μούμια τῆς Αἰγύπτου. Ἐπεριμέναμεν φωνάς, ὕβρεις, κατάρας ἢ καὶ πετροβολήματα. Οὐδὲ λέξιν ὅμως μᾶς εἶπεν, ἀλλ' ἠρκέσθη νὰ στενάξῃ· ἀδύνατον ὅμως εἶναι νὰ λησμονήσω τὸ ἄφωνον παράπονον τοῦ βλέμματος αὐτῆς, ὅταν ἐπέρασεν ἔμπροσθέν μας ἐπιστρέφουσα νὰ μεταγемίση τὸ θαρέλι της εἰς τὴν μακρὰν ἀπέχουσιν βρύσιν. Τὸν Γιαννακὸν ἔτυχε νὰ ἐπανίδω εἰς τὴν Αἰγύπτου μετὰ εἰκοσιν ὅλα ἔτη καὶ οὐδ' ἐκεῖνος τὸ εἶχε λησμονήσει.

ΟΙ ΧΩΡΙΑΝΟΙ

Ὅλοι μας γνωρίζομαστε ἀπὸ ἀνήλικα παιδιά.
 Μὲ τὸ μικρὸ του τ' ὄνομα ἕνας τὸν ἄλλο κρᾶζει.
 Στὰ μυστικά μας δὲ μπορεῖ νὰ βάλουμε κλειδιά.
 Ξέρει κοθένας στ' ἄλλουνοῦ τὰ μάτια νὰ διαβάξῃ.

Σὰν ὅπως τὰ τρεχούμενα μοιράζουμε νερὰ
 καὶ τὰ σπαρτὰ ποτίζουμε καθὼς μὲ τὴν ἀράδα,
 ἔτσι τὶς μοιραζόμαστε καὶ θλῖψη καὶ χαρὰ,
 γιὰ δρέχει σ' ὅλο τὸ χωριὸ γιὰ σ' ὅλο εἶναι λιακάδα !

Γάμος ; Ἀστράφτει ἀπὸ χαρὰ καὶ γέλιο τὸ χωριὸ
 καὶ ἀντιλαλεῖ τὸ νυφικὸ τραγοῦδι πέρα ὡς πέρα.
 Θάνατος ; Ὅλοι θλιβεροὶ καὶ ἀπ' τὸ καμπαναριὸ
 κατὰμυρο ἢ καμπάνα μας τὸν βάφει τὸν ἀέρα.

Διάπλατα τὶς δξώπορτες ἢ καλωσύνη ἀνοῖ*
 καὶ στὸ παλάτι τοῦ τρανοῦ καὶ στοῦ φτωχοῦ τὴν τρούπα,
 καὶ ὅποιος περάσῃ καὶ ὅποιος μπῆ, γιορτὴ - καθημερινή,
 θὰ βοῇ στρωμένο καναπέ, θὰ βοῇ γλυκὸ στὴν κούτα.

Χώρια ἀπ' τὶς ἔγνοιες τῆς ζωῆς, τοὺς χάρους τοὺς πικροὺς,
 μέσ' στὶς καρδιές μας ἔχουμε παντοτεινὸν Ἀπρίλη —
 καὶ ὅσες τσουκνίδες βγαίνουνε μονάχες στοὺς ἀγροὺς
 ἐκεῖ ξεμοναχιάζονται πνιχτὲς στὸ χαμομήλι.

*Πρωινὸ Ξεκίνημα

Γεώργιος Ἀθήνας

ΤΟ ΞΗΜΕΡΩΜΑ

Εύρισκόμεθα εἰς τὰς τελευταίας ἡμέρας τοῦ χειμῶνος καὶ εἰς τὰς παραμονάς τῆς ἐορτῆς τοῦ φωτός, τοῦ Χρυσοῦ Ἑαρος. Ὁ παγωμένος ἄνεμος πνέει φορτωμένος μὲ τὰ πρῶτα μῦρα, τὰ ὁποῖα ἔρχονται ἀπὸ τοὺς ἀναγεννωμένους κήπους. Τὸν πόνον ποὺ προξενεῖ τὸ ψῦχος, μετριάζει ἡ γλυκεῖα προσδοκία τὸ πένθος, τὸ ὁποῖον ρίπτουν κάτω διερχόμενα νέφη, δὲν εἶναι τόσο βαρὺ καὶ τόσο καταθλιπτικόν. Κάποια ἀκτὶς χρυσοῦ φωτός χαράκωνει τὸν μελανὸν ὀρίζοντα. Αἱ πρωῒαι δὲν εἶναι ἀκόμη τελείως γαλαναί. Εἰς τὴν θερμάστραν παλαίουν αἱ τελευταῖαι φλόγες καὶ ἀφήνουν τὸν τελευταῖον τριγμὸν τὰ ξύλα. Τὸ παραμῦθι τελειώνει, τὸ βιβλίον κλείει καὶ ἀνοίγει τὸ παράθυρον εἰς τὸ φῶς.

Περνοῦμεν ἀπὸ τὸν θάνατον εἰς τὴν ζωὴν, ἀπὸ τὴν νύκτα εἰς τὴν ἡμέραν.

Ἀκόμη εἶναι χειμὼν, ἀλλὰ χειμὼν τοῦ ὁποῖου ἡ δύναμις ἐξευτελίζεται εἰς τὴν ἐμφάνισιν τῆς πρώτης εὐεργετικῆς ἀκτίνος. Πνέει ἀκόμη ἄνεμος, ἀλλὰ ἄνεμος μυρωμένος. Καὶ ὑπάρχουν ἀκόμη τεμάχια πάγου, ἀλλ' εὐωδιάζουν ὅλα, ὥς νὰ εἶναι θρύμματα ἀνθοδόχης κρυσταλλίνης.

Ξημερώνει.

Ἡ νύκτα ἡ ἀτελείωτη, ἡ νύκτα ἡ χειμερινὴ δὲν ἔχει τὴν ἔκτασιν αἰῶνος, ἡ ἡμέρα ἐξ ἄλλου δὲν εἶναι τέταρτον ὥρας. Καὶ τὴν αὐγὴν, τὴν ὥραν ποὺ ἐγεννήθη ἡ καλωσύνη, θορυβοῦν εἰς τοὺς κλάδους τὰ μουδιασμένα πτερὰ τῶν ἐπανερχομένων τραγουδιστῶν.

Ἡ καλιννόστησις γίνεται ἀθορύβως καὶ μὲ προφυλάξεις διότι ἀκόμη ὁ ἔχθρος ἀγρυπνεῖ διότι ἀκόμη τὰ μελανά σημεῖά του, τὰ πελώρια πλατιά σύννεφα, κυματίζουν εἰς τὰ ὕψη. Ἀλλὰ γίνεται ἡ πολιννόστησις τὸ τραγούδι γυρίζει εἰς τὸ δένδρον καὶ τὸ πράσινον σύρεται ἐπάνω εἰς τὸν φλοιὸν καὶ ζητεῖ νὰ καλύψῃ τὴν κιστρίνην καὶ ἀρρωστημένην ὕψιν.

Δὲν ὑπάρχει ἀγὼν φοβερότερος ἀπὸ αὐτόν, ποὺ συνάπτεται τώρα εἰς τὴν φύσιν μεταξὺ γιγάντων καὶ νάνων μεταξὺ βορρᾶ καὶ τοῦ ὁσματος, τοῦ παγετοῦ καὶ τῆς σταγόνης τῆς δροσίου, μεταξὺ τῆς καταιγίδος καὶ τοῦ φύλλου.

Παλαίουν τὰ ἀπαλότερα πράγματα πρὸς τὰ τραχύτερα καὶ δυνα-

τώτερα. Ὁ σπουργίτης θέλει νὰ ἐπιβληθῇ μὲ τὸ ἀδύνατον κελάδημά του εἰς τὸν φρενιασμένον ἄνεμον καὶ ν' ἀντιτάξῃ μίαν ἀγγελικὴν στροφὴν εἰς τὸ διαβολικὸν σφύριγμα, εἰς τὸ ὁποῖον ἀνατριχιάζει ἡ φύσις. Καὶ καταπλήσσει τὸ θάρος τοῦ ἄνθους τῆς ἀμυγδαλῆς, τὸ ὁποῖον φυτρώνει εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ δένδρου καὶ προκαλεῖ * τὸν θάνατον. Καὶ καταπλήσσει ἀκόμη περισσότερον ἢ τόλμη τοῦ μικροῦ φύλλου, ποὺ φυτρώνει εἰς τὸν ὀλόγυμνον κλάδον, ἐνῶ γύρω του ξεκλειδώνονται μὲ ἀπαίσιους τριγμούς οἱ σκελετοὶ τῶν δένδρων.

Μπουμπουκία τοσοῦτιστα καὶ φυλλάκια ἀδύνατα καὶ πούπουλα πουλιῶν, σταλιτσες ζωῆς, προχωροῦν κατὰ τοῦ μεγάλου ἐχθροῦ μὲ πεποίθησιν ὅτι θὰ νικήσουν. Καὶ θὰ νικήσουν οἱ μικροὶ μαχηταί. Οἱ παγοὶ ἐπὶ τέλους θὰ ὑποκύβουν καὶ θὰ καταρρεῦσουν. Καὶ ὄχι αὐτὸ μόνον, ἀλλὰ καὶ θὰ συρθοῦν αἰχμάλωτοι εἰς τοὺς ἀγροὺς καὶ θὰ τοὺς ποτίσουν. Οἱ χεῖμαρροι θὰ ταπεινωθοῦν, θὰ γίνουν ρύακες καὶ θὰ περνοῦν μὲ σεβασμὸν ἐνώπιον τοῦ θάμνου. Θὰ πληρώσῃ λοιπὸν καὶ πολεμικὴν ἀποζημίωσιν ὁ ἐχθρός. Θὰ καταβάλλῃ ἑκατομμύρια ἀργυρῶν σταγόνων εἰς τὴν ἄνοιξιν καὶ θὰ δώσῃ τοὺς χυμοὺς καὶ ὅσα χρειάζονται διὰ τὴν καλοπέρασιν τοῦ νικητοῦ.

...Μὲ συγχωρῆτε... Μοῦ φαίνεται ὅτι ἐδιάσθηκα πολὺ. Ἀπὸ τὸ παράθυρον εἰσῆλθεν αὐτὴν τὴν στιγμὴν μία κρύα πνοή, ποὺ μ' ἔκαμε νὰ μετανοιώσω δι' ὅσα ἔγραψα παραπάνω. Τὸ φύσημα σὰν νὰ μοῦ ἐσφύριξεν ὅτι περιέπεσα εἰς ἀνακρίβειαν καὶ ὅτι ὀφείλω νὰ ζητήσω συγγνώμην. Πιθανὸν νὰ ἔσφαλα. Ἀλλὰ πάλιν τὰ τερετίσματα * τῶν πουλιῶν ; Ὁ μυρωμένος ἄνεμος ; Τὰ συντερίσματα τοῦ πάγου, ποὺ εἰσὼδιάζουν ὥς κρουστάλινα θρύμματα ἀνθοδοχείου ; Τίποτε, τίποτε ! Ἐχὼ δίκαιον ! Ὁ χειμὼν θνήσκει, ἡ καλὴ ἄνοιξις ἔρχεται. Ἀς σφυρίζει, τι θέλει εἰς τὸ παράθυρόν μου ὁ ἄνεμος. Δὲν ἀκούω τίποτε....

Περὶοδ. « Πινακοθήκη »

Τίμος Μωραϊτίνης

Γ Α Λ Η Ν Η

Σήμερα πάλι λιόχαρος εἶναι ὁ γιालὸς καὶ ὁ δρόμος
ὁ ἐρημικὸς ποὺ σέρνεται κοντὰ στ' ἀκροθαλάσσι.
Τὸ καλοκαίρι τό 'διωξαν τὰ πρωτοβορόγια, καὶ ὅμως
τὸ σκοτεινὸ φθινόπωρο δὲν ἔχει ἀκόμα φθάσει.

Εἶναι μιὰ τόση ἀπανεμιὰ καὶ μιὰ γαλήνη τόση,
 πὺν τὰ καρᾶδια ἀπόμακρα μὲ τὰ πανὰ ἀνοιγμένα
 σταμάτησαν — μὰ κοίταξε — σὰν νὰ ᾿χουν μετανοιώσει
 πῶς τέτοιο φῶς ἀφήσανε καὶ πᾶν στὰ μαῦρα ξένα.

Τώρα ὡς κι οἱ πένθιμοι καπνοὶ τῶν βαποριῶν ἀράζουν
 ἀσάλευτοι σὰ σύννεφα κι αὐτοὶ μέσ' στὸν ἀγέρα
 ὅλα ἀπ' τὸν κόπο τῆς ζωῆς τριγυρὸ μου ἡσυχάζουν,
 ὅλα, καὶ μόνο στοῦ γιालοῦ τὴν ἀμμουδιὰ ἐκεῖ πέρα.

Μονάχα ἐκεῖ, Γαλήνη μου, σκαλεύοντας τὸ κῆμα,
 ζητάει κάποιον τραγούδι του νὰ πῇ μέσ' τῇ γιορτῇ σου.
 μὰ δὲν ξεσπάει νὰ σοῦ πῇ, λές καὶ πῶς τῶχει κρῖμα
 νὰ σοῦ ταράξει τὴ χαρά, πὺν βροῆκες στὴ σωπὴ σου...

« Σαῖς »

Λάμπρος Πορφύρας

X

ΑΦΑΝΗΣ ΗΡΩΣ

(Εἰς ποιμὴν ἐκ Δωρίδος, διωκόμενος ὑπὸ τῆς Δικαιοσύνης
 δι' ἄδίκημα κατὰ τῆς ἐξουσίας, ἀναγκάζεται νὰ ἐκπατρισθῇ καὶ
 νὰ καταφύγῃ εἰς τὴν τουρκοκρατούμενην τότε Ἑπείρον).

...Σιγὰ σιγὰ τὰ χρόνια ἐπέρασαν. Κάτω ὅμως ἀπὸ τὸν ζυγόν,
 ὅπου διὰ μιᾶς μετεφέρθη, ἔπειτα ἀπὸ τὸν ἐλεύθερον ἀέρα τοῦ πατρι-
 κοῦ τόπου, ὁ βίαιος βουνήσιος δὲν ἄργησε νὰ ἐννοήσῃ τί εἶναι τὸ ἀγα-
 θὸν ἐκεῖνο, πὺν δὲν ἐξετίμα εἰς τὴν πατρίδα του. Ἡ πρώτη βρῖσις,
 πὺν ἐδέχθη κατὰμουτρα ἀπὸ ἓνα βάρβαρον μπέην, τὸ πρῶτον κτύπημα
 εἰς τὴν ράχιν ἀπὸ τὸ μαστίγιον ἐνὸς ζαπτιῆ*, τὸ ἀδιάκοπον σκῆψιμον
 ἐμπρὸς εἰς τὸν τύραννον, ὁ ὁποῖος δὲν ἦτο πλέον ὁ φιλελεύθερος ἑλλη-
 νικὸς νόμος, ἔκαμαν σωτήριον ἐντύπωσιν εἰς τὴν ψυχὴν του καὶ ἐδά-
 μασαν τὸν χαρακτῆρά του. Ὁ ἀπειθαρχος, ὁ ἀρεϊμάνιος*, ὁ περιφρο-
 νητὴς τῆς ἰσοπολιτείας σιγὰ-σιγὰ ἐσφυρηλατήθη εἰς μετρονήμενον, ὑπο-
 λογιτικὸν ἄνδρα κάτω ἀπὸ τὴν δουλείαν καὶ τὸ βούνευρον*. Ἐκεῖ

μόνον ἐνόησε τὰ ἀγαθὰ, ποὺ εἶχε, ποὺ περιεφρόνησε, ποὺ ἔχασε εἰς τὴν στοργικὴν πατρίδα.

Ἄλλ' ἦτο πλέον ἀργά.

Καὶ σιγὰ - σιγὰ ἐνόησεν ἀκόμη τὸν πόνον τῆς γῆς, ὅπου ἐγεννήθη, τῆς γῆς, ὅπου ἔθαψε τοὺς ἰδικούς του καὶ ὅπου τὸν συνέδεσαν τὰ γλυκύτατα χρόνια τῆς παιδικῆς ἡλικίας, ὅπου οἱ ἄνθρωποι ὁμιλοῦν, σκέπτονται, ἔχουν τὰ ἴδια ἰδεώδη μὲ ἡμᾶς, ἀγαποῦν καὶ μᾶς συλλογίζονται. Τώρα θὰ ἔδιδε καὶ αὐτὸς δὲν ἤξερε τί, διὰ τὰ ἡμποροῦσε νὰ ξαναἰσχετο, νὰ ξανάβλεπε μίαν μόνον στιγμὴν τὴν γαλανὴν βουνοκορφὴν τοῦ Παρνασσοῦ, τὶς γυμνὲς πλαγιὰς ποὺ ὠδηγοῦσε τὰ κατόικια του. Θὰ ἔδιδε χρόνια τῆς ζωῆς του διὰ μίαν Κυριακὴν προῖ, μετὰ τὴν ἀπόλυσιν ἢ ἓνα ἥσυχον ἀπόγευμα εἰς τὴν μακρινὴν του στάνῃν, ὅταν ἄρμεγε κατὰ σειρὰν τὰ ἀσπρόμαλλα πρόβατά του καὶ ἐγέμιζε μὲ χιονᾶτο γάλα τὶς καρδάρες του.

Καὶ ὁ πόνος αὐτὸς τὸν ἔκαμε νὰ προσκολλᾶται μὲ κάποια ἀπελπισίαν εἰς ὅ,τι ἔβλεπε νὰ τὸν πλησιάζῃ εἰς τὴν μακρινὴν πατρίδα, ἀνθρώπους, σκέψεις, ἄψυχα ἀκόμη, τὰ ὁποῖα διὰ τὰ νοσταλγικὰ μάτια του ἔπαιρναν ψυχὴν καὶ φωνήν.

Ἀπὸ πολίτης φιλήσυχος τώρα ἐγίνετο καὶ πατριώτης.

Σιγὰ - σιγὰ ἡ ἐπιχειρήσις του προσώδευσε. Ἀπὸ ἀγωγιάτης κατάρθωσε νὰ ἀγοράσῃ τὸ ἀμάξι. Τὴν εἰρηνικὴν του ζωὴν ἤλθεν ἔξαφνα νὰ διακόψῃ ὁ πόλεμος τοῦ 1912.

Οἱ Ἕλληνες, οἱ δικοὶ του, ἡ ἰδία μακρινὴ πατρίδα, ἤρχετο δολοζώνταν ἔκει νὰ τὸν εὕρῃ. Μεταμορφωμένος τότε καὶ ἐκεῖνος ὁ ἀδάμαστος Δωριεὺς διέσχισε μίαν νύκτα τὰς γραμμὰς τῆς ἀμύνης καὶ μὲ τὸ μᾶσουερ ἐνὸς ἐχθροῦ, ποὺ ἀφώπλισε μέσα εἰς τὴν χαράδραν, ἔφθασεν εἰς τοὺς εὐζώνους, τοὺς συντρόφους του.

Ὅλον τὸν καιρὸν τῆς πολιορκίας τῶν Ἰωαννίνων ὑπέμεινε τὴν πείναν, τὰς στερήσεις, τὸ φαρμακερὸ κρύο, μὲ τὴν φτερωμένην ἐλπίδα νὰ μῆτ' νικηφόρος καὶ αὐτὸς μαζί μὲ τοὺς δικούς του εἰς τὰ Γιάννινα!

Ἄχ! τὰ Γιάννινα, αὐτὰ τὰ Γιάννινα!...

Τὸ μάτι του δὲν ἄφηνε τοὺς μακρινοὺς ἄσπρους μιναρέδες, ποὺ ἔξαωγραφίζοντο μικροσκοπικοὶ μέσα εἰς τὴν ὁμίχλην κοντὰ εἰς τὴν γαλανὰ τῆς λίμνης.

Καὶ ἐπὶ τέλους τὰ Γιάννινα ἔπεσαν καὶ ἐμβῆκε καὶ αὐτὸς ἐνθου-

σιών θριαμβευτής, με την κεφαλὴν ὑψηλὰ εἰς τὸν τόπον, ὅπου τὸ βού-
νευρον τὸν εἶχε συνηθίσει νὰ σκύπτῃ.

Αἱ πρῶται ἡμέραι ἐπέρασαν μετὰ τὴν φρενίτιδα τῶν ἐπινικίων, τὰ
προσδεξιμάτα καὶ τὰ γλέντια τῶν παλαιῶν φίλων του. Ἐπειτα ὅμως
ἐσκέφθη νὰ ξαναπιάσῃ τὴν ἐργασίαν του. Ἀλλὰ τὸ ἀμάξι του εἶχεν
ἐπιταχθῇ ἀπὸ τοὺς Τούρκους. Χωρὶς νὰ λυπηθῇ τότε καὶ χωρὶς νὰ
διστάσῃ, ἐπῆγε πάλιν μισθωτός, ὅπως πρὶν.

Ἡ ἐργασία του ἐξηκολούθησεν ἡσυχά κάμποσους μῆνας, ἕως ὅτου
μίαν ἡμέραν δύο χωροφύλακες τὸν ἐκατέβασαν ἀπὸ τὸ ἀμάξι, τοῦ ἔδει-
ξαν ἓν ἔνταλμα συλλήψεως καὶ τὸν ἐμπαρκάρισαν μετὰ τὸ πρῶτον ἀτιμό-
πλοιον διὰ τὸν Πειραιᾶ.

Εἰς τὴν μέθην τῆς ἐλευθερίας εἶχε λησμονήσει ὅτι ἄλλοτε ὑπῆρ-
ξεν ἔνοχος ἀπέναντι τῆς θεᾶς αὐτῆς, ποὺ ἐλάτρευε τώρα. Τώρα, εἰς
τὴν αἰθουσαν τοῦ δικαστηρίου, σκυμμένος ἐμπρὸς εἰς τὰ ζευγάρια τῶν
ματιῶν, ποὺ βαρβαίνουν ἐπάνω του, ἀκούει τὰς καταθέσεις διὰ τὸ πα-
λαιὸν ἔγκλημά του.

“Ὅταν τὸν ἐκάλεσαν ν’ ἀπολογηθῇ εὗρε μόνον δύο τρία τραυλι-
σμένα λόγια, ποὺ εἶπε μετὰ χαμηλωμένα μάτια:

—“Ἐφταῖσα... Ἐκαμα τὸ κακό... Ἀπὸ τότε ὅμως μετανόησα μετὰ τὴν
καρδιά μου... Συγχωρηστέ με.

Ὁ εἰσαγγελεὺς, ἀμείλικτος * ὅπως ὁ νόμος, ὁ ὑπερασπιστὴς αὐ-
τὸς τῆς ἀδικουμένης κοινωνίας, ἐζήτησε τὴν τιμωρίαν.

Ἐνῷ ὅμως ἐπρόκειτο ν’ ἀποσυρθῇ τὸ δικαστήριον εἰς τὴν αἰθου-
σαν τῶν διασκέψεων, θόρυβος ἠκούσθη εἰς τὴν εἴσοδον καὶ ἓνας κλη-
τὴρ ἐφάνη νὰ πλησιάζῃ τὸν πρόεδρον καὶ νὰ τοῦ ὁμιλῇ διὰ κάτι βέβαια
ἐντελῶς ἀσυνήθιστον, ὅπως ἐφαίνετο ἀπὸ τὴν ἔκφρασίν του.

Ὁ κατηγορούμενος προσήλωσε τὰ μάτια του εἰς τὴν σκηνὴν
αὐτήν, σὰν κάποιαν τελευταίαν καὶ ἀπρόοπτον ἐλπίδα, ἀπὸ τὴν ὁποίαν
ὅμως δὲν ἤξευρε τί ἔπρεπε νὰ περιμένῃ ἢ νὰ ζητῇ... Ἐν τῷ μεταξὺ ἡ
ἐκπληξὶς ἐφάνη νὰ ζωγραφίζεται εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ Προέδρου.

Ὁ Μητροπολίτης Δαφνοκάστρου, ἓνας ἀπὸ τοὺς μεγαλοφρεστέ-
ρους ἱεράρχας τῆς ἀμφισβητουμένης Ἠπείρου, μόλις φθάσας ἀπὸ
τοὺς Ἁγίους Σαράντα, ἐξίτηι νὰ μαρτυρήσῃ εἰς τὸ δικαστήριον διὰ
τὸν κατηγορούμενον.

Μ’ ὅλην τὴν παρατυπίαν * τοῦ πράγματος, τιμῆς ἔνεκεν, τὸ δικα-

στήριον παρεδέχθη ὁμοφώνως καὶ ὅλα τὰ βλέμματα ἐστηρίχθησαν γέ-
ματα περιέργειαν εἰς τὴν εἴσοδον. √

Ὑψηλός, Ξηρός, μὲ χαρακτηρισμένον ἀσκητικὸν πρόσωπον καὶ πρού-
ρως λευκασμένα γένεια, ἀλλὰ μάτια ποῦ ἔλαμπε κάποια φλόξ ζωῆς
συγκεντρωμένης, ὁ ἱεράρχης, στηριζόμενος εἰς τὴν ποιμαντορικὴν
ρᾶβδον, ἐπροχώρησεν εὐλογῶν. Ἐφθασεν εἰς τὴν θέσιν ὅπου τὸν ἔφε-
ρεν ὁ κλητὴρ καὶ ἐκεῖθεν ἔφερε γύρω τὸ βλέμμα. Καὶ τὸ βλέμμα
ἐκεῖνο ἔξαφνα ἐφατίσθη ἀπὸ στοργὴν καὶ τρυφερότητα, μόλις ἐστάθη
εἰς τὸ μέρος, ὅπου ἦτο ὁ κατηγορούμενος, ἐνῶ τὸ χεῖρ του μὲ τὴν ἱερα-
τικὴν εὐλογίαν ὑψώνετο ἐντελῶς χωριστὰ καὶ αὐθόρμητον πρὸς αὐτόν.
Ἐν τῷ μεταξὺ ἐκεῖνος, διὰ μιᾶς τιναγμένος ἐπάνω, τρέμων, ἔμεινεν
ἐκεῖ σὰν νὰ ἔβλεπεν εἰς αὐτὸν τὸν ἄγγελον ἐλευθερωτὴν, τὴν ἐξ ὕψους
ἀντίληψιν καὶ σωτηρίαν.

Ὁ Μητροπολίτης ὄρθιος, ἐμπρὸς εἰς τὸ ὄρθιον ἀκροατήριον ἦλθεν
ἀμέσως εἰς τὸ θέμα.

Μόλις ἔμαθε κατὰ τύχην τὴν δίκην ἐκεῖ ἐπάνω, ἐπῆρε τὸ πρῶτον
ἀτιμόπλοιον, ποῦ εὔρε, καὶ εὐτυχῶς ἔβλεπεν ὅτι ἔφθασεν ἐν καιρῷ.

Δὲν ἤξευρε τί ἦτο ἄλλοτε ὁ κατηγορούμενος, οὔτε ἤθελε νὰ τὸ
μάθῃ. Ἐκεῖνος εἶχε καθῆκον καὶ ἤθελε νὰ εἴπῃ τί τὸν ἐγνώρισε δέκα
ἔτη τώρα.

Καὶ ἤρχισε τότε μία μακρὰ καὶ παθητικὴ ἱστορία χρόνων ὀλο-
κλήρων. Ἐν τμήμα τῆς ἱστορίας, ποῦ ἐγράφη μὲ αἷμα καὶ θυοῖας μέσσα
εἰς ἐπιβουλὰς *, κινδύνους καὶ ἀδιάκοπον καθημερινὸν ἀγῶνα μὲ τὸν
ἐχθρὸν διὰ τὴν διαφύλαξιν τῆς ἐλληνικῆς Ἠλείρου. Ὅλα αὐτὰ δὲν
ἠμποροῦσαν νὰ γίνουν χωρὶς ἀνθρώπους ἀφωσιωμένους, μὴ γνωρί-
ζοντας φόβον. Ἦρχετο λοιπὸν νὰ εἴπῃ δι' αὐτὸν τὸν ἄνθρωπον, ὁ
ὁποῖος ἦτο εἰς τὸ ἐδώλιον * τοῦ κατηγορουμένου. Ἦσαν ὅπλα διὰ νὰ
μεταφέρουν; Ἦσαν θύματα διὰ νὰ φυγαδεύσουν; Ἦτο ἐπικίνδυνος
ἀλληλογραφία νὰ στείλουν; Πληγωμένους ἀπὸ συγκρούσεις νὰ φέρουν
εἰς ἀσφαλὲς μέρος; Ἦτο ἀνάγκη ὁδηγοῦ διὰ ἐπαναστατικὰ σώματα;
Αὐτὸς ἦτο πάντοτε ἐκεῖ, ταχύς, πρόθυμος, ἀκαταπόνητος, πάντοτε
ἐτοιμος νὰ κινδυνεύσῃ καὶ νὰ θυσιασθῇ.

Καὶ αὐτὸ δέκα ὀλόκληρα ἔτη, μίαν ὀλόκληρον ζωὴν, ἕνα ὀλόκλη-

ρον ἀγῶνα μυστικόν, σιωπηλόν, ἐπίμονον, χωρὶς διακοπὴν καὶ χωρὶς ἀνάπαυσιν.

Καὶ ἦτο ἀκόμη ὁ ἄνθρωπος, ποὺ ὄχι μόνον δὲν ἐξήτησε ποτὲ τὸ παρομικρὸν δι' ἑαυτὸν, ἀλλ' ἀπεναντίας ὁ θυσιάζων καὶ ἐκ τῶν ἰδικῶν του, ὁ ἀφωσιωμένος ὑπηρετῆς τῆς ιδέας, ὁ πρόθυμος στρατιώτης, ὁ ἐτοιμὸς νὰ ὀρμήσῃ πρῶτος εἰς τὸν κίνδυνον, διὰ νὰ ἐπανεέλθῃ ἀμέσως μετὰ τοῦτον, ταπεινός, σιωπηλός, ἀθόρυβος εἰς τὴν ἀφάνειαν καὶ τὴν σκιάν.

Ἀτ' αὐτὸν τὸν ἄνθρωπον ἦλθε τώρα νὰ ὀμιλήσῃ εἰς τὸ δικαστήριον, εἰς τοὺς Ἑλληνας δικαστάς. Αὐτὸν τὸν ἄνθρωπον ἦλθε νὰ ζητήσῃ ἀκόμη ἀπὸ τοὺς ἐνόρκους, διότι τὸν χρειάζεται ἀκόμη, διότι ὁ ἀγὼν δὲν ἐτελείωσεν, ἀρχίζει πάλιν. Καὶ τὸν ζητεῖ ἐν ὀνόματι τοῦ ἐλέους, ἐν ὀνόματι τῆς Πατρίδος, συγχωρῶν αὐτόν, ὡς ἀντιπρόσωπος τοῦ Χριστοῦ, κάθε ρύπον * καὶ κάθε ἀμαρτίαν.

Τὰ τελευταῖα λόγια τοῦ ἱεράρχου ἔπесαν σὰν μεγαλόπνευστο κήρυγμα κάποιας βουλήσεως ἀνωτέρας, μέσα εἰς βαθεῖαν σιωπὴν ἀπὸ ἀνθρώπους συγκινημένους, θαμβωμένους, φρίσσοντας, οἱ ὅποιοι δὲν ἔμποροῦσαν νὰ ἐξωτερικεύσουν τὴν συγκίνησιν παρὰ μόνον μὲ τὴν ἰδίαν νεκρικὴν σιγὴν.

Ἀλλὰ ἀμέσως ἡ σιγὴ αὐτὴ ἐξέσπασε σὰν ἀπὸ θάλασσα ἀναταραγμένη ἀπὸ τὴν ὀρμὴν τοῦ μελτεμοῦ.

— Χάριν !.. Ὅλοι ἐξήτουν χάριν !

— Ἀθῶς ! ἡλάλαξε τὸ ἀκροατήριον.

Οἱ ἐνόρκοι ἀμέσως τότε ἀπεσύρθησαν καὶ μετ' ὀλίγον ἐξέδωκαν ὁμοφώνως τὴν ἐτυμηγορίαν των, διὰ τῆς ὁποίας ὁ κατηγορούμενος ἐκηρύσσεται ἀθῶς παμψηφεί.

Τὸ πλῆθος τότε φοιιάζον, τρέμον, οἰστρηλατούμενον * ἀπὸ τὸν κραδασμὸν τῶν νεύρων του, ἐσήκωσε τὸν θόλον τοῦ δικαστηρίου μὲ μίαν συντονισμένην ζητωκραυγὴν...

Καὶ ἐνῶ ὁ ταπεινὸς ἦρως ἔπεφτε μὲ πνιγμένα ἀναφυλλητὰ εἰς τὰ πόδια τοῦ δεσπότη του ἀγκαλιάζον μὲ δακρυσμένα φιλήματα τὸ μαῦρον ράσον, ὅλον τὸ πλῆθος ὠρμοῦσε νὰ φιλήσῃ καὶ αὐτό, νὰ εὐχαριστήσῃ τὸ ρυτιδωμένον ἐκεῖνο χέρι, τὸ ὅποιον ἤξευρε τόσον καλὰ νὰ προτάσσεται διὰ τὸ ποίμνίον του, ὅπως διὰ τὴν πίστιν καὶ τὴν πατρίδα.

ΘΑΝΑΤΟΣ ΚΑΡΑΒΙΟΥ

('Η χώρα μας είναι κατ' ἑξοχήν θαλασσινή καὶ εἶναι γνωστή ἡ ἀγάπη καὶ ἡ λατρεία τῶν ναυτικῶν μας στὰ καράδια τους, ποὺ ἐκδηλώνεται μὲ κάθε τρόπο. Τὸ παρατιθέμενο διήγημα μᾶς δείχνει παραστατικώτατα τὴ λατρεία αὐτὴ ἐνὸς καπετάνιου).

Βαδίζαμε καὶ οἱ δύο σιωπηλοὶ κατὰ μῆκος τῆς ἀκρογιαλιᾶς. Εἴχαμε ἀνάψει ἀπὸ ἓνα κεράκι στὸν "Αἱ Νικόλα, στὴν ἄκρην τοῦ κάδου γιὰ τὴν ψυχὴ ὅλων τῶν πεθαμένων καὶ πνιγμένων τοῦ νησιοῦ καὶ γυρῖσαμε ἀπ' τὴν ἀμμουδιὰ ἀναπνέοντες τὸν μυροδόλον μπάτην.

"Οταν ἐφθάσαμε κοντὰ στὰ πρῶτα σπίτια τῆς πόλεως, τῆς σκαρφαλωμένης σὰν ζωγραφιὰ ἀπάνω στὸ βράχο, ὁ σύντροφός μου, ἄνθρωπος τοῦ τόπου, δάσκαλος διωρισμένος ἐκεῖ, χωρὶς νὰ πάψῃ νὰ εἶναι καὶ λίγο ποιητής, μοῦ εἶπε :

— Τὴ βλέπεις αὐτὴ ἐκεῖ τὴ γλῶσσα τῆς ἀμμουδιᾶς ; Τὴν λένε « τοῦ Θανατᾶ ».

Καὶ ἐπειδὴ τὸν κύτταξα μὲ ἀπορία χωρὶς νὰ τὸν ρωτήσω, ἄρχισε μόνος του νὰ μοῦ διηγῆται μιὰ παλιὰ ἱστορία τοῦ νησιοῦ.

— Θὰ ἤμουν δέκα χρόνων παιδάκι τότε· καὶ τὸ θυμοῦμαι ζωηρά, σὰν νὰ εἶναι τώρα. "Ετσι ὅσον εἴμαστε μικροί, μᾶς ἐντυπώνονται καὶ πράγματα καὶ εἰκόνες, ποὺ δὲν τίς λησμονοῦμε σ' ὅλη μας τὴ ζωὴ. Τὸ λιμάνι, ποὺ βλέπεις τώρα νεκρὸ, ἔρημο καὶ μελαγχολικὸ μὲ τὰ δύο τρίτα καίκια ἐκεῖ στὴν ἄκρην, ποὺ φορτώνουν κίτρα καὶ λεμόνια, δὲν ἦταν ἔτσι ἐκείνη τὴν ἐποχὴ, ἐδῶ καὶ σαράντα χρόνια. Τρικάρτα * καὶ γολέτες *, βρίκια * καὶ σκολέβες *, ἔπιαναν ἀπ' τὴν μιὰν ἄκρην ὡς τὴν ἄλλην. Ἐκεῖ βαδιὰ στὸν ταρσανᾶ * πέντε ἔξι μεγάλα καὶ μικρὰ τραβηγμένα ἔξω στὰ σκαριά * περίμεναν τὴν ἀράδα τους νὰ τὰ μερμετίσουν *, νὰ τὰ καλαφατίσουν *, νὰ τὰ βάψουν, ὕστερ' ἀπ' τὶς πληγές, ποὺ εἶχαν ἀπὸ τὰ μακρινὰ καὶ ταραχώδη ταξίδια. Κι ἀκούονταν κι ἀντηχοῦσαν πάντα οἱ φωνές, τὰ τραγούδια τῶν ἐργατῶν, τὰ σφυροκοπήματα, τῶν παιδιῶν τὰ στριγγλίσματα καὶ τὰ γέλια· καθὼς καὶ τὰ γαυγίσματα τῶν σκύλων, αὐτῶν τῶν карабόσκυλων, ποὺ λὲς καὶ ἡ ζωὴ τους γίνεται ἓνα μὲ τὴ ζωὴ τοῦ καραβιοῦ.

Τὰ σπίτια αὐτὰ, ποὺ μοιάζουν σὰν κάστρα ραγιασμένα κι' ἐρειπω-

μένα, ήτανε σπίτια ἀρχόντων καὶ καπεταναίων, πού ἀρμάτωναν καρὰ-
δια, κουβαλοῦσαν σιτάρι, εἶχαν ὅλη τὴ Μεσόγειο δική τους καὶ γέμιζαν
τὶς κάσες τους μὲ τάλαρα. Ἕνας ἀπ' αὐτούς, ὁ πιὸ τρανός, ὁ πιὸ νοι-
κακώρης, ήτανε ὁ καπετὰν Λιᾶς Μπόγλης, ὁ λεγόμενος Ὑάβολος. Στρου-
φνός, ἐπίμονος καὶ ἀπότομος, ἀλλὰ καὶ ἀγαθός, ἐλεήμων καὶ θρησκός,
θρησκός ὅπως οἱ παλιοί... Μία ἀπὸ τὶς μεγαλύτερες ἀντιπάθειές του
ἦταν τὰ βαπόρια, πού ἄρχισαν σιγὰ σιγὰ νὰ ἐκτοπίζουν τὰ καρὰδια
ἀπ' τὸ ἐμπόριο καὶ παντοῦ. Κι ὅμως ὁ γέρος, ἂν κι ἔβλεπε τὴν ἀλήθεια
κι ἄκουε τόσα καὶ τόσα ἀπὸ τοὺς δικούς του καὶ ξένους, δὲν ἐννοοῦσε
νὰ ξεκάμει κανένα ἀπὸ τὰ δικά του καὶ στοὺς γαμπρούς του, πού τοῦ
ἔλεγαν κάθε μέρα, ἀπαντοῦσε θυμωμένος :

— Κάμετε τὴ δουλειά σας ἐσεῖς. Θὰ χτυπήσετε τὸ κεφάλι σας, μὰ
θὰ ἔναι ἀργά ! Καὶ οἱ τέσσαρες γαμπροὶ του εἶχαν ξεκάνει τὰ καρὰδια
τους ἀπὸ τοὺς πρώτους κι ἐμπῆχαν μισθωτοὶ στὰ βαπόρια μιᾶς ἐται-
ρείας, πού εἶχε γίνει τότε γιὰ πρώτη φορὰ.

**

Ἀπὸ μερεμέτια σὲ καλαφατίσματα, ἀπὸ ἀλλαγὲς καταρτιῶν σὲ ἀλ-
λαγὲς ἱστίων, ἀπὸ δάψιμο σὲ δάψιμο, τὰ τρία του καρὰδια κράτησαν
χρόνια καὶ χρόνια καὶ ἡ κάσσα τοῦ γέρου δὲν εἶχε παράπονο, οὔτε οἱ
γαμπροὶ, πού τοὺς προίκισε καλά, οὔτε ὁ μικρός του γιός, πού ἦταν
προωρισμένος ἀπ' τὸν καπετὰν Λιᾶ νὰ κρατήσῃ τὴν παράδοσι τῶν Μπό-
γληδων καὶ νὰ σκαρώσῃ νέο καρὰδι.

Κι ὅμως τὰ χρόνια περνοῦσαν, κι ἐπειδὴ τίποτε δὲν εἶναι αἰώνιο,
ἦλθε στιγμή, πού τὰ καρὰδια τοῦ Ὑάβολου ἔμπαιναν ἕνα ἕνα στὴν
μπάντα· κι ὁ γέρος μὲ δάκρυα καὶ μὲ πεισματάρικα καμώματα ἔδινε
τὴν ἄδεια νὰ τὰ πουλήσουνε γιὰ ξυλεία. Τοῦ ἔμεινε πλὴν τὸ τελευταῖο,
ἕνα θοῖκι μικρό, κομψό, χαριτωμένο, τὸ « χαϊδεμένο » του, ὅπως τὸ ἔλεγε.
Μ' αὐτὸ ταξίδευε καὶ τὸ κυβερναε μονάχος του. Κι ἦταν ὅλος χαρὰ,
ὅσες φορὲς γυρίζοντας ἀπὸ μακρινὸ ταξίδι τὶς γιορτὲς ἔμπαινε καὶ
ἄραζε περήφανος μὲς' στὸ λιμάνι κι ἔβγαζε τὸ φέσι καὶ τὸ κουνοῦσε
χαιρετῶντας μακριὰ ἀπὸ τὸ φανάρι ἀκόμη τὴν καπετάνισσα, πού τὸν
ἀγνάντευε * ψηλὰ ἀπὸ τὸ χαγιάτι * τοῦ σπιτιοῦ καὶ τὴν μικρὴ του τὴν

κόρη, πού με τὰ ξανθὰ μαλλάκια της ἀνεμίζοντα ἀπαντοῦσε στὸν χαιρετισμὸ τοῦ πατέρα της.

Ἐνα χειμῶνα τὶς ἔχασε καὶ τὶς δυὸ ἀπὸ τὸν τῦφο, πού 'πεσε στὸ νησί. Κι ὅταν ἕνα ἀπόβραδο, παραμονὴ τῶν Φώτων, μπαίνοντας γιὰ ν' ἀράξῃ κατὰ τὴν συνήθειά του κρατοῦσε μὲ τὸ 'να του χέρι τὸ τιμόνι καὶ μὲ τὸ ἄλλο ἔσειε στὸν ἀγέρα τὸ μεγάλο του φέσι, κανένας δὲν ἦταν στὸ χαγιάτι νὰ τὸν χαιρετίσῃ. Τὰ παράθυρα ἦταν κατάκλειστα...

Ἀπὸ τότε ὅλη τὴν ἀγάπη καὶ τὴν λατρεία τὴν εἶχε ἀφιερωμένη στὸ χαϊδεμένο του βρῖκι, τὴν «Τσιμούλα», πού 'χε τ' ὄνομα τῆς μικρῆς μὲ τὰ ξανθὰ μαλλάκια. Ἀλλὰ ἦρθε ἡ ὥρα του νὰ μπῇ κι αὐτὸ στὴν μπάνια· κι ὁ γέρος ἄκουσε ἀπὸ τὸ γυιὸ του ἕνα θρόαυ, ἐκεῖ πού καθότανε στὸν καφενὲ τοῦ Στανᾶ καὶ τραβοῦσε τὸ ναργιλέ * του, τὴν κατάδικη τοῦ βρικιοῦ.

— Πατέρα, δὲν πάω πλιά. Εἶναι ντροπὴ. Ψέμματα, μαθὲς θὰ σοῦ πῶ ! Κάνει νερά. Καμμιά ὥρα θὰ πᾶμε φοῦντο *.

— Ἄκου τὸ παιδί, καπετὰν Λιᾶ, τοῦ φώναζαν οἱ ἄλλοι. Νὰ μὴν ἔχῃς, μαθὲς, πάει καλά. Μὰ τὸν ἔχεις εὐλογημένε. Τὸν ἔχεις τὸν παρᾶ. Ἦ φκείασε ἄλλο, ἢ ἂς' το νὰ πάῃ νὰ χαθῇ τὸ καρυδότσουφλο !

Ὁ γέρος ἀναψε, τινάχθηκε ἀπάνω, πέταξε τὸ μαρκούτσι *.

— Νὰ μὴ σᾶς τὸ 'πῶ τώρα !... Δὲν ξέρετε, μωρὲ ἑσεῖς ! Δὲν ξέρετε τί εἶν' ἐκεῖ μέσα.

Καὶ γυρίζοντας στὸ γυιὸ του :

— Ἄειντε, μωρὲ ! τοῦ εἶπε, καὶ σὺ μὲ τοὺς ἄλλους θὰ πᾶς ! μέσα στὰ φουγάρα θὰ χωθῇς ! Καρβουνιάρης ! Καρβουνιάρης θὰ γίνῃς καὶ σὺ ! Μὰ ἄκουσέ με· ἄκουσέ το καλά. Θέλω νὰ μοῦ τὸ δέσηςς ἐκεῖ ἐμπρὸς στὸ σπίτι ! Θέλω νὰ τὸ βλέπω ! Νὰ θυμᾶμαι τὰ νιάτα μου !...

Καὶ σκύβοντας στ' αὐτὸ τοῦ γυιοῦ του ἀπόσωσε τὸ λόγο του :

— ...καὶ τὰ μαντηλοχαιρετίσματα τῆς μάννας σου καὶ τῆς...

Καὶ ὁ γέρος ἔκανε πὼς σκάλιζε τὸ ναργιλέ του γιὰ νὰ κρύψῃ ἕνα δάκρυ, πού κυλοῦσε στὸ ἥλιοκαμμένο του πρόσωπο.

Καὶ τὸ ἔδεσαν ἐκεῖ μπροστὰ στὴν ἀμμουδιά. Καὶ ὁ γέρος ἠδελε

νά τὸ βλέπει ἀρματωμένο, ὅπως ἦτανε στὰ καλά του, μὲ τ' ἄρματα * καὶ τὰ ξάρτια του καὶ τὶς διπλές του ἄγκυρες, φρεσκοβαμμένο πάντα ὁλοπράσινο, μὲ τὴ μαύρη γραμμὴ ὁλόγυρα, μὲ τὴν παλιὰ Γοργόνα μπροστὰ καὶ μὲ τ' ὄνομα γραμμένο πίσω μὲ μεγάλα ἄσπρα γράμματα: «Τσιμούλα».

Καθισμένους στὸ μακρὸ χαγιάτι ἀγνάντευε τὸ ἀγαπημένο του καὶ τὸ καμάρωνε. Καὶ πότε κατέβαινε στὴν ἀμμουδιά, γιὰ νὰ 'ναι πλιὸ κοντά· καὶ μόνος του τότε καταμόναχος, μονολογοῦσε, λές, καὶ κρυφομιλοῦσε μαζί του. Κι ὁ σκύλος ἀνεβασμένος στὴν πλώρη του γαύγιζε ἀπὸ μέσα χαρούμενα. Κι ὅταν τὸ λιμάνι ἦταν ταραγμένο ἀπὸ φουσκο-θαλασσὶα καὶ τὰ κύματα χτυποῦσαν στὰ πλάγια τοῦ καραβιοῦ κι ἐξέσπαγαν στὰ βράχια ἢ στὴν ἀμμουδιά ραπίζοντας τὸ πρόσωπό του, θαρροῦσε, πὼς ἦταν κι αὐτὸς μέσα ὁ ἴδιος. Ἀνασέκωνε ψηλὰ τὸ φέσι, τὸ 'χυνε ὥς τ' αὐτιά, ἐσούφρωνε τὰ φρύδια καὶ ρουφούσε ἀχόρταγα τὸν ἀρμυρὸ ἀγέρα. Καὶ μὲ τὰ χέρια ἀνοιχτά, σὰν νὰ 'θελε ν' ἀγκαλιάσῃ κάτι παλιὸ καὶ ξεχασμένο ἐσηκώνετο ἀπὸ τὸ βραχάκι κι ἔκανε νὰ τραθήξῃ κι αὐτὸς δὲν ἤξερε ποῦ. Μὰ τὰ πόδια του ἔτρεμαν. Τὰ ἐβδομήντά του χρόνια τὸν κάρφωναν στὸ χῶμα... Καὶ ξανάπερτε πάλι χάμω, 'κεῖ ποὺ καθόταν μ' ἓνα βαθὺ ἀναστεναγμὸ, σκουπίζοντας μὲ τὴν παλάμη του ἀνάποδα ἓνα δάκρυ, ποὺ κατέβαινε στὰ σουρωμένα του μάγουλα.

Ἀπὸ τὸν καφενὲ πέρα, ποὺ τὸν κοίταζαν, κουνώντας τὸ κεφάλι ἔλεγαν τὸ λόγο τους:

— Σὰν χαμένα, μαρὲς παιδιά, τὰ 'χει τώρα-τόρα ὁ καπετὰν Λιῶς !...

..

Ἦλθεν ἀκουστὴ ἐκείνες τὶς ἡμέρες, πὼς τὰ βαπόρια τῆς Ἐταιρείας εἶχαν κάνει γραμμὴ γιὰ νὰ πιάσουν καὶ στὸ νησί. Ἦταν ἡ πρώτη φορὰ, ποὺ θὰ βλέπαμε οἱ περισσότεροι αὐτὸ τὸ θαῦμα στὸν τόπο. Καὶ τὸ περηνάμαμε μὲ περιέργεια! Ἐμεῖς τὰ παιδιά ἀνεθήκαμε ψηλὰ στὸ Σταυρὸ καὶ σκορπιστήκαμε ὁλόγυρα στοὺς βράχους κατὰ τὸ ἀνοιχτὸ πέλαγο. Θὰ τὸ βλέπαμε ἐμεῖς πρῶτα πρῶτα. Μέσα στὰ καφενεῖα καὶ στὰ κατηλειὰ ἄλλη κουνέντα δὲν γινότανε. Κι ὅλοι περίμεναν νὰ ἰδοῦν τὸ μζ-

γάλο αὐτὸ θαλασσινὸ θηρίο, τὸ βαπόρι, ποὺ θὰ ἔρωγε τὰ καράβια μας καὶ θὰ ῥήμαζε τὸ νησί μας.

Εἶχε ξημερώσει μ' ἓνα ἀεράκι ἀπ' τ' ἀνοιχτά. Μὰ ἐμεῖς ξανοίξαμε ἐκεῖ μακριά, πολὺ μακριά μιὰ μαύρη γραμμὴ στὸ πέλαγο. Προμήνυμα φουρτούνας. Σὲ λίγη ὥρα ἡ θάλασσα ὅλη ἀφροκοποῦσε ταραγμένη. Τὰ κύματα ἔσπαζαν ἄγρια κάτω στοὺς βράχους καὶ ὁ ἀγέρας ἔφερε τοὺς ἀφροὺς ἀπάνω στὸ Σταυρό. Ὁ οὐρανὸς ὀλοένα σκοτείνιαζε. Ὑστερα ἀκούστηκε μιὰ δυνατὴ βροντὴ πίσω ἀπὸ τὰ βουνὰ τοῦ νησιοῦ. Θάλασσα καὶ οὐρανὸς ἦταν τόσο σκοτεινιασμένα, ποὺ δὲν ξεχώριζες καλὰ καλὰ οὔτε τὸ ἀνοιγμα τοῦ λιμανιοῦ.

Μέσα στὸ λιμάνι φωνὲς καὶ κακὸ. Λύναν τὶς γούμενες*, σφικτοδέναν καὶ διπλοδέναν κι ἀσφάλιζαν διπλᾶ καὶ τριδίπλα βάρκες καὶ καΐκια. Μερικοὶ τὶς τραβοῦσαν ἔξω στὴν ἀμμουδιά. Τὰ μεγάλα κομμάτια χοροπηδοῦσαν σὰν φρενιασμένα μέσα στὸ λιμάνι· ἔγερναν, τρακάριζαν καὶ ἀκούονταν τὸ τρίξιμο τῶν ξύλων. Τὰ ξεφωνητὰ τῶν γυναικῶν, τὰ γαυγίσματα τῶν σκύλων, τῶν παιδιῶν οἱ ἀλαλαγμοί, ἡ ὄχλοβὴ καὶ οἱ φωνὲς τῶν ναυτικῶν, ἐκορύφωναν τὸ μούγκρισμα τῆς θάλασσας καὶ τοῦ ἀνέμου.

Ὁ καπετὰν Λιᾶς καθισμένος σὰν πάντα στὴν ἀμμουδιά, ἐπάνω στὸ μικρὸ βραχάκι σὰν σφικτοπιασμένος ἓνα μ' αὐτὸ, ἔστρεψε τὰ μάτια του ἀνήσυχτα στὴν ἀγαπημένη του «Τσιμούλα», ποὺ τὴν παράδερνε κι αὐτὴν ἡ φουρτούνα. Δεμένο μὲ δυὸ γούμενες ἀπ' τὴ στεριά, μὲ διπλὲς ἄγκυρες τὸ βρῖκι* μοναχό του καὶ ξεχωριστὸ ἀπ' τ' ἄλλα χοροπηδοῦσε ἐκεῖ πέρα στὴν εἴσοδο τοῦ λιμανιοῦ.

Σὲ λίγο ἀστραπὲς καὶ βροντὲς ἀναψαν καὶ γιόμισαν τὴν ἀτμοσφαῖρα. Καὶ μιὰ νεροποντὴ ἀπὸ πάνω σὰν κατακλυσμὸς ξέσπασε ἄγρια γιὰ πολλὴν ὥρα.

Ἐξάφνα ἀκούστηκαν ἀπὸ μακριὰ δυὸ τρία σφυρίγματα, τὸ ἓνα ἀπάνω στὸ ἄλλο, βιαστικά κι ὕστερα ἀπὸ λίγο φάνηκε μέσ' στὴν καταιγίδα στὸ ἀνοιγμα τοῦ λιμανιοῦ νὰ μπαίνει σὰν κυνηγημένο πουλί, ὀρμητικό, σπρωχνόμενο ἀπὸ τὴν καταιγίδα, μισοσκεπασμένο ἀπ' τὰ κύματα.

κι από μαύρο καπνό, σάν λαχανιασμένο σφυρίζοντας, σφυρίζοντας αδιάκοπα, απελπιστικά, τὸ πρῶτο βαπόρι, πὺ εἶδαμε στὸ νησί.

Ἕνα μικρὸ κατάμαυρο τροχοφόρο *.

Τὴν ἴδια ὥρα, μέσα σ' ὅλη ἐκεῖνη τὴν ἀντάρα, μιὰ φωνὴ σπαρακτικὴ ἀκούστηκε ἔξαφνα ἀπ' τὴν ἄκρη τῆς ἀμμουδιᾶς. Ἦταν τοῦ καπετὰν Λιά. Ὀλόρθος χωρὶς φέσι, μὲ γένεια καὶ μαλλιά ἀνεμισμένα, μὲ τὰ χέρια τεντωμένα κατὰ κεῖθε, ἀγριεμμένος ἐφώναξε δυνατὰ κατὰ τὸ μέρος τοῦ βαποριοῦ :

— Ὅρτσα *, ὄρτσασααα !

Τοῦ κάκου ὅμως. Τὸ μικρὸ βαπόρι, ὅπως ἔμπαινε σάν ἀλαφιασμένο ἀπὸ τὴν φουρτούνα, δὲν πρόφτασε νὰ κρατήσῃ κι ἔπεσε ἐπάνω στὸ βρῖκι μὲ τὴν πλῶρη ἀνάμεσα στὰ πλευρά του καὶ τὸ τράνταξε μ' ἓνα κράκ καί, ὅπως ἦταν σάπιο καὶ ἀδυνατισμένο ἀπ' τὴν πολυκαιρία, τὸ ἄνοιξε σὲ δύο. Τὰ κύματα πέρασαν ἀπὸ πάνω, τὸ βούλιαξαν καὶ σὲ λίγο δὲν φαινότανε παρὰ ἡ κορυφὴ τοῦ ἐνὸς καταρτιοῦ στὴ μέση στὸ λιμάνι.

Μὰ τὸ βαπόρι δὲν ἔκοψε μονάχα τὸ ἄτυχο βρῖκι στὴ μέση. Ἐκοψε τὴν ἴδια στιγμή μαζὶ καὶ τὴ ζωὴ τοῦ καπετάνιου. Ὁ καπετὰν Λιάς, ἅμα ἀντίκρουσε τὸ θάνατο τοῦ καρδιοῦ του, σωριάστηκε κατὰ γῆς. Ὅταν τρέξαμε ὅλοι νὰ ἰδοῦμε, τὸν ἤῤαμε ξαπλωμένο ἔξω ἔξω στ' ἀκρογιάλι. Τὰ κύματα ἀφροκοποῦσαν κι ἓνα ἓνα ἀνεβοκατέβαιναν, σάν νὰ 'θελαν νὰ τὸν καταπιοῦν. Τὸν σήκωσαν ἐλαφρὰ καὶ τὸν ἔφεραν στὸ πρῶτο μαγαζί, σὲ μιὰ ταβέρνα. Τὸν ξάπλωσαν στὸ μεγάλο τραπέζι κι ἄρχισαν νὰ τὸν τρίβουν μὲ ξίδι γιὰ νὰ τὸν ξελιγοθυμίσουν. Ἄλλοι ἔτρεξαν νὰ φέρουν τὸν γιατρό. Σὲ λίγο πρόφτασε κι ὁ γυνὸς του τρομαγμένος, ἀλαλιασμένος. Γιὰ μιὰ στιγμή ὁ γέρος ἔδειξε σημεῖα ζωῆς. Ἄνοιξε τὰ μάτια του θολωμένα, μισοσβησμένα, καὶ τὰ στήλωσε ψηλά. Τὰ σαγόνια του ἔτρεμαν καὶ τὰ χεῖλη του ἀνάδευαν λόγια ἀσυνάρτητα χωρὶς νόημα.

— Τὴν κατάρα μου ! ἐμουρμούρισε... Ἔργα διαβολικά... Μοῦ τὸ βούλιαξαν... Ἀνὸ ψυχρὸς ἐκεῖ μέσα.. ἡ καπετάνισσα... καὶ ἡ μικρούλα μου.

Ὅπως τὸν εἶχαν ξεστηθωμένο, φαινόταν ἓνα μαῦρο πρᾶγμα σάν

χαϊμαλί, σὰν φυλαχτὸ περασμένο ἀπ' τὸ λαιμὸ του κατάσαρκα, μὲ ἓνα κορδόνι πλεγμένο ἀπὸ ξανθὲς τρίχες. Μὲ πολὺ κόπο ἔσυρε τὸ χέρι του στὸ χαϊμαλί νεύοντας στὸ γυιὸ του νὰ τὸ πάρῃ. Ὑστερα σήκωσε δυὸ τρεῖς φορὲς τὰ χέρια του στὸν ἀέρα, σὰν κάτι νὰ ζητοῦσε νὰ πιᾷ, μὰ ἔπεσαν πάλι ξερά. Ἀνοιγόκλεισε τὰ μάτια του καὶ τὰ ξανάκλεισε πάλι γιὰ πάντα· ἦταν νεκρός.

Ἀπὸ τὴν ἀνοιχτὴ πόρτα ἔμπαινε ὁ ἀγέρας σφυρίζοντας δαιμονισμένα καὶ τὰ παραθυρόφυλλα βροντοκοποῦσαν, ὅταν ἔξαφνα ὤρμησε μέσα ἓνας σκύλος κατάμαυρος, βρεγμένος μούσκεμμα, τινάχτηκε, ἄφησε ἓνα ἄγριο οὐρλιασμα, πήδησε στὸ τραπέζι ἐπάνω κι ἄρχισε νὰ γλείφῃ, σὰν νὰ φιλοῦσε, τὸ πρόσωπο καὶ τὰ χέρια τοῦ πεθαμένου, ἀνήσυχος, νευριασμένος. Ξαναπήδησε κάτω, οὐρλιασε πάλι, χύμισε πάλι καὶ τὸν ξαναφιλοῦσε ἀφήνοντας κάτι φωνὲς σὰν κλάμμα...

Ἐδῶ ἐτελείωσε τὴν διήγησι ὁ δάσκαλος.

— Ἀπὸ τότε τὸ μέρος ἐκεῖ τὸ λένε «τοῦ Θανατᾶ», μοῦ εἶπε.

« Ἡμερολόγιον Σκόκου », 1913

Ν. Πετιμεζᾶς-Λαύρας

Η ΕΠΙΣΤΡΟΦΗ

Με δάκρυα σὲ χαιρετῶ, πατρίδα μου μικρή,
 πὺν σὲ γαλάζια θάλασσα κοιμᾶσαι δροσερή,
 κι οἱ ἄνεμοι σὲ νανουρίζουν,
 πὺν κῦμα ταξιδιάρικο αἰώνια σὲ κτυπᾷ
 καὶ στὰ ψηλά περγιάλια σου ἀσημωμένο σπᾶ
 καὶ οἱ ἀφροὶ του σὲ ραντίζουν.

ὦ ! δέξου με στίς ἡσυχες νὰ τρέξω λαγκαδιές
 νὰ πίνω τὸ γλυκό σου φῶς, νὰ πίνω μυρωδιές,
 νὰ νοιώθω γῦρο τ' ἀγγελούδια,
 πὺν φτάνουν ἀπ' τὰ χρόνια μου ἐκεῖνα τὰ παλιά,
 καὶ χρυσοφτέρουγα πετοῦν ἐδῶ στὴ σιγαλιά,
 μὲ ἄγια, κρυφὰ τραγούδια.

Ἀσπρίζει μέσ' στὰ πράσινα τὸ σπῆτι μας κλαδιά
 ἄχ, πῶς πηδᾷ καὶ λαχταρᾷ στὸ στήθος ἡ καρδιά,
 καὶ στρέφεται στὰ περασμένα !
 Τί ὄνειρα κι ἐνθύμησης στὸ πνεῦμά μου ξυπνοῦν !
 Ἔτσι στὸν κάμπο τὰ πουλιά σηκώνονται, γυροῦν
 σὲ βῆμ' ἀνθρώπου ξαφνισμένα.

Ἐδῶ τὸ φῶς ἀντίκρουσα τοῦ ἡλίου μιὰ φορὰ,
 ἐδῶ τὴν πρώτην ἐνοιῶσα τῆς γῆς αὐτῆς χαρὰ,
 τὸ πρῶτο δάκρυ ἔχω χύσει.
 Ἐδῶ ἐπροταγνάντεψα τ' ἀτέλειωτο νερό
 κι ἔτρεξα ἐδῶ κι ἐπήδησα, παιδάκι ζωηρό,
 μέσ' στὴ νησιώτικη τῇ φύσει.

Νὰ κι ἡ κατοχρονίτικη μεγάλη μας μουριά,
 ὅπου μικρὸ μ' ἐχόρεψε στὰ δυνατὰ κλαριά
 κι ἄπλωσε πάνω μου τὸ σκίό της.
 Αὐτὴ μοῦ γλυκοξύπνησε τὸ στήθος τ' ἀπαλὸ
 καὶ μ' ἔμαθε τὸ πρῶτό μου τραγούδι νὰ λαλῶ
 μὲ τὸν κρυφὸ μουμουρισμό της.

Χορταριασμένο στέκεται τὸ ἔρημο σχολειό'
ἐμάδησαν οἱ τοῖχοι τοῦ ἀπὸ τὸ γηρατειό.

Φωλιάζουν τώρα νυχτερίδες,
ἐκεῖ ποῦ δίνανε ζωὴ παιδάκια τοῦ χωριοῦ
κι ἐλάμπανε σμικτὰ σμικτὰ, σὰν ἄνθη κηπαριοῦ,
τόσες μικρὲς χαρὲς κι ἑλπίδες.

Ἀκόμ' ἀνθίζ' ἡ φοινικιά μπροστὰ στὴν ἐκκλησιά,
ὅπου τὰ βᾶγια κόφταμε, λουσιμένα στὴ δροσιά.

Ἀπάνω στὸ παλιό της δῶμα
τὰ χελιδόνια κτίζουνε, σὰν τότε, τίς φωλιές,
καὶ βλέπω τίς εἰκόνες της ἀκόμα τίς παλιές,
ποῦ μ' ἀνθηρὸ φιλοῦσα στόμα.

Κι ὁ γέρο-μύλος στέκεται τὸν βλέπω καὶ θαρρῶ,
πὼς νὰ γυρνᾷ δὲν ἔπαυσεν ἀπ' τὸν παλιὸ καιρὸ
μὲ τὰ κατάλευκα ξεφτέρια*.

Ὀλόγυρα ἡ θάλασσα στὰ μάτια μου μπροστὰ
σὰ ζωγραφιὰ θεόρατη ἀνοίγει, ποῦ βαστᾷ
ἀπὸ τοὺς βράχους ὡς τ' ἀστέρια!

Καράβια μέσ' στὰ κύματα περνοῦν τὰ γαλανά.
ὦ! τί λαχτάρα μ' ἄρπαξε γιὰ μέρη μακρινά,
σὰν τὰ ἔβλεπα, παιδάκι ἀκόμα!

Πάλι τὰ βλέπω ὄνειρατὰ δὲν ἔχω στὴν καρδιά
εἶδα τὸν κόσμον καὶ ποθῶ σὲ μιά σου ἀμμουδιά
νὰ γεῖρω κουρασμένο σῶμα.

Σὲ χαιρετῶ μὲ δάκρυα, πατρίδα μου μικρή,
νεράϊδα τῆς Ἀσπρῆς* θάλασσας, νυφούλα δροσερῇ
καὶ Βοριοπούλα χαϊδεμμένη.

Ἀπ' ὅσα σὺ μοῦ γέμισες τραγούδια τὴν ψυχή,
πᾶρ' τὸ φτωχὸ τραγούδι μου ποῦ σήμερ' ἀντηχεῖ
ἀπὸ καρδιά συγκινημένη.

7. ΤΟ ΚΡΑΤΟΣ

ΚΡΑΤΙΚΗ ΟΡΓΑΝΩΣΙΣ, ΘΕΣΜΟΙ

ΑΝΑΓΚΗ ΤΟΥ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΥ ΒΙΟΥ

Ἐάν φαντασθῇ ὁ ἄνθρωπος ὅτι ἔξαφνα εὐρίσκεται μόνος εἰς τὸν κόσμον, ἀμέσως θὰ τὸν καταλάβῃ τὸ ρῆγος τοῦ τρόμου, θὰ αἰσθανθῇ ὅτι εἶναι ἔρημος, ὅτι εἶναι ἀνίσχυρος εἰς τὸν ἀγῶνα τῆς ζωῆς.

Οὔτε ἐν ἐλάχιστον μέρος τῶν ἀναγκῶν του δύναται νὰ ἐκπληρώσῃ μόνος, ἐκτὸς τῆς κοινωνίας, ὁ ἄνθρωπος. Καὶ ἀπλῶς ἐάν τὸν φαντασθῶμεν ἄγριον, εἰς κατάστασιν θηρίου, προσπαθοῦντα νὰ ζήσῃ διὰ τῶν καρπῶν, τῶν ριζῶν τῆς γῆς ἢ διὰ τοῦ κυνηγίου ζώων, θὰ δυνηθῶμεν νὰ συλλάβωμεν ἰδέαν τινὰ τί εἶναι ὁ μόνος, ὁ ἐγκαταλελειμμένος ἄνθρωπος.

Μόνη ἡ κοινωνικότης, μόνη ἡ σύμπραξις καὶ ἡ συνεργασία μετὰ τοὺς ὁμοίους του ἀσφαλίζει εἰς τὸν ἄνθρωπον τὴν ζωὴν.

Διὰ τοῦτο ὁ κοινωνικὸς βίος, ἡ κοινωνικὴ οἰκογένεια, εἶναι φυσικὴ ἀνάγκη εἰς τὸν ἄνθρωπον, ἐξ ἴσου, ὅσον εἶναι ἀναγκαία καὶ ἡ ἰδική του οἰκογένεια, μετὰ τὴν ὁποίαν ζῇ ὑπὸ τὴν αὐτὴν στέγην.

Ἐάν ρίψωμεν ἐν βλέμμα κύκλῳ ἡμῶν, θὰ ἴδωμεν ὅτι τὸ πᾶν ὀφείλομεν εἰς τὴν ἐργασίαν τῶν ἐν τῇ ἀνθρωπότητι ἀδελφῶν μας, καὶ ἐκείνων οἱ ὅποιοι ζοῦν συγχρόνως μετὰ ἡμᾶς καὶ ἐκείνων ὅσοι δὲν ὑπάρχουν πλέον.

Ἀναρίθμητοι γενεαὶ ἀνθρώπων εἰργάσθησαν, ἐμόχθησαν, ὑπέφεραν, διὰ νὰ καταστήσουν εἰς ἡμᾶς ἀνθρωπινωτέραν, ἀνετωτέραν, εὐτυχαστέραν τὴν ζωὴν. Ὅλαι αἱ ἐφευρέσεις, ὅλαι αἱ ἀνακαλύψεις, χωρὶς τὰς ὁποίας θὰ ἤμεθα ὡς οἱ πύθιοι τῶν δασῶν, εἶναι κληρονομία τῶν ὁμοίων μας, οἱ ὅποιοι πρὸ αἰώνων προηγῆθησαν ἡμῶν εἰς τὴν ζωὴν.

Και διὰ νὰ ἔλθωμεν εἰς ἐκείνους μὲ τοὺς ὁποίους συζῶμεν, ποῖοι λόγοι δύνανται νὰ παραστήσουν τὸ μέγεθος τῆς ἀνάγκης, τὴν ὁποίαν ἕκαστος ἐξ ἡμῶν ἔχει τῶν ὁμοίων του; Ποῖοι λόγοι νὰ ἐκφράσουν τὴν βοήθειαν, τὴν ὁποίαν ὅλοι ὁμοῦ οἱ ἐν τῇ κοινωνίᾳ ἀδελφοὶ παρέχουν εἰς τὸν ἕνα; Τί εἶναι ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον συνεισφέρει ἡ ἐργασία ἐκάστου ἐξ ἡμῶν μεμονωμένως, ἀπέναντι τοῦ συνόλου τῆς ἐργασίας ὁλοκλήρου τῆς κοινωνίας;

Εἰς μέγας ποιητῆς καὶ φιλόσοφος λέγει, ὅτι τρομακτικώτερον ὄνειρον, τὸ ὁποῖον θὰ ἠδύνατο νὰ ὀνειρευθῇ ἄνθρωπος, ἀληθὲς ὄνειρον ἀναθέματος καὶ κατάρας, θὰ ἦτο ἐὰν ἔβλεπε τὸν γεωργόν, τὸν μυλωθρόν, τὸν ἀρτοποιὸν νὰ τοῦ εἶπουν: «Σκάπτε μόνος τὴν γῆν καὶ σπεῖρε καὶ θέριξε καὶ ἄλεθε καὶ κάμε ὅ,τι ἡμπορεῖς διὰ νὰ παραγάγῃς τὸν ἄρτον σου». Καὶ τὸν ποιμένα καὶ τὸν ὑφαντὴν καὶ τὸν ράπτῃν νὰ τοῦ εἶπουν ἐπίσης: «Φρόντισε νὰ ἐνδυθῇς μόνος». Καὶ οὕτω καθέξῃς νὰ τοῦ ἀρνηθοῦν τὴν συνδρομὴν των ἀνεξαίρετως ὅλαι αἱ χιλιάδες τῶν ὁμοίων του, τῶν ὁποίων ἕκαστος διὰ τοῦ ἐπαγγέλματός του καταβάλλει τὸν φόρον τῆς ἐργασίας του, διὰ νὰ καταστήσῃ εἰς αὐτὸν δυνατὴν τὴν ἀνθρωπίνην ζωὴν.

Διὰ τοῦτο οἱ ἐν τῇ κοινωνίᾳ ἄνθρωποι εἶναι οἱ φυσικοὶ ἀδελφοί μας· καὶ διὰ τοῦτο εἰς τὸ σύνολον τῶν ὁμοίων μας, οἱ ὁποῖοι διεξάγουσιν τὸν ἀγῶνα τοῦ βίου, ὡς ἀδελφοὶ καὶ συμπράκτορες, ὀφείλομεν ὅλην τὴν ἀγάπην μας, ὅλην τὴν ὑποστήριξιν, τὴν ὁποίαν ἀπολαύομεν ἀπὸ αὐτούς.

Ἡ κοινωνία λοιπὸν εἶναι ἐν σῶμα, τοῦ ὁποίου μέλος εἶναι ἕκαστος ἄνθρωπος. Καὶ ἐπειδὴ ὅσον στενωτέρως εἶναι ὁ σύνδεσμος, τόσον εἶναι καὶ ἰσχυρότερος, πρῶτος κοινωνικὸς σύνδεσμος εἶναι ὁ τῆς πόλεως, τῆς κοινότητος, τοῦ δήμου εἰς τὸν ὁποῖον ἀνήκομεν.

Ὡς μέλη τῆς κοινότητος ἢ τοῦ δήμου ὁμοιάζομεν τὰς μελίσσας, αἱ ὁποῖαι ἀνήκουν εἰς τὴν αὐτὴν κυψέλην. Ἡ ἀγάπη καὶ ἡ συνεργασία ὅλων ἐξασφαλίζει τὴν ζωὴν καὶ τὴν εὐτυχίαν ἐκάστου.

Τοιοῦτος εἶναι ὁ πρῶτος μετὰ τὴν οἰκογένειαν δεσμός τοῦ ἀνθρώπου: ἡ δημοτικὴ οἰκογένεια.

«Τὰ καθήκοντα τοῦ πολίτου»

Ἑμμ. Λυκούδης

ΤΑ ΚΑΘΗΚΟΝΤΑ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΟΣ ΠΟΛΙΤΟΥ

Δύο εἶναι τὰ ὕψιστα καθήκοντα παντός Ἑλλήνος πολίτου, ἡ μέ-
χρις αὐτοθυσίας ἀγάπη τῆς πατρίδος καὶ ἡ πρὸς τοὺς νόμους καὶ τὰς
νομίμους αὐτῆς ἐξουσίας εὐπείθεια καὶ ὑποταγή. Ἐκ τῶν δύο τούτων
ὑψίστων καθηκόντων ἀπορρέουσι πάντα τὰ ἄλλα καθήκοντα αὐτοῦ.

Ἐν τῶν καθηκόντων τούτων, τὸ σπουδαιότερον, εἶναι ἡ ἐκπλή-
ρωσις τῆς στρατιωτικῆς ὑποχρέωσης. Τὸ καθήκον τοῦτο βεβαίως εἶναι
πολύ βαρὺ, ἀλλὰ συγχρόνως πολὺ εὐγενὲς καὶ τίμιον.

Πάντες διὰ τοῦτο ὀφείλομεν νὰ ὑπηρετῶμεν ὡς στρατιῶται τὴν
Πατρίδα· πάντες ἔχομεν τὸ ἱερὸν καθήκον ν' ἀποτελῶμεν μέρος τῆς
συμπαγοῦς * ἐκείνης δυνάμεως τῆς Πατρίδος, ἣτις καλεῖται στρατός.

Ἄνευ τῆς δυνάμεως ταύτης περιέρχεται εἰς κίνδυνον ἡ ἀσφάλεια
τῆς Πατρίδος ἐξ ἐχθρικών ἐπιδρομῶν καὶ ἡ ἰδία ἡμῶν ἐλευθερία.

Ἐπικατάρατος θὰ εἶναι ὁ ἐφευρίσκων προφάσεις ὅπως ἀποφύγῃ
τὴν ἐκπλήρωσιν τῆς ἱερᾶς ταύτης ὑποχρέωσης. Μόνον οἱ ἐξ ἀνιάτου
νόσου πάσχοντες καὶ οἱ ὑπὸ τοῦ νόμου ἀπαλλασσόμενοι τῆς ὑποχρέω-
σεως ταύτης, ὡς ἀνίκανοι, δὲν κατατάσσονται ὑπὸ τὴν σημαίαν τῆς
Πατρίδος.

Ἄλλο σπουδαῖον καθήκον τοῦ πολίτου εἶναι νὰ συντρέχῃ ἐν
ἔργῳ τῆς Δικαιοσύνης τῆς Πατρίδος. Ἡ Δικαιοσύνη προστατεύει τὰ
δικαιώματα τῆς ζωῆς, τῆς τιμῆς καὶ τῆς περιουσίας τῶν πολιτῶν, ἐξασφα-
λίζει τὴν ἰερότητα τῶν μεταξὺ τῶν πολιτῶν συναπτομένων συναλλαγῶν
καὶ ἐπιβάλλει δικαίας ποινὰς κατὰ τῶν παραβαινόντων τοὺς νόμους.

Τὸ ἔργον ὅμως τῆς Δικαιοσύνης προσκόπτει μεγάλως ἄνευ τῆς
συνδρομῆς τῶν πολιτῶν. Ἄν οἱ πολῖται ἀποκρίπτωσι τὴν ἰδίαν ἐνοχλή-
ν ἢ τὴν ἐνοχλήν τῶν ἄλλων, ἡ Δικαιοσύνη δὲν θὰ δύναται νὰ τιμωρῇ τοὺς
κακοποιούς, οἵτινες, μένοντες ἀτιμώρητοι, θὰ αὐξάνονται· δὲν θὰ
δύναται νὰ προστατεύσῃ τὴν ζωὴν, τὴν τιμὴν καὶ τὴν περιουσίαν ἐκά-
στου, αἵτινες τότε θὰ διατρέχωσι διαρκεῖς κινδύνους, δὲν θὰ δύναται
νὰ προστατεύῃ τὰς συναλλαγάς, αἵτινες οὕτω δὲν θὰ ἔχωσι κανὲν κῆ-
ρος *. Ὅταν ὅμως συμβαίνωσιν ὅλα αὐτὰ τὰ κακά, βεβαίως ἡ Πατρίς
δὲν θὰ δύναται νὰ εὐτυχῇ καὶ νὰ προοδεύῃ.

Δι' αὐτὸ οἱ ὀφθαλμοὶ τῶν πολιτῶν πρέπει νὰ εἶναι ὀφθαλμοὶ τῆς
Δικαιοσύνης. Πᾶς πολίτης ἔχει τὴν ὑποχρέωσιν νὰ συντρέχῃ τοὺς λει-

τουργούς της Δικαιοσύνης. Πᾶς πολίτης ἔχει τὴν υποχρέωσιν νὰ συντρέχῃ τοὺς λειτουργοὺς της Δικαιοσύνης φωτίζων καὶ πληροφοροῦν καί, χρείας τυχοῦσης, δίδων εἰς αὐτοὺς χεῖρα βοηθείας.

Δὲν πρέπει νὰ νομίζωμεν ὅτι κάμνομεν καλὸ εἰς τινα μὴ καταγγέλλοντες εἰς τὴν ἀρχὴν ἐγκληματικὴν αὐτοῦ πράξιν, περιελθούσαν εἰς γνῶσιν ἡμῶν. Τοῦναντίον, ἔχοντες ὑπ' ὄψει ὅτι καὶ ἡμεῖς ἐγκληματοῦμεν φερόμενοι οὕτω, διότι υποθάλλομεν τὴν ἀδικίαν καὶ τὴν ἐγκληματικότητα, ὀφείλομεν νὰ καθιστῶμεν γνωστὴν εἰς τὰ ὄργανα της Δικαιοσύνης πᾶσαν παράβασιν τῶν νόμων.

Σπουδαῖον ἐπίσης καθήκον εἶναι ἡ τήρησις τοῦ ὅρκου. Ὁ ψεύδορκος ἁμαρτάνει ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ καὶ ἐγκληματεῖ ἀπέναντι της κοινῆς, διότι διὰ τοῦ ψεύδους αὐτοῦ παραλύει τὴν Δικαιοσύνην, καλύπτων τὸν ἔνοχον ἢ καταστρέφων τὸν ἀθῶν.

Ὁ ψεύδορκος τιμωρεῖται ὑπὸ τῶν νόμων διὰ βαρυτάτων ποινῶν, θέλει δὲ τιμωρηθῇ καὶ ὑπὸ τοῦ Θεοῦ, οὗ τὸ ὄνομα μετεχειρίσθη πρὸς ἀποπλάνησιν * της Δικαιοσύνης.

Σπουδαιότατον ἐπίσης καθήκον παντὸς πολίτου εἶναι ἡ πρόθυμος ἐκπλήρωσις τῶν φορολογικῶν αὐτοῦ υποχρεώσεων. Ἡ καταβολὴ τῶν φόρων εἶναι ἱερὰ υποχρέωσις τῶν πολιτῶν, οὐ μόνον πρὸς τὴν Πατρίδα, ἀλλὰ καὶ πρὸς ἑαυτούς, διότι οἱ φόροι χρησιμοποιοῦνται ὑπὸ της Πατρίδος πρὸς προστασίαν της ζωῆς, της τιμῆς καὶ της περιουσίας τῶν πολιτῶν, πρὸς προαγωγὴν καὶ ἀνάπτυξιν τῶν συμφερόντων αὐτῶν.

Ἄν οἱ δῆμοι ἐν πρώτοις ἔχωσιν ἀνάγκην ὁδῶν, φωτισμοῦ, καθαριότητος, δημοτικῶν σχολείων καὶ ἄλλων, ἔχουσιν ἀνάγκην αὐτῶν χάριν τῶν δημοτῶν. Πάντα ταῦτα ὅμως ἀπαιτοῦσι βεβαίως χρήματα. Ἀλλὰ τίνες ἄλλοι πρέπει νὰ καταβάλλωσι ταῦτα εἰμὶ ἐκεῖνοι, ὑπὲρ ὧν γίνονται αἱ δαπάναι, δηλαδὴ οἱ δημόται ;

Καὶ τώρα ἐρχόμεθα εἰς τὸ Κράτος, τὸ ὁποῖον βεβαίως ἔχει ἀσυγκρίτως μεγαλυτέρας ἀνάγκας τοῦ δήμου.

Τὸ Κράτος ἔχει ἀνάγκην δυνάμεως στρατιωτικῆς καὶ ναυτικῆς πρὸς φρούρησιν τῶν ὁρίων αὐτοῦ καὶ ἀπελευθέρωσιν τῶν υποδούλων ἀδελφῶν ἡμῶν. Ἔχει ἀνάγκην δικαστηρίων, ἀστυνομίας καὶ φυλα-

κῶν, ὅπως ἐξασφαλίσῃ ἡμᾶς κατὰ τῶν κακοποιῶν καὶ προστατεύσῃ τὴν ζωὴν καὶ πάντα ἐν γένει τὰ δικαιώματα. Ἔχει ἀνάγκην ὁδῶν, σιδηροδρόμων, γεφυρῶν, λιμένων πρὸς ἀνάπτυξιν τῶν παραγωγικῶν δυνάμεων τῆς χώρας, ἀσφαλῇ μεταφορὰν τῶν προϊόντων τῆς ἐργασίας ἡμῶν καὶ εὐκόλον συγκοινωνίαν. Ἔχει ἀνάγκην χρημάτων, ὅπως προστατεύσῃ τὴν ἀνάπτυξιν καὶ προαγωγὴν τῆς γεωργίας, τῆς κτηνοτροφίας, τοῦ ἐμπορίου, τῆς βιομηχανίας καὶ τῆς ναυτιλίας.

Ἔχει ἀνάγκην χρημάτων διὰ τὴν πνευματικὴν καὶ ἐπαγγελματικὴν μόρφωσιν τῶν τέκνων ἡμῶν. Τὰ χρήματα τώρα, τὰ ὁποῖα χρειάζονται διὰ νὰ γίνωσιν ὅλοι αἱ διὰ τὰ ἔργα ταῦτα ἀπαιτούμεναι δαπάναι, τίς ἄλλος θὰ καταβάλλῃ ἢ ὁ λαός, χάριν τοῦ ὁποίου γίνονται ταῦτα;

Ὁ καλὸς πολίτης αἰσθάνεται ὅτι τὸ καθήκον τῆς πληρωμῆς τοῦ φόρου αὐτοῦ εἶναι ἐπίσης ἱερὸν, ὅσον εἶναι ἱερὸν τὸ καθήκον τῆς πληρωμῆς τοῦ ἄρτου, τὸν ὁποῖον τρώγει, καὶ τοῦ ἐνοικίου τῆς οἰκίας, ἐν τῇ ὁποίᾳ κατοικεῖ.

Ὁ ἀποφεύγων τὰς φορολογικὰς ὑποχρεώσεις πολίτης οὐ μόνον δὲν ἐκτελεῖ ἱερὸν πρὸς τὴν πατρίδα καθήκον καὶ βλάπτει ἑαυτὸν, ἀλλὰ καὶ κλέπτει τὸν πλησίον αὐτοῦ, διότι διὰ τῶν χρημάτων τῶν συμπολιτῶν του ἀπολαύει τῶν ἀγαθῶν, ἅτινα παρέχει τὸ κράτος.

Τὸ κράτος ἔχει περιουσίαν, ὥς ἔχουσι καὶ τὰ ἄτομα, ἔχει δάση, μεταλλεῖα, ὄρυχεῖα, ἀλυσκὰς, γαίαις, γήπεδα, οἰκοδομὰς καὶ ἄλλα, ὧν αἱ πρόσοδοι χρησιμεύουν ἐπίσης πρὸς ἐκπλήρωσιν τῶν ἐθνικῶν ἀναγκῶν.

Ἐπιβάλλεται λοιπὸν εἰς ἡμᾶς οὐ μόνον νὰ μὴ ἀδικῶμεν τὸ κράτος, ἐπιβουλευόμενοι τὴν περιουσίαν καὶ τὰ δικαιώματα αὐτοῦ, οὐ μόνον νὰ σεβώμεθα τὴν περιουσίαν τοῦ δημοσίου, θεωροῦντες ταύτην ὡς ἰδίαν ἡμῶν, ἀλλὰ καὶ νὰ εἴμεθα ἄγρυπνοι αὐτῆς φύλακες.

Ἐν ἐκ τῶν σπουδαιωτάτων καθηκόντων τοῦ πολίτου εἶναι ἡ καλὴ χρῆσις τῆς ψήφου.

Οἱ πολῖται διὰ τῆς ψήφου αὐτῶν ἐκλέγουσι τοὺς ἀντιπροσώπους αὐτῶν καὶ παρέχουν εἰς αὐτοὺς τὴν ἐντολὴν νὰ ἐξασκήσωσι ἐπ' ὀνόματι αὐτῶν τὴν ἐξουσίαν τοῦ νομοθετεῖν.

Οἱ ἀντιπρόσωποι αὐτῶν οὗτοι διευθύνουσι καὶ ρυθμίζουνσι πάντα τοῦ ἔθνους τὰ συμφέροντα.

Αὐτοὶ ἀποφασίζουν περὶ τοῦ τρόπου, δι' οὗ τὸ ἔθνος θὰ καταστή-
 ῃ ἱκανὸν πρὸς ἐκπλήρωσιν τῆς ἐθνικῆς αὐτοῦ ἀποστολῆς· αὐτοὶ περὶ τῶν
 οἰκονομικῶν μέσων, ἅτινα ἀπαιτοῦνται πρὸς τοῦτο· αὐτοὶ περὶ τῆς δι-
 καιοσύνης, τῆς δημοσίας ὑγείας, τῆς ἀσφαλείας, τῆς ἐκπαιδεύσεως τοῦ
 ἔθνους, τῆς ἀναπτύξεως καὶ τῆς εὐημερίας τῶν πολιτῶν.

Αὐτοὶ ὑπολογίζουν τὰς φορολογικὰς δυνάμεις τοῦ λαοῦ καὶ ἀπο-
 φασίζουν περὶ τοῦ ποσοῦ τῶν φόρων καὶ περὶ τοῦ καταλλήλου τρόπου
 τῆς εἰσπράξεως αὐτῶν.

Ἐν γένει ἡ τύχη τοῦ ἔθνους, ὥς καὶ ἡ τύχη ἐκάστου τῶν πολι-
 τῶν, εἶναι εἰς χεῖρας τῶν ἐντολοδόχων τούτων.

Ἀφοῦ λοιπὸν τόσον ὑψηλὸν εἶναι τὸ ἀξίωμα τῶν ἀντιπροσώπων,
 ὀφειλομένων διὰ τῆς ψήφου ἡμῶν νὰ ἐκλέγωμεν ἐκεῖνους, οἵτινες λόγῳ
 τοῦ πατριωτικοῦ χαρακτῆρος, τῶν γνώσεων καὶ τῆς ὀρθότητος τῆς
 κρίσεως αὐτῶν, εἶναι ἀνώτεροι τῶν ἄλλων συμπολιτῶν ἡμῶν. Ἡ ψήφος
 πρέπει νὰ δίδεται ὥς βραβεῖον εἰς ἐκεῖνον, οὗτινος αἱ ἀρεταὶ ἐμπνέου-
 σιν εἰς ἡμᾶς πλείονα σεβασμὸν καὶ ἐκτίμησιν παντὸς ἄλλου.

Σπουδαιότατον ἐπίσης καθήκον παντὸς πολίτου εἶναι ἡ ἀποστολὴ
 τῶν τέκνων αὐτοῦ εἰς τὸ δημοτικὸν σχολεῖον. Ἐν αὐτῷ μορφοῦνται οἱ
 χαρακτῆρες τῶν μελλόντων πολιτῶν.

« Τὰ καθήκοντα τοῦ πολίτου »

Ἑμμ. Λυκούδης

Α Μ Π Ε Λ Α Κ Ι Α

(Τ ἰ κα τ ο ρ θ ῶ ν ε ι ἡ σ υ ν ε ρ γ α σ ί α)

Ὅχι Ἑλλῆς. Ὅχι Δῆλος. Ὅχι Δελφοί. Ἀμπελάκια ! Στὴν πέτρινη
 τούτη πλαγιά τοῦ Κισσάβου ἄλλαξε τὸ κύτταρο τῶν Ἑλλήνων. Ἑξὶ χι-
 λιάδες Ἑλληνες, ἄντρες, γυναῖκες καὶ παιδιὰ ἔζησαν ἐδῶ πρὸ ἑκατὸν
 πενήντα χρόνων, χωρὶς νὰ φραγοθοῦν, δημιουργοὶ καὶ συνεταιροὶ τῆς
 πρώτης καὶ τῆς τελειότερης Συνεργατικῆς τοῦ κόσμου, δάσκαλοι τῶν οἰ-
 κονομολόγων, τῶν φιλοσόφων καὶ τῶν ἱεροκληρῶν αὐτοὶ οἱ Θεσσαλοὶ
 χωριάτες. Μεγαλύτερο ἔργο τῆς εἰρήνης δὲν ἔχει νὰ δεῖξῃ ὁ Ἑλληνισμός
 εἶναι ὁ ἄθλος τῆς Θεσσαλίας...

Κανένα μεγάλο γεγονός δὲν εἶναι ἀρκετὰ γνωστὸ καὶ τὰ θαύ-
 ματα εἶναι πάντα νέα. Ὅσες φορὲς καὶ ἂν ξαναποῦμε τὴν ἱστορίαν

τῆς Συνεργατικῆς τῶν 'Αμπελακιῶν — ἄγνωστη δὰ τοὺς περισσότερους 'Ελληνες — εἶναι σὰν νὰ ἱστοροῦμε θαῦμα τῆς στιγμῆς αὐτῆς.

Τὰ 'Αμπελάκια ἔκαμαν τὴν Συνεργατικὴν τους, γιὰ νὰ διαδώσουν τὸ κόκκινο νῆμα, τὴ βιομηχανία τους καὶ τὴν εἰδικότητά τους. Τὰ βαμβακερά, οἱ ἀλατζᾶδες καὶ τὰ κόκκινα νήματα καθὼς καὶ τὰ σειρήνια, τὰ κουμπιά, καὶ τὰ ζουνάρια γίνονται καὶ στὸ Πήλιο, καὶ στὸν Τύρναβο καὶ σ' ἄλλα μέρη τῆς Θεσσαλίας. Μὰ τὸ νῆμα τῶν 'Αμπελακιῶν ἦταν τὸ καλύτερο γιὰ τὸ κόκκινο χρομῆμα του. Νὰ τὸ ἀποδώσωμε στὸ τοπικὸ νερό; Τοῦλάχιστο αὐτὴ τὴν ἐξήγησι ἔδωκε ὁ Δροσινός, γιαιτρός 'Αμπελακιώτης καὶ μέλος τῆς περιφημῆς Συνεργατικῆς.

"Ὅταν οἱ 'Αμπελακιῶτες κατάλαβαν τὴν ὑπεροχὴν τους σ' αὐτὸ τὸ σημεῖο, σκέφτηκαν, πῶς, ἂν ὀργανώσουν ὁμαδικὰ τὴν ἐργασία, θὰ εἶχαν κέρδη μεγαλύτερα, θὰ ἀγόραζαν τὰ ἱλικά φθηνότερα, θὰ γλυτώνουν τὴ δαπάνη τῶν μεσαζόντων καὶ θὰ ἐλαττώνουν τὴς ζημίας τοῦ καθενὸς σὲ περιπτώσει γενικῆς ζημίας. Κανένας στὸν κόσμον δὲν εἶχε σκεφθῇ τέτοια πράγματα. Ἦταν νέα!

Ἡ ἰδέα ἦρθε στοὺς 'Αμπελακιῶτες ἄξαφνα; "Ὁχι βέβαια. Γιατὶ τὴν προετοίμασε ἡ αὐτοδιοίκησι, καθὼς κ' ἡ συνεργασία γιὰ τὴν πληρωμὴ τῶν φόρων στὸν Τοῦρκο. Πειραματίστηκαν ἄλλωστε μὲ μιὰ πρώτη ἀπόπειρα ποὺ ἔκαμαν. Ἡ Συνεργατικὴ ὅμως ἰδρύθηκε καθαντὸ στὰ 1778, σὲ μιὰ γενικὴ συνέλευσι εἰκοσιδύο χωριῶν τοῦ Κισσάβου, ἀφοῦ τὴν εἰσηγήθηκαν μερικοὶ πρόκριτοι τῶν 'Αμπελακιῶν. Τότε ὠλοκληρώθηκε ἡ ἰδέα. Τότε τοὺς ἦρθε μονομιᾶς, ὁλόκληρη, ὅπως στὸν ποιητὴ τὸ ἐμπνευσμένο ποίημα, στὸν πιστὸ ἢ ἀποκάλυψι καὶ στὸ σοφὸ ἢ ἀλήθεια.

Τὰ εἰκοσιδύο χωριά, συναθροισμένα στὴν ἱστορικὴ συνέλευσι, ψήφισαν τὸ καταστατικὸ καὶ κατάθεσαν γιὰ κεφάλαιο τριακόσιες χιλιάδες γρόσια*, 100.000 φράγκα σήμερα. Γιὰ νὰ ἐξασφαλίσουν τὴ λαϊκότητα τῆς Συνεργατικῆς, τὴν ἰσότητα τῶν συνεταίρων, γιὰ νὰ μὴ δώσουν τὴν ὑπεροχὴν στοὺς πλουσίους, ὥρισαν κατώτατο ὅριο καταβολῆς 5.000 γρόσια καὶ ἀνώτατο 20.000 γρόσια. Αὐτὸ εἶναι τὸ διαμαντένιο τους ἄρθρο. Αὐτὸ ἐξασφάλισε τὴν τέλεια ἰσότητα, φέρνοντας στὸ ἴδιο ἐπίπεδο τὴς δυὸ κατηγορίες τῶν συνεταίρων, τοὺς εὐπόρους καὶ τοὺς ἐργάτες...

Ἡμερομίσθιο ὥρισμένο δὲν εἶχαν. Ἀφοῦ ἦσαν μέτοχοι μαζί κι

εργάτες, πληρώνονταν ἀγάλογα μὲ τὰ κέρδη. Τὴν ἀμοιβή των κανόνιζε ἡ γενικὴ συνέλευσις. Αὐτὴ, ἀφ' οὗ φροντίζε νὰ δοῇ μὲ δόλη τὴν ἀκρίβεια τίς τιμὲς τῆς ἀγορᾶς, ἔκανε πολὺπλοκοὺς ὑπολογισμοὺς, ὥσπου νὰ ὀρίσῃ τὸ μερίδιον...

Χάρι οὐ τέτοια ὀργάνωσι ἡ ἐταιρεία πραγματοποιοῦσε κέρδη 60 τοῖς ἑκατό, 80 τοῖς ἑκατό καὶ 100 τοῖς ἑκατό. Καραβάνια * ἔφευγαν ἀπ' τ' Ἀμπελάκια μὲ τὸ κόκκινο νῆμα γιὰ τίς σπουδαιότερες πόλεις τῆς Δυτικῆς Εὐρώπης τῆς ἐποχῆς ἐκείνης. Ἐκτὸς ἀπὸ τὸ κεντρικὸ κατὰσθημα τῆς ἐταιρείας στὴ Βιέννη, πρακτορεῖα εἶχαν σποταθῇ καὶ στὶς πόλεις τῆς Τουρκίας καὶ τῆς νότιας Ρωσίας.

Οἱ συνεταῖροι εἶχαν στὴν ἀρχὴ καταθέσει, ὅπως εἶπαμε, ἀρχικὸ κεφάλαιο 100.000 φράγκων, καὶ στὰ 1810, ἐποχὴ τῆς μεγαλύντερης ἀκμῆς, ἡ ἐταιρεία εἶχε περίσσευμα εἴκοσι ἑκατομμυρίων. Στὰ 1811 ἦρθε τὸ τέλος. Ἡ οἰκονομικὴ χρεωκοπία τῆς Αὐστρίας, ὅπου ὁ συνεταιρισμὸς εἶχε τὰ μεγαλύτερά του συμφέροντα, τοῦ ἔδωκε αἰφνίδιο καὶ θανάσιμο χτύπημα. Μὰ τὸ ἔργο κράτησε τριάντα ὁλόκληρα χρόνια, χωρὶς ποτὲ πονθενὰ στὸν κόσμον νὰ ξαναφανῇ τέτοια συνεργασία.

Σήμερα τὸ καταστατικὸ τῶν χωρικῶν ἐκείνων μπορεῖ νὰ διαβασθῇ σὰν ὑπόδειγμα νομοθετικῆς προνοίας. Εἶναι σοφὸ καὶ αὐστηρὸ πρόγραμμα ὑποταγῆς στὴν ἰδέα τοῦ συνόλου. *Ὅλα τὰ εἶχαν προβλέψει, ὥστε νὰ εὐτυχίσῃ τὸ σύνολο τῶν εἰκοσιδύο χωριῶν. Ἐκεῖνος, ποὺ τὸν ἐξέλεξαν διοικητὴ τοῦ κεντρικοῦ καταστήματος στὴ Βιέννη, δὲν εἶχε τὸ διαίωμα ν' ἀρνηθῇ. Ἡ ἄρνησί του κατὰ τὸ καταστατικὸ, ἤθελε τιμωρηθῇ μὲ τὴ διαγραφὴ του ἀπὸ τὴν ἐταιρεία, τὴν ποινὴ δηλαδή, ποὺ εἶχαν γιὰ κάθε κακὴ πράξι συνεταίρου. Ἔτσι οἱ διοικητὲς ἐκτελοῦσαν ἐντολὲς σὰν στρατιῶτες.

Αὐστηρότατος ἦταν ὁ ἔλεγχος. Τὴν ἐταιρεία τὴ διηύθυνε διοικητικὸ συμβούλιο ἀπὸ πέντε μέλη, μὲ ἔδρα τὰ Ἀμπελάκια. Δωδεκαμελὲς ἐφορεῖα, ποὺ ἦταν ἀνώτερη ἀρχή, ἐνεργοῦσε τὸ γενικὸ ἔλεγχον. Καὶ πάλι ἡ ἀνώτατη ἀρχή, ἡ γενικὴ συνέλευσις, εἶχε τὴν ἀρνησικυρία * καὶ ἐκτελοῦσε τὸ σπουδαιότερο ἔργο, τὸν καθορισμὸ τοῦ μεριδίου.

Ἡ εὐτυχία τῆς Συνεργατικῆς ἀπῆλθε στὸ ἐσωτερικόν. Διατηροῦσαν σὲ ὅλα τὰ χωριά γιατροὺς, ἔκαμαν σχολεῖα, νοσοκομεῖα, γενικὲς ἀποθήκες, ταμεῖο γιὰ τοὺς ἐργάτες, ποὺ ἀποστρατεύθηκαν ἀπὸ ἀνικανότητα, βιβλιοθήκες. Τόσο ὁ τόπος προώδευε κι ἡ ζωὴ εἶχε πό-

ψει νὰ εἶναι χωριότικη, ὥστε νέοι 'Αμπελακιῶτες, σπουδασμένοι στὴ Γερμανία, ξαναγύριζαν εὐχάριστα στὸ χωριό.

Τὸ καταστατικὸ εἶχε προνοήσει γιὰ τὴν καλλιέργεια τοῦ εὐρωπαϊκοῦ πολιτισμοῦ στὸ μικρὸ ἐκεῖνον τόπο. Ἐφρόντιζε γιὰ ἀποστολὰς νέων στὴν Εὐρώπη. Ἀποστολὰς ὄχι εἰς βάρος τοῦ κοινοῦ ταμείου ! Ἄφηνε τὴ δαπάνη τῆς ἀποστολῆς στὸ συνεταῖρο, ποῦ ἐπιθυμοῦσε νὰ στελεῖται ἔξω τὸ γυιό του ἢ τὸ συγγενῇ του. Ὑποχρέωνε ὅμως τοὺς ἀντιπροσώπους τῆς ἐταιρείας στὴν Εὐρώπη νὰ δεχτοῦν τὸ νέο, νὰ τὸν ὀδηγήσουν, γιὰ νὰ σπουδάσῃ τὴν ξένη γλῶσσα, τὴ λογιστικὴ καὶ τὰ ἐμπορικὰ — πάλι μὲ ἀτομικὰ ἔξοδα τοῦ συνεταίρου, ποῦ τὸν ἔστειλε.

Ὅταν τελείωνε εἰς σπουδὰς του, ἡ ἐταιρεία ἦταν ὑποχρεωμένη νὰ τὸν λάρῃ στὴν ἐργασία τῆς ἑνα χρόνου χωρὶς μισθό. Ἔπειτα θὰ τὸν μισθοδοτοῦσε ἑνα χρόνο. « Ἄν δείξῃ καλὴ διαγωγή καὶ φανῇ οἰκονόμος ». ἔλεγε τὸ καταστατικόν, τότε θὰ τοῦ δοθῇ μερίδιο. Ἔτσι ἄνοιξαν τὰ παράθυρα τῶν Ἀμπελακιῶν στὴν εὐρωπαϊκὴ ζωὴ. Αὐτὴ τὴν ἀτμόσφαιρα δημιουργοῦσε ἡ Συνεργατικὴ στ' Ἀμπελάκια. Ἀτμόσφαιρα κρατικῆς, ὡς ποῦμε, ἡθικῆς, αὐστηροῦ ἐλέγχου τῶν κοινῶν, καθὼς καὶ ἀτομικῆς ἡθικῆς.

Τὸ ποινικὸ τῆς σύστημα ἦταν ἀπλό. Διῷξιμο τοῦ ἐνόχου ἀπὸ τὴν ἐταιρεία, στέρῃσι τοῦ κέρδους. Ποιὰ μεγαλύτερη ποινὴ μπορούσε νὰ δρεθῇ; Καὶ θανατούργησε. Ἀπόλυτη σχεδὸν ἡθικὴ, ἐκτὸς ἀπὸ ἀσημαντα παραπτώματα, κράτησε τὴν εὐτυχισμένη πολιτεία. Ἡ κοινωνικὴ ἀδικία εἶχε λείψει καὶ τὸ ἔγκλημα δὲν εἶχε νὰ ἐλπίσῃ παρὰ μόνο σὲ ἀψιθυμίες * καὶ σὲ ἐγκεφαλικὰς ἀνωμαλίες. Ἡ ὕλικὴ εὐτυχία δὲν τοὺς ἐνάγκασε καὶ δὲν τοὺς ἐταπεινώσε. Ἀπόδειξις ὁ ἰδιαιτερός συνεταϊρισμός, ποῦ ἔκαμαν λίγοι πρόκριτοι Ἀμπελακιῶτες, γιὰ νὰ πραγματοποιήσουν ἔργο πνευματικὸ καὶ ἐθνικόν, τὴν ἐκδοσι τοῦ λεξικοῦ τοῦ Γαζῆ *...

Ἀφήνεται τώρα στὸν ἀναγνώστη νὰ ἀναπαραστήσῃ τὴ συνέλευσι ἐκεῖνη, ὅπου οἱ χωρικοὶ τοῦ Κισσάβου ἄκουσαν τοὺς Ἀμπελακιῶτες, κατὰλαβαν, ἐπείστηκαν καὶ προχώρησαν ἀμέσως στὸ ἔργο. Ἔργο, ποῦ καμμιὰ πολιτισμένη κοινωνία δὲν τὸ εἶχεν ἀποτολήσει ὡς ἐκεῖ καὶ περνοῦσε σὰν ὄνειρο στὰ βιβλία τῶν οὐτοπιστῶν *. Ὁ ταπεινὸς Κίσσαβος, χάρις στοὺς νεώτερους Θεσσαλούς, καλλιέργησε καὶ πραγματοποιοῦσε τὸ πιδὸ δύσκολο ἀπ' ὅλα, τὴν ἀδελφοσύνη !...

* Ἐφημερίς « Ἐλεύθερον Βῆμα », 1937

Ζαχ. Παπαγεωργίου

Ο ΚΛΕΦΤΗΣ

Μαύρ' εἶν' ἡ νύχτα στὰ βουνά
στοὺς κάμπους πέφτει χιόνι,
στὰ ἄγρια, στὰ σκοτεινά,
στὶς τραχεῖες πέτρες, στὰ στενά
ὁ Κλέφτης ξεσπαθώνει.

Στὸ δεξι χέρι του γυμνό,
βαστᾷ ἀστροπελέκι
παλάτι ἔχει τὸ βουνό
καὶ σκέπασμα τὸν οὐρανό,
κι ἐλπίδα τὸ τουφέκι !

Πήγαινε, φίλα τὴν ποδιά,
ποὺ δοῦλοι προσκυνοῦνε·
ἐδῶ στὰ πράσινα κλαδιά,
μόν' τὸ σπαθί τους τὰ παιδιὰ
καὶ τὸν Σταυρὸ φιλοῦνε.

Μητέρα, κλαῖς ! ἀναχωρῶ,
νὰ μ' εὐχηθῆς γυρεῖω
ἓνα παιδί σὲ ὑστερῶ,
ὅμως νὰ ζήσω δὲν μπορῶ,
ἂν ζῶ γιὰ νὰ δουλεύω.

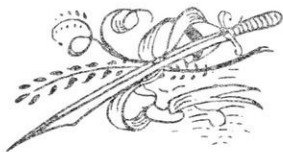
Φεύγουν οἱ τύραννοι χλωμοὶ
τὸ μαῦρο του μαχαίρι·
μ' ἰδρῶτα θρέχει τὸ ψωμί,
ξέρεي νὰ ζήση μὲ τιμὴ
καὶ νὰ πεθάνη ξέρει.

Βαριὰ - βαριὰ βοῖς' ἡ γῆ
ἓνα τουφέκι πέφτει
παντοῦ τρομάρα καὶ σφαγὴ,
ἐδῶ φυγὴ κι ἐκεῖ πληγὴ...
Ἐσκότωσαν τὸν Κλέφτη.

Σύντροφοι ἄσκεποι, πεζοί,
τὸν φέρουν λυπημένοι,
καὶ τραγουδοῦν ὅλοι μαζί :
« Ἐλεύτερος ὁ Κλέφτης ζῇ
κι ἐλεύθερος πεθαίνει ».

« Ἀπαντα »

Ἀλέξανδρος Παγκαδῆς

3. ΒΙΟΓΡΑΦΙΑΙ

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΣΤΑΥΡΟΥ

(Ο Γεώργιος Σταύρου, υἱὸς τοῦ Σταύρου Ἰωάννου, ἐγεννήθη εἰς Ἰωάννινα τὸ 1785, ὅπου ἐδιδάχθη τὰ στοιχειώδη γράμματα εἰς τὴν σχολὴν τῶν Μπαλαναίων καὶ εἰς τὴν σχολὴν τοῦ Καπλάνη. Ἀνωτέρας ἐμπορικᾶς σπουδᾶς καὶ ξένας γλώσσας ἐδιδάχθη εἰς Βιέννην καὶ ἀποφοιτήσας ἠκολούθησε τὸ ἐμπορικὸν ἐπάγγελμα τοῦ πατρὸς του. Τῷ 1824 ἐγκατέλειπε τὰς ἐμπορικὰς ἐργασίας του καὶ κατήλθεν εἰς τὴν ἀγωνιζομένην Πατρίδα μετὰ ἐφοδίων καὶ ὀπλων, διὰ νὰ προσφέρῃ τὰς ὑπηρεσίας του. Ὑπηρετήσεν ὡς ταμίας, ὡς πληρεξούσιος τῆς Ἐθνοσυνελεύσεως καὶ ἐπὶ Καποδιστρίου ὡς μέλος τῆς διοικήσεως τὴν Ἐθνικὴν Τράπεζαν Ἐπιτροπῆς καὶ εἰς ἄλλας δημοσίας θέσεις. Μετὰ τὴν δολοφονίαν τοῦ Καποδιστρίου παρηγκωνίσθη).

...Καθ' ἅπασαν τὴν διάρκειαν τῶν ταραχῶν ὁ Γεώργιος Σταύρου ἔμεινε πάντῃ ἀπεσυρμένος τῶν πραγμάτων καὶ ὅλως ἰδιωτεύων, ἵνα ἔχῃ πλήρη ἀνεξαρτησίαν νὰ ἐξυπηρετῇ σκοπιμώτερον τὰ τῆς πατρίδος συμφέροντα, νῦν μὲν ἀποδοκιμάζων τὰς παρεκτροπὰς τοῦ ἐνὸς κόμματος, νῦν δὲ συμβουλεύων τὴν μετριοπάθειαν εἰς τὸ ἕτερον, καὶ ἄλλοτε ἐξαίρων τὸ ὑπὲρ πατρίδος αἶσθημα τῶν πάντων. Ἐν μὲν τῇ ἀπεσυρμένῃ ταύτῃ, θέσει διέμεινεν ὁ Γεώργιος Σταύρου μέχρι τοῦ 1835, τότε δὲ διορίσθη ἐλεγκτὴς παρὰ τῷ Ἐλεγκτικῷ Συνεδρίῳ*, ἐρωτηθεὶς δὲ ὑπὸ τῆς τότε κυβερνήσεως ἂν εὐχαριστῆται εἰς τὴν θέσιν ταύτην «δὲν ἀπόκειται εἰς ἐμέ, εἶπε, νὰ προσδιορίσω τὴν κατάλληλον θέσιν, ἀλλ' εἰς τὴν Κυβέρνησιν» ἐμοὶ δ' ἐπιβάλλεται μόνον τὸ καθήκον νὰ ὑπηρετήσω, ὅσον δύναμαι, τὴν πατρίδα».

Τῶν ἐκ τῆς εὐτελοῦς ταύτης θέσεώς του ἀποδοχῶν ἀγνοοῦμεν ἂν ποτὲ ἔχαμε χρῆσιν ὁ Γεώργιος Σταύρου, καὶ ἐπὶ πόσον χρόνον εἰργάσθη καὶ ὡς ἐλεγκτὴς· γνωστὸν μόνον εἶναι ὅτι οὗτος, καίτοι παραβλεπόμενος ὑπὸ τῶν κυβερνώντων, ἴσως δὲ καὶ ἐν ἀνάγκαις εὐρισκόμενος, οὐδέποτε ὅμως ἐπαύσατο νὰ ἐργάζεται καὶ νὰ μεριμνᾷ σπουδαίως περὶ τῶν τῆς πατρίδος συμφερόντων. Ἐνωρίτατα δὲ διείδεν ὅτι τὸ Κράτος (οἷον ἐμορφώθη τὸ ἑλληνικὸν ὑπὸ τῆς ἀντιζηλίας τῶν συμμάχων Δυνάμεων, ἐν χώρᾳ δηλαδὴ ἐντελῶς κατεστραμμένη καὶ μεγάλ-

λας και κατεπειγούσας ανάγκας έχούση και πάντη ἀφρούρητον ὑπὸ φυσικῶν μεθορίων και κατακερματισμένον εἰς δούλους και ἐλευθέρους Ἕλληνας) Κράτος, λέγομεν, τοιοῦτον ἦτο ἀδύνατον οὐχὶ νὰ εὐημερήσῃ, ἀλλ' οὔτε καὶ νὰ ὑπάρξῃ, ἄνευ πιστωτικῆς τινος καταστάσεως.

Ἀλλὰ πῶς νὰ συστηθῇ τοῦτο; Τὸ μὲν ἐθνικὸν δάνειον τῶν ἐξηκοντα ἑκατομμυρίων εἶχε σχεδὸν καταναλωθῇ τελείως ἐν τῷ τόπῳ δὲ χρήματα δὲν ὑπῆρχον, και τὰ ὀλίγα ὑπάρχοντα ἐτοκίζοντο ὑπὸ τῶν τοκογλύφων πρὸς εἴκοσι και τριάκοντα τοῖς ἑκατὸν κατ' ἔτος νὰ ἔλθωσι δὲ ἔξωθεν ἦτο ὅλως ἀδύνατον ἄνευ ἐγγυήσεως. Τίς ὅμως νὰ δώσῃ τὴν ἐγγύησιν ταύτην; Τὸ Κράτος; Ἀλλὰ τὰ μὲν κτήματα αὐτοῦ, τὰ λεγόμενα ἐθνικά, ἦσαν ἤδη ὑποθηκευμένα εἰς τὰς ἐγγυητρίας τοῦ δανείου Δυνάμεις· τὰ δ' ἔσοδά του ἦσαν μηδαμινὰ τότε, μόλις δ' ἐπήρκειν εἰς τὸ ἥμισυ ἢ εἰς τὰ δύο τριτημόρια * τῶν ἀπολύτως ἀναγκαίων δαπανῶν, αἱ δὲ λοιπαὶ ἀνεπληροῦντο ἐκ τῶν λειψάνων τοῦ δανείου. Τὰ μοναστηριακὰ κτήματα; Ἀλλὰ τὰ μὲν ἐκ τῶν διαλυθέντων εἶχον ἤδη πωληθῇ ἐν εὐτελεστάταις τιμαῖς, τὰ δὲ εἶχον ἐνοικιασθῇ πολυτελῶς· τὰ δὲ ἐκκαθαρισθέντα ἐκ τούτων χρήματα εἶχον ἀπασχολήσει αἱ ἀνάγκαι τοῦ Κράτους. Τὰ ἐθνικὰ κληροδοτήματα; Ἀλλὰ και τούτων οὔτε ἡ ὑπαρξίς ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ δὲν ἦτο εἰσέτι ἐντελῶς ἐκκαθαρισμένη και ἡ ἀποστολὴ δὲν εἶχεν εἰσέτι ἀρχίσει νὰ γίνεταί ἕνεκα τοῦ ἀνωμάλου τῶν περιστάσεων.

Ἀλλ' ὁ Γεώργιος Σταύρου δὲν ἀπεθαρρύνθη· ἐπεκαλέσθη ἐν κατανύξει τὴν θείαν ἀντίληψιν· ἐμελέτησεν ἐμβριθῶς * τὸ σύνολον τοῦ σχεδίου του· ὑπελόγησε πάσας τὰς ἐνδεχομένας δυσχερείας και περιπετείας και ἐπελήφθη τοῦ ἔργου· και πρῶτον πάντων διείδεν ὅτι ὤφειλε νὰ πείσῃ τὴν Ἑλληνικὴν Κυβέρνησιν νὰ λάβῃ τοῦλάχιστον χιλίας μετοχὰς τῆς συσταθησομένης ὑπ' αὐτοῦ Ἑθνικῆς Τραπεζῆς· ἀλλὰ ποῦ χρήματα; Ἀμέσως τότε διείδεν ὅτι ὤφειλε ν' ἀποταθῇ διὰ τῶν φίλων του εἰς τὴν Γαλλικὴν Κυβέρνησιν και νὰ πείσῃ αὐτὴν νὰ παρέξῃ ἐπίτηδες πρὸς τοῦτο· εἰς τὴν Ἑλληνικὴν μέρος τῶν παρὰ τῇ πρώτῃ εὐρισκομένων εἰσέτι λειψάνων τοῦ Ἑλληνικοῦ δανείου. Διείδεν ἐπίσης ὅτι ὤφειλε ν' ἀποταθῇ και εἰς τὸν γνωστὸν φιλέλληνα Εὐνάρδον * και νὰ τὸν πείσῃ, ἵνα και αὐτὸς δώσῃ τὸ καλὸν παράδειγμα, λαμβάνων μέγαν ἀριθμὸν μετοχῶν, και τοὺς πολλοὺς φιλέλληνας φίλους του νὰ παρακαλέσῃ νὰ τὸν μιμηθῶσι.

Μόνον δὲ οἱ ἀγνοοῦντες τὸ σέβας καὶ τὴν ἀφοσίωσιν τοῦ Ἐυνάρδου ὑπὲρ τοῦ Κυβερνήτου καὶ τὴν ἄφατον * λύπην, ἣν ἠσθάνθη ὁ εἰλικρινὴς οὗτος φιλέλλην ἐκ τοῦ τοιοῦτου μάλιστα θανάτου ἐκείνου, ὃν ἐθεώρει ὡς τὸν μόνον ἱκανὸν νὰ προάξῃ τὸ ἔθνος, μόνον, λέγομεν, ἐκείνοι, ὅσοι ἀγνοοῦσι ταῦτα, δὲν εἶναι εἰς θέσιν νὰ ἐκτιμῇσωσι τὰς δυσχερείας τοῦ Γεωργίου Σταύρου, ἵνα πείσῃ τὸν Ἐυνάρδον νὰ καταπνίξῃ τὴν λύπην του διὰ τὴν ἀπώλειαν τοῦ Κυβερνήτου καὶ νὰ βοηθήσῃ αὐθις * τὴν Ἑλλάδα.

Διεῖδεν ἐπίσης ὁ Γεώργιος Σταύρου τὴν ἀνάγκην νὰ πείσῃ καὶ τὴν Ρωσικὴν Κυβέρνησιν νὰ πέμψῃ τὰ παρ' αὐτῇ Ἑλληνικά κληροδοτήματα, οἷον τὰ τῶν Ζωσιμαδῶν *, τὰ τοῦ Καπλάνη * καὶ ἄλλων, εἰς τὴν Ἑλληνικὴν, ἀλλ' ἐπὶ τῷ ὄρω τοῦ ν' ἀνταλλαγῶσι ταῦτα εἰς μετοχὰς τῆς Ἑθνικῆς Τραπεζίης, ἥ νὰ κατατεθῶσιν ἐν αὐτῇ ἐντόκως καὶ ἀναφαιρέτως.

Καίτοι πρὸς τοιαύτας μεγάλας καὶ πρὸς μυρίας ἄλλας δυσχερείας ἔχων νὰ καταπαλαίῃ ὁ Γεώργιος Σταύρου, ἀλλ' ὅμως ἐπελήφθη τοῦ ἔργου. Ἡ δὲ Θεία Πρόνοια, ἥς ἐπεκαλέσθη ἔξ ἀρχῆς τὴν ἀντίληψιν, ἐδικαίωσε πληρέστατα τὰς προσδοκίας του. Τὸ 1841 συνεστήθη τὸ πρῶτον ἡ Ἑθνικὴ Τράπεζα· ἐντὸς δὲ βραχυτάτου διαστήματος χρόνου ἤρξατο ν' ἀκμάζῃ ἀμέσως δ' ἔκτοτε ἔπαυσε ν' ἀκούηται εἰς τὴν ἀγορὰν τῶν Ἀθηνῶν ὁ τόκος τῶν δύο ἢ τρία ἢ καὶ πλείότερα τοῖς ἑκατὸν κατὰ μῆνα, καὶ τὸ πολὺ-πολὺ ἴσχυεν ὁ νόμιμος, ὅστις ἄλλως δὲν εἶναι καὶ μέτριος.

* * *

Ἵνα δὲ φθάσῃ εἰς τὸ εὐάρεστον τοῦτο ἀποτέλεσμα ὁ Γεώργιος Σταύρου καὶ ἵνα προάξῃ τὸ ἔθνικόν τοῦτο καθίδρυμα εἰς τὸν βαθμὸν οἷς ὑπολήψεως καὶ εὐημερίας, εἰς ἣν ἔφθασε σήμερον καὶ εἰς ἣν ὀλίγιστα καὶ ἐκ τῶν ἀρχαιοτάτων ἐν Εὐρώπῃ καταστημάτων ἔφθασαν, ὥφειλε νὰ θέσῃ ἔξ ὑπαρχῆς στερεώτατα θεμέλια.

Ὡς πρῶτιστον μὲν ὄρον τῆς εὐημερίας τῆς Τραπεζίης ἐθεώρησεν ὁ Γεώργιος Σταύρου τὴν πιστοτάτην ἐκπλήρωσιν τῶν υποχρεώσεων τῆς ἀπέναντι τῶν μετόχων ἢ τῶν δικαιούχων καὶ κατὰ τοῦτο ἀμφιβάλλομεν ἂν ὑπῆρξέ ποτε ἢ ἂν ὑπάρχῃ καὶ σήμερον τὸ ἐλάχιστον δίκαιον παράπονον.

Ὡς δευτερεύοντα δὲ ὄρον τὴν μετὰ θρησκευτικῆς εὐλαθείας ἐκ-

πλήρως τῶν καθηκόντων παρὰ πάντων τῶν υπαλλήλων τῆς Τραπεζῆς. Οὔτε εἰς ἄλλον τινὰ ἐπέτρεψε ποτὲ οὔτε εἰς ἑαυτὸν ὁ Γεώργιος Σταύρου τὴν ἀδικαιολόγητον ἀπουσίαν ἐκ τοῦ καταστήματος κατὰ τὰς ἐργασίμους ὥρας. Πρώτιστος δ' αὐτός, διδοὺς τὸ καλὸν πρὸς τοῦτο παρῶδειγμα, συνήθειαν εἶχε νὰ ἐξυπνᾷ ἐνωρίς, ἀμέσως δὲ ξυριζόμενος ἰδίαις πάντοτε χερσὶ καθ' ἑκάστην καὶ ἐνδιόμενος, κατήρχετο εἰς τὸ γραφεῖον. Ἀλλοίμονον δέ, ἂν ἔβλεπέ τινα τῶν υπαλλήλων μὴ φθασαυτὰ ἐγκαίρως εἰς τὴν ἐργασίαν. Τὸ μὲν πρῶτον ἐνουθέτει αὐτὸν πιπρικῶς ἔπειτα δ' ἐπέπληττε καὶ ἐπὶ παρουσίᾳ ἄλλων ἐν ὑποτροπῇ * δὲ καὶ ἐν ἀπελπίσῃ διορθώσεως ἐλάμβανε καὶ ἕτερα συντελεστικώτερα μέτρα.

Καὶ ὅσῳ δίκαιος ἦτο καὶ γενναῖος μάλιστα εἰς τὰς ἀμοιβάς, ὡς κατὰ τὴν πρώτην τοῦ ἔτους συνήθως ἔδιδεν εἰς τοὺς πιστῶς ἐκτελοῦντας τὸ καθήκον των, τόσῳ ἀνείλικτος * εἰς τοὺς ὀλιωδέστες εἴτε πολλὰς εἴτε ὀλιγοτάτας πλημμελήσαντας *. « Ἡ ποινὴ καὶ ἡ ἀμοιβή », συνήθως ἔλεγεν, « εἶναι τὰ ἰσχυρότερα ἐλατήρια πρὸς σοφροτισμὸν καὶ ἐξεγερσὶν τῆς φιλοτιμίας τῶν ἀνθρώπων ».

Ἄρα δὲ ὡς ἐξ ἰδίας ἀντιλήψεως ἐλείθετο ὅτι ἅπαντες οἱ υπάλληλοι ἐπελήφθησαν τῶν ἔργων των καὶ οὐδὲν τούτων εἶναι δυνατόν οὔτε ν' ἀναβληθῇ οὔτε νὰ παραμεληθῇ, ὁ Γεώργιος ἐξήρχετο πεζὸς εἰς περίπατον ἐν τῇ πόλει ὁ περίπατος δ' οὗτος δὲν ἐγίνετο ἀπλῶς χάριν διασκέδασεως ἢ σωματικῆς κινήσεως, ἀλλὰ κυρίως πρὸς μελέτην καὶ σπουδὴν ἀπάσης σχεδὸν τῆς κοινωνίας. Ὑπερέχειρε δὲ καὶ ἡγάπα μεγάλως τοὺς τὸ ἔργον αὐτῶν ἐκτελοῦντας.

Πολλάκις καὶ ἐν καιρῷ δομιτάτου ψύχους ἀπηντήσαμεν αὐτὸν τετυλιγμένον καὶ περιεργαζόμενον μετ' ἐμβριθείας τὰ ἐμπορικὰ καταστήματα. Πολλάκις ἠρώτησεν ἡμᾶς ποῦ ἀπηρεχόμεθα. Ὅσάκις δ' ἤκουε τὸ εἰς ἄρρωστον ἢ εἰς ὑπηρεσίαν τινὰ σπουδαίαν, κατηρυχαριστεῖτο. Πολλάκις συνδιελέγετο καθ' ὁδὸν ἀφελῶς καὶ μετὰ προστύχων καὶ ὅλως χυδαίων ἀνθρώπων, οὓς πάντοτε προέτρεπεν εἰς τὴν ἐργασίαν καὶ τὴν οἰκονομίαν. « Ἡ οἰκονομία τοῦ χρόνου », συνήθως ἔλεγεν, « εἶναι καὶ τοῦ χρυσοῦ πολυτιμότερα » καὶ ἡ οἰκονομία εἰς τὰ περιττὰ εἶναι τὸ ἀσφαλέστερον χρηματικὸν κεφάλαιον ἢ ἐφόδιον τοῦ βίου ».

Γινώσκων ἄριστα ὅτι ὁ ἐργαζόμενος εὐσυνειδήτως πρέπει καὶ ν' ἀμειβῆται δαψιλῶς *, εὐθύς ἐξ ἀρχῆς τῆς συστάσεως τῆς Τραπεζῆς

κατέστησε πάσας τὰς μισθοδοσίας τῶν ὑπαλλήλων καὶ μεγαλυτέρας τῶν μισθοδοσιῶν τῶν ὑπαλλήλων τῆς Κυβερνήσεως καὶ ἐπιζηλωτέρας τούτων διὰ τὰ δῶρα, ἅτινα κατὰ τὴν πρώτην τοῦ ἔτους ἔδιδεν εἰς ἅπαντας ἀνεξαίρετως τοὺς ὑπαλλήλους τῆς Τραπεζίης, τινὰ μὲν ἐκ τοῦ ταμείου αὐτῆς, καὶ οὐκ ὀλίγα ἐκ τοῦ ἰδιαίτερου αὐτοῦ θαλαντῖου.

Ἡ Ἐθνικὴ Τράπεζα θεμελιωθείσα στερεῶς ὑπὸ τοῦ Γεωργίου Σταύρου ἐξεπλήρωσε τὸν προορισμὸν τῆς. Ὁ ἰδρυτὴς τῆς προθύμως προσέφερε τὴν ἀρωγὴν του εἰς πᾶσαν ἐθνικὴν καὶ κοινωνικὴν ἀνάγκην, ἀποθανὼν δὲ τὸ 1869, διέθεσε μέγα μέρος τῆς περιουσίας του δι' ἀγαθοεργούς σκοπούς.

« Βίοι Παράλληλοι »

Ἀναστάσιος Γούδας

Η ΚΑΤΑΠΑΛΗΚΤΙΚΗ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΣ ΤΟΥ ΒΑΡΒΑΚΗ

(Ὁ Ἰωάννης Βαρβάκης, ἔμπειρος καὶ τολμηρὸς ἐμποροπλοῖαρχος ἐκ Ψαρῶν, μετέτρεψε τὸ ἐμπορικὸν του σκάφος εἰς πολεμικὸν καὶ μόλις ἤρχισεν ὁ ρωσοτουρκικὸς πόλεμος τοῦ 1770 ἤκολούθησε τοὺς ἐπαναστατήσαντας συμπατριώτας του. Ἐπὶ ἀρκετὸν χρόνον ἀντιμετώπισεν εἰς τὸ Αἰγαῖον νικηφόρος τοὺς ἐχθρούς τοῦ Γένους. Καὶ ἐπέδειξεν ὄχι μόνον γενναιότητα ἀξιοθαύμαστον, ἀλλὰ καὶ χριστιανικὴν ἀρετὴν, προστατεύσας τοὺς πληγωμένους καὶ αἰχμαλώτους ἀντιπάλους.

Τὸ 1774 ὅμως ἡ Ρωσία καὶ ἡ Τουρκία συνωμολόγησαν εἰρήνην. Τότε ὁ Βαρβάκης ἀπέμεινε σχεδὸν μόνος. Καὶ ὅταν ἔχασε τὸ σκάφος του, ἠναγκάσθη νὰ ζητήσῃ ἄσυλον εἰς τὴν ἐν Κωνσταντινουπόλει ρωσικὴν πρεσβείαν).

...Εἰς τὴν ρωσικὴν πρεσβείαν ὁ Βαρβάκης συνηντήθη μὲ Ρώσους ἀξιωματικούς, τοὺς ὁποίους εἶχε γνωρίσει κατὰ τὰς ἡμέρας τοῦ πολέμου εἰς τὸ Αἰγαῖον πέλαγος· οὗτοι ἠγάπων καὶ ἐτίμων τὸν ἀνδρεῖον συναγωνιστὴν των καὶ τὸν παρεκίνησαν νὰ ζητήσῃ σωτηρίαν εἰς τὴν Ρωσίαν καὶ νὰ ἐπικαλεσθῇ* τὴν προστασίαν τῆς αὐτοκρατείας.

Ὁ Βαρβάκης ἐξοικονόμησεν ὀλίγα χρήματα, διέφυγε τοὺς κατασκόπους, ἐπεβιβάσθη κρυφὰ εἰς ἓν πλοῖον διενθυνόμενον εἰς Ρωσίαν,

ἔφθασεν εἰς Ὀδησσὸν καὶ ἐκεῖ ἐνεπιστεύθη πλέον τὸν ἑαυτὸν τοῦ εἰς τὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ διὰ τὰ περαιτέρω. Ἀπὸ τὴν Ὀδησσὸν ἔπρεπε νὰ μεταβῇ εἰς Πετρούπολιν, ἀλλὰ χρήματα δὲν εἶχε. Καὶ ὁ Ψαριανὸς ἐπεχείρησε κατὶ πρωτάκουστον καὶ ἥρωικόν, μαρτυροῦν τὴν ἀκαταδάμαστον θέλησίν του. Ἀπὸ τὴν Ὀδησσὸν μέχρι τῆς Πετρουπόλεως ἡ ἀπόστασις εἶναι περίπου τέσσαρας φορὰς ὅση ἀπὸ τὸ Ταΐναρον μέχρι τοῦ βορειοτάτου ἄκρου τῆς Ἑλλάδος. Καὶ τὸ φοβερὸν τοῦτο διάστημα διήνυσεν ὁ Βαρβάκης πεζός, καὶ μάλιστα ἀνυπόδητος. Διήλθε δάση, λίμνας, ποταμούς, ἀπεράντους πεδιάδας, βυθιζόμενος εἰς τὰς χιόνας, δλισθαίνων εἰς τοὺς πάγους, κοιμώμενος εἰς τὸ ὑπαιθρον, πεινῶν, παγωμένος, κινδυνεύων νὰ κατασπαραχθῇ ἀπὸ λύκους. Ἐβάδιζεν, ἐβάδιζεν, ἐβάδιζε !... Τὰ πέλματα τῶν ποδῶν του ἐσχημάτισαν τυλώματα· ὁρᾷ ἔγιναν τὰ ἐνδύματά του· ἐν μόνον ἔμεινεν ἀκούραστος ἐντὸς τοῦ : ἡ δόξα σας !

— Ἐμπρός, ἐφώναζεν ἡ ἀδάμαστος ψυχὴ του, ἐμπρός ! Καὶ πάντοτε ἐμπρός ! Καὶ ἡ ἀπόφασις ἐθριάμβευσε καὶ ὁ πεζοπόρος μὲ τὴν χαλυβδίνην θέλησιν ἔφθασεν εἰς τὴν πρωτεύουσαν τῆς Ρωσίας.

Ἄς ἀκούσωμεν τώρα τὸν ἴδιον :

« — Ὅταν ἔφθασα εἰς τὴν Πετρούπολιν, διηγεῖτο ἀργότερα εἰς ἕνα φίλον του, τὰ φορέματά μου ἦσαν καταξεσχισμένα, ὁρᾷ*· πῶς νὰ παρουσιασθῶ μὲ αὐτὰ εἰς τὸ αὐτοκρατορικὸν παλάτι ; Θὰ μὲ ἔδιωχναν ὥς ἐπαίτην. Κατὶ Ἕλληνες μὲ ἐδάνεισαν φορέματα καὶ ὑποδήματα. Ἀλλὰ διὰ τὴν κακὴν μου τύχην ἡ Αὐλὴ δὲν ἦτο τότε εἰς τὴν Πετρούπολιν, ἀλλ' εἰς τὸ Τσάρκοε-Σέλο καὶ ἀπὸ τὴν Πετρούπολιν ἐξεκίνησα ἔως ἐκεῖ πεζός, διὰ νὰ δώσω τὴν ἀναφοράν μου εἰς τὴν αὐτοκρατορίσαν. Τὰ ὑποδήματα, εἶπα, ἦσαν ξένα, καὶ διὰ νὰ μὴν τὰ χαλάσω ἀπὸ τὸν πολὺν δρόμον, τὰ ἔβγαζα καὶ ἐπῆγαινα ἀνυπόδητος. Ἐδωκα τὴν ἀναφοράν μου. Ἐγύρισα πίσω εἰς τὴν Πετρούπολιν καὶ ἐπερίμενα. Καμμία ἀπάντησις. Ξανακάνω δευτέραν φορὰν τὸν δρόμον — πάντα πεζός καὶ πάντα ἀνυπόδητος — πηγαίνω στὸ παλάτι καὶ δίδω δευτέραν ἀναφοράν. Ἐγύρισα πίσω καὶ ἐπερίμενα πάλιν. Τοῦ κάκου. Ἡ φτώχεια μου καὶ ἡ κακομοιριά μου δὲν περιγράφονται. Ἐγραψα καὶ τρίτην ἀναφοράν μὲ ὅλον τὸν πόνον τῆς ψυχῆς μου. Ἐκαμα καὶ τρίτην φορὰν τὸ κουραστικὸν καὶ θλιβερὸ ταξίδι· ἐπῆγα καὶ πάλιν εἰς τὸ παλάτι. Ἐγύρισα πίσω καὶ ἐπερίμενα πάλιν. Τίποτε ! Τίποτε ! Τίποτε !...

Τότε τὰ εἶδα ὅλα μαῦρα· μ' ἐπνιξεν ὁ πόνος καὶ μίαν ἡμέρα μέσα σ' ἓνα καφενεῖον ἐξέσπασεν ἡ ἀπελπισία μου καὶ ἄρχισα νὰ φωνάζω σὰν τρελλὸς καὶ — ἥμαρτον, Θεέ μου! — νὰ καταριῶμαι τὴν ἡμέρα· πού ἐγεννήθηκα καὶ μιλοῦσα μὲ πίκρα γιὰ ὅλους καὶ γιὰ τὴν αὐτοκρατορίσση, πού ἄφηνε νὰ χαθῇ ἓνας ἄνθρωπος, πού ἐπολέμησε γιὰ τὴν Χριστιανοσύνη κάτω ἀπὸ τὴ σημαία της...

Εἰς τὸ καφενεῖον ἦσαν καὶ δύο ἄνθρωποι, πού κάθονταν παράμερα. Ὁ ἓνας ὑψηλὸς καὶ ὠραῖος, σὰν ἄγγελος, ἐφαινότανε σὰν ἀφεντικό, νὰ εἰποῦμε, καὶ ὁ ἄλλος σὰν δεύτερος. Ὁ δεύτερος ἐνοιῶθε τὰ ἑλληνικά.

— Τί ἔχει αὐτὸς ὁ ξένος καὶ φωνάζει μὲ τέτοιο καημό; Καὶ τί λέγει γιὰ τὴν αὐτοκρατορίσση μας; ἐρωτᾷ ὁ πρῶτος. Ὁ δεύτερος τοῦ εἶπε τί ἄκουσε.

Τότε ὁ πρῶτος τοῦ λέγει κάτι καὶ αὐτὸς μὲ σιμῶνει καὶ μοῦ λέγει μὲ καλωσύνη νὰ τοῦ ἱστορήσω ὅλα μου τὰ βάσανα καὶ τὰ πάθη καταλεπτῶς. Κι ἐγὼ ἄρχισα νὰ τὰ λέγω ὅλα· κι αὐτὸς τ' ἄκουσε μὲ προσοχή καὶ τᾶλεγε ρούσικα εἰς τὸν ἄλλον καὶ ὅλο ἔλεγα ἐγὼ καὶ ὅλο ἐξηγοῦσεν ἐκεῖνος.

Ὁ ὑψηλὸς καὶ ὠραῖος ἄνθρωπος, ἀφοῦ ἄκουσε τὴν ἱστορίαν μου, ἔμεινε συλλογισμένος κάμποσιν ὥραν. Ἐπειτα μ' ἐρωτᾷ μὲ τὸ στόμα τοῦ δραγουμάνου του:

— Πῶς λέγεσαι;

— Καπετὰν Γιάννης Βαρθάκης ἀπὸ τὰ Ψαρᾶ.

Ἐβγαλεν ἓνα καταστιχάκι κι ἔγραψε τ' ὄνομά μου.

— Μὴν ἀτελιζέσαι, μοῦ λέγει· ἔλα αὔριο στὴν Αὐλή....

— ὦ! ἔχω πάγει τόσες φορές, τοῦ λέγω πικρά.

— Νὰ ἔλθῃς αὔριο· σὲ βεβαιῶνω πὼς τώρα θὰ σὲ δεχθῇ ἡ καλή μας αὐτοκρατορίσση.

Τὴν ἄλλην ἡμέρα ξανάρχισα πάλι τὸν δρόμο τοῦ Τσάρκος Σέλο, νὰ εἰπῶ τὴν ἀλήθειαν, χωρὶς μεγάλην ἐλπίδα. Μόλις ὅμως εἶπα τὸ ὄνομά μου, καὶ ἀμέσως μὲ ὀδηγοῦν εἰς τὸν ὑπασπιστὴν. Σὲ λίγο ἔρχεται διαταγὴ νὰ παρουσιασθῶ στὴν αὐτοκρατορίσση, μὲ ἐμβάζουν σὲ μιὰ μεγάλη αἴθουσα, πού ἔλαμπε στὸ βελουδο καὶ στὸ χρυσάφι. Σ' ἓνα κάθισμα, σὰν θρόνον, στολισμένο μὲ χρυσῇ κορώνᾳ, ἐκάθονταν ἡ μεγάλη αὐτοκρατορίσση. Καὶ σιμὰ της — ἄχ, Θεέ μου! — ἐστεκότανε ὁ

ὕψηλός καὶ ὠραῖος ἄνθρωπος, ποὺ ἦταν στὸ καφενεῖο, ἀλλ' ὄχι πολιτικά ντυμένος, ὅπως τότε, ὅχι, ἐφοροῦσε στολὴ μεγάλου στρατηγοῦ καὶ στὸ στήθος εἶχε πλάκα τὰ παρὰσημα. Ἦταν, ὅπως ἔμαθα κατόπιν, ὁ περίφημος Ἡοτέμκιν, ὁ εὐνοούμενος πρωθυπουργὸς τῆς αὐτοκρατορίας Αἰκατερίνας.

Μπορῶ νὰ εἰπῶ πὼς δὲν εἶμαι δειλός· πολλὲς φορὲς ἀντίκρουσα τὸ θάνατο χωρὶς ν' ἀνατριχιάσω. Μὰ ἐκεῖ μ' ἔπιασε φόβος· ἄρχισα νὰ τρέμω. Ἐσυλλογίσθηκα ὅσα εἶπα ἐπάνω στὸν πόνο μου γιὰ τὴν αὐτοκρατορίσα.

— Πάει, χάθηκες, καπετὰν Γιάννη, εἶπα μὲ τὸ νοῦ μου.

Ἀλλὰ ἡ αὐτοκρατορίσα δὲν φαινότανε θυμωμένη· μ' ἐκοίταξε μὲ περιέργεια καὶ μὲ συμπόνεση· ἕνας αὐλικὸς μὲ γαλόνια μὲ πλησιάζει· ἤξερε τὴ γλῶσσά μας· μοῦ λέγει :

— Ἡ Μεγαλειότητά της σὲ διατάσσει νὰ μιλήσης ἐλεύθερα· νὰ τὰ πῆς ὅλα.

Ἐγὼ τότε ἰστόρησα τοὺς ἀγῶνάς μου, τὰς θυσίας μου, τοὺς κινδύνους μου· εἶπα τί ἔκαμα καὶ τί ἐσκόπευα νὰ κάμω· εἶπα γιὰ τὴν Φριγαδέλα μου, ποὺ ἔβαλα ἀπάνω της ὅλη μου τὴν ψυχὴ καὶ ὅλο μου τὸ ἔχει, εἶπα γιὰ τὸ ἀπότομο καὶ ξαφνικὸ μου κρῆμνισμα στὴ φτώχεια, στὴ γδύμνια καὶ στὴν πείνα· γιὰ τὸ μακρινὸ ταξίδι, σὰν νὰ εἰπῶ τὸ προσκύνημα, ποὺ μὲ πόδια ματωμένα ἦλθα νὰ ζητήσω τὴν προστασία τῆς μεγάλης αὐτοκρατορίσας, καὶ τὴν ἀπελπισία μου, γιατί ἡ πολνεύσπλαγχνη γιὰ ὅλους μόνον σὲ μένα φαινότανε ἄπονη. Καὶ ἐνῶ μιλοῦσα, ἡ φωνή μου ἔτρεμε, ὁ πόνος τῆς καρδιᾶς μου ἐξεχειλίζε καὶ τὰ δάκρυα ἀνέβαιναν εἰς τὰ μάτια μου !...

Ἡ αὐτοκρατορίσα εἶπε μερικὰ λόγια στὸν αὐλικὸν καὶ αὐτὸς μ' ἐπαρηγόρησε καὶ μοῦ ἔδωκεν ἐλπίδες.

— Μὴ λυπᾶσαι, μοῦ εἶπε· ἡ Μεγαλειότητά της θὰ φροντίσῃ γιὰ σένα· εἶσαι ἄξιος νὰ σὲ προστατεύσῃ !

Τὴν ἄλλην ἡμέραν μοῦ φέρουν χίλια ρούβια φλωριά γιὰ τὰς πρώτας ἀνάγκας μου· μοῦ φέρουν καὶ κάτι ἄλλο : ἕνα χαρτί, ποὺ μοῦ ἔδιδε τὸ προνόμιον νὰ ψαρεύω στὴν Κασπία θάλασσα, χωρὶς φόρον.

Δὲν χάνω καιρόν· γυρίζω εἰς τὴν Πετρούπολιν· δίδω πίσω τὰ δαυεικὰ φορέματα καὶ ὑποδήματα· ἀγοράζω παρὰδικα φορέματα, κάνω τὸν σταυρό μου καὶ ξεκινῶ ἀμέσως διὰ τὸ Ἀστραχάν ».

Ἡ ἀπέραντος Κασπία θάλασσα εἶναι ὀνομαστή διὰ τὸ πλῆθος καὶ τὸ ξεχωριστὸν εἶδος τῶν ψαριῶν της. Ἀλλ' ἡ ἄλιεία τότε εὐρίσκετο ἐκεῖ εἰς πρωτογενῇ κατάστασιν. Οἱ κάτοικοι τῶν παραλίων, ἄνθρωποι ἀμαθεῖς καὶ ἡμιβάρβαροι *, ἐψάρευαν μὲ ψαθοσκέπαστα πλοῦρια καὶ ἀτελῇ ἄλιευτικῇ μέσῃ, ἐπάστωνον ὅπως-ὅπως τοὺς ἰχθῦς, μικρὰ δὲ ποσὰ μόνον ἔστελλον πρὸς πώλησιν εἰς τὰ πλησιόχωρα μέρη.

Ὁ Βαρβάκης μετέβαλεν ὅλως διόλου τὰ πράγματα. Ὅ,τι ἔως τότε δὲν ἐσκέφθησαν οἱ ἐγγώριοι, τὸ εἶδε μὲ τὸ ὀξύδρακός * του μάτι ὁ μεγαλουργὸς Ἕλλην, τὸ ἐσχεδίασε μὲ τὸ γοργὸν ἐπιχειρηματικὸν του πνεῦμα καὶ τὸ ἐξετέλεσε μὲ τὴν ἰσχυράν του θέλησιν, τὴν λυγίζουσαν τὰ ἐμπόδια. Ὁ Βαρβάκης ἀμέσως ἐνόησεν ὅτι ἀπὸ τοὺς ἰχθῦς τῆς Κασπίας θαλάσσης ἦτο δυνατόν νὰ κατασκευασθοῦν διάφορα ταριχευτικά * εἶδη — χαβιάρια καὶ παστὰ — καὶ νὰ σταλοῦν εἰς πολλὰ καὶ μακρινὰ μέρη καὶ ἡ πώλησις των ν' ἀποτελέσῃ μέγα καὶ ἐπικερδὲς ἐμπόριον. Ὑπάρχει γνώμη ὅτι τὸ μαῦρο χαβιάρι — τὸ ἀπαραίτητον στόλισμα σήμερον πάσης πλουσίας τραπέζης, τὸ περιζήτητον καὶ πολυτίμον ὀρεκτικὸν τὸ διαδεδομένον εἰς τὰς πέντε ἡπείρους — ἦτο ἄγνωστον ἔως τότε καὶ ὅτι ὁ Βαρβάκης εἶναι ὁ πρῶτος ἐπινοητής του. Ἀλλὰ καὶ γνωστὴ ἂν ἦτο ἡ κατασκευὴ του, βέβαιον εἶναι ὅτι πολὺ περτωρισμένη ἦτο ἡ διάδοσις του. Ὁ Βαρβάκης, καὶ ἂν δὲν τὸ ἐφεῦρεν, ἐτελειοποίησεν ὅμως τὴν κατασκευὴν καὶ τὴν ταριχευσίν του καὶ τὸ διέδωκεν εἰς πολλὰ μέρη.

Ἡ δραστηριότης του εὗρεν εἰς τὴν Κασπίαν θάλασσαν ἀντάξιον στάδιον. Ὁ Βαρβάκης ἐδημιούργησεν ὅλως διόλου ἰδικὸν του κλάδον βιομηχανίας καὶ ἐμπορίου, εἰς τὸν ὁποῖον ἦτο κυρίαρχος καὶ ἀκαταγώνιστος. Μεγάλα λοιπὸν ἦσαν τὰ κέρδη του καὶ τόσον πλούσιος ἔγινε μετ' ὀλίγον, ὥστε ἠγόρασεν ὡς ἰδιοκτησίαν του τρεῖς νήσους κειμένας ἐντὸς τῆς Κασπίας θαλάσσης, τὰς ὁποίας κατέστησε πολυτίμους ἀλιευτικούς καὶ ταριχευτικούς σταθμούς.

Εἰς τὴν Ρωσίαν τότε οἱ πλούσιοι καὶ οἱ γαιοκτῆμονες εἶχον εἰς τὴν ὑπηρεσίαν των «δουλοπαροίκους» οἱ δουλοπάροικοι ἦσαν εἶδος σκλάβων κτῆμα τοῦ αὐθέντου των ἀπὸ γενεᾶς εἰς γενεάν. Ἡ ζωὴ των ἦτο βασανισμένη καὶ ἐξετελιστική. Οἱ αὐθένται τοὺς ἐπώλουν καὶ τοὺς ἠγόραζον ὅπως πωλεῖ κανεῖς καὶ ἀγοράζει τὰ κτήνη.

Ἀφοῦ κατηργήθη εἰς ὅλας τὰς ἡπείρους ἡ σωματεμπορία, μόλις

πρό τινων δεκάδων ἐτῶν (1863) κατηργήθη καὶ ἡ δουλοπαροικία εἰς τὴν Ρωσίαν. Στεναγμὸς ἀνακουφίσεως ἑκατομμυρίων ψυχῶν ὑπεδέχθη τὸ χαρμόσυνον ἄγγελμα ἐντὸς τῆς ἀπεράντου αὐτοκρατορίας· ἐπιδοκιμασία καὶ χαρὰ εἰς τὰς ἄλλας χώρας.

Ἀλλὰ ἡ εὐγενὴς ψυχὴ τοῦ Βαρβάκη εἶχε καταργήσει τὴν σκλαβιὰν ἑβδομήντα ἔτη πρωτύτερα. Εἰς τὰς ἐργασίας του εἶχε τρεῖς χιλιάδας ἀνθρώπους, ὅλους ἐλευθέρους καὶ κανένα δουλοπάροικον. Ὁ μεγαλόφυχος ὑπερασπιστὴς τῶν ἀλλοθρήσκων αἰχμαλώτων τοῦ πολέμου εἰς τὸ Αἰγαῖον πέλαγος, δὲν ἦτο δυνατόν νὰ γίνῃ βασανιστὴς χριστιανῶν ἐργατῶν εἰς τὴν Κασπίαν.

Ὁ πλοῦτος τοῦ Βαρβάκη ἠῤῥξανε καθ' ἡμέραν.

Πολλοὶ ἄνθρωποι τὸν χρυσὸν των μεταχειρίζονται ὅπως οἱ Ἰσραηλῖται εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ ὄρου Σινᾶ : κατασκευάζουν ἐν εἰδῶλον καὶ χορεύουν μὲ τρελλὰς ἐπιθυμίας ὀλόγυρά του. Εἰς ἄλλους ὁ χρυσὸς εἶναι ὅπως αἱ ἥλια καὶ ἀκτῖνες, τὰς ὁποίας στέλλει ὁ Θεὸς νὰ φωτίσουν καὶ νὰ θερμάνουν τὸν κόσμον, νὰ σκορπίσουν ζωὴν, νὰ δώσουν χρῶμα εἰς τὰ φύλλα, εὐωδίαν εἰς τὰ ἄνθη, ν' ἀναβιδάσουν τὸ μεδίωμα εἰς τὰ ὠχρὰ χεῖλη τοῦ ἀρρώστου παιδιοῦ. Ἀπὸ τοὺς ἐκλεκτοὺς τούτους ἦτο καὶ ὁ Βαρβάκης.

Τὸ πρῶτον-πρῶτον δῶρόν του ἦτο ἐν τάξιμον τῶν νευνικῶν του χρόνων καὶ ἐσχετίζετο μὲ τὴν Φριγαδέλαν. Ὅταν τὸ ὠραῖόν του πολεμικόν, στίλβον καὶ καινουργές, τὸ ἔρριπτον ἀπὸ τὸ ναυπηγεῖον εἰς τὴν θάλασσαν, εἰς τὴν καθέλκυσίν του ἔκλινεν ἀπὸ τὴν μίαν πλευράν, ἐκάθισεν εἰς τὰ ῥηχὰ καὶ ἐκόλλησεν εἰς τὴν ἄμμιον. Ἄν ἐσηκώνετο ἄνεμος καὶ ἤρχιζεν ὁ κυματισμὸς τῆς θαλάσσης, τὸ ὑπερῆφανον πλοῖον θὰ ἐγίνετο κομμάτια. Ὅλοι οἱ Ψαριανοὶ ἔτρεξαν νὰ δώσουν χεῖρα βοηθείας. Μέσα εἰς τὴν ἀμφιβολίαν περὶ σωτηρίας, μέσα εἰς τὴν ἀγωνίαν καὶ τὴν πάλιν του ὑπὲρ ὅλων, ὁ Βαρβάκης ἐσυλλογίσθη τὸν προστάτην τῶν ναυτικῶν, τὸν πολιούχον Ἅγιον τῶν Ψαρῶν.

— Ἀὖ Νικόλα μου, ἐφώνηξε μὲ πίστιν εἰς τὴν καρδίαν καὶ δάκρυα εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς, γλύτωσέ μου τὴν Φριγαδέλα μου καὶ νὰ σοῦ κάμω μιὰ ὅμοια ἀσημένια, νὰ τὴν κρεμάσω ἐμπρὸς στὸ εἰκόνημά σου !...

Ἡ Φριγαδέλα ἐσώθη. Ἀλλοίμονον ! Ἦναγκάσθη ν' ἀλλαξοπστήσῃ ἡ δυστυχισμένη καὶ χρόνους τώρα ἐσάπιζεν ἄδοξος εἰς τὰ βάθη

τοῦ Κερατίου κόλπου!... Ἀλλὰ τὸ τάξιμον ἔζη μέσα εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ Βαρβάκη καὶ ἔστειλεν εἰς τὰ Ψαρὰ μίαν Φριγαδέλαν ἀπὸ συμπαγῇ ἄργυρον, ὁμοιοτάτην, μὲ ὅλα τὰ ἑξαρτήματα, ὠπλισμένην ὅπως ἐκείνη, μὲ 26 πυροβόλα. Ἐκρέματο πανεύμορφον ἔμπρὸς εἰς τὴν εἰκόνα τοῦ Ἀγίου Νικολάου μέχρι τῆς καταστροφῆς τῶν Ψαρῶν. Τὸ 1824 εἰς τὸν φοβερὸν γενικὸν χαμὸν ἀνθρώπων καὶ πραγμάτων ἐχάθη καὶ ἡ Φριγαδέλα. Ἦτο γραπτὸν τῆς νὰ πέσῃ δύο φορὰς εἰς τὰ ἐχθρικά χεῖρα!...

Ἔπειτα ἄρχισαν ἀλλεπάλληλοι αἱ εὐεργεσίαι πρὸς τὴν εὐγενῆ χώραν, ἡ ὁποία τὸν ἐφιλοξένησεν. Ὁ Βαρβάκης ἀνῆγειρε κωδωνοστάσια ἐκκλησιῶν, ὁλοκλήρους ἐκκλησίας, ἵδρυσεν νοσοκομεῖα, κατεσκεύασεν γεφύρας, ἤνοιξε διώρυγας.

Τὸ 1805 οἱ Πέρσαι ἐθανάτωσαν μὲ δόλον τὸν Ρῶσον ἀρχιστράτηγον. Ἐπρεπε ν' ἀρχίσῃ ἀμέσως ὁ πόλεμος. Ἀλλ' ἡ Ρωσία δὲν εἶχεν ἀρκετὰ πλοῖα εἰς τὴν Κασπίαν, διὰ νὰ στείλῃ ἀμέσως τροφὰς καὶ πολεμοφόδια εἰς τὸν στρατὸν τῶν συνόρων.* Αὐτόδημιτος παρουσιάζεται ὁ Βαρβάκης. Ἐκφορτῶνει ἀπὸ τὰ μεγάλα πλοῖα τοῦ τὰ ἐμπορεύματά του, φορτῶνει τὰς τροφὰς καὶ τὰ πολεμοφόδια τῆς αὐτοκρατορίας, τὰ μεταφέρει δωρεὰν εἰς τὸ ὠρισμένον μέρος καὶ γίνεται σωτὴρ τῆς δευτέρας πατρίδος του.

Εἰς τὸ κέντρον τῆς πόλεως Ἀστραχάν ἦτο μία στενὴ, βαλτώδης λίμνη, ἐν ἧλος σκορπίζον περίξ μiasματικὰς ἀναθυμιάσεις καὶ ἀφόρητον δυσωδίαν, πρὸ πάντων ὅταν ἦτο καύσων. Μέσα εἰς τὰ σάπια του νερὰ ἐνεφάλευεν ὁ θάνατος. Ὁ Μέγας Πέτρος καὶ ἡ Αἰκατερίνα ἡ Μεγάλῃ εἰς μάτην ἐπροσπάθησαν νὰ τὸ ἀποξηράνουν. Ἐπεφυλάσσετο εἰς τὸν μεγαλουργὸν Ἕλληνα νὰ ἐκτελέσῃ ὅ,τι δὲν κατόρθωσαν αὐτοκράτορες.

Μὲ τὴν ἰδικὴν του πρωτοβουλίαν καὶ μὲ ἰδικὰς του δαπάνας ἤρχισε τὸ 1809 τὸ δύσκολον ἔργον· ἐξεχωμάτωσε τὸν βυθόν, ἐπεξέτεινε τὴν ἐκσκαφὴν καὶ ἀφ' ἐνὸς ἀπεξήρανε τὸν βάλτον, ἀφ' ἐτέρου δὲ κατέστησε πλευστὴν τὴν διώρυγα, τὴν ὁποίαν ἤνωσε μὲ τὸν Βόλγαν καὶ μὲ ἓνα ἄλλον ποταμόν. Ἔπειτα ἐδενδροφύτευσε τὰς δύο ὄχθας, καὶ τὰς ἐστόλισε μὲ κήπους, καὶ ἄλση καὶ περίπτερα. Μέσα ἀπὸ καταπράσινα φυλλώματα τὰ ἄνθη διέχεον τὸ ἄρωμά των, ἐκεῖ ὅπου ἐσκορπίζεν ἔως

τώρα τὸν θάνατον ἢ μολυσματικὴ δυσωδία. Κομπαὶ γέφυραι ἦνῶσαν τὰς δύο ὄχθας. Καὶ οἱ κάτοικοι ἀπὸ τὰ γραφικὰ παραδείσια ἀνδρᾶ * τῶν ὀχθῶν, περιπατοῦντες εἰς τὰς δενδροστοιχίας ἢ καθήμενοι εἰς τὰς σιαδάς, ἔβλεπον νὰ διαβαίνουν εἰς τὴν διώρυγα πλοῖα ἐρχόμενα μακρόθεν καὶ μεταφέροντα εἰς μακρινὰς χώρας προϊόντα τῆς Ρωσίας ἢ ξένων τόπων. Καὶ ἠλόγουν τὸ ὄνομα τοῦ μεγάλου εὐεργέτου !...

Δι' ὅλας αὐτὰς τὰς εὐεργεσίας μεγάλως τὸν ἐτίμησεν ἡ ρωσικὴ αὐτοκρατορία. Τὸν ὠνόμασεν αὐλικὸν σύμβουλον καὶ ἱππότην, τῷ ἔδωκε τίτλους εὐγενείας, οἱ δὲ εὐπατρίδαι τῆς ἐπαρχίας Ἀστραχανίας τὸν ἐξέλεξαν ἐπαρχιακὸν ἀρχηγὸν αὐτῆς.

Ἄλλ' ὁ Βαρδάκης δὲν ἀπερροφήθη ὁλόκληρος ἀπὸ τὴν πλησίον πατρίδα του. Ὡ, ὄχι ! Ἐσυλλογίζετο καὶ τὴν μακρινὴν πατρίδα του, ἐκεῖ κάτω, τὴν πατρίδα τῆς ψυχῆς του, ἡ ὁποία εἶχεν ἀρχίσει τὸν ἡρωϊκόν, τὸν κοσμοῤεακουσμένον ἀγῶνά της ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας !... Ἡ μαγνητικὴ δύναμις, ἡ μυστηριώδης, ἡ ὁποία διὰ μέσου ἀπεράντων ἀποστάσεων, ὑπεράνω βουνῶν καὶ θαλασσῶν, σύρει τὰς ἐκλεκτάς ψυχὰς πρὸς τὸ ἅγιον χῶμα τῆς πατρίδος, εἴλκυε καὶ τὸν Βαρδάκην πρὸς τὴν Ἑλλάδα.

Λόγοι ὑγείας τὸν ἔκαμιν νὰ μετοικήσῃ εἰς τὴν εὐάερον πόλιν τῆς Ἀζοφικῆς, τὸ Ταϊγάνιον. Εἰς τὸ Ταγανρόκ, ὅπως λέγουν αὐτοὶ οἱ Ρῶσοι, ἦρχοντο πολλοὶ Ἕλληνες, εἴτε χάριν ἐμπορίου, εἴτε διὰ νὰ ἐγκατασταθοῦν ὀριστικῶς. Ρωσικὰ δὲν ἤξευρον, ἑλληνικὴ ἐκκλησία δὲν ὑπῆρχεν καὶ οἱ Ἕλληνες ἠναγνάζοντο, μὲ βαθεῖαν λύπην των, νὰ στερῶνται τὴν θεῖαν μυσταγωγίαν *. Ὁ Βαρδάκης μὲ γενναιοδωρίαν ἠγεμόνος κτίζει μεγαλοπρεπεῖ ἑλληνικὴν ἐκκλησίαν καὶ εἰς τὸν μυχὸν τῆς Ἀζοφικῆς οἱ ξενιτευμένοι ἤκουον μὲ ῥίγος ἱερᾶς κατανύξεως * — θρησκευτικῆς συγχρόνως καὶ ἐθνικῆς — τὴν λειτουργίαν εἰς τὴν ποθητὴν μητρικὴν γλῶσσαν.

Ὁ Βαρδάκης, ἐπινοητικὸς καὶ εἰς τὴν εὐεργεσίαν, ὅπως καὶ εἰς τὸ ἐμπόριον, τὴν ἀγαθοεργίαν ταύτην κατέστησε μέσον πρὸς ἄλλην ἀγαθοεργίαν. Ὀλόγυρα εἰς τὴν ἐκκλησίαν ἔκτισεν ἄλλα κτίρια, μετέβαλε τὴν ἐκκλησίαν εἰς μοναστήριον, τὸ διεκόσμησε πλουσιοπαρόχως, ἐδῶρσεν εἰς αὐτὸ κτήματα καὶ εἰσοδήματα καί, ἐξοδεύσας ἐν ὧν ἐξασίας χιλιάδας ρούβλια, τὸ ἀφιέρωσεν εἰς τὸν Πανάγιον Τάφον. Αὐ-

ποταρορικὸν διάταγμα ὥρισε νὰ ἔχη τὸ δικαίωμα ὁ Πατριάρχης τῶν Ἱεροσολύμων νὰ στέλλῃ Ἑλληνα ἀρχιμανδρίτην εἰς τὸ Ταϊγάνιον διὰ τὴν ἱεράν ἀκολουθίαν, τὰ δὲ πλούσια εἰσοδήματα τοῦ «Ἱεροσολυμοῦ» ν' ἀποστέλλωνται εἰς τὴν ἱεράν πόλιν πρὸς συνδρομὴν τοῦ Παναγίου Τάφου.

Ὁ Βαρβάκης ἴδρυσε σχολεῖα, διὰ νὰ μανθάνουν γράμματα τὰ παῖδιά τῶν ξενιτευμένων Ἑλλήνων. Ἔστεῖλε χίλια φλωρία εἰς τὸν Θεόδωρον Ράλλην, ἐμπορευόμενον εἰς τὴν Βιέννην, διὰ νὰ βοηθήσῃ πτωχοὺς σπουδαστὰς καὶ ἐκδότας ἐλληνικῶν περιοδικῶν καὶ βιβλίων.

Ἐἴκοσι χιλιάδας γρόσια ἐδώρησεν εἰς τὸ σχολεῖον τῆς Χίου, τὸ ὁποῖον ἤκμαζε κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους καὶ εἴκοσιν ἄλλας χιλιάδας εἰς τὸ νοσοκομεῖον τῆς ἰδίας πόλεως. Ἀλλὰ πῶς ἀπὸ τὸν μυχὸν* τῆς Ἀζοφικῆς ἐσυλλογίσθη ὁ Βαρβάκης τὴν ὥραιαν νῆσον τοῦ Αἰγαίου, τὸν «πλευστὸν εὐώδη κῆπον» τῆς Ἰωνίας; Μήπως διότι ἦτο γείτων τῶν ἀγαπητῶν του Ψαῶν; Ἡ μήπως διότι τὸν συνέδεε μὲ αὐτὴν κάποιος ἱερὸς δεσμός;

Εἰς τὸ Ταϊγάνιον εἶχε προσκαλέσει ὁ Βαρβάκης τὴν μητέρα του καὶ τοὺς στενωτέρους συγγενεῖς του. Ἡ εὐσεβὴς Ψαριανὴ ἐγκατεστάθη εἰς τὸ μέγαρον τοῦ Βαρβάκη καὶ ἐδόξαζεν ἡμέραν καὶ νύκτα τὸν Θεὸν διὰ τὸν ἡγεμονικὸν πλοῦτον τοῦ υἱοῦ της καὶ πρὸ πάντων διὰ τὴν χριστιανικὴν του χρῆσιν. Ἐμάνθανεν ὅτι ἐδώρει εἰς ἐκκλησίας πτωχῶν χωρίων ἱερὰ σκεύη, ὅτι ἔστελλε βοηθείας εἰς τὰς καλύβας τῶν πτωχῶν καὶ εἰς τὰς φυλακάς — πολλάκις δὲν ἐδίσταζε νὰ τὰς πηγαίνει καὶ μόνος του — καὶ ἡ εὐλαβὴς ψυχὴ της ἠσθάνετο ἀγαλλίαςιν, ὅταν τὸν ἔβλεπε πόσον ἀπλᾶ, χωρὶς πομπὴν καὶ ἐπίδειξιν, μετέβαινεν εἰς τὴν ἐκκλησίαν διὰ νὰ προσπέσῃ ταπεινά, ὡς ὁ πτωχότερος τῶν πτωχῶν, ἐνώπιον τοῦ Παντοδυνάμου! Ἡ εὐλαβὴς Ψαριανὴ τὰ τελευταῖα ἔτη τῆς ζωῆς της ἔχασε τὸ φῶς της. Τὰ μάτια της ἐκλείσθησαν εἰς τὸν κόσμον· ἀλλὰ τὰ μάτια τῆς ψυχῆς της ἐστράφησαν μὲ διπλάσιαν δύναμιν πρὸς τὸ θεῖον φῶς. Ἐφόρεσε τὸ μοναχικὸν ἔνδυμα. Ἐκεῖθεν ὠδηγήθη εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ ἔλαβε τὴν εὐλογίαν τοῦ Πατριάρχου. Ἐπειτα ἐκλείσθη εἰς ἓν μοναστήριον τῆς Χίου. Αὐτὸς, ἦτο ὁ ἱερὸς δεσμός ὁ συνδέων τὸν Βαρβάκην μὲ τὸν «πλευστὸν εὐώδη κῆπον».

Ἡ γηραιὰ καλογραῖα ἔζησεν ἐκεῖ ἕως τὸ 1821. Εἰς τὰς σφαγὰς

τῆς Χίου ὀλίγον ἔλειψε νὰ τὴν κρεουργήσῃ * ζεῖμπέκικο * γιαταγάνι· ἄλλ' ἀτρόμητοι Ψαριανοὶ ὥρμησαν εἰς τὸ μοναστήριον, τὴν ἤρπασαν, τὴν ἐπεβίβασαν εἰς ψαριανὸν πλοῖον καὶ τὴν ἔφερον εἰς τὸ ποθητὸν γενέθλιον ἔδαφος.

Ὅταν τὸ 1821 ἐδρόντησε τὸ ὄπλον τῆς Ἐπαναστάσεως, ὁ Βαρβάκης ἦτο πολὺ γέρον. Ὡ! Μὲ ποῖαν λαχτάραν θὰ ἐσυλλογίσθῃ τὰ νεανικά του χρόνια, τὰ χρόνια τῆς τόλμης καὶ τῆς παλληκαριᾶς εἰς τὸ Αἰγαῖον καὶ πῶς θὰ ἐφιθύρισε μὲ στεναγμὸν: — Ἄχ, καημένα νιάτα!

Ἄλλ' ἂν δὲν ἦτο δυνατόν νὰ ὀρμήσῃ αὐτὸς εἰς τὴν Ἑλλάδα γοργὸς καὶ κεραυνόβολος, ἦτο δυνατόν νὰ στείλῃ ἐκεῖ κάτω ἰδικόν του, τὸν πλοῦτόν του.

Πρῶτα-πρῶτα ἐστρατολόγησεν ὅλους τοὺς ἀξιωμαχοὺς Ἑλλήνας τῆς Ἀζοφικῆς, τοὺς ἐφωδίασε μὲ ὅπλα, πολεμοφόδια καὶ χρήματα — καὶ μὲ ἐνθουσιασμόν — καὶ τοὺς ἔστειλε νὰ πολεμήσουν μὲ τὸν Ὑψηλάντην.

Ἀπὸ τὰς ἑλληνικὰς χώρας, τὰς πυρποληθείσας καὶ λεηλατηθείσας, ἐσύροντο εἰς τὴν αἰχμαλωσίαν κατὰ χιλιάδας γυναῖκες, παρθέναι καὶ παιδιά. Ὁ Βαρβάκης ἔμαθεν ὅτι τὸ Πατριαρχεῖον — ἀτρόμητον εἰς τὸ καθήκόν του ὑπὲρ τοῦ Γένους καὶ μετὰ τὸν ἀπαγχονισμόν Γρηγορίου τοῦ Ε' — ἐφρόντιζε μυστικὰ περὶ λυτρώσεώς των καὶ ἔστειλεν ἑκατὸν χιλιάδας ρούβλια πρὸς ἐξαγορὰν αἰχμαλώτων.

Εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἣτις εἶχε μεταβληθῇ εἰς στρατόπεδον, δὲν ἐπερίσσευαν χεῖρα διὰ τὸ ἄροτρον καὶ τὴν σκαπάνην· ἀλλὰ καὶ ὅπου ἐγένετο σπορά, πρὶν ἔλθῃ ὁ θερισμός, ἐπρόφθανον συχνὰ τὰ ἐχθρικά στίφη καὶ ἐπυρόπουλον τὰ στάχυα. Οὔτε χρήματα ὑπῆρχον. Δυστυχία καὶ πῆνα ἐβασάνιζε πολεμιστὰς καὶ γυναικόπαιδα. Ὁ Βαρβάκης ἔστειλεν εἰς τοὺς πενιασμένους ὁλόκληρα φορτία σίτου, μίαν δὲ φορὰν ἔστειλεν εἰς τὰ Ψαρὰ καὶ ὁλόκληρον φορτίον πυρίτιδος.

Ὅτε ἔφθασεν ἡ φοβερά εἰδησις τῆς καταστροφῆς τῶν Ψαρῶν, ὁ Βαρβάκης εὗρίσκετο εἰς Βιέννην. Ἡ ἡρωϊκὴ νῆσος εἶχε καταστραφῇ ἐκ θεμελίων· πολλὰι γυναῖκες ὥρμησαν μὲ τὰ τέκνα των εἰς τὰ κύματα διὰ ν' ἀποφύγουν τὴν αἰχμαλωσίαν· τὸ ἄνθος τῶν Ψαριανῶν πολεμιστῶν εἶχε φονευθῇ εἰς τὴν μάχην ἣ εἶχεν ἀνατιναχθῇ ἡρωικῶς εἰς τὸν ἀέρα· χιλιάδες γυναικόπαιδα εἶχον διασκορπισθῇ εἰς τὰς νήσους.

Ὁ Βαρβάκης δὲν ἐσυλλογίσθη πλέον τίποτε· οὔτε τὸ αὐλικὸν ἀξίωμα του, οὔτε τὰ μεγάλα του συμφέροντα εἰς τὴν Ρωσίαν, οὔτε τὰ δύσκολα τότε θαλασσινὰ ταξίδια, οὔτε τὸ βαθὺ γῆρας τῶν σχεδὸν ὀγδοήκοντα χρόνων του. Ἐσυλλογίσθη μόνον ὅτι ἦτο Ἕλλην, Ψαριανός, Βαρβάκης. Ἀμέσως κατεβαίνει εἰς τὴν Τεργέστην, φορτώνει ὁλόκληρα πλοῖα μὲ ἐνδύματα καὶ τροφὰς καὶ διευθύνεται στὸν τόπο τῆς πανωλεθρίας. Ἀλλὰ τὰ Ψαρᾶ, ἡ «ὀλόμανρη ράχη», τὰ κοσμοδοξασμένα Ψαρᾶ ἦσαν ἔρημα· σιωπὴ θανάτου ἐξετείνετο εἰς τὰ καπνισμένα καὶ αἵματοβαμμένα ἐρεῖπια καὶ ὁ Βαρβάκης ἀπεπιβάσθη εἰς Μονεμβασίαν.

Σπαρακτικὸν θέαμα παρουσιάσθη ἀμέσως εἰς τοὺς ὀφθαλμούς του. Γυναῖκες καὶ παιδία περιεπλανῶντο εἰς τὴν ἀκρογιαλιάν, ὄντα ρακένδυτα καὶ σκελεθρωμένα * ἀπὸ τὰς στερήσεις, καὶ ἐγέμιζαν τὸν αἶρα μὲ θρήνους.

Ὁ Βαρβάκης ἐφάνη τότε ἀληθινὸς ἥρωας τῆς ἀγαθοεργίας. Ἐνδυσεν, ἔθρεψε χιλιάδας· τὸ εὐσπλαχνικὸν του χέρι ἀκούραστον ἔδιδεν, ἔδιδε. Καὶ δὲν ἐπρόσφερε μόνον ἐνδύματα, τροφὰς, χρήματα, ἀλλὰ καὶ ὅπλα καὶ πολεμοφόδια διὰ τὴν ὑπεράσπισιν τῆς πατρίδος. Ὑψηλός, μὲ τὰ κάτασπρα μακριὰ μαλλιά του ὁ «πατέρας τῆς ὀρφάνιας», ὁμοίαιζε μὲ ἄγιον, ποὺ ἐπρόβαλεν ἔξαφνα ἀπὸ τὰ βάθη τῶν περασμένων χρόνων τῆς πίστεως καὶ διέσχισε τὰ πλήθη τῶν δυστυχισμένων, μοιράζων βοήθειαν καὶ παρηγοριάν, σπογγίζων δάκρυα καὶ χύνων βάλαμον * εἰς τὰς πληγωμένας καρδίας.

Ὁ γεωργός, ὅταν ἐνσκήψῃ θύελλα ἢ πλημμύρα, ἐμπρός εἰς τὰ ἐρεῖπια τῶν σπαρτῶν του συλλογίζεται τὴν νέαν σποράν. Μέσα ἀπὸ τὰ χαλάσματα προβάλλει ἡ ἐλπίς τοῦ μέλλοντος· τὸν ἐρημιωμένον ἀγρὸν πρασινίζει ἡ προσδοκία τῆς νέας βλαστήσεως. Δι' αὐτὸν τὸν λόγον καὶ τὰ ἔθνη εἰς τὰς μεγάλας συμφορὰς στρέφουν τὸ βλέμμα των εἰς τὰ σχολεῖα. Συλλογίζονται τὴν νέαν σποράν. Ἀπ' ἐκεῖ περιμένουν τὴν νέαν βλάστησιν, ποὺ θὰ ζωογονήσῃ τὴν ἔρημον γῆν. Ἀπ' ἐκεῖ θὰ ἐξορμήσουν οἱ γενναῖοι ὑπερασπισταὶ τῆς ἐθνικῆς τιμῆς, οἱ φοβεροὶ ἐκδικηταὶ τῆς ἐθνικῆς ἐντροπῆς. Καὶ ἔγινε τοῦτο. Στρατηγοὶ νικηφόροι τὰς πολεμικὰς τῶν δάφνας ἐπῆγαν καὶ ἐκρέμασαν ἐπάνω ἀπὸ τὰς θύρας τῶν σχολείων. Καὶ ἦτο δίκαιον. Ἀπ' ἐκεῖ μέσα ἐξῆλθεν ἡ Νίκη!

Μέσα εἰς τὰ χαλάσματα τῆς ἀγωνιζομένης Ἑλλάδος, μέσα εἰς

τὴν πείναν καὶ τοὺς ὀλοφυρμούς*, μέσα εἰς τὰ ῥάκη καὶ εἰς τὰ δάκρυα, αὐτὴ ἡ μεγάλη σκέψις ἀνέβη καὶ εἰς τὸ πνεῦμα τοῦ Βαρβάκη.

Ἡ Βουλὴ, ἥ, ὅπως τὴν ἔλεγον τότε, τὸ «Βουλευτικὸν Σῶμα», συνεδρίαζεν εἰς Ναύπλιον. Ὁ Βαρβάκης, πρὶν ξεκουρασθῇ ἀπὸ τὸ φι-
λανθρωπικὸν του ἔργον, σπεύδει εἰς τὸ Ναύπλιον, παρουσιάζεται εἰς
τὸ Βουλευτικὸν καὶ δηλώνει ὅτι καταθέτει εἰς μίαν Τράπεζαν ἀρκετὸν
ποσὸν χρημάτων διὰ νὰ ἰδρυθῇ καὶ διατηρῆται ἓν Κεντρικὸν Σχολεῖον.

— Σ' εὐγυμονοῦμεν διὰ τὰς εὐεργεσίας σου πρὸς τὴν πατρίδα,
εἶπεν ὁ πρόεδρος τοῦ Βουλευτικοῦ. Ἡ Διοίκησις δὲ φροντίσῃ καὶ κτι-
ριον κατάλληλον ν' ἀνεγείρῃ εἰς τὸ Ἄργος διὰ τὸ «Κεντρικὸν Σχο-
λεῖον τῆς Ἐπικρατείας» καὶ διδασκάλους σοφοὺς καὶ ἐναρέτους νὰ
διορίσῃ.

Μετά τινας ἡμέρας, εἰς συνεδρίᾳσιν τῆς ὀλομελείας τοῦ Βουλευ-
τικοῦ, ἐν μέσῳ ἐπεφυημῶν καὶ χειροκροτημάτων, ἀνεγινώσκετο τὸ
ἑξῆς πατριωτικὸν ἔγγραφον τοῦ Βαρβάκη:

«Πρὸς τὸ Σεβαστὸν Βουλευτικὸν Σῶμα.

Ἐπειδὴ διὰ νὰ ἀνακαλεσθῶσιν αἱ τέχναι καὶ αἱ ἐπιστῆμαι εἰς τὴν
Ἑλλάδα, ἀνάγκη πᾶσα νὰ εὐρεθῇ μόνιμος καὶ διαμένων πόρος μισθῶν
καὶ ζωοτροφῶν τῶν ἀναγκαιουσίντων διδασκάλων δι' ἓν Κεντρικὸν Σχο-
λεῖον, διὰ τοῦτο ὁ ὑποσημειούμενος, θέλων νὰ ὠφελῇσω τὸ Ἔθνος μου,
ἀφιερῶ ρούβλια 300.000, τὰ ὅποια θέλω καταθέσει αἰωνίως εἰς τὸ βα-
σιλικὸν ταμεῖον τῆς Μόσχας, ὁ δὲ τόκος, ἀναλογούμενος πρὸς τὸ παρὸν
εἰς 30.000 γρόσια θέλει δίδεται ἐτησίως διὰ τιμῶν ἐπιτρόπων εἰς μι-
σθοὺς καὶ τροφὰς διδασκάλων μόνον.

Μὲ ὅλον τὸ σέβας

Ὁ πρόδymος πατριώτης

ΙΩΑΝΝΗΣ ΒΑΡΒΑΚΗΣ

Ἐν Ναυπλίῳ τῇ 8ῃ Νοεμβρίου 1824».

Ὁ Βαρβάκης, ἀφοῦ ἔκαμεν ὅ,τι ἔπρεπε νὰ κάμῃ, ἡτοιμάσθη νὰ
ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν οἰκογενειακὴν του ἐστίαν. Ἐσχόπευε νὰ μεταβῇ εἰς
Τεργεστήν, διὰ Ζακύνθου, ἀπ' ἐκεῖ εἰς Βιέννην καὶ τέλος εἰς τὴν γρα-
φικωτάτην ἑπαυλίαν του, ἡ ὁποία ἀπείχεν ἑπτὰ ὥρας ἀπὸ τὸ Ταϊγάνιστ.

Ἄλλα « ἄλλοι μὲν βουλαὶ ἀνθρώπων, ἄλλα δὲ Θεὸς κελεύει ». Ὁ Βαρδάκης δὲν ἔμελλε νὰ ἐπανίδῃ τὴν δευτέραν τοῦ πατρίδα. Εἰς τὸ μοσχοβολημένον νηοὶ τοῦ Ἰονίου παρέδωκε τὴν ὡραίαν ψυχὴν τοῦ ὁ Βαρδάκης τὴν 13ην Ἰανουαρίου 1825. Τὸ ἐλληνικὸν χῶμα τὸν ἐτράθηξε καὶ τὸν ἔσφιξεν εἰς τὴν ἀγκάλῃν τοῦ τὸ ξένον χῶμα θὰ τοῦ ἦτο πολὺ ψυχρόν, πολὺ βαρὺ. Ἐμεινε καὶ τὸ σῶμα ἐκεῖ, ὅπου ἀνῆκε καὶ ἡ ψυχὴ !...

Ἡ Βουλὴ μόλις ἔμαθε τὸ θλιβερὸν ἄγγελμα ἀμέσως ἐψήφισε καὶ ἡ Κυβέρνησις ἀμέσως διέταξε νὰ ψαλῇ εἰς ὅλας τὰς ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος μνημόσυνον ὑπὲρ ἀναπαύσεως τῆς ψυχῆς τοῦ μεγάλου Ἐυεργέτου τοῦ Ἑθνους.

Εἰς πελάγη καὶ εἰς βουνά, εἰς κόλπους καὶ εἰς ὑπωρεῖας, μὲ συνοδείαν ῥόχθου κυμάτων ἢ ψιθυρισμοῦ πεύκων, εἰς πόλεις καὶ εἰς ἐξωκλήσια, καμπάναι καὶ σήμαντρα ἔκλαιον τὸν ἥρωα τῆς θελήσεως καὶ τῆς καλοσύνης, τὸν μέγαν πατριώτην καὶ παρηγορητὴν τῆς ὀρφάνιας. Καὶ μέσα εἰς τὴν θρησκευτικὴν ἱερότητα, εἰς τὴν βαθεῖαν κατάνυξιν τῆς πενθίμου τελετῆς, ἕνας ὁλόκληρος λαός, ἕνας εὐγνώμων λαός, ἐρῶντιζε μὲ δάκρυα, βγαλμένα ἀπὸ τὰ βάθη τῆς καρδιάς, τὸ ἐπιμνημόσυνον συγχώριο : Αἰωνία τοῦ ἡ μνήμη !

Ἡ διαθήκη τοῦ ὑπῆρξεν ἀνταξία τοῦ Βαρδάκη : ἀποχαιρετισμὸς πρὸς τὴν ζωὴν μεγάλης καὶ εὐγενοῦς ψυχῆς.

Ἐν πρώτοις ὥριζε ρητῶς καὶ αὐτολεξεῖ « ὁ ἔνταφιασμός μου νὰ γίνῃ χωρὶς πομπὴν, μήτε θέλω εἰς τὸν τάφον μου νὰ τεθῇ τι λαμπρόν ».

Οἱ Ψαριανοί, πού εἶχαν διασκορπισθῇ εἰς διαφόρους νήσους καὶ παραλίας τῆς Ἑλλάδος, μετὰ τὴν ἥρωικὴν καταστροφὴν τῶν Ψαρῶν, εἶχαν συνοικισθῇ εἰς τὰ ἐρείπια τῆς παλαιᾶς καὶ ἐνδόξου Ἐρετρίας, εἰς τὴν Εὐβοίαν, καὶ ἴδρυσαν τὰ Νέα Ψαρᾶ ! Τὰς τελευταίας τοῦ σιγμᾶς δὲν ἐλησμόνησε τοὺς συμπατριώτας τοῦ ὁ ψυχορραγῶν Βαρδάκης καὶ ἐκληροδότησε δέκα χιλιάδας τάλληρα διὰ τὰς ἀνάγκας τῆς νέας πόλεως.

Τὴν κινήτην περιουσίαν τοῦ θλὴν ἐδώρησεν εἰς τὸ Ἑθνος. Ἡ εὐγνωμονοῦσα Πατρίς τῷ ἀνήγειρε μεγαλοπρεπῆ ἀνδριάντα ἐν Ἀθήναις, παρὰ τὸ Ζάππειον μέγαρον.

ΕΣΠΕΡΙΝΟΣ

Στὸ ρημαγμένο παρεκκλήσι
 τῆς Ἀνοιξης τὸ θεῖο κοντύλι
 εἰκόνες ἔχει ζωγραφίσει
 μὲ τ' ἀγριολούλουδα τ' Ἀπρίλη.

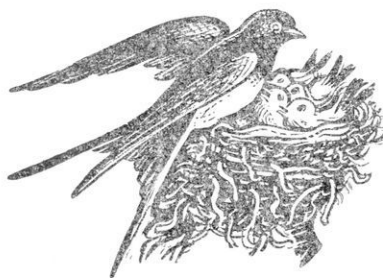
Ὁ ἥλιος γέροντας στὴ Δύση,
 μπροστὰ στοῦ Ἱεροῦ τὴν πύλη
 μπαίνει δειλὰ νὰ προσκυνήσῃ
 καὶ ἀνάπτει ὑπέρλαμπρο καντήλι.

Σκορπᾷ γλυκεῖα μοσχοβολιά
 δάφνη στὸν τοῖχο ριζωμένη
 — θυμίαμα, ποὺ καίει ἡ Πίστις —

Καὶ μιὰ χελιδονοφωλιά,
 ψηλὰ στὸν νάρθηκα χτισμένη
 ψάλλει τὸ «Δόξα ἐν Ὑψίστοις».

* Γαλήνη *

Γεώργιος Δροσίνης

9. ΕΡΓΑ ΤΕΧΝΗΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ

Ο ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΚΑΙ Ο ΗΡΑΚΛΗΣ ΤΟΥ ΛΥΣΙΠΠΟΥ

Τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου σώζονται πολυάριθμοι εἰκόνες, ἀλλὰ δὲν εἶναι γνωστόν, ποῖαι ἀπ' αὐτὰς ἀνάγονται εἰς ἀρχέτυπα τοῦ Λυσίππου καὶ ποῖαι εἰς ἄλλα· διότι καὶ ὁ Λεωχάρης καὶ ὁ Εὐφράνωρ καὶ πολλοὶ θεβαίως ἀκόμη ἔκαμαν ἀνδριάντας τοῦ Μακεδόνοιο ἥρωος. Κατὰ τὸν Πλούταρχον ὁ Ἀλέξανδρος ἐπροτιμοῦσε τὸν Λύσιππον, διότι οἱ ἄλλοι καλλιτέχναι ἐμμοῦντο μὲν τὴν συνήθειαν τοῦ βασιλέως νὰ κλίνη τὴν κεφαλὴν ὀλίγον πρὸς τ' ἀριστερὰ καὶ «τῶν ὀμμάτων τὴν διάχυσιν καὶ ὑγρότητα», τὸ μαλακὸν δηλαδὴ καὶ ὑγρὰν λάμψιν ἐκπέμπον βλέμμα του, τὸ ὁποῖον ἐφανερώανε τὴν ἐνθουσιαστικὴν καὶ συναισθηματικὴν φύσιν τοῦ Ἀλεξάνδρου, ἀλλὰ δὲν «διεφύλαττον αὐτοῦ τὸ ἀρρενωπὸν καὶ λεοντώδες», ὅπως ἔκαμνεν ὁ Λύσιππος. Ὁ Ἀλέξανδρος συνήθιζε πρὸς τοῦτοις νὰ βλέπῃ πρὸς τὰ ἄνω, καὶ οὕτω—δρῶν, φέροντα εἰς τὴν χεῖρα τὴν λόγχην, μὲ τὴν ὁποίαν ἐκυρίευσεν τὴν Ἀσίαν, καὶ στρέφοντα τὸ πρόσωπον πρὸς τὸν οὐρανὸν—παρέστησεν αὐτὸν ὁ Λύσιππος εἰς τὸν περιφημώτατον ἀπὸ τούτων ἀνδριάντας του.

Εἰς τὸν ἀνδριάντα τοῦτον πρὸ πάντων πρέπει νὰ κατεφαίνετο ὁ ἀρρενωπὸς καὶ λεοντώδης χαρακτήρ τοῦ βασιλέως, ἐπίδρασις δὲ αὐτοῦ ὑπάρχει, ὡς φαίνεται, εἰς τὴν προτομὴν τοῦ χρυσοῦ μεταλλίου, εἰς τὴν ὁποίαν τὰ ρεαλιστικὰ χαρακτηριστικὰ τῆς ἀδράς μορφῆς ἐμφυγχώνονται

ἀπὸ τὴν ὁρμὴν καὶ τὴν ἔξαρσιν τοῦ ἥθους. Περισσότερον νηφαλία φαίνεται ἄλλη λιθίνη προτομή, θελκτικωτάτη δ' εἶναι πάλιν ἡ κεφαλὴ, ἡ ὁποία ἀνάγεται πιθανῶς εἰς ἓνα ἀπὸ τοὺς πολλοὺς ἄλλους ἀνδριάντας τοῦ Ἀλεξάνδρου, τοὺς ὁποίους ἔκαμεν ὁ Λύσιππος ἀπὸ τὴν παιδικὴν ἡλικίαν τοῦ βασιλέως.

Ἀπὸ τοὺς ἥρωας ἔπλασεν ὁ Λύσιππος ἐπανειλημμένως καὶ εἰς διάφορα μεγέθη τὸν Ἡρακλέα. Ἐν ἀγαλμάτιον αὐτοῦ, τὸ ὁποῖον παρίστανε τὸν ἥρωα εὐωχούμενον εἰς τὸν Ὀλυμπον καὶ ἐπωνομάζετο Ἐπιτραπέσιος Ἡρακλῆς, εἶχεν ὕψος ἐνὸς ποδὸς μόνον, ἀλλ' ἤρρεσκεν ἐξαιρετικῶς εἰς τὸν Ἀλέξανδρον. Ἐντελῶς διάφορον ὄχι μόνον κατὰ τὰς διαστάσεις — ἡ κνήμη του εἶχε μῆκος ἀνδρικοῦ ἀναστήματος — ἀλλὰ καὶ κατὰ τὸ πνεῦμα ἦτο ἐν ἀγάλμα, τὸ ὁποῖον ἀρχικῶς ἀνέκειτο εἰς τὸν Τάραντα, ἔπειτα μετεκομίσθη εἰς τὴν Ρώμην καὶ ἀπ' ἐκεῖ εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ὅπου τὸ κατέστρεψαν οἱ Λατῖνοι κατὰ τὴν ἄλωσιν τῆς πόλεως τὸ 1204. Εἰκόνιζε δ' αὐτὸ τὸν Ἡρακλέα καθήμενον ἐπάνω εἰς κόφινον, ἐκτείνοντα τὸ δεξιὸν σκέλος καὶ στηρίζοντα τὴν κεφαλὴν εἰς τὴν ἀριστερὰν χεῖρα· ὁ κόφινος ὑψηλίσσετο πιθανώτατα τὸν καθαρισμόν τῆς κόπρου τοῦ Αὐγείου, ἡ στάσις δὲ τοῦ ἥρωος ἐφανέρωνε τὸν σωματικόν, ἀλλὰ καὶ τὸν ψυχικόν αὐτοῦ κάματον διὰ τοὺς ἐξευτελιστικούς ἀθλους, εἰς τοὺς ὁποίους ὑπεβάλλετο. Παρόμοιον χαρακτήρα εἶχεν ἄλλο ἀγαλμα ἰδρυμένον πιθανῶς εἰς τὴν ἀγορὰν τῆς Σικυῶνος, γνωστὸν δ' ἀπὸ πολλὰ ἀντίγραφα· ὁ Ἡρακλῆς ὀρθὸς αὐτὴν τὴν φορὰν, ἐρείδει τὸ ρόπαλον ὑπὸ τὴν ἀριστερὰν μασχάλην, τὴν δὲ δεξιὰν χεῖρα, εἰς τὴν ὁποίαν κρατεῖ τὰ μῆλα τῶν Ἑσπερίδων, φέρει εἰς τὰ νῶτα καὶ κλίνει βαρύνθυμος τὴν κεφαλὴν· τὸ αὐλακωμένον μέτωπον καὶ αἱ κοῦλαι παρειαὶ του μαρτυροῦν τοὺς κόπους, τοὺς ὁποίους ὑπέφερεν, ἀλλ' εἰς τὸ βλέμμα του καὶ τὸ στόμα ἐκφράζεται περισσότερο ἢ πικρία διὰ τὴν βαρεῖαν μοῖραν, ἡ ὁποία τὸν κατεδίκασε νὰ ὑπηρετῇ σκληρὸν καὶ ἀνάξιον τύραννον. Καὶ τοὺς ἀθλους τοῦ Ἡρακλέους παρέστησεν ὁ Λύσιππος εἰς συμπλέγματα, τὰ ὁποῖα εὗρισκοντο εἰς τὴν Ἀλυζίαν τῆς Ἀκαρνανίας, ἔπειτα ὁμῶς μετεφέρθησαν εἰς τὴν Ρώμην.

Η ΑΝΑΜΑΡΜΑΡΩΣΙΣ

Προχθές περὶ τὴν δύσιν τοῦ ἡλίου, — θαυμασίαν δύσιν θαυμασίας ἑαρινῆς ἡμέρας, — πλανώμενος περὶ τὸ Ζάπτειον, ἐπροχώρησα, διὰ μέσου τοῦ ἰσχυοῦ ἀλσουλίου, μέχρι τῆς γεφύρας τοῦ Σταδίου. Τὸ μάρμαρον, τὸ ἀπέραντον ἐκεῖνο μάρμαρον, τὸ ὁποῖον ἐλεύκαζε θαμβωτικῶς ὑπὸ τὰς τελευταίας λάμπεις, με εἶχεν ἐλκύσει ἕως ἐκεῖ. Ἡθέλησα νὰ ἴδω ἐκ τοῦ πλησίον τὸ Στάδιον, — εἶχα πολὺν καιρὸν νὰ τὸ ἐπισκεφθῶ, — κι ἐπέρασα τὴν γέφυραν τοῦ Ἰλισσοῦ καὶ παρέκαμψα τοὺς ὄγκους τῶν ἔξω κατακειμένων μαρμάρων, κι ἔφθασα ἕως τὰ προπύλαια.

Μία εἰδοποίησις, χαραγμένη ἐπὶ τῶν μεγάλων παραστάδων, «ἀπαγορεύεται ἡ εἴσοδος εἰς τοὺς μὴ ἔχοντας ἐργασίαν», μ' ἐσταμάτησεν ἐκεῖ. Ἄλλ' αἱ παραστάδες, ὀρθοῦνται ἀκόμη χωρὶς θυρόφυλλον οὕτως ἡ θεὰ τοῦ Σταδίου καὶ ἀπ' ἔξω εἶναι ἐλευθέρα. Δὲν εἶχα λοιπὸν ἀνάγκην νὰ παραβῶ τὴν ἀπαγόρευσιν, — ὅπως ἔβλεπα νὰ τὸ κάμνουν μερικοὶ περιπατηταί, πολὺ ἀτόπως κατὰ τὴν γνώμην μου, διότι ποτὲ δὲν πρέπει νὰ ἐμβαίνει κανεὶς ἐκεῖ, ὅπου ἀπαγορεύεται, — δὲν εἶχα λέγω τὴν ἀνάγκην νὰ τὸ κάμω κι ἐγώ, διότι καὶ ἀπέξω ἠμποροῦσα νὰ θαυμάσω τὸ Στάδιον, ἀναμαρμαρωμένον ὁλόκληρον.

Τί ἔξοχον τὸ θέαμα, πραγματικῶς, καὶ πόσον ἐφαίνετο θαυμαστότερον τὴν ὥραν ἐκείνην ὑπὸ τὰς τελευταίας λάμπεις τῆς θνησκούσης ἡμέρας ! Ἡ κολοσσιαία, ἡ ἀπέραντος ἐκείνη μαρμαρινὴ ἀγκάλη, ἡ ἐτοιμὴ πλέον νὰ περιλάβῃ εἰς τὰ ἐδωλία της ἐξήντα χιλιάδας θεατῶν, ἀπήστραπτε πάλλευκος, χιονώδης, ἑξαισία.

Ἡ ἀνακαίνισις, ἡ ἀναμαρμάρωσις τοῦ ἀρχαίου Σταδίου, τοῦ Παναθηναϊκοῦ, ὄνειρον ἀκόμη πρὸ δεκαετίας, ἐπραγματοποιήθη, σχεδὸν ἐτελείωσε. Μετ' ὀλίγον τὰ ἡχηρὰ ἐργαλεῖα τῶν λιθοξόων θὰ παύσουν ν' ἀνησυχοῦν τὴν ἡρεμον πεδιάδα τοῦ Ἰλισσοῦ καὶ τὸν πράσινον λοφίσκον τοῦ Ἀρδηττοῦ *. Αἱ βαρεῖαι μηχαναὶ τῆς ἀνυψώσεως τῶν ὄγκων, μετὰ τὴν τοποθέτησιν τῶν τελευταίων μαρμάρων εἰς τὴν ἐπάνω-ἐπάνω σειράν, θὰ ἀρθῶν ἐκ τοῦ μέσου καὶ τὸ Στάδιον, τελειωμένον, μαρμαρίνον ὅλον αὐτὴν τὴν φορὰν, — καὶ ὅχι ξύλινον ὅπως τὸ 1896 * — με τὴν σφενδόνην του, με τὰς πτέρυγας του, με τὰς κερχίδας του, με τὸν στίβον του, με τὸ ἀποδυτήριόν του, με τὸ περιτείχημά του, με τὰς

κλίμακάς του, με τὰ προπύλαιά του, — παντοῦ μάρμαρον, — τὸ Στάδιον περικαλλές καὶ στολισμένον με ἀνδριάντας, με προτομάς, με ἀγάλματα, με βωμούς, ὅπως ἦτο καὶ εἰς τὴν ἀρχαιότητα, ὅπως τὸ εἶχε κάμει ὁ πολυτάλαντος καὶ γενναιόδωρος ἐκεῖνος Ἡρώδης * ὁ Ἀττικὸς, θὰ παραδοθῇ πάλιν εἰς τοὺς ἀθλητάς, διὰ νὰ συνεχισθοῦν οἱ ἀθάνατοι Ὀλυμπιακοὶ Ἀγῶνες.

Ὁ ἥλιος εἶχε δύσει. Ἡ ἐργασία τῆς ἡμέρας εἶχε διακοπῇ, οἱ ἐργάται ἀπῆλθον. Μόνος σχεδὸν εἰς τὴν μικρὰν πλατεῖαν τῶν προπυλαίων, σκεπασμένην ἀπὸ συντρίμματα καὶ κόνιν μαρμαροῦ, ἀτενίζων τὸν ἀνδριάντα τοῦ Γεωργίου Ἀδέρφω, τοῦ ἀειμνήστου χορηγοῦ τῆς ἀναμαρμαρώσεως, τείνοντα τὴν δεξιὰν καὶ δεικνύοντα με δικαίαν ὑπερηφάνειαν τὸ μέγα του ἔργον. Τιμὴ καὶ δόξα καὶ εὐγνωμοσύνη εἰς τὸν νέον Ἡρώδην * τὸν Ἀττικόν !

Ἡμποροῦμεν νὰ καυχώμεθα, ὅτι εἶδομεν ἐπὶ τῶν ἡμερῶν μας συντελούμενον ἐν τῶν μεγαλυτέρων, τὸ μεγαλύτερον ἴσως ἑλληνικὸν ἔργον. Ἡ ἀναμαρμαρώσις τοῦ ἀρχαίου Σταδίου, μετὰ τόσων αἰώνων πάροδον, ὑπὸ τῶν νέων Ἑλλήνων, θὰ χαραχθῇ με χρυσὰ γράμματα εἰς τὴν Ἱστορίαν. Εἰς κανὲν μέρος τοῦ κόσμου δὲν ὑπάρχει, οὔτε εἶναι δυνατὸν νὰ ὑπάρξῃ παρόμοιον Ἱδρυμα. Τὸ σχέδιόν του, τὴν μεγαλοπρέπειάν του, τὴν εὐρυχωρίαν του, τὸν πλοῦτόν του, ὅλα ἡμποροῦν νὰ τὰ μιμηθοῦν καὶ ἴσως νὰ τὰ ὑπερβάλουν. Ἀλλὰ τὸ Παναθηναϊκὸν Στάδιον δὲν θὰ τὸ κάμουν βέβαια ! Ἡ δόξα, ποῦ τὸ περιβάλλει, δόξα ἑλληνικὴ, δὲν θ' ἀπομακρυνθῇ ποτὲ ἀπὸ τὸ ἰδικόν μας, καὶ ὅσοι τὴν ἐννοοῦν καὶ τὴν αἰσθάνονται, ὅσοι ποθοῦν νὰ λάβουν μίαν ἀκτίνα ἀπὸ τὸ ἀνέσπερον φῶς τῆς, θὰ ἔρχονται ἐδῶ, Ἕλληνες καὶ ξένοι, ν' ἀγωνισθοῦν, νὰ νικήσουν καὶ νὰ στεφανωθοῦν !

Ἄλλ' ἦλθεν ἡ ἐσπέρα. Τὸ ἱερὸν σκότος διαχύνεται ! Καὶ συλλογίζομαι : Ἡ γενεὰ μας ἀπέρχεται... Διὰ σᾶς τοὺς ἐρχομένους, διὰ σᾶς τοὺς νέους ἔγινε τὸ Παναθηναϊκὸν Στάδιον. Σεῖς θὰ λάβετε μέρος εἰς τοὺς Ὀλυμπιακοὺς Ἀγῶνας τοῦ μέλλοντος, τοὺς ἐνδόξους. Ἄλλ' ὅποια εὐτυχία καὶ δι' ἐμέ, ἂν μοῦ δοθῇ ποτὲ εὐκαιρία νὰ χειροκροτήσω ὡς νικητὴν ἓνα, ἔστω καὶ μόνον ἓνα, ἐξ ὅσων με ἀναγινώσκουν σήμερον.

— Ποῖος θὰ εἶναι ;

« Διάπλῳσις τῶν παιδῶν »

Γρηγόριος Ξενόπουλος

10. ΠΑΡΟΙΜΙΑΙ — ΠΑΡΑΔΟΣΕΙΣ

ΕΡΜΗΝΕΙΑΙ ΠΑΡΟΙΜΙΩΝ

« Ἐ β γ ἦ κ ε ν ἄ σ π ρ ο π ρ ό σ ω π ο ς »

Ἀσπροπρόσωπος μεταφορικῶς λέγεται ὁ αἰσῶς περπατῶσας τὴν ἐπιχείρησιν, ἣν ἀνέλαβεν, ἰδίως ὁ διαχειρισθεὶς ξένην περιουσίαν καὶ δοὺς ἀκριβῆ λόγον τῆς διαχειρίσεως· ὁ ἔχων δηλαδὴ λευκὸν καὶ ἄσπιλον τὸ πρόσωπον, ὁ μὴ ἐρυθριῶν διὰ τὰς πράξεις του. Ὅθεν καὶ ἡ εὐχή: « Πάντα μ' ἄσπρο πρόσωπο », ἢ ἀπλῶς: « ἄσπροπρόσωπος! » ἥτοι εἶπε πάντα τὰ ἔργα σου νὰ στέφωνται ὑπὸ ἐπιτυχίας.

Ὅθεν ἡ φράσις « ἐδῶγ' ἄσπροπρόσωπος » σημαίνει, ὅτι ἐπιτυχῶς συνετέλεσέ τις ἔργον τι, ἢ δοὺς τὰς εὐθύνas ἀπέδειξεν, ὅτι ἐντίμως διεχειρίσθη τὰ χρήματα, τὰ ὅποια τῷ ἐνεπιστεύθησαν. Μ' « ἔβγαλες ἄσπροπρόσωπο », συνηγορήσας ὑπὲρ ἐμοῦ ἀπέδειξες τὴν ἀθρότητα μου. Λέγουσιν ἐπίσης « ἔχει καθαρὸ τὸ πρόσωπο » ἢ « τὸ μέτωπο » ἐπὶ ἀνδρῶν ἐντίμων μὴ φοβουμένων τὰς διαβολάς, παραπλησίως πρὸς τὸ γαλλικὸν « ALLER LE FRONT LEVE ». Τὸ ἀντίθετον εἶναι « μουντζουρωμένος », καὶ φράσις « τὰ μουντζούρωσε »· ὁ δὲ ἀναιδὴς ὁ ἀπολέσας τὸ ἐρυθρῆμα, λέγεται καὶ νῦν χαλκοπρόσωπος· ἡ λέξις εἶναι ἐν χρήσει ἀπὸ τοῦ ε' αἰῶνος μ. Χ. Ἀνάλογοι φράσεις τῶν παλαιότερων εἶναι « παρατρίβεσθαι τὸ μέτωπον, τρίβειν τὸ μέτωπον ».

Εἰρωνικῶς λέγεται ἡ προκειμένη παροιμιώδης φράσις καὶ ἐπὶ πονηρῶν ἐπιτηδείων, κατορθούντων ν' ἀποκρύψωσι τὴν ἐνοχὴν των.

Φέρεται δὲ καὶ ὁ ἀκόλουθος μῦθος:

« Ἐνας, ποὺ εἶχε χίλια πρόβατα, ἀποφάσισε νὰ πάη στοὺς χατζηλίκι*, νὰ γίνῃ χατζῆς*. Ἐκάλεσε τὸ λοιπὸν τὸν τσέλιγκά* του, τοῦ παρέδωκε τὰ πρόβατα, τὸν ὠδήγησε τί πρέπει νὰ κάνῃ, ὥσπου νὰ γυρίσῃ αὐτὸς ἀπὸ τοῦ χατζηλίκι, καὶ τοῦ ἔκαμε καὶ πληρεξούσιο, ἂν παρουσιαστῇ ἀνάγκη, νὰ πουλῇ καὶ ν' ἀγοράζῃ.

Ἀμα ἔφυγεν ὅμως στοὺς ταξίδι, ὁ τσέλιγκας τὰ ἔβαλε τὰ πρόβατα μπροστὰ καὶ σὲ λίγο διάστημα τὰ ξεπάστρεψε.

Μετὰ καιρὸν ἐγύρισε ὁ χατζῆς καὶ μερικοὶ φίλοι τοῦ τσέλιγκα ἔτρεξαν καὶ τοῦ ἔδωκαν εἶδησι, γιὰ νὰ λάβῃ τὰ μέτρα του.

— Ἐννοία σας, τοὺς λέγει ἐκεῖνος, ἐγὼ θὰ παρουσιαστῶ καὶ θὰ

δώσω σωστό λογαριασμό, και θα ιδήτε πώς θα βγῶ ἀσπροπρόσωπος.

Ἀμέσως τὸ λοιπὸν γεμίζει μιὰ καρδάρια γιαούρτι, τὴν παίρνει στὸ χέρι και πάει στοῦ χατζῆ. Ἔβαλε τὴν καρδάρια μὲ τὸ γιαούρτι μπροστά του, ἀπάνω στὸ τραπέζι, τρέχει, τὸν ἀγκαλιάζει, τὸν φιλεῖ, και ἀρχίζει μὲ ξεφωνητὰ και λέγει :

— « Ἄχ, χατζῆ μου ! ἄχ, χατζῆ μου ! δὲν ξέρεις και μὴν τὰ ρωτᾷς τί ἔπαθα και τί τράβηξα ! Ἄμα ἔφυγες, ἐπέρασαν κάμποσες ἡμέρες και ἦρθαν και μοῦ εἶπαν πὼς ἐπνίγης. Ἐγὼ τότε, λέγω, ὁ ἀφέντης μου ἐπνίγηκε, τὸ πρῶτο ποῦ πρέπει νὰ κάμω εἶναι νὰ φροντίσω γιὰ τὴν ψυχούλα του. Και ἐμοίρασα στοὺς φτωχοὺς τὰ πεντακόσια πρόβατα, γιὰ νὰ σὲ συγχωρῶνε. Ὑστερα ὅμως ἐμάθαμε πὼς ἐγλύτωσες, και ἀπὸ τὴν χαρά μου ἐμοίρασα και τὰ ἄλλα πεντακόσια εἰς τοὺς φτωχοὺς, γιὰ νὰ φῶνε εἰς τὴν ὑγείαν σου και νὰ εὐχαριστήσουν και τὸν Θεό, ποῦ σ' ἔχει καλά. Και μόνον αὐτὴ τὴν καρδάρια ἐκράτησα ἀπὸ ὅλη τὴ στάνη, και σοῦ τὴν ἔφερα ».

Ὁ χατζῆς, σὰν ἄκουσε αὐτά, ἔγινε ἔξω φρενῶν, και τὸν ρωτᾷ μὲ θυμό :

— Ὡστε πᾶνε ὅλα τὰ πρόβατα ;

— Ναί, ναί, χατζῆ μου !

Δὲν ἐβόαστηξε ἐκεῖνος, ἀρπάζει τὴν καρδάρια, ποῦ ἦταν μπροστὰ του και τὴ φορεῖ στὸ κεφάλι τοῦ τσέλιγκα. Χύθηκε τὸ γιαούρτι, ἀπάνω του, τοῦ ἔκαμε τὰ μοῦτρά του κάτασπρα. Ἐκεῖνος τὸ ἔβαλε στὰ πόδια.

Οἱ φίλοι του ἀπὸ περιέργεια νὰ μάθουν τὸ ἀποτέλεσμα, τὸν περιμέναν ἀπ' ὄξω ἀπὸ τὸ σπίτι, και σὰν τὸν εἶδαν :

— Ἐ ! τσέλιγκα, τοῦ λένε, πὼς τὰ κατάφερες ;

— Δὲ σᾶς εἶπα, τοὺς λέει, πὼς θα βγῶ ἀσπροπρόσωπος ; Νά με ἀσπροπρόσωπος !

« Παροιμίαι », τ. Β'

Ν. Γ. Πολίτης

ΟΙ ΚΑΙΝΟΥΡΓΟΙ ΣΚΟΠΟΙ

ΚΡΗΤΗ

Ἄλέξανδρος ὁ βασιλᾶς, σὺν ἐπολέμησε καὶ ἐπῆρε ὅλα τὰ ρηγᾶτα τοῦ κόσμου καὶ τὸν ἔτρεμε ὅλη ἡ γῆς ἡ οἰκουμένη, ἐκάλεσε τοὶ μέγους καὶ τοὶ ῥώτηξε· «Πέτε μου σεῖς, ποῦ κατέχετε τῇ μοῖρας τὰ γραμμένα, εἴντα μπορῶ νὰ κάμω, γιὰ νὰ ζήσω πολλοὺς χρόνους, νὰ χαρῶ τὸν κόσμον, ἐδῶ ποῦ τὸν ἔκαμα ὅλο δικό μου ;

— Βασιλέα μου πολυχρονεμένε, ἡ δύναμί σου εἶναι πολλή, ἀποκριθῆκαν οἱ μάγοι, μὰ τᾶχει γραμμένα ἡ μοῖρα, δὲν εἶναι μπορετὸ νὰ ξεγραφτοῦνε. Ἐνα μόνο πρᾶμα εἶναι, ποῦ μπορεῖ νὰ σὲ κάμῃ νὰ χωρῆς τὰ βασίλεια καὶ τὴ δόξα σου, ὥστε νὰ θέλῃς νὰ γινῇς ἀθάνατος, νὰ ζήσης ἴσα μὲ τὰ θουνά. Μὰ εἶναι δύσκολο, πολὺ δύσκολο.

— Δὲν σᾶς ρωτῶ ἂν εἶναι δύσκολο, μόνο εἴντά 'ναι ; εἶπεν ὁ Ἄλέξανδρος.

— Αἶ, τότε, βασιλέα μου, σ' τς ὀρισμούς σου, εἶναι τ' ἀθάνατο νερό, ποῦ ὅποιος τὸ πιῇ θάνατο δὲν φοβᾶται. Μὰ ὅποιος πάη γιὰ νὰ τὸ πάρῃ, πρέπει νὰ περάσῃ ἀπὸ μέσα ἀπὸ δυὸ θουνά, ποῦ χτυπᾷ τὸνα ἀπάνω στ' ἄλλο ἀλάγιαστα*. Κι οὐδὲ ποὺλι πετάμενο δὲν προφτάνει νὰ περάσῃ. Πόσα ξακουσμένα βασιλιόπουλα καὶ ἀρχοντόπουλα δὲν ἐχάσανε τὴ ζωὴ τους μέσα σ' ἐκεῖνη τὴν τρομερὴ παγίδα ! Ἄμα περάσῃς τὰ δυὸ θουνά, εἶν' ἕνας δράκος ἀκοίμητος καὶ φυλάει τ' ἀθάνατο νερό. Σκοτώνεις τὸ δράκο καὶ τὸ παίρνεις».

Τότε εὐθὺς ὁ Ἄλέξανδρος προστάζει καὶ τοῦ φέρνουνε τὸ ἄλογόν του, τὸ Βουκέφαλο, ποῦ φτερά δὲν εἶχε καὶ σὺν ποὺλι ἐπέτα. Καβαλίκευε, δίδει σκαλιὰ τοῦ μαύρου του καὶ πάει. Καὶ μ' ἕνα βίτσιμα ἐπέρασε πέρα πέρα. Ἐσκότωσε τὸν ἀκοίμητο δράκο καὶ ἐπῆρε τὸ γυαλί, ποῦχε τὸ θάνατο νερό.

Ἀλλὰ ἔλα δὲ ὁ εὐλογημένος, ποῦ ἅμα γύρισε στὸ παλάτι του δὲν τὸ φυλάξε καλά ! Τὸ θωρεῖ ἡ ἀδελφή του καί, χωρὶς νὰ συλλογιστῇ εἴντά 'ναι, τὸ χύνει. Κατὰ τύχην ἐχύθηκε πάνω σὲ μιὰ ἀγριοχορομύδα, καὶ γι' αὐτὸ αὐτὴς οἱ κρεμμύδες δὲν ξεραίνονται ποτέ.

Ὁ Ἄλέξανδρος μετὰ καμποση ὦρα πάει νὰ πιῇ τὸ θάνατο νερό, ἀλλὰ ποῦ 'ν' το ; Ρωτᾷ τὴν ἀδελφὴν του, καὶ αὐτὴ τοῦ λέει πὼς δὲν

ἔκατεχε * εἰντά 'τονε καὶ τό 'χουσε. Ὁ βασιλιάς ἐπῆε νὰ κουζουλαθῇ * ἀπὸ τὴ μάνητα * καὶ τὴ στενοχωρία του καὶ τοῖ καταράστηκε νὰ γενῇ ἀπὸ τὴ μέση καὶ κάτω ψάρι καὶ νὰ βασανίζεται, ὥστε νὰ στέκη ὁ κόσμος, στὴ μέση τοῦ πελάγου.

Ὁ Θεὸς τ' ἄκουσε, καὶ ἀπὸ τότε ὅσοι γυρίζουνε μὲ τὰ καράβια τὴ βλέπουνε νὰ παραδέχονται μέσα στὰ κύματα. Ὡς τόσο τὸν Ἀλέξανδρο δὲν τότε μισῷ * κι ὡς δῆ κανένα καράβι, ρωτᾷ «Ζῆ ὁ Ἀλέξανδρος ;» Κι ἂν ὁ καραβοκύρης * εἰν' ἀκάτεχος * κι ἀπλοηθῇ * «Ἀπέθανε», ἡ κόρη ἀπὸ τὴ μεγάλη της λύπηση ταράσσει μὲ τὰ χέρια καὶ μὲ τὰ ξέπλεκα ξανθὰ μαλλιά τοῖ τὴ θάλασσα καὶ πνίγει τὸ καράβι. Ὅσοι ὅμως κατέχουνε ἀπλογοῦνται * «Ζῆ καὶ βασιλεύει» καὶ τότε ἡ πολύπαθος κόρη κάνει καλὴ καρδιά καὶ τραγουδεῖ χαρούμενη γλυκὰ τραγούδια.

Ἐκεῖ μαθαίνουν οἱ ναῦτες τοῖ καινούργιους σκοποὺς καὶ τοῖ φέρνουνε.

« Παραδόσεις »

Ν. Γ. Πολίτης

11. ΤΟΠΙΑ — ΦΥΣΙΣ

ΜΕΣΣΗΝΙΑ

Μόνος ἐπὶ τῆς κορυφῆς τῆς Ἰθώμης ἔβλεπον τὸν δύοντα ἥλιον βάφοντα δι' ἔρυθροχρόσου φωτὸς τὸ στερέωμα καὶ αὐγάζοντα * ἥλιος τὰς ὑψηλοτάτας κορυφὰς τῶν ὄρεων καὶ τὴν ἐξαισίαν ἐκείνην γόησαν φύσιν.

Ἀνέκφραστον ἦτο τὸ κάλλος τῆς τοποθεσίας καὶ τὸ θέλγητρον. Ἡ Μεσσηνία ἅπασα μὲ τὴν χλοερὰν ἐσθῆτά της αὐλακουμένην τῇδε κάκεισε ὑπὸ τῶν ἀργυρῶν γραμμῶν τῶν ποταμῶν καὶ τῶν ρυάκων της ἐξετυλίσσετο μὲ χάριν ἀπαράμιλλον κάτωθι τοῦ ἱεροῦ ὄρους τῆς Ἰθώμης.

Ὁ Ταῦγετος πρὸς ἀνατολάς, ὁ Ἑρύμανθος βορειοανατολικῶς, τὰ ὄρη τῆς Κορώνης καὶ τῆς Κυπαρισσίας πρὸς δυσμὰς ἔκλειον τὴν εὐδαίμονα κοιλάδα, ἀποτελοῦντα κύκλον ἀπέραντον, τὰ ἄκρα τοῦ ὁποίου ἦσαν τὰ ὄρη καὶ τὸ κέντρον αἱ πεδιάδες.

Ἐν τῷ μέσῳ τοῦ κύκλου ἐκείνου ἐγείρεται τὸ ὄρος Ἰθώμη, φυσικὴ σκοπιὰ θεθεῖσα ἐκεῖ ὑπὸ τοῦ Δημιουργοῦ, ἵνα χρησιμεύσῃ ὡς ἀμυντήριον καὶ ἀπειλὴ κατὰ πάσης δουλείας, ὅφ' ἥς ἠδύνατο ν' ἀπειληθῇ ἡ ὥραία χώρα, καὶ ὡς σημεῖον, ἀπὸ τοῦ ὁποίου ὁ ἐνθουσιῶν παρατηρητὴς θὰ ἠδύνατο νὰ θαυμάσῃ τὸ ἐκπληκτικόν, τὸ θεῖον κάλλος τῆς Μεσσηνίας.

Ποῖαι λαμπραὶ, ποῖαι μακάριαι καὶ εὐφοροὶ πεδιάδες δενδροσκεπεῖς ἐκτυλίσσονται πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν τοῦ θεατοῦ ! Ποῖοι κῆποι πολυανθεῖς, ποῖα ἥμερος γλυκύτης, ποῖα θέλγουσα μεγαλοπρέπεια ! Ποῖαι αὖραι τῆς θαλάσσης μετριάξουσιν τὸ ψῦχος τοῦ χειμῶνος καὶ τὸ θάλλος τοῦ θέρους !

Παρὰ τὰς χιονοκεπεῖς καὶ γυμνὰς κορυφὰς τοῦ Ταῦγέτου ἀποθαυμάζει κανεὶς τὴν χλόην τῶν Μεσσηνιακῶν ἀγρῶν καὶ τὰ ἄνθη τῶν κήπων καὶ τῶν λειμῶνων. Γαλανὴ ἐκτείνεται πρὸς δυσμὰς καὶ μεσημβρίαν ἡ θάλασσα καὶ τὸ κῆμά της ὑπὸ ἐλαφροῦ ὠθούμενον πνεύματος ροχθεῖ * μελωδικῶς εἰς τὴν εὐδαίμονα ἀκτὴν. Ἐδῶ θαυμασίους ἀναδίδει καρποὺς ἡ ἄμπελος καὶ ἡ ἐλαία καὶ πυκνὰ χύνονται τὰ ἀρώματα τῶν ρόδων, τῶν πορτοκαλεῶν, τῆς λεμονέας καὶ τῶν παντοίων ἀνθέων,

τὰ ὅποια μεθύσκουσι τὴν αἴσθησιν τοῦ παρὰ τὴν ἀκτὴν πλανωμένου θαυμαστοῦ τῆς φύσεως καὶ τοῦ κάλλους τῆς Μεσσηνιακῆς γῆς.

« Πέραν τοῦ Ἰσθμοῦ »

Σπ. Παγανέλης

ΤΟ ΠΗΛΙΟΝ

Ὅταν, ἀντικρύζοντες τὸν Παγασητικόν, προσβλέπετε τὰς μεσημβρινὰς κλιτῆς τοῦ Πηλίου, μέχρις αὐτῆς τῆς κορυφῆς, παρ' ὅλον τὸ ἔκπαγλον τοῦ θεάματος, παρ' ὅλην τὴν θαυμασίαν ἀρμονίαν τῶν χρωμάτων καὶ τῆς χλωρίδος * τὴν ἄσωτον δαψίλειαν, ἐντὸς τῆς ὁποίας, ὡς ἐντὸς εὐρυτάτου πλαισίου, διορᾶτε τὰς εἰκόνας τῶν μαγευτικῶν αὐτοῦ κομποπόλεων, τὸν Ἄνω Βόλον, τὴν Πορταριάν, τὴν Μακρυνίτζαν, λίαν ἀτελῶς ἀντιλαμβάνεσθε καὶ τοῦ ὕψους τοῦ ὄρους καὶ τοῦ μεγαλείου του.

Ἐνῷ βλέπετέ τι ἐξόχως ἀσύνηθες, τῶν ὀφθαλμῶν χάσμα ἀνέκφραστον, ἐν τούτοις, φειδωλὸν τὸ Πήλιον, μόνον πενιχρὰν μερίδα τῶν κάλλων του σᾶς ἀποκαλύπτει. Πρὸ παντός, ἐνῷ σᾶς ἐπιδεικνύει τὴν ἀνωτάτην αὐτοῦ κορυφὴν, ἐν τούτοις σᾶς ἀποκρύπτει τὸ ὕψος του. Ὁφθαλμαπάτη, τὴν ὁποίαν παρετήρησα πάντοτε ἐφ' ὅλων τῶν ὁρέων, τῶν ὁποίων ἢ πρὸς τὰ ἄνω κλίσεις ἄρχεται ἀμέσως ἢ σχεδὸν ἀμέσως ἀπὸ τῆς θαλάσσης. Τῷ ὄντι ἀπὸ τοῦ λιμένου τοῦ Βόλου τὸ Πήλιον, παρ' ὅλον τὸ ἐκ 1630 μέτρων ἢ 5000 ποδῶν περίπου ὕψος του, φαίνεται ταπεινότερον καὶ αὐτοῦ τοῦ Ὑμηττοῦ θεωμένου ἀπὸ τοῦ Ζαπτείου *. Καὶ ὅμως, ἐὰν ἡ ἀποτυχία τῶν Γιγάντων, τοῦ νὰ ἐκριζώσουν τὸ Πήλιον καὶ ἐπιθέσουν τοῦτο ἐπὶ τῆς Ὀσσης πρὸς ἐκπολιόρκησιν τοῦ Ὀλύμπου, δὲν ἀπεθάρρυνε πάντα ἄνθρωπον ἀπὸ τοιαῦτα ἐγχειρήματα, καὶ ἤθελεν ἐπιχειρήσει οὗτος, ἀποσπῶν τὸν Ὑμηττὸν ἀπὸ τὴν Ἀττικὴν του, νὰ τὸν ἐνθρονίσῃ εἰς τὰς Παγασάς, μόλις ἡ κορυφή του θὰ ὑπερέβαινε τὴν Πορταριάν.

Τὸ Πήλιον, τὸ ἀπαράμιλλον ὄρος μὲ τὰ εἴκοσι τέσσαρα χωριά του, ὅπως μετριοφρόνως καλοῦνται αἱ θαυμάσιαι κομποπόλεις εἰς τὰς ὁποίας συναντᾶτε φιλεργίαν, πολιτισμόν, ἡμερότητα, πρόοδον, τὴν ὁ-

ποῖαν οὐδαμοῦ ἀλλαγὴ τῆς ἀγροτικῆς Ἑλλάδος θὰ συναντήσετε, μόνον ὅταν διαβῆτε τὰς διασφάγας * του καὶ τὰς φάραγγάς του, μόνον ὅταν ἀναρριχηθῆτε εἰς τὰς κλιτύς του καὶ πατήσητε τὴν ὑψικάρηνον * κορυφὴν του, τότε μόνον ἀποκαλύπτει πλήρες πρὸ τοῦ ἀγόνου θαυμασμοῦ ὑμῶν τὸ ἀνέκφραστον αὐτοῦ μεγαλεῖον.

Τὴν κορυφὴν ταύτην ἠτύχησα νὰ πατήσω εἰς διήμερον ἐκδρομὴν ἀνὰ τὸ Πήλιον ἐν συνοδείᾳ φίλων Πηλιορειτῶν. Ἀνήλθομεν δὲ οὐχὶ διὰ Πορταριάς ἢ Μακρυνίτζης, ἐπιφυλάξαντες τὸ δρομολόγιον τοῦτο διὰ τὴν κάθοδον, ἀλλὰ διὰ πλαγίου δρομολογίου, ἀσυγκρίτως πλουσιωτέρου εἰς ἐντυπώσεις. Διότι, ἀκολουθήσαντες τὴν μαγευτικὴν μέχρις Ἀγριάς παραλίαν, ἀπ' ἐκεῖ ἀνήλθομεν εἰς Δράκιαν, καί, διανυκτερεύσαντες ἐν καταυλισμῷ παρὰ τὸ Χάνι τῆς Σουβάλας, περὶ τὰ 500 μέτρα κάτωθεν τῆς ἀνωτάτης κορυφῆς, ἀνήλθομεν εἰς ταύτην περὶ τὴν τρίτην πρωϊνὴν ὥραν, ὅταν ἤδη ἡ Ἀφροδίτη ἀνεδύετο ἀπὸ τῶν ἀνατολικῶν ἑσχατιῶν τοῦ σκοτεινοῦ ὁρίζοντος.

Ἐννοεῖται ὅτι ἡ ἐκδρομὴ αὕτῃ ἐγένετο ἐν μηνὶ Ἰουλίῳ, ὅταν τὰ κυνικὰ καίματα ἦσαν εἰς τὸ ἀπώγειον τῆς κυριαρχίας των, καὶ οἱ ἀνυχεῖς κάτοικοι τῶν πεδιάδων ἐτήκοντο καὶ ἀνελύντο ὑπὸ θερμοκρασίαν 35 βαθμῶν. Ἀλλ' ἡμεῖς πολὺ ταχέως ἀπεξενώθημεν εὐτυχῶς τῆς ἡμιστά ἐπεράστου * ταύτης θαλπωρῆς, εὐθὺς ὥς οἱ ἡμίονοι ἡμῶν, καταλιπόντες τὴν Ἀγριάν, ἀκροβάται ἐκ φύσεως καὶ ἐκ παραδόσεως, ἤρχισαν νὰ πατοῦν τὴν ἀνάντη *. Ἡ ἀναρρίχσις εἶναι τὸ ἰδεῶδες τοῦ ἡμίονου, ἰδίως τῶν νευρωδῶν ἡμιόνων τοῦ Πηλίου, οἱ ὅποιοι, ὅταν ἀναγκάζονται νὰ βαδίζουν εἰς τὴν πεδιάδα, ἀφήνουν τὴν κεφαλὴν των νὰ πίπτῃ πρὸς τὴν γῆν ὑπὸ τὸ κράτος ἀνεκφράστου ἀνίας καὶ μελαγχολίας...

Μετὰ δίωρον ἀνάπausιν ἤρχισε καὶ πάλιν ἡ ἀναρρίχσις.

Νῦν καὶ ἡ Δράκια ἀπλοῦται κάτωθεν ἡμῶν ἐντὸς τοῦ πρασίνου πλαισίου τῆς μὲ τὰς ὑψηλὰς στέγας τῆς, τὰς βαθυτέφρους, ὥς ὅλων τῶν ὑψηλῶν χωρίων τοῦ Πηλίου. Διότι, ἀντὶ κεράμων, οὓς θὰ συνήραζον ὥς πτίλα οἱ σφοδροὶ ἄνεμοι τοῦ Πηλίου, ἕνεκα τῶν ὁποίων «εἰσοσίφυλλον» τὸ ἀπεκάλεσεν ὁ Ὅμηρος, οἱ Πηλιορεῖται στεγάζουν τὰς οἰκίας των μὲ βαρυτάτας πλάκας σχιστολίθου χρώματος λάβας καὶ δίδουν εἰς τὰς στέγας αὐτῶν τὸ δξὺ σχῆμα Ἑλβετικῶν οἰκιῶν, διὰ νὰ μὴ καταχωσθοῦν ὑπὸ τὸ βάρος πυκνῶν χιόνων.

Μετὰ πορείαν μιᾶς καὶ ἡμισείας ὥρας ἐφθάσαμεν εἰς τὸ Χάνι

τῆς Σουδάλας, πρὸ τοῦ ὁποίου διέρχεται ἡ ἐκ Βόλου εἰς Ζαγοράν ὁδός.

Ἦτο ἤδη νύξ· ἠπλώσαμεν ἐν ὑπαίθρῳ πτέριδας ἀφθόνους καὶ κλάδους πυκνούς ὀξυῶν. Οἱ ἡμίονοι ἀφείθησαν ἐλεύθεροι εἰς τὴν ρέμθην των. Ἀνήφθησαν αἱ πυραὶ καὶ ἐπὶ πυραμίδων ἐκ κλάδων ἀνηρτήσαμεν τοὺς φανούς μας. Μετ' ὀλίγον οἱ ὄβελοι μὲ τὰ σουβλάκια τοῦ ἐριφίου ἀνέδιδον πυκνὸν καπνὸν ἐπὶ τῆς ὑψηλῆς ἐκείνης δειράδος * τοῦ ὑλάντος * ὄρους, διότι εἴμεθα ἤδη εἰς ὕψος 1100 μέτρων.

Ἄλλ' ἦλθεν ἡ στιγμή ὀλιγοῦρου ἀναπαύσεως. «Ἄζρα σιωπή», ὡς λέγουν τὰ ναυτικά παραγγέλματα. Μολονότει δέ, εἴμεθα πάντες κατακεπονῆμενοι, ὁ ὕπνος κατέστη ἀδύνατος καὶ ἐκ τοῦ φόβου μήπως δὲν προλάβωμεν νὰ διανύσωμεν πρὸ τῆς αὐγῆς τὴν ὑπολειπομένην πορείαν μιᾶς ὥρας μέχρι τῆς κορυφῆς, ἀλλὰ πρὸ πάντων ἐκ τοῦ ψύχους τοῦ ὑπερβολικοῦ. Ἦτο τῷ ὄντι τοιοῦτο τὸ ψῦχος, ὥστε τὸ παγερὸν ὕδωρ ἐρροφῶμεν κατὰ δόσεις, ὡς καφέν. Παρ' ὅλα δὲ τὰ βαρύτερα σκεπάσματα, τὰ ὅποια εἶχον μεταφέρει τέσσαρες ἡμίονοι, καὶ τὰς ἀπαύστως ριπτιζομένας πυράς, κυριολεκτικῶς ἐτρεμόμεν καθ' ὅλην τὴν νύκτα ὑπὸ θερμοκρασίαν 8 βαθμῶν, ἐνῷ ὁ Βόλος κάτω ἡμῶν, εἰς βάρος 1100 μέτρων, ἐκαίετο καὶ ἐπυρακτοῦτο ὑπὸ τὴν ἀσφυκτικὴν ἐπίδρασιν τῶν καυμάτων τοῦ Ἰουλίου. Μόνον οἱ ὄρειβάται, οἱ πάσης χώρας Ἀλτινισταί, δύνανται νὰ ἐννοήσουν τὸ ἐλκυστικὸν θέλημα τῶν ἀντιθέσεων τούτων.

Εἶναι ἤδη ἡ δευτέρα ὥρα τῆς πρωίας, ὅτε ἄρχεται ἡ πρὸς τὴν κορυφὴν ἐκκίνησις. Ἡ ἀνυπομονησία ἡμῶν καὶ ὁ φόβος μὴ ροδίση ἡ ἀνατολή, πρὶν φθάσωμεν ἐπὶ τῆς κορυφῆς, μᾶς ἔκαμε νὰ ἐκκινήσωμεν προώρως. Διότι ἤδη, ἀπὸ τῆς τρίτης πρωϊνῆς ὥρας, ἐπατοῦμεν ἐπὶ τῆς κορυφῆς, ὑπερηφάνως ἐπερειδόμενοι ἐπὶ τῆς πελωρίας πυραμίδος, τὴν ὁποίαν εἶχε στήσει ἐκεῖ ἐπάνω ἡ χαρτογραφικὴ ἀποστολή.

Ἡ νύξ ἦτο ἀκόμη βαθυτάτη καὶ μόνη προάγγελος τῆς Ἡοῦς ἀνεπάλλατο ἤδη ἐπὶ τῶν ἀνατολικῶν ἐσχατιῶν τοῦ ὀρίζοντος ἡ Ἀφροδίτη μὲ τὰς γλυκερὰς αὐτῆς ἀκτίνας.

Τὸ ψῦχος ἦτο ἀφόρητον· ἐξητήσαμεν καταφύγιον κάτω τοῦ βράχου τῆς ὑψηλοτάτης κορυφῆς, παρὰ τὸ κλειστὸν ἤδη ἐκ καταπεσόντων ἀγκολίθων στόμιον σπηλαίου. Ἐχει μεγάλην ἱστορίαν τὸ σπήλαιον τοῦτο. Ἡ παράδοσις θέλει τοῦτο κατοικίαν τοῦ Κενταύρου Χείρωνος, τοῦ σοφοῦ παιδαγωγοῦ τοῦ υἱοῦ τῆς Θέτιδος καὶ τοῦ Πηλέως. Ἐντὸς αὐτοῦ

φαίνεται ἔλαβε τὰ πρῶτα μαθήματα ὁ Πηλιορείτης ἥρως τῶν Ὀμηρικῶν ἐπῶν, ὁ θεῖος Ἀχιλλεύς. Ἐκεῖ ὁ παιδαγωγός του τὸν ἀνέθρεψεν ὄχι μὲ γαλακτῶδες ἄλευρον, ἀλλὰ δίδων εἰς αὐτὸν νά μασσᾷ ἅμα τῇ ὁδοντοφυῖα κρέατα λεόντων καὶ κάπρων.

Ἄλλ' ἤδη νομίζομεν ὅτι ἀρχίζει νὰ ὑποφώσκη ἡ Ἡώς. Λέγω νομίζομεν, διότι οἱ παριστῶντες τὴν ἐμφάνισιν τοῦ λυκαυγοῦς, ὡς μίαν ἐξαπίνης * ἐρυνθοπυράκτωσιν τοῦ ὀρίζοντος πρὸς ἀνατολάς, οἱ ζωγραφίζοντες οὕτω τὴν αἰφνιδίαν εἰσβολὴν τῆς Ἡοῦς, εἶδον βεβαίως τὴν χαραυγὴν οἷχι ἀπὸ τῶν κορυφῶν τῶν ὀρέων, ἀλλὰ τῇ βοηθείᾳ τῆς φαντασίας των. Εἶναι βραδύ, πολὺ βραδύ, τὸ ἄρμα τῆς Ἡοῦς....

Ναί. Κατ' ἀρχάς εἶναι τόσο ἀσθενές, τόσο ἀόριστον, τόσο ἀμφίβολον τοῦ λυκαυγοῦς τὸ φῶς, ὥστε δὲν τὸ βλέπει τις, ἀλλὰ τὸ προσοσθάνεται, τὸ μαντεύει. Μόλις διαφαίνεται ὡς ἐλαφρὰ ροδίνη ὀμίχλη ἐν τῷ μέσῳ τοῦ ὕπνου τοῦ βαθυτάτου, τῆς νάρκης τῆς φύσεως. Τὴν βλέπομεν ὀρθὴν ἐπὶ τῶν βράχων τὴν χαραυγὴν μᾶλλον διὰ τῶν ὀφθαλμῶν τῆς πίστεως, διότι γνωρίζομεν ὅτι ἔρχεται, διότι ποθοῦμεν τὴν ἐμφάνισιν της. Οὕτω ἐμφανίζονται καὶ αἱ μεγάλαι ἀλήθειαι εἰς τινες ψυχάς, πρὶν λάμπουν ἐνώπιον τοῦ κόσμου. Οὕτω καὶ οἱ μάγοι, ὑπὸ τῷ ὑποτρέμον φῶς τοῦ ἀστέρος, διείδον τοῦ Χριστιανισμοῦ τὸν φωτεινὸν ὀρίζοντα.

* * *

Ἄλλ' ἤδη πορφυροῦται ὁ ὀρίζων ἀνωθεν τῆς πρὸ τῆς Χαλκιδικῆς θαλάσσης. Ὁ φωτεινὸς δίσκος, ἐρυνθρός, ἀλαμπής ἔτι, προβάλλει ἀπὸ τοῦ ἀκυμάντου πελάγους. Ἀλλὰ πόσον βραδέως, πόσον δυσχερῶς εἰσδέχεται τὸ φῶς ἡ φύσις ! Ἐνῷ ἤδη αἱ πρῶται ἀκτῖνες του φιλοῦν τὰς χιονολεύκους κορυφὰς τοῦ Ὀλύμπου καὶ τὰς τεφράς τῆς Πίνδου καὶ τῶν Ἀγραφῶν, βραδέως ἄτονος ἰόχρους ἄγνη φωτὸς περιβάλλει τὰς ἀνωτάτας αὐτῶν κλιτύς. Κάτω δὲ πολὺ-πολὺ κάτω ἡμῶν, ὁ Βόλος κοιμᾶται ἀκόμη σχεδὸν ἐντὸς ἀπολύτου σκοτοῦς, καὶ τὰ πλοῖα τοῦ λιμένος του, κήτη ὑπνώττοντα ἀκόμη, ἔχουν ἀνημμένους καὶ λάμποντας ἔτι τοὺς φανούς των.

Ἦδη ἐκυριάρχησε τὸ φῶς πανταχοῦ. Καὶ ἀπολαύω ἀπλήστως τοῦ ἀνεκφράστου θεάματος, σχεδὸν μετὰ συναισθήματος δδύνης, διότι αἰσθάνομαι πόσον βραχεῖα θὰ εἶναι ἡ διάρκεια τῶν θείων τούτων στιγμῶν.

Προσβλέπω πρὸς βορρᾶν τὰς ὑπερηφάνους, τὰς χιονολεύκους κορυφὰς τοῦ Ὀλύμπου, τοῦ μεγαλοπρεποῦς ἐνδιατήματος τῶν προγονικῶν θεῶν. Χθαμαλότερον αὐτοῦ ἢ Ὅσσα φαίνεται ταπεινὸς τοῦ Ὀλύμπου προσκνητῆς καὶ δοῦλος. Βλέπω πλαγιώτερον τὴν κυματώδη σειρὰν τῶν παλαιῶν ἡμῶν ὀρίων, λοφοσειρὰν ξένην ἡμῖν πλέον, διότι τὸ 1897, τὸ τρομερόν, ἀλλὰ καὶ ἐπαίσχυντον ἔτος, μᾶς κατεβίβασεν εἰς τὴν πεδιάδα. Δυσμόθεν ἡ Πίνδος ἐνοῦται μὲ τὴν μακρὰν σειρὰν τῶν Ἀγρᾶφων. Πρὸς νότον ἡμῶν ἀπλοῦται ἡ Ὄθρυς, ὅπισθεν αὐτῆς διαφαίνεται ἡ Οἶτη καὶ ὁ Τυμφρηστός, καὶ ἀπώτερον, νεφελώδης καὶ μὲ ἀτόνους χρωματισμούς, ὁ Παρνασσός. Κάτω ἡμῶν, αὐχημρὰ ἤδη, τεφρὰ ἢ ἀτέρμων θεσσαλικὴ πεδιάς, μὲ τὰ ἀργυρολαμπὴ κάτοπτρα τῶν λιμνῶν της. Νοτιοανατολικῶς, εἰς τὴν λευκοκύανον λεκάνην, αἱ Σποράδες, τῆς Φθιώτιδος αἱ ἄκται καὶ τῆς Εὐβοίας τὰ βορειότερα. Ἀνατολικῶς κλείει τὸν ὀρίζοντα ἀτέρμων ἡ θάλασσα, ἐνῶ ὀλίγον ὑψηλότερον διαφαίνονται τῆς Χαλκιδικῆς αἱ ἄκται καὶ αἱ κορυφαὶ τοῦ Ἄθω.

Ἐκεῖ ἐπάνω, ὅπου τανυσίπτερος φθάνει ὁ αἰτός, εὐτυχεῖ νὰ συρθῇ ἐνίστε καὶ ὁ ἄνθρωπος· καὶ ἐκεῖθεν τίποτε δὲν ἔχει νὰ φθονήσῃ τοῦ αἰ- τοῦ τὸ ἀνθρώπινον βλέμμα. Καθηλώνει ἡ γοητεία τοῦ ἀπεριγράπτου τούτου πανοράματος. Τὸ βλέμμα βυθιζόμενον ἰδίως εἰς τὸ ἀχανὲς πέλαγος, ἐμφυτεύει εἰς τὴν ψυχὴν πόθους ἀορίστους, τὴν νοσταλγίαν τοῦ ἀγνώστου, ἔφρουν ἀκατανίκητον πρὸς πλάνητας περιοδείας. Ὅταν βλέ- πῃ τις τόσα, διηρᾶ πλειότερον νὰ γνωρίσῃ, ὅσα ὑποκρύπτει τοῦ ὀρίζον- τος ἡ ἀχλύς. Ἦδη ἐννοῶ διατὶ ἀπὸ τῶν κορυφῶν τούτων ὁ Ἰάσων ἐπόθησεν ἀγνώστους ἄκτας, διατὶ ἀπὸ τῶν δασῶν τοῦ Πηλίου ἐναυπη- γήθη ἡ Ἀργώ. Βεβαίως τὸ χρυσοῦν δέρας δὲν ἦτο παρὰ ἡ χρυσὴ χώρα, τῶν ἐλπίδων καὶ τῶν ὀνείρων, τὴν ὁποίαν ἔδλεπον οἱ Ἀργοναῦ- ται πέραν τοῦ ὀρίζοντος διὰ τῶν ὀφθαλμῶν τῆς φαντασίας.

Ἄλλ' ἀνάγκη νὰ κατέλθωμεν. Αἱ πανευδαίμονες στιγμαὶ ρέουν καὶ αὐταὶ μετὰ τῆς αὐτῆς ταχύτητος, μεθ' ἧς καὶ αἱ πικραὶ καὶ ἀναιραί.

« Σελίδες »

Ἑρμανουὴλ Λυκούδης

ΥΜΝΟΣ ΤΟΥ ΠΗΛΙΟΥ

Ἡ Πλάσι ἡ παντοδύναμη καὶ ἀπόνετη μητέρα,
 γιὰ σένα δὲν ἐστάθηκε καθόλου ἀκριβοχέρα.
 Ἄν ἔδωσε σ' ἄλλο βουνὸ ψῆλος καὶ περηφάνεια,
 καὶ ἄλλο βουνὸ ἂν τὸ πύργωσε μὲ βράχους καὶ κοτρώνια *,
 καὶ ἄλλο βουνὸ ἂν στεφάνωσε ὀλοχρονὶς μὲ χιόνια,
 μάζεψε ἀπ' ὅλα τὰ βουνὰ τὴ μοιρασμένη χάρι,
 τὴν ἔσμιξε καὶ σ' ἔπλασε, βουνὸ — βουνῶν καμάρι !...

Ὅταν ὁ πόνος μυστικά τὰ σπλάχνα σου σπαράξει,
 τοῦ πόνου ἀχνάδα ἢ καταχνιά * τὴν ὄψιν σου σκεπάζει
 καὶ ὅταν παλεύης μὲ στοιχεῖα καὶ ἀπὸ θυμὸ ξανάφτης,
 θερινεῖς, ἀνταριάζεσαι *, σειέσαι, βροντᾷς, ἀστράφτεις.
 Πανώριο στὴ νεροποντὴ καὶ στὴν ἀνεμοζάλη,
 πανώριο καὶ στὴν ξαστεριά, ποῦ σὲ φωτίζει πάλι.

Κι ὅταν ἀτόφιο * καὶ βαρὺ καὶ παγωμένο χιόνι
 ἀπὸ τὰ πόδια ὡς τὴν κορφή πέφτει καὶ σὲ πλάκωνῃ,
 μαρμαρωμένο φαίνεσαι, καθὼς στὰ παραμύθια...
 Μὰ ἔχεις κρυμμένη τὴ ζωή, στὰ παγωμένα στήθια,
 καὶ ἅμα προβάλλῃ ὀλόφεγγος ὁ ἥλιος ἀπ' ἀγνάντια,
 τὸ μάρμαρο σπᾷ καὶ γεννᾷ σμαράγδια καὶ διαμάντια :
 σμαράγδια τὰ ρουμάνια * σου, διαμάντια τὰ νερά σου,
 ἀπλώνονται, σκορπίζονται, χύνονται ὀλόγυρά σου,
 χαρίσματα ἀξιέτιμητα καὶ δῶρα εὐλογημένα
 στὰ εἰκοσιτέσσερα χωριὰ ποῦ κρέμονται ἀπὸ σένα.
 Καὶ δίνεις στὶς ζωὲς ζωή, φέρνεις στὶς χάρες χάρι
 περὶ ἄπαντα καὶ σπλαχνικὸ βουνὸ — βουνῶν καμάρι.

« Γαλήνη »

Γεώργιος Δροσίνης

Τ Α Τ Ε Μ Π Η

Τίποτε δὲν ἔχει ἐξυμνηθῇ περισσότερο ἀπὸ τὴν κοιλάδα τῶν Τεμπῶν. Οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες καὶ οἱ Λατῖνοι τὴν θεωροῦσαν σὰν ἓνα μέρος παραδεισιακό, κᾶτι σὰ μιὰν Ἑδὲμ * προχριστιανική, ὅπου ἡ φύσις εἶχε συγκεντρώσει ὅλα τῆς τὰ θέλγητρα. Τὴν ὠνειρεύονταν σὰν μιὰ διαμονὴ ἀντάξια τῶν θεῶν, καὶ τοὺς φαντάζονταν νὰ κατεβαίνουν, μὲ τὴν Ἴριδα * πρωτοπόρο, ἀπὸ τῆς ἀπότομης πλαγιᾶς τοῦ Ὀλύμπου, γιὰ ν' ἀναπαυθοῦν στὴ δροσιά τῆς, ἐνῶ οἱ νέμφες τοῦ Πηνειοῦ τοὺς ἔθελγαν μὲ τὰ τραγούδια τους... Ἐδῶ ὁ Ἀπόλλων, ἀφοῦ σκότωσε τὸ φίδι Πύθωνα * στὸ ἄντρο * τῶν Δελφῶν, ἦρθε νὰ πλύνῃ τὸ σῶμά του ἀπὸ τὸ μαῦρο αἷμα τοῦ τέρατος, κι ἐδῶ ἐρχόταν κάθε ὁκτὼ χρόνια μιὰ δελφικὴ θεωρία *, γιὰ νὰ κόψῃ τὴν ἱερὴ δάφνη, ποὺ στεφάνωνε τὰ μέτωπα τῶν νικητῶν στοὺς πυθικοὺς ἀγῶνες...

Δὲν βρῆκα ὅμως τὰ Τέμπη, ὅπως τὰ φανταζόμουν. Ὠνειρευόμουν ἓνα μέρος πρόσχαρο κι εἰδυλιακό, γεμᾶτο τάπητες χλόης, κρυστάλλινα νερά, ποὺ νὰ κυλοῦν μὲ ἡδονικὴ νοχέλεια *, λουλουδιασμένα παρτέρια * πλημμυρισμένα μὲ ξανθὸ φῶς, φωτεινὰ πετάγματα λευκῶν περιστεριῶν, ἕναν ἀέρα ἀρωματισμένο..... Ἡ πραγματικότητα ἦταν ἀρκετὰ διαφορετικὴ. Δὲν ἦταν λιγώτερο ὠραία, ἀλλ' ἡ ὁμορφιά τῆς δὲν εἶχε τίποτα τὸ λαγγεμένο *. ἦταν ἐπιβλητικὴ. Μὲ τὴν ἐπίσκεψί μου στὰ Τέμπη ἔχασα ἓνα ὄνειρο· κέρδισα ὅμως μιὰ πραγματικότητα, ποὺ τὸ ἄξιζε κι ἴσως καὶ τὸ ξεπερνοῦσε...

Ὅσπου νὰ βρεθῇ κανεὶς στὰ Τέμπη, τίποτα δὲν τὰ προαναγγέλλει. Ὁ δρόμος, ἀφοῦ περάσῃ τὴ γυνὴν πεδιάδα τῆς Λάρισας, μπαίνει σὲ μιὰ δεύτερη, πιο στενὴ, μὲ ἀσήμαντὴ βλάστησι, ποὺ τὴν περιτριγυρίζουν πετρώδεις πλαγιές. Φτάνοντας στὸ μικρὸ χωριὸ τοῦ Μπαμπᾶ, ποὺ τ' ὁμορφαίνει ἓνα μικρὸ ξεριπωμένο τζαμί μὲ μεγάλα διακοσμητικὰ κυπαρίσσια, βλέπετε νὰ ὑψώνονται μπροστά σας τ' ἀπότομα καὶ γυμνὰ τοιχώματα τοῦ Ὀλύμπου καὶ τῆς Ὀσσας. Τὰ Τέμπη βρίσκονται μέσα σὲ τοῦτα τὰ στενὰ τοιχώματα, ποὺ ἔχουν ἀρκετὰ χιλιόμετρα μᾶκρος.

Μόλις μπήτε σ' αὐτά, ἡ ὁμορφιά τους σᾶς ἀποκαλύπτεται, ὅπως μιὰ θεατρικὴ φαντασμαγορία * στὸ ἀνοιγμα τῆς αὐλαίας. Τὸ ἀσήμαντο ὡς ἐκείνη τῇ στιγμῇ τοπιοὶ τὸ διαδέχεται ἄξαφνα ἓνα ἐξαιρετικὸ θέαμα, ποὺ κρατᾷ μιὰ ὥρα.

Τὸ πλάτος τῆς κοιλάδας τῶν Τεμπῶν ποικίλλει ἀπὸ τριάντα μέχρι πενήντα μέτρα. Ἡ λέξι χαράδρα θὰ ἦταν ἀκριβέστερη. Ἀπὸ τὸ ἓνα μέρος τῆς εἶναι τὰ τοιχώματα τοῦ Ὀλύμπου, ἄγρια, κάθετα, πετρώδη. Ἀπὸ τ' ἄλλο τὰ τοιχώματα τῆς Ὀσσας. Ἀνάμεσά τους, ψηλά, μιὰ κορδέλλα γαλανοῦ οὐρανοῦ, καὶ κάτω μιὰ κορδέλλα θολή: Ὁ Πηνεῖος. Ὁ δρόμος, ποὺ διασχίζει τὰ Τέμπη εἶναι στὸ πλευρὸ τῆς Ὀσσας, γιατί ὁ Ὀλυμπος πέφτει ἑντελῶς κάθετος, μόλις ἀφήνοντας λίγη θέσι στὴ σιδηροδρομικὴ γραμμὴ. Ἡ λέξι «δρόμος» εἶναι εὐφημισμός *. Τὸ πολὺ πολὺ μοιλαρόδρομος. Ἐγὼ τὸν πέρασα μὲ αὐτοκίνητο...

Ὁ ἄθλιος αὐτὸς δρόμος εἶναι ἓνας δρόμος θαυμάτων. Πλευρίζοντας ἀδιάκοπα τὸν Πηνεῖο, πότε σὲ ὕψος μερικῶν μέτρων καὶ πότε στὸ ἐπίπεδό του, κάνει τὴ θέα νὰ μὴν εἶναι μονότονη, μ' ὅλο ποὺ τὰ στοιχεῖα, ποὺ τὴ συνθέτουν, εἶναι πάντα τὰ ἴδια: τ' ἀπτόματα τοιχώματα τῶν βουνῶν, τὸ ρεῦμα τοῦ Πηνεῖο καὶ ἡ πυκνὴ θλάστησι τῶν ὄχθων του. Τὰ στοιχεῖα ὅμως αὐτὰ δὲ σχηματίζουν ποτὲ τὴν ἴδια εἰκόνα.

Ὁ ποταμὸς, ἂν καὶ σφίγγεται ἀπὸ τὰ τοιχώματα, δὲ χάνει ποτὲ τὴ μεγαλοπρέπειά του. Κυλάει μὲ μιὰ ἡρεμία πρόσχαρη καὶ γεμάτη δύναμι τὸ θολὸ του ρεῦμα, ποὺ ἀσημίζει στὸν ἥλιο παντοῦ, ὅπου δὲν τὸ σκεπάζουν οἱ κλώνοι τῶν δέντρων. Σιωπηλὸς ἐκεῖ, ὅπου ἡ κοίτη του δὲν εἶναι περιορισμένη, περνᾷ στὰ στενότερα σημεῖα μ' ἓνα βαθὺ ρόχθος ὅμοιο μὲ μακρινὸ ἀνασασμὸ τῆς θάλασσας. Κι ἀπὸ τίς δυὸ ὄχθες, τεράστια πλατάνια, καὶ ἱτιές μὲ κλώνους, σὰν τίς λυμένες κόμες τῶν γυναικῶν, σκύβουν πρὸς τὸ ρεῦμα, σὰ γιὰ νὰ καθρεφτιστοῦν στὴν ἐπιφάνειά του. Σὲ μερικὰ σημεῖα οἱ φιδίσιοι κορμοὶ τῶν δένδρων ἀγγίζουν τὰ νερά, καὶ ἄλλοι ὀλόκληροι κλώνοι μισοβυθίζονται σ' αὐτά.

Πουθενὰ οἱ ὄχθες δὲν εἶναι γυμνές. Τὰ θεόρατα πλατάνια καὶ αἱ λιγεῖς λεῦκες κάνουν δυὸ πυκνὰ παραπετάσματα σ' ὅλο τὸ μῆκος τῶν

στενῶν, σχηματίζοντας μὲ τὴ γυμνότητα τῶν πανύψηλων βράχων, τῶν ξεσχισμένων κι ἐμποτισμένων μὲ τὸ φῶς, μιὰν ἀντίθεσι, ποὺ δίνει στὰ Τέμπη τὴν ἰδιαίτερη γοητεία τους.

Ὅλες οἱ ποικιλίες μιᾶς ὀργιαστικῆς βλαστήσεως ἀνακατεύονται μὲ τὰ αἰωνόβια δένδρα, ποὺ συμπλέκουν τὰ φυλλώματά τους σ' ἓνα πράσινο θόλο πάνω ἀπὸ τὸν Πηνειό. Ὁ βαθυπράσινος κισσὸς σακαρφαλώνει ἴσαμε τὰ ὕψη τῶν πελώριων κορμῶν τους· οἱ κληματίδες πνίγουν τοὺς κλώνους· οἱ ὀλανθισμένες ἀγριοχαρουπιές κάνουν γιαπωνέζικες διακοσμῆσεις μέσα στὴν ἀπεραντοσύνη τῆς πρασινάδας· οἱ δαφνοκερασὶς κι οἱ ροδοδάφνες συναλλάσσονται σὲ κάθε βῆμα μὲ τὶς μαστιχιές καὶ μὲ τερεβίνθους*. Δὲν ὑπάρχει σχισμάδα ἐδάφους, ποὺ νὰ μὴν εἶναι πηγὴ τραγουδιοῦ τῶν νερῶν, βουερὸς καταρράχτης πλαιοσιωμένος* μὲ φτέρες καὶ ἀναρριχητικά φυτά.

Προχωρεῖ κανεὶς συχνὰ μὲς' ἀπὸ βραγιές* τόσο ψηλές καὶ στενές, ποὺ τοῦ δίνουν τὴν ἐντύπωσι, ὅτι διασχίζει παρθένο δάσος. Ἀγριολούλουδα κάνουν πολύχρωμες κηλίδες ἐδῶ κι ἐκεῖ, καὶ ἀόρατα ἀηδόνια, μέσα στὰ πυκνὰ φυλλώματα, ἐκτοξεύουν τὶς τριλλίες* τους σὰν συντριβάνια. Τὸ θρόϊσμα τῶν φυλλωμάτων ἀπὸ τὸν ἀέρα, ὁ βαθὺς ρόγχθος τοῦ Πηνειοῦ, καὶ οἱ τριλλίες τῶν ἀηδονιών, συνθέτουν μιὰ συμφωνία ἐξαίσια...

**

Ἐχουμε φτάσει στὸ ἀνοιγμα τῶν στενῶν, σ' ἓνα σημεῖο γεμάτο βουκολικὴ* ποίησι. Τὰ τοιχώματα τῆς Ὅσας σταματοῦν, γιὰ νὰ δώσουν θέσι σ' ἓνα γλοερὸ λιβάδι, ποὺ τὸ σκιαζοῦν πανάρχαια πλατάνια. Στὴν ὄχθη τοῦ Πηνειοῦ ποτίζονται βώδια. Οἱ βράχοι τοῦ βουνοῦ εἶναι ἓνα πράσινο καταπέτασμα μὲ πολύχρωμες φούντες λουλουδιῶν στίς ἄκρες του. Κοντὰ σὲ δυὸ μικροκάλυβα ἀνθίζουν μηλιές, καὶ κάτω ἀπὸ τὸ τόξο ἐνὸς νερόμυλου κυλοῦν βουερά κι ἀφρισμένα τὰ νερά ἐνὸς χείμαρρου. Ὁ Πηνειός, ποὺ δὲν ἐμποδίζεται πιά ἀπὸ κάθετους βράχους, ἀπλώνεται πρῶς καὶ νοθερὸς στὸ φῶς τοῦ ἡλίου, γυαλίζοντας σὰν καθρέφτης.

Θά 'θελε νὰ μείνῃ κανεὶς ἐκεῖ, ὅπως στὸ τέρμα ἐνὸς μαγικοῦ ταξιδιοῦ, καὶ νὰ χαρῇ τὸ ξεκούρασμα, ποὺ οἱ Ὀλύμπιοι ἔρχονται νὰ θροῦν

σὲ τοῦτο τὸ μέρος. Ὁ σωφὲρ ὅμως, ποῦ δὲν συγκινεῖται ἀπὸ τὶς φυσικὲς ὁμορφίες, μὲ θιάζει νὰ γυρίσουμε... Ὑπακούω, δίχως καὶ μεγάλη θλίψη στ' ἀλήθεια, γιατί ἡ ἀναχώρησι σημαίνει νὰ κάνουμε ἄλλη μιὰ φορὰ τὴ διαδρομὴ τῶν Τεμπῶν, καὶ νὰ χαρῶ τὴ γοητεία τῶν ἰσκιων, τῶν ἀηδονιῶν, τῆς ὀργιαστικῆς τους βλαστήσεως καὶ τοῦ ρόχθου τοῦ ἀργοῦ καὶ μεγαλόπρεπου Πηνειοῦ...

«Ταξίδια στὴν Ἑλλάδα»

Κώστας Οὐράνης

ΠΑΤΜΟΣ

Τὸ μικρὸ νησί τῆς Πάτμου δὲν προσελκύει σήμερα πολλοὺς ταξιδιωτὰς καὶ ὅμως ἔχει καὶ αὐτό, ὅπως κάθε Ἑλληνικὴ γῆ τόσες ὁμορφίες καὶ τόση ἱστορία. Ὅταν πλησιάσῃς τὴν Πάτμο, βλέπεις δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ νησιά καὶ ὠραῖα λιμανάκια καὶ ὅμως τὸ εὐλίμενο νησί δὲν ἔχει νὰ ἐξυπηρετήσῃ καμμιά μεγάλη ἐνδοχώρα. Κάτασπρα, σὰν σκεπασμένα ἀπὸ χιόνι, φαίνονται ἀπὸ μακριὰ τὸ μοναστήρι καὶ τὰ χωριουδάκια τοῦ νησιοῦ, γιατί κάθε Λαμπρὴ ὅλοι ἐκεῖ γαλατσώνουν*, ἀοβεστώνουν τὰ σπίτια των πέρα ὡς πέρα. Ἡ ὠραία αὐτὴ συνήθεια, ποῦ ὑπάρχει καὶ σ' ἄλλα νησιά καὶ μακάρι νὰ ἐξαπλωνόταν παντοῦ, δὲν προσφυλάγει μόνον ἀπὸ πολλὰ μικρόβια, ἀλλὰ καὶ ὁδηγεῖ στὴν καθαριότητα χωρὶς ἄλλες ἀστυνομικὲς διατάξεις.

Ἡ πρώτη λοιπὸν ἐντύπωσι εἶναι ἀληθινὰ ἐνθουσιαστικὴ· τὸ μεγαλύτερο λιμάνι τῆς Πάτμου ἀγκαλιάζει τὴ νεώτερη μικρὴ πόλι, τὴν Σκάλα, ἐνῷ ἡ μεσαιωνικὴ, ἡ Χώρα, εὐρίσκεται τριγύρω στὸ μοναστήρι τοῦ Ἀγίου Ἰωάννου ἐπάνω στὸ δουνό· στὰ παλιὰ χρόνια κοντὰ στὸ γιालὸ δὲν ἦτο φρόνιμο νὰ κτίζουν σπίτια, γιατί ἡ πειρατεία δὲν ἀστενεύταν. Ἀπὸ τὸ μοναστήρι βλέπει κανεὶς μεγάλο μέρος τοῦ νησιοῦ μὲ τὶς ἀτέλειωτες λοφοσειρὲς καὶ γραμμὲς τῶν παραλίων, καὶ τὴν ἀτέλειωτη ποικιλία τῆς ἐλληνικῆς γῆς. Ἡ ποικιλία αὐτὴ θὰ ἦτο περισσότερη, ἂν τὸ νησί εἶχε πολλὰ δένδρα, ἐνῷ τώρα, ποῦ καὶ οἱ κάτοικοι τῆς Πάτμου προτιμοῦν νὰ βασανίζωνται στὰ πέρατα τοῦ κόσμου ὡς μετανάστες παρὰ νὰ φυτεύουν καρποφόρα δένδρα στὸ νησί τους, οἱ φαλακροὶ λόφοι παίρνουν μελαγχολικὴ ὄψη, σὰν νὰ παραπονοῦνται γιὰ

τὴν ἐγκατάλειψί τοὺς ἀπὸ τὸν ἄνθρωπο. Ἀκόμῃ καὶ στὸ ἀτμόπλοιο, ποὺ κάμνει τὴ γραμμὴ Πειραιῶς — Πάτμου, συνήντησα τοὺς μετανάστες, ποὺ πηγαίνοντας στὸ νησί τοὺς μὲ τὰ καλὰ τοὺς ρούχα, τὰ χρυσὰ βοντάκια, καλοθερμμένοι, μὲ πολλὰ δολλάρια, προκαλοῦν τὴ ζήλεια τῶν νέων τοῦ τόπου, ποὺ ὑποφέρουν καὶ ὀνειρεύονται καὶ αὐτοὶ νὰ πᾶν μακριὰ καὶ νὰ πλουτίσουν.

* * *

Τὸ νησί στὴν ἀρχαία ἐποχὴ δὲν εἶχε πολλὸ πληθυσμὸ καὶ δὲν εἶχε καὶ πολλὴ σημασία. Πενυχρὰ εἶναι τὰ λείψανα τοῦ ἀρχαίου συνοικισμού στὸν λόφον Κάστελλα, κοντὰ στὴν σημερινὴ Σκάλα. Στὸ μεσαίωνα ἐρημώθηκε ἐξ αἰτίας τῆς πειρατείας, ποὺ ἄρχισε ἀπὸ τοὺς ρωμαϊκοὺς χρόνους καὶ ἐβασάνιζε τὸ Αἰγαῖον, μὲ διάφορα διαλείμματα, ἕως τοὺς χρόνους τοῦ ἐλευθερωτοῦ Κανάρη ! Γι' αὐτὸ καὶ ὁ μοναχὸς ὅσιος Χριστόδουλος, σὰν ἔφυγε ἀπὸ τὴ Μικρὰ Ἀσία ἀπὸ φόβο τῶν Τούρκων, ἐζήτησε καὶ ἐπῆρε ἀπὸ τὸν βασιλέα Ἀλέξιο Κομνηνὸ τὸ 1088 μετὰ Χριστὸν τὸ ἔρημο νησί τῆς Πάτμου, γιὰ νὰ ἡσυχάσῃ ἐκεῖ. Τὸ μοναστήρι, ποὺ ἔκτισεν ὁ Χριστόδουλος, ἐγίνε αἰτία νὰ ξανακατοικηθῇ τὸ νησί. Οἱ τεχνίτες κατ' ἀρχὰς καὶ ἔπειτα ὀλίγοι γεωργοὶ καὶ ψαράδες καὶ πάντα πρόσφυγες, ποὺ ἔρχονταν ἀπὸ τὴ Μικρὰ Ἀσία, κατοίκησαν στὴν Πάτμο, χωρὶς νὰ τὸ φαντάζεται στὴν ἀρχὴ ὁ ἰδρυτὴς τοῦ μοναστηριοῦ.

Ἡ ἐκκλησία, ποὺ ἔκτισεν ὁ ὅσιος Χριστόδουλος, ἦτο πτωχικὴ χωρὶς ἰδιαίτερη ἀρχιεπισκοπικὴ ἀξία. Γύρω ἀπὸ τὴν ἐκκλησίαν καὶ τὰ κελιά ἐκτίσθηκε δυνατὸ τεῖχος, γιὰ νὰ προφυλάξῃ τὸ μοναστήρι ἀπὸ τοὺς πειρατὰς. Ἀκόμῃ φαίνεται ἀπὸ τὴν ἐξώπορτα ὁ φονιάς, ἀπὸ τὸν ὁποῖον ἐκτιποῦσαν ἢ περέγγυαν μὲ βραστὸ λάδι ἢ βραστὸ νερό, ὅποιον ἐδοκίμαζε νὰ πλησιάσῃ στὴ σιδερένια πόρτα μὲ ληστροικὸ σκοπὸ. Καὶ τέτοιοι φονιάδες σώζονται ἀκόμῃ καὶ σὲ ἐξοχικὰ σπίτια τῆς Πάτμου. Τὸ τεῖχος ἐπροφύλαττε πράγματι τὸ μοναστήρι ἀπὸ τὴ λεηλασία καὶ ἔτσι ἐσώθηκαν καὶ πολλὰ κειμήλια βυζαντινὰ καὶ ὑστερινὰ τῶν χρόνων τῆς Τουρκοκρατίας.

Τὰ πολυτιμότερα κειμήλια τῆς Πάτμου εἶναι τὰ χειρόγραφα της, τὰ ὁποῖα εἶναι γνωστὰ σ' ὅλον τὸν κόσμον, ἀπὸ τὸν κατ' ὄλογον, ποὺ ἔκαμεν ἕνας εὐσυνείδητος καὶ πολύτιμος ἐρευνητὴς ὁ Ἰωάννης Σακελιῶν. Πλὴν τῶν χειρογράφων ἔχει καὶ καλὴ βιβλιοθήκη μὲ σπάνια βιβλία.

τῶν χρόνων τῆς Τουρκοκρατίας, τὰ ὁποῖα ὅμως εἶναι ἀτακτοποίητα.

Τὸ μοναστήρι τῆς Πάτμου μὲ τὴ βιβλιοθήκη του ἐβοήθησε νὰ μορφωθοῦν πολλοὶ μοναχοί, πού ἔγιναν ἔπειτα διδάσκαλοι ἢ ἐπίσκοποι. Ἐβοήθησε ἀκόμη καὶ σχολεῖο λαϊκὸ κοντά του, τὴν περίφημη « Πατριμάδα » σχολή, πού ὑπηρετήσε τὰ Ἑλληνικὰ γράμματα στὴ σκοτεινὴ ἐποχὴ τῆς δουλείας. Πρῶτος ὁ μεγαλόκαρδος Μανωλάκης ὁ Καστοριανὸς ἔκτισε τὸν δέκατο ἑβδομο αἰῶνα σχολεῖο κοντὰ στὸ μοναστήρι, ἐκεῖ πού κατὰ τὴν παράδοσι εἶναι τὸ σπήλαιο τῆς Ἀποκαλύψεως. Ἀλλὰ τὸ σχολεῖο αὐτὸ ἔγινε μεγάλο καὶ τρανὸ, ὅταν τὸ ἐπῆρε μετὰ τὸ 1700 ἓνας ἔθνικὸς διδάσκαλος, ὁ Μακάριος Καλογεράς· τὸ μικρὸ νηοὶ τῆς Πάτμου προσεῖλκυσε τότε Ἑλληνόπουλα ἀπὸ ὅλη τὴν Ἑλλάδα, ἦτο ἐκπαιδευτικὸ κέντρο. Ἐνα αἰῶνα λειτούργησε ἡ σχολὴ κι ἐμόρφωσε πλῆθος χρησίμων Ἑλλήνων.

Στὸ μοναστήρι καὶ τὴν Πατριμάδα δὲν χρωστᾷ μόνον ἡ Πάτμος τοὺς λογίους, πού εἶχε τότε, ἀλλὰ καὶ ὅλο τὸ Ἑλληνικὸ ἔθνος μεγάλῃ χάρι, γιατί μᾶς ἔδωκε μερικὲς ἀπὸ τίς μεγαλύτερες φυσιογνωμίες τῆς Ἐπανάστασεως. Ὁ Ἐμμανουὴλ Ξάνθος εἶναι ὁ κυριώτερος πρωτεργάτης τῆς Φιλικῆς Ἐταιρείας καὶ ὁ Πάτριος ἐπίσης Πατριάρχης Ἀλεξανδρείας Θεόφιλος ἀπὸ τίς πρὸ εὐγενικὲς καὶ ἀθρόυρες καὶ ἐνεργητικὲς προσωπικότητες τῆς μεγάλης ἐκείνης ἐποχῆς. Αὐτὸς εὐλόγησε τὴν Ἑλληνικὴ σημαία κατὰ τὴν ἀνακήρυξιν τῆς Ἐπανάστασεως τὴν 12 Ἀπριλίου 1821 στὴν πλατεῖα τῆς Ἀγιά-Λεβιάς (Ἀγίας Θεοκτίστης τῆς Λεσβίας) τῆς Πάτμου καὶ ἔτρεξεν ἀργότερα εἰς Λεϊψά κοντὰ στὴ Σάμο νὰ συμδιώσῃ τοὺς μαλωμένους ἀρχηγούς τοῦ Ἑλληνικοῦ στόλου καὶ μὲ κάθε τρόπο ἀγωνίστηκε γιὰ τὴν Ἐπανάστασι καὶ ἔχασε γι' αὐτὸ καὶ τὸν πατριαρχικὸ θρόνο του.

* * *

Εἴπαμε πὼς τὸ μοναστήρι ἔγινε αἰτία νὰ κατοικηθῇ τὸ νηοὶ καὶ αὐτὸ πάλι ἐβοήθησε νὰ γίνῃ καὶ τὸ σχολεῖο κοντὰ στὸ σπήλαιο τῆς Ἀποκαλύψεως, πού ἔδωκε καὶ τοὺς μεγάλους Πατρίους, τὸν Ξάνθο καὶ τὸν Θεόφιλο. Στὸ μοναστήρι κατ' ἀρχὰς ἀνῆκε ὅλο τὸ νηοὶ καὶ σιγὰ-σιγὰ ἀγόραζαν ἢ ἐνοίκιαζαν χωράφια οἱ γεωργοί. Τὸ 1720 ἔγινε μιὰ συμφωνία μεταξὺ τῶν κατοίκων καὶ τοῦ μοναστηριοῦ καὶ σύμφωνα μ' αὐτὴ

Ένα μεγάλο μέρος τοῦ νησιοῦ ἐδόθηκε στοὺς κατοίκους, ἐνῶ τ' ἄλλο ἔμεινε στὸ μοναστήρι καὶ τὸ νοικιάζει σὲ γεωργοὺς ἢ βοσκούς.

* * *

Καὶ στὴ νεώτερη ἐποχῇ, ὕστερα δηλ. ἀπὸ τὴν Ἑπανάστασι, τὸ μοναστήρι βοηθεῖ τὴ σχολὴ τοῦ νησιοῦ καὶ τὰ ἄλλα του ἰδρύματα, (τὸ νησί ἔχει κοινὸ φαρμακεῖο καὶ δίνει φάρμακα δωρεὰν στὸν κόσμο, πληρώνει καὶ δυὸ γιατροὺς γιὰ νὰ περιποιοῦνται δωρεὰν τοὺς ἀνθρώπους).

Ὑστερα ἀπὸ τέτοια ἱστορία καὶ φιλανθρωπία νομίζω ὅτι ἡμπορεῖ τὸ μοναστήρι καὶ κάτι ἀκόμη νὰ προσθέσῃ γιὰ τὸ καλὸ τοῦ νησιοῦ καὶ ἃς μοῦ ἐπιτραπῇ νὰ τὸ σημειώσω.

Καθὼς εἶπα, τὰ Δωδεκάνησα ἔχουν τὰ σχολεῖά τους, ἔχουν ἀκόμη καὶ φιλανθρωπικὰ ἰδρύματα ἀξιόλογα καὶ τώρα μένει μόνο τὸ ζήτημα τὸ γεωργικόν, τὸ ὁποῖο θὰ βοηθήσῃ νὰ μὴν ἀραιώνεται ὁ Ἑλληνικὸς πληθυσμός, ἀλλὰ νὰ μένῃ καὶ νὰ ζῇ καλύτερα στὸν τόπο του. Πρέπει ἕνας καλὸς γεωπόνος νὰ μελετήσῃ τί μπορεῖ τὸ νησί νὰ καλλιεργήσῃ καλύτερα καὶ εὐκολώτερα καὶ κατόπιν ἕνας δυὸ νέοι πρακτικώτερα μορφωμένοι νὰ ἐφαρμόσουν τὰ ἐπιστημονικὰ πορίσματα. Τὸ ἴδιο θὰ ἔπρεπε νὰ γίνῃ γιὰ ὅλα τὰ Δωδεκάνησα. Αὐτὰ δὲν εἶναι πολὺ δύσκολα οὔτε γιὰ τὸ μοναστήρι οὔτε γιὰ τοὺς κατοίκους του. Ὡς τὸ σκεφθοῦν καὶ θὰ πειθοῦν ὅτι τὰ γράφει ἄνθρωπος, ποὺ ἀγαπᾷ τὸν Ἑλληνικὸ λαόν.

« Ἡμερολόγιον τῆς Μεγάλης Ἑλλάδος »

Κ. Ἀμαντος

ΤΑ ΝΗΣΙΑ ΜΑΣ

ὦ σεῖς ποὺ αἰώνια χαίρεστε
τὴν πελαγίσια τὴ δροσιά,
Νεραίδες φυκοστόλιστες
χαριτωμένα μας νησιά.

Γῦρο τριγῦρο στέκεστε,
ἀνάμεσά σας θάλασσα γαλάζια,
καὶ σὰν ἀδέρφια καμαρώνετε
καὶ χαιρετιέστε πέρ' ἀπ' τὰ μπουγάζια*.

Μελτέμια * σᾶς δροσίζουνε
καὶ σᾶς χαϊδεύουν μαϊστράλια *
μ' ἀσήμι τ' ἀγριοκαίρια στεφανώνουνε
τὰ μυριοχάρακτά σας ἀκρογιάλια.

Αὐτά, σὰν πύργοι γιγαντόκτιστοι,
ἀσάλευτοι στῆς τρικυμίας τῇ μανίᾳ
ὀλόγυρα φυλάγουν τὰ λαγκαδία σας,
ποὺ χαίρονται μιὰν ἄνοιξ' αἰωνία.

Δέχεστε τῆς αὐγῆς τὸ πρῶτο φίλημα
ἀκόμα ὀλόδροσο ἀπ' τὰ κύματα. Καὶ πάλι
ἢ λάμψι τοῦ φωτὸς ἢ ὀλόστερνη
ζεσταίνει κάποιο μακρινό σας ἀκρογιάλι.

Στολίζουνε βαρκοῦλες λευκοπτέρυγες
τῇ θάλασσά σας, καὶ βοσκοῦ φλογέρα
κάτω στὶς ρεμματιές σας καὶ στοὺς λόγγους σας
ἡχολογᾷ μέσα στὸν ἥσυχον ἀγέρα.

Καὶ ροβολοῦνε στὸ γιὰλὸ τ' ἀγόρια τὰ εὐρωστα
κι ἀπ' τῇ ζωῇ των ἀντηχοῦν οἱ βράχοι,
καὶ παίζουν καὶ παλεύουν μὲ τὰ κύματα
οἱ μέλλοντες θαλασσομάχοι.

Ὅταν τὸ κύμα τῆς νοτιᾶς θεόρατο
βρυχᾷται στ' ἀκρογιάλια, σὰν γοργόνι,
στὶς λαγκαδιές ὁ ζευγολάτης ἥσυχος
τὸ λιολουσμένο του χωράφι δογώνει.

Νησιὰ μαδιά, νησιὰ χρυσᾶ καὶ ρόδινα,
ποὺ καθρεφτίζεστε σὲ κύμα μυροβόλο,
καὶ οἱ κορφές σας ἐλαφρές, ἀγέρινες
σμίγουν μὲ τ' οὐρανοῦ τὸν ὄνειρὸν ὅλο.

Πνεῦμα πολιτισμοῦ πανεύμορφο
 ἔδω σ' ἀρχαῖα χρόνια ἔχει περάσει
 κι ἡ θεία Τέχνη σᾶς ἐστόλισε
 μὲ τὴ μαρμάρινή της πλάσι.

Κι ὅταν μέσ' στὴ γαλήνη τὴ σεληνοφώτιστη
 παίζουν τὰ κύματα τὰ χρυσομένα
 καὶ στὰ θουνὰ φωτὸς μαγεία ἀπλώνεται
 κι εἶναι στὸν ἴσκιό τὰ λαγκάδια βυθισμένα,

Θαρρεῖς, πὼς ἀπ' τὸν κόσμο τὸν ὠραῖο ποὺ ἐχάθη
 πλανᾶται ἀκόμα μυστικὸ ψιθύρισμα,
 σὰν ἀρμονίας μακρινῆς ξεψύχισμα,
 ἐρχόμενο ἀπ' τῆς πλάσεως τὰ βάθη.

Τὰ χρόνια τῆς σιλαβιάς, ποὺ ἐπλάκωσαν
 μαῦρα καὶ σκοτεινὰ τὴ μάννα Ἑλλάδα,
 δὲν ἔσθισαν τοῦ πνεύματός σας τὴ λαμπάδα
 καὶ τὴν ψυχὴ σας δὲν τὴν ἐβαρβάρωσαν.

Τὸ κῆμα, ποὺ σὰν γέφυρα σᾶς ἦνῳνε
 μὲ κάθ' ἐλεύθερη, πολιτισμένη χώρα,
 σᾶς ἔφερενε τὰ φῶτά των,
 μὲ τοῦ ἐμπορίου σᾶς ἐπλούτιζε τὰ δῶρα.

Κι ὅλα τὰ ἐδώκατε στὴ μάννα σας,
 ὅταν ἐσήμανε τῆς Ἀναστάσεως ἡ στιγμή,
 καὶ τὰ καρὰβια καὶ τὰ πλούτη σας
 καὶ τῆς ἥρωικῆς ψυχῆς σας τὴν ὁρμή.

Βασιλειό σας τὸ Αἰγαῖον ἔχετε,
 ἢ ἡφαιρένια του κορώνα,
 ποὺ τὴ φυλάγουνε Νεραῖδες ἀφρογέννητες
 δική σας εἶναι στὸν αἰῶνα.

ΚΕΡΚΥΡΑ

Ποιὸς μπορεῖ νὰ ἀρνηθῇ τὸ γαλανὸ πανεύμορφο χρῶμα τοῦ Ἀττικοῦ οὐρανοῦ ; Ποιὸς ἄλλος ἥλιος κατώρθωσε ποτὲ νὰ χρυσώνῃ τοὺς παλιούς λίθους, νὰ τοὺς κάνῃ νὰ κινουῦνται ἀνάμεσα στὸ λαμπροκόπημά τους, σὰν νὰ ξαναζωντανεύῃ ἡ παλιά τους ψυχὴ ; Ποιὸς Ἀθηναῖος δὲν ἐθαύμασε καὶ δὲν ἐχάρηκε τὰ μενεξεδένια δειλινὰ παιχνίδια τοῦ ἡλίου μὲ τὰ πλάγια τοῦ Ὑμηττοῦ ;

Ἄλλὰ ἡ φύσις ἐλησμόνησε νὰ σκορπίσῃ στὸ δοξασμένο κάμπο ἓνα χρῶμα : Τὸ πράσινο ! Ὅποιος ὅμως κατοικεῖ στὸ γλυκὸ νησί τοῦ Ἰονίου πνίγεται μέσα στὸ πράσινο. Δὲν χρειάζεται νὰ ξεκινήσῃ κανεὶς ἔξω ἀπὸ τὴν πόλιν· τὰ τελευταῖα σπίτια ἀγκαλιάζονται, σκιαζοῦνται ἀπὸ κισσούς, καὶ δυὸ βήματα πρὶ ἔξω βασιλεύει παντοῦ τὸ πράσινο.

Πλημμύρα ἀκατάσχετη ὁ ἀπέραντος ἐλαιῶνας ἀναρριχάται σὲ κάθε λόφο καὶ βουνό, ποὺ θ' ἀπαντήσῃ, πνίγει κάθε κοιλάδα μέσα στὸ στακτοπράσινο χρῶμά του, καὶ κατεβαίνει μὲ τὶς γέφυρες ἐλιές του ν' ἀνταμώσῃ τὴ θάλασσα, ποὺ φιλεῖ τὶς ρίζες των καὶ καθρεφτίζει τὶς κορφές των. Κι ἀνάμεσα στὶς φυλλωσιές ξεπροβάλλει πότε μιὰ σειρὰ κυπαρίσσια, πότε μιὰ γωνιά ἀπὸ ἐπαύλεις πλουσιῶν, πότε μιὰ στέγη ἀπὸ καλύβα καπνοστεφανωμένη.

Παρέκει σὲ μιὰ κοιλάδα προφυλαγμένες ἀπὸ τοῦ βοριά τὰ χαϊδέματα, ἀγκαλιασμένες πορτοκαλιές καὶ λεμονιές. Δάσος ὁλόκληρο περιτριγυρίζουν δύο-τρία φοινικόδενδρα ξενιτεμμένα, ποὺ λὲς καὶ ξεγελάστηκαν καὶ φύτρωσαν ἐκεῖ. Καὶ ἅμα ἀνεβῆς στὴν κορυφὴ τοῦ λόφου, πρὶ πέρα, ἄλλη εἰκόνα ξετυλίγεται ἐμπρὸς σου καὶ σὲ φέρνει μὲ τὴ φαντασία σ' ἄλλους τόπους μακρινούς.

Ἐνα ποταμάκι ἥσυχο κυλᾷ τὰ καθάρια νερά του μέσα σὲ καλάμιες καὶ σχοῖνα, καὶ πρὶ πέρα ξαπλώνεται τ' ἀπέραντο λιβάδι ἕως κάτω στὴ θάλασσα. Ἐνα πράσινο χαλὶ σμίγει μὲ τ' ἄλλο τὸ γαλάζιο· ἄσπρα σημάδια στὸ ἓνα φαίνονται οἱ γλάροι· μαῦρες καὶ κίτρινες πινελιές στὸ ἄλλο οἱ ἀγελάδες.

Ἐκεῖ κάτου κοντά, λέγει ἡ παλιὰ παράδοσι, τὸ πανάρχαιο ὄραϊο παραμῦθι, ἔφθασε τλαιπωρημένος ὁ Ὀδυσσεὺς κι ἀποκοιμήθηκε κάτω ἀπὸ μιὰ ἐλιά. Ἐκεῖ στὴν ὄχθη τοῦ μικροῦ ποταμοῦ στέλνει καὶ ἡ

Ἄδηνά τῇ βασιλοπούλᾳ μὲ τὰ κορίτσια τῆς νὰ πλύνουν καὶ νὰ λευκάνουν ! Κι ὅταν ὁ ναυαγὸς ξυπνᾷ ἀπ' τὶς φωνές καὶ τὰ γέλια τῶν κοριτσιῶν, ποὺ παίζουν τῇ σφαῖρᾳ, ἡ θεὰ τοῦ δίνει μιὰ λάμψη θεϊκὴ στὸ πρόσωπο.

Προσπαθεῖ κανεὶς νὰ ζωντανέψῃ μέσα στὴ φαντασία του τὴν ἀγροτικὴ αὐτὴ σκηνή, τὴν γεμάτῃ ἀπὸ τὴν πιδ ἀφελῇ καὶ πιδ δυνατῇ ποίησι.

Ἐκεῖ στὸν ἀνηφορικὸ δρόμο, ἀντὶ ν' ἀκούωνται τὰ χροστὰ κουδουνάκια καὶ τ' ἀσημένια χάμουρα * ἀπ' τὰ ὀκτὼ μουλάρια, ποὺ τραβοῦν τὸ ἀμάξι τῆς Ναυσικᾶς, ἀφήνει τὴ βενζίνα τοῦ ἕνα αὐτοκίνητο κι ἀντὶ ἀπ' τὶς φωνές καὶ τὰ γέλια τῶν κοριτσιῶν, ἀντηχεῖ βαρεῖα ἡ φωνὴ τοῦ ζευγολάτῃ *.

Τρέχει καὶ σήμερα ἦσυχο τὸ ποταμάκι, ἀλλ' οὔτε παλάτια φαίνονται μακριά, οὔτε Νεράιδες παίζουν στὶς ὄχθες του. Μερικὲς ἐλιές σκαρφαλώνουν σὲ κάτι χαριτωμένους λοφίσκους. Ποιὸς ἔξεραι μίπως ἀπ' τὴν ἐλιά, ποὺ ἔκοψε ὁ θεὸς Ὀδυσσεὺς ἕνα κλαρί, δὲν ἔπιασαν παρκαλάδια καὶ βρίσκονται ἀκόμα καὶ σήμερα ἐκεῖ !

Ὅλη ἡ Κέρκυρα εἶναι μιὰ ἀπέραντη θάλασσα μὲ τὸ χρῶμα τῆς ἐλιάς καὶ μὲ τεράστια κύματα τοὺς καταπράσινους λόφους.

Ἐξαφνα τὰ κύματα αὐτὰ σπάζουν σὲ μιὰν ἀτελείωτῃ λοφοσειρᾷ στὰ δυτικὰ τοῦ μαγεμμένου νησιοῦ, ποὺ κρεμᾷ τοὺς ἀπόκρημινους βράχους ἀπάνω στ' ἀνοικτὸ πέλαγος. Κι οἱ ἄπειρες σηλιές, κι οἱ κουφαλωμένες πέτρες δείχνουν μὲ τί λύσσα καὶ μανία ἡ θάλασσα, ποὺ τώρα τὶς γλυκοφιλεῖ, στέλνει ἀπάνω στὸ θυμὸ τῆς κτυπήματα τρομακτικὰ καὶ ποιὸς ἔξεραι πόσοι αἰῶνες ἔχρειάσθησαν μὲ τ' ἄγρια ἀγκαλιάσματά τῆς, γιὰ νὰ γίνουν ἐκεῖνα τὰ μαγεμμένα λιμανάκια.

Σήμερα σ' ἕνα ἀπὸ τοὺς κρεμαστοὺς βράχους ἔχει τὸ μοναστήρι τῆς ἡ Παναγιά ἡ Παλιοκαστρίτισσα. Πέντε - δέκα καλόγηροι ἀναπνεύουν τὸν γεμῆτον ἰώδιον ἀέρα. Μιὰ σιγαλιὰ γεμάτῃ μυστήριο παντοῦ τὸ βασίλειμα τοῦ ἡλίου γίνεται σιγὰ - σιγὰ ἐκεῖ στὸ βάθος τῆς Μεσογείου κατὰ τὴν Ἰταλία ἀντίκρυ. Καὶ τὸ σήμαντρο γλυκὰ ἀντηχεῖ τὸν ἐσπερινὸ μέσα στὴν ἀγριάδα καὶ τὴν ἐρημιά.

Μέσα στὴν πόλι βρίσκεται σχεδὸν τὸ χαριτωμένο λιμανάκι τῆς

Γαρίτσας ἀληθινὸ παιγνιδάκι τῆς φύσεως. Ὁ ἥλιος τρέχει νὰ κρυφθῇ πίσω ἀπ' τὰ βουνὰ τοῦ Πέλεκα καὶ ὡς ἀποχαιρετισμὸ ἀφήνει ἐπάνω τους ἓνα πελώριο φωτοστέφανο ποὺ μέσα του παιγνιδίζουν ὅλα τὰ χρώματα τῆς ἰριδος*. Ἀπέναντι οἱ χιονισμένες κορφές τῶν βουνῶν τῆς Ἠλείρου μοιάζουν σὰν τριαντάφυλλα στὸ ὑστερὸν χάιδεμμα τοῦ φωτός. Οἱ τελευταῖες ἀκτίνες φιλοῦν τὰ ἥσυχά νερά τοῦ μαγευτικοῦ κολπίσκου.

Τὰ μουράγια* μελαγχολικὰ ρίχνουν τὴ σκιά τους μέσα στὰ νερά. Ἡ Ἀζρόπολι βαρειά μὲ τίς δύο κορφές της χρυσομένη σὰν στέμμα, κάθεται στοὺς πρασινισμένους βράχους της, καὶ κεῖ στὰ πόδια της σιγὰ σιγὰ τὸ κύμα ψιθυρίζει στὸ φύλημα τῆς αὔρας.

Πέντε ἔξι ψαροπούλες* μὲ ἀναμμένα φαναράκια γυρίζουν, ὅστερα ἀπὸ τὸν ἀγῶνα τῆς ἡμέρας ν' ἀράξουν κοντὰ στὸ κανάλι, ἐκεῖ ποὺ ὅλα περασμένα χρόνια, γεμάτες μ' ἀρματωμένα παλληκάρια ἀνέμιζαν οἱ γαλέρες* τῶν Βενετσάνων. Καὶ κάτω ἀπὸ τὰ τείχη στὴν ἀκρογιαλιά, ἀντηχεῖ μὲ ρυθμὸ ἢ φωνὴ τῶν ψαράδων, ποὺ τραβοῦν τὰ δίχτυα των.

Ἕνας περίπατος μισῆς ὥρας σὰς φέρνει ἀπὸ τὴν πόλι σὲ μιὰ γωνιά ἀπὸ τίς πρὸ μαγευτικὲς καὶ τοῦ νησιοῦ καὶ τῆς Ἑλλάδος ἴσως ὅλης. Ἕνα πελώριο κανόνι, λείψανο παλαιοῦ πυροβολείου, δίνει τὴν ὀνομασία: Εἶναι τὸ «Κανόνι».

Δεξιὰ μιὰ λιμνοθάλασσα μὲ τὸ διδάρι* καὶ τίς καλαμιές του στὸ βάθος, ἥσυχη σὰν καθρέφτης. Ἀριστερὰ τὸ ἀνοιχτὸ πέλαγος μ' ἓνα φριζίασμα σιγαλὸ κι ἀνεπαίσθητο. Στὰ ὄρια τῶν δύο ἓνα μοναστηριόκι μὲ τρεῖς-τέσσαρες καλόγριες. Ἐπάνω σ' ἓνα βράχο ἐπίπεδο καὶ πρὸ πέρα τὸ Ποντικονήσι. Λέγουν, πὼς εἶναι ἡ «ναῦς τοῦ Ὀδυσσεύς» ἀπολιθωμένη. Σήμερα εἶναι μιὰ πινελιὰ πράσινη μέσ' στὸ γαλάζιο χρώμα τῆς θάλασσας. Κι ἀντικρὺ κατὰ σειρὰν φαίνονται λόφοι καταπράσινοι, ποὺ ἀνεβαίνουν σὰν κρεμαστοὶ κῆποι.

«Ἑθνικὸν Ἡμερολόγιον» 1918

Ν. Πετιμεζᾶς - Λαύρας

ΤΡΑΓΟΥΔΙ ΤΩΝ ΕΠΤΑ ΝΗΣΙΩΝ

‘Από την Κέρκυρα, ὄνειρο μέσ’ στή χαρά τοῦ Μάνη,
ὥς τὸν Καβομαλιᾶ *,
σκιᾶχτρο κοντὰ στὰ Κύθηρα, κάθε κορφή γελάει
καὶ κάθε ἀκρογιαλιά.

Λάμπεις, ‘Ιόνιο πέλαγο, σὰν νά ‘σαι ἀπὸ διαμάντια.
Μιά ὁρμή πάντα ὀδηγεῖ,
σὰν χαίδια ἀπ’ τὴν ‘Ελλάδα σου, τὰ κύματά σου, ἀγνάντια,
ὥς τοῦ ‘Ιταλοῦ τὴ γῆ.

Καὶ μέσ’ ἀπὸ τὸ πέλαγο τὰ ‘Εφτάνησα χαράζουν
πλασμένα ἀπ’ τὸν ἄφρό,
καὶ ὑψώνονται καὶ πλέκονται σεμνὰ κι ἀναγαλιάζουν *
καὶ στήσανε χορό.

Κι ἡ ἐφτάδιπλη ὁμορφάδα τοὺς ἐφτάφωτη εἶναι πούλια *.
γῦρο ὑποταχτικούς
ἔχουν τοὺς χρυσοδέλφινες καὶ τὰ θαλασσοπούλια.
κι ἓνα τραγούδι ἀκούς :

* Σαραντα χρόνια πέρασαν ! *ὦ μάννα μας, ἡ ἀγκάλη
τοῦ Ξένου εἶναι βραχνᾶς·
αἶμα γιὰ σένα χύσαμε καὶ γίνηκε κοράλλι,
γιὰ σένα μὴν ξεχνᾶς.

Τοῦ καίκου ὁ Ξένος μὲ λογῆς δολώματα καὶ βρόχια
καὶ μάγια μᾶς τραβᾷ.

‘Απὸ τῆς γῆς τοὺς θησαυροὺς, μάννα, ἡ δική σου φτώχεια
στοιχίζει πὺδ ἀκριβὰ.

Παρὰ τοῦ Ξένου φόρεμα κι ἀρχοντικό στεφάνι
μὲ λάμψη περισσή,
κόλλιο, ὦ μητέρα, νὰ εἴμαστε σὰν τὰ χορτάρια, φτάνει
νὰ μᾶς πατῆς ἐσύ.

Ἐμεῖς τὸ πίνουμε τὸ φῶς ἀπ' τὰ δικά σου μάτια,
 ποὺ εἶν' ὁ ἥλιος τῆς αὐγῆς.
 Καὶ τοῦ κορμιοῦ σου τ' ἄχραντου τ' ἀχώριστα κομμάτια,
 μητέρα, εἴμαστε ἐμεῖς ».

Ζάκυνθο, χαῖρε δλόανθη, Κεφαλλονιά δουλεύτρα,
 ὦ Κύθηρα, ὦ Παξοί,
 κι ἐσὺ τοῦ νοῦ καὶ τῆς καρδιάς, ὦ Κέρκυρα, μαγεύτρα,
 καὶ Ἰθάκη ἐσὺ ἀκουστή.

Χαῖρε κι ἐσὺ τῆς Ρούμελης γειτόνισσα, ὦ Λευκάδα,
 τοῦ ἀρματολοῦ φωλιά !
 Ἀκόμα τὴν ἡρωϊκὴ σοῦ σπέρνει ἀνατριχάδα
 τοῦ ψάλτη * σου ἡ λαλιά.

Τ' ἄνθιά της πάντα ἡ λεμονιά, καὶ πάντα νὰ σῶς ἔχη
 καρποὺς ἡ ἐλιά, νησιά,
 καὶ πάντα ἡ Ἀφροδίτη σας ἀπάνου σας νὰ βρέχη
 τοῦ Ἀπρίλη τὴ δροσιά !...

Πάντα, καθὼς ἀπ' τὸν καιρὸ τοῦ θεῖου Ὀμήρου ὧς τώρα,
 ποὺ ἀνθίζει ὁ Σολωμός,
 καμάρι σας νὰ τὰ ἔχετε τοῦ τραγουδιοῦ τὰ δῶρα
 κι ἡ γνώμη σας ρυθμός.

« Ἡ Πολιτεία καὶ ἡ μοναξιά »,

Κωστής Παλαμάς

ΣΤ' ΑΚΡΟΓΙΑΛΙ

— Ὁ Χριστὸς πάντοτε εἶχε προτίμησι γιὰ τοὺς πτωχοὺς « τῷ πνεύματι » καὶ τοὺς ταπεινοὺς καὶ τοὺς ὑποσχέθηκε πὼς αὐτοὶ θὰ κληρονομήσουν τὴν βασιλεία τῶν οὐρανῶν. Γιὰ ποῖο λόγο λοιπὸν νὰ μὴ τοὺς προτιμήσουμε καὶ μεῖς, ἀφοῦ μάλιστα εἶναι τόσο εὐγενικοὶ καὶ καλόκαρδοι, νὰ μᾶς φιλοξενήσουν στὴν καλύβα τους. Γιὰ ψαρᾶδες πρόκειται. Καὶ οἱ ψαρᾶδες ἔλαβαν τὸ δῶρο τοῦ Θεοῦ, νὰ κατεβῇ τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον καὶ νὰ γίνουν σοφοὶ καὶ νὰ διδάξουν τὸν λόγον τῆς ἀληθείας. Οἱ ποιμένες μόνον τὸν ἔχαιρέτισαν γιὰ μιὰ στιγμή τὴν ὥρα, ποὺ γεννήθηκε, κι ἔπειτα ξαναπῆσαν τὰ βουνὰ καὶ χάθηκαν μέσα στοὺς λόγγους καὶ ἐπάνω στὶς πλαγιὰς καὶ στὶς κορυφές. Μὰ οἱ ψαρᾶδες καὶ οἱ ἄνθρωποι τῆς θάλασσας τῆς γαλανῆς καὶ ἡμερης, τὸν γνώρισαν καὶ τὸν ἀγάπησαν καὶ κέρδισαν τὴν ἀγάπη Του καὶ ξεδιάλυναν τὴν καρδιά Του καὶ ἀγκάλιασαν τὸν κόσμον ὁλόκληρον καὶ τὸν τίλιξαν μὲ τὰ δίκτυα τους.

— Δὲν κοπιᾶξεις ἀπὸ μέσα ; Κάτι κολιοὺς ἔχομε καὶ τοὺς κρατήσαμε γιὰ μᾶς. Ἔχομε καὶ κεχοιμαρένιο ἀπ' τὰ Μεσόγεια.

— Μετὰ χαρᾶς, παιδιὰ, τὴν συντροφιά σας καὶ τὴν ἀγάπη σας !

Μὲ τ' ἀπόβραδο κάθισα σ' ἓνα σκαμνὶ ἀπέξω ἀπ' τὴν καλύβα τους, στημένη κατάνακρα * στ' ἀκρογιάλι. Στὸ κατώφλι τῆς πορτοῦλας ἡ φουφοῦ μὲ τὰ καρβουνάκια ἔπιανε σιγὰ-σιγὰ μὲ τὴν πνοὴ τοῦ ἡρέμου καὶ γαλανοῦ ἀπόβραδου μπᾶτη. Ὅλα ἦταν γαληνεμμένα ἀπ' τὰ βουναλάκια τὰ πευκόφυτα, ὡς τὸ βάθος πέρα τοῦ ὀρίζοντα, ποὺ γέροντας ὁ ἥλιος τὸν ἐφλόγιζε καὶ ἐτοίμαζε τὸ μεγάλο πανηγύρι τῶν χρωμάτων. Γίνομαι πρωτόγονος ἄνθρωπος μιὰ στιγμή. Δὲν ξέρω τίποτε. Δὲν ἔμαθα τίποτε. Βλέπω τὸ θαῦμα καὶ μένω μὲ τὰ μάτια ἐκστατικά καὶ τὴν ἄγνωρη ψυχὴ μου τὴν πνίγει ὁ φόβος. Κακόμοιροι πρῶτοι ἄνθρωποι ! πὼς νοιώθατε τὸ μεγαλεῖο καὶ τὸ ἀνεξήγητο ! καλύτερα ἀπὸ μᾶς. Βλέπω λοιπὸν ἐγὼ καὶ δὲν ἐξετάζω καὶ κολυμβῶ μέσα στὸ χρῶμα τὸ ρόδινο στὴν ἀρχή, ποὺ ἀπλώθηκε ἀπὸ πέρα ὡς τὰ πόδια μου ἐμπρός, ἐπάνω στὸ βραχάκι, ποὺ πότε γίνεται τριανταφυλλὶ καὶ πότε σκεπάζεται μὲ τ' ἀφροπαίγνιο. Ἐπειτα ὁ ζωγράφος δυναμώνει τὰ χρώματά του στὴν ἀόρατη παλέτα του καὶ ἀναλείωνει τὸ χρυσοῦ καὶ χύνει τὸ ἀσήμι καὶ πλημμυρᾷ τὸ μενεξεδένιο καὶ πορφυρίζει καὶ κιτρινίζει καὶ ἀνακατώνει χρώματα, ποὺ ἔχουν περίσσεια χάρι, μὰ δὲν ἔχουν ὄνομα πιὰ καὶ γίνονται ὅλα στὴν ψυχὴ μου

ἕνα, σὲ μιὰ μαγεμένη καὶ θεία εἰκόνα.

Μιὰ βαρκοῦλα ἀργοτάξιδη, μὲ τὰ τέσσερα κουπιά της καὶ τὸ θυμὸ καὶ μονότονο «ὄο..ίς ! ὄο..ίς !» μπαίνει μέσα στὴν ὑπέρθεια ζωγραφιὰ καὶ τὴν σπάζει...

— Δὲ μ' ἀρέσουνε, Παντελῆ, ἐκεῖνα τὰ συννεφάνια μακριὰ. Ἔρχεται ἡ ἀφιλότιμη. Καλὰ ποὺ μαζευτήκατε στὴν ὥρα σας ! Τί φέραμε ;

— Τοῦ Θεοῦ τ' ἀγαθὰ !

Καὶ τοῦ «Θεοῦ τ' ἀγαθὰ» βγήκαν, μπῆκαν στὶς κόφες καὶ ἡ σούστα γέμισε ξέχειλη. Τὸ καμτσίκι ἀντήχησε δυὸ τρεῖς στριφτὲς καὶ ὁ ντορῆς τῶβαλε στὰ πόδια κατὰ τὴν μεγάλη χώρα, ποὺ τὰ θέλει ὅλα.

Μὰ τὰ συννεφάνια ἐκεῖ μακριὰ πῶς πύκνωναν καὶ μεγάλωναν καὶ μαύριζαν καὶ ἄπλωναν σκεπάζοντας τὰ οὐρανοθέμελα ἀπ' τὴ μιὰ ἄκρη ὡς τὴν ἄλλη... Καὶ κάτω σὺν ἀνατρίχιασμα ξαφνικὸ ἔπιασε τὴ θάλασσα. Κι ἄρχισε τὸ φουσκώμα καὶ τ' ἀγρίεμμα καὶ τὸ βουγγητό. Κι ἐκεῖνα τὰ μικρὰ κι ἀνάλαφρα κυματάκια μὲ τὸ ἀφρόζωμα τῆς ἀργογιαλιάς, ἔγιναν θηρία κι ἀνεβαίνοντας καὶ πηδώντας τὸ ἕνα τ' ἄλλο, τᾶβαλαν μὲ βράχους, μὲ πέτρες, μὲ τ' ἀργογιάλι. Τᾶβαλαν καὶ μὲ τὴν καλύβα ἀκόμα, ποὺ τὴν ράντιζαν ἀπ' τὰ πόδια ὡς στὴν σκεπή. Καὶ τὸ μπουρίνι * δυνάμωνε καὶ ὁ θυμὸς ἐξέσπασε τῆς γαληνεμένης λιγάκι πρὶν θάλασσας.

— Δὲν περνᾷς μέσα, λέγω, ἔγινες καὶ μούσκεμμα. Τὰ κατεβάσαμε τὰ ψαρία ἀπ' τὴν σκάρα καὶ μοσκοβολᾷνε.

Μὲ τὸ μικρὸ λυχναρί κρεμασμένο στὸ μεσανὸ δοκάρι καὶ πηγαίνοντας πέρα δῶθε· μὲ τὴν φουφοῦ μὲ τὰ κάρβουνα γιὰ μαγκαλάκι μὲ τὴν μυρουδιά τὴν βαρειά τῶν διχτυῶν καὶ τῆς ἀρμύρας καὶ τῆς βρεγμένης γῆς καὶ τῶν νιτσεράδων *· μέσ' στὸν καπνὸ καὶ τὴν τσίκνα, στρωθήκαμε γύρω μὲ τοὺς ἀγνοὺς καὶ ταπεινοὺς καὶ καλόκαρδους ἐκείνους ἀνθρώπους. Καὶ τότε εἶδα τί θὰ εἶπῃ μπουρίνι * ἔξω στὴ θάλασσα καὶ γαληνιά κι ἀγαθωσύνη μέσ' στὴν καρδιά.

Περιοδικὸν «Πυρρὸς»

Ν. Πετιμεζᾶς - Λαύρας

Η ΨΥΧΗ ΤΟΥ ΠΕΥΚΟΥ

Χιτς βράδυ τὰ μεσάνυχτα, σάν πάφαν οἱ βοριάδες
 ἔπασε γῦρο σκοτεινιά καὶ σωπασιά θανάτου,
 πυκνὸ τὸ χιόνι ἀπλώθηκε στὴ στράτα μας, στὴ στέγη,
 κι ὁ γεροπεῦκος τῆς αὐλῆς μὲ τὸ κεφάλι δλάσπρο
 βαριόγειρε καὶ ξαφνικὰ φρεχτὰ τριζοβολώντας
 σωριάστηκε στὰ πόδια του καὶ τοῦ 'φυγε ἡ ψυχὴ του.

Ὁ γεροπεῦκος τῆς αὐλῆς μικρὰ παιδιὰ μᾶς εἶδε,
 λευψά * τὰ πρῶτα βήματα σάν ψάχναμε νὰ βροῦμε,
 καὶ τ' ἄγουρα * παιχνίδια μας ἀμίλητος θεωροῦσε
 τὰ καλοκαίρια ἡλιοφῶτα καὶ τοὺς θολοὺς χειμῶνες.
 Μὰ ὅταν μὲ δίψα σκύβαμε κατόπι στ' ἀλφαβήτα,
 ἔγερνε πάνωθε ἀγαθὸς γλυνὰ χαμογελώντας.
 Καὶ σάν ξεπεταχτήκαμε καὶ τ' ὄνειρο τοῦ πόθου
 μᾶς ἔσυρε, μᾶς σκόρπισε τὸ κύκλωμα τοῦ κόσμου,
 ὁ γεροπεῦκος τῆς αὐλῆς συλλογισμένος πάντα
 παραπονοῖετανε μονγγὰ τ' ἀπὰ τὰ μεσημέρια
 στοῦ μελτεμιού * τὸ φύσημα, τριγῦρο ἀναζητῶντας
 φωνὴ ν' ἀκούση γνώριμη, λοξὴ ματιὰ νὰ ρίξη,
 τ' ἄνθη τῆς ὄψης μας νὰ ἰδῇ νὰ τὰ καλωσορίσῃ...
 Τὸν ἴσκιό του μᾶς ἔδινε μαζὶ μὲ τὴν ἀγάπη,
 μᾶς χάριζε τὸ ἀνάσασμ' ἀλαφρὸ τῆς ἀναπνίας μας
 καὶ δὲ ζητοῦσε ἀντίχαρι κι ἄλλη καμμιὰ ἀναγάρλια,
 ὁ γεροπεῦκος τῆς αὐλῆς στὸ φτωχικὸ μας σπῆτι,
 παρὰ σάν ἀποσταίναμε στὸ πάλαιμα, στὴν πίκρα,
 γιὰ τὴ δουλειά, τὴν προκοπὴ, τὸν πόλεμο τῆς ζήσης,
 νὰ γέρνουμε στὴ ρίζα του κι ἐκεῖ νὰ καρτεροῦμε
 τὴν ἀγαθὴ παρηγοριὰ καὶ τὸ χαμένο θάρρος.

Τὰ χρόνια, ποὺ περνοῦσαν, πιστὰ μᾶς τὰ κρατοῦσε,
 καὶ τίποτα δὲν ἔφευγε τῆς θύμησης δικό μας,
 ποὺ νὰ μὴν ξέρεη νὰ τὸ πῇ στὴ ζωντανὴ λαλιά του.

Μᾶς μολογοῦσε * τὴν παλιὰ ζωὴ κι εὐτυχισμένη,
τότε πού ὁ γέρος μας παπποῦς μὲ τὴν καλὴ κυρούλα
καθότανε στὴ ρίζα του νὰ ψιλοτραγουδήσουν...
Μᾶς ἔλεγε τὴν ὁμορφιὰ τῆς νιότης τοῦ πατέρα,
τὴν ἀνοιχτὴ του τὴν καρδιὰ καὶ τὴ λεβέντικη ὄψι.
Καὶ μᾶς διηγόταν τὴν κρυφὴ του θλίψι κάποιες νύχτες
καὶ τὴν ἀγνή, χαρούμενη φωνὴ του σὰ μιλοῦσε...
Μᾶς θύμιζε τίς ἀνοιξες καὶ τοὺς βαριοὺς χειμῶνες,
μέρες καλές, πού διάβηκαν καὶ νύχτες ἀγριεμμένες,
τίς μπόρες, τ' ἀστροπέλεκτα, τίς μάνητες * τοῦ ἀγέρα,
τὰ κλάμματα γιὰ τοὺς χαμούς, γιὰ τίς χαρὲς τὰ δάκρυα,
τὰ θήματα τῆς φαμελιάς καὶ τὰ σκουντήματά της,
τ' ἀνέθασμα, τὸ πνίξιμο στὰ κύματα τοῦ χρόνου,
τὸ κύλισμα, τὸ γύρισμα μέσ' στὸν τροχὸ τῆς τύχης,
τὴ γνῶσι τῆς ὑπομονῆς, τὴν πίστι τῆς ἀγάπης...

Γέροντας πιά, παράγερος ἀπ' τ' ἄμετρα τὰ χρόνια,
παπποῦς μᾶζι καὶ πρόπαππος, βίγλα * τοῦ σπιτικοῦ μας
ἔγερνε τώρα ὁλόρριζος, καμπουριαστός στὸ χῶμα,
παρακαλοῦσε κι ἤθελε, νὰ τοῦ σταθοῦμε βοήθεια,
γιὰ ν' ἀνασάνῃ μιὰ σταλιά, νὰ ξαναβρῇ τὴ ζήση.

Χτὲς βράδυ, τὰ μεσάνυχτα, σὰν πάνταν οἱ βοριάδες
κι ἔπεσε γῦρο σκοτεινιά καὶ σωπασιὰ θανάτου,
πυκνὸ τὸ χιόνι ἀπλώθηκε στὴ στράτα μας, στὴ στέγη,
κι ὁ γεροπεῦκος τῆς αὐλῆς μὲ τὸ κεφάλι ὁλόσπρ
βαρειόγειρε καὶ ξαφνικὰ φριχτὰ τριζοβολῶντας
σωριόστηκε στὰ πόδια του καὶ τοῦ 'φυγε ἡ ψυχὴ του.

* Ἡμερολόγιον Μεγ. 'Ελλάδος », 1929

Ρήγας Γκόλφης

Η ΙΕΡΟΤΗΣ ΤΟΥ ΕΛΑΙΟΔΕΝΔΡΟΥ

Ἦτο ~~κότινος~~ * ἀρχικῶς ἡ ἐλαία τοῦ Ἑρεχθίδου * ; Ἦτο ἡ πρώτη ἡμερὴ ἐλαία, τὴν ὁποίαν ἐφύτευσεν ἡ Ἀθηνᾶ ὑπὲρ τῆς πόλεώς της ; Ἦτο τὸ δόρυ της, ποῦ τὸ ἔμπηξεν εἰς τὸ ἔδαφος θυμωμένη μὲ τὸν Ποσειδῶνα καὶ ἐφύτρωσε θαλλούς * ; Ἦτο ἡ ἰδία ἡ Ἀθηνᾶ, ἐμφανισθεῖσα ὑπὸ μορφὴν ἐλαίας ; Ἦτο τὸ πρῶτον της ἄγαλμα σχηματισθὲν μὲ τὸν κορμὸν τῆς ἐλαίας αὐτῆς ;

Ὅ,τι καὶ ἂν ἦτο, ἡ ἐλαία τοῦ Ἑρεχθίδου, ἐθεωρεῖτο ὡς δένδρον πανίερρον, τὸ δὲ λάδι της ἐχρησιμοποιεῖτο διὰ τὴν ἄσβεστον λυχνίαν τῆς Ἀθηνᾶς.

Ὁλβιος * ἐκεῖνος, τοῦ ὁποίου ἐστεφάνωναν τὴν κεφαλὴν μὲ κλάδον τῆς ἐλαίας αὐτῆς ! Μὲ τέτοιον κλάδον ἐστεφάνωσαν τὸν Ἀριστοφάνη * μετὰ τὴν θριαμβευτικὴν παράστασιν τῶν « Βατραχῶν » * του.

Ὁ λαὸς τῶν Ἀθηνῶν, ποῦ ἐπλησίαζε τὴν ἐλαίαν τοῦ Ἑρεχθίδου μὲ ἀπαράβλητον εὐλάβειαν, τῆς ἔδενε καὶ κορδελλάκια, τῆς ἐκορμύσσει καὶ στεφανοὺς καὶ ποικίλα ἀναθήματα καὶ καρπούς. Καὶ ὅταν κατὰ τὰ Περσικά, κατέκαυσαν οἱ βάρβαροι καὶ τὴν ἐλαίαν αὐτὴν τοῦ Ἑλεχθίδου, τὴν ἐπιοῦσαν, ποῦ διετάχθησαν ἀπὸ τὸν βασιλεῆα των νὰ ἀνέλθουν εἰς τὴν Ἀκρόπολιν καὶ νὰ προσφέρουν θυσίας, εἶδαν, ὅπως λέγουν τὰ παλαιὰ Συναξάρια *, μὲ ἀπορία των τὴν καημένην ἐλιά νὰ ἔχη πετάξει βλαστάρι ἴσαμε ἓνα πῆχυν.

Ἀπὸ τὴν ἐλαίαν αὐτὴν, τὴν ἱερὰν, κατὰ τοὺς θρύλους, ἐδημιουργήθησαν αἱ δώδεκα ἐλαῖαι τῆς Ἀκαδημίας * —δεῦτε λάβετε φῶς ! — ἀντιστοιχοῦσαι, ὡς λέγεται, πρὸς τὰς δώδεκα πύλας της. Αὐταὶ μετελαμπαδεύθησαν κατόπιν, καὶ τοιουτοτρόπως ἐδημιουργήθη ὁλόκληρον τὸ ἱερὸν δάσος τῶν Ἀθηνῶν. Ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν Ἀκρόπολιν ἐπάνω ὑπῆρχον καὶ ἄλλαι ἐλαῖαι —τὸ μόνον δένδρον, ποῦ ἐναρμονίζεται μὲ ἀρχαιότητας— ὅλα δὲ τὰ ἱερὰ τῆς Ἀθηνᾶς περιεῖχον ἱερὰς ἐλαίας (μορίας)· πολλὰ δὲ ἐξ αὐτῶν περιεγκυλοῦντο ἀπὸ ἐλαιῶνας ὁλοκλήρους. Σηκός * ἐθεωρεῖτο ὁ περίβολος τῶν ἐλαιῶνων αὐτῶν, καὶ τὰ κουνφώματα καὶ ἐλαίας του ἦσαν κόγχαι ἀναθηματικά.

Ἡ γενέκενσις ὅμως τῆς ἐλαίας ὡς παραγωγικοῦ δένδρου ὀφείλεται, μαζὶ μὲ τὰ ἄλλα, εἰς τὸν Πεισιστράτην· οὕτω δὲ τὴν Ἀττικὴν, « πρὸς

τερον ψιλὴν καὶ ἄδενδρον οὖσαν», τὴν κατεφύτευσαν μὲ ἐλαιόδενδρα, «Πεισιστράτου προστάξαντος». Προστίθεται δὲ καὶ ἡ πληροφορία, ὅτι διετάχθησαν οἱ ἀκτῆμονες πολῖται νὰ βγοῦν εἰς τοὺς ἀγροὺς καὶ νὰ φυτεύσουν ἐλαιόδενδρα.

Πέλαγος ὁλόκληρον ἐλαιόδένδρων προῆλθεν ἀπὸ αὐτὴν τὴν ἐμφύτευσιν τοῦ Πεισιστράτου. Τίς οἶδε, κανένα κούφταλον ἐλαίας, λησμονημένον εἰς καμμίαν πλαγίαν βουνοῦ τῆς Ἀττικῆς, ἂν δὲν εἶναι λείψανον τοῦ ἐκπολιτιστικοῦ ἐκείνου ὄργασμοῦ !...

Καὶ εἰς τοὺς κατόπιν χρόνους διετήρησε τὴν θέσιν τῆς ἡ ἐλαία, ἐκπροσωποῦσα τὴν ἀγιότητα εἰς τὴν Ἐκκλησίαν καὶ τὴν εὐτυχίαν εἰς τὸν οἶκον· τὸ δὲ μυστήριον τοῦ εὐχελαίου καταδεικνύει τὴν συνεχῆ καὶ ἀμείωτον ἱερότητα τῆς ἐλαίας εἰς τὴν συνείδησιν τοῦ Γένους.

Καὶ ποῖος δὲν εἶδε τὴν καλὴ γριούλα μὲ ἓνα κατακάθαρον θαμβάκι νὰ παίρῃ ὀλίγον ἀγιασμένον λαδάκι ἀπὸ τὴν κανδήλαν τῆς Ἀειπαρθένου, διὰ νὰ ξαναδώσῃ τὴν νεανικὴν δύναμιν στὴ ματιά της, ἢ διὰ νὰ ἀποσταυρώσῃ τὸ ἐγγόνι της ; Καὶ ποῖος δὲν εἶδε τὴν εὐλαβὴ γριούλα, νὰ γονατίζῃ, νὰ κἀν μετάνοιες καὶ κατόπιν αἵρουσα τὰς χεῖρας πρὸς τὸν προστάτην τῆς Ἁγίου νὰ μουρμουρίζῃ τὰς δεήσεις της καὶ νὰ ἄπτεται τῆς κανδήλας του ;

«Ὁ Ἀναδρομάρης τῆς Ἀττικῆς»

Δ. Γρ. Καμπούρογλου

Η ΕΛΙΑ

Ἐγώ τοῦ ἡλίου ἡ θυγατέρα
ἡ πὺ ἀπ' ὅλες χαϊδευτή.
Χρόνια ἡ ἀγάπη τοῦ πατέρα,
σ' αὐτὸν τὸν κόσμο μὲ κρατεῖ.
Ὅσο νὰ πέσω νεκρωμένη,
αὐτὸν τὸ μάτι μου ζητεῖ
εἴμ' ἡ ἐλιά ἡ τιμημένη.

Δέν εἰμ' ὁλόξανθη, μοσχάτη
 τριανταφυλλιά ἢ κιτριά,
 θαμπώνω τῆς ψυχῆς τὸ μάτι,
 γιὰ τ' ἄλλα μάτια εἶμαι γοιὰ.
 Δὲ μ' ἔχει ἀηδόνι ἐρωμένη,
 μ' ἀγάπησε μία θεά
 εἰμ' ἢ ἑλιά ἢ τιμημένη.

* * *

Ὅπου κι ἂν λάχω κατοικία
 δὲν μ' ἀπολείπουν οἱ καρποί
 ὥς τὰ βαθεῖά μου γηρατεῖα
 δὲ βρίσκω στὴ δουλειὰ ντροπή.
 Μ' ἔχει ὁ Θεὸς εὐλογημένη,
 κι εἶμαι γεμάτη προκοπή
 εἰμ' ἢ ἑλιά ἢ τιμημένη.

* * *

Φρίκη, ἐρημιά, νερά καὶ σκόπη,
 τῇ γῇ ἐθάψαν μιὰ φορὰ
 πράσινη αὐγὴ μὲ φέρνει πρώτη
 στὸ Νῶε ἢ περιστερά
 ὅλης τῆς γῆς εἶχα γραμμένη
 τὴν ἐμορφιά καὶ τὴ χαρά
 εἰμ' ἢ ἑλιά ἢ τιμημένη.

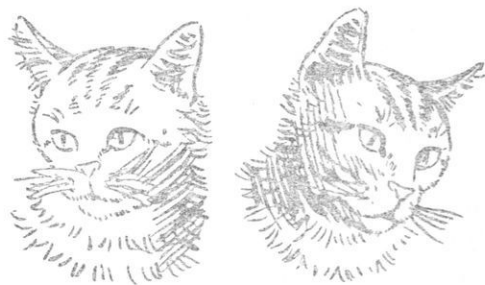
* * *

Ἐδῶ στὸν ἴσκιο μ' ἀποκάτου
 ἦρθ' ὁ Χριστὸς ν' ἀναπαυθῇ,
 κι ἀκούσθηκ' ἡ γλυκειὰ λαλιά του
 λίγο προτοῦ νὰ σταυρωθῇ
 Τὸ δάκρυ του, δροσιὰ ἀγιασμένη,
 ἔχει στὴ ρίζα μου χυθῇ,
 εἰμ' ἢ ἑλιά ἢ τιμημένη.

«Τὰ τραγούδια τῆς Πατρίδος μου»

Κωστής Πολυράς

12. ΖΩΑ — ΠΤΗΝΑ

ΑΠΟΛΟΓΙΑ ΣΤΑ ΖΩΙΑ

44

Σάν αλαργεύουν από με γεμάτοι τρόμο οι γάτοι,
θαρρῶντας, πού απαντήθηκαν με φοβερό διαβάτη,
ὡς ἦταν, Θεέ μου, δυνατό νά βγοῦνε ἀπ' τὴν ἀπάτη.

Ὁ ἴσκιος, πού τρέχει νά χαθῇ παράμερα τοῦ δρόμου
μέσ' στὰ βαθιά μεσάνυχτα, πού πάω στο φτωχικό μου,
νὰ τό 'ξερε τί ἀνάξιος, ὅπου 'μαι τέτοιου τρόμου !

Μὲ τῶν προγόνων τους θὰ ζοῦν τὰ θολωμένα φρένα,
καὶ τρέμουνε τὸν ἄνθρωπο τὰ ζῶα τ' ἀγαπημένα
ἴσως κι ἐγώ, σκληρὸ παιδί, νὰ τὰ 'χω ἀδικημένα.

Μὰ τώρα, πού ἔχω μέσα μου ἐλέους κι ἀγάπης βροῦσι,
πολλῶν ψυχῶν τὰ κρίματα μπορούσε νὰ τὰ σβήσῃ
στῆς γάτας τὸ γουναρικό, τὸ χάδι μου ἂν γλιστρήσῃ...

Βουβὴ ἢ ἀφή, μὰ νόημα κι ὑπομονὴ γεμάτη,
χαϊδεύοντας τὴ ράχι του γυρτῇ, ἀπαλῇ, χνουδάτῃ,
μιλεῖ τοῦ ζῶου γιὰ τὴ φριχτὴν ἀνθρώπινη ἀπάτη...

«Θεῖα Δώρα»

Ζαχαρίας Παπαγιαννίου

ΑΠΟ ΤΑ ΖΩΙΑ ΤΟΥ ΒΟΥΝΟΥ ΚΑΙ ΤΟΥ ΔΑΣΟΥΣ

Α) Ο ΛΥΚΟΣ

Ἡ παράδοσις : Ἄμα ὁ Χριστὸς ἔπλασε τὰ πρόβατα καὶ βγῆκε στὰ βουνὰ νὰ τὰ βοσκήσῃ, τόσο χάριεν ἡ ψυχὴ του, ποὺ ἔκοψε ἓνα ξύλο, τὸ ἔφκιασε μιά μεγάλη φλογέρα κι ἄρχισε νὰ λαλή. Ἄκουσε ὁ Σατανᾶς τὰ λαλήματα καὶ τὰ βελάσματα, πῆγε κοντά, εἶδε τὰ πρόβατα καὶ μαύρισε ἡ ψυχὴ του.

— Τί πανέμορφα πλάσματα εἶναι τοῦτα ποῦκαμε ὁ Χριστὸς !... εἶπε. Κι ὁ νοῦς του πῆγε πῶς νὰ τοῦ τὰ χαλάσῃ. Παραμέρισε στὸ λόγγο, ἔκοψε μιά ἀγριαπιδιά κι ἄρχισε νὰ φκιάνῃ τὸ λύκο. Γι' αὐτὸ ποῦναι φκιασμένο ἀπ' ἀγριαπιδιά δὲν λυγίζει καθόλου αὐτὸ τὸ πλάσμα τοῦ Σατανᾶ. Μὰ ἅμα τὸν ἀπόφκιασε τὸ λύκο καὶ πῆγε νὰ τὸν στήσῃ, εἶδε πῶς δὲν μποροῦσε νὰ σταθῇ στὰ ποδάρια του τὸ ἔργο του. Ἀφοῦ εἶδε καὶ ἀπόειδε πῶς δὲν θὰ στυλώσῃ τὸν λύκο, πῆγε στὸ Χριστό, γονάτισε μπροστά του καὶ εἶπε.

— Ἀφέντη, θέλησα κι ἐγὼ νὰ κάμω ἓνα πλάσμα σὰν τὰ δικὰ σου, μὰ γιατί δὲν στέκει στὰ πόδια του ; Ἀξίωσέ με νὰ τὸ ἰδῶ ὄρθιο καὶ θὰ προσκυνῶ τ' ὄνομά σου.

Ὁ Χριστὸς τοῦ εἶπε :

— Πήγαινε νὰ τοῦ φωνάξῃς : Σήκω, ἔργο μου, καὶ κάμε ὅ,τι πρόσταξε ὁ Χριστὸς.

Ὁ Σατανᾶς γνοιάστηκε.

— Κι ἂν τὸ πρόσταξε ὁ Χριστὸς νὰ μὲ φάῃ; εἶπε.

Πῆγε γρήγορα, ἔκανε ἓνα λάκκο κοντὰ στὸ λύκο, κρύφτηκε μέσα κι ἀφήνοντας ἔξω τὸ ἓνα ποδάρι του μόνο φώναξε :

— Σήκω, ἔργο μου, καὶ κάμε ὅ,τι πρόσταξε ὁ Χριστὸς.

Ὁ λύκος λήθησεν ἐπάνω, ἔρπαξε τὸ ποδάρι τοῦ Σατανᾶ καὶ τὸ ἔφαγε. Γι' αὐτὸ λένε ὅτι ὁ ἀρχιδαίμονας εἶναι κουτσός.

* * *

Ἡ πονηρία του : Ἐπειδὴ γνωρίζει ὅτι ἡ δομὴ του χτυπᾷ τὰ προβατοσκίλλα, ἅμα πηγαίνει στὴ στάνη, βιδίζει ἀπὸ τὸ μέρος ποὺ ἔχει ἀντίθετο τὸν ἀέρα. Ἄν ἔχη ρέμμα χώνει τὸ ρύγχος του στὸ νερό. Ἄν εἶναι μέρα, ποτὲ δὲ βιδίζει σὲ γυμνὸ τόπο. Προτιμᾷ πάντοτε τ' ἀπό-

σκια, γιά νά μὴ διακρίνεται εὐκόλα. "Αν εἶναι συμμορία, χωρίζονται εἰς δύο μπουλούκια. Οἱ μὲν πηγαίνουν ἀπὸ τὸ μέρος ποὺ φασά, ὥστε νὰ τοὺς ἀντιληφθοῦν τὰ σκυλιά, καὶ τοὺς πάρουν ἀπὸ κοντά. "Αμα κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἀπομακρυνθοῦν τὰ σκυλιά, ὁρμιοῦν οἱ ἄλλοι στὸ κοπάδι καὶ σφάζουν. Πόσα;

Πιστεῖουν, ὅτι ἅμα μὲν στὸ κοπάδι σφάζει κάθε λύκος ἕως 99. "Αμα φθάσῃ τὰ 100 λέγουν ὅτι σφάζει. Ἡ ἀλήθεια εἶναι ὅτι ἕνας λύκος σφάζει ὅσα προφθάσῃ. Νὰ χορτάσῃ δὲν ὑπάρχει φόβος. Μήπως τρώγει κρέας; "Ανοίγει μιὰ φλέβα στὸ λαιμὸ καὶ πίνει τὸ αἷμα. Γι' αὐτὸ λέγουν: "Αμα ἔχη ἕνας λύκος, ἔχουν ἑκατὸ κοράκια. "Αμα ἔχουν ἑκατὸ κοράκια δὲν ἔχει ἕνας λύκος.

«Μπῆκε ὁ λύκος στὸ κοπάδι, ἄλλοιὰ πῶχει τὸ ἕνα». Βεβαιωμένο πρῶγμα εἶναι, ὅτι ἂν σ' ἕνα κοπάδι εἶναι πεταμένα ἕνα ἢ λίγα πρόβατα κανενὸς, ἐκεῖνα θὰ πρωτοπάρῃ ὁ Χάρος. Ὁ λόγος εἶναι ὁ ἐξῆς:

Κάθε μπουλούκι εἶναι σὰν ἀπὸ ἰδιαιτέρα πάστα φτιασμένο. "Αν σμίξετε πέντε μπουλούκια, θὰ ἔχετε μὲν ἕνα μεγάλο κοπάδι, ἀλλὰ μὲ τὴν πρώτη ταραχὴ σκίζονται κατὰ μπουλούκια, ὅπως ὅταν ἦταν χωρισμένα. "Αν λοιπὸν στὸ κοπάδι εἶναι ἕνα μοναχὸ πρόβατο, θὰ ξεκόψῃ καὶ ἴσως γλυτώσουν τὰ ἄλλα ἀπὸ τὰ σκυλιά, τὰ ὁποῖα, ὡς μυαλωμένα, θὰ τρέξουν νὰ γλυτώσουν τὰ περισσότερα, ἀλλὰ τὸ ἕνα σπάνιον νὰ σωθῇ.

Ἐπειδὴ μὲ τὸ αἷμα ἑνὸς προβάτου δὲν μπορεῖ βέβαια νὰ χορτάσῃ, οὔτε ἐπὶ τόπου εἶναι εὐκόλο νὰ τὸ καταπιῇ, ἀναγκάζεται νὰ τὸ παίρνῃ μαζί του, καὶ ἰδοὺ πῶς. "Αν μὲν εἶναι μικρὸ τὸ πετῶ στὴν πλάτη του καὶ φεύγει, σὰν νὰ ἔχη ἐπαυφόροι ριγμένους στοὺς ὤμους του. "Αν εἶναι μεγάλο, τὸ δαγκάνει ἀπὸ τὸ αὐτί, τὸ ζώνει μὲ τὴν οὐρὰ του στὴ μέση καὶ τοιουτοτρόπως πηγαίνουν ἀλαμπράτσο.

"Αν εἶναι βῶδι, πηδᾷ στὸ λαιμὸ του καὶ μὲ τὴν οὐρὰ του τὸ διευθύνει ὅπου θέλει σὰν καβαλάρης μὲ τὸ καμτσίκι του. "Αν εἶναι μουλάρι πιάνει τὴν στράτα καὶ κάνει τὸν πεθαμένο. Τὸ μουλάρι, κατὰ τὴν περιέργειά του, πηγαίνει νὰ τὸν μυρίσῃ καὶ ἅμα πλησιάζῃ τὴ μύτη του τ' ἀρπάζει ἀπ' αὐτὴ καὶ τὸ σκάζει. "Αν εἶναι δυνατὸ τὸ μουλάρι, τὸν σηκώνει ἐπάνω καὶ τὸν βροντᾷ κάτω σὰν χταπόδι. Οἱ μουλαροτρόφοι, γιά νὰ σώσουν τὴν ὑπόληψιν τῆς εἰσέας των, λέγουν ὅτι ὁ λύκος τρώ-

γει προηγουμένως ἄμμο γιὰ νὰ βαρύνῃ καὶ γι' αὐτὸ ὥς ἐπὶ τὸ πολὺ
δὲν μποροῦν νὰ τὸν σηκώσουν τὰ μουλάρια.

* * *

« Ἀλλοίμονο, ἂν ἔκοβαν ὅλοι οἱ λύκοι », λέγει μιὰ παροιμία. Κόβει μόνον ὁ Μονιᾶς. Τί εἶναι ὁ Μονιᾶς ; Τὸ μεγαλύτερο παιδί των ὁ λύκος καὶ ἡ λύκαινα τὸ χωρίζουν ἅμα γεννηθῆναι. Τὸ τρέφουν καὶ τὸ ἐκπαιδεύουν ἰδιαίτερος. Εἰς αὐτὸ ἐμπιστεύονται ὅλην τὴν τέχνην, τὴν ὁποίαν τοῦ διδάσκουν μὲ τὴν ἐπιμέλειαν τῆς Ἀλεπούς. Κουβαλοῦν πρόβατα καὶ γίδια ζωντανὰ στὴν φωλιά τοῦ Μονιᾶ χάριν τῆς ὑποδειγματικῆς του διδασκαλίας. Μεθ' ὃ ὁδηγεῖται στὰ κοπάδια, πρὸς τελειοποίησιν τῶν σπουδῶν του.

Ὅρος ἀπαράδατος : Ἀπὸ κοπάδια, ποῦ εἶναι γῦρο ἀπὸ τὴ φωλιά του, ποτὲ δὲν κλέβει ὁ λύκος. Ἐπιθυμεῖ νὰ μὴν εὐρίσκεται εἰς παρεξηγήσεις μὲ τοὺς γειτόνους του, τοῦλάχιστον ἐφ' ὅσον ἔχει τὰ μικρά του εἰς κατάστασιν ἀνηλικιότητος.

Ἀφ' οὔτου ἔρχεται ὁ Ἀγγλικὸς στόλος στὸν Ἀστακό, ἡ πεδινὴ Ἀκαρνανία ἡσύχασε. Αἱ προβολαὶ τῶν ἡλεκτρικῶν προβολέων ἐφόδισαν τὸν λύκο πολὺ, ὥστε νὰ φύγῃ. Ἄλλοτε τὸν εἶχε τρομάζει ἡ λοκομοτιῖα * τοῦ σιδηροδρόμου Κρουονερίου — Ἀγρινίου τόσον, ὥστε ἔφυγαν ὅλοι καὶ ἐπέρασαν εἰς τοὺς θρεינוὺς δήμους τῆς Ἀκαρνανίας. Ὁ μακαρίτης ὁ Τρικουπῆς * ἐμαυρίσθη τότε ἐξαιρετικῶς ἀπὸ τοὺς ποιμένας, διότι « τοῦ διαδόλου τὸ σιδηρικὸ ἔρριψε τοὺς λύκους μέσα στὴ στάνη τους ».

Ἡ ἐπικήρυξις τοῦ λύκου εἶναι ἀπὸ τὰ κυριώτερα ποιμενικὰ ἔθιμα. Ἄν δὲν ἀπατώμαι, μόνον εἰς τὴν Ἑλλάδα δὲν εἶναι ἐπικηρυγμένοι οἱ λύκοι. Εἰς ὅλα τὰ ἄλλα κράτῃ ζῆ ἡ νομοθεσία τοῦ Σόλωνος, τοῦ πρώτου ἐπικηρύξαντος τοὺς λύκους.

Ζῆ ἐπίσης ἡ πρόληψις, τὴν ὁποίαν ἀναφέρει ὁ Βιργίλιος, ὅτι, ἂν σὲ ἴδῃ ὁ λύκος, « χαβώνεσαι », τουτέστι μένεις ἄλαλος.

Αἱ καταστροφαί, ποῦ κάνει εἰς τὴν Ἑλλάδα, ὑπολογίζονται εἰς ἑκατοντάδες χιλιάδων. Γι' αὐτὸ ὁ σκοτόνων ἢ συλλαμβάνων λύκον, ἀνεπικήρυκτον ἀκόμη, τὸν περιφέρει στὰ χωριά καὶ παίρνει δῶ ρα. Ἄν ὁ λύκος εἶναι ζωντανὸς, τοῦ γίνεται μεγάλη διαπόμευσις. Τὸν γυρίζουν ἀπὸ σπῖτι σὲ σπῖτι μὲ ντέλφια* καὶ σφυρίγματα.

Ὁ Γύφτος δὲν ἔχει πρόβατα κι ἅπ' αὐτὸν τὸ βρίσκει ὁ λύκος. Τὸ δέσμα του εἶναι γιὰ νταούλια καὶ γιὰ ντέλφια.

Κάποτε δικάζαν ἓνα λύκο, λέγει ὁ μῦθος. Ὁ Γύφτος ἐφώνησε περισσότερο ἀπὸ τοὺς ἄλλους ἐναντίον του. Καὶ ὁ λύκος, ποὺ δὲν μιλοῦσε ἐφ' ὅσον τὸν κατηγοροῦσαν οἱ ἄλλοι, βλέποντας τὸν Γύφτο νὰ κόβεται ἐναντίον του ἐγύρισε καὶ τοῦ εἶπε :

— Καλὰ μωρὲ Γύφτε, ὅλου τοῦ κόσμου τοῦχω κάμει ζημιὰ, ἀλλ' ἐσένα τ' ἀμόνη σῶφαγα, π' ἀνάθεμά σε παλιόγυφτε...

Ὅταν ἄλλη μιὰ φορὰ τὸν κατηγορήσαν τὰ ἔφα ὅτι τρώγει πρόβατα καὶ γίδια, ἀπήντησε :

— Ἐγώ, μωρὲ, πειράζω τὰ γιδοπρόβατα ; Ἀμ' ἂν ἐγὼ ἔτρωγα πράματα θὰ γύριζα χειμῶνα καιρὸ γυμνός ; Δὲν θάρκιανα μὲ τὰ μαλλιά τους μία κάπα νὰ μὴ μὲ δέσνη ἢ βροχή ;

Κάποτε ἡ ἀλεποῦ ἔστειλε καὶ τοῦ ἐζήτησε λίγα μαλλιά, γιατί δὲν τῆς ἔφθιναν τὰ δικά της νὰ ἀποσώσῃ τὸν ἀργαλειό της. Ὁ λύκος κατάλαβε τί τοῦ ζητοῦσε καὶ τῆς γύρισε ἓνα κομμάτι κρέας :

— Πέστε της, εἶπε, ἅμα τελειώσῃ τὰ δικά της ὑφάδια νὰ βάλῃ κι ἓνα ζευγάρι καλτσοδέτες γιὰ μένα !...

Β) Τ Ο Ζ Α Ρ Κ Α Δ Ι

ὑποθέτω, ὅτι εἶναι ἀπὸ τὰ συγκινητικώτερα ποιήματα τῆς μητρικῆς στοργῆς ὁ θάνατος μιᾶς ζαρκάδας, ὅπως τὸν διηγοῦνται πολλοὶ κυνηγοί. Εἶχαν παγὰν* παρὰ τὸν Ἀχελῷον δι' ἀγριογούρουνα. Ἀπροόπτως ὅμως ἐνεφανίσθη μία ζαρκάδα μὲ τὸ παιδί της. Οἱ κυνηγοὶ ἐπυροδόλησαν τὴν ζαρκάδα, ἡ ὁποία προηγεῖτο ὀλίγα βήματα, ἀλλ' ἀπέτυχον. Ἀμέσως μετ' αὐτὴν ἤρχετο τὸ μικρὸ της, τὸ ὁποῖον ἐπυροδόλησαν καὶ ἐλάθωσαν. Ἐκεῖνο ἐδέλαξε, καὶ ἡ ἀτυχὴς μητέρα του, ἡ ὁποία ἦτο ἐκτὸς βολῆς πλέον, ἐγύριζε βελάζουσα καὶ αὐτὴ, διὰ νὰ ἴδῃ τὴν τύχη τοῦ μικροῦ της. Οἱ κυνηγοὶ τὴν ἐπυροδόλησαν, ἀλλ' ἡ κακὴ της τύχη δὲν ἠθέλησε νὰ τελειώσῃ τὸ βάσανόν της. Ἀντὶ νὰ τὴν σκοτώσουν, τὴν ἐπλήγωσαν εἰς τὰ πόδια. Ὅταν τὴν μετέφεραν εἰς τὴν ἀκροποταμιάν, ἡ ζαρκάδα ἔπεσεν ἐπάνω στὸ παιδί της καὶ ἔκαμνεν, ὥσαν ἄνθρωπος.

γει προηγουμένως ἄμμο για νὰ βαρύνῃ καὶ γι' αὐτὸ ὥς ἐπὶ τὸ πολὺ δὲν μποροῦν νὰ τὸν σηλώσουν τὰ μουλάρια.

* * *

«Ἀλλοίμονο, ἂν ἔκοβαν ὅλοι οἱ λύκοι», λέγει μιὰ παροιμία. Κόβει μόνον ὁ Μονιάς. Τί εἶναι ὁ Μονιάς; Τὸ μεγαλύτερο παιδί των ὁ λύκος καὶ ἡ λύκαινα τὸ χωρίζουν ἅμα γεννηθῇ. Τὸ τρέφουν καὶ τὸ ἐκπαιδεύουν ἰδιαιτέρως. Εἰς αὐτὸ ἐμπιστεύονται ὅλην τὴν τέχνην, τὴν ὁποίαν τοῦ διδάσκουν μὲ τὴν ἐπιμέλειαν τῆς Ἀλεπούς. Κουβαλοῦν πρόβατα καὶ γίδια ζωντανὰ στὴν φωλιά τοῦ Μονιά χάριν τῆς ὑποδειγματικῆς του διδασκαλίας. Μεθ' ὃ ὁδηγεῖται στὰ κοπάδια, πρὸς τελειοποίησιν τῶν σπουδῶν του.

Ὅρος ἀπαράδατος: Ἀπὸ κοπάδια, πὺν εἶναι γῦρο ἀπὸ τῆ φωλιά του, ποτὲ δὲν κλέβει ὁ λύκος. Ἐπιθυμεῖ νὰ μὴν εὐρίσκαται εἰς παρεξηγήσεις μὲ τοὺς γειτόνους του, τοῦλάχιστον ἐφ' ὅσον ἔχει τὰ μικρά του εἰς κατάστασιν ἀνηλικιότητος.

Ἀφ' οὔτου ἔρχεται ὁ Ἀγγλικὸς στόλος στὸν Ἀστακό, ἡ πεδινὴ Ἀκαρνανία ἠσύχασε. Αἱ προβολαὶ τῶν ἠλεκτρικῶν προβολέων ἐφόβισαν τὸν λύκο πολὺ, ὥστε νὰ φύγῃ. Ἄλλοτε τὸν εἶχε τρομάξει ἡ λοκομοτιβα* τοῦ σιδηροδρόμου Κρουνερίου — Ἀγρινίου τόσον, ὥστε ἔφυγαν ὅλοι καὶ ἐπέρασαν εἰς τοὺς ὄρεινους δήμους τῆς Ἀκαρνανίας. Ὁ μακαρίτης ὁ Τρικούπης* ἐμαυρίσθη τότε ἐξαιρετικῶς ἀπὸ τοὺς ποιμένας, διότι «τοῦ διαδόλου τὸ σιδηρικὸ ἔρριψε τοὺς λύκους μέσα στὴ στάνη τους».

Ἡ ἐπικηρύξις τοῦ λύκου εἶναι ἀπὸ τὰ κυριώτερα ποιμενικὰ ἔθιμα. Ἄν δὲν ἀπατῶμαι, μόνον εἰς τὴν Ἑλλάδα δὲν εἶναι ἐπικεκηρυγμένοι οἱ λύκοι. Εἰς ὅλα τὰ ἄλλα κράτη ἤ ἡ νομοθεσία τοῦ Σόλωνος, τοῦ πρώτου ἐπικηρύξαντος τοὺς λύκους.

Ζῆ ἑπίσης ἡ πρόληψις, τὴν ὁποίαν ἀναφέρει ὁ Βιργίλιος, ὅτι, ἂν σὲ ἴδῃ ὁ λύκος, «χαβώνεσαι», τουτέστι μένεις ἄλλος.

Αἱ καταστροφαί, πὺν κάνει εἰς τὴν Ἑλλάδα, ὑπολογίζονται εἰς ἑκατοντάδες χιλιάδων. Γι' αὐτὸ ὁ σκοτώνων ἢ συλλαμβάνων λύκον, ἀνεπικηρυκτον ἀκόμη, τὸν περιφέρει στὰ χωριά καὶ παίρνει δῶ ρα. Ἄν ὁ λύκος εἶναι ζώντανος, τοῦ γίνεται μεγάλη διαπόμπευσις. Τὸν γυρίζουν ἀπὸ σπῖτι σὲ σπῖτι μὲ ντέλφια* καὶ σφυρίγματα.

Ὁ Γύφτος δὲν ἔχει πρόβατα κι ἅπ' αὐτὸν τὸ βρίσκει ὁ λύκος. Τὸ δέρμα του εἶναι γιὰ νταούλια καὶ γιὰ ντέλφια.

Κάποτε δικάζαν ἓνα λύκο, λέγει ὁ μῦθος. Ὁ Γύφτος ἐφώναζε περισσότερο ἀπὸ τοὺς ἄλλους ἐναντίον του. Καὶ ὁ λύκος, ποὺ δὲν μίλουσε ἐφ' ὅσον τὸν κατηγοροῦσαν οἱ ἄλλοι, βλέποντας τὸν Γύφτο νὰ κόβεται ἐναντίον του ἐγύρισε καὶ τοῦ εἶπε :

— Καλὰ μωρὲ Γύφτε, ὅλου τοῦ κόσμου τοῦχω κάμει ζημιὰ, ἀλλ' ἐσένα τ' ἀμόνι σῶφαγα, π' ἀνάθεμά σε παλιόγυφτε...

Ὅταν ἄλλη μιὰ φορὰ τὸν κατηγορήσαν τὰ ζῶα ὅτι τρώγει πρόβατα καὶ γίδια, ἀπήντησε :

— Ἐγώ, μωρὲ, πειράζω τὰ γιδοπρόβατα ; Ἀμ' ἂν ἐγὼ ἔτρωγα πράματα θὰ γύριζα χεμιῶνα καιρὸ γυμνός ; Δὲν θάφκιανα μὲ τὰ μαλλιά τους μία κάπα νὰ μὴ μὲ δέρνη ἢ βροχή ;

Κάποτε ἡ ἄλεπού ἔστειλε καὶ τοῦ ἐζήτησε λίγα μαλλιά, γιατί δὲν τῆς ἔφθιναν τὰ δικά της νὰ ἀποσώσῃ τὸν ἀργαλειό της. Ὁ λύκος κατάλαβε τί τοῦ ζητοῦσε καὶ τῆς γύρισε ἓνα κομμάτι κρέας :

— Πέστε της, εἶπε, ἅμα τελειώσῃ τὰ δικά της ὑφάδια νὰ βάλῃ κι ἓνα ζευγάρι καλτσοδέτες γιὰ μένα !...

Β) ΤΟ ΖΑΡΚΑΔΙ

Ὑποθέτω, ὅτι εἶναι ἀπὸ τὰ συγκινητικώτερα ποιήματα τῆς μητρικῆς στοργῆς ὁ θάνατος μιᾶς ζαρκάδας, ὅπως τὸν διηγοῦνται πολλοὶ κυνηγοί. Εἶχαν παγάνα * παρὰ τὸν Ἀχελῷον δι' ἀγριογούρουνα. Ἀπροόπτως ὅμως ἐνεφανίσθη μιὰ ζαρκάδα μὲ τὸ παιδί της. Οἱ κυνηγοὶ ἐπυροβόλησαν τὴν ζαρκάδα, ἡ ὁποία προηγεῖτο ὀλίγα βήματα, ἀλλ' ἀπέτυχον. Ἀμέσως μετ' αὐτὴν ἤρχετο τὸ μικρὸ της, τὸ ὁποῖον ἐπυροβόλησαν καὶ ἐλάβωσαν. Ἐκεῖνο ἐβέλαξε, καὶ ἡ ἀτυχὴς μητέρα του, ἡ ὁποία ἦτο ἐκτὸς βολῆς πλέον, ἐγύριζε βελάζουσα καὶ αὐτή, διὰ νὰ ἴδῃ τὴν τύχη τοῦ μικροῦ της. Οἱ κυνηγοὶ τὴν ἐπυροβόλησαν, ἀλλ' ἡ κακὴ της τύχη δὲν ἠθέλησε νὰ τελειώσῃ τὸ βάσανόν της. Ἀντὶ νὰ τὴν σκοτώσουν, τὴν ἐπλήγωσαν εἰς τὰ πόδια. Ὅταν τὴν μετέφεραν εἰς τὴν ἀκροποταμίαν, ἡ ζαρκάδα ἔπεσεν ἐπάνω στὸ παιδί της καὶ ἔκαμνεν, ὥσαν ἄνθρωπος.

άνοιξιν. Εἰς αὐτὴν δὲ τὴν ἐποχὴν ἀποκουτιαίνεται, ὥστε νὰ ἡμποροῦν νὰ τὸ πιάσουν καὶ τὰ μικρὰ παιδιά.

Λέγει ὁ μῦθος, ὅτι ἕνα κουνάβι παρεπονεῖτο εἰς τὴν ἄλεπού κατὰ τοῦ Θεοῦ, διότι νερούλιαζε τόσον τὰ μυαλά των τὴν ἄνοιξιν. Ἡ ἄλεπού μὲ τὴν πανσοφίαν της συνέστησεν εἰς τὸ κουνάβι νὰ εὐλογῇ τὸν Ὑψιστον, διότι κατὰ τὴν ἄνοιξιν δὲν τοὺς παίρνει μόνον τὰ μυαλά, ἀλλὰ καὶ τὸ τρίχωμά των. Ἐπομένως ἀπαλλάσσονται ἀπὸ τὰ μαρτύρια τοῦ κυνηγίου, διότι δὲν ἔχουν καμμίαν ὀξίαν, διὰν εἶναι μαδημένον τὸ δέρμα των.

— Μπᾶ ! εἶπε τὸ κουνάβι, γιὰ τὰ μαλλιά μᾶς κυνηγοῦν ;

— Ἄμ γιατί σὲ κυνηγοῦν, θαρρεῖς ; τοῦ ἀπήντησεν ἡ ἄλεπού. Γιὰ νὰ σὲ βγάλουν δημογέροντα ;

Δ) Η ΠΕΣΤΡΟΦΑ

Ἡ πέστροφα εἶναι τὸ εὐμορφότερο καὶ ἀφθονώτερο ψάρι τῶν Εὐρυτανικῶν ποταμῶν. Τὸ ὄνομά της τὸ χρεωστέι εἰς τὸ κυριώτερον χάρισμα ποῦ ἔχει. Εἶναι τὸ μόνον ψάρι, ποῦ ἀνηφορίζει τὰ ποτάμια (ἐπιστρέφει, πέστροφα).

Τὸ πρᾶγμα δὲν εἶναι ὀλίγον παράξενον. Τὰ Εὐρυτανικά ποτάμια, ἰδίως τὰ τῶν Ἀγραφῶν, δὲν ἔχουν μόνον τὰς ἀποτομωτέρας κλίσεις, ἀλλὰ καὶ συχνεὺς καταρράκτας μεγάλου ὕψους. Πῶς λοιπὸν τοὺς ἀναδαίνει ἡ πέστροφα ; Ἴδου ἡ τέχνη της : Ἄμα φθάσῃ εἰς τὸν ποῦνγον (τὸ κάτω μέρος τοῦ καταρράκτου), δαγκώνει τὴν οὐρὰν της, κούλου-ριάζεται καὶ ἐκσπενδονίζεται πρὸς τὰ ἐπάνω, διατρυπῶσα ὡς βέλος τὴν σούδαν * τῶν νερῶν.

Τὸ ψάρευμα τῆς πέστροφας εἶναι τὸ προσφιλέστερον εὐρυτανικὸ κυνήγι. Ὁ Ἀσπροπόταμος * καὶ τὰ παραπόταμά του εἶναι γεμᾶτα ἀπὸ τὸ ψάρι αὐτό, τὸ νοστιμώτερον, ὅχι μόνον τῶν ψαριῶν τῶν γλυκῶν νερῶν, ἀλλὰ καὶ τῶν θαλασσινῶν. Τὸ κυνήγι της εἶναι πολὺτροπον. Ἰδίως τὴν κυνηγοῦν μὲ δυναμίτιδα καὶ ξυλοφωτιές. Ἀνάβουν τὴν νύκτα ἕνα δέμα ξηρὸς βέργες καὶ μὲ αὐτὲς στὸ χέρι κατεβαίνουν εἰς τίς ὄχθες τῶν ποταμῶν. Οἱ πέστροφες ζαλίζονται εἰς τὸ πολὺ φῶς καὶ χοροπηδοῦν. Τότε βουτοῦν οἱ κυνηγοὶ μὲ τὰ χαντζάρια στὰ χέρια καὶ τίς σκοτώνουν. Εἶναι ποῦντοι, ἀπὸ τοὺς ὁποίους ἡμποροῦν ν' ἀποσύρουν δέκα καὶ εἴκοσι ὀκάδες πέστροφες.

Ἀλλὰ ὑπάρχει καὶ ἄλλος τρόπος ψαρεύματος τῆς πέστροφας, κα-

τατροπεπτικώτερος καὶ τῆς δυναμίδος ἀκόμη, δυστυχῶς δὲ δυσκολοκαταδίκωτος, ὥστε νὰ μὴ ἴμπορῶ νὰ συστήσω κανέν μέτρον ὡς ἀποτελεσματικόν. Εἶναι τὸ σπλόισμα. Εἶναι δὲ τὸ σπλόισμα πέταγμα εἰς τὰ ποτάμια ἀποστάγματος γλωρῶν καρυδοφλοιῶν ἢ χυμοῦ γαλατσίδας (ἑνὸς κερτίνου δηλητηριώδους λουλουδιοῦ), τὸ ὁποῖον ἰδιαιτέρως ὀνομάζεται καὶ σπλόιμος. Καὶ εἶναι τόσον δηλητηριώδη καὶ τὰ δύο αὐτά, ὥστε ἀμέσως μετὰ τὸ ρήγιμον νὰ γεμίζῃ ἡ ἐπιφάνεια τῶν ποταμῶν ἀπὸ νεκρὰς πέστροφες. Τὸ σπλόισμα εἶναι εἰς μεγάλην χρῆσιν εἰς ὅλα τὰ Ἀγροφιοτοχώρια καὶ ἀσφαλῶς εἰς αὐτὸ ὀφείλεται ἡ ἐλάττωσις τῆς πέστροφας κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη. Μέγα μέρος τῆς πέστροφοκαταστροφῆς ὀφείλεται καὶ εἰς τὴν ὑλοτομίαν, ἡ ὁποία τὰ «σουδιάζει», ὅπως λέγουσιν οἱ χωρικοί, πρὸς τὴν θάλασσαν. Ἡ ξυλεία, ἡ ὁποία ῥίπτεται εἰς τὰ ποτάμια, διὰ νὰ μεταφερθῇ εἰς τὸ Αἰτωλικόν, παρὰ τὸ ὁποῖον ἐκβάλλει ὁ Ἀσπροπόταμος, τίς προγκᾷ κατὰ κοπάδια πρὸς τὰς ἐκβολὰς τοῦ ποταμοῦ, ὅπου τίς θανατώνουν τὰ ἄλιμα νερὰ.

Μεγάλην ἐπίσης καταστροφὴν κάνει εἰς τὴν πέστροφان ἡ πλημμύρα, ἡ ὁποία ἐσχάτως εἰς τὰ θορεινὰ μέρη τῆς Εὐρυτανίας ἔγινεν ἐκδημική, ἔνεκα τῆς μεγάλης ὑλοτομίας. Τὴν σκοτώνει, τὴν πνίγει, τὴν θάβει ὑπὸ τὴν ἄμμιον καὶ τὸν χαλιζιᾶν. Ὅση γλυτώνει σύρεται ἀπὸ τὴν θολοῦραν εἰς τὰς ὄχθας, διὰ νὰ βοσκῇ καὶ ἐκεῖ, ὅπως εἶναι ἑλισσμένη, τὴν ἀναμένει ὁ διὰ χαντζάρας θάνατος. Διότι, ἐπαναλαμβάνω, ὅτι τὸ κυνὴγι τῆς πέστροφας εἶναι μία τελεία ἐπιστήμη ἐδῶ.

Προχθὲς ἐκυνηγούσαμε πέστροφες εἰς ἕνα παραπόταμον τοῦ Ἀχελώου. Ἐνας τσοπάνος, ὁ ὁποῖος μᾶς ἐδοηθοῦσε, μᾶς ἐπληροφόρησεν ὅτι στὴ σπηλιὰ τῆς γεφύρας εἶναι μία, πού περνᾷ τίς τρεῖς ὀκάδες. Ἐπὶ γαμιν ἐκεῖ, ὅπου ὁ εἰδικὸς πέστροφοκυνηγός, ἀφ' οὗ ἐξηρευνήσε τὸ ἔδαφος, εἰσῆλθε διευθυνθεὶς πρὸς τὸ μέρος, εἰς τὸ ὁποῖον ἐκρύβετο ἡ πέστροφα. Μετ' ὀλίγας ἐρευνᾶς τὴν εὗρεκε καὶ τὴν ἐρρίζωσεν εἰς τὴν σχισμίδα ἑνὸς βράχου.

Ἀπλώνει πρὸς τὰ ἐκεῖ, ἀλλ' ἐκείνη ἐπλάταγιζε τὰ νερὰ καὶ ἐσκοπάζετο, ὥστε νὰ χάνῃ τὴν ἀκριβῆ θέσιν της ὁ κυνηγός, ὁ ὁποῖος προσπαθεῖ νὰ βουτήξῃ τὰ δάκτυλά του εἰς τ' αὐτιά της, τὸ μόνον μέρος ἀπὸ τὸ ὁποῖον ἴμπορεῖ νὰ τὴν κρατήσῃ, διότι τὸ ἄλλο σῶμα της γλυστρεῖ ὡσὰν χέλι. Ἐπὶ τέλους εἰς μίαν βουτιά τῶν χειρῶν του κατέρωθε νὰ

βυθίση τὰ δάκτυλά του εἰς τ' αὐτιά της καὶ τὴν ἀνέσυρεν ἐπάνω σπαρταρίζουσιν, τραντάζουσιν τὸν νικητὴν της, ὥστε νὰ νομίζωμεν διὰ θὰ τὸν ἀναποδογυρίσῃ. Ἄλλ' ἐκεῖνος, κινδυνεύων νὰ πέσῃ, τὴν ἔξεσπεν-δόνισε πρὸς τὸν γιालόν, ὅπου ἐσηκοβροντιώνταν ἐπὶ ὄραν, ταράσσουσα τὸν χαλικιᾶν ὡς ἀλογοποδοβολητό.

«Τ' ἄγρια καὶ τὰ ἡμέρα»

Στέφανος Γρανίτσας

Η ΚΥΝΗΓΗΜΕΝΗ ΠΕΡΔΙΚΑ

Ἦταν Αὐγούστος μῆνας. Ἐκαδόμαστε ἐγὼ καὶ ὁ συνάδελφός μου τὸ ἀπόγευμα στὸν ἐξώστη τοῦ πύργου, ὁ ὁποῖος ἦταν στὸ βορεινὸ πλευρὸ του καὶ ἐκοιτάζαμε τὸν ἀπέραντο κάμπο τῆς Θεσσαλίας ὡς ἐκεῖ, πού ἔσμιγε μὲ τίς κοντότερες ράχες τῶν Χασιώτικων βουνῶν, τὰ ὁποῖα φαίνονται ἀπὸ μακριὰ ἕνα κομμάτι πέτρα μεγάλη, γιγάντια.

Ὁ Πηνειὸς ἐκυλοῦσε τὰ νερά του πολὺ κοντὰ μας, ὡς ἕνα τέταρτο τῆς ὥρας ἀπὸ μᾶς, ἀλλ' ἂν καὶ ὁ πύργος ἦταν ψηλός, οὔτε ἐβλέπαμε, οὔτε τὸ βουητό του ἀκούαμε, γατὶ τὸ ἔδαφος εἶναι ἴσιο καὶ οἱ δύο ὄχθες σμίγουν, ἡ μία μὲ τὴν ἄλλη καὶ κρύβουν τὴν κοίτη, ἐνῷ τὸ νερὸ τρέχει ἤσυχο-ἤσυχο, χωρὶς βουή, χωρὶς κρότο, χωρὶς ἀφρό, σὰ διαβάτης κουρασμένος, ὁ ὁποῖος περπατᾷ ἀργὰ-ἀργὰ καὶ δὲ βλέπει τὴν ὥρα νὰ φθάσῃ στὴν κατοικία του, νὰ ξεπλωθῇ καὶ νὰ κοιμηθῇ.

Εἶχαμε μπροστὰ μας ἕνα σωρὸ χωριά. Τὰ διεκρίναμε ἀπὸ τὰ δένδρα, πού εἶχαν, καὶ ἀπὸ τὰ κεραμίδια πού ἐκοκκίνιζαν, καὶ ἐπυρολογούσαν ἀπὸ τὸ ἥλιοπύρι, σὰν νὰ ἦταν ψηλὰ σ' ἀσβεσταριὰ ἢ σ' ἀναμμένο κεραμιδιό. Ἀπὸ μακριὰ μᾶς ἐρχόταν ὁ ἦχος τῶν κουδουνιῶν τῶν κοπαδιῶν, τὰ ὁποῖα ἐδοσκοῦσαν ὀλόγυρα. Ὁ οὐρανὸς ἦταν ξάστερος, καὶ ἡ γῆς ἐδιψοῦσε γιὰ νερό, σὰν στρατοκόπος κουρασμένος, γιὰτὶ δὲν εἶχε βρέξει ἀπὸ τὸ Μάρτη. Σύννεφο δὲν ἐφαινόταν πουθενὰ κανένα καὶ ζέστη φοβερὴ ἀγκάλιαζε ὅλον τὸν κάμπο. Σὲ λίγο ἕνα συννεφάκι, ὡς μία ψάθα, ἄσπρο, κάτασπρο σὰν λαγαρὸ ἀσήμι, ἐκάθησε στὴν κορυφὴ τοῦ Ὀλύμπου σὰν ἀτίμητο διαμαντένιο ἀστέρι.

Μιὰ ὑπόκωφη βροντὴ ἀκούσθηκε κατὰ τὸν Ὀλυμπο καὶ ἄστραμμα ἐφεγγαδόλησε μέσα στὸ σύννεφο, πού ἐγιγάντευε καὶ ἐθέρεινε καὶ ἐγίνε μιὰ στιγμὴ κατάχρυσο. Δὲν πέρασε πολλὴ ὥρα καὶ ἐκεῖνο τὸ συννεφάκι, πού ἔξεφύτρωσε σὰ στέμμα ψηλὰ στὴν κορυφὴ τοῦ δοξασμένου βουνοῦ

μας, ἐγένηκε γίγαντας κι ἐχύθηκε σ' ὅλον τὸν οὐρανὸ τῆς Θεσσαλίας, σὰ φοβερὸ ὄχταπόδι ἀπλώνοντας τοὺς μαύρους πλοκάμους του ὡς τὸν Κίτσαβο, ὡς τὸ Πήλιο, ὡς τ' Ἄγραφα κι ὡς τὰ βουνὰ τ' Ἀσπροποτάμου. Ἀρχισαν νὰ πέφτουν ἀριεὲς ἀριεὲς οἱ πρῶτες σταλαματιές τῆς βροχῆς, χονδρὲς σὰν καρδία, καὶ τ' ἀστροπελέκια ν' αὐλακώνουν τὸν οὐρανὸ σὰν φλογισμένα φίδια καὶ σὲ λίγο ἀκόμη ἡ Θεσσαλία ἐλουζόταν ἀπ' ἄκρη σ' ἄκρη κι ἐφεγγοβολοῦσε κι ἐτρανταζόταν ἀπὸ τ' ἀστροπελέκια.

Ἀπὸ τὶς πρῶτες σταλαματιές ἀφήσαμε τὸν ἐξώστη κι ἐμπήκαμε στὴν ἀπέναντι κρεβάτα τοῦ πύργου κι ἐκοιτάξαμε μὲ χαρὰ τὴ χονδρὴ βροχή, ἡ ὁποία ἔπεφτε κι ἐκτυποῦσε τὰ γυαλιὰ τῶν παραθυριῶν. Ἐκεῖ ποὺ ἐκαθόμαστε κι ἐχαιρόμαστε γιὰ τὸ περίλαμπρο θέαμα τῆς εὐεργετικῆς βροχῆς, ἡ ὁποία θὰ ἐλότιζε τὴ διψασμένη γῆ ὡς τὰ ἔγκατά της, ποὺ εἶχε γίνει σὰν κεραμίδι, ἀκοῦμε «τσάγκα!» στὸ γυαλὶ τοῦ παραθυριοῦ, καὶ δυὸ μεγάλα πουλιὰ κατάβρεκτα, τὸ ἓνα μπροστὰ καὶ τὸ ἄλλο ἀπὸ πίσω, ἐμπῆκαν μέσα. Ὅλοι ἐσηκωθήκαμε στὸ ποδάρι κι ἐγλυτώσαμε τὸ θῆμα ἀπὸ τὰ νύχια τοῦ φονιά του. Τὸ μπροστινὸ πουλί, τὸ ὁποῖο γιὰ τὴν σωτηρίᾳ του ἐπετοῦσε σὰν μολύβι καὶ ἔσπασε τὸ γυαλὶ τοῦ παραθυριοῦ, ἦταν μιὰ περιγραμμένη πετροπέρδικα, καὶ τὸ πσινό, τὸ ὁποῖο τὴν ἐκυνηγοῦσε μὲ μάτι ἄγριο, μὲ λύσσα, μ' αἰμοδιψιά, ἦταν ἓνα γεράκι. Ἐρχόταν ἐκείνη μπροστὰ κι αὐτὸ πίσω ἀπὸ τὰ πετροπούνια, τρεῖς ὥρες μακριὰ μὲ καλὸ ἄλογο, γιὰτὶ μόνο στὰ βουνὰ βρίσκονται πετροπέρδικες :

Πῶχουν τὰ πλουμιστὰ φτερά
τὰ κόκκινα ποδάρια...

Ἐνῷ στὸν κάμπο εἶναι οἱ καμπίσαιες οἱ πέρδικες, πολὺ διαφορετικὲς ἀπὸ τὶς βουνίσαιες. Οὔτε οἱ βουνίσαιες πατοῦν στὸν κάμπο, οὔτε οἱ καμπίσαιες στὰ βουνά. Οἱ βουνίσαιες εἶναι μεγαλύτερες, ἀγριώτερες καὶ ὁμορφότερες ἀπὸ τὶς καμπίσαιες καὶ τὶς βουνίσαιες προτιμοῦν ἐκεῖνοι, ποὺ ἔχουν τὴ μανία νὰ σκλαβώνουν τὰ καημένα τὰ πουλιὰ καὶ νὰ τὰ βάζουν στὰ κλουδιά, γι' ν' ἀκοῦν τὸ σκλαβωμένο τους λάλημα καὶ νὰ εὐχαριστοῦνται μὲ τὴ δυστυχία τους.

Ἐπιάσαμε καὶ τὴ δειλὴ πέρδικα, ποὺ ἐμαζεύθηκε σὲ μιὰ γωνιά

τῆς κρεβάτας κι ἔτρεμε ἀπὸ τὸ φόβο τῆς, καὶ τὸ δομητικὸ γεράκι, ποὺ εἶχε τρυπώσει κάτω ἀπὸ τὰ καθίσματα, ἄγριο καὶ φοβερό, καὶ τὰ ἐδάλασε σὲ ξεχωριστὰ κλουδιά. Ἡ πέρδικα ἦταν προσωρισμένη γιὰ τὸ συνάδελφό μου γιὰ τὸ κλουβὶ καὶ τὸ γεράκι γιὰ δῶρο σὲ κανένα κυνηγὸ, ὃ ὁποῖος μπορούσε νὰ τὸ γυμνάσῃ νὰ κυνηγᾷ στὸν ἀέρα πουλιά. Ἕνας φίλος, ποὺ εἶχε παρατύχει κοντά μας, εἶπε ὅτι ἡ καλύτερη δουλειὰ ἦταν νὰ φᾶμε τὴν πέρδικα ψητὴ καὶ νὰ σκοτώσωμε τὸ γεράκι καί, γιὰ νὰ μᾶς πείσῃ περισσότερο, μᾶς ἀνέφερε καὶ ἓνα στίχο δημοτικοῦ τραγουδιοῦ :

Πέρδικα ψημένη καὶ γλυκὸ κρασί.

Τὴ νύκτα, ὅταν ἐτραβηθῆκαμε ὁ καθένας στὸ κρεβάτι του, γιὰ νὰ κοιμηθοῦμε, δὲ μ' ἐκολλοῦσε ὕπνος. Μὲ ἐβασάνιζε ἡ ἰδέα τῆς σκλαθιάς τῆς πετροπέρδικας καὶ τοῦ γερακιοῦ. Ἔδωσα, ἐπῆρα, νὰ κοιμηθῶ, ἔδεν τὸ κατώρθωνα. Ἐσυλλογιζόμουν τὰ βάσανά τῆς, ἐσυλλογιζόμουν ὅτι ἦλθε στὴν κατοικία μου ζητῶντας σωτηρία, καὶ βρῖσκει πικρὴ σκλαβιά. Ἐσυλλογιζόμουν καὶ τὸ τέλος τῆς : κανένα ψήσιμο στὴ σούβλα ἢ κανένα φάγωμα ἀπὸ καμμιὰ γάτα. Γιὰ τὸ γεράκι δὲ μ' ἔνοιαζε πολὺ. Ἡ ἰδέα ὅτι ἔτρωγε πουλιὰ καὶ ὅτι, ἂν δὲν ἐτύχαινε τὸ παράθυρο τοῦ πύργου, θὰ ἐξέσχισε τὴν καημένη τὴν πέρδικα, μὲ ἔκανε νὰ τὸ ἀντιπαθῶ καὶ νὰ τὸ μισῶ καὶ νὰ μὴ ἐνδιαφέρωμαι γι' αὐτό. Στὰ τελευταῖα, ἐκεῖ ποὺ ἐγύριζα ἄυπνος στὸ κρεβάτι, γιὰ νὰ δώσω τέλος στὴ νέα τύχη τῆς πέρδικας, ἄναψα τὸ κερί κι ἐπῆγα στὴν κρεβάτα, ὅπου ἐβρῖσκονταν κρεμασμένα καὶ τὰ δυὸ κλουδιά, τὸ ἓνα κοντὰ στὸ ἄλλο.

Ἡ πέρδικα ἐπῆγαινε ἄνω κάτω μέσα στὸ κλουβί, ἐνῶ τὸ κακοῦργο γεράκι ἐκαθόταν κι ἐκοιμόταν, ἔχοντας τὸ λαιμό του χωμένο μέσα στὶς πλάτες καὶ μονάχα, ὅταν ἐξύγωσα μὲ τὸ φῶς, ἀνοιξε τὰ μάτια του κι ἐγύριζε ἀνήσυχο τὸ κεφάλι του ὀλόγυρα. Ἐξεκρέμασα τὸ κλουβὶ τῆς πέρδικας κι ἐπῆγα στὸ παράθυρο μὲ τὸ τσακισμένο γυαλί, ἀνοιξα τὴ τὴ θύρα τοῦ κλουβιοῦ κι εἶπα στὸ σκλαβωμένο πουλί :

— Ἄει στὸ καλὸ σου ! Πέταξε στὰ κορφοβούνια σου καὶ στὶς βουνολαγίες σου, ὅπου ἐγεννήθηκες κι ὅπου εἶναι ὁ προορισμός σου κι ἡ εὐτυχία σου. Ἴσως ἔχῃς ταῖρι, ἴσως ἔχῃς μικρά, ποὺ σὲ καρτεροῦν !

Ἡ πέρδικα, τὴ στιγμὴ ποὺ ἀνοιξα τὴ θύρα τοῦ κλουβιοῦ στὸ πα-

ραθύρι μὲ τὸ σπασμένο γυαλί, σὰν νὰ μὴν ἐπίστευε τόση εὐτυχία, ἐδί-
σταζε νὰ πετάξῃ καὶ ν' ἀποκτήσῃ τὴν ἐλευθερία της. Ἀλλὰ σὲ λίγο
ἐμάζεψε καλὰ τὰ περὰ της, ἐκατέβασε τὸ κεφάλι της καὶ ἓνα δυνατὸ
φτερουγίσμα ἀκούστηκε στὰ σκοτάδια τῆς νύκτας. Ἡ καρδιά μου ἐχό-
ρευε ἀπὸ τὴ χαρὰ της γιὰ τὴν καλωσύνη, ποὺ εἶχα κάμει, καὶ τὰ πο-
δάριά μου μοῦ ἐφαίνονταν πῶς δὲν ἐπατοῦσαν στὸ πάτωμα. Ἐκρέμασα
τὸ κλουβὶ στὴ θέσι του καὶ ἐγύρισα νὰ πάγω στὸ κρεβάτι μου νὰ κοι-
μηθῶ εὐχαριστημένος.

Ἐκείνη τὴ στιγμή τὸ βλέμμα του ἀντικρύσθηκε μὲ τὸ βλέμμα τοῦ
γερακιοῦ. Μοῦ ἐφάνηκε σὰ νὰ μοῦ ἐξητοῦσε καὶ αὐτὸ τὴν ἐλευθερία του
καὶ σὰ νὰ μοῦ ἔλεγε μὲ ἀνθρώπινη φωνή :

— Ἐλευθέρωσέ με καὶ μένα τὸ καημένο ! Γυρεύω τὴν ἐλευθερία μου
ὡς ἐλεημοσύνη !

Ἔστρεξε ἡ καρδιά μου. Δυὸ δάκρυα χονδρὰ ἀνέβηκαν ἀπὸ τὴν
καρδιά μου στὰ μάτια μου. Ἡθέλησα νὰ θυμηθῶ ὅλα τὰ φονικά τοῦ
σκληρωμένου γερακιοῦ. Πόσα πουλιὰ ἄφησε χωρὶς μάννα καὶ πόσες
μάννες χωρὶς πουλιὰ καὶ πόσα πουλιὰ χωρὶς ταῖρι καὶ τὸ κυνήγημα
τῆς πέρδικας, ἡ ὁποία ἐγλύτωσε ἀπὸ τρεῖς, ἀλλὰ δὲν ἠμπόρεσα ν' ἀντι-
σταθῶ στὴν ἄφωνη φωνή, ποὺ μοῦ ἐφώναζε :

— Ἐλευθέρωσέ με καὶ ἐμένα τὸ καημένο ! Δός μου τὴν ἐλευθερία μου,
ὡς ἐλεημοσύνη !

Ἐξεκρέμασα καὶ τοῦ γερακιοῦ τὸ κλουβὶ καὶ ἐτράθηξα ἴσα στὸ πα-
ράθυρο μὲ τὸ σπασμένο γυαλί.

Ἀλλὰ... τί πάω νὰ κάμω ; εἶπα μέσα μου. Ἀπ' ἐδῶ ἔφυγε ἡ πέρ-
δικα, ν' ἀφήσω καὶ τὸ γεράκι νὰ τὴ φθάσῃ πουθενά...

Γυρίζω πρὸς τὸ παράθυρο, ποὺ ἀντίκρυζε κατὰ τὴ νοτιὰ, ὅπως
διόλου ἀντίθετα πρὸς τὸ δρόμο τῆς πέρδικας. Ἀνοίγω τὸ παραθυρό-
φύλλο, ἀνοίγω καὶ τὴ θύρα τοῦ κλουβιοῦ καὶ τοῦ δίνω δρόμο ! Πάει !
Ἀπέκτησε καὶ αὐτὸ τὴν ποθητὴ ἐλευθερία. Ὡρα του καλή, καὶ αὐτοῦ !

Γυρίζοντας ἐκρέμασα καὶ τοῦ γερακιοῦ τὸ κλουβὶ κοντὰ στὸ κλου-
βὶ τῆς πέρδικας καὶ πῆγα νὰ κοιμηθῶ. Ἐκοιμήθηκα σὰν στὸν Παρά-
δεισο. Ὅλος μου ὁ ὕπνος ἦταν χρυσὰ ὄνειρα. Τέτοιον ὕπνο γλυκὸ δὲν
εἶχα κάμει ποτέ !

Η ΕΛΛΑΔΑ ΜΑΣ

1.

— Ἡ Ἑλλάδα εἶναι πατρίδα μας,
 ξακουσμένη στὸν κόσμο·
 θυμάρη βγάξ' ἡ πέτρα της,
 τὰ περιβόλια της δυσόμοιο.

2.

Ἡλιόχαρ' ἡλιογέννητη,
 δὲν τὴ δέρνουν οἱ μπόρες
 γῦρὸ της κι' ἂν ὀργιάζουνται,
 τὴ χαϊδεύουν οἱ ὄρες.

3.

Διάφαν' ἡ πάχνη, δλόχρυση,
 στὰ βουνά της ἀπλώνει·
 μαντὶ φοράει τὴ ξαστεριά
 καὶ τὴ θάλασσα ζώνη.

4.

Κι δλόγυρα, ξετίμητα
 τὰ νησιά της πετράδια,
 φαντάζουν σὰν πλεούμενα
 εἰς αὐγὲς καὶ τὰ βράδια.

5.

Ἀνθομανοῦν οἱ κῆποι της,
 ποὺ τρυγᾷ τὸ μελίσαι,
 κλῆμ' ἀγκαλιάζει τὴν ἐλιά,
 σκιάζ' ἡ δάφνη τὴ βρύση.

6.

Τὰ ρυάκια τὸ τραγοῦδι τους
 μὲ τ' ἀηδόνια ταιριάζουν.
 Εὐγενικά κι οἱ θρίαμβοι,
 σὰν περνοῦν, ἀλαλάζουν.

* * *

Μικρούλα εἶν' ἡ Ἑλλάδα μας
 φῶς καὶ χάδι καὶ νάζι,
 π' ὅλη τὴ γῇ στὰ στήθια της
 σὰ μιὰ μάνη' ἀγκαλιάζει.

Περσικὸν ἀπαιδικὸς κόσμος»

Ἀγγ. Σημηριώτης

ΛΕΞΙΛΟΓΙΟΝ

A

- ἀβάκιον, τὸ — μικρὰ τετράγωνος, λεία σανίς, ἐπὶ τῆς ὑποίας ἔγραφον οἱ ἀρχαῖοι.
- ἀβασταγή, ἡ — τὸ βασταζόμενον δέμα, ζαλίκι.
- Ἀβεσσαλώμ, — τριτότοκος υἱὸς τοῦ Δαβίδ.
- Ἀγαθηροί — Μωαμεθανοί, Μουσουλμάνοι (ἐκ τῆς Ἀγαρ).
- ἀγᾶς, ὁ — τιμητικὸς τίτλος τῶν Τούρκων πολιτικῶν ἢ στρατιωτικῶν.
- ἀγκαλὰ — ἂν καί, μολονότι.
- ἀγλαῖζω — λαμπρύνω, ἐξωραῖζω.
- ἀγναντεύω — παρατηρῶ ἀπὸ μακρὰν ἢ ἀφ' ὑψηλοῦ, περισκοπῶ, ἀντικρύζω.
- ἀγνάντια — (ἐπίρρ.) ἀπέναντι, ἀντίκρυ, (ἐκ συνεκφορᾶς τὰ ἐνάντια, τ' ἀγνάντια).
- ἄγουρος, — (ἐπίθ.) ἄωρος, παιδικός, νεανικός.
- Ἄγρας Τέλλος — ψευδώνυμον τοῦ ἀξιωματικοῦ Τ. Ἀγαπηνού, ἀγωνισθέντος καὶ εὐρόντος μαρτυρικὸν θάνατον κατὰ τὸν Μακεδονικὸν ἀγῶνα (1907).
- ἀδαπάνητος — (ἐπίθ.) ἀτελείωτος, ἀνεξάντλητος.
- Ἀδοριανός — Ρωμαῖος φιλέλλην αὐτοκράτωρ (76 — 138 μ.χ.) ἀναδειχθεὶς εὐεργέτης τῆς πόλεως τῶν Ἀθηνῶν, τὴν ὁποίαν διεκόσμησε διὰ πολλῶν καὶ χρησίμων κτισμάτων.
- ἀθάλη, ἡ — ἡ καπνιά.
- ἄθλος, ὁ — ἀγών, κατόρθωμα.
- αἷγλη, ἡ — λάμψις, δόξα, φήμη.
- αἵμασις, ἡ — φράκτης κήπου, περιβολιοῦ.
- Αἶνος, ἡ — πόλις τῆς Θράκης παρὰ τὰς ἐκβολὰς τοῦ Ἑβρου.
- αἰπόλιον, τὸ — κοπάδι αἰγῶν.
- αἰπόλος — βοσκὸς αἰγῶν.
- Αἰσχύλος — μέγιστος τραγικὸς ποιητής, γεννηθεὶς ἐν Ἐλευσίνι τὸ 525 π. Χ. καὶ ἀποθανὼν τὸ 456.
- Ἀκαδημία (ἡ Ἀκαδήμεια) — τόπος σύνδενδρος ἐν Ἀθήναις κατὰ τὴν ἀρχαιότητα, Ν.Α. τοῦ Κολωνοῦ, ὀνομασθεὶς ἐκ τοῦ πρώτου κατόχου Ἀκαδήμου. Ἐν αὐτῷ ἐδίδασκεν ὁ Πλάτων εἰς ιδιόκτητον οἶκον ἀπὸ τοῦ τέπου τούτου ὀνομάσθη Ἀκαδημία καὶ

ἀκάθεκτος
ἀκαρεῖ (ἐνν. χρόνῳ)

ἀκάτεχος
ἀκρωτηριάζομαι
ἀλάγιαστα
Ἀλαμανοὶ ἢ Ἀλαμάνοι

ἀλαντζᾶς, ὁ

ἀλαργεύω
ἀλέγκρο

ἀλλόφρων
ἄλμη, ἡ
ἀμείλικτος
ἀμολγός, ὁ
ἀμπαδίτικος

Ἀμπελάκια, τὰ

ἀμφιλίκη, ἡ
ἀναβολεύς, ὁ

ἀναγαλλιάζω
ἀναγνούς
ἀνάθημα, τὸ

ἀναθηματικός

ἀναθρόσκει
ἀναχωρέω

φιλοσοφική πλατωνική σχολή καὶ ἀπὸ ταύτης
κάθε σύλλογος ἐπιστημόνων ἢ καλλιτεχνῶν,
ἔχων σκοπὸν τὴν προαγωγὴν τῶν ἐπιστημῶν
καὶ τῶν τεχνῶν.

— (ἐπίθ.) ἀσυγκράτητος, ὀρμητικός.
— ἀμέσως, στὴν στιγμή. Ἀκαρῆς—μικρός, ἐλά-
χιστος.

— (ἐπίθ.), (Κρητ. ιδιωμ.) ἀνήξερος, ἄπειρος.
— μοῦ ἀποκόπτουν ἓνα ἄκρον, ἢ περισσότερα.
— (ἐπίρρ.) ἀδιακώπως

— γερμανικὸς λαὸς σχηματισθεὶς (κατὰ τὸν β' μ.Χ. αἰῶνα) ἐκ διαφόρων βαρβαρικῶν φυλῶν με ἀρχικὴν κοιτίδα τὸν Μοῖνον (Μάιν), παρα-
πόταμον τοῦ Ρήνου ἐν Γερμανίᾳ· ἀπὸ τούτων ἡ Γερμανία ὠνομάσθη Allemagne καὶ οἱ κάτοι-
κοὶ τῆς Allemands.

— (λ. τουρκ.) χονδρὸν βαμβακερὸν ὕφασμα ποικιλόχρουν, παρδαλὸν ἢ καὶ δίχρουν.

— (λ. ἱταλ.) ἀπομακρύνομαι.

— (λ. ἱταλ.) μουσικὸς ὅρος σημαίνων τὸν ταχὺν καὶ ζωηρὸν ρυθμὸν.

— (ἐπίθ.) ὁ ἐκτὸς ἑαυτοῦ, σὰν παράφρων.

— ἡ ἀρμύρα.

— (ἐπίθ.) ἀκαμπτος, σκληρός.

— νυκτοάρμεγμα.

— κατεσκευασμένος ἀπὸ ἀμπᾶν, χονδρὸν μάλλι-
νον ὕφασμα δι' ἐγχώριον ἔνδυσιν.

— χωρίον Λαρίσσης, εἰς τὸ ὅποιον κατὰ τὰ τέλη τοῦ 18ου αἰῶνος συνεκροτήθη περίφημος κοινο-
τικὸς συνεταυρισμὸς τῶν κατοίκων.

— τὸ λυκόφως

— ἡ σκία τοῦ ἵππου, ὁ ἀπὸ τοῦ ἐφιππίου ἐξα-
τώμενος σιδηροῦς κρίκος, ἐπὶ τοῦ ὁποίου πατοῦν οἱ ἵππεῖς, διὰ νὰ ἀναβοῦν ἐπὶ τοῦ ἵπ-
που.

— ἀγάλλομαι, χαίρω, σκιρτῶ ἀπὸ χαρᾶν.

— ἀφοῦ ἐδιάβασε (μετοχ. ἀορ. β' τοῦ ἀναγιγνώσκω),

— (ἐκ τοῦ ἀνατίθμι) ἀφιέρωμα, τὸ ἀφιερύ-
μενον εἰς τὸν ναὸν τάμα.

— (ἐπίθ.) ὁ ἐπέχων θέσιν ἀναθήματος, ὁ χρη-
σιμεύων ὡς ἀφιέρωμα.

— ἀναπηδῶ, ἀνυψοῦμαι (ἀορ. β' ἀνέθορον).

— ἀνακόπτω πλοῦν, σταματῶ, (ναυτικὸς ὅρος).

ἀνάντης, ἔνν. ὁδός	— (ἐπίθ.) ἀνωφερής, ἀπότομος.
ἀναπνιά, ἡ	— ἡ ἀναπνοή
ἀνάσσω	— βασιλεύω.
ἀναχαίττω	— ἀνακόπτω, συγκρατῶ.
ἄνδηρον, τὸ	— ἀνάχωμα ἐπὶ ὄχθης ποταμοῦ κατάφυτον.
ἀνεμόχολον, τὸ	— δυνατὸς αἰφνίδιος ἄνεμος συνεπιφέρων νέφωσιν.
ἀνεμούριον, τὸ	— ἀνεμοδείκτης ἐξ ὑφάσματος ἐρραμένος εἰς σχῆμα κώνου καὶ προσδεδεμένος ἀπὸ φάρου, πλοίου ἢ ἀεροπλάνου· οὗτος, πληρούμενος ἀέρος ἀνυψοῦται καὶ δεικνύει τὴν διεύθυνσιν τοῦ ἀνέμου.
ἀνεπάντεχος	— (ἐπίθ.) ἀνέλπιστος, ἀπροσδόκητος, καὶ ἐπίρρ. ἀνεπάντεχα - ἀπροσδοκῆτως.
ἀνίσχω	— κρατῶ ὑψηλά, ὑψώνω.
ἀνοῖ	— ἀνοίγει.
ἀνοχή, ἡ	— σιτοδεία, ἀφορία, ἔλλειψις, συνεκδοχ. στενοχω- ση, θλίψις.
ἀνταρμίζομαι	— καταλαμβάνομαι ὑπὸ ἀνησυχίας.
Ἀντίοχος	— βασιλεὺς τῆς Συρίας (324—261 π.Χ.)
ἄντρον, τὸ	— μυθικὸν σπήλαιον εἰς Δελφούς, ἐν γένει τὸ ἐντὸς βράχου κοίλωμα, τὸ σπήλαιον.
ἄξεστος	— (ἐπίθ.) ἀμόρφωτος, ἀπολίτιστος.
ἀπέ	— (ἐπίρρ.) ἔπειτα, ὕστερον.
ἀπελατίκι(ον), τὸ	— ὅπλον σιδηροῦν ἀνιδιωτὸν ροπαλοειδὲς (μεσαιων.)
ἀπιλογοῦμαι	— ἀπολογοῦμαι (Κρητ. ἰδιωματ.), ἀποκρίνομαι.
ἀποβάλλω	— βγάνω, χάνω.
ἀπόγαιον, τὸ	— καὶ ἀπόγειος, ἡ—ὁ ἄνεμος, ὁ πνέων ἐκ τῆς ξηρᾶς. Λέγεται καὶ ἡ ἀπογεία (αὔρα).
ἀπόγειον, τὸ	— τὸ χονδρὸν σχοινίον, διὰ τοῦ ὁποίου δένουν τὰ πλοῖα ἀπὸ τὴν ξηράν.
ἀποκλαμός, ὁ	— ὁ πλόκαμος, ἐδῶ : πυρίνη γλῶσσα.
ἀποπλάνησις, ἡ	— ἐξαπάτησις.
ἀπορρώξ (-ῶρος).	— (ἐπίθ.) ἀπότομος, κρημνώδης.
Ἀποσπερίτης, ὁ	— ὁ Ἑσπερος, ἦτοι ὁ πλανήτης Ἀφροδίτη, ὅταν ἐμφανίζεται τὴν ἑσπέραν μετὰ τὴν δύσιν τοῦ ἡλίου.
ἀποφράς, ἡ	— ἄδος, (ἐκ τοῦ ἀπὸ καὶ φράζομαι—λέγομαι), ἡ ἡμέρα, τὴν ὁποίαν δὲν θέλει τις οὔτε ν' ἀνα- φέρῃ ὡς ἐνθυμίζουσιν θλιβερόν γεγονός, πέν- θος, δυσκόλινος.
ἄπτον	— προστ. ἐνεστ. τοῦ ρ. ἄπτομαι=ἐγγίζω.
ἀραπαδάκια, τὰ	— καρροτσάκια, (λ. τουρκ.).
Ἀραξος, ὁ	— ἀκρωτήριο Πελοποννήσου εἰς τὴν εἴσοδον τοῦ

ἀργάτης, ὁ
Ἀργέστης, ὁ
ἀρδεύω
Ἀρδητιός, ὁ

ἀρειμάτιος
Ἀριστοφάνης,

ἄρματα, τὰ

ἀρμούτι, τὸ
ἀρνησικυρία, ἡ

ἀρραγής
ἀρρητος
ἀσκέρι, τὸ
ἀσμενίζομαι
Ἀσπρη Θάλασσα

Ἀσπροπόταμος
Ἀσπρος, ὁ
ἀτενώς

ἀτημέλητος

ἀτόφιος
αὐγάζω
αὐθις
αὐλών, ὁ
ἄφατος
ἀφνειός,
ἀχηβάδα, ἡ

ἀφιθυμία, ἡ

- Πατραϊκοῦ κόλπου, κοινῶς Κάβο-Πάπας.
— τὸ βαροῦλκον τοῦ πλοίου.
— βορειοδυτικὸς ἄνεμος.
— ποτίζω κήπον κλπ.
— λόφος ἐν Ἀθήναις, ἀριστερὰ τοῦ Ἰλισσοῦ, ὑπὲρ τὸ Στάδιον.
— (ἐπιθ.) πολεμοχαρής, ἄγριος.
— ὁ μεγαλύτερος κωμικὸς ποιητὴς τῆς ἀρχαιότη-
τος (452—385 π.Χ.). ἔγραψε πολλὰς κω-
μωδίας, μίαν τῶν ὁποίων ἔχει τὸν τίτλον «Βά-
τραχον».
— τοῦ πλοίου, ἡ ἀρματοσιὰ, τὰ ἄρμενα, τὸ σύνολον
τῶν ἐξαρτημάτων τοῦ ἱστιοφόρου (ἱστοί, κε-
ραῖαι, σχοινία, κλπ.).
— βαρὺ τυφέκιον μὲ ἀσπιδοειδῆ ὑποκόπανον.
— τὸ δικαίωμα, τὸ ὁποῖον ἔχει ὁ ἀρχηγὸς τοῦ
Κράτους ν' ἀρνήται τὴν ἐπικύρωσιν νόμου ἢ
πράξεως τῆς κυβερνήσεως· γενικῶς τὸ δικαίωμα
τοῦ ν' ἀπαγορεύῃ τις κάτι.
— (ἐπίθ.) ἄθραυστος.
— (ἐπίθ.) ἀνείπωτος, μυστικός.
— σῶμα τακτικοῦ στρατοῦ (λ. τουρκ.).
— δέχομαι προθύμως ἢ εὐχαρίστως.
— τὸ Αἰγαῖον πέλαγος ἀπὸ τὰ πάντοτε σχεδὸν
ἐπικρατοῦντα ἐν αὐτῷ ἀφρίζοντα κύματα.
— ὁ Ἀχελῷος.
— ὁ Ἀσπροπόταμος (Ἀχελῷος).
— (ἐπίρρ.) μὲ τὸ βλέμμα προσηλωμένον σταθε-
ρῶς ἐπὶ ἐνὸς σημείου ἢ κατ' εὐθεΐαν ἐμπρός.
— (ἐπίθ.) ἀπεριποίητος, ὁ μὴ ἐπιμελούμενος τὸν
ἑαυτὸν του.
— (ἐπίθ.) συνεχής, μὴ διακοπτόμενος.
— καταυγάζω, λάμπω, φωτίζω.
— πάλιν.
— μικρὰ κοιλὰς μεταξὺ δύο λόφων.
— (ἐπίθ.) ἀνέκφραστος.
— (ἐπίθ.) πλούσιος, ἀκμάζων.
— ἐπὶ τῶν ναῶν, ἡ κόγχη τοῦ ἱεροῦ (ἁγίου βή-
ματος).
— (ἐκ τοῦ ἄπτομαι=ἐγγίζω καὶ θυμός=ψυχὴ),
βρασμός ψυχικῆς ὁρμῆς, ἀπότομος ψυχικὴ τα-
ραχὴ λόγῳ ὀργῆς ἢ φόβου.

Β

βάλσαμον, τὸ

βαργωμῶ καὶ βαρυγγωμῶ

Βάτραχοι

βεβηλῶν

βέξι(λ)ον, τὸ

βερεδάριος

βετεράνος

βίγλα, ἡ

Βίγλιστα, ἡ

βίτσιμα, τὸ

βοιβόδας, ὁ

βοῖδοτσούλι, τὸ

βόστρυχος, ὁ

βουκολικὴ ποίησις

βούνευρον, τὸ

βραγιά, ἡ

βρατσέρα, ἡ

βραχὺς, ὁ

Βραχώρι, τὸ

βρέμω

βρίκι, τὸ

βρύχος, τὸ

— ρευστὴ ἀρωματικὴ οὐσία με̐ θεραπευτικὰς ἰδιότητας, μεταφ. ἀνακούφισις, παρηγορία.

— (ἐκ τοῦ βαρυγγωμῶ) δυσφορῶ, δυσανασχέτω, στενοχωροῦμαι.

— τίτλος μιᾶς τῶν κωμωδιῶν τοῦ Ἀριστοφάνους.

— μολύνω, μιάινω.

— (λατ. vexillum) εἶδος σημαίας τοῦ ρωμαϊκοῦ στρατοῦ, διακριτικὸν σῆμα τοῦ ἱππικοῦ τάγματος.

— (λατ. veredarius), ταχυδρόμος, ἀγγελιαφόρος.

— παλαιὸς καὶ ἔμπειρος στρατιώτης (λατ. λ.).

— ἡ σκοπιὰ, ὑψηλὸν σημεῖον ἐδάφους ἀπὸ τοῦ ποῖον δύνανται τις νὰ ἐπισκοπῇ τὰ περὶ.

— κωμόπολις τῆς Β. Ἠπείρου.

— πληγὴ διὰ βίτσας, βέργας (βιτσιὰ).

— στρατιωτικὸς διοικητής, ἡγεμὼν τῆς Βλαχίας ἢ Μολδαβίας.

— βουκέντρα.

— ἄθροισμα τριῶν κεφαλῆς, μπούκλα.

— ἡ λαμβάνουσα τὰ θέματά της ἐκ τῆς ζωῆς τῶν ποιμένων καὶ τῆς ὑπαίθρου ἐν γένει.

— μαστίγιον.

— πρασιὰ λαχανοκήπου ἢ ἀνθόφυτον χωρίσμα κήπου περιβαλλόμενον ὑπὸ αὐλακος.

— εἶδος μικροῦ ἱστιοφόρου μέχρις ἑκατὸν τόννων.

— (ἐπιθ.) κοντός, σύντομος.

— παλαιὰ ὀνομασία τοῦ Ἀγρινίου.

— βροντῶ, μουγκρίζω.

— ἱστιοφόρον με̐ δύο ἱστούς.

— βρόντος, κτύπος ὀδόντων, μούγκρισμα.

Γ

γάζα, ἡ

Γαζῆς Ἀνθιμος

— λεπτὸν, διαφανὲς ὄφασμα.

— (1758—1828), λόγιος κληρικὸς ἐκ Μηλεῶν τῆς Μαγνησίας. Χρηματίσας ἱερεὺς ἐν Βιέννῃ, ἱδρυσεν ἐκεῖ τὸ περισπούδαστον περιοδικὸν «Λόγιον Ἑρμῆν». Ἐγένετο ἔπειτα μέλος τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας καὶ ὑπῆρξεν εἰς τῶν ὑποκινητῶν τῆς ἐν Μαγνησίᾳ ἐπαναστάσεως. Συνέγραψε τρίτομον «Λεξικὸν τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης».

Γαλάται, οί

— ἀρχαῖον ἔθνος, κλάδος τῶν Κελτῶν (τῆς ἀ-
ρίας ὁμοφυλίας)· οὗτοι ἤλθον καὶ κατέκρησαν
κατὰ τοὺς προϊστορικοὺς χρόνους εἰς τὴν ὑπ'
αὐτῶν κληθεῖσαν Γαλατίαν, ἦσαν δὲ λαὸς πο-
λεμικὸς καὶ ὁρμητικὸς, ἐνεργήσας πολλὰς ἐπι-
δρομὰς καὶ κατακτήσεις μέχρι τῆς ὑποταγῆς
αὐτῶν εἰς τοὺς Ρωμαίους.

γαλατσώνω

— ἀσπρίζω τὸ σπίτι μὲ γαλάκτωμα ἀσβέστου.

γαλέρα, ἡ

— πολεμικόν, μεσαιωνικὸν πλοῖον, μακρὸν μὲ
πολλὰς κώπας καὶ ἰστία.

γεγωνία τῇ φωνῇ

— (δοτ. ἐπὶ ρρημ.) μὲ δυνατὴν φωνήν, μεγαλο-
φώνως (ἐκ τοῦ ἀρχαίου ρήματος γεγωνέω-ω
= φωνάζω δυνατὰ).

γοργοῦλης, ὁ

— εἶδος καλύμματος τῆς κεφαλῆς.

Γκε(γ)καριά, ἡ

— Ἀλβανοὶ φυλῆς τινος τῆς Β. Ἀλβανίας.

Γκέγκης, ὁ

— ὁ ἀνῆκων εἰς τὴν φυλὴν τῆς Γκε(γ)καριάς.

γχεσέμι, τὸ

— τὸ κριάρι τοῦ κοπαδιοῦ, ποὺ προπορεύεται τοῦ
ποιμνίου.

γλαρός

— ἱλαρός, γαλήνιος· ἐπὶ ὀφθαλμῶν : ὕγρος, γλυ-
κὺς, ζωηρός.

γλανκός

— (ἐπίθ.) κυανοῦς, ἀστραφτερός.

γολέττα, ἡ

— ἱστιοφόρον ταχύ, μὲ δύο ἱστούς.

γολεττί, τὸ

— ἡ μικρὴ γολέττα.

γόμεωσις, ἡ

— πυρῆτις διὰ τὴν πλήρωσιν τῶν πυροβόλων ὀ-
πλῶν.

γούμενα, ἡ

— (ναυτ.) χονδρὸν σχοινίον, κάλως.

Γραικοί, οἱ

— παλαιστοτάτη ὀνομασία τῶν Ἑλλήνων, τῶν κα-
τοικούντων περὶ τὴν πελασγικὴν Δωδώνην καὶ
τὸν Ἀχελῷον. Βραδύτερον ἢ λέξις ἦτο συνώ-
νυμος τῆς λέξεως «Ἑλλην». Τὴν λέξιν παρέ-
λαβεν ἡ λατινικὴ γλῶσσα (Graeci) καὶ ἐξ αὐ-
τῆς αἱ νεώτεροι εὐρωπαϊκά.

— ἡ ζωγραφικὴ, ἡ διὰ γραμμῶν ἢ σχημάτων παρά-
στασις.

γροικῶ καὶ ἀγροικῶ

— ἀκούω, αἰσθάνομαι, γνωρίζω. Παθ. γροικιέμαι-
γίνομαι ἀκουστός, συνεννοοῦμαι.

γρόσι, τὸ

— ἀργυροῦν τουρκικὸν νόμισμα, ἶσον πρὸς τὸ
1/100 τῆς τουρκ. λίρας.

γρούζω

— (ὀνοματοποιεῖα, ἀόρ. ἔγρυξα) ἐπὶ τῶν χοί-
ρων : φωνάζω γρύ-γρύ, γρυλλίζω· κατὰ σιν-
εκδοχὴν ἐπὶ ὠθιρῶπων : γογγύζω, γκρινιάζω,
μουρμουρίζω.

γραφική

Δ

- δαγνούνα καὶ δαγκάνα, ἡ — ἡ ὀδοντωτὴ λαβίς, δι' ἧς δαγκάνει ὁ κάβου-
ρας.
δαφιλῶς — (ἐπίρρ.) ἀφθόνως, πλουσιοπαρόχως.
Δεβόλης, ὁ — ποταμός τῆς Β. Ἑλλάδος.
δειράς, ἡ — ῥάχης ὀροσειρᾶς, (γεν.—άδος).
δέος, τὸ — φόβος.
δεσβίσης, ὁ — μουσουλμάνος μοναχός.
δέσις, ἡ — τὸ μέρος ὅπου πιάνουν (δένουν) τὸ νερὸν διὰ
τὸν μύλον ἢ τὴν ἄρδευσιν.
Δήμητρα — ἡ θεὰ τῆς Γεωργίας (δημητριακά).
δημόται, οἱ — οἱ ἄνθρωποι τοῦ λαοῦ, οἱ ἀνήκοντες εἰς τὰς
κατωτέρας κοινωνικὰς τάξεις.
δήωσις, ἡ — ἐρήμωσις, λεηλασία.
διάβροχος — (ἐπίθ.) ὁ καθ' ὅλοκληρίαν βρεγμένος, μουσκε-
μένος.
διάδημα, τὸ — στέμμα, κόσμημα κεφαλῆς.
διασκεδάζω — (ἀρχ. διασκεδάννυμι), διασκορπίζω, διαλύω.
διασκεδάσθησαν = διελύθησαν, ἐξέλιπον.
διασφάγη, ἡ — βραχὴ χερσὶν.
διασφαγεῖς — ὁ ὑποστὰς ρήγμα, διάσπασιν, (μετοχὴ ἀορ. β'
τοῦ διαρρήγνυμι).
διατελῶ — εἶμαι.
διβάρι, τὸ — ἀντὶ βιβάρου (λατ. vivarium), εἰδικὴ ἐγκα-
τάστασις. ὅπου οἱ ἀρχαῖοι Ῥωμαῖοι διατήρουν
ζῶντα ἐν τῷ φυσικῷ των περιβάλλοντι διάφορα
ἄγρια ζῷα. Σήμερον—Ιχθυοτροφεῖον, δηλαδὴ
περικεικλισμένη ἔκτασις ὑφαλμύρων ὑδάτων,
καταλλήλως διεσκευασμένη πρὸς ἐκτροφὴν ἰ-
χθύων.
δικρανὸν (δικράνι), τὸ — γεωργικὸν ἐργαλεῖον εἰς σχῆμα περόνης χρη-
σιμοποιούμενον κατὰ τὸ ἀλώνισμα τῶν σιτηρῶν.
δίοπος τῆς φυλακῆς — ὑπαξιωματικὸς τῆς φρουρᾶς, (ναυτ.).
δοβλέτι, τὸ — κυβέρνησις, κράτος, (λ. τουρκ.).
δολιχόσκιος — (ἐπίθ.) ὁ ῥίπτων μακρὰν σκιάν, ὁ μακρός.
δρογάτας, ὁ — σφοδρὸς ἄνεμος συνοδευόμενος ὑπὸ καταρρα-
κτώδους βροχῆς· λέγεται καὶ δρολάπι.
δροσόρρυτος — (ἐπίθ.) χῶρος σκιερὸς, δροσερός, με νερά.
Δρυάς, ἡ — νόμῃ προστάτις τῶν δένδρων.
δρυμὼν, ὁ — δρυμός, δάσος ἐκ μεγάλων δένδρων πυκνόν,
(γεν.—ῶνος).
δυσελπιστῶ — δὲν ἔχω καλὰς ἐλπίδας, εἶμαι ἀπληπισμένος.
δυσολῶνος — (ἐπίθ.) ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος σημαίνει κακὸν οἶω-

δύστηνος, ὁ, ἡ,
δῶσμα, τὸ

Ἐδέμ, ἡ

ἐδώλιον, τὸ
ἔθος, τὸ

εἰμασμένη, ἡ

εἶντα
εἰρεσία, ἡ
ἐκρηγνύομαι
ἐκστασις, ἡ

ἐκφρων, ὁ, ἡ
Ἑλεγκτικὸν Συνέδριον, τὸ

ἐλελεῦ
ἐλλοχῶ καὶ ἐλλοχεύω
ἐμβριθῶς
ἐνάλιος
ἐνδακρυς, ὁ, ἡ
ἐξαγοράσις, ἡ

ἐξαίνιης
ἐξουριάζω
ἐξωτερικεύω.
ἐπαλξις, ἡ

ἐπανλισμός, ὁ
ἐπέραστος, ὁ, ἡ
ἐπιβουλή, ἡ
ἐπικαλοῦμαι

ἐπίστεγον, τὸ

νόν· ἐπίρρ. δυσσιάνως - κατὰ τρόπον δυσσιάνων, μὲ κακὰς προβλέψεις.

- (ἐπίθ.) δυστυχής.
- καθεστὶ τό ὅποιον δίδεται, τὸ δῶσιμο, τὸ δῶρον.

Ε

- (λ. ἐβρ.) ὁ Παράδεισος ὅπου ἔζησαν οἱ πρωτόπλαστοι.
- κάθισμα.
- συνήθεια· ὡς ἔθος (ἐνν. ἐστίν, εἶναι), ὅπως εἶναι συνήθειαν.
- ἡ μοῖρα, ἡ τύχη, τὸ πεπρωμένον (κοινῶς τὸ «γραφτό»).
- τί, (κρητικὸς ἰδιωματισμός).
- κωπηλασία.
- ξεσπῶ.
- ἀπορρόφησης τοῦ πνεύματος ἀπὸ θαυμασμὸν ἢ κατάπληξιν.
- (ἐπίθ.) ὁ ἐκτὸς ἑαυτοῦ.
- Ἡ ἀνωτάτη οἰκονομικὴ ὑπηρεσία, ἡ ὁποία ἐλέγχει τὴν πληρωμὴν τῶν δημοσίων ἐξόδων
- (ἐπιφών.) πολεμικὴ κραυγὴ ἐνθουσιασμοῦ.
- παραμονεύω, στήνω καρτέρι, ἐνεδρεύω.
- (ἐπίρρ.) σοβαρῶς.
- (ἐπίθ.) ὁ ἐν θαλάσῃ, θαλάσσιος.
- (ἐπίθ.) δακρυσμένος.
- ἐξαγορά, ἀπόκτησις ἐνὸς ἀγαθοῦ ἔναντι ἀνταλλάγματος.
- (ἐπίρρ.) ἐξαίφνης, ξαφνικά.
- ἀπομακρύνω.
- ἐκδηλώνω.
- (ἐκ τοῦ ἀρχ. ἐπὶ-ἀλέξω=ἀποκρούω), τὸ ἀνώτατον μέρος τῶν τειχῶν φρουρίου ἢ πύργου, τεμνόμενον ὀδοντωτῶς διὰ θυρίδων.
- διανοικτέρευσις εἰς τινα τόπον.
- (ἐπίθ.) ποθητός.
- ὑπουργὸς ἐνέργεια ἔναντίον ἄλλου.
- προσκαλῶ κάποιον εἰς βοήθειαν, εἰς μαρτυρίαν.
- μικρὸς ἐστεγασμένος χώρος εἰς τὴν πρύμνην πλοίου.

ἐπιφαίνομαι
ἐπίχρισμα, τὸ
ἐπωδός, ἡ

ἔρεβος, τὸ
Ἐρέχθειον

Ἐρσέκα, ἡ
εὐθαλής, ὁ, ἡ

Ἐννάρδος Ἰωάννης—Γαβριήλ

εὐπρόσδεκτος, ὁ, ἡ
εὐπροσήγορος, ὁ, ἡ
εὐτελής, ὁ, ἡ
εὐφημισμός, ὁ

ἐφόλκιον, τὸ

- παρουσιάζομαι.
- ἄλειμμα με ἄσβεστον κλπ.
- ὁ κατὰ διαλείμματα ἐπαναλαμβανόμενος στίχος ποιήματος ἢ ἔσματος.
- βαθύτατον σκότος.
- ἀρχαῖος ναὸς ἐπὶ τῆς Ἀκροπόλεως τῶν Ἀθηνῶν εἰς τὸν ὅποιον ἐλατρεῦετο ἡ Πολιάς Ἀθηνᾶ, ἱδρυθεὶς ἐπὶ παλαιοτάτου ναοῦ τοῦ Ἐρεχθέως, μυθικοῦ βασιλέως τῶν Ἀθηνῶν καὶ Ἀττικοῦ ἥρωος.
- κωμόπολις τῆς Β. Ἠπείρου.
- (ἐπίθ.) ὁ ἔχων πλουσίαν βλάστησιν (τόπος)
- διάσημος Ἐλβετὸς φιλέλλην, γαλλικῆς καταγωγῆς, βοηθήσας πολὺ τὴν Ἐπανάστασιν τοῦ 1821 (1775—1863).
- (ἐπίθ.) καλοδεχοῦμενος.
- (ἐπίθ.) ὁμιλητικὸς, φιλόφρων.
- (ἐπίθ.) εὐθηνός, ταπεινός, τιποτένιος.
- σχῆμα λόγου, κατὰ τὸ ὅποιον ὀνομάζομεν κάτι κακὸν ἢ δυσάρεστον με λέξιν ἔχουσαν καλὴν σημασίαν ἐκ δεισιδαιμονίας καὶ φόβου μήπως τὸ κακὸν τοῦτο στραφῇ ἐναντίον μας ἢ ἀποβῇ ἐπιζήμιον. Π.χ. Εὐμενίδες ἀντὶ Ἐρινύες, Εὐξείνιος ἀντὶ Ἀξενος, γλυκάδι ἀντὶ ξύδι, καλὰς κυράδες ἀντὶ νεράιδες, τὸ καλὸ σπιρὶ ἀντὶ ἀνθραξ, χρυσῇ ἀντὶ ἔκτερος κλπ.
- λέμβος πλοίου.

Ζ

ζαγάρι, τὸ

ζάλογγα, τὰ
Ζάππειον, τὸ

ζαπτιές, ὁ
Ζαράκοβα, ἡ

ζεῦμπέκικος

ζευγολάτης, ὁ

- (λ. τουρκ.), κύων κυνηγετικὸς, ἰχνηλάτης, διακρινόμενος διὰ τὴν νοημοσύνην του.
- πυκνοὶ καὶ μεγάλοι λόγγοι, δασώδεις ἐκτάσεις.
- μέγαρον τῶν Ἀθηνῶν, ὅπου ὀργανώνονται αἱ διάφοροι καλλιτεχνικαὶ ἐκθέσεις ἢ ἐκθέσεις τῆς παραγωγῆς. Ἰδρύθη ἐκ κληροδοτήματος τοῦ ἐθνικοῦ εὐεργέτου Εὐαγγέλου Ζάππα.
- τοῦρκος χωροφύλαξ, (λ. τουρκ.).
- χωρίον τῆς ἐπαρχίας Μαντινείας τοῦ νομοῦ Ἀρκαδίας, μετονομασθὲν Μαΐναλον.
- ὁ ἀνήκων εἰς Ζεῦμπέκον = ἄτακτον τοῦρκον στρατιώτην.
- (ἀντὶ ζευγελάτης), ὁ γεωργὸς, ποὺ ὁδηγεῖ τὸ

ζυγός, δ

ζεῦγος τῶν βοῶν πρὸς ἄροσιν, ἄλλως ζευγᾶς.
— ζύλον, τὸν ὁποῖον προσαρμόζεται εἰς τὸν ρυμὸν τοῦ ἄρότρου καὶ ὑπὸ τὸ ὁποῖον ζεύγονται οἱ βόες.

Ζωσιμάδαι, οἱ

— ἐξ ἀδελφοί, ἐθνικοὶ εὐεργέται (Ἰωάννης, Ἀναστάσιος, Θεοδοσίος, Νικόλαος, Ζώης καὶ Μιχαήλ), γεννηθέντες εἰς Ἰωάννινα καὶ πλουτήσαντες εἰς Λιβόρνον τῆς Ἰταλίας καὶ εἰς ἄλλας Εὐρωπαϊκὰ κέντρα.

Η

ἡδοναθῶς

— (ἐπίρρ.) μετὰ μεγάλης εὐχαριστήσεως.

ἡδύπνοος

— (ἐπίθ.) ἡδέως πνέων, εὐάρεστος.

ἡμαρ, τὸ

— (λ. ὁμηρικῇ), ἡμέρα· νόστιμον ἡμαρ = ἡ ἡμέρα τῆς ἐπανόδου εἰς τὴν πατρίδα (νόστος = ἡ ἐπάνοδος εἰς τὴν πατρίδα).

ἡμιβάμβαρος

— (ἐπίθ.) μισοβάμβαρος, ἀπολίτιστος.

Ἡρώδης δ' Ἀττικὸς

— (101—178 μ.Χ.), ἄρχων ἐν Ἀθήναις, διὰ δωρεῶν τοῦ ὁποῖου ἀνηγέρθησαν σημαντικὰ κτίρια, ὡς τὸ Ὡδεῖον (θέατρον τοῦ Ἡρώδου), Στάδιον κ.ά.

ἦπτον

— (ἐπίρρ. καὶ ἐπίθ. οὐδ. συγκρ. β.) ὀλιγώτερον.

Ἡώς, ἡ

— αὐγή, χαράματα.

Θ

θαλασσοπληκτος

— (ἐπίθ.) ὁ ὑπὸ τῆς θαλάσσης πληττόμενος

θαλλός, δ

— νεαρὸς κλώνος φυτοῦ, βλαστὸς (ἰδίᾳ δὲ κλάδος τῆς ἐλαίας παρ' ἀρχαίοις).

θάλλος, τὸ

— ζεστασιά.

θάμβος, τὸ

— πολλὸς θαυμασμός, ἐκπληξίς.

Θεοδοσίος δ' μικρὸς

— (408—450), βυζαντινὸς αὐτοκράτωρ, υἱὸς τοῦ Ἀρκαδίου καὶ ἐγγονὸς τοῦ Θεοδοσίου τοῦ μεγάλου.

θεωρία, ἡ

— ἡ τιμητικὴ ἀντιπροσωπεΐα, τὴν ὁποῖον ἀπέστελλεν ἐκάστη πόλις εἰς τὰς ἐθνικὰς πανηγύρεις, ἀγῶνας, καὶ ἄλλας τελετάς, ὡς εἰς Ὀλυμπίαν, Δελφοῦς, Δῆλον κλπ.· συνεκδοχ. πᾶσα πυλυάριθμος συνοδεία προσώπων.

θρασίμ, τὸ

— θνησιμαῖον ζῶον, ψοφίμ.

θροῶ

— (λ. πεποιημ.) μετ' συνεχῇ, ἀλλ' ἐλαφρὸν θόρυβον, θορυβῶ, προκαλῶ θροῦν (θρόισμα).

θυροδέρνω

— κρούω τὰς ξένας θύρας πρὸς ἐπαίτειαν.

θωράκιον, τὸ

— ἐσχάρα ἐν εἴδει ἡμικυκλικοῦ ἐξώστου περιβάλλοντος τὸν λαμὸν τοῦ ἱστοῦ (ναυτ.).

I

Ἰβάν, τὸ
ἰδρῶν, τὰ
ἱερογλυφικὸς

Ἰεσσαί
ἰοβόλος, ὁ, ἡ
ἰόχρους, ὁ, ἡ
ἱρίς, ἡ

- ὄρος τῆς Β. Ἠπείρου.
- αἱ δρύες.
- (ἐπίθ.) ὁ ἀνίκων εἰς τὴν ἱερογλυφικὴν γραφὴν τῶν ἀρχαίων Αἰγυπτίων, μεταφ. πολὺ δύσκολος.
- πατὴρ τοῦ Δαβίδ.
- (ἐπίθ.) ὁ χύνων δηλητήριον, φαρμακερός.
- (ἐπίθ.) ὁ ἔχων τὸ χροῶμα τοῦ Ἰου, (μώβ).
- γεν. Ἰριδος, τὸ οὐράνιον τόξον, (κοινῶς λέγεται καὶ δοξάρι)· ὡς κύριον ὄνομα Ἰρίς - πετρωτὴ θεὰ τῶν ἀρχαίων, ἀγγελιαφόρος τοῦ Διός, τῆς Ἥρας κλπ.

K

Καβομαλιᾶς, ὁ

Κάρβ Πάπας, ὁ
καθολικόν, τὸ

Καικίας, ὁ
καϊμακάμης
καιρός

κακκαβισμός, ὁ
καλαφατίζω

Κάλβος Ἀνδρέας

- τὸ ἀκρωτήριον Μαλέας, εἰς τὸ νοτιώτατον ἄκρον τῆς Πελοποννήσου.
- τὸ ἀκρωτήριον Ἀράξης.
- ὁ κυρίως ναὸς τῶν Χριστανῶν, ἦτοι ὁ χώρος μεταξύ τοῦ ἱεροῦ καὶ τοῦ νάρθηκος, ὁ πρῶτος ναός.
- ἄνεμος βορειοανατολικός.
- Τυρικός διοικητής.
- (ἐπῆρε καιρὸν) πέρνω, λαμβάνω καιρὸν=εὐρίσκω τὴν εὐκαιρίαν, φθάνει ἢ κατάλληλος στιγμή· ἐπὶ ἱερέων : προετοιμάζομαι διὰ τὴν κατάρξιν τῆς θείας λειτουργίας.
- χρωγμός ἱέρακος.
- (ναυτ.) φράσσω τὰ μεταξύ τῶν σανίδων τοῦ πλοίου κενὰ μὲ στουππὶ καὶ ἀκολουθῶς ἐπικαλύπτω διὰ πίσης.
- (1792—1867), περίφημος Ζακύνθιος ποιητής σύγχρονος τοῦ Δ. Σολωμοῦ· ἐδῶ ὁ Γρ. Ξενόπουλος ἐπαναλαμβάνει τὴν εὐχὴν, τὴν ὁποίαν εἶχεν ἐκφράσει εἰς παρομοίαν μὲ αὐτὴν περίπτωσιν ὁ συμπατριώτης του ποιητὴς Κάλβος καὶ ἀναφέρει αὐτολεξεῖ τοὺς τελευταίους στίχους ἐνὸς ποιήματός του : Ἄς μὴ μοῦ δώσῃ ἡ μοῖρά μου εἰς ξένην γῆν τὸν τάφον. Εἶναι γλυκὺς ὁ θάνατος, μόνον ὅταν κοιμώμεθα εἰς τὴν πατρίδα». («Φιλόπατρις» Ἀ. Κάλβου).
- φωλεά.
- (λ. λατινικὴ) χονδρὸν στρατ. ὑπόδημα, ἀρβύλα.

καλιὰ, ἡ
καλῖγιον, τὸ

καλλωπίζω	— στολίζω, κάμνω τι ωραϊόν.
καλογοραιοκλισμένον	— (πρόβατον) πρόβατον κλεισμένον εις καλὸν καλύβι, εἰς τὸ χειμαδιό.
καματερό, τὸ	— ὡς οὖσ. (ἐκ τοῦ ἀρχαίου κάματος = κόπος) ὁ ἀροτριῶν βοῦς.
Καπλάνης Ζώης	— ἐθνικὸς εὐεργέτης ἐξ Ἰωαννίνων, πλουτίσας εἰς Βουκουρέστιον, ἰδρυτὴς τῆς ὁμωνύμου ἐν Ἰωαννίνοις Σχολῆς (1736—1806).
καραβάνι, τὸ	— (λ. περσ.) ὁμάς ὁδοιπορούντων, ἰδίᾳ μετὰ καμήλων καὶ ὑποζυγίων μεταφερόντων ἐμπορεύματα.
καραβοκύρης	— ὁ πλοίαρχος.
καραδοκῶ	— περιμένω μὲ προσοχὴν καὶ ἀνησυχίαν.
καραούλι, τὸ	— (λ. τουρκ.) σκοπός, φρουρός· καὶ τὸ ἔργον αὐτοῦ : ἡ φρούρησις.
καριοφίλι, τὸ	— μακρὸν ἐμπροσθογεμὲς τουφέκιον.
κατακερματίζω	— μεταβάλλω κάτι εἰς κομμάτια πολλὰ.
κατακοσμοῦμαι	— εἶμαι καταστόλιστος.
κατάμερον, τὸ	— λημέρι, καταυλισμὸς ἀγροτικὸς ἢ ποιμενικὸς.
κατάνακρα	— (ἐπίρρ.) τελείως εἰς τὴν ἄκρην.
κατάνυξις, ἡ	— διέγερσις εὐσεβοῦς διαθέσεως.
καταρράχι, τὸ	— καὶ καταρραχιά, ἡ—κορυφογραμμή, τὸ ἀνώτατον μέρος τῆς ράχews τοῦ βουνοῦ.
καταχνιά, ἡ	— ἡ ὁμίχλη.
κατεπόθη	— ἀόρ. τοῦ καταπίνομαι.
κατέχω	— ἐννοῶ, καταλαμβάνω.
κατηφής	— (ἐπίθ.) σκυθρωπός, κατσοφιασμένος.
κατισχύω	— ἐπικρατῶ.
κεμέρι, τὸ	— (λ. τουρκ.) ἡ δερματίνη ζώνη τῶν χωρικῶν ἐντὸς τῆς ὁποίας φυλάσσονται χρήματα, τὸ βαλλάντιον.
κέραυλος, ὁ	— στρατιωτικὴ σάλπιγξ κατεσκευασμένη ἀπὸ κέρας ζέφου.
κιονίσκος, ὁ	— μικρὴ κολώνα.
Κιρκάσιος	— ὁ κάτοικος τῆς Κιρκασίας, χώρας κειμένης πλησίον τοῦ Καυκάσου, Τσερκέζος.
κλαγγασμός	— θόρυβος συγκρουομένων ὀπλῶν. Ὁξεῖται κραυγαὶ πτηνῶν.
Κλεπούσνα	— χωρίον Δυτ. Μακεδονίας.
κλιβανάριοι, οἱ	— θωρακοφόροι.
κλύδων, ὁ	— μεγάλη θαλασσοταραχή.
κλυδωνίζομαι	— ταρασσόμαι ἀπὸ τὴν τρικυμίαν θαλάσσης.

κλώζω	— φωνάζω, λέγεται ἐπὶ κολοίων (= τὸ πτηνὶν κάργα).
Κοινωνικόν, τὸ	— ψαλμός περὶ τὸ τέλος τῆς θείας λειτουργίας, κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ ὁποίου κοινωνοῦν οἱ ἱερεῖς.
Κόκκινος Βράχος	— ὡραία τοποθεσία παρὰ τὴν πόλιν τῆς Ζακύνθου ἐκ τῆς ὁποίας ἐνεπνεύσθη ὁ Γρ. Ξενόπουλος καὶ ἔγραψε τὸ ὁμώνυμον μυθιστόρημά του.
κόκκορας κολάζω	— (ὄπλου), ὁ ἐπικρουστήρ, ὁ λύκος τοῦ ὄπλου.
κολαουζιέρης,	— τιμωρῶ.
	— ὁ ἐπὶ τῆς πρόρας τοῦ σπογγαλιευτικοῦ ἔμπειρος ναύτης, ὁ κρατῶν τὸ εἰς τὴν ὄσφυν τοῦ δύτου προσδεδεμένον σχοινίον (κολαούζο.ν)
κομῶ	— ἔχω μακρὰν κόμην—ἐπὶ ἀσταχύων: κυματίζουν οἱ μακροὶ ἀστάχυες.
κονάκι, τὸ	— (λ. τουρκ.) τὸ οἶκημα τοῦ διοικητηρίου, ἡ οἰκία τοῦ γαιωνόκτημονος, ἡ κατοικία ἐν γένει.
κοπετός, ὁ	— ἄνθρωπος με κτυπήματα τοῦ στήθους, ὁδυρμός.
κορύνη καὶ κορύνα, ἡ	— ῥοπαλὶον ἀπαρασώδης, με τὸ ἓν ἄκρον παχύτερον.
Κορυτσαῖ, ἡ	— πόλις τῆς Ἠπείρου.
κότινος, ὁ	— κλάδος ἀγριελαίας, δι' οὗ ἔστεφανοῦντο οἱ Ὁ- λυνπιοὶ καὶ.
κοτρώνι, τὸ	— ὁ τραχὺς λίθος.
κουβέρτα	— τὸ κατάστρωμα τοῦ πλοίου.
κούγκα, ἡ	— καλύβη εἰς ἑλὴ Μακεδονίας.
κουζουλαίνομαι	— ἀνοηταίνω, τρελαίνομαι.
κουπαστή, ἡ	— τὸ ἄνω χεῖλος τῶν πλευρῶν τοῦ πλοίου.
κουρταλέτσες	— παρίστια (ναυτ.).
κουρταλῶ	— κρούω, κτυπῶ.
κο(χ)όρτις, ἡ	— (γεν. -εως, λ. λατ.), ὑποδιαίρεσις τῆς ρω- μαϊκῆς λεγεῶνος.
κραταιῶς	— (ἐπίρρ.) ἰσχυρῶς, με δύναμιν.
κρεουργῶ	— σφάζω ἀνθρώπους ἀγρίως.
κρινί, τὸ	— κυψέλη.
κροαίνω	— κτυπῶ.
κρωγμός	— κράξιμον κύρακος.
κτίτωρ καὶ κτίστωρ	— (γεν. -ορος, ἐκ τοῦ κτίζω), ὁ ἰδρυτής, κυρίως ὁ ἰδρύσας ναόν, μονὴν ἢ ἄλλο ἱερὸν ἱδρυμα.
κυκεών, ὁ	— εἶδος ἀναμίκτου ποτοῦ, ἀνακατωσούρα.
κυφορῶ	— ἐγκυμονῶ, πρόκειται νὰ γεννήσω· μεταφ. σχε- διάζω νὰ φανερώσω, ἐτοιμάζω· κυφοροῦμαι = ἐτοιμάζομαι νὰ φανερωθῶ.
κῦρος, τὸ	— δύναμις ἀξίας, ἐξουσία.

Λ

- λαγγεμένος** — (ἐπίθ.) μαγευμένος, γοητευμένος (ἐκ τοῦ ἀρχ. ρήμ. λαγγάζω = ὑποχωρῶ, ἐνδίδω).
- Λακτάντιος** — ἐκκλησιαστικὸς συγγραφεὺς, ἀκμάσας κατὰ τὰ τέλη τοῦ τρίτου καὶ ἀρχὰς τοῦ τετάρτου αἰῶνος· πρὶν γίνῃ χριστιανός, ὑπῆρξε διδάσκαλος τῆς ρητορικῆς ἐν Νικομηδείᾳ.
- λαμπηδών-όνος, ἡ λαμπίρης** — λάμψις, λαμπρότης, ἀκτινοβολία.
— ὁ ἔχων τὸ χρῶμα τῆς φωτιᾶς· σύνηθες ὀνομαζομένων τοιοῦτου χρώματος.
- λεγεών** — (ἀρσ. καὶ θηλ.) στρατ. σῶμα παρὰ Ῥωμαίους, ἀντιστοιχοῦν πρὸς τὴν σημερινὴν μεραρχίαν· ἡ λεγεὼν εἶχε περίπου 6.600 ἄνδρας καὶ διαιρέτο εἰς 10 κοχόρταις.
- λευρός, λευχεύμων** — (ἐπίθ.) ἐλλιπής, ἀτελής, ἀδέξιος.
Λιάπης, ὁ — (ἐπίθ.) ὁ ἐνδεδυμένος λευκά.
— (πληθ. Λιάπηδες) ὁ μουσουλμάνος κάτοικος τῆς Β.Δ. Ἀλβανίας.
- Λιβάνιος** — (314—392), Ἕλλην σοφιστὴς καὶ ρήσωρ ἐν Ἀντιοχείᾳ, ἰδρύσας ρητορικὴν σχολὴν ἐν Κωνσταντινουπόλει, διδάσκαλος τοῦ Βασιλείου τοῦ μεγάλου καὶ Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου, οἱ ὅποιοι ἐτίμων αὐτόν, καίπερ ἔθνικόν.
- λίβας, ὁ** — ἄνεμος θερμὸς προερχόμενος ἐξ Ἀφρικῆς.
Λιβόρνος, ἡ καὶ τὸ Λιβόρνον — πόλις τῆς Β.Δ. Ἰταλίας.
λιγυρός — (ἐπίθ.) μελωδικός.
λίονον, τὸ — κούνια μικροῦ παιδιοῦ.
λιτή, ἡ — προσευχή, παράκλησις.
Λογγίνος — ἐκατόνταρχος ὑπηρετῶν εἰς τὸν στρατὸν τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου· ἐπὶ κεφαλῇς τῶν Χριστιανῶν ἐπολέμησε μὲ φανατισμὸν κατὰ τοῦ Μαξεντίου, ἵνα στηρίξῃ τὴν νέαν θρησκείαν.
- λόγγος, ὁ** — πυκνὸν δάσος ἐκ θάμνων.
λοκομοτίβα, ἡ — ἡ μηχανὴ τοῦ τραίνου.
λόφος (κράνους) — θύσανος ἐκ τριχῶν ἵππου, τὸν ὅποιον ἔφερον ἐπὶ τῇ περικεφαλαίᾳ (κοινῶς φούντα).
- λοκαυγές, τὸ** — τὸ πρὸ τῆς ἀνατολῆς τοῦ ἡλίου ἡμίφως, τὰ χαράματα.
- λυτήριος** — (ἐπίθ.) ὁ ἔχων τὴν δύναμιν νὰ λύῃ, ν' ἀπολυτρῶνῃ· *λυτήριος προσευχή* = ἡ προσευχὴ ἡ ὁποία ἀπολυτρώνει τὴν ψυχὴν ἀπὸ τὸ βάρος τῶν ἁμαρτιῶν καὶ τῶν θλίψεων.

M

μαγνάδι, τὸ
Μαδεμοχωρίτης

— λεπτή καλύπτρα κεφαλῆς, πέπλος.
— κάτοικος τῶν Μαδεμοχωρίων, τμήματος τῆς Χαλκιδικῆς, τῆς σήμερον λεγομένης ἐπαρχίας Ἁρναίας.

μαῖστράλι, τὸ
μάνητα, ἡ
μαρκούτσι, τὸ

— ὁ βορειοδυτικὸς ἄνεμος.
— ἡ μανία.
— (λ. τουρκ.) ὁ δερμάτινος σωλὴν τοῦ ναργιλῆ (ιδεὲ λέξις).

μαρμαίρω
Μαυριτανοί

— ἀκτινοβολῶ παλμικῶς, ἀστράφτω.
— οἱ κάτοικοι τῆς Μαυριτανίας, ὅπως ἐλέγετο Β.Δ. Ἀφρικὴ (Μαρόκον, Ἀλγέριον).

μεγαλωσί
μελισσηνός

— (ἐπίρρ.) εἰς μεγάλην ἔκτασιν.
— ὁ ἔχων τὸ χρῶμα τοῦ μέλιτος· σύνηθες ὄνομα βοῶν τοιοῦτου χρώματος.

μελέμια, τὰ

— οἱ βόρειοι ἢ βορειοδυτικοὶ ἄνεμοι, οἱ πνέοντες κατὰ τὸ θέρος.

μερεμετίζω
μεσοῦψης
μετερίζι, τὸ

— (λ. τουρκ.) ἐπισκευάζω, ἐπιδιορθώνω.
— (ἐπίθ.) μέσον, μετρίου ὕψους ἐπίπεδον κοιλάδος.
— (λ. τουρκ.) ὀχύρωμα, πρόχωμα, προκάλυμμα κατὰ τὴν μάχην.

μήνα
μιασματικὸς
μικκύλος
μιναρές, ὁ

— μήπως.
— μολυσματικὸς.
— μικρός.
— (λ. τουρκ.) ὕψηλός καὶ στενὸς πύργος μουσουλμανικοῦ ναοῦ, μετ' ἐξώστου ἀπὸ τοῦ ὀποίου ὁ μουεζίνη (εἰδικὸς θρησκ. λειτουργὸς) καλεῖ τοὺς πιστοὺς νὰ προσευχηθοῦν.

μινυρίζω

— παραπονοῦμαι, κλαίω σιγαλά.

μισέω

— χωρῶ ἐκ τινος τόπου, ἀποδημῶ, ξειντεύομαι.

μισοκάναλα

— (ἐπίρρ.) εἰς τὸ μέσον τοῦ θαλασσοῦ στενοῦ.

μόλεμμα, τὸ

— μόλυσμα.

μολογοῦσε

— διηγεῖτο.

Μοράβας, ὁ

— ὅρος τῆς Β. Ἠπείρου

Μουλβία, ἡ

— γέφυρα τοῦ Τιβέρεως παρὰ τὴν Ρώμην.

μουράγιο, τὸ

— (λ. ἐνετ.) κρηπίδωμα, προκυμαία.

μουσαφιρέοι, οἱ

— (λ. τουρκ.), ἐπισκέπται, φιλοξενούμενοι.

μούσκουλη, ἡ

— πρασινάδα ἀναπτυσσομένη εἰς ὑγρόν, ἔστω καὶ ὀλίγον, χῶμα.

Μοντεσελίμης

— Τοῦρκος διοικητής.

μπαταριές

— σειρὰ ὁμοβροντιῶν πυροβόλων ὅπλων.

- μπατάρω — κλίνω πρὸς τὸ ἓνα πλευρὸν (λέγεται διὰ τὰ πλοῖα κυρίως).
- μπέης, ὁ — (λ. τουρκ.) πλούσιος, ἀρχηγός, φύλαρχος, ὁ υἱὸς τοῦ πασᾶ, τίτλος ἐγγραμμάτου Τούρκου ἀξιωματικοῦ.
- μπενετάδες, οἱ — τὰ ἀποχαιρετιστήρια κεράσματα.
- μπιμπίλα, ἡ — λεπτή, χειροποίητος δαντέλλα.
- μπιρμπιλὸς — (ἐπίθ.) πλουμιστός, παρδαλός.
- μπονγάτσι — στενὴ θαλασσία δίοδος.
- μπονγαρίνι, τὸ — εὖσμον ἄνθος· τὸ φυτὸν μπουγαρινιά - ἴασμος ὁ ἀραβικός.
- μπουκαδούρα, ἡ — (λ. ἰταλ.) ἄνεμος γεννώμενος καὶ πνέων ἐν- τὸς τοῦ θαλασσοῦ κόλπου.
- μπουρίνι, τὸ — ἰσχυρὰ καὶ ἀπότομος πνοὴ ἀνέμου.
- μυρτιές — (θελ. πληθ.) κλάδοι μύρτου, (μυρτιάς)· ἀνα- φέρεται εἰς τὴν παράδοσιν ὅτι οἱ λεγόμενοι τυραννοκτόνοι Ἀρμόδιος καὶ Ἀριστογείτων, ὃν φονεύσαντες τὸν υἱὸν τοῦ Πεισιστράτου Ἰπ- παρχον (514 π.Χ.), εἶχον κρύψει τὰ ξίφη των εἰς κλάδους μυρτιάς, τοὺς ὁποίους ἔφερον λό- γῳ τῆς τελουμένης τότε πομπῆς τῶν Παναθη- ναίων.
- μυσταγωγία, ἡ — ἡ κατὰ τὴν θείαν λειτουργίαν τελουμένη θυσία· μύησις εἰς θρησκευτικὰ μυστήρια.
- μυχός — τὸ ἐσώτερον σημεῖον κόλπου ἢ λιμένος.

N

- νάμα, τὸ — πηγὴ ρέοντος ὕδατος.
- νανοφυής — ὁ γεννηθεὶς ὡς νάνος.
- ναπολεόνι, τὸ — τὸ γαλλικὸν χουσοῦν εἰκοσφόρακον.
- ναργιλές, ὁ — (λ. τουρκ.) καπνοσύριγξ ἀσιατικὴ μὲ μακρὴν εὐλύγιστον σ λήνα (μαρκουτσί), εἰς τὸν ὅποιον ὁ καπνὸς φθάνει ἀναρροφώμενος ὑπὸ τοῦ καπνι- στοῦ μέσῳ φιάλης πλήρους ὕδατος.
- νάρθηξ, ὁ — (γεν. -ηκος), τὸ πρὸ τοῦ κυρίως ναοῦ μέρος, ἐν εἴδει στοᾶς συνήθως, ὅπου κατὰ τοὺς πρώτους χριστ. χρόνους ἔμενον οἱ κατηχούμενοι· σὺν τῷ χρόνῳ ὁ νάρθηξ ἀπετέλεσεν ἀπλὴν προεξοδὸν τοῦ ναοῦ ἢ καὶ ἐξέλιπεν ἐντελῶς.
- ναύκληρος, ὁ — ὁ πρῶτος τοῦ πληρώματος, λοστρόμος.
- νιτσεράδα, ἡ — ἀδιάβροχον ἐπανωφόριον ἀπὸ μουσαμᾶν.
- νογάω — ἐνωῶ, καταλαβαίνα.
- ντέλφι, τὸ — λαϊκὸν μουσικὸν ὄργανον.

νωχέλεια, ἡ

— καὶ νωχελία, ἡ ιδιότης τοῦ νωχелоῦς, βραδύτης, νωθρότης, ὀκνηρία.

Ξ

ξαγναντεύω

— βλέπω ἔναντι καὶ ἀπὸ μακρὰν, διακρίνω (βλ. καὶ λ. ἀγνάντια).

ξεφτέρει, τὸ

— τὸ ἀρπακτικὸν πτηνὸν ἱέραξ· μεταφ. γρήγορος, εὐκίνητος· τὰ ξεφτέρια τοῦ μύλου = τὰ φτερά τοῦ μύλου, τὰ ὁποῖα κινοῦνται γρήγορα.

ξουριάζω

— (βλέπε ἐξουριάζω).

Ο

ὄβορος, ὁ

— (λ. σλαβ.), μάνδρα, αὐλή.

ὀθόνη, ἡ

— σεντόνι.

οἰκόσημον, τὸ

— τὸ διακριτικὸν σῆμα ἐκάστης οἰκογενείας εὐγενῶν, εἰκονίζον συνήθως ζῶον, φυτὸν, ἐργαλεῖον, οὐράνιον φαινόμενον ἢ ἄλλο τι συμβολικὸν ἀντικείμενον.

οἰμωγή, ἡ

— στεναγμός, θρήνος.

οἰστηλατοῦμαι

— διεγείρομαι ψυχικῶς καὶ πνευματικῶς, ἐνθουσιάζομαι.

ὀλβιος

— (ἐπίθ.) εὐτυχής, εὐδαίμων, πλούσιος.

ὀλοφρεμός

— θρήνος, ὀδυρμός.

ὄντας, ὁ

— (λ. τουρκ.) δωμάτιον, ὁ καλὸς ὄντας = ἡ αἴθουσα ὑποδοχῆς.

ὄξυδερκής

— ὁ ἔχων ὀξεῖαν ὄρασιν, ἀντίληψιν.

'Ορεστιάς

— νύμφη τῶν ὀρέων.

'Ορόντης

— ὁ μεγαλύτερος ποταμὸς τῆς Συρίας, πηγάζων ἐκ τοῦ 'Αντιλιβάνου καὶ χυνόμενος εἰς τὸ Φοινικικὸν πέλαγος.

ὄρτσα

— (ναυτ. κέλευσμα· προστακτ. τοῦ ρ. ὀρτσάρω) πρόσαγε, φέρε τὸ πλοῖον πλησίον τῆς κοίτης τοῦ ἀνέμου μέχρι γωνίας, πέραν τῆς ὁποίας τὰ ἱστία παύουσι δεχόμενα τὸν ἄνεμον.

ὀθριοδρομῶ

— ἀρμενίζω ὑπὸ οὐριον ἄνεμον.

ὀθριος

— (ἐπίθ.) ὁ ἐκ τῆς οὐρᾶς προερχόμενος· οὐριος ἄνεμος, ὁ πνέων ἐκ τῆς πρύμνης τοῦ πλοίου, ὁ ὥθων αὐτὸ ἐκ τῶν ὀπισθεν.

οὐτοπιστής

— ὁ ὁπαδὸς τῆς οὐτοπίας, ὁ πλάττων σχέδια μὴ πραγματοποιήσιμα.

οὐτοπία

— (ἐκ τοῦ οὐ - τόπος), λέγεται ἡ ἰδέα, ποῦ δὲν δύναται νὰ σταθῇ, ποῦ εἶναι ἀπραγματοποίητος.

Π

- παγάνα, ἡ
πάλαι
παλιολαζαρίνα, ἡ
παμφαῖς
παννυχίς, ἡ
παρά
παραινῶ
παρατυπία
πάρεξ
Παρθένης Κωνσταντίνος
παρτέρι, τὸ
παρνή, ἡ
πασαλήκι, τὸ
πατρίκιοι, οἱ
πεπρωμένα, τὰ
περιάγομαι
περιεστώτες, οἱ
περικαλλής, ὁ, ἡ
περίεργος, ὁ, ἡ
περίστυλος
περίσσωμα, τὸ
πесσός, ὁ
πετροκαλαμιά, ἡ
Πηγάδιον, τὸ
παιῖνομαι
πίπτω
πλάβα
πλαισιώνω
πλαταγῶ
Πλειάδες, αἱ
- ὁμαδικὸν κυνήγι ζώων ἢ ὁμαδικὸν ψάρευμα.
— κατὰ τὸν παλαιὸν καιρὸν.
— ἡ παλαιὰ λαζαρίνα, εἶδος ἐμπροσθογεμοῦς πυροβόλου ὅπλου παλαιοῦ τύπου.
— (ἐπίθ.) ὁ πλήρης φωτός.
— ἀκολουθία (ἐν ναῶ) διαρκουσα καθ' ὅλην τὴν νύκτα (γεν. -ίδος).
— πλησίον.
— συμβουλεύω, νοθεύω.
— ἔλλειψις ἢ παραβάσις τῶν νομικῶν κλπ. τύπων.
— ἐκτός, πλὴν, εἰμὴ μόνον.
— (γενν. 1879) ἐξ Ἀλεξανδρείας, σύγχρονος διακεκριμένος ζωγράφος, καθηγητὴς τῆς Σχολῆς Καλῶν Τεχνῶν.
— (λ. γαλλ.) μέρος τοῦ κήπου, προωρισμένον διὰ φύτευσιν καὶ καλλιέργειαν ἰδίου εἶδους ἀνθέων.
— τὸ πέρας ἐκτάσεως, τὸ ἄκρον.
— ἡ περιοχὴ τὴν ὁποίαν ἐξουσιάζει ὁ πασᾶς ἢ ἡ ἐξουσία τοῦ πασᾶ.
— οἱ ἀποτελοῦντες τὴν ἀνωτέραν κοινωνικὴν τάξιν ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Ρώμῃ· γενικῶς, οἱ εὐγενεῖς, οἱ πλούσιοι.
— τὰ ὑπὸ τῆς μοίρας γραμμένα.
— περιφέρομαι, στριφογυρίζομαι.
— μετοχὴ παρακκείμ. τοῦ περιστάμαι = ἵσταμαι περίξ τινός, περιστοιχίζω.
— (ἐπιθ.) ἐξαιρετικὰ ὥραϊος.
— περιρρεδόμενος, περιβαλλόμενος ὑπὸ ὑδάτων.
— (ἐπίθ.) ὁ περιβαλλόμενος ὑπὸ στύλων.
— περισωθὲν ὑπόλειμμα.
— ψηφίς κάθετος ἐπὶ ἄβακος παιγνιδίου (τὸ πούλι).
— τὸ ὑπόλειμμα τοῦ θερισμένου σίτου.
— συλλογὴ κανόνων ἀποστολικῶν, συνοδικῶν, ἀγίων πατέρων, διὰ τὴν διακυβέρνησιν τοῦ σκᾶφους τῆς Ἐκκλησίας (μεταφ.).
— λιπαίνομαι.
— πέφτω, ξεπέφτω.
— βάρκα λίμνης εἰς Μακεδονίαν.
— περιβάλλω κάτι μὲ πλάσιον, μὲ κορνίζαν.
— κτυπῶ καὶ παράγω ἰσχυρὸν κρότον.
— ἡ Πούλια (ἀστερισμός).

πληκτικός

— (ἐπίθ. ἐκ τοῦ πλήττω), ὁ προκαλὼν πληξίν, ἀνιάρος, κουραστικός, θλιβερός.

πλημμελῶ
πλησιότιος
πόα, ἡ

— κάμνω σφάλματα.
— ὁ πλέων μὲ ἀπλωμένα ὄλα τὰ πανιά.
— τὸ σύνολον τῶν φυτῶν μιᾶς ἐκτάσεως γῆς· εἰδικῶς πόα — φυτὸν τοῦ ὁποίου ὁ κορμὸς δὲν εἶναι ξυλόδης.

Πόγραδετς, τὸ
ποδίζω

— πόλις τῆς Β. 'Ηπείρου.
— ἔνεκα κακοκαιρίας ἀνακόπτω τὸν πλοῦν καὶ παραμένω εἰς ὄρμον (ἐπὶ πλοίων).

πολύρροιβδος
«Πόρτα», ἡ

— (ἐπίθ.) ὁ βιαίως κινούμενος καὶ θορυβῶν.
— ἡ «Υψηλὴ Πύλη», ἡ τουρκικὴ Κυβέρνησις τῶν σουλτάνων.

πορφυρογέννητος

— ὁ γεννηθεὶς καθ' ὃν χρόνον οἱ γονεῖς του ἦσαν βασιλεῖς.

Πούλια

— ἡ κοινὴ ὀνομασίᾳ τοῦ ἀστερισμοῦ τῶν Πλειάδων, συγκειμένου ἐκ 2.500 καὶ πλέον ἀστέρων, ὧν μόνον ἐπτὰ ἕως δέκα εἶναι ὁρατοί· ἐκ τούτου «ἐφτάφωτη πούλια».

πράγμα, ἡ
πραιτωριανό

— ἀλλευτικὸν ἐργαλεῖον.
— στρατ. σῶμα τῶν Ρωμαίων κατὰ τοὺς χρόνους τῆς Αὐτοκρατορίας· οὗτοι ἀπετέλουν τὴν αὐτοκρατορικὴν φρουράν.

προηγούμενος
προκαλῶ
προτιζομαι
προσκολλῶμαι
προσορμίζομαι

— προϊστάμενος μονῆς.
— προξενῶ, φοβερίζω.
— σκορπίζομαι, τινάζομαι.
— προσηλώνομαι μὲ ἀφοσίωσιν ἢ ἐκ συμφέροντος.
— εἰσέρχομαι εἰς ὄρμον ἢ λιμένα, ὅπου ἀγκυροβολῶ, ἀράζω.

πρόστεγον
πρωῖτα, τὰ

— ὑπόστεγος χῶρος εἰς τὸ ἄκρον τῆς πρόφρας.
— οἱ τὰ πρῶτα φέροντες εἰς τὴν κοινότητα, οἱ προεστοί, οἱ ἄρχοντες.

Πύθων, ὁ
πυξίς

— φοβερός μυθολογικὸς δράκων, υἱὸς τῆς γῆς.
— μικρὰ θήκη ἐκ ξύλου, κουτί.

P

ραθυμία, ἡ
ράκος
ραφίνα, ἡ
ρεκάζω
ρηγᾶτο, τὸ
ρίμες
ριπή, ἡ
δόγχος δ

— ὀκνηρία, νωθρότης.
— κουρέλι, ἄνθρωπος χωρὶς ἡθικόν.
— τὸ στέλεχος τῆς σικάλειος (βρίζοκάλαμο).
— ἐκβάλλω ζωηράς φωνάς.
— τὸ βασιλεῖον.
— ὁμοιοκατάληκτα δίστιχα (ριμάδες).
— βολή, ταχεῖα κίνησις.
— θορυβώδης ἀναπνοή κοιμωμένου, ροχαλητό.

- ρομφαία, ἡ
 ρουμάνια, τὰ
 ροχθῶ(έω)
 ρύπος, ὁ
- πλατεῖα καὶ μεγάλη ἀμφίστομος σπάθη.
 — τὰ δάση (λ. τουρκ.).
 — προκαλῶ ρόχθον, θόρυβον, πάταγον (κυρίως ἐπὶ τῶν κυμάτων ἢ πιπτόντων ὑδάτων).
 — ἀκαθαρσία, λέρα.

Σ

- σαῖσμα, τὸ
 σακολέβα, ἡ
 σαλαγῶ (άω)
 σάπφειρος, ὁ
 σάρισα, ἡ
 σβάστικα, ἡ
 σγαρλίζω
 σεράϊ
 σερασκέρης
 σεφέρι, τὸ
 σηκός, ὁ
 σιβυλλικοὶ χρησμοὶ
- τὸ σκέπασμα.
 — (ἀρχ. σακολαφῆ) : α') ἱστίον, καραβόπανον, τραπεζοειδοῦς σχήματος, β') ψαρόβαρκα φέρουσα τοιοῦτον ἱστίον.
 — θορυβῶ, προκαλῶ δυνατὸν θόρυβον διὰ ν' ἀποδιώξω τὰ ζῷα.
 — πολύτιμος λίθος κυανοῦ χρώματος.
 — μακρὸν δόρυ τῶν ἀρχαίων Μακεδόνων.
 — διακοσμητικὸν εἰς σχῆμα ἀγκυλωτοῦ σταυροῦ· σημαία χιτλερικῆς Γερμανίας.
 — λέγεται ἐπὶ ὀρνίθων: σκαλίζω, ἀνασκαλεύω μὲ τὸ ράμφος· μεταφ. ἀνασκαλεύω, ἀναξέω.
 — (λ. τουρκ.) ἀνάκτορον, μέγαρον, διοικητήριον.
 — (λ. τουρκ.) τοπικὸς στρατιωτικὸς διοικητής.
 — (λ. τουρκ.) ἐκστρατεία, πόλεμος.
 — ὁ κυρίως ναὸς παρ' ἀρχαίοις.
 — συλλογὴ προφητειῶν δι' ὅσα ἐπρόκειτο νὰ γίνουν εἰς τὴν Ρώμην, συνταχθεῖσα ἀπὸ τὴν ἀρχαίαν μάντιδα Σίβυλλαν· αἱ προφητεῖαι αὐταὶ ἐθεωροῦντο ἀλάνθαστοι.
- Σιλεντιάριος
 Σιλήμνα, ἡ
 σιουμπέκι, τὸ
 σισανές, ὁ
 σκαπιεῶ
 σκαριά, τὰ
 σκαρμός, ὁ
- ἀξιοματοῦχος τοῦ παλατιοῦ τῶν Βυζαντινῶν αὐτοκρατόρων ἐπὶ τῆς τάξεως.
 — ὄρος τῆς Ἀρκαδίας, πλησίον τῆς Τριπόλεως
 — γλύκισμα ἐκ ξηρῶν καρπῶν.
 — παλ. τύπου ἐμπροσθογεμὲς πολεμικὸν ὅπλον.
 — ξεπερνῶ, ὑπερβαίνω.
 — ἐσχάρα ναυπηγείου, ὅπου τοποθετοῦνται καὶ συναρμολογοῦνται τὰ ναυπηγούμενα πλοῖα.
 — ξύλινον ἢ σιδηροῦν κυλινδρικὸν ραβδίον ἐπὶ τῆς κουπαστῆς, εἰς τὸ ὁποῖον προσδένεται ἡ κώπη διὰ θηλειᾶς.
 — εἰδικὴ ὑδατοστεγῆς ἐνδυμασία τοῦ δούτου.
 — κυρτωμένος.
 — σκελετωμένος, λιπόσαρκος, κοκκαλιάρης.
 — τὸ σῶμα τοῦ ἀνθρώπου ὡς κατοικία τῆς ψυχῆς, τὸ λείψανον, σκηνή.

σκάφανδρον, τὸ
 σκεβρωμένος
 σκελεθρωμένος
 σκήνωμα

- σκίσημα, τὸ
 σκούζω
 σκούνα, ἡ
 σκότα, ἡ
 σμάραγδος, ὁ
 σούδα, ἡ
 σοφρὰν
- σπαχής, ὁ
- σπολλάτη
 στιά, ἡ
 στιβάνι, τὸ
- στίλβω
 στόμφος
 στομώνω
- συγκοινωνῶ (-έω)
- συγκνικῶ
 συκομαΐδα, ἡ
 συλῶ
 συμπαγής, ὁ, ἡ
 συμπεριπτύσσομαι
 συμφυρμός
 συναμιλλῶμαι
 συναξάρι, τὸ
- συννομεύς
 σύνολος
 σύνωρα
 Σωσίβιος
- σωτρέπι, τὸ
- ἀναπήδησις ἐκ χαρᾶς.
 — φωνάζω δυνατὰ, κραυγάζω.
 — ἱστιοφόρον μὲ τετράγωνον ἱστία καὶ δύο ἱστούς.
 — ὁ ποῦς τοῦ ἱστίου.
 — πολῦτιμος λίθος βαθυπρασίνου χρώματος.
 — στενὴ δίοδος.
 — ἀπὸ σοφρὰν (σοβράνα ἐπιρρ., Ἰταλ. ναυτικὴ λέξις) = ἀπὸ τὸ προσήνεμον (ἐστραμμένον πρὸς τὸν ἄνεμον).
 — α') ὁ τιμαριοῦχος τοῦρκος ἵππεύς, β') ἵππεὺς τοῦ γαλλικοῦ ἀποικιακοῦ στρατοῦ.
 — εὐχαριστῶ (ἐκ τοῦ: εἰς πολλὰ ἔτη).
 — ἡ ἐστία, τὸ τζάκι.
 — (καὶ στιβάλι) ὑπόδημα περιβάλλον μέρος καὶ ὅλην τὴν κνήμην· ἡ καὶ σήμερον ἐν χρήσει κρητικὴ μπότα.
 — ἀστράφτω, λαμποκοπῶ.
 — πομπῶδες ὕψος περὶ τὸ λέγειν.
 — ἀμβλύνω τὴν κόψιν μαχαίρας, ξίφους κλπ. τὸ κάμνω νὰ μὴ κόπτη· μεταφ. ἀπαμβλύνω, ἐξουδετερώνω (κακόν τι).
 — κοινωνῶ τῶν Ἀχράντων Μυστηρίων μαζί μὲ ἄλλους.
 — ἀναταράσσω, ἀνακατεύω.
 — πίττα ἐκ σύκων.
 — κλέπτω ἱερὰ πράγματα, λεηλατῶ.
 — (ἐπίθ.) πυκνός, στερεός.
 — ἀνταλλάσσω ἐναγκαλιασμένον μὲ ἄλλους.
 — συγκεχυμένη ἀνάμιξις, ἀνακάτωμα.
 — συναγωνίζομαι.
 — βιογραφία ἁγίου, ὡς καὶ τὸ βιβλίον, τὸ ὁποῖον περιέχει τὰς βιογραφίας τῶν ἁγίων· παλαιὰ συναξάρια - παλαιὰ παραδόσεις τοῦ λαοῦ.
 (Τὴν ἐπὶ τοῦ προκειμένου παράδοσιν ἀναφέρει ὁ Ἡρόδοτος).
 — ὁ καρπούμενος κάτι μὲ ἄλλον.
 — (ἐπίθ.) ὁλόκληρος χωρὶς ἐξαιρέσεων, σύμπας.
 — (ἐπιρρ.) συντόμως
 — ὁ κυριώτερος τῶν συμβούλων τοῦ βασιλέως τῆς Αἰγύπτου Πτολεμαίου Δ' τοῦ Φιλοπάτορος, ἀκμάσας κατὰ τὰ τέλη τοῦ γ' π.Χ. αἰῶνος.
 — τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ σκελετοῦ τοῦ κύτους τοῦ πλοίου.

Τ

- Ταγάνόζ, τὸ
τά(μ)πια, ἡ
ταμπούρι, τὸ
- ταριχευρικός
ταρσανᾶς, ὁ
τελώνια, τὰ
τέμενος, τὸ
τέμνομαι
τέμπλον, τὸ
- τερεβινθος, ἡ
- τερέτισμα
Τεσσαράκοντα μάρτυρες
- Τετράπολις
- Τζοχανταρέοι, οἱ
τιθασεύω
τίρα, ἡ
νιτυβισμός
τρακάρω
- τρεχαντήριον, τὸ
- τρικάτακτον, τὸ
Τρικουήτης Χαρίλαος
- τριλλία, ἡ
- τριτημόριον, τὸ
Τρίτων, ὁ
- τροπαία, ἡ
- ἡ πόλις καὶ ὁ κόλπος τοῦ Ταγανίου.
— (λ. τουρκ.) ὀχύρωμα, κανονιοστάσιον.
— (ἐκ τοῦ τάμπια), ἀμυντικὸν προπέτασμα, χαράκωμα.
— ὁ ἀνήκων εἰς τὴν ταρίχευσιν (πάστωμα).
— (λ. τουρκ.) τὸ ναυπηγεῖον, (ναύσταθμος).
— πονηρὰ πνεύματα.
— μέρος ἀφιερωμένον εἰς τὸν Θεόν, ναός.
— κόπτομαι.
— (λ. λατ.) τὸ εἰκονοστάσιον τῶν ὀρθοδόξων ναῶν, δι' οὗ χωρίζεται τὸ Ἅγιον Βῆμα ἀπὸ τοῦ λοιποῦ ναοῦ.
— δένδρον κωνοφόρον ἐκκρίνον τὴν τερεβινθίνην, ἐκ τῆς ὁποίας λαμβάνεται τὸ τερεβινθέλαιον (κ. νέφτι).
— καλὰ κηδημα χελιδόνος ἢ τέττιγος.
— οἱ θανατωθέντες ἐν Σεβαστείᾳ ὑπὸ τοῦ ἡγεμόνος Ἀγρικόλα ἐπὶ αὐτοκράτορος Λικινίου 40 στρατιῶται, οἱ ὅποιοι προετίμησαν τὸν μαρτυρικὸν θάνατον, ἵνα μὴ ἀρνηθοῦν τὴν χριστιανικὴν πίστιν.
— ἐλέγετο ἡ Ἀντιόχεια, διότι ἦτο διηρημένη εἰς τέσσαρα τμήματα, μεγάλα ὡς ἰδιαιτερά πόλεις.
— τουρκοὶ σωματοφύλακες τοῦ πασᾶ.
— δαμάζω, ἐξημερώνω.
— ἀπόστασις βολῆς τηλεβόλου.
— λαλιὰ ὁμοία μετὰ τὴν τῆς πέριδος.
— κάμνω κάτι νὰ συγκροουθῇ, συμπλέκομαι μετὰ κάποιον
— τύπος μικροῦ ἱστιοφόρου πρὸς ἀλιεῖαν ἢ ἀκτοπλοῖαν.
— ἱστιοφόρον μετὰ τρεῖς ἰστούς, τριίστιον.
— εἷς ἐκ τῶν ἐξοχωτέρων πολιτικῶν τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος (1832—1896).
— (λ. ἰταλ.) τερέτισμα φθιδικοῦ πτηνοῦ, μουσικὸν λάλημα.
— τὸ τρίτον μέρος.
— ἀρχαία θεότης, υἱὸς τῆς Ἀμφιτρίτης καὶ τοῦ Ποσειδῶνος.
— ὁ ἄνεμος ὁ πνέων ἐκ τῆς θαλάσσης πρὸς τὴν ξηράν.

εἰρόπεις, ἡ	— τὸ κατώτατον μέρος τοῦ σκελετοῦ τῶν πλοίων ἀπὸ πῶρας εἰς πρύμνην (καρίνα).
τροφαντός	— (ἐπίθ.) πρῶτος, τρυφερός.
τροχοφόρον, τὸ	— παλ. τύπου ἀτμόπλοιοι κινούμενοι διὰ δύο μεγάλων τροχῶν προσηρμοσμένων εἰς τὰ πλάγια.
τροχαλίζω	— ἀκούομαι νὰ τρέχω.
τσάκα, ἡ	— (ἄλλως τζάκα), πλεκτὴ μαλλίνη καὶ χονδρὴ μετὰ χειρίδων ἐξωτερικὴ φανέλλα.
τσαπράζια, τὰ	— ἀργυρὰ ἢ ἐπίχρυσα στολίδια μὲ διαφόρους παραστάσεις κοσμοῦντα ἐθνικὰς τοπικὰς ἐνδυμασίας.
τσέλιγκας, ὁ	— (λ. σλαβ.) ποιμὴν, βοσκός.
τύρβη, ἡ	— θόρυβος, ταραχὴ.
τυφῶν-ῶνος, ὁ	— φοβερά, στροβιλοειδὲς θύελλα.

Υ

ύλην	(ὕρος), δασῶδες ὕρος.
ὑμνῶ	— πλέκω τὸ ἐγκώμιον τινός, ψάλλω ὕμνον.
ὑποτροπή	— ἡ ἐπανάληψις τοῦ αὐτοῦ γεγονότος μετὰ μίαν διακοπὴν.
ὑποφώσκω	— χρίζω νὰ φέγω, προβάλλεται ἐλπίς καλυτέρου μέλλοντος.
ὑπώρεια, ἡ	— οἱ πρόποδες τοῦ ὕρους.
ὑψικάρηνος, ὁ, ἡ	— ὁ ἔχων ὑψηλὴν κεφαλὴν, ὁ ὑψηλός.

Φ

φαιλόνιον, τὸ	— διακριτικὸν ἄμφιον τῶν ἱερῶν.
φαντασμαγορία, ἡ	— φανταστικὴ παράστασις ἢ εἰκὼν, εὐχάριστος ὡς θέαμα.
φαράγγι, τὸ	— (ἀρχ. φάραγξ-αγγος, θηλ.), βαθὺ χάσμα μεταξὺ βουνῶν, βαθεῖα καὶ ἀπόκρημνος χαράδρα.
φεγγάρι, τὸ	— ἡμισὺν φεγγάρι: ἡ ἐπὶ τῆς τουρκικῆς σημαίας ἡμισέληνος, ὡς σύμβολον τοῦ τουρκισμοῦ.
Φειδίας	— περίφημος Ἀθηναῖος γλύπτης (ε' π.Χ. αἰών), ὁ ὁποῖος ἐπεμελήθη τῶν καλλιτεχνικῶν ἔργων τῆς Ἀκροπόλεως.
φελούκα, ἡ	— τύπος μικροῦ ἱστιοφόρου πλοίου ἢ μεγάλης λέμβου.
φιλόκαλος, ὁ, ἡ	— ὁ ἀγαπῶν τὸ ὥραϊον, καλαίσθητος.
φιδί, τὸ	— τὸ φίδι, μεταφορικῶς: τὸ δριμύ ψῦχος.
φλάμ(μ)ονλον, τὸ	— (λ. λατ. flammulum), βασιλικὸν λάβαρον, σημαία.

φλάσκα, ἡ
φλέγμα, τὸ
φλοκάτα, ἡ

φολῖς, ἡ
φονιάς, ὁ

φοῦντο, τὸ
Φραντζῆς Γεώργιος

φρένα, τὰ
φρενῖτις, ἡ
φρενιτώδης
φρύδι, τὸ

φώσινο, τὸ

φωστήρ, ὁ

χαγιάτι, τὸ

χαφιές, ὁ (ἢ χαβιές)

χάμουρα, τὰ

χαμπέρι, τὸ
χάρμα, τὸ
χαρμπί, τὸ
χαροκόπι, τὸ
Χάσιμα, τὰ
χατζιλίκι, τὸ

χατζῆς
χηβάς-άδος, ἡ
χλωρίς, ἡ

- ξύλινον δοχεῖον οἴνου (τσότρα, τσίτσα).
- ἀπάθεια, ψυχραιμία.
- εἶδος κάπας μαλλίνης τῆς ὑπαίθρου, φερούσης κρόσσια.
- λέπι.
- εἶδος ἐξώστου ἄνωθεν τῶν θυρῶν, ἀπὸ ὅπου περιέχονον θερμὸν ἔλαιον ἢ ἐκτύπων τοὺς ληστής, ὅταν ἀπεπειρῶντο νὰ λεηλατήσουν τὴν οἰκίαν.
- ὁ βυθὸς τῆς θαλάσσης.
- (1401 — 1466), βυζαντινὸς στρατιωτικὸς, πολιτικὸς καὶ συγγραφεὺς, ὁ ὁποῖος μετὰ τὴν ἀλωσησιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἔγραψε «Χρονικόν», εἰς τὸ ὁποῖον διηγεῖται τὰ γεγονότα τῆς περιόδου ἐκείνης.
- (ἀρχ. φρήν-φρενός, θηλ.) ὁ νοῦς, τὸ μυαλό.
- μανία, διατάραξις τῶν φρενῶν.
- (ἐπίθ.), γεμάτος φρενίτιδα, ἑξαλλος.
- (τοῦ βουνοῦ), τὸ ὡς ὀφρὺς ἄνω μέρος τοῦ ὄρους.
- μωρουδέλι βυζανιάρικο, πλάσμα ἀδύνατο, τρυφερόν.
- ὁ φωτίζων, ὁ σοφός, ὁ πολυμαθής.

X

- (λ. τουρκ.) ἐσωτερικὸς ὑπόστεγος διάδρομος οἰκίας.
- ἄτομον τὸ ὁποῖον πληρώνεται, διὰ νὰ παράσχη ὑπόπτους ὑπηρεσίας, ἐγκάθετος, ἐνίοτε κακοποιός.
- τὸ σύνολον τῶν ἐξαρτημάτων τὰ ὁποῖα τίθενται ἐπὶ τῶν ἱππῶν καὶ ἄλλων ὑποζυγίων (ἡ σαγή).
- (λ. τουρκ.), εἰδήσεις, πληροφορία, νέον.
- ὅ, τι προξενεῖ χαράν, ἡδονήν.
- εἶδος ξίφους.
- διασκεδάσεις, γλέντι.
- (χωριά), ὁμάς χωρίων τῆς Χαλκιδικῆς.
- προσκύνημα εἰς ἱεροὺς τόπους καὶ ὁ τίτλος τοῦ χατζῆ (βλ. κατωτέρω).
- (λ. ἀραβ.), ὁ προσκυνητὴς τῶν ἁγίων τόπων.
- ἡ κόγχη τοῦ ἱεροῦ βήματος, ἀχηβάδα.
- τὸ σύνολον τῶν αὐτοφυῶν φυτῶν μιᾶς χώρας.

χοροστάσι, τὸ
« ΧΡΟΝΙΚΑ », τὰ

- τόπος ποὺ γίνονται χοροί.
- ἡ ἡμερὶς « ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΧΡΟΝΙΚΑ », τὴν ὁποίαν ἐξέδιδεν ἐν Μεσολογγίῳ κατὰ τὴν διαρκεῖαν τῆς τελευταίας πολιορκίας ὁ φιλέλληνας Ἰάκωβος Μάγερ.

χρυσόφρουρος
Χρυσόστομος

- (ἐπίθ.) ὁ χρυσᾷ ρεύματα ἔχων.
- ὁ μετέπειτα Μητροπολίτης Σμύρνης, ἀγρίως σφαγιασθεὶς τὸ 1922 ὑπὸ τῶν Τούρκων.

Χρυσοστράκων, τὸ

- ἡ ἐπίσημος αἴθουσα τοῦ Παλατίου ἐν Κωνσταντινουπόλει.

χρῶς ὁ

- (γεν. χρωτός), ἡ ἐπιφάνεια τοῦ σώματος, ἡ ἐπιδερμὶς.

1896

- ἔτος κατὰ τὸ ὁποῖον ἐτελέσθησαν ἐν Ἀθήναις οἱ πρῶτοι κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους Ὀλυμπιακοὶ Ἀγῶνες.

Ψ

Ψάλτης τῆς Λευκάδος

- (εἰς τὸ « Τραγοῦδι τῶν Ἑπτὰ Νησιῶν » τοῦ Κ. Παλαμᾶ), περίφρασις ἀντί : Βαλαωρίτης (βλ. βιογραφίαν του).

ψαροπούλα, ἡ

- μικρὰ ψαρόβαρκα.

Ω

ὦδε

- (ἐπίρρ. ἐκ τῆς δεικτ. ἀντων. ὅδε), ἐνταῦθα· ἐδῶ.

ὠδὶς-ἴνος, ἡ

- πόνος τοκετοῦ.

ὠρυγή, ἡ

- ἀγρία φωνὴ ζῶων, οὐρλιασμα.

ὠρύομαι

- οὐρλιάζω (ἐπὶ θηρίων), κραυγάζω θηρῶν (ἐπὶ ἀνθρώπων).

ὦσει

- (ἐπίρρ.)· ὡς ἔάν, σάν.

Αρχαία

Θρακιστική

Λατινική

Φισικία

Τυμνα

Νέα

Αρχ.

Νέα

Ασπ

Μαθη

Παλιω

Φισικία

Νέα

Αρχαί

Αρχαί

Ευν

Μοιδη

Φ

Γεωργ

Αρχαία

Λατινική

Ιστορία

Μαθη

Αρχαί

Λατινική

Τυμνα

Μουσι

Ιστορία

Γαλιω

Ευν

Φ

ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΑΙ ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

ΑΔΑΜΑΝΤΙΟΥ ΑΔΑΜΑΝΤΙΟΣ. Έγεννήθη εις τὰς Ἀθήνας τὸ 1875 καὶ ἀπέθανε τὸ 1937. Ἐσπούδασε φιλολογίαν καὶ διετέλεσε καθηγητὴς τῆς Βυζαντινῆς Τέχνης εἰς τὸ Πανεπιστήμιον Ἀθηνῶν.

ΑΘΑΝΑΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ. Φιλολογικὸν ψευδώνυμον τοῦ Γεωργίου Ἀθανασιάδου—Νόβα. Ἐγεννήθη τὸ 1894 εἰς τὴν Ναύπακτον. Ἐσπούδασε Νομικά, ἀλλ' ἤσυχλῆθη μετὰ τὴν δημοσιογραφίαν καὶ τὴν λογοτεχνίαν. Ἐγραψε ποιήματα καὶ πεζά. Εἶναι μέλος τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν. 25

ΑΜΑΝΤΟΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ. Ἐγεννήθη τὸ 1874 εἰς τὴν Χίον. Ἐσπούδασε Φιλολογίαν. Ἠσχολήθη εἰς ἱστορικὰς καὶ γλωσσικὰς μελέτας καὶ διετέλεσε καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν. Εἶναι μέλος τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν.

ΒΑΛΑΩΡΙΤΗΣ ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗΣ. Ἐγεννήθη τὸ 1824 εἰς τὴν Λευκάδα καὶ ἀπέθανε τὸ 1879. Ἐσπούδασε Νομικά. Ἠγωνίσθη διὰ τὴν ἑνωσιν τῆς Ἐπτανήσου μετὰ τῆς μητρὸς Ἑλλάδος. Ἐνεπνεύσθη δια σχεδὸν τὰ ποιήματά του ἀπὸ τοὺς ἀγῶνας τῶν κλεφτῶν καὶ ἀρματωλῶν καὶ τῆς Ἐπαναστάσεως τοῦ 1821.

ΒΙΖΥΗΝΟΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ. Ἐγεννήθη τὸ 1848 εἰς τὴν Βιζύην τῆς Θράκης καὶ ἀπέθανεν εἰς τὰς Ἀθήνας τὸ 1896. Ἐσπούδασε Φιλολογίαν καὶ διετέλεσε καθηγητὴς Γυμνασίου. Ἐγραψε ποιητικὰς συλλογὰς καὶ διηγήματα.

ΒΙΚΕΛΑΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ. Ἐγεννήθη τὸ 1835 εἰς τὴν Ἐρμούπολιν. Ἐξῆσε πολλὰ ἔτη εἰς τὸ ἐξωτερικόν, ἀσχολούμενος μετὰ τὸ ἐμπόριον. Ἀπέθανε τὸ 1908. Ἰδρυσεν τὸν σύλλογον πρὸς ἐκδοσιν ὠφελίμων βιβλίων.

ΒΛΑΧΟΓΙΑΝΝΗΣ ΙΩΑΝΝΗΣ. Ἐγεννήθη εἰς Ναύπακτον τὸ 1868 καὶ ἀπέθανεν εἰς Ἀθήνας τὸ 1945. Ἐχρημάτισε διευθυντὴς τῶν Ἀρχείων τοῦ Κράτους. Ἠσχολήθη μετὰ τὴν λογοτεχνίαν, πρὸς παντὸς δὲ μετὰ τὴν ἱστορίαν. Τὰ ἔργα του εἶναι κατὰ τὸ πλεῖστον ἐμπνευσμένα ἀπὸ τοὺς ἐθνικοὺς ἀγῶνας.

ΒΛΑΧΟΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ. Υἱὸς τοῦ λογοτέχνου Ἀγγέλου Βλάχου, ἐγεννήθη ἐν Ἀθήναις τὸ 1886 καὶ ἀπέθανε τὸ 1951. Ἠσχολήθη εἰς τὴν δημοσιογραφίαν. Τὸ 1919 ἰδρυσεν τὴν ἐφημερίδα «Καθημερινή», τὴν ὁποίαν διηύθυνε μέχρι τοῦ θανάτου του.

ΓΑΤΟΠΟΥΛΟΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ. Ἐγεννήθη ἐν Πάτραις. Ἠσχολήθη καὶ ἀσχολεῖται μετὰ τὴν δημοσιογραφίαν καὶ τὰ Γράμματα. Ἐγραψεν ἰδίως ἱστορικὰ ἔργα.

ΓΚΟΛΦΗΣ ΡΗΓΑΣ (Δημ. Δημητριάδης). Ἐγεννήθη εἰς τὴν Εὐρυτανίαν. Ψηφιοποιήθηκε ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Εκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

τὸ 1886. Ἐσπούδασε Νομικά, ἀλλ' ἀφωσιώθη εἰς τὴν ποίησιν καὶ τὴν λογοτεχνίαν.

ΓΟΥΔΑΣ ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ. Ἐγενήθη εἰς τὰ Ἰωάννινα τὸ 1816 καὶ ἀπέθανεν εἰς Ἀθήνας τὸ 1882. Ἐσπούδασεν Ἱατρικὴν. Σημαντικώτερον εἶναι τὸ ὀκτάτομον ἔργον του : «Βίοι Παράλληλοι», εἰς τὸ ὁποῖον βιογραφοῦνται στρατιωτικοί, θρησκευτικοί, πολιτικοὶ καὶ ἔθνικοι εὐεργέται.

ΓΡΑΝΙΤΣΑΣ ΣΤΕΦΑΝΟΣ. Ἐγενήθη εἰς τὴν Γρανίτσαν τῆς Εὐρυτανίας τὸ 1880 καὶ ἀπέθανε τὸ 1915. Ὑπῆρξε δημοσιογράφος. Ἠσχολήθη κυρίως μετὰ τὴν ἀγροτικὴν ζωὴν καὶ τὰς λαϊκὰς παραδόσεις.

ΔΕΛΤΑ ΠΗΝΕΛΟΠΗ. Ἐγενήθη τὸ 1874 ἐν Ἀλεξανδρείᾳ. Ἠσχολήθη κυρίως μετὰ τὴν παιδικὴν λογοτεχνίαν, τὴν ὁποίαν ἐπλούτισε μετὰ πρωτότυπα παραμύθια καὶ ἱστορικὰ μυθιστορήματα.

ΔΡΟΣΙΝΗΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ. Ἐγενήθη τὸ 1859 ἐν Ἀθήναις, ἔπου καὶ ἀπέθανε τὸ 1952. Ὑπῆρξε μέλος τῆς Ἀκαδημίας. Πολὺ ἑνωρὶς ἡσχολήθη μετὰ τὴν λογοτεχνίαν. Ἐδημοσίευσε πολλὰς ποιητικὰς συλλογὰς καὶ πεζὰ.

ΖΑΛΟΚΩΣΤΑΣ ΧΡΗΣΤΟΣ. Ἐγενήθη εἰς τὰς Ἀθήνας τὸ 1895. Ἐσπούδασε μηχανικὸς χημικός. Ἐξέδωκε ἐνδιαφέροντα βιβλία, ὡς τὰ : «Γύρο ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα», «Τὸ περιβάλλον τῶν θεῶν», «Ἡ Πίνδος» κ.ἄ.

ΖΑΜΠΕΛΙΟΣ ΣΠΥΡΟΣ. Ἐγενήθη εἰς τὴν Λευκάδα τὸ 1813 καὶ ἀπέθανεν εἰς Ἑλβετίαν, τὸ 1881. Ἐσπούδασε τὰ Νομικά, ἀλλ' ἐπεδόθη εἰς ἱστορικὰ μελέτας καὶ εἰς τὴν λογοτεχνίαν.

ΚΑΜΠΟΥΡΟΓΛΟΥ ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ. Ἐγενήθη τὸ 1852 καὶ ἀπέθανε τὸ 1942 εἰς Ἀθήνας. Ἐσπούδασε Νομικά καὶ ἐπεδόθη εἰς τὴν δημοσιογραφίαν. Ἠσχολήθη εἰς ἱστορικὰς, λαογραφικὰς καὶ τοπογραφικὰς ἐρεῖνας τῆς ἱστορίας κυρίως τῶν Ἀθηνῶν κατὰ τοὺς μεσαιωνικοὺς χρόνους καὶ κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς Τουρκοκρατίας.

ΚΑΡΚΑΒΙΤΣΑΣ ΑΝΔΡΕΑΣ. Ἐγενήθη εἰς Λεσχινὰ τῆς Ἠλείας τὸ 1866 καὶ ἀπέθανεν εἰς τὸ Ἀμαρούσιον τὸ 1922. Ἐσπούδασε τὴν Ἱατρικὴν καὶ κατ' ἀρχὰς ὑπῆρτέησεν εἰς τὰ ἐμπορικὰ πλοῖα, ἔπειτα δὲ ὡς στρατιωτικὸς ἱατρός. Γνωστὸς ὁμῶς ἐγένετο ὡς λογοτέχνης καὶ κυρίως διηγηματογράφος. Ὁ Καρκαβίτσας κατέχει μίαν ἀπὸ τὰς πρώτας θέσεις εἰς τὴν νεοελληνικὴν διηγηματογραφίαν.

ΚΟΝΔΥΛΑΚΙΣ ΙΩΑΝΝΗΣ. Ἐγενήθη εἰς Βιάνον τῆς Κρήτης τὸ 1861 καὶ ἀπέθανε τὸ 1920 εἰς Ἡράκλειον. Ὑπῆρξεν ἐκλεκτὸς δημοσιογράφος καὶ λογοτέχνης.

ΚΟΥΡΤΙΔΗΣ ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗΣ. Ἐγενήθη εἰς Μυριόφυτον τῆς Θράκης καὶ ἀπέθανεν ἐν Ἀθήναις τὸ 1928. Ἐσπούδασε Παιδαγωγικὰ καὶ Φιλοσοφίαν. Πλὴν

τῶν ἐπιστημονικῶν του διατριβῶν, ἔγραψε διηγήματα, βιογραφίας, φιλολογικάς καὶ καλλιτεχνικάς μελέτας κ. ἄ.

ΚΡΥΣΤΑΛΛΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ. Ἐγεννήθη τὸ 1868 εἰς τὸ Συρράκον τῆς Ἠπείρου καὶ ἀπέθανε τὸ 1894 ἐν Ἀρτῇ. Ἦτο μαθητὴς ἰκόνου, ὅταν ἤρχισε νὰ ἀσχολῆται μὲ τὴν ποίησιν καὶ τὴν λογοτεχνίαν. Ἐγραψε ποιήματα καὶ πεζά. Ὑπῆρξεν ὕμνητὴς τῆς ζωῆς τοῦ βουνοῦ καὶ τῆς στάνης.

ΚΥΡΟΥ ΑΧΙΛΛΕΥΣ. Ἐγεννήθη εἰς τὰς Ἀθήνας τὸ 1898. Ἐσπούδασε Φυσικομαθηματικά. Ἐνωρίτατα ὅμως ἐτράπη εἰς τὴν δημοσιογραφίαν καὶ ἀπὸ τοῦ 1918 διηύθυνε τὴν καθημερινὴν ἐφημερίδα «Ἑστία». Ἰσχυολόγη ἐπίσης καὶ εἰς τὴν λογοτεχνίαν. Ἀπέθανε τὸ 1950.

ΛΥΚΟΥΔΗΣ ΕΜΜΑΝΟΥΗΛ. Ἐγεννήθη τὸ 1849 εἰς τὸ Ναύπλιον καὶ ἀπέθανε τὸ 1924. Διετέλεσε δικαστικός. Συνέγραψε πολλὰ διηγήματα καὶ περιγραφάς, αἱ ὁποῖαι ἀναφέρονται κατὰ τὸ πλεῖστον εἰς τὴν ἀγροτικὴν καὶ ναυτικὴν ζωὴν.

ΜΑΒΙΑΗΣ ΔΟΡΕΝΤΖΟΣ. Ἐγεννήθη τὸ 1860 εἰς τὴν Ἰθάκην. Ἐσπούδασε Φιλολογίαν καὶ Φιλοσοφίαν εἰς τὴν Γερμανίαν, ὅπου συγχρόνως ἤρχισε νὰ ἀσχολῆται καὶ μὲ τὴν ποίησιν. Τὸ 1896 ἔσπευσεν ἐθελοντὴς εἰς τὴν Ἐπανάστασιν τῆς Κρήτης καὶ ἔλαβε μέρος εἰς τὸν πόλεμον τοῦ 1897, ὅτε καὶ ἐπληρώθη. Ἐφονεύθη ὡς ἐθελοντὴς λοχαγὸς τῶν Γαριβαλδηνῶν, εἰς τὸν Δρίσκον τῆς Ἠπείρου τὸ 1912.

ΜΑΡΤΙΝΕΛΛΗΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ. Ἐγεννήθη τὸ 1836 εἰς τὴν Κέρκυραν καὶ ἀπέθανε τὸ 1896. Ἐγραψε ποιήματα.

ΜΕΛΑΣ ΣΠΥΡΟΣ. Ἐγεννήθη εἰς Ναύπακτον τὸ 1883. Ἐπιδοθεὶς εἰς τὴν δημοσιογραφίαν διετέλεσε συντάκτης πολλῶν Ἀθηναϊκῶν ἐφημερίδων. Διεκρίθη ὡς δραματικὸς συγγραφεὺς, ἀπὸ δὲ τοῦ 1935 εἶναι μέλος τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν. Ἐδημοσίευσεν πλῆθος διηγημάτων, καὶ λογοτεχνικάς βιογραφίας ἡρώων τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως τοῦ 1821 ὑπὸ τοὺς τίτλους «Ὁ Γέρος τοῦ Μωριά», «Ὁ Νάναρχος Μισαούλης», «Τὰ Ματωμένα Ράσα» κ. ἄ.

ΜΗΝΙΑΤΗΣ ΗΛΙΑΣ. (1669-1714). Διάσημος Κεφαλλὴν ἐκκλησιαστικὸς ρήτωρ.

ΜΗΤΣΑΚΗΣ ΜΙΧΑΗΛ. Ἐγεννήθη ἐν Μεγάροις τὸ 1868 καὶ ἀπέθανε τὸ 1916. Ὑπῆρξε δημοσιογράφος. Ἐγραψε διηγήματα καὶ κριτικὰς μελέτας.

ΜΩΡΑΪΤΙΔΗΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ. Ἐγεννήθη τὸ 1850 εἰς τὴν Σκιάθον, σύγχρονος, μαθητὴς καὶ φίλος τοῦ ἐξόχου διηγηματογράφου, συμπατριώτου καὶ συνωνύμου του Ἀλεξάνδρου Παπαδιαμάντη. Ἐσπούδασε Φιλολογίαν, καὶ ὑπηρέτησεν ἐπὶ μακρὸν ὡς καθηγητὴς. Περιεβλήθη κατὰ τὸ τέλος τῆς ζωῆς του τὸ μοναχικὸν σχῆμα. Ἀπέθανε τὸ 1929 εἰς τὴν Σκιάθον. Τὰ θέματα τῶν διηγημάτων του ἀντλεῖ καὶ αὐτὸς ὅπως ὁ Παπαδιαμάντης ἀπὸ τὴν ζωὴν τῆς πατρίδος του.

ΜΩΡΑΪΤΙΝΗΣ ΤΙΜΟΣ. Έγεννήθη εν 'Αθήναις τὸ 1875 καὶ ἀπέθανεν ἐν αὐταῖς τὸ 1953. Ὑπῆρξε θεατρικὸς συγγραφεὺς καὶ δημοσιογράφος.

ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΣ ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ. Έγεννήθη εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν τὸ 1867 ἐκ πατρὸς Ζακυνθίου. Ἀνετράφη καὶ ἔλαβε γυμνασιακὴν μόρφωσιν εἰς Ζάκυνθον, τὴν ὁποίαν πολλὰ ὥς ἐξύμνησεν ἀργότερον εἰς τὰ ἔργα του. Ἐσπούδασε Μαθηματικά, ἀλλὰ νεώτατος ἐπεδόθη εἰς τὴν λογοτεχνίαν. Ἐγράψε μυθιστορήματα, διηγήματα, κριτικὰς μελέτας καὶ θεατρικὰ ἔργα. Ἐπὶ πολλὰ ἔτη διηύθυνεν τὸ περιοδικὸν « Διάπλασις τῶν Παίδων », εἰς τὸ ὁποῖον ἐδημοσίευσεν πολλὰς ἐπιστολάς μετὰ τὸ ψευδώνυμον « Φαίδων ». Τὸ 1931 ἐξελέγη Ἀκαδημαϊκός. Ἀπέθανε τὸ 1951.

ΟΥΡΑΝΗΣ ΚΩΣΤΑΣ. Έγεννήθη εἰς Κωνσταντινούπολιν τὸ 1891. Ἐταξίδευσε πολὺ εἰς διαφόρους χώρας καὶ ἔγραψε ἐπὶ σειρὰν ἐτῶν εἰς ἐφημερίδας καὶ περιοδικὰ ταξιδιωτικὰς ἐντυπώσεις, ἀνταποκρίσεις, διαφόρους μελέτας καὶ χρονογραφήματα. Ἐξέδωκε ποιητικὰς συλλογὰς καὶ περιγραφὰς ταξιδίων. Ἀπέθανε τὸ 1953.

ΠΑΓΑΝΕΛΗΣ ΣΠΥΡΙΔΩΝ. Έγεννήθη εἰς τὰς Ἀθήνας τὸ 1852. Ἠσχολήθη εἰς τὴν λογοτεχνίαν καὶ δημοσιογραφίαν.

ΠΑΛΑΜΑΣ ΚΩΣΤΗΣ. Έγεννήθη τὸ 1859 εἰς τὰς Πάτρας ἐκ γονέων Μεσολογγιτῶν καὶ ἀπέθανεν εἰς τὰς Ἀθήνας τὸ 1943. Ἐσπούδασε Νομικὰ εἰς τὸ Πανεπιστήμιον Ἀθηνῶν τοῦ ὁποῖου διετέλεσεν ἐπὶ πολλὰ ἔτη Γενικὸς Γραμματεὺς. Διωρίσθη μετὰ τῶν πρώτων μελῶν τῆς Ἀκαδημίας. Πολυγραφώτατος ποιητὴς καὶ πεζογράφος. Ἐξέδωκε πολλὰς ποιητικὰς συλλογὰς καὶ κριτικὰς μελέτας, ἀφορώσας εἰς τὴν λογοτεχνίαν. Εἶναι μαζί μετὰ τὸν Σολωμὸν ὁ μεγαλύτερος ποιητὴς μας.

ΠΑΠΑΔΙΑΜΑΝΤΗΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ. Έγεννήθη τὸ 1851 εἰς τὴν Σκιάθον ἐκ πατρὸς ἱερέως. Ἀφοῦ ἔμαθε τὰ πρῶτα γράμματα εἰς τὴν ἰδιαιτέραν πατρίδα του, ἦλθεν εἰς τὰς Ἀθήνας, ὅπου ἐτελείωσε τὸ γυμνάσιον. Ἐνεγράφη εἰς τὴν Φιλοσοφικὴν σχολὴν τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, καὶ ἤκουσεν ὀλίγα μαθήματα φιλολογικὰ, ἰδιαιτέρως δὲ ἡσχολεῖτο εἰς τὰς ξένας γλώσσας. Εἰργάσθη ἐπ' ἀρκετὸν ὥς μεταφραστὴς ἐφημερίδων. Ἐξῆσε πτωχός, ἀλλὰ μετ' ἐγκαρτέρησιν. Φημιζέται διὰ τὴν εὐσέβειαν, πραότητα καὶ τὴν εἰρηνικότητα τοῦ χαρακτῆρός του, ὁ ὁποῖος φαίνεται εἰς τὰ διηγήματά του. Ἀπέθανεν εἰς τὴν ἰδιαιτέραν του πατρίδα τὸ 1911. Τελευταίως ἐγένετο πλήρης ἐκδοσις τῶν « Ἀπάντων » του εἰς πέντε ὀγκώδεις τόμους. Ὁ Παπαδιαμάντης ἀνεδείχθη εἰς ἐκ τῶν μεγαλύτερων διηγηματογράφων μας καὶ ὥς ὁ πρῶτος ἐξ αὐτῶν.

ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΑ. Έγεννήθη εἰς Χάσκιον τῆς Κωνσταντινουπόλεως τὸ 1867. Ἀπέθανε τὸ 1906. Εἰργάσθη ἐπὶ πολλὰ ἔτη ὡς διδασκάλισσα. Ἐδημοσίευσεν εἰς ἐφημερίδας καὶ περιοδικὰ πολλὰ διηγήματα, ποιήματα καὶ χρονογραφήματα.

ΠΑΠΑΝΤΩΝΙΟΥ ΖΑΧΑΡΙΑΣ. Έγεννήθη εἰς τὸ Καρπενήσιον τὸ 1877

καὶ ἀπέθανε εἰς Ἀθήνας τὸ 1940. Ἀπὸ τοῦ 1919 μέχρι τοῦ θανάτου του διηύθυνε τὴν Ἑθνικὴν Παναγοθήκην, καὶ ἐξελέγη μέλος τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν. Ἐγραψε ποιήματα, διηγήματα καὶ τεχνοκριτικὰς μελέτας.

ΠΑΠΑΒΡΗΓΟΠΟΥΛΟΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ. Ἐγεννήθη τὸ 1815 εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν. Τὸ 1851 διαρίσθη καθηγητὴς τῆς Ἱστορίας εἰς τὸ Πανεπιστήμιον Ἀθηνῶν, ὅπου ἐδίδαξε μέχρι τοῦ θανάτου του (1891). Ἐγραψε τὴν «Ἱστορίαν τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους», ἔργον διὰ τοῦ ὁποίου ἀπέδειξε τὴν ἱστορικὴν συνέχειαν τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἀπὸ τῆς ἡρωϊκῆς ἐποχῆς μέχρι τῆς ἐπανδρύσεως τοῦ Ἑλληνικοῦ Βασιλείου. Εἶναι ὁ μεγαλύτερος νεώτερος Ἕλλην ἱστορικός.

ΠΕΤΙΜΕΖΑΣ—ΛΑΥΡΑΣ ΝΙΚΟΛΑΟΣ. Ἐγεννήθη τὸ 1873 εἰς τὰς Ἀθήνας. Ὑπηρετήσεν ὡς ἀξιωματικὸς τοῦ πυροβολικοῦ. Ἐγραψε διηγήματα καὶ ποιήματα.

ΠΟΛΕΜΗΣ ΙΩΑΝΝΗΣ. Ἐγεννήθη τὸ 1862 εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ ἀπέθανε τὸ 1920. Ἐγραψε πολλάς ποιητικὰς συλλογὰς.

ΠΟΛΙΤΗΣ ΝΙΚΟΛΑΟΣ. Ἐγεννήθη εἰς τὰς Καλάμας τὸ 1852, καὶ ἀπέθανεν εἰς τὰς Ἀθήνας τὸ 1921. Τὸ 1890 διαρίσθη καθηγητὴς τῆς Ἑλληνικῆς Ἀρχαιολογίας ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ Ἀθηνῶν. Εἶναι ὁ πρῶτος ἀσχοληθεὶς συστηματικῶς εἰς τὴν ἑλληνικὴν λαογραφίαν. Ἔργα του : «Ἐκλογαὶ ἀπὸ τὰ τραγοῦδια τοῦ Ἑλληνικοῦ Λαοῦ», «Μελέτη ἐπὶ τοῦ βίου τῶν νεωτέρων Ἑλλήνων», «Νεοελληνικὴ Μυθολογία», «Παροιμίαι» καὶ ἄ.

ΠΟΡΦΥΡΑΣ ΛΑΜΠΡΟΣ. Φιλολογικὸν ψευδώνυμον τοῦ Δημητρίου Συψώμου. Ἐγεννήθη τὸ 1879 εἰς τὴν Χίον καὶ ἀπέθανε τὸ 1939 εἰς τὸν Πειραιᾶ, ὅπου ἔζησε τὸ πλεῖστον μέρος τοῦ βίου του καὶ ἔγραψε τὰ ποιήματά του. Ἐτιμήθη μετὰ τῶν ἑθνικῶν Ἀριστείων τῶν Γραμμάτων.

ΠΡΟΒΕΛΕΓΓΙΟΣ ΑΡΙΣΤΟΜΕΝΗΣ. Ἐγεννήθη τὸ 1850 εἰς τὴν Σίφνον. Ἐσπούδασε Φιλολογίαν. Ὑπῆρξεν ἀπὸ τὰ πρῶτα μέλη τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν. Ἀπέθανε τὸ 1936. Ἐγραψε ποιήματα καὶ ἑμμετρα δράματα.

ΡΑΓΚΑΒΗΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ. (1809-1892). Ὑπῆρξε διπλωμάτης, ἀρχαιολόγος καὶ λογοτέχνης.

ΡΑΔΟΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ. Ἐγεννήθη ἐν Ἀθήναις τὸ 1893 καὶ ἀπέθανε τὸ 1931. Ἐσπούδασε Νομικά. Ἐπὶ ἔτη διηύθυνε τὸ Μουσεῖον τῆς Ἱστορικῆς καὶ Ἑθνολογικῆς Ἑταιρείας. Ἐγραψε διηγήματα.

ΡΟΔΟΚΑΝΑΚΗΣ ΠΛΑΤΩΝ. Ἐγεννήθη εἰς τὴν Σμύρνην τὸ 1883 καὶ ἀπέθανεν εἰς τὰς Ἀθήνας τὸ 1919. Δημοσιογράφος, ἀσχοληθεὶς μετὰ βυζαντινὰς ἱστορικοὺς μελέτας.

ΡΟΪΔΗΣ ΕΜΜΑΝΟΥΗΛ. Ἐγεννήθη εἰς Σύρον τὸ 1835 καὶ ἀπέθανεν εἰς Ἀθήνας τὸ 1904. Ἐγραψε διηγήματα καὶ κριτικὰς μελέτας. Εἶναι εἰς τῶν καλυτέρων κριτικῶν τῆς λογοτεχνίας μας.

ΣΗΜΗΡΙΩΤΗΣ ΑΓΓΕΛΟΣ. Ποιητής εκ Σμύρνης, αποθανών τὸ 1944. 'Αθήναις.

ΣΚΙΠΗΣ ΣΩΤΗΡΗΣ. Λογοτέχνης καὶ 'Ακαδημαϊκός. 'Εγεννήθη εἰς τὰς 'Αθήνας τὸ 1881. 'Εδημοσίευσεν πλεῖστα ποιήματα καὶ πεζά. 'Απέθανεν τὸ 1952.

ΣΟΛΩΜΟΣ ΔΙΟΝΥΣΙΟΣ. 'Εγεννήθη εἰς τὴν Ζάκυνθον τὸ 1798. 'Απέθανεν εἰς 'Ιταλίαν τὰ Νομικά, ἀλλ' ἐνωρίς ἔδειξε μεγάλην κλίσιν πρὸς τὴν ποίησιν, εἰς τὴν ὁποίαν ἀφωσιώθη ἐξ ὁλοκλήρου. 'Επανελθὼν ἐξ 'Ιταλίας εἰς τὴν Ζάκυνθον παρέμεινεν ἐκεῖ μέχρι τοῦ 1828, ὅτε ἐγκατεστάθη εἰς Κέρκυραν. Τὰ ἔργα του συνέλεξε καὶ ἐξέδωκε μετὰ τὸν θάνατόν του πρῶτος ὁ φίλος του ποιητὴς καὶ λόγιος 'Ιάκωβος Πολυλάς. Σπουδαιότερα ἐκ τῶν ποιημάτων του εἶναι ὁ «'Υμνος εἰς τὴν 'Ελευθερίαν», αἱ πρῶται στροφαὶ τοῦ ὁποίου εἶναι ὁ 'Εθνικός μας 'Υμνος, ἡ «'Ωδὴ εἰς τὸν θάνατον τοῦ Λόρδου Βύρωνος», οἱ «'Ελεύθεροι Πολιορκημένοι», ὁ «Κρητικὸς», ὁ «Λάμπρος». 'Απέθανε τὴν 9ην Νοεμβρίου 1857 ἐν Κερκύρᾳ. 'Η 'Ελλάς τὸν ἀνεγνώρισεν ὡς ἐθνικὸν ποιητὴν.

ΣΟΥΤΣΟΣ ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ. (1806 — 1868). Δημοσιογράφος καὶ ποιητής.

ΣΤΡΑΤΗΓΗΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ. 'Εγεννήθη εἰς τὰς Σπέτσας τὸ 1860 καὶ ἀπέθανεν εἰς 'Αθήνας τὸ 1938. 'Εσπούδασεν εἰς τὰς 'Αθήνας Νομικά. Διετέλεσεν ἐπὶ πολλὰ ἔτη δημόσιος ὑπάλληλος. 'Εγραψε ποιητικὰς συλλογὰς καὶ μεταφράσεις ξένων ἔργων.

ΤΑΝΑΓΡΑΣ ΑΓΓΕΛΟΣ. Φιλολογικὸν ψευδώνυμον τοῦ 'Αγγέλου Εὐαγγελίδου. 'Εγεννήθη τὸ 1877 εἰς τὰς 'Αθήνας. 'Εσπούδασεν 'Ιατρικὴν, ὑπηρετήσας εἰς τὸ πολεμικὸν ναυτικόν. 'Εκτὸς τῶν ἐπιστημονικῶν ἔργων του, συνέγραψε καὶ λογοτεχνικά.

ΤΣΟΚΟΠΟΥΛΟΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ. 'Εγεννήθη τὸ 1871 εἰς 'Αθήνας καὶ ἀπέθανε τὸ 1923. 'Επεδόθη εἰς τὴν δημοσιογραφίαν καὶ λογοτεχνίαν.

ΤΣΟΥΝΤΑΣ ΧΡΗΣΤΟΣ. 'Εγεννήθη εἰς Στενήμαχον τῆς Βουλγαρίας τὸ 1857 καὶ ἀπέθανεν εἰς 'Αθήνας τὸ 1934. Διετέλεσε καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου εἰς τὴν ἑδρὰν τῆς 'Ιστορίας τῆς 'Αρχαίας Τέχνης καὶ μέλος τῆς 'Ακαδημίας 'Αθηνῶν. Τὸ κυριώτερον ἔργον του εἶναι: «'Ιστορία τῆς ἀρχαίας ἐλληνικῆς τέχνης». 'Εξέδωκεν ἐπίσης εἰς τὴν σειρὰν τοῦ συλλόγου πρὸς διάδοσιν ὠφελίμων βιβλίων τὴν «'Ακρόπολιν τῶν 'Αθηνῶν».

ΧΡΗΣΤΟΒΑΣΙΛΗΣ ΧΡΗΣΤΟΣ. 'Εγεννήθη ἐν Σουλίᾳ τῆς 'Ηπείρου τὸ 1862 καὶ ἀπέθανε τὸ 1935 ἐν 'Αθήναις. 'Ησχολήθη μὲ τὴν δημοσιογραφίαν. 'Εγραψε διηγήματα καὶ ὀλίγα ποιήματα.

ΠΙΝΑΞ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ ΚΑΤΑ ΣΥΛΛΟΓΑΣ

Α'. Ἐκ τῆς συλλογῆς Γ. Καλαματιανοῦ

	Σελίς
1. Στὸ Στρατό μας (ποίημα) Ἀρ. Προβελεγγίου	11
2. Ἡ γέφυρα τοῦ Δεβόλη, Χρ. Ζαλουώστα	13
3. Χειμῶνας, Γ.Α. Βλάχου	21
4. Εἰς μερῶν (ποίημα) Σ. Σκίπη	23
5. Στὸ Χριστὸ στὸ κάστρο, Ἀλ. Παπαδιαμάντη	28
6. Ἰκέτης (ποίημα) Ν. Πετιμεζῆ—Λαύρα	35
7. Ἰγνάτιος (ποίημα) Ι. Πολέμη	50
8. Τὸ σπῖτι μας (ποίημα) Γ. Στρατήγη	59
9. Ὑπνρέτρα, Ἀλ. Παπαδιαμάντη	61
10. Τὸ περιβόλι μας, Γρ. Ξενοπούλου	67
11. Παιδικὸ Πάσχα, Γρ. Ξενοπούλου	78
12. Εἰς Κωνσταντινουπόλιν ἐκ δευτέρου, Δ. Βικέλα	83
13. Ἀποχωρισμὸς (ποίημα) Γ. Βιζυνοῦ	88
14. Ὁ Φάρος, ἡ ναυτιλία καὶ οἱ θησαυροὶ τῶν Πτολεμαίων, Κ. Πα- παρηγοπούλου	106
15. Ἱστορικὴ σημασία τῆς Θεσσαλονίκης, Ἀδ. Ἀδαμαντίου	130
16. Ἡ γοργόνα, Α. Καρναβίτσα	136
17. Τὸ κλεφτόπουλο, Ι. Βλαχογιάννη	148
18. Ἡ Θυσία, Α. Καρναβίτσα	150
19. Ὁ Κερκέζος, Ι. Κονδυλάκη	180
20. Ἡ Σημαία, Γ. Δροσίνη	195
21. Ἡ Μαυρομαντηλοῦ, Ἀλ. Παπαδιαμάντη	203
22. Τὸ ξεστούπωμα, Ἐμμ. Ροῖδου	211
23. Οἱ χωριανοὶ (ποίημα) Γ. Ἀθάνα	213
24. Γαλήνη (ποίημα) Λ. Πορφύρα	215
25. Γεώργιος Σταύρου, Ἀν. Γούδα	245
26. Ὁ Ἀλέξανδρος καὶ ὁ Ἡρακλῆς τοῦ Λυσίππου, Χ. Τσουντα	265
27. Οἱ καινούργιοι σκοποὶ (παράδοσις) Ν. Πολίτου	273
28. Τὸ Πήλιον, Ἐμμ. Λυκούδη	278
29. Ὁ ὕμνος τοῦ Πηλίου (ποίημα) Γ. Δροσίνη	283
30. Ἡ Πάτμος, Κ. Ἀμάντου	287
31. Τὰ νησιά μας (ποίημα) Ἀρ. Προβελεγγίου	290
32. Ἡ ἐλιά (ποίημα) Κ. Παλαμᾶ	303
33. Ὁ λύκος, Στεφ. Γρανίτσα	308
34. Ἡ πέστροφα, Στεφ. Γρανίτσα	314
35. Ἡ κυνηγημένη πέρδικα	316

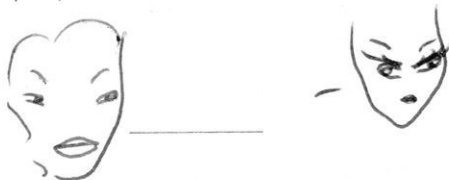
Β'. Ἐκ τῆς συλλογῆς Θ. Μακροπούλου

1. Τὸ ἱστορικὸν διάγγελμα Γεωργίου Β.	12
2. Οἱ ἥρωες τῶν ὀχυρῶν, Χρ. Ζαλοκώστα	17
3. Θεὸς ὕμνεϊ (ποίημα) Π. Σούτσου	27
4. Ἡ γλυκοφιλοῦσα, Ἀλ. Παπαδιαμάντη	37
5. Τὰ Φῶτα, Μ. Μητσάκη	40
6. Ἀνάστασι στὴν Ἁγί' Ἀναστασία, Ἀλ. Παπαδιαμάντη	44
7. Λόγος εἰς τὸν Εὐαγγελισμὸν τῆς Θεοτόκου, Η. Μηλιάτου	54
8. Τὸ ὄνειρο τῶν Χριστουγέννων, Χρ. Χρηστοβασιλῆ	70
9. Τ' ἀγνάντεμα, Ἀλ. Παπαδιαμάντη	89
10. Πασχαλινὴ ἀνάμνησις, Γρ. Ξενοπούλου	93
11. Ὁ Ἀδριανὸς καὶ αἱ Ἀθῆναι, Γρ. Ξενοπούλου	109
12. Τὸ γενναῖο Ἑλληνοπόυλο, Θ. Μακροπούλου	115
13. Πλούτος καὶ μεγαλοπρέπεια Βυζαντινῶν Αὐτοκρατόρων, Π. Ροδοκανάκη	127
14. Ὑπὸ τὸ φῶς τῆς Φιλικῆς, Σπ. Μελεῶ	144
15. Τῶν Κολοκοτρωναίων (δημῶδες)	166
16. Ἡ Μακεδονία στὸ 21, Δ. Γατοπούλου	167
17. Πατριωτικὰ Χριστούγεννα, Κ. Ράδου	173
18. Τοῦ Δράμαλη (δημῶδες)	177
19. Ψαρά, Γ. Τσοκοπούλου	178
20. Ἡ καταστροφὴ τῶν Ψαρῶν (ποίημα) Διον. Σολωμοῦ	179
21. Ἀλέστα ! (Εἰς τὰ βπλα !), Ι. Κονδυλάκι	186
22. Ἀγῶνας ἀδυσώπητος, Πην. Δέλτα	190
23. Τέλλος Ἀγρας (ποίημα) Ρ. Γκόλφη	194
24. Ἡ Δέσπω (δημῶδες)	198
25. Οἱ ποιμένες τῆς Πίνδου, Χρ. Ζαλοκώστα	209
26. Τὸ ξημέρωμα, Τ. Μωραϊτίνη	214
27. Ἀφανὴς ἥρως, Ἀγγ. Τανάγρα	216
28. Ἀνάγκη τοῦ κοινωνικοῦ βίου, Ἐμμ. Λυκούδη	233
29. Τὰ καθήκοντα τοῦ Ἑλλήνος πολίτου, Ἐμμ. Λυκούδη	235
30. Ὁ Κλέφτης (ποίημα) Ἀλ. Ραγκαβῆ	242
31. Ἡ καταπληκτικὴ δραστηριότης τοῦ Βαρβάκη, Ἀρ. Κουρτίδου	249
32. Ἐσπερινὸς (ποίημα) Γ. Δροσίνη	262
33. Στ' ἀκρογιάλι, Ν. Πετιμεζᾶ—Λάβρα	298
34. Ἡ Ἑλλάδα μας (ποίημα) Ἀγγ. Σημηριώτη	320

Γ'. Ἐκ τῆς συλλογῆς Ν. Κοντοπούλου

1. Ἀπὸ τοὺς θαλασσινοὺς ἀγῶνας, Ἀχ. Κύρου	19
2. Τῶν θαλασσῶν ὁ Ἅγιος, Ἀλ. Μωραϊτίδου	35
3. Ὀνειρεμένη προσευχὴ (ποίημα) Κ. Παλαμᾶ	42
4. Τῇ Ὑπερμάχῳ, Σπ. Μελεῶ	43

5. 'Η μονή τοῦ Ξηροποτάμου, 'Αλ. Μωραϊτίδου.....	52
6. Νόστιμον ἡμᾶρ, Γρ. Ξενοπούλου	95
7. 'Η γιαγιά, 'Αλ. Παπαδοπούλου	98
8. Ὕμνος στὴ μητέρα (ποίημα) Γ. 'Αθάνᾳ	101
9. Ὕμνος εἰς τὴν Ἐλευθερίαν (ποίημα) Δ. Σολωμοῦ	105
10. Ὕμνος εἰς τὴν Ἀθηνᾶν (ποίημα) Κ. Παλαμᾶ	112
11. «'Εν τούτῳ νῖκα», 'Αγγ. Τανάγρα	118
12. Ἀντιόχεια, Γ. Τσκοποπούλου	125
13. 'Η πῦρ μεγάλη δόξα (ποίημα) Δ. Μαβίλη	129
14. 'Η τελευταία ἐν τῇ Ἀγίᾳ Σοφίᾳ τελετὴ, Σ. Ζαμπελίου	133
15. 'Η 25ῃ Μαρτίου (ποίημα) Γ. Μαρτινέλη	143
16. 'Ο Δῆμος καὶ τὸ καριοφίλι του (ποίημα) 'Αρ. Βαλαωρίτου.....	161
17. 'Ο Κολοκοτρώνης ὁμιλεῖ στὰ παλληκάρια, Σπ. Μελά	163
18. Λουκῆς Λάρας, Δ. Βικέλα	170
19. Οἱ σπογγαλιεῖς, 'Αγγ. Τανάγρα	201
20. Τὸ ἡλιοβασιλευμα (ποίημα) Κ. Κρυστάλλη	208
21. Θάνατος καραβιοῦ, Ν. Πετιμεζᾶ—Λαύρα	221
22. 'Η ἐπιστροφή (ποίημα) 'Αρ. Προβελεγγίου	228
23. Ἀμπελάκια, Ζαχ. Παπαντωνίου	238
24. 'Η ἀναμνηστικὴ εἰς, Γρ. Ξενοπούλου	267
25. Ἑρμηνεῖται παροιμιῶν, Ν. Πολίτου	271
26. 'Η Μεσσηνία, Σπ. Παγανέλη	277
27. Τὰ Τέμπη, Κ. Ουράνη	284
28. Κέρκυρα, Ν. Πετιμεζᾶ—Λαύρα	293
29. Τὸ τραγοῦδι τῶν ἐπτὰ νησιῶν (ποίημα) Κ. Παλαμᾶ	296
30. 'Η ψυχὴ τοῦ πεύκου (ποίημα) Ρ. Γκόλφη	300
31. 'Η ἱερότης τοῦ ἐλαιοδένδρου, Δ. Γ. Καμπούρογλου	302
32. Ἀπολογία στὰ ζῶα (ποίημα) Ζαχ. Παπαντωνίου	307
33. Τὸ ζαρκάδι, Στεφ. Γρανίτσα	311
34. Τὸ κουνάβι, Στεφ. Γρανίτσα	312

ΠΙΝΑΞ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

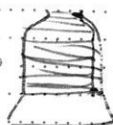
Στὸ Στρατό μας (ποίημα) Ἀρ. Προβελεγγίου

Σελίς

11

1. ΠΡΟΣΦΑΤΟΝ ΕΘΝΙΚΟΝ ΠΑΡΕΛΘΟΝ

1. Τὸ ἱστορικὸν διάγγελμα Γεωργίου Β.	12
2. Στὴ γέφυρα τοῦ Δεβόλη, Χρ. Ζαλοκώστα	13
3. Οἱ ἥρωες τῶν ὀχυρῶν, Χρ. Ζαλοκώστα	17
4. Ἀπὸ τοὺς θαλασσινοὺς ἀγῶνας, Ἀχ. Κύρου	19
5. Χειμῶνας, Γ. Α. Βλάχου	21
6. Εἰημερώνει (ποίημα) Σ. Σκήπη	23

2. ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΟΣ ΒΙΟΣ

7. Θεὸ ὕμνεϊ (ποίημα) Π. Σούτσου	27
8. Στὸ Χριστὸ στὸ Κάστρο, Ἀλ. Παπαδιαμάντη	28
9. Ἰκέτης (ποίημα) Ν. Πετιμεζή-Δαύρα	35
10. Τῶν θαλασσῶν ὁ Ἅγιος, Ἀλ. Μωραϊτίδου	35
11. Ἡ γλυκοφιλοῦσα, Ἀλ. Παπαδιαμάντη	37
12. Τὰ φῶτα, Μ. Μητσάκη	40
13. Ὀνειρεμένη προσευχή (ποίημα) Κ. Παλαμᾶ	42
14. Τῇ Ὑπερμάχῳ, Σπ. Μελέ	43
15. Ἀνάστασι σὴν Ἄγι, Ἀναστασία, Ἀλ. Παπαδιαμάντη	44
16. Ἰγνάτιος (ποίημα) Ι. Πολέμη	50
17. Ἡ μονὴ τοῦ Εὐροποτάμου, Ἀλ. Μωραϊτίδου	52
18. Λόγος εἰς τὸν Εὐαγγελισμὸν, Η. Μηνιάτου	54

3. ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΟΣ ΒΙΟΣ

19. Τὸ σπίτι μας (ποίημα) Γ. Στρατήγη	59
20. Ὑπνρέτρα, Ἀλ. Παπαδιαμάντη	61
21. Τὸ περιβόλι μας, Γρ. Ξενοπούλου	67
22. Τὸ ὄνειρο τῶν Χριστουγέννων, Χ. Χρηστοβασίλου	70
23. Παιδικὸ Πάσχα, Γρ. Ξενοπούλου	78
24. Εἰς Κωνσταντινούπολιν ἐκ δευτέρου, Δ. Βικέλι	83
25. Ἀποχωρισμὸς (ποίημα) Γ. Βιζυηνοῦ	88
26. Τ' ἀγνάντεμα, Ἀλ. Παπαδιαμάντη	89
27. Πασχαλινὴ ἀνάμνησις, Γρ. Ξενοπούλου	93
28. Νόστιμον ἤμαρ, Γρ. Ξενοπούλου	95
29. Ἡ γιαγιά, Ἀλ. Παπαδοπούλου	98
30. Ὕμνος στὴ μητέρα (ποίημα) Γ. Ἀθάνη	101

4. ΠΑΛΑΙΟΤΕΡΟΣ ΕΘΝΙΚΟΣ ΒΙΟΣ

Σελίς

31. Ὕμνος εἰς τὴν Ἑλευθερίαν (ποίημα) Δ. Σολωμοῦ	105
32. Φέρος, ναυτιλία, καὶ θησαυροὶ Πτολεμαίων, Κ. Παπαρρηγοπούλου	106
33. Ὁ Ἀδριανὸς καὶ αἱ Ἀθήναι, Γρ. Ξενοπούλου	109
34. Ὕμνος εἰς τὴν Ἀθηνᾶν (ποίημα) Κ. Παλαμᾶ	112
35. Τὸ γενναῖο Ἑλληνόπουλο, Θ. Μακροπούλου	115
36. «὘ν τούτῳ νίκη», Ἀγγ. Τανάγρα	118
37. Ἀντιόχεια, Γ. Τσοκοπούλου	125
38. Πλούτος καὶ μεγαλοπρέπεια Βυζαντινῶν Αὐτοκρατόρων, Π. Ρο- δοκανάκη ...	127
39. Ἡ πῦρ μεγάλη δόξα (ποίημα) Λ. Μαβίλη	129
40. Ἱστορικὴ σημασία τῆς Θεσσαλονίκης, Ἀδ. Ἀδαμαντίου	130
41. Ἡ τελευταία ἐν τῇ Ἀγίᾳ Σοφίᾳ τελετὴ, Σ. Ζαμπελίου	133
42. Ἡ γοργόνα, Α. Καρκαβίτσα	136

5. ΝΕΩΤΕΡΑ ΕΘΝΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ

43. Ἡ 25η Μαρτίου (ποίημα) Γ. Μαρτινέλη	143
44. Ὑπὸ τὸ φῶς τῆς Φιλικῆς, Σπ. Μελά	144
45. Τὸ κλεφτόπουλο, Ι. Βλαχογιάννη	148
46. Ἡ Θυσία, Α. Καρκαβίτσα	150
47. Ὁ Δῆμος καὶ τὸ καρποφύλ του (ποίημα) Ἀρ. Βαλαωρίτου	161
48. Ὁ Κολοκοτρώνης ἠμιλεῖ στὰ παλληκάρια, Σπ. Μελά	163
49. Τῶν Κολοκοτρωναίων (δημῶδες)	166
50. Ἡ Μακεδονία στὸ 21, Δ. Γατοπούλου	167
51. Λουκῆς Λάρας, Δ. Βικέλα	170
52. Πατριωτικὰ Χριστούγεννα, Κ. Ράδου	173
53. Τοῦ Δράμαλη (δημῶδες)	177
54. Ψαρά, Γ. Τσοκοπούλου	178
55. Ἡ καταστροφὴ τῶν Ψαρῶν (ποίημα) Διον. Σολωμοῦ	179
56. Ὁ Κερκέζος, Ι. Κονδυλάκι	180
57. Ἀλέστα! (Εἰς τὰ ἔπλα!) Ι. Κονδυλάκι	186
58. Ἀγῶνας ἀδυσώπητος, Πην. Δέλτα	190
59. Τέλλος Ἀγρας (ποίημα) Ρ. Γκόλφη	194
60. Ἡ Σημαία, Γ. Δροσίνη	195
61. Ἡ Δέσπω (δημῶδες)	198

6. ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΣ ΒΙΟΣ

62. Οἱ σπογγαλιεῖς, Ἀγγ. Τανάγρα	201
63. Ἡ Μαυρομαντηλοῦ, Ἀλ. Παπαδιαμάντη	203
64. Τὸ ἡλιοβασιλεμμα (ποίημα) Κ. Κρυστάλλη	208
65. Οἱ ποιμένες τῆς Πίνδου, Χρ. Ζαλοκώστα	209

66. Τό ξεστούπωμα, Έμμ. Ροΐδου	211
67. Οί χαριανοί (ποίημα) Γ. Άθάνα	213
68. Τό ξημέρωμα, Τ. Μωραΐτινη	214
69. Γαλήνη (ποίημα) Δ. Πορφύρα	215
70. Άφανής ήρωας, Άγγ. Τανάγρα	216
71. Άνάτορας καραβιού, Ν. Πετιμεζά-Λαύρα	221
72. Η επίστροφή (ποίημα) Άρ. Προβελεγγίου	228

7. ΚΡΑΤΟΣ, ΚΡΑΤΙΚΗ ΟΡΓΑΝΩΣΙΣ, ΘΕΣΜΟΙ

73. Άνάγκη τοῦ κοινωνικοῦ βίου, Έμμ. Λυκούδη	233
74. Τά καθήκοντα τοῦ Έλληνος πολίτου, Έμμ. Λυκούδη	235
75. Άμπελάκια, Ζαχ. Παπαντωνίου	238
76. Ο κλέφτης (ποίημα) Άλ. Ραγκαβή	242

8. ΒΙΟΓΡΑΦΙΑΙ

77. Ρεώργιος Σταύρου, Άν. Γούδα	245
78. Η καταπληκτική δραστηριότης τοῦ Βαρβάκη, Άρ. Κουρτίδου	249
79. Έσπερινός (ποίημα) Γ. Δροσίνη	262

9. ΕΡΓΑ ΤΕΧΝΗΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ

80. Ο Άλέξανδρος καὶ ὁ Έρρακλῆς τοῦ Λυσίππου, Χ. Τσουντα	265
81. Η ἀναμαρμάρωσις, Γρ. Ξενοπούλου	267

10. ΠΑΡΟΙΜΙΑΙ—ΠΑΡΑΔΟΣΕΙΣ

82. Έρμηνεῖαι παροιμιῶν, Ν. Πολίτου	271
83. Οἱ καινούργιοι σκοποί, παράδοσις, Ν. Πολίτου	273

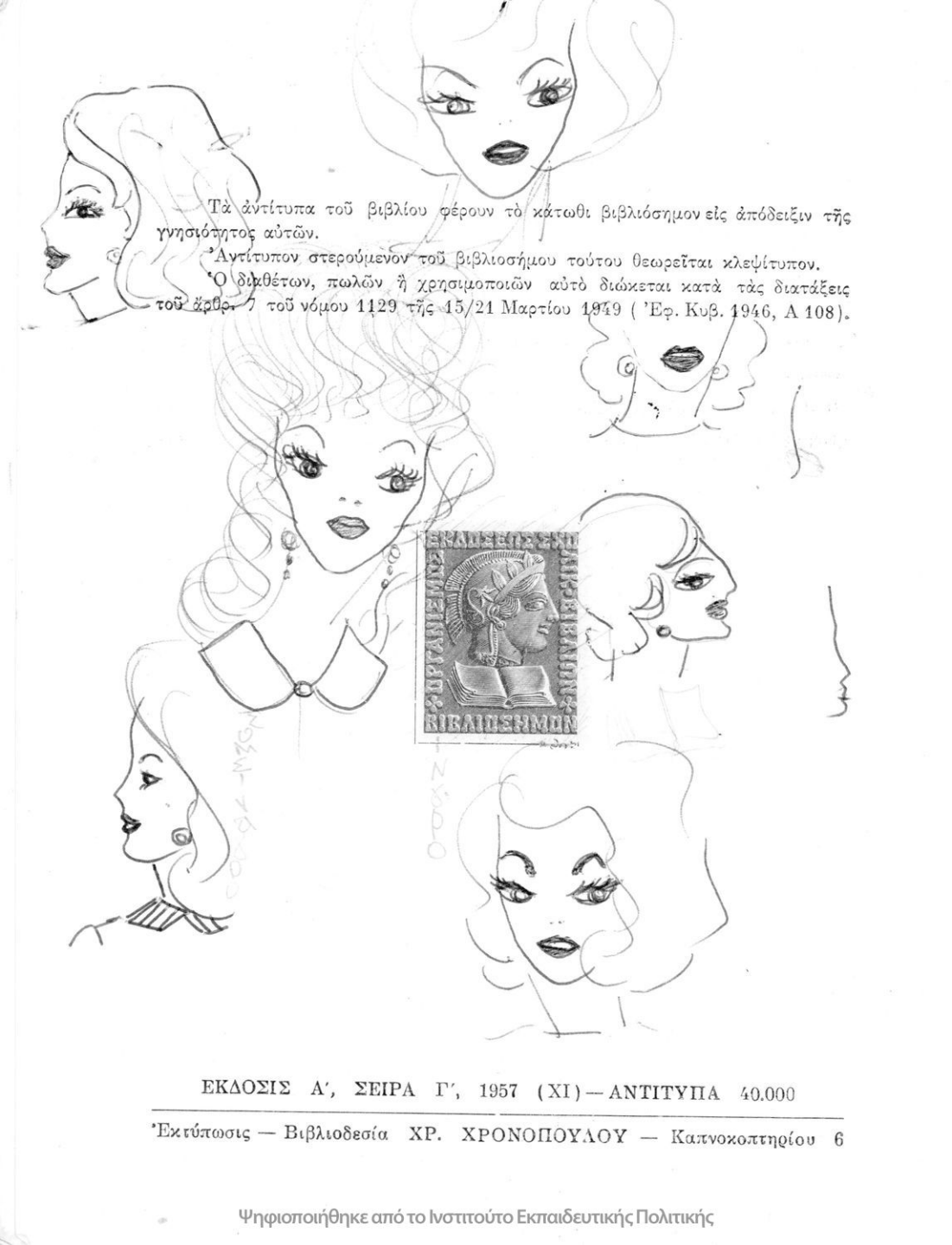
11. ΤΟΠΙΑ—ΦΥΣΙΣ

84. Μεσσηνία, Σπ. Παγανέλη	277
85. Τὸ Πήλιον, Έμμ. Λυκούδη	278
86. Ο ὕμνος τοῦ Πηλίου (ποίημα) Γ. Δροσίνη	283
87. Τά Τέμπη, Κ. Ούραννη	284
88. Η Πάτμος, Κ. Άμάντου	287
89. Τά νησιά μας (ποίημα) Άρ. Προβελεγγίου	290
90. Κέρκυρα, Ν. Πετιμεζά-Λαύρα	293
91. Τὸ τραγοῦδι τῶν ἐπτά νησιῶν (ποίημα), Κ. Παλαμᾶ	296
92. Στὸ ἀκρογιάλι, Ν. Πετιμεζά-Λαύρα	298
93. Η φυχή τοῦ πεύκου (ποίημα) Ρ. Γκόλφη	300
94. Η ἱερότης τοῦ ἐλαιοδένδρου, Δ. Γ. Καμπουρογλου	302
95. Η ἐλιά (ποίημα) Κ. Παλαμᾶ	303

12. ΖΩΑ — ΠΤΗΝΑ

96. 'Απολογία στὰ ζῶα (ποίημα) Ζ. Παπαντωνίου	307
97. 'Απὸ τὰ ζῶα τοῦ βουνοῦ καὶ τοῦ δάσους, Στ. Γρανίτσα	308
α' ὁ λύκος	311
β' τὸ ζαρνιάδι	312
γ' τὸ κουνάβι	314
δ' ἡ πέστροφα	316
98. 'Η κυνηγημένη πέρδικα, Χ. Χρηστοβασίλη	320
'Η 'Ελλάδα μας (ποίημα) 'Αγγ. Σημηριώτη	321
ΛΕΞΙΛΟΓΙΟΝ	347
ΒΙΟΓΡΑΦΙΑΙ ΣΥΓΓΡΑΦΕΩΝ	353
ΠΙΝΑΚΕΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ	

Τὰ ἀντίτυπα τοῦ βιβλίου φέρουν τὸ κάτωθι βιβλιοσήμον εἰς ἀπόδειξιν τῆς γνησιότητος αὐτῶν.

Ἀντίτυπον στερούμενον τοῦ βιβλιοσήμου τούτου θεωρεῖται κλεψίτυπον.

Ὁ διπλότυπος, πωλὼν ἢ χρησιμοποιοῦν αὐτὸ διώκεται κατὰ τὰς διατάξεις τοῦ ἀρθροῦ 7 τοῦ νόμου 1129 τῆς 15/21 Μαρτίου 1949 (Ἑρ. Κυβ. 1946, Α 108).

ΕΚΔΟΣΙΣ Α', ΣΕΙΡΑ Γ', 1957 (XI)—ΑΝΤΙΤΥΠΑ 40.000

Ἐκτύπωσης — Βιβλιοδεσία ΧΡ. ΧΡΟΝΟΠΟΥΛΟΥ — Καπνοκοπτηρίου 6

23
Τόμπος
Παφλόνιος

